

A N T O N I I
C A R A C C I O L I
CLERICI REGVLARIS

De Sacris Ecclesiæ Neapolitanæ Monumentis.
Liber Singularis.

**In quo pleraque, in ea, à primæua ipsius per Apostolorum,
Principem institutione, ad vsque annum Christi ferè
nongentesimum gesta, narrantur, illustrantur,
& ad veritatem historicam reuocantur.**

Opus posthumum

FRANCISCI BOLVITI NEAPOLITANI
CLERICI REGVLARIS

Studio, & industria in lucem editum.

*Qui cuncta digessit: stylum alicubi mutauit: omissas ab Auctore
curas secundas adiecit: & innumeras penè
hiantes lacunas impleuit.*

AD SANCTISSIMVM DOMINVM NOSTRVM
INNOCENTIVM X. PONT. M.

NEAPOLI, Ex Typographia Octauij Beltrani. M.DC.XLV.
SUPERIORVM LICENTIA.

S.^{MO} DOMINO NOSTRO
INNOCENTIO X.
PONT. MAX.

Post humillima pedum oscula

Franciscus Boluitus Clericus Regularis
S. P. A. E.

D pedes augustissimæ dignitatis
Tuæ Beatissime Pater, illustri
charactere diuini illius Numinis
Maiestatem repræsentantem in
terris, cum exiguo libri huius munusculo non
auderem aduolui, nisi interno quodam afflatu
sperarem, Petrum in hoc accessu me habere
ductorem. In isto quidem libro, felix Apo-
stolorum Principis è Syria Romam petentis,
ad Neapolitanam Ciuitatem accessus, Fideiq;
Christianæ in ea fatio, lota per sacrû lauacrum
Candida, Aspreno designato Episcopo, mul-
tisq; alijs Euangelij luce perfusis, longiore nar-
ratione describuntur (coadunabat nanq; tunc
ille ancillas futuræ mox Orbis Reginæ, vt no-
bilius, & promptius esset eius famulitium) &

† 2

in-

incruentum præterea sacrificium ab eo **A**ltissimo litatum, in loco, qui vsque hodie *Ara Petri* nominatur. Quis porro neget, esse coeli lanitori, apprime charum, Tibi Ecclesiæ Catholicæ **A**nustiti, suique Successori, eorum memoriam refricari? Refricari, inquam: compertum est enim, ea Tibi dilucidè innotuisse, cū olim **A**postolicæ Sedis Nuncium per plures annos, & cum laude, hic egisses. Est verò id Neapolitanæ Ciuitati valdè conducibile: cum minimè possit spes eius euanida reddi, futurum Te erga eam benignissimum, & amantissimum, qui memineras Prædecessorem Tuum, quamquam in transitu, paterno eam complexum amore, tantaque in eius bonum patrasse. Et nemo certè hanc illi laudem adimet, firmam in semel accepta à Petro fide perseverasse, nunquam mutatam mutata rebus facie, nunquam pavidam, semper interritam aduersus diaboli satellites: imo vanos terrores, & quidquid falsa specie sibi blandiebatur, cogentem cedere veritati: illustrè propterea illam *Fidelissima* appellationem promeritam: De Calcidentibus scripsit Paterculus, eos dū littora ista peterent
Par-

Parthenopem ædificaturi, antecedentis colum-
bæ volatum sequutos fuisse; vndè cecinit no-
ster Statius:

— cui mite solum, trans aquora vecta

Ipsè Dionea monstravit Apollo columba.

Lib. 3.
Sylva

Puriorem, & innocentio rem columbam sequi,
firmum apud Neapolim est, nunquam inter-
mittenda sequela, securo nauigatione ad tran-
quillitatis portum perrecturam. Quam certè
fidem, etiam in aduersis Romanæ Urbis casi-
bus, cum à Saracenis penè subacta esset, osten-
dit: in alieno periculo sui oblita, inassuetæ ce-
letitatis vestigijs auxiliatum accurrens. Vt ve-
rè scribere potuerit Blondus, Neapolitanos
extollens *Nullis maioribus ex omni Italia, quam Neapo-*

In Descri-
ption. Cæ-
paniæ.

litanorum viribus, & seruata est Roma, & Barbari expulsi;
Optat itaq; Petrus pro suo, vt reor, erga Nea-
polim amore, Tibi successori suo hæc innote-
scere. Gaudendum ergo Neapoli repertu-
ræ, quod vestigat, si Sanctitas Tua, vt Petro gra-
tum faciat, ista Ecclesiæ suæ Monumenta non
dedignetur aspicere: ac Benignitatis Tuæ
oculos in ipsam Ciuitatem demittere. Demit-
tens autem, etiam hunc nostrum Clericorum

✠

3

Re-

Regularium Ordinem, licet omnium minimum intueberis, in ea assiduo conatu pro Dei gloria, & proximorum salute laborantem, ab ipsa infantia sua cum Beato Parente suo Caietano Thienço, hinc ad cœlum emigrante pretiosisque cineribus suis eam beante. Qui Coetus, post impetratâ Ciuitati benedictionem, expectat etiam ipse à Te benedici. *Non enim unam tantum benedictionem habes* Pater Sanctissime, ut ille patri suo dicebat. Hic sisto, Pedibus Tuis, oscula venerabundus infigens,

Genes.
27. 38.

LECTORI BENEVOLO.

VOD in hoc Operis vestibulo, te detineam, Beneuole Lector, & occasione exponendi Auctoris in eo molliendo consilium, pluscula etiam de eius virtutibus enarrem, amor meus, & erga eum reuerentia quinquagintannali ferè temporis spatio exhibita, id suadent. Quæso te, vt id boni, æquique consulas: ac, discussa, si quæ in te est, segnitia, ad virtutum ardua, ipsius pro uocatus exemplo contendere studeas. Itaque, Antonius Religioni Clericorum Regularium nomen dedit Neapoli, in hac Domo Sanctorum Apostolorum, die Catharinæ Virginis, ac Martyri dicato, anni millesimi, quingentesimi, octogesimi quarti, à B. Andrea Auellino tunc Præposito in eam cooptatus: cum flueret illi annus decimus nonus, & iam quatuor minoribus Ordinibus esset initiatus. Non ego natales eius extollam, tota ferè Europa splendescens: Extollam potius eius modestiam, minimè illos per contumaces, ac rebelles spiritus obscurantem, sed humilitate reddentem, splendidiore. Posito tyrocinio, & Philosophiæ cursu exacto, Romam missus, Theologiæ vacauit sub Marcello Tolosa, cui coniunctus cum scientia spiritus ardor, magnam apud posteros laudem peperit. Ibi quoque habuit ad sacras litteras manu ductorem nostrum Antonium Agellium, laudatum à doctis viris Psalmorum interpretem: cui postea sic ipse addictus fuit, vt in Codice Commentariorum, quo utebatur, imitatus Lucretium, lib. 3. initio, scripserit:

*Te sequor à Graia gentis decus, inque tuis nunt,
Fixa pedum pono pressis vestigia signis.*

Theologiæ studijs absolutis, Neapolim reuertitur, philosophicas disciplinas docturus. Sed vix Logicas docuit (quo ego præceptore glorior) auocabatur enim, & veluti quodam naturæ impetu rapiebatur ad studia sacræ historiæ, sacrarumque litterarum. Fuit porro in antiquitate ecclesiastica, eruenda studiosissimus: Quantum enim fuit Scriptorum peruoluauit, apumque instar, attente, & feliciter ex floriferis quibusque saltibus, omnia delibauit. Potuit iure dici. *Librorum belluo*. Sed talem eum fuisse, virum iam, & professione religiosum, quid mirum? quandoquidem paruulus adhuc à iocularibus alienus, in quibus ætas illa licet tantilla, tota est, à lectione nunquam feriabatur, ac ne in mensa quidem, cui cum suis assidens, gustato vix cibo, libellum è crumena eruebat, parentis obiurgationes minimè veritus. Mirandum potius, lectitasse illum assiduo studio, ophthalmia laborantem, lippientibus, & cæcutientibus semper oculis, quorum dexter aliquandiù ad nucis instar intumuit, & profiliijt.

Quamquam verò à studijs nunquam temperaret, proximorum nihilominus salutis procurandæ se sacrauit. Ipsum experta fuit in spiritu ductorem, & doctorem *Vincentia de Oda* Virgo Neapolitana, cuius egregia gesta, diuinosque cum Diabolo virginitatis eius hoste conflictus, scripto tradidit, quod compertum habuisset, sub externo nigro amictu, cinereo illam inte-

Internè indutam, Fratri Paulo Fulginati Cappuccino illud transmisit, in suorum Chronicon reponendum.

Nostris quoque instituendis, Magister effectus nouitiorum, indefesso labore, solertique cura sudauit eius industria, cogitantis fundamenta tunc fodi superextruendis molibus: euentu certè felicissimo. Nam vnus pro omnibus suffecisse censendus est. Fuit is *Iacobus de Stephano* Neapolitanus, immaculatæ puritatis adolescens, ideoque à B. Andrea Auellino vnicè dilectus, & Antonio, peculiari affectu commendatus. Hunc tyronem suum vidit postea spiritualium magistrum: ac demum ab Urbano VIII. ad Iberos *Caucasi* montis radices incolentes missum, non quidem ad aureum vellus, vt olim Argonautæ fecerunt, consequendum, sed ad animas ex Orco infidelitatis, & schismatis eruendas. Vbi per plures annos commoratus, cumulus meritorum obiit, relicta sanctitatis fama, vt breui compendiolo typis *Coloniensibus* edito, testatus est noster Franciscus Maria Maggius, prolixiore narratione gesta eius propediem, vt audio, complexurus.

Tantarum sobolum felix educatio, aliud Patribus de Antonio instillauit, zelum præcipuè ipsius circa regularem obseruantiam demiratis. Ter igitur collatum ei fuit Visitatoris munus, semel in Gallia Cispina Proincia, semel & iterum in Neapolitana, illecto ad subeundos oneri humeros, quod lustrandæ Prouinciæ occasione, loca sacra per Italiam collocata, posset venerari: virosque sanctitate, ac doctrina conspicuos, coram agnoscere: vtrumque affecto: quod, de his, litteræ testantur ab eis ad illum licet semel, & in transitu cognitum datæ, ingenti volumine adhuc extante, comprehensæ.

Eodem pio astu deceptus, coactus fuit Consultoris Patris Generalis munus subire. Nimirum, quòd in Vrbe Sanctorum Martyrum purpurata sanguine, nullis consanguineorum curis exagitatus, posset deuotus quiescere. Cognita ibi eius scientia nonnullis S. R. E. Cardinalibus nempe Bando, Mellino, Montis Regalis, & Bellarmino: quorum opera Congregationi Sacrorum Rituum, & expurgationis Christianæ Bibliothecæ, adiunctus fuit. Quibus adiutrices quoque manus præbuit, quanquam absens, & Neapolim reuersus, dum sub Urbano VIII. noua Breuiarij, & Martyrologij cussio pararetur, missis ad vtriusque emendationem doctis *Notationibus*, quarum exemplar apud nos extat M. S.

Inquies animum Antonij tenebat, lamentantis iugiter, & optantis, ablegatis externorum occupationibus, tandem aliquando reddi se sibi. Ideo, vt omnem alios regendi curam radicitus à se euelleret, iuribus ferendi suffragij pluries renunciauit, nunquam annuentibus Patribus, nisi decimo ferè ante eius obitum anno.

Ne verò hoc renunciandi honorum culminibus, nouitium tibi, in Antonio videatur, scito Lector, ter ipsum eluctatum fuisse importunas cuiusdam Principis è sua familia viri suasiones. Qui cum esset Proregi Neapolitano ab intimis, virtutumque Antonij conscius, putauit obsequium se Hispaniarum Regi præstiturum, si tantus vir, Ecclesiæ alicui Regiæ præsentationis destinaretur Episcopus. Robur tamen pectoris eius nequaquam potuit emollire, contestati, electurum se potius patriæ extorrem fieri, totoque Orbe profugum, quàm Episcopum. Quæ cum socio, qui aderat, fuissent manifesta, ipse, solo Deo teste contentus, iuramenti sacramento illum adegit, ad audita silentio contegenda. Sed Princeps ille, vocalis in sui laudem effectus, cuncta patefecit.

De

De paupertatis amore, qui in eo fuit eximius, quid dicam? Excussa semel per solenne eius votum diuitiarum pondera, nunquam repetijt. Nec aliquando amare cœpit, quæ tunc didicit odisse. Erat verò iucundus cellæ eius intuitus, & artificia illuc inspicere ingeniosæ paupertatis. Nihil in ea comprû, ne in sacris quidem Sanctorû incuniculis. At neq; in vestibus. Extremo vitæ tēpore, adhuc pelliceo thorace induebatur, quo vsus fuerat Felix Barilis Ducis Caiuzani, ac Regni huius Secretarij auunculus, qui ante quadraginta octo ferè annos è viuis excesserat. Cumque, quantus quantus esset, lectioni, ac studijs intentus esset, ob paupertatis tamen amorem, laceras vestes, manu sua ipse sibi farciebat.

Religionis virtutē adeo coluit, vt ob eius cultum, cum vix esset sacerdotio insignitus, enixè rogauerit, facultatem sibi fieri, loca sancta Hierosolymitana, Christi Domini nostri pedibus calcata venerandi, cum illa adijt Coriolani Marchio: quæ tamen illi minimè concessa fuit. Venerabatur Paulum Papam IV. nostræ Religionis cum B. Caietano Conditorem, ob propensum illius in Apostolorum Principem animum, cuius Cathedræ Officium, ac Festum restituerat: & pro eiusdem Basilicæ Primatu tractatum, scripserat, quem extare in Bibliotheca Cardinalis Sirleti, testatus est Possuinus in Apparatu. Ad hæc, optauit aliquando, Religioni nostræ Clericorum Regularium, absque additamento aliquo, vtpote omnium primæ, sic appellatæ, adijci, & hoc, *Sancti Petri*. Quandoquidem Petro tanquam Parenti nostro, post Omnipotentem Deum, Virginemque Sanctissimam, vota nuncupamus in solennitate Professionis: nec aliam tūc Regulam legimus, quam ex capite Apostolicorum Actuum. Cineres Vaticanos è sepulchris Sanctorum Pontificum iuxta sepulcrum Principis Apostolorum tumulorum effossos, dum fundamenta iacerentur superextruendo ciborio, eorum officulis refertos, à Canonicis Vaticanæ Basilicæ annuente Urbano Pontifice sibi missos, solēni ritu, ac pōpa, sub Altare maius huius Tēpli Sanctorum Apostolorum collocandos curauit. Sericeam vittam, mensuram ossis Sancti Ioannis Chrysostomi, cui erat deuotissimus, à nostro Michaelē Ghislerio amicissimo suo sibi missam, thesauri locò semper habuit.

Ex hoc Religionis amore, manasse credēdus est, ardor ille, quo æstuebat iuuandi eos, qui abiurata hæresi, ad sinum Catholicæ Matris Ecclesiæ reuersi essent: qui ad ipsum, commendantibus etiam ex Vrbe S. R. E. Cardinalibus, tanquam ad patrem confugiebant: quorum inopiæ subleuandæ, nihil intentæum relinquebat. Neque minus eum lancinabat fama de hæreticorum victorijs, qua aliquando percrebescente, visus fuit multoties in oratione afflictim dolere, & ingemiscere.

Mentali quoque oratione animum suum irrigasse, & quadam velturi pinguedine foecundasse, ex eius frequentia colligitur, ac deuotis quibusdam meditationibus, quas in proprium vsu, ex SS. Patribus sibi concinnaauerat.

Die trigesima Octobris anni millesimi sexcentissimi vigesimi noni, qui dies in Fastis Neapolitanis, Leuitæ, & Martyri Maximo est sacer, cuius ipse tunc agones scripto tradebat, fulmine de coelo tactum fuit eius cubiculū, dū ipse ad vitream fenestram legeret. Dei tamen ope nihil læsus. Expiatis statim per confessionem labeculis suis, ad salutarem hostiam Liberatori suo litandam se parauit: tantique beneficij memoriā quoad vixit, recursante anniuersaria die, semper retinuit.

His denique Antonij virtutum exemplis, prouocati fuere multi ad
eius

eius imitamentum, ac præcipuè Gentiles sui. Cum enim, ipso Religionem ingrediente, vnus tantum ex Caracciola familia inter Nostros numeraretur, ipso tantis virtutum splendoribus radiante, numerati sunt aliquando ex ea supra decem & octo simul in viuis existentes: inter quos bini ex Iulio fratre suo nepotes.

Verum, ò inſerutabilia Dei iudicia, & arcana eius conſilia! Talis, tantuſque vir, anno ſerè ante eius obitum, memoriæ lapſum paſſus eſt incredibilem, ita vt nec verba necere poſſet, & communia quæque vocabula, nedum propria, minimè illi fierent obuia. Ex inueterata tamen conſuetudine, orationi vacabat adhuc, & in genua proſtratus. Abſtinendum poſtea illi fuit, ob eiufmodi memoriæ lapſum à Sacro faciendò: cui nihilominus quotidie adſtabat, euchariftico ſe epulo reficiens. Ingraueſcente demum obliuione, factuſque omnium, ac præcipuè grefſus impoſ, in cubiculo detinebatur. Vbi improviſa apoplexia correptus, placida morte obiit, die Sancto Ioseph ſacro, cuius & nomen in baptiſmo cum alijs, ſibi inditum fuerat, anno milleſimo ſexcentefimo quadrageſimo ſecundo, qui ætatis ſuæ erat penè ſeptuageſimus ſeptimus. Obitus eius communi omnium lætu exceptus eſt, ac funus frequenti populorum concurſu curatum: contendentibus quibuſque deuotionis ergo, aliquid quod ſuum fuiſſet, lucrari.

Edidit Antonius iſta: *Apologiã pro Pſalmodia in Choro exercita etiam à doctiſſimis, nedum ſanctiſſimis viris: quam cum priuatim ad Franciſcum, fratrem in Hiſpanijs agentem miſiſſet, ipſo inſcio typis mandata fuit, operã Didaci Granerij Alarconij, in Prouincia Matriti Dominicanorum Prouincialis, multis ſcatens erratis, qua exſcriptorum imperitia, qua Typographorum incuria: ſed nuper typis Lugdunenſibus prodijt emendata.*

Notas in Conſtitutiones Clericorum Regularium ad eas ab antiquitate firmandas. Quas mutata poſt annos aliquos epigraphe inſcripſit, Synopſim veterum Religioſorum rituum Notas ad Conſtitutiones Clericorum Regularium comprehendendam. Editæ fuerunt Notæ Romæ. At Synopſis Pariſijs triginta ſerè locis auctior, cura P. Berulli Congregationis Oratorij Galliarum Præpoſiti Generalis, ac paulò poſt S. R. E. Cardinalis.

Coll. Hæcæ Viæ Pauli IV. & B. Caietani, & Sociorum, noſtri Ordinis Inſtitutorum.

Bgam illuſtriam controuerſiarum. De S. Iacobi, ſcilicet. acceſſu in Hiſpaniam: & ſunere Sancti Martini à S. Ambroſio curato. Prodiit ea primum Neapoli, deinde Colonia apud Kinchium. Habemus eam ab auctore recognitam, innumeris penè locis locupletatam.

Vitam S. Antonini Abbatis, & Surrentina Ciuitatis Patroni è M. S. Codice Bibliothecæ noſtræ SS. Apoſtolorum erutam, Notis illuſtrauit.

Floſculos è S. Auguſtini Cõſſionibus collegit, inq; Arcolas ſæx diſtinxit, excuſos Neapoli, & Antuerpiæ. Sed hi nomè præferunt Petri Mariani. Antonius enim in ſæculo audiebat Petrus, natusque eſt in Oppido Villæ Sanctæ Mariæ in Pelignis prope fluuium Sarrium, vulgò Sangrium, paternæ ditionis.

Kalendarium Ecclēſiæ Neapolitanae cum Notis, ſub nomine Decij S. R. E. Cardinalis Carafæ Archiepiſcopi Neapolitani.

Chronologos quatuor nempe Herempertum Longobardum, Lupum Proſopſitam, Anonymum Caſueneſem, & Falconem Beneuentanum, ex antiquis MM. SS. Codd. vulgauit, addiditque eis Propilæa vice Commentariorum, & Nomenclatorem.

Contra Neotericum quendam Beneuentanum, qui B. Ianuarium ciuem

uem suam fecit, scripsit *Historicam Demonstrationem, quod S. Ianuarij patria, Neapolis fuerit*. Cumque nouitium quoddam epigrammum circumferretur, validissimis rationibus, recenter illud esse confictum docuit. Vtrumque Opusculum hinc Operi insertum est, mutato tamen ordine: & posteriore, quod vulgari idiomate vulgatum fuerat, à me Latio donato.

Sudat nunc sub prelo Lugdunensi *Aliquorum sacra Scriptura locorum expositio*, studio, & industria nostri Aloysij Nouarini de Republica litteraria optimè meriti, edituri illam, cum alijs aliorum Opusculis.

Demum, aliquibus ante obitum suum annis, huic Operi, quod nunc publici iuris facimus, totus intentus fuit. Huic hanc ille Epigraphen decreuerat. *Fasti Ecclesia Neapolitana, siue Fasti Diuales Neapolitani*. Quam ego, doctorum quoque virorum sequutus iudicium, coactus sum mutare. Cur enim *Fastorum* nomen mereri posset lucubratio, in qua interrupta sæpius annorum series, & vasti multoties annorum hiatus? Cui malo, ut ipse mederetur, multa à præfixo sibi scopo aliena congefferat, ad vniuersalem potius, quàm Neapolitanam Ecclesiam attinentia. Et, cum ipse, non continuato, sed saltillante calamo scriberet, inde lacunarum ille infinitus numerus hiauit, quibus implendis, mea sudauit industria. Sicut etiam ijs, quæ in autographo ipsius pugnantia reperi, conciliandis, multisque ob illius obliuionem, curarum secundarum dola destitutis, dolandis, poliendis, illustrandis. Reposui hanc ego epigraphen. *De sacris Ecclesia Neapolitana monumentis*. Utque in pagina liminari, siue Operis titulo legis, *pleraque*, non omnia enarranda suscepit. Nam, si quid in illa gestum eo temporis spatio, quod ad vsque renouati Orbis annum nongentesimum excurrit, Auctorem fugit, nolim id, ipsius vitio duci, cum minimè omnia narrandi onus susceperit. Sed *pleraque* tantum. At de huius inscriptionis mutatione, tuum adhuc expecto iudicium, Lector.

Sed & alia nobis reliquit Antonius, quæ lucem non aspexerunt. In primis *Vitam Pauli IV*, nostri, quam Italicè scripsit, excussis omnibus Archiuis, præcipuè Vaticanis, Capitolinis, & Arcis Sancti Angeli: peragratisque locis quibuscumque, ubi aliquid potuisset de Paulo sciscitari. Sed cum ipse, veritati, in ea scribenda, licasset, ne quempiam offenderet, coactus est intra latebras Bibliothecarum nostrarum illam condere.

De metaphoris sacra Scriptura, minimè absolutum tractatum.

Propugnaculum antiquitatis contra Neotericos multos, ingenij felicitate abufos, ac venerandæ antiquitati, nouarum speculationum inuentione illudentes.

Aduersariorum sacrarum veterum tres, in quibus multa sacra Scriptura loca explanantur, & historicæ controuersæ enodantur.

De Sanctis Regni Neapolitani, Opusculum ex MM. SS. Martyrologijs Pulsanensis Ecclesiæ, & Plefchiensis, in Regno Neapolitano, litteris Longobardicis exaratis.

Apologiam pro debita receptione Mariae Austriacæ Regine Hungariae, nunc Imperatricis, sub baldachino. Cui enim Regina, dum Neapoli esset, à Metropolitanani Templi visitatione, Templum nostrum Paulinum semel, & iterum inuiseret, prima vice sub baldachino, ad Aram vsque maximam recepta fuit. Aliquibus postea ea de re rumurculos excitantibus, coactus fuit Antonius, vulgato materna lingua hoc scripto, id ex sacrarum ceremoniarum ritibus rectè, ac ritè fuisse factum demonstrare.

De Instituto Religionis Clericorum Regularium actiuo, & contemplatiuo.

Et alia multa. Fruere Lector editis: & me apud Deum precibus tuis iuua.

LEONIS ALLACII

IN R. P. ANTONII CARACCIOLI
de Sacris Neapolitanæ Ecclesiæ Monumenta

EPIGRAMMA.

Σειρῶν ὀδὸς χάρος, ὃν ἴδραμε νηὶ μελαίνῃ,
Κρηῶ κακκρύψας ἄλλα Λαβριάδης.
Ἐνθάδ' εὐμαίμεσα θόρησι παύσατον ἄλμα
Παρθενόων πόντε βίνδια δυσαμδρῆ,
Καὶ πόρε Παρθενόων κλυτὸν ἔνομα. ὅττι κε τύμβω
Κείνης οἰχομένης σῆμα κέκωθε πόλις.
Τὶς δὲ πάλιν ζώωσι νεκρῶ ὄνα; Τὶς πάλιν ἄρσθ
Λείριον ἐκ σωματων ἡμερόν τε μέλος;
Καὶ Σειρῶνας ἔγχε; τί μοι τόσον ἔκφυξις αἰ νερ
Σπεδῆ ἔλω ἀμφοῶς; Τὶ δρόμον εἰκονείας;
Ἦν Ζαθέων ἀνέρου Ἀντώνιος ἐκθετο βίβλον,
Τοῖσι κέ κασο Νεν ὡς φαεαςι πόλις,
Ζωῆς ἄσμα τέτυκτο, βροτοῖς δένος οἶδεν ὀπάζων,
Ἐσκε πλευσι λιμῶ, ἦρ' ἀχουσι φερῆ
Τόμικα βῆνε πρόφρων, ναυτίλλεο κηρὸν ἀπώσας,
Καὶ δεισμὸν ῥήξας χαρδὸν ἀφουσι μέλος.

Idem latinè interprete

ÆMILIO SIBONIO!

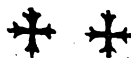
Sirenium hac flatio, quam nigra nave cucurris
Auriculas cera Lartiadēs reprimens.
Postremum dedit hinc saltum correpta furore
Parthenope, pontum naufraga subfiliens.
Molitam insigni tunc est ex vrbe sepulchrum,
Parthenopen Vrbs & nominat, & tumulas.
Defuncta sed quis potis est immittere vocem,
Et dulce ac varium sic reuocare melos?
Sirenasque iterat? Quorsum rapidus fugis, ὀ Vir,
Ac studio cuitans prapete curris iter?
Dum libro Heroas diuos Antonius edit,
Vrbs vti luminibus, queis redimita nitet.
Vitalis vox est, robur mortalibus affert,
Solamen miseris nauigijque finium.
Promptus age ad litus, cera, vinculisque solatus,
Atque auidis cantum faucibus excipias.

ALIVDEIVSDEM.

ΕΝθα Θεοῦ κληθέντες αἰ γηθέουσιν ἐπ' ἑσλοῖς
 Χρισολάτρα Τερπνῶς μακρὸν ἀρεσκὸ μῦθος
 Ἐλευθεῖς χθονίων Ἀντώνιος εἴρυσεν ὄμμα .
 Καὶ θάμβησε Τόσιω ἀστροπῶ μελίων .
 Πρῆξιας ἦχι βίβη κρύερός τ' ἐσκέφατο μόχθος .
 Καὶ θανάτοιο Τέλος κλήσιν ἀθλα δράμας .
 Κείνων μᾶλλον ὄπωπεν ὅσοι κατ' ἀγύραον ἔκαθ .
 Εξ ἀπησιῆς κληδὸνα Παρθινόπη .
 Τῶν γέ μιν ὀκκίφας Τίς ἀγράφρονος εἶπεν ἐπ' ἕας .
 Τίς δ' ὀνομακλήδων σῆς σελίδεσσιν γράφε .
 Δεῖ γὰρ ἐπ' ἀνάοις δέλοισι γραφέστας Ολύμπου ,
 Γραφθῆναι χρονοῖς ἐκ πινάκισσι πέδου .
 Ἐνθεν ἀρυσάμενος κραδίης θεοδέσμονας ὄμφας ;
 Καὶ φρόνη οἰσηθεῖς θεοδόχοις ἀδύτοις ,
 Οὔσας κ' παραπίδρασι κέρασε μελίρρυθον ὕμνον ,
 Ἀρῆφας Παρθινόπης πρῆξιας Ηγεμόνων .

Idem interprete eodem ÆMILIO SIBONIO.

NVmine Crisicola pleni, semperque beati,
 Qua ducunt genio secula mille suo,
 Abstractus, figensque oculos Antonius, ingens
 Suspexit membris irradiare iubar.
 Est mores meditatus, & ardua fuerit laborum,
 Lucis, & cursus, nomina, bella, neces.
 Eximit, sed commemorans, quos prona veretur
 Parithinope, ac redimit Gloria laureolis.
 Tunc ex his aliquis prudentis dixit in aurem,
 Horum tu chartis nomina scribe suis.
 Nam qui cœrulei factis narrantur Olympi,
 Hos & terrenis concelebrare decet.
 Hæusit & hinc divinè afflata oracula cordi,
 Illos ex adyis pectore, mente furens.
 Auribus, ac dulces animis immiscuit bymnas,
 Parithinopes narrans in chytâ gesta Ducum.

Facultas Admodum Reuerendi Patris Præpositi Generalis Religionis Clericorum Regularium .

D. G R E G O R I V S C A R A F A
Præpositus Generalis Clericorum Regularium .

Opus posthumum Patris nostri D. Antonij Caraccioli , cui titulus . *De Sacris Ecclesia Neapolitana Monumentis* , à Patre D. Francisco Boluito , summa cura, labore, ac studio collectum, auctum, atque illustratum, cum aliquot ex nostris Theologis, quibus id commisimus, recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint, vt typis mandetur, quoad nos spectat, concedimus . In quorum fidem has præsentis litteras manu propria subscripsimus , ac solito nostro Sigillo firmauimus . Romæ in Domo nostra S. Syluestri in Monte Quirinali . XVII. Kal. Octobris MDCXLIV.

D. Gregorius Carafa Præpositus Generalis .

Locus Sigilli .

D. Ioannes Montoya Secretarius .

Licentia Reuerendissimi D. Vicarij Generalis, Eminentissimi
D. Ascanij Cardinalis Philamarini, Archiepiscopi
Neapolitani .

R E V E R E N D I S S I M E D O M I N E .

LEgi hanc Historiam , cui Titulus . *De Ecclesia Neapolitana Monumentis* . Et iucundam satis inueni , florentissimam Neapolitanam Diocesim , mirificè illustrantem . Dignam propterea iugi prælo , valdè existimo , ne incuria aliquando decidat : sed semper , accurata legentiâ obuoluatur manu . Dat. in Cathedrali Neapolitana . Kal. Octobris . MDCXLIV.

Dominatianis Vestra Reuerendissima .

Humillimus Seruus .

*Io. Dominicus Aulifius, Doctor Theologus
Collegialis, Canonicus Deputatus .*

I M P R I M A T V R .

Gregorius Pecerillus Vicarius Generalis .

Registratæ fuerunt fol. 17. à fronte .

Fr. Ioseph Theologus .

Licentia Regij Collateralis Confilij.

Illustris. & Excellentis. Domine.

N *Eapolitana Ecclesia Monumenta*, ab Antonio Caracciolo Clerico Regulari, viro clarissimo descripta perlegi, Excellentia Tua imperante. Agnoui, Auctorem, ijs, æternum eidem Ecclesiæ splendoris, Ordini suo, gloriæ, ac sibi ipsi, pietatis, & eruditionis Monumentum posuisse. Neap. Kal. Decembris MDCXLIV.

E. V.

Humillimus, & deditissimus Servus.

Carolus Borrellus Clericorum Regularium Minorum.

Vidit Arias de Mesa Delegatus per Suam Excellentiam in reuisione Librorum.

Visa supradicta Relatione, IMPRIMATUR.

*Brancia Regens,
Casanate Regens,
Caracciolus Regens,*

*Zufia Regens,
Sanfelicius Regens,
Cappicus Larro Regens.*

Prouisum per S.E. die 3. Decembris 1644.

Grimaldus.

*** 2

*Iudicium Don Ferdinandi Arias de Mesa . In Supremo iustitiæ Senatu Neapolitano ,
Regij Consiliarij . Olim apud Salmaticenses perpesua Iuris Pontificij Cathedra
Antecessoris : Nunc vero, apud Neapolitanos, Primarij Iuris Civilis Inter-
prets , & ex Delegatione, Regia Librorum Censoris, pro suenda Re-
gia Iurisdictione .*

Perlegi Librum singularem P. Antonij Caraccioli Clerici Regularis .
De Sacris Ecclesie Neapolitanae Monumentis, opus posthumum, magno stu-
dio , & diligentia eruditissimi P. Francisci Boluiti Clerici item Re-
gularis congestum . Opus, iudicio, & ingenio digestum, eruditione pictum,
ac varium, materiae fastigio excelsum est, ac tanto Auctore dignum . Qui ve-
teribus, & iunioribus quibusque, si conceptus veræ historiae speculer, suspi-
citur accuratior, si verba, floridior, si argumentorum robur, efficacior . Si libri
huius inscriptio nomen Auctoris subiceret, eruditio summa, qua abundat,
exprimeret, acumina manifestarent . Periodi singulae exuberant ingenio Au-
ctoris, cum tota scriptio clara, & distincta sit, rationibus solida, auctoritatibus
robusta . Hæc est sententia mea . Auctor, & liber, Republicæ, præsertim Sa-
cræ Neapolitanæ, non solum sunt vtilis, sed maximopere necessarii . Sileat
æmulatio, non audeat detrahere honorem Nobilissimo Auctori *De Sacris
Ecclesie Neapolitanae Monumentis*, egregiè differenti . Pendat maxima Ci-
uitatum Neapolis eximio Scriptori obsequia, non laudes : nulla enim ma-
ior, quàm, inuita inuidia, sacra isthæc monumenta ab antiquitatis tenebris
eruta in lucem prodere . Manes Auctoris applausu maiores redduntur, cum
laudes iam ambire non possunt : est enim meruisse, quàm laudes audiuisse,
excellentius . Non audeant extrinsecas : siquidem eius ingenio egregio,
erunt periodi encomio, acumina laudi, conceptus famæ, sacra monumenta
nomini, libri splendori, opera æternitati . Sic sentio, sic scribo .

D. Ferdinandus Arias de Mesa .

SYLLABVS

CAPITVM.

- C** Aput I. De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ. fol. 1.
Sect. I. Commendatur Ecclesia Neapolitana, à VIRGINIS Matris tutela. 2.
Sect. II. A dignitate eorum, qui primi eam condiderunt. 5.
Sect. III. Ab antiquitate. 7.
Sect. IV. Ab inconcussa in Fidei petra firmitate. 8.
Sect. V. A plurimis Sanctorum lipanis, quæ habet, & colit. 10.
Sect. VI. A Diuorum Neapolitanorum celebritate. 11.
Sect. VII. A sanctorum virorum incolatu. 12.
Sect. VIII. Ab amplitudine Urbis Neapolitanæ. 14.
Sect. IX. A multitudine Basilicarum, earumque splendore. 15.
Sect. X. Ab antiquitate Metropoleos, & Suffraganeis Episcopis. 19.
Sect. XI. A Canonicoꝝ, aliorumque sacrorum Administratorum numero, & varia dignitate. 24.
Sect. XII. A multitudine Christianorum, ac densis Religiosorum turmis. 25.
- Cap. II. Miseranda Monumentorum Campaniæ iactura. 27.
Sect. I. MM. SS. Codd. clades à Diocletiano, Barbaris, Iuliano Apostata, Geiserico, & alijs. 27.
Sect. II. Nonnullorum Campaniæ Martyrum agones, orbatu nunc narratione historica. 36.
Sect. III. De Sinuessano Concilio, & Episcopis Campanis, qui illi interfuerunt. 31.
Sect. IV. Capuani Concilii Acta, quanto Catholicæ Reipublicæ damno perierint. 33.
Sect. V. Nolanæ Ciuitati, alijsque idem malum accidisse. 35.
- Cap. III. Sancti Petri Neapolim aduentus. 41.
Sect. I. Petrum eodem die, & Romam inijsse, & Cathedram ibi fixisse demonstratur. 42.
Sect. II. Italicam Apostolorum expeditionem, quænam Vaticanis prædixerint. 44.
Sect. III. Quibus cum comitibus B. Petrus ex Oriente profectus sit. 52.
Sect. IV. Petri iter ex Oriente describitur. 54.
Sect. V. Maritimo ne, an terrestri itinere è Calabria Neapolim, Petrus venerit. 56.
Sect. VI. Petri Neapolim accessus, argumentis firmatur. 58.
Sect. VII. Annus Christianæ salutis statuitur, Petri Neapolim aduentus. 62.
Sect. VIII. Annus item astruitur conditæ Parthenopes, ingrediæte Neapolim Petro. 63.
Sect. IX. Quonam anni tempore, Neapolim Petrus aduenerit. 67.
Sect. X. Quot, & quinam fuerint Petri comites. 68.
Sect. XI. Petri Neapolim ingrediætis Ætas, Vultus, Cultusque corporis exterior. 73.
§. I. Ætas. 74.
§. II. Forma, & Vultus. 75.
§. III. Capillatura. 76.
§. IV. Vestimenta in genere. 77.
§. V. Tunica. 80.
§. VI. Pallium. 80.
§. VII. Color. 81.
§. VIII. Cingulus. 83.
§. IX.

Syllabus Caputum.

- §.IX. Calcei. 83.
 §.X. Pileus. 84.
 §.XI. Baculus. 86.
 §.XII. Subucula, & Subligacula. 86.
 §. XIII. An plurimas sarcinas vestium, & com meatum gestarint Apostoli. 88.
 Sect. XII. Quamnam præterea Neapoli Petrus egerit. 90.
 Sect. XIII. An Petrus Neapolim alias reuiferit. 95.
 Ca. IV. Sancti Pauli Neapolim aduentus. 98.
 Sect. I. An Paulus Neapolim aliquando venerit. 98.
 Sect. II. Quinam Pauli fuerint socij. 100.
 Sect. III. Quo tempore Neapolim venerit, indeque Romam petierit. 101.
 Sect. IV. Num ipse, ac Timotheus suus ad Hebræos Legatus, Neapolim aliquando reuiferint. 102.
 Cap. V. Primitiæ Christianitatis Neapolitanæ Candida. 106.
 Cap. VI. De Sancto Aspreno, primo Neapolis Episcopo. 108.
 Sect. I. Aspreni Patria. 108.
 Sect. II. Nomen. 112.
 Sect. III. Genus. 114.
 Sect. IV. Dignitas. 115.
 Sect. V. Gesta. 116.
 Sect. VI. Ætas, & Obitus. 117.
 Cap. VII. De Ampelone, & trecentis alijs à Petro ad Christi fidem conuersis. 118.
 Cap. VIII. De Sancto Patroba Neapolitano Episcopo, & Pauli discipulo. 220.
 Cap. IX. Illustratur Neapolis SS. Ignatij, & Iustini MM. præsentia. 123.
 Cap. X. De SS. MM. Faustino, & Iouita, & num à carnificina fuerit Neapolis immunis. 125.
 Cap. XI. De Sancto Agrippino Episcopo. 132.
 Sect. I. S. Agrippini Patria, & Genus. 132.
 Sect. II. S. Agrippini Ætas, & Gesta aliquot. 135.
 Sect. III. Agrippini obitus, & honorifica tumulatio. 136.
 Cap. XII. De Sancto Potito Martyre, qui Euangelium Neapoli disseminauit. 139.
 Cap. XIII. De S. Eufasio Episcopo, & Confessore. 143.
 Cap. XIV. De S. Euphebio Confessore. 146.
 Cap. XV. De S. Restituta Virgine, & Martyre. 150.
 Sect. I. Fuerit ne S. Restituta S. Cypriani Carthaginensis Episcopi discipula. 150.
 Sect. II. Quonam imperante Martyrium subierit. 151.
 Sect. III. Restitutæ Aides Carthagine existentes, vtrum à nostra hac Restituta nomen habuerint. 152.
 Sect. IV. Vtrum Neapolitanam Basilicam Sanctæ Restitutæ Constantinus M. Imperator ædificauerit. 153.
 Sect. V. Sit ne corpus Sanctæ Restitutæ Neapoli nunc, an verò in Insula Ænariæ. 157.
 Cap. XVI. Martyrium, & Translatio S. Iulianæ Nicomediensis Virginis Neapoli tumulata. 159.
 Cap. XVII. Turmæ Christianorum in littoralibus Campaniæ oris pro Christo cœsorum. 163.
 Cap. XVIII. De S. Maximi Leuitæ martyrio, Cumana ciuitate, Sybillis, & Eculeo. 168.
 Sect. I. Sit ne Cumana ciuitas omnium Italicarum Urbium antiquissima. 169.
 Sect. II. Cumana Ecclesiæ Antiquitas, & Dignitas. 169.
 Sect. III. De Sybillarum Nominibus, Spiritu, Numero, & Ætate. 175.
 Sect. IV. S. Maximi martyrium per anacephaleosin traditur, & eiusdem Neapolim translatio. 173.
 Sect. V.

Syllabus Capitem.

- Sect. V. Eculeum, vno tantum stipe cōstitisse, nō pluribus. 174.
 Sect. VI. Catastræ, & Eculei differentia. 181.
 Cap. XIX. De B. Fortunata, & fratribus eius. 184.
 Cap. XX. Historia S. Ianuarij. 89.
 Sect. I. Ianuarij Nomen. 190.
 Sect. II. Patria. 191.
 §. I. Quinam primum asseruerint Ianuarium Beneuentanū fuisse. 192.
 §. II. Quæ pro Beneuentanis afferri solent. 192.
 §. III. Pauli Regij, Daudis Romœi, & Bernardini Siculi dicta expenduntur. 193.
 §. IV. Refellitur argumentum à gente Ianuaria Beneuentana, & ab Episcopali Beneuentana dignitate Ianuarij. 197.
 §. V. Ostenditur, Traditionem, nihil Beneuentanis prodesse, obesse plurimum. 197.
 §. VI. Quidnam de domo, quæ D. Ianuarij fuisse dicitur, sit sentiendum. 205.
 §. VII. Iudicium de Nouantiquo Cyphij epitaphio, Beneuenti, vt dicitur, reperto. 205.
 §. VIII. Demonstratur, coniecturas in Historijs locum habere. 208.
 §. IX. Solidissimis Testimonijs probatur Ianuarij patriã fuisse Neapolim. 209.
 §. X. Collectio dictorum. 221.
 Sect. III. Ianuarij Genus, Parentes, & Propinqui. 222.
 Sect. IV. Dignitas. 223.
 Sect. V. Studium, & Mores. 224.
 Sect. VI. Administri, Amici, & in Martyrio socij. 226.
 Sect. VII. Iudex, & Acta. 230.
 Sect. VIII. Tempus necis. 233.
 Sect. IX. Martyrium, & beata mors. 234.
 Sect. X. Admiranda à Beato in sui agone patrata. 240.
 Sect. XI. Sepultura. 242.
 Sect. XII. Translatio prima è Marciano fundo Neapolim. 243.
 Sect. XIII. Tráslatio secunda Neapoli Beneuentum. 244.
 Sect. XIV. Translatio tertia, Beneuento ad Mōtem Virginis. 249.
 Sect. XV. Translatio quarta Neapolim è Monte Virginis. 250.
 Sect. XVI. Ampullæ cruoris, & alię alibi Sancti Martyris Reliquiæ. 254.
 Sect. XVII. Apparitiones. 259.
 Sect. XVIII. Miracula. 261.
 Sect. XIX. Tutela patriæ aduersus hostes, & Pestilitatem. 262.
 Sect. XX. Tutela aduersus Vesuij, eruptiones. 264.
 Sect. XXI. Patriæ suę Neapolis patrocinium. 265.
 Sect. XXII. Ædes sacræ in Ianuarij honorem erectæ. 268.
 Sect. XXIII. Festi dies. 273.
 Sect. XXIV. Nūmi in eius honorē cusi. 274.
 Sect. XXV. Anonymi, sed antiqui auctoris oratio encomiastica in eius laudem. 276.
 Sect. XXVI. Aliotum de eodem Diuo lucubrations. 280.
 Caput XXI. Magni Constantini in Neapolitanam Ciuitatem aduentus, & beneficia. 287.
 Sect. I. Constantini cum matre Helena Neapolim aduentus. 287.
 Sect. II. De Ecclesijs Neapoli à Constantino ædificatis, ac primum de Episcopo, siue Æde S. Restitutæ. 290.
 Sect. III. De Basilica Sanctorum Apostolorum. 291.
 Sect. IV. De pretiosis donarijs à Constantino Ecclesiæ SS. Apostolorum collatis. 294.
 Sect. V. De A. de S. Ioannis Maioris. 298.
 Sect. VI. An alias Basilicas Neapoli Constantinus extruxerit. 298.
 Sect. VII. De aqua Neapolim à Con-

Syllabus Caputum.

- Constantino ducta. 299.
Cap. XXII. SS. Fortunati, & Maximi Neapolitanorum Episcoporum, Gesta contra Arianos. 300.
Cap. XXIII. De S. Rufini cruore Demones torquente. 304.
Cap. XXIV. De S. Seuero Episcopo, & Confessore. 306.
Cap. XXV. Aduentus S. Melaniæ, & aliorum trium Diuorum Neapolim. 312.
Cap. XXVI. Carthaginensium Confessorum Neapolim appulsio. 315.
Sect. I. Vandalicæ persecutionis initium, & eictorum numerus. 315.
Sect. II. Quando Sancti Confessores in Campaniam peruenerint, & quænam loca infederint. 316.
Sect. III. De Sanctis Castrense, Quoduultdeo, & Habetdeum. 317.
Sect. IV. De Sancto Gaudio Episcopo Bythinensi, & Gelasio Papa. 319.
Cap. XXVII. De Sancto Nostriano Episcopo. 322.
Cap. XXVIII. De Sancto Pomponio Episcopo, & Candida iuniore. 324.
Cap. XXIX. De S. Agnello Abbate. 328.
Cap. XXX. De Sancta Virgine Patricia. 332.
Sect. I. S. Patritiæ Genus. 332.
Sect. II. Educatio. 335.
Sect. III. Patrij soli derelictio, & Romana peregrinatio. 336.
Sect. IV. Transitus, Sepultura, & Miracula. 337.
Sect. V. Obiter Martyrium SS. Nicædri, & Marciani narratur. 339.
Cap. XXXI. De S. Laurentio, & alijs Episcopis. 342.
Cap. XXXII. De S. Gaudio ciue Neapolitano. 344.
Cap. XXXIII. Trāslatio SS. MM. Eutycetis, & Acutij Neapolim. 349.
Cap. XXXIV. De S. Ioanne Aquarolio, seu Scriba. 352.
Cap. XXXV. Gesta S. Athanasij Episcopi. 356.
Sect. I. S. Athanasij Ortus, Indoles, & Educatio. 357.
Sect. II. Eius in Neapolitanū Præfulem Electio, & Ecclesiæ Neapolitanæ Status ipso Episcopo, ante Sergij Ducis tyrannidem. 358.
Sect. III. Prima Romana profectio. 360.
Sect. IV. Impia impij Sergij contra Athanasium profectio, & infelix eius obitus. 361.
Sect. V. Sancti Episcopi supremus dies, Tumulatio, Trāslatio, Cultus. 363.

F I N I S.

A N T O N I I C A R A C C I O L I C L E R I C I R E G V L A R I S

De Sacris Neapolitanæ Ecclesiæ Monumentis:

Liber singularis.

DE PRÆSTANTIA ECCLESIAE NEAPOLITANÆ
CAPVT PRIMVM.

Neapolitanæ Ecclesiæ, in Operis titulo memoratæ, decoram faciem, calamo vt cumque nostro delineatam, propius, & ante omnia aspectandam proponimus. Id siquidem, cum per se præclarum sit, cognituque iucundum, tum etiam mihi conciuiibusque meis omnibus, valdè conueniens erit. Eo quòd, iustissimum sanè videatur, adeo nobilem matrem, cuius charo sinu, per summam Dei benignitatem, pioque lacte nutriti sumus, modis omnibus exornare, eique magnas, meritasque grates officiosè referre. Huius igitur Ecclesiæ præstantiam, ab his capitibus inuestigabimus.

Sectio I. Commendatur Ecclesia Neapolitana, à peculiari VIRGINIS MATRIS Tutela.

Sect. II. A dignitate eorum, qui primi eam condiderunt.

Sect. III. Ab antiquitate.

Sect. IV. Ab inconcussa in Fidei petra firmitate.

Sect. V. A plurimis Sanctorum lipsanis, quæ habet, & colit.

Sect. VI. A Diuorum Neapolitanorum celebritate.

Sect. VII. A Sanctorum virorum incolatu.

Sect. VIII. Ab amplitudine Urbis Neapolitanæ.

Sect. IX. A multitudine Basilicarum, earumque splendore.

Sect. X. Ab antiquitate Metropoleos, & suffraganeis Episcopis.

A

Sect. XI.

2 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

Sect. XI. A Canonorum, aliorumque sacrorum Administrorum numero, & varia dignitate.

Sect. XII. A multitudine Christianorum, ac densis Religiosorum turmis.

Commendatur Ecclesia Neapolitana, à peculiari
VIRGINIS MATRIS Tutela.

Sectio I.

Sed vnde nam gloriosius, Neapolitanæ Ecclesiæ maiestatem aggrediar describere, quàm à peculiari VIRGINIS MATRIS tutela? A me quoque, iure, ac merito, primum in hoc opere, animi, & calami mei studium, ipsa sibi vendicat, quæ Magna PATRONA nostra est, ac Tutelaris Princeps. In hac verò re, felicem prorsus temporum, ac Templorum vicem, lætus ipse considero. Imbuti enim olim, falsa idolorum religione Neapolitani ciues, Sirenem Parthenopem, quæ vetus nomen Patriæ dederat, impensè coluisse dicuntur. Et condito illi Fano, marmoreum excitasse simulacrum, cuius Lycophro Cassandra, & Dionysius Afer in Periegesi Orbis meminerunt. At posteaquam, docente Petro, Christianam Religionem amplexi sunt, iam nõ emollis, & ambigua Siren, propinquum mare è colle prospectans, in cultu est, sed æterna illa Virgo, ætheris summi habitatrix, non vno tantum, sed viginti circiter supra centum, quæ Templis, quæ Sacellis extructis, iugi nobis veneratione suspicitur: quæ Syriaca voce, *Miriam*, hoc est, *Domina maris* interpretatur. Hæc namque, & nunc, & nuper, & olim, exortas hic procellarum tempestates, nutu suo tranquillare visa est, & motum omnem fluctuum mitigare. Frequenter id sumus experti. Legantur veteres, recentisque historiæ. Euoluantur patrij annales. Oculi attollantur ad pendentès è Templorum parietibus, votiuas tabellas, & sacrorum anathematum omne genus: perfectè constabit, nil frequentius, aut manifestius occurrere, quàm benefacta Deiparæ, publicè, priuatimque collata. Pergit namque ipsa semper esse benefica. Gaudetque iterare dona. Ergo, habeant alij Diui Patroni, quos appellare possumus, Deiparæ huius Reginæ famulitium, suum quisque annum, quo initi patrociniij titulus signetur. At Maxima hæc Patrona nostra, omnibus præcurrit. Quia, ipso penè principio temporis, quo Neapolis, Christianam amplexa est fidem, adeo benignè dignata est, ingerere se piorum, & primorum ex hac vrbe Christianorum mentibus; vt in domus B. Caldidæ penetralibus, eam, quam animo deuoto conceperant, musuo opere expressam, & obrutui expositam, impensè ipsi coluerint: indito postea, vt fit, sacræ imagini, cognomine, *De Principio*.

Adaucto postmodum credentium numero, habuit ipsa, ab his, qui eius opem, & solatium essent experti, à suæ vitæ Actibus, siue à Priuilegijs, denominata Tempa. Sic, in vno istorum appellatur Dei Mater. In alio, à Spiritu sancto, qui in eam superuenit. Vel, à Filio Iesu. Et multa sunt, ab eius immaculata Conceptione: à Natiuitate: ab angelica saluatione: à Partu: à Purificatione: à Passionis solitudine: ab in cælum Assumptione:

Caput Primum.

3

ptione : à Coronatione, Deo dicata . Et , cum in agro Lauretano colatur sacra Ædícula : & in Serrato monte, sacra imago : Colitur & hic vtraque . Quasi amauerit Virgo, cultus in celeberrimis locis sibi exhibiti, haberi & Neapoli quoque, imitamentum aliquod.

Tædet me , per singulas , quæ in Virgine explendescunt, virtutes, percurrere; vt demonstrẽm, pro quibusuis ipsarum , inuocari Mariam , in Templis Deo, sub eius nomine dicatis . Aut humani generis calamitates enarrare, quas illa præuertit, & auertit, inuocata deuotè . Regina cœli est, & Angelorum, Scala Paradisi, Porta cœli, imo Vertens cœlum , A pœnis inferni liberans, Misericors succurrens, Pauperes visitans, Captiuos redimẽs, Nauigantium portus, Afflictorum consolatrix, Misericors refugium, Reorum aduocata, Gratiarum largitrix, & Omnis boni. Charitatem, Spem, Pacem, Misericorsiam, Sapientiam, Patientiam, Pietatem, Victoriã, Salutẽ, Sanitatem, Vitam, eius precibus consequi speramus : & ecce Tempora , & Sacella Mariana, sic denominata: quæ arcta hac pagina non sunt constringenda .

Quid ? quòd nulla ferè est Ecclesia, alieno licet, & non Mariano nomine dicata, in qua aliqua non sit Virginis imago, miraculorum efficitrix , gratiarum dispensatrix, arbitris sensibus ipsis . Vbi tanquam ad publicam miserorum tutelam, mortales confugisse, nisi impudentia neget, aut impietas cauilletur . Trophæa Mariana appellaueris , pretiosa illa donaria, & anathemata, de triumphatis cæcitatibus , claudicationibus, varijsque animi, & corporis languoribus .

Multoties etiam, ipsamet Virgo, sese Neapolitanis ciuibus fecit manifestam, vt faceret adiuuam . Vetus est illud exemplum anni millesimi trecentissimi quinquagesimi tertij . Nam, in Crypta illa Puteolana (cuius adhuc incertus est auctor, rectè sic opinantibus Blondo , & Capacio lib. 2. histor. Neapol.) imaguncula Virginis latebat , obscura in obscuro loco . Sed in somnis ipsa visa Eremitæ cuidam, ac Mariæ Dyrrachiensi nobilissimæ matronæ, quo esset loco effodiendum, docuit . Effosso loco, imago reperia est, atque in Templo collocata, quod in maris littore extructum, Canonici postea Regulares Lateranenses incoluere . Vides, ipsam, littoralem plagam elegisse, quasi futuram deuiorum Pharum, nauigantium cynosurã . Vnde factum, vt nauigantes, religionis perduelles se existiment, nisi salutatum illam veniant, tormentorum explosionibus.

Accipe aliud exemplum in solo . Anno vigesimo octauo elapsi sæculi, dira lues Neapolim affixit, breui tempore, plusquam sexaginta millia hominum depopulata . Et, serpente morbo, arbitrabatur quisque, cuncta esse peritura . Virgo, quæ ciuitatem amabat, piæ cuidam vetulæ dormienti apparuit, locumque indigitauit, qui prope erat ciuitatis moenia ad Septentrionem : iussitque quam inuenirent sui imaginem , honesto collocari loco . Subdiditque, cessaturam luem, nec vltius Ciuitatem depopulataram . Factum illico . Et fidem seruauit Deipara . Non enim ab illa tantum lues, sed ab ea, quæ anno septuagesimo quinto eius sæculi, per totam Italiam grassata fuit, Neapolis facta est immunis . Vti etiam posterioribus hisce temporibus . Quando ob infecta finitima Regna, valde nobis erat timendum . In Virginis deinde honorem Templum postea extructum , & instructum fuit; adiuncto etiam Parthenone octoginta Virginum: & à Constantinopoli dictum . Exemplo fortassè Constantinopolitani Templi, à

A 2

Pul-

4 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

Pulcheria Augusta excitati: & imagine Virginis à D. Luca depictæ decorati. Quod illa, tertia quaque hebdomadæ feria adire consuevit. Vti hodieque nostri ciues in hoc deuotè factitant, quorum plerique, ea die, in Deiparæ cultum, à carnibus abstinent.

Recentius est illud, quod ineunte Iunio anni vigesimi, labentis sæculi contigit: ideoque cunctis notissimum. Eo enim tempore, concordia fama, multa circumferebantur, ad ciuitatis exitium, & excidium tentata. Non discutiam ego, quænam, & quo auctore effrænis plebs infimæque sortis homines machinarentur. Id certum est, tunc afflictim omnes, bonos præcipuè, mærore fuisse confectos; terrore perculsos. Vidit hoc Virgo Parens: & quæ in angulo parietis antiqui, ad gradus Ecclesiæ Sancti Ioannis ad Carbonariam latebat, caput erexit, & nota insurrexit. Iure proinde *Consolatricis Afflictorum*, nomen adepta: quòd ipsa precibus suis Deum interpellante, spes eorum, qui talibus incumbabant, redditæ fuerint euanidæ, irritique conatus. Ac tranquillatis omnibus, discussoque mærore, lætitiæ materies fuerit abundè suffecta.

Quo, tandem, dilucidior signo, Virginis erga Neapolim patrociniū inuestigare possumus, quàm, quòd plures habeantur in hac vna ciuitate eius Reliquiæ (liceat eas sic appellare) quàm alibi in alijs multis? Recepta est traditio, multorum quoque Patrum sententia roborata, ipsam, non anima sola beatam, sed & corpore, cœlestem patriam iniisse. Nihil ergo Reliquiarum eius hic habere possumus. Ad nostrum tamen solamen, id reliquum est, vt cœlis donato corpore ipsius, quæ pretiosissimo illi tabernaculo proxima fuerunt, Reliquiarum possideamus loco. Porrò, cum pleræque ciuitates glorientur, quòd vna aliquid eius habeat, aliud alia. Exultandum nobis est, quòd in nostris Templis, multa ipsius, venerabundi asseruemus. Pars namque Veli ipsius, recensetur in Reliquijs Sanctæ Mariæ Maioris, apud Patres Clericos Minores. Capillos, hierothecæ conseruant S. Pauli apud Nostros, S. Seuerini Cassinensium, S. Gaudiofi, & S. Patritiæ Monialiū Ordinis S. Benedicti, Clarissarum, & S. Mariæ de Sapientia, & S. Catarinæ Senensis Dominicanarum, & Ecclesiæ S. Bartholomæi. Ex Vestibulo, habetur in D. Ludouici, Ordinis Minimorum, & SS. Bartholomæi, & Catarinæ Senensis. Ex Zona, in Domnæ Aromatæ. Ex Sudario, quo inuoluta fuit, apud Chartusienses. Lactis autem guttulas aliquas, habent moniales Clarissæ, & Benedictinæ, Patricianæ, S. Gaudiofi, & Domnæ Aromatæ. Et Minimi Patres, ad D. Ludouici. Vbi peculiarius Virgo se Matrem nostram ostendit. In suæ namque Assumptionis solennitate, inque nostris publicis calamitatibus, collique fieri conspicitur. Illo nimirum tempore, velut suauis quodam epulo, nos pascens: isto autem, vt terrorem auferat; & horrorem. Sic, in nupero Vesuuiano incendio experti sumus. Consternati animo tunc percellabamur. Verum, tanquam infantes lactanei, ad matrem accurrimus. In sinum illa nos recepit suum; vbera admouit: sicque terrorem excussit. Ipsi enim intercessu, vorax illa flamma, ciuitatem à Virgine protectam, attingere non fuit ausa.

Ista sunt, quæ Tutelaris hæc Diua, in suam Neapolim patrat beneuolentiæ signa. Meritò proinde Primùm à nobis commemorata, ad Ecclesiæ nostræ maiestatem amplificandam.

A dignitate eorum, qui primi eam condiderunt.

Sec. II.

Campaniæ nostræ, atque adeo Neapoli, *Felicis* cognomentum inuidendum, & si Arabiam excipias, singulare, nos quidem, neque primi, neque immeritò damus: sed iam ab antiquis vſitatum, tritumque Epitheton, iure suo tribuimus, amœniſſimæ huic regioni: quam idcirco Plinius, *ſatantis nature opus* appellat. *Felicem* igitur nuncupant, Strabo lib. 5. Plinius lib. 3. cap. 5. Dionyſius Afer, de ſitu orbis, Frontinus de Coloniaſ, Alijque veterum, quorum verba, quòd ſtudioſo cuique facilè ſit illa inuenire, referre omitto. Omittere tamen non debeo, floridum illum Florum, Campaniæ fertilitatem, amœnitatem, ac felicitatem, elegantiffimè deſcribentem, lib. 1. cap. 16. *Omniùm, inquit, non modo Italia, ſed toto Orbe terrarum pulcherrima Campania plaga eſt. Nil mollius Cælo. Denique bis floribus vernat. Nihil uberius ſolo: ideo Liberi, Cereris que certamen eſt. Nihil hoſpitalius mari. Hinc illi nobiles portus, Caieta, Miſenus, & tepentes fontibus Baia. Lucrinus, & Auernus, quadam maris oria. Hic amiſſi vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuuius, Aetnæ ignis imitator. Vrbes ad mare, Formia, Guma, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompey, & ipſa caput Urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam, Carthaginemque numerata.* Haſtenus Florus *Qui* tamen, quæ de Capua, poſtremò ſcripſit, tunc verè affirmare potuit. Sed

O parum conſans ſtatus

Rerum inſclitarum ſortis! O vitream fidem!

Non Capua illa vetus: ea enim, ſede ſua dimota, & prorfus exciſa eſt: ſed altera illi vicina, nunc extat Capua: quæ certè, neque veteri illi, neque recenti Neapoli comparari poteſt. Nunc itaque Caput Urbium Campaniæ, & Regni totius, Neapolis noſtra eſt: in cuius ſinum, felicia omnia videntur à natura, & immo à Deo ipſo naturæ parente, congeſta. Quod Angerianus noſter exponit diſertis hiſ verſiculis:

*Diceris extructa à dulci Sirene, Phaleri.
Diceris, & felix Imperitantis opus.
Diceris, & Veneris gratiſſimus hortus, & Veris.
Alcidis Campus, diceris eſſe nouus.
Diceris, & flaua Cereris miſiſſima tellus,
Diceris, in tonſi vinea pulchra Dei.
Non mirum, ipſa Vrbes ſuperas dulcedine cunctas,
Imperio, forma, robore, delicijs.*

Hæc Angerianus. Pontanus verò, fortalliſ altiore cothurno, in Lyricis, Antinianam Nympham, ad cantandas Urbis Neapolis laudes inuitat,

*Sume age intactam ciſtaram, atque ab alto
Colle deſcende Antiniana in Urbem:
Et nouos chordis numeros, nouumq;
Concipe carmen.
Urbi, & aſurge, ò Dea, quam ſuperba
Muniunt turres, rigat unda, ſubterq;
Eſt ſpecus Sebeſtiadum ſororum,
Ditat, & aquor.*

Antiaq;

6 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

*Antraq; & dulces ebaritum recessus,
Es sacri colles, Cereri, ac Lyao,
Vestiant hanc, & nemora: & serena
Temperat aura.*

*Ver & æternum, tepidiq; rores
Temperant, Disque otia grata, & alma
Lusis auctor sol sonet, atque amico,
Spectat ab alto.*

*Præficit regnis, pater hanc Deorum;
Præficit bellis, animosa Virgo;
Auctor & Mars militia, ac virorum
Bella gerentium.*

*Hanc domum Musa sibi vendicarunt,
Et bona hanc artes studijs, boniq;
Cultus, & recti simul & sacrorum,
Iustitiæq;*

*Templaq; & Regum monumenta, & arces
Aedium insignes aditus adornant:
Et Dÿ: gratam, & Patribus virisq; &
Plebe frequentem.*

Porro hanc Deus regionem, hanc Ciuitatem, vt re vera *Felicem* faceret, & quæ aere amœna, glebaque facunda erat, supremi etiam cœli, Numinisque veri cognitione, beatam redderet, dignatus est luce Euangelica, per Apostolorum suorum Principem Petrum, illustrare. Sanè verò, ideo, vt iam diximus, *Felicem* appellarunt, breui quidem, sed magno, & inuidendo epitheto, nostram Campaniam Historici, & Poetæ Græci, Latiniq; complures, quòd terram, amœnitate omnem Orbis ambitum superantem haberet. At rerum pondera, æqua lance librando, multò sane iustius appellabunt *Felicem*, nostram Neapolim illi, qui Christianæ fidei, tam antiquam, tam vberem sationem, diuinitus huic Ciuitati euenisse suspexerint. In ijs profectò, apud Procopium lib. I. de bello Goth. Bellisarius Dux ille fortissimus est: qui Neapolim, ob id præcipuè laudat, celebratque, quod *incolas Christianos Romanosque*, hòc, est *Catholicos*, ab antiquo nacta sit. Nempè à primo Christi sæculo. Enimuero, dispersis per Orbem Apostolis, discipulisque eorum, vt Christi fidem longè lateque disseminarent, nemo negauerit, feliciter quidem cessisse ijs regionibus, & ciuitatibus, quæ aliquem è priscis illis discipulis: felicissimè vero ijs, quæ, ex Apostolis ipsis, aliquem habuerunt, Euangelicæ vitæ satorum. Itaque, felicissima in primis Roma, quæ Petrum, & Paulum, & Ioannem: Felicissimum Bizantium, quod Petrum, & Andream: Felicissimum Mediolanum, quod Petrum similiter, & Barnabam: & vt finiam (quis enim omnes ab Apostolis, Apostolorumque discipulis fundatas numeret Ecclesias?) Felicissimam quoque Neapolim, quæ Petrum, & Paulum, & post eos Ignatium, & Patrobam, vt infra ostendat, excepit, vidit, audiuit, habuit, Christianæ fidei conditores. Gratulor equidem tibi, Patria, quæ cum sis multis nominibus celebris, hoc tamen iubare præcipuè prænitens, quòd Petrum, quòd Paulum gloriosos Principes terræ, ipsa habeas, colaque Christianæ religionis satores. Denique (ò rem inuidendam!) quòd dici Neapolitanis à Petro, & Paulo possit, id quod

Caput Primum.

7

quod solis Paulus Corinthijs dixit, 1. Cor. 4. *In Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui.*

Magnum itaque, & inuidendum est decus: posse videlicet, vt Tertullianus differit lib. Præscript. aduersus hæret. cap. 32. *Euoluere ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui cum Apostolis perseuerauerint, habuerit auctorem, & antecessorem. Hoc enim modo Apostolica Ecclesia, census suos deferuit. Sicut Smyrnetorum Ecclesia, habet Polycarpum, à Ioanne collocatum refert. Sicut Romanorum, Clementem, à Petro ordinatum edit. Proinde utique, & cetera exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habent.* Hæc verustus ille Afer Tertullianus. Itaque, vt nemo negauerit, feliciter cessisse Ciuitatibus, Oppidisque ijs, quibus vnum aliquem è priscis Apostolorum discipulis, contigit habere Euangelicæ legis præconem, multò sanè felicior Neapolis nostra censenda est: quæ & plurimos eiusmodi viros meruit audire, Christiana dogmata prædicantes. Et, quod maximum profectò est, Apostolorum, & Christianorum omnium Principem, ac Ianitorem Empyreï Cœli, Petrum, venientem è Syria ad Urbem Romam, ipsa, quamquâ in transitu vidit, excepit, audiuit, atque complexa est veræ fidei, Religionisque fatorem. Quocirca, sicut Sanctus Agapetus PP. literis recitatis in Sancta Synodo Act. 2. de Bizantina Ciuitate scripsit, & congratulatus est: videlicet, quòd *Stachin primum Episcopum, primi Apostoli electione ordinatum receperit.* Id ipsum de felicissima nostra Neapoli dici posse, etiam atque etiam cum exultatione dicendum. Quòd si Petrus, Romam, summum Dei cultum, multos annos docuit: atque (quod magnopere inuidendum est) suo etiam aspersam, atque abstersam sanguine fecundauit: Idem ipse, tamen Apostolorum Summus, Neapolitanam Ecclesiam, & si non sanguine, at certè spiritu, voce, exemplo, diuinisque Sacramentis, cumulatè imbuit, atque ditauit.

Ab antiquitate: Sect. III.

Hic autem mihi considera, cordate Lector, quàm longinqua, & veneranda antiquitate, nostra hæc prædita sit Ecclesia: quæ ipso primo Beati Petri in Italiam aduentu, decimo videlicet, vt infra docebitur à Christi morte anno, prima omnium Campaniæ Urbium, imò si duas, aut tres excipias, prima omnium vniuersæ Italiæ Ciuitatum, Euangelij luce perfusa est. Non est quidem mihi animus, ista hoc loco diducere, specialius, aut latius exponere: id nihilominus ego apertè, vereque profiteor, si Neapolitanam Ecclesiam, cum antiquioribus Italicis componamus, hanc dubio procul, ante Capuanam, quæ à Prisco: Ante Puteolanam, quæ à Celso: Ante Sueffanam, quæ à Symisio: Ante Tarracinensem, quæ ab Epaphrodito: Ante Atinensem, quæ à Marco: Ante Beneuentanam, quæ à Photino: Ante Sutrinam, quæ à Ptolomæo: & si ad remotiores Ciuitates Italas pergere liceat, Ante Fesulanam, quæ à Romulo: Ante Lucensem, quæ à Paulino: Ante Rauennensem, quæ ab Apollinari: Ante Genuensem, & Tycinensem, quæ à Syro: Ante Aquileiensem, & Patauinam, quæ ab Hermagora: Ante Veronensem, quæ ab Euprepio: Ante Mediolanensem, quæ

8 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

quæ à Barnaba, & Anatholio, siue Anatholone: Atque, vt finiam, Ante ipsam aliarum omnium Principem, Romanam Ecclesiam, fundatam fuisse, comperiemus. Etenim Romam peruenit Petrus, aliquot dies, postquam Neapolitanam instituit Ecclesiam: dato huic inclytæ Ciuitati primo Episcopo Asprenate.

Sed istos, aliosque Episcopos à Petro delectos, & ad varias Terrarum plagas amandatos, infra paulo diligentius exequar, & loca Scriptorum, qui hæc tradunt, indicabo: interim hos Italiae solius primos pastores, recensuisse contentus.

Ab inconcussa in Fidei petra firmitate.

Sect. IV.

Seruauerunt nostrates Diui, hanc sibi deuotam Urbem, clientesque Ciues, ab impietatis, atque hæresum lue, per tota sexdecim sæcula, quæ à fata his terris, per Beatum Petrum, Catholica fide, præterierunt. Vt meritò proinde à Clemente VII. Pontifice Maximo, gemino bullato diplomate, altero scilicet, quod de anno Iubilei Neapoli celebrando edidit. Altero vero, ad Paulum IV. Carafam, vnum ex nostræ Religionis cõditorem, tunc Episcopum Theatinum, anno Christi M. D. XXXIV. scripto, FIDELISSIMÆ CIVITATIS, præclaro sane elogio, fuerit nostra Neapolis decorata. Quo elogio, ipsamet Neapolis, in diplomatibus, alijsque publicis scripturis, etiamnum gaudet appellari.

Quocirca, faceffat hinc, oportet, frigida illa calumnia, quam ex historia quadam Garganici Templi, re non benè considerata, ausus quidam fuit, aduersus Christianissimam Neapolim euibrare, apud Sur. Tom. 3. die 8. Maij. Ob id, scilicet, quòd, ibi, Neapolitani appellentur *Pagani*: & infandis Paganorum sacrificijs, eos dedisse operam tradatur. Hanc autem suspicionem, ne quis animo concipere, & in calumniam vertere possit, prohibuerunt primo Baronius Cardinalis in Ann. 493. deinde Capacius Histor. Neap. lib. 1. cap. 20. Qui, stabello veritatis prauam eiusmodi interpretationem, longè dispulerunt. Quòd si rursus quis rixari velit, dicatque, Commentarium illum, & antiquum valde esse, & sincerum: vt proinde existimari debeat, non de nihilo sic loqui: prodibo ego in arenam, ac veluti succedaneus miles, hac ratione frangam vnicum hoc, idemque plumbeum, & sæpè retusum telum. Videlicet, Neapolitanorum vocabulo, neminem iure posse, eo loco, Neapolitanos ciues intelligere, sed Paganos milites, quos Neapolitani in subsidium aduersus hostes Apulos adsciuerant. Erant enim eo tempore, Campaniæ pagi referti turmis Paganorum, quos *Barbaricos* tunc appellatos, circa annum Christi 590. Gregorius Magnus, Ioanne Diac. referente, ad fidem Christianam traduxisse perhibetur. Ex his igitur Paganis, Neapoli vicinis, facile fuit, in eo imminente discrimine, nonnullas auxiliares copias, Neapolim contraxisse.

Hæc profectò interpretatio, neque absona est, neque inusitata. Nonne enim passim dicimus, Hispanos prælium commisisse, vicisse, aut victos fuisse, etiam cum, Hispanorum nomine, intelligimus Italos, Heluetiosque, sub Hispano Duce, aut Rege militantes? Vulgaris ea phrasis est, & omnium ferè gentium linguis, & calamis vsurpata. Vnicum, satis mihi erit, proferre

exem-

Caput Primum.

9

exemplum. Eodem propemodum sæculo, quo prælium illud inter Sipontinos, & Neapolitanos commissum est, Dux Grætorum militum Bellifarius, referente Procop. de Bell. Goth. lib. 1. Neapolim obsedit: & cum Neapolitanos ad deditiōem hortaretur, *Ciuitatem, inquit, vetustissimam, & insulas Christianos, Romanosque, ut ab antiquo iam uactam, ita & intra se continentem, in miseram banc fortunam incidere, baudquaquam optauerim.* Sicut igitur Bellifarius, Neapolitanos, hoc loco vocat *Romanos*, quia Romanæ fidei vexilla sequebantur, ita Scriptor illius historiæ, *Paganos* vocat Neapolitanos, quia sub Neapolitanis Ducibus, vexillisque militabant. Vniuersè autem, illud verum, certumque est, inclutam Neapolim, adeo auerso semper animo, in omnes cuiuscumque, aut nationis, aut sectæ essent, infideles, extitisse: ut, si quando, tuendæ Vrbi opus fuit, ex eo genere hominum conscribere milites, numquam eos permiserit, intra mœnia habitare. Itaque extorres à Christi fide, in suburbij detinebantur: ut Auctor Descriptionis vetustæ Parthenopes, quæ apud nos M.S. extat, firmè asseuerat.

Tentata verò haud rarò fuit, Neapolitanorum in Deum pietas, eorūque religio, infandis modis laçessita: ut auerterent se à Romana fide, quam olim Beatus Petrus, Neapoli seuerat: ut Græcis quibusdam Imperatoribus schismaticis, alijsue sectarijs impijs adhærent. Sed per Dei gratiam, nulla vnquam, aut vi frangi, aut blanditijs emolliri potuit, fidelissimæ Ciuitatis antiqua constantia. Nam, neque sub Imperatore Constantio Ariano, uti Marcellin. presb. lib. de schism. Vrsicini tradit, Zosimus Pseudoepiscopus, quem Ariani quidam satellites, in huius Ecclesiæ Sedem, per vim intruserant; Neque Pelagius hæresiarcha, & eius Symmystes Iulianus ille, testimonio Augustini ep. 105. & Prosper. lib. de promiss. Dei cap. 6. Nolæ per hebdomadas aliquot nidulatus, hic verò, & voce, & nefarijs scriptis, Pelagianam hæresim, per Campaniam occultè dispergens: Neque, ut Ioannes Diac. notat in Chron. Sergius, qui sub Leone Iconomacho à schismatico, ut credere est, Anastasio Patriarcha, post Sancti Laurëtij Episcopi obitum, ordinatus fuit: Neque ut Anastas. Biblioth. ait in vita S. Gregorij II. & ex eo Baron. Tom. 9. Exhilarati Ducis, & Adriani filij eius immanitas, qui Neapolitanis copijs, Summum, Sanctumque Pontificum Gregorium II. occidere moliebantur: Neque Constantinus Copronymus, Leonis Isaurici filius, mali corui, malum ouum, eiusque impij administri, qui, Io. Diacon. in Chron. teste, Paulum Episcopum catholicum, Neapoli expulerunt, ut Iconomachiam in hanc Urbem introducerent: Neq; ut idem ibid. tradit, Ducis, nomine quidem Boni, re autem improbi, & scelerati, successorumque eius Sergij, & Athanasij iunioris, rabidæ tyrannides, qui sanctos Episcopos Tiberium, & Athanasium seniore, Clerumque vniuersum, dirissimè diuexauerunt, & sacras ædes, Ecclesiastico instrumento, ac diuite suppellectile, per summum nefas expolauerunt: Neque, Falco teste in Chron. Rogerij schismatici Regis, & ut illum S. Bernardus argutè vocat, epist. 130. 139. & 140. tyranni Siculi, nefariæ artes, & hostilia in catholicos vafraimenta: Neque insanus furor, atque insidiæ, ut legere est in Diar. Duc. Mōtis Leonis, Antipapæ Fundani, qui se, Clementem VII. appellitabat, quemque perdita illa, ac prorsus infœlix Regina Ioanna, eius nominis prima, Neapolim inuitauit, & regio apparatu, in insulam, arcemque Lucullanam, excœpit, potuit Neapolitanam Ecclesiam, quamuis variè, multumque exagitatam, à vera Christi Religione, & legitimi Pontificis obsequio, ac vene-

B

ratione

10 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

ratione diuellere. Imo, Pseudopapæ, contra quàm schismatici optabant, & arbitrabantur, res euenit. Nam vt Urbani VI. Pontificis verba referam in epist. ad Cler. Leodien. apud Bzou. tom. 15. ad an. 1379. §. 8. *Neapolitani, zelo deuotionis accensi, prædictum hæresarcham Antipapam, & Catholica fidei subuersorem, de Cinitate Neapolitana, in qua sperabat in pestilentia Casbedra residere, cum magno opprobrio fugauerunt.* Denique (vt ad posteriora tempora, & nostræ huic ætati propinqua descendam) neque Ioannes V Valdesius; Neque Petrus pseudomartyr, Neque Bernardinus Ochinus, qui Lutherianas hæreses, Neapoli, & vicinis Oppidis clanculum disseminabant: Neque quorundâ Marranorû superfidia, qui Iudaicis superstitionibus, Neapolim inficere conabantur, valuit Neapolitanæ Urbis, in Catholica religione firmitatem, tametsi paucos, eosque non ciues, sed incolas, eosque imperitos, & incautos seduxissent, vllatenus labefactare. Præsto quippe fuerunt, Beati nostri Patres, Caietanus Thienæus, & Ioannes Marinonius, alijque ex eodem nostro Clericorum Regularium Ordine insequentes viri: quorum consilio, industria, Diuini Verbi prædicatione, & quòd primo loco dicendum erat, sollicitis apud Deum precibus, fugati sunt hæresum magistri, & omnis illa animorum pestilitas, breui sublata est. Vide Acta Beatificationis Beati Caietani, nostræ Religionis Parentis; necnò & Vitæ ipsius Scriptores, ac Beati Ioannis Marinonij. Quænam igitur laus, maiorque gloria huic Ecclesiæ desiderari, aut excogitari potest, quàm. per tot sæculorum spatia, inter tot incurSIONES, atque impetus impiorum, sterisse velut inter fluctus scopulum, in Catholica fide firmam, atque immortalem?

*A plurimis Sanctorum lipsanis, quæ habet, & colit.
Sect. V.*

Quid verò memorem, sanctorum corpora, aut insignia lipsana, quibus Archiepiscopalis Basilica, & aliæ permultæ Neapolis sacræ ædes, ditantur, & muniuntur? Horum profectò numerus, omnem propè arbitratum excedit. Vna iam dicta Metropolitana Basilica, præter quamplurima variorum Diuorum ossicula, vndecim habet integra Sanctorum corpora; videlicet Ianuarij, Agrippini, Acutij, Eutyctis, Maximi Leuitæ, Athanasij, Laurentij, Aspreni, Restitutæ, Ioannis Episcopi, & Beati Nicolai Eremitæ. Apud Capuccinos Patres, in S. Euphebij Ecclesia, tres sunt Sancti Episcopi contumulati: videlicet, Euphebius, Maximus, & Fortunatus. Apud Benedictinos Cassinensis Instituti Monachos, duo quiescunt Diui, Sosius, & Seuerinus. Apud forum verus, in Diui Georgij, Seuerus Episcopus. Apud S. Saluatoris Canonicos Regulares, Agnellus Abbas, Et, vt ex Actis antiquæ Visitationis constat, sex alij incerti nominis Diui. Apud Virgines sacras in S. Gaudiofi, ipse Gaudiofus, & Quoduultdeus Episcopi. Item Fortunata Virgo, & fratres eius, Carponius, Euaristus, & Priscianus Martyres; Mitto alios, atque alios, maximèque eos (& plurimi sanè sunt) qui è veteribus sepulchris Neapolim sunt aduecti.

ADJ

A Diuorum Neapolitanorum celebritate. *Sect. VI,*

Obseruare autem debeo, è Neapolitanis Diuis, non paucos, adeo celebri fama, qua quauerfum inclaruiffe, vt, quod ferè nullis finitimarum Prouinciarum Diuis accidit, eos, etiam extra proprios fines, longè gentium, Tempa, Oppidaque multa, ipforum nominibus nuncupata, habuerint, atque habeat. Itaque aliquot hic referam. Nostri Diui Ianuarij, Sofius, Seuerinus, Agnellus, & Thomas, sacris ædibus singuli singulis cohonestati, cultique sunt. Nam de Ianuarij Basilicis, deque ipsarum ædificandarum causa, hæc scribit Baronius, notatione ad 19. Septembris. *Et de causa, nempe, quod B. Ianuarij precibus, extinctum fuisset Vesuuianum incendium, ex remotis undique Urbibus, frequentes cætus populorum, ad venerandum sepulchrum Martyris aduentasse Neapolim, & in honorem Sancti Ianuarij, passim erectas esse Ecclesias.* Porro, eodem arbitrante Baronio, erat etiam Romæ in suburbijs, via Tiburtina, Templum Sancti Ianuarij, cuius meminit Sanctus Gregorius lib. 4. dialog. cap. 26. & 54. Licet id ego, in Ianuarij vita, non sim approbaturus. Vt proindè, septemplex illas celeberrimas litanias Gregorianas, quæ inuocant Ianuarius vna cum socijs, existimauerint aliqui, non alium Ianuarius, quàm hunc nostrum Patronum, & sex eius Beatos socios inuocasse. Denique, in ipso Hispaniarum vmbilico M. ille Dux Albanus, Ferdinandus Toletus, post tot bellorum exantata discrimina, Templum sanctissimo Ianuario, curauit ædificandum. Vt quæ Neapoli, dum Regis Vicesgereret eius Diui, aliorumque nostratium Diuorum, condendis reliquijs, pretiosum Agiophylacium, quod vulgò Theaurum dicimus, exornauerat, in suam etiam Patriam, tanti Martyris cultum inueheret. Sic Antonin. Castald. lib. de Neap. tumultu, pag. 117. Sofio autem, ædificatæ Ecclesiæ sunt, Sacellaque complura, cum in Samnij, Lucaniaeque Prouincijs, tum etiam Romæ seorsim cõstructum est Oratorium à Symmacho Papa: qui & confessionem exornauit argento, vt ait Anastasius lib. de Romanis Pontificibus, in Symmacho. De B. autem Seuerini, Romæ constructa Basilica, meminit Sanctissimus PP. Gregorius lib. 2. Regist. epist. 19. ad Petrum Subdiaconum scribens. Vt præteream, complures alias sacras ædes, per Italiae, & Germaniæ Prouincias, ab eodem B. Seuerino denominatas, quas rerum Boicarum, atque Italicarum Scriptores, M. Velferus, Georgius Heruuart, & alij, hubertim enarrant. At verò, huius Diui celebri nomini, par propemodum est S. Abbatis Agnelli famæ celebritas, ædiumque sacrarum numerus, quibus Agnelli nomen inditum est. In Siculis fastis, Agnellus, vt potè à Syracusis genus ducens, adscriptus est ab Octau. Caetan. in Idea Sanct. Siciliae. In Apuliae Monte Gargano, in quo Eremiticam vitam septemnio egit, Agnelli viget hodieque memoria. In Etruria etiam, apud Lucenses, caput B. Agnelli pulchro sacello, summa religione seruatur, & colitur. In Campania, in Samnio, in Picentinis, præter complures ædículas, Ecclesiasque, multa sunt Oppida, ab Agnelli vocabulo nuncupata. Testes sunt Ferrarius lib. de Sanctis Italiae. Regius in vita Agnelli. Bacchus in descriptione Neapolitani Regni. Et Michael Monachus, in notationibus ad Breuiarij Capuani Kalendarium.

12 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

Denique, de nostri Sancti Thomæ Aquinatis splendidissima fama, cultuque, vbiq; gentium, atq; terrarum celeberrimo, quid opus est quicquam dicere? Nulla est propemodum in toto Orbe Christiano Ciuitas, quæ tanti Diui Basilicam aliquam non habeat, aut Sacellum. In laudem, certè Neapolitanæ Ciuitatis. Quæ dedit Cassinatibus enutriendum, purissimum puellum. Inclyto Dominicano Ordini, ingentem virtutis, & doctrinæ Thesaurum. Louanio in Brabantia, egregium Castimonix Leuitam. Eademque, Dominicanorum in ea Vrbe Monasterij, vna cum Alberto Magno Fundatorem, Lutetix Parisiorum, Cathedræ Theologicæ exornandæ Magistrum. Neapolitanæ Academiæ decorandæ, & illustrandæ, Sydus nobilissimum. Vaticano Diui Petri Templo, eximium concionatorem. Molarix in Latio, Iudæorum quorundam perfidiæ acerrimum confutorem, & ad Christi fidem adductorem. Ecclesiæ Catholicæ, Doctorem incomparabilem. Patribus Cisterciensibus Fossæ nouæ, Diuinum Cygnum suauissimè in ipsa morte canentem. Orbi denique vniuerso, Solem animorum splendidissimum. Nostra, vt dixi, hunc dedit Napolis. Nostra, inquam, Neapolis, hunc scientiæ Cherubinum, sanctitate Seraphinum, & omnino Angelicum Doctorem dedit: quia Neapoli natus est: nō inter Calabros, aut Samnites, vt quidam opinati sunt.

Ex ea igitur nostratium Diuorum percelebri fama, existimandum est euenisse, vt (nisi me memoriæ decipit) nulla sit Ciuitas, cuius Basilicarum, ac Diuorum, adeo frequenter meminerint antiqui Summi Pontifices, atq; Neapolis. Mirro (ne sim prolixa enumeratione molestior) excutere Ioannis VIII. Gregorij VII. Pascalij II. Innocentij IV. Clementis IV. Anastasij IV. Ioannis XXII. Urbani VI. Diplomata, varijs sacrarum ædium, quæ Neapoli sunt, referta nominibus. Vnum Gregorij Primi Epistolarum Regestum, propono legendum. In eo, nihil sanè crebrius legèti occurret, quam Neapolitanæ Basilicæ, Monasteriaque Diuorum Neapolitanorum, vel Neapoli cultorum vocabulis nuncupata. Constat itaque ex ijs alijsque indicijs, peculiarem, atque præcipuam de Neapolitana Ecclesiâ, ædibusque sacris, quæ in ea erant, Magnum Gregorium gessisse curam. Quin etiam, non semel legitur in eiusdem Magni Diui epistolis, expetijisse illum, Sanctorum Neapolitanorum reliquias: vt nostris pignoribus sacris, Romana Templâ ditaret, ijsq; Romana Altaria, nostrorum Diuorum cultor eximius, consecraret. Loca Regesti non dico. Alibi fortasè dicam, & abundè implebo, quæ hic omisi, aut strictim attigi. Ad alia nunc pergit oratio.

A Sanctorum virorum incolatu.

Seç. VII.

Per omnem seculorum memoriam, non à vulgari plebe solummodo, sed à primarijs quoque viris, ijsque vel dignitate summis, vel eruditione, ac sapientia præclaris, fixam fuisse Neapoli sedem, apud Veteres, celeberrimum est. Obsequuti quippe sunt, vocanti amœnæ Neapoli, Campaniæque huic nostræ: Nec repugnarunt inuitanti tam liberaliter, atque humanè. Vide Tranquillum in Augusto, cap. 98. & in Tiberio, cap. 6. Hic Claudius, Nero, Vespasianus, Adrianus, Constantinus cum Helena matre habitauerunt. Mitto alios minores Cæsares, & transeo ad celebres,

Caput Primum.

13

bres, ob gesta præclara, viros, & doctrina præstantes, quos mihi enu-
 ro: nempe Liuium, Tullium, Virgilium, Ouidium, Horatium, Stellam, Sene-
 cam, Lucillum, Iulianum Rhetorem, Aulum Gellium, Symmachum Confu-
 lem, & Oratorem, vtrumque Plinium, Silium Italicum, Ælianum, Palladiũ,
 Petronium Arbitrum, Lucillum, Claudianum, Fenestellam. Atque his long-
 go temporum interuallo posteriores, Petrarcham, Boccacium, Marullum,
 Pontanum, Crinitum, Grauinam, Ianum, Tarchaniotam, Altinium, Flami-
 nium, aliosque complures. Statium autem, & Archiam non recensui, quia
 Neapolitani fuere ciues.

Strabonem autem, extra seriem pono. Hic enim, non solũ Neapoli
 diũ fuit, & Campanas oras lustrauit diligentissimè, sed causam etiam di-
 fertè aperit, qua Neapolis, Campaniaque magis, quàm aliæ Orbis partes,
 petendæ fuerint, veteribus omne genus hominibus, quibus studium esset,
 vacare literis, aut quietè viuere, post exantlatos labores in iuuentute lib. 5,
*Vita autem, inquit, Græcanicam rationem, Neapoli augens est, qui ab ineunte ætate, la-
 boribus sancti sunt: siue alioquin ob imbecillitatem, aut senectutem, cupiunt vitam faci-
 liorem degere. Et Romanorum nonnulli, hoc vita genere gaudentes, ubi vident multi-
 tudinem hominum, qui eius instituti causa ibi versantur, lubentes locum cum ample-
 ctuntur, ibique videntur.* Græcanicam vitæ rationem, Neapolitanos tenuisse,
 idcirco ait, quia Ciuitas à Græcis condita, & ab iisdem per longa temporis
 spatia inhabitata, mores, ritusque Græcanicos, etiam cum Romanæ Reipu-
 blicæ foederata, atque amica esset, retinuit. Quocirca Tacitus lib. Annaliũ
 15. de Nerone ait, *Non tam Roma incipere scænas ausus, Neapolim, quàm Græcam
 Urbem delegis.* Porrò hæc, quæ Strabo scripsit, paucioribus complexus est
 noster Statius.

Pau fœura lais: & defidit otia vita:

Et nunquam turbata quies.

Sed quid ego in ijs recensendis distineor, qui huius amenitate, felici-
 tateque telluris allecti, huc se receperunt, & non potius enumerem eos, qui
 verè Reges, verè Augusti Cæsares, verè Philosophi, doctique dici possunt,
 & porrò fuerunt viri? Diuos dico illos, qui olim has terras, nunc Cœlum
 incolunt felicissimè. *Iniqua est, Orator ille ait, prætermisissis bonis, malorum enu-
 meratio.* Ad illos igitur deuenio, veluti in agmen festinatè cogendos. Hæc
 loca, hanc Neapolitanam Dioecesim olim inhabitauerunt B. Chromatius
 Urbis Præfæcti filius: & cum eo mille, & quadringenti Christiani à S. Caio
 Papa huc missi: quod tutius latitarent: qui tamen postea, à persecutoribus
 detecti, omnes pro Christo necati sunt: vti copiosius suo loco narrabo. Huc
 SS. Pinianus, & Melania vxor accesserunt. Pallad. Hist. Lauf. Hos campos,
 agrosque incoluerunt, hi Beati coniuges: vt semoti à mundi pompis, vitam
 religiosè degerent, cœlo dignam. Huc Diui Possidius, & Alypius. Huc
 Prosper Aquitanus. Huc Philippus Chrysofomi discipulus. Huc Iacobus
 Presbyter à S. Ambrosio, S. Seuro nostro Episcopo commendatus. Huc
 Eugippius. Huc Adrianus, insignes Oppido viri Afri, appulsi sunt, hæcque
 oras diutius inhabitauerunt, ille Lucullani, Arethiani iste Monasterij Abbas:
 ambo ob doctrinam, & vitæ sanctimoniam laudandi. Ad hæc littora, qui-
 bus, Floro teste lib. 1. cap. 16. *Nihil est hospitalius,* magnus Sanctorum Con-
 fessorum numerus Deo duce peruenerunt, eiectione ex Africa, vnà cum Beatis
 Episcopis Gaudio, & Quoduult Deo: atque vt Fasti Romani memorant
 Kal. Septembris *Christianam doctrinam in his locis dispersi, diuersisque Ecclesijs
 præfæcti, mirificè propagauerunt.*

De-

14 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

Denique, si descendamus ad posteriora tempora, & Romanos quoque Põrifices, cum coelitibus misceamus, hæc loca, hos Campos, hanc Ciuitatè, ac Dioccesim, diu incoluerunt, Innocentius IV. Alexander IV. Clemens IV. D. Cęlestinus V. Bonifacius VIII. S. Elzearius Ariani Comes, cum purissima Virgine coniuge sua Delphina. B. Nicolaus Infuber. S. Brigitta cum filijs eius Catharina, & Carolo beatissimis. Sanctus item Antoninus Florentinus. B. Iacobus Picenus. Et, qui, non meritis, sed ætate postremi fuere Beati, & Religiosissimi viri, Caietanus Thianus, Andreas Auellinus, Ioannes Marinonius, Aloysius Gonzaga. His ego claudo hoc nobile agmen. Nam si vellem, eos quoque, qui Neapolim obiter attigerunt eximios viros adnumerare, nullus sanè esset finis.

Ab amplitudine Urbis Neapolitanæ. Sect. VIII.

Cum Neapolitana Ecclesia, ab Apostolorum Principe constituta, in dies magis, magisque excreuerit: ea proinde amplitudo, à nobis hac dissertatione considerabitur, vt in Ciuitate, eiusque suburbijs est. Vel, vt complectitur Dioccesim. Vel denique, vt in totam suam Prouinciam, se latè exerit, atque extendit.

Primum itaque, Neapolitana Ecclesia, quamuis intra Urbem, suburbiaque conclusa considereretur, ingentem nihilominus loci amplitudinem, & vix credibilem ciuium, incolarumque numerum complecti videbitur: præsertim, si eam postquam Regibus subiecta est, inspiciamus. Miro quippe factum est modo, vt, quanquam Neapolis, suam illam qualè qualè libertatem, ac Reipublicæ imaginem, amiserit, posteaquã à Regibus est occupata, Græcis, Gothis, Northmannis, Sueuis, Gallis, Hispanis, maximum tamen, ab eo tempore, ad nostram vsque ætatem incrementum habitatorum acceperit. Nam ea, quæ anno Christi D. XXXIII. quando à Bellisario obsessa est, *parua Ciuitas* audiebat. Procop. de bello Goth. lib. 1. teste, vtpote, quæ quatuor tantummodo paracijs, & tribus regionibus, vjsque constaret, vti Falcus afferit Topograph. Neap. pag. 21. Eadem nihilominus, adeo postea excreuit, vt, non semel proferre pomœrium, & muros finitimis campis, cliuisque circumducere oportuerit. Id verò existimandum est euenisse, cum, ob loci incredibilem fertilitatem, & in media ipsa hyeme, vernantem Cœli temperiem, tum etiam, quia situs Urbis mare prospiciens, *quo*, teste L. Floro, *nihil hospitalius est*, vicinas, remotasque nationes ad eò efficaciter inuitauit, *neque pro, longiqua reuinxit*; & diuersarum gentium homines, Græcos nempe, Iudæos, Pœnos, Arabes, Gothos, Vandalos, Longobardos, Northmannos, Sueuos, Hungaros, Gallos, & Hispanos, ita crebro dulcique commercio cicurauit; vt, non secus ac quondam ingens illa Roma, *Compendium Orbis, & communis Patria*, audire nunc Neapolis mereatur. Tot autem exterarum nationes, & ex eis, plerasque agrestes, immites, barbaras (Gothos, Vandalos, Longobardos ferè intelligo) ad morum amenitatem, & (quod maius est) ad veri Dei cultum, Neapolis nostra felicissimè transtulit. Neque enim passa est, diu continere mœnibus, nisi eos, qui abiuratis superstitionibus impijs, manus Christo dedissent. Itaque Iudæos obstinatè perfidos, primùm exclusos mœnibus, in suburbijs nidulari, vix aliquandiu tolerauit. Deinde
verò,

verò, quia experimento constabat, magna detrimenta publicis, priuatique rebus, & maximè Christianorum animis, per huiusmodi hominum foeda, commercia importari, nostrorum Patrum memoria an. 1510. primùm Ferdinando Catholico Rege, postea autem Carolo V. Imperatore in an. 1539. expulit vnà eos omnes. Arabes verò, siue Sarraceni, qui Frederico, & Manfredo Regibus impijs, Neapolim, imò Campaniam, & Regnum pœnè totum miserè presserant, à duobus Carolis Andegauenfibus strenuis vindicibus impietatum, & scelerum, debellati, profligati, cæsique sunt. At Pœnos, Gothos, Vandalos, Longobardos, ad eò humanis, & Christianis moribus, Neapolis imbuuit, vt nequeas nunc, eorum posteros, à conterraneis, indigenisque secernere. Cum autem dico, esse etiamnum Neapoli, horum barbarorum posteros, ne frontem contrahas, Neapolitanè lector. Seruatur enim, apud Patricianas Virgines, Ordinis D. Benedicti, & in nostra etiam SS. Apostolorum Bibliotheca M.S. codex, in quo vetustum Emortuale Diariũ legitur, nominibus hominũ quorundam Neapoli defunctorum, Gothicis, Vandalicis, Longobardicis refertissimum. Quid miraris? Nonne & Roma, suos habuit Gothos Christianos? Nonne etiam ex ijs, Senatores, & Consules, Vrbs ipsa vidit, & tulit? Nonne Longobardorum quamplurimi à SS. Episcopis Barbato Beneuentano, & Decoroso Capuano, ad Christi fidem traducti, vnà cum Samnitibus, & Campanis, piè, & laudabiliter per multas annorum decades, in his oris versati fuerunt? Lege Baronij notationes ad 2. Mart. & Michaelè cognomento Monachum, in Sanctuario Capuano: vt per auctores ab his citatos, hæc ipsa certius scias.

A multitudine Basilicarum, earumque splendore.
Sect. IX.

IN quantam verò amplitudinem hæc Ciuitas, ex ijs, alijsque accolis excreuerit, nemo, arbitror, ignorat, nisi is, qui animaduertere incuriosus nolit, hac ætate, Neapoli Christianorum numerum, penè esse innumerum. Videbis namque aduena quisquis es, in magna hac Ciuitate, & passim ipse incurres, in quamplurimas sacras ædes, Tempa, Sacella, Xenodochia, Nosocomia, Parthenones, Monasteria, & Oratoria, densis Christianorum turmis, vno, eodemque tempore refertissima. Magna certè laus hæc est, & summus honor, non tot millibus hominum repletam esse, sed hominum Christianorum. Alioquin dicerem cum Diuo Chrystomo hom. 17. ad Pop. Antioch. *Mibi Ciuitas non habens pios ciues, omni villa vtilior est, & quacunque spelunca ignobilior.* Porro percensere sacra ea habitacula diligenter, animus sanè mihi, nequaquam est. Satis fuerit, æram proferre numeri. Si liceat igitur ex patrijs antiquitatibus arbitrari, fuerunt Neapoli, Mauritij, Cæsaris, & quod excurrit tempore, hoc est, dum adhuc esset, vti Procop. de bell. Goth. lib. 1. loquitur *exigua Ciuitas*, & vix decimam partem nunc extantis æquaret, sacrae ædes circiter sexaginta. Ioannis verò Neapolitani Diaconi ætate (is vixit, & scripsit nono Christi sæculo) non erat admodum auctus Ecclesiarum numerus: quia ciuitas ipsa nondum incrementum magnum acceperat, pressa videlicet, nunc Græcorum, nunc Gothorum, nunc Sarracenorum, aliarumque gentium, barbaricis incurfionibus: ob quas, pri-
 stinis

16 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

finis se continere spatij coacta est. Primus autem, qui Neapolim Regijs, atque adeo magnificis augere ædificijs cœperit, fuit è Northmannorum Dynastis Rex Gulielmus II. re, & cognomine Bonus. Is quippe extructa in Insula Saluatoris, & ad Capuanam portam regijs arcibus, atque intra ciuitatis mœnia, Diui Augustini sublimi Templo, à Carolo II. postmodum aucto, successoribus, quasi protenso digito demonstrauit, qua via ad veræ magnificentiæ laudem, gloriâque pertendere deberent. Et verò, Reges Galli, qui succedere Northmannis, ijsdem exemplis egregiè institerunt. Quippe qui, & Carthusiensibus B. Martini Episcopi, & Prædicatoribus, Diuorum Dominici, & Petri Martyris, & Sancti Francisci sodalibus, Diui Laurentij, & Carmelitis fratribus, Deiparæ Virginis Tempia ædificauerunt. Atque, vt alia complura sacra ædificia ab ijsdem excitata præteream, Carolus I. & II. toti Vrbi, amplissimoq; Clero, Archiepiscopalem Basilicam, præcellsa, & ampla mole spectandam, extruxerunt.

Igitur, id vniuersè à me dici posse arbitror, ad eò deinceps auctam sacris ædificijs esse Neapolim, vt paucas, & fortassè nullam, in vniuerso Christiano Orbe (absit verbo inuidia) sit reperire Ciuitatem, quæ maiori Ecclesiarum, Monasteriorum, Ædiumq; sacrarum numero sit referta. Nam præter quamplurimas priuatas ædículas, Oratoriaque domestica, Ecclesias habet ab vna Deipara Virgine varijs cognomentis nuncupatas, supra centum, ac viginti: vt in prima huius Capituli Sectione docui. Alias itidem ducentas ferè numerare est, à Dei Optimi Maximi, Diuorumque diuersorum nominibus appellatas.

Omnium autem, & titulo, & dignitate præstantissima est, iam dicta, Archiepiscopalis Basilica, in Cœlum Assumptæ Virgini dicata. Quam, quòd Sedes Episcopi sit, vulgus Græco propemodum vocabulo appellat *Piscopiam*. Ea pone vetustam illam Sanctæ Restitutæ Ecclesiam, à Constantino Magno constructam, post mille ferè annos, à Carolo Rege in sublimiorem, & ampliorem excitata molem, & magnificentissimæ portæ, ab Antistite Minutulo Cardinali, mirificis molibus communita, in antiqui Episcopi locum, nomenque successit. Eamdemque post ducentos ferè annos auxit marmoreo hypogæo, insigni sculptura, & columnati operis structura conspicuo, Magnus ille Oliuerius Carafa, Purpuratorum Romanæ Ecclesiæ Patrum, & Neapolitanorum procerum immortale decus. Præcellsam verò eius Templi absidem, sacris ijsque graphicè pictis imaginibus, egregiè exornauit Alphonsus Gesualdus Cardinalis Sac. Collegij Decanus, vir munificentia in egenos, & corporis, animique puritate præstantissimus. Pronuper verò, marmoreis Diuorum statuis, peramplo Odæo, rei sacræ diuite instrumento, & quod spectantium oculos mirificè oblectat, pulcherrimo lacunari sacris imaginibus decorè picto, auroque abundè perfuso, splendidissimè condecorauit: ac vetus item Baptisterium, columellis è maculoso marmore circumpositis, augustius reddidit: atque amplis præterea collatis censibus, sacrum vestiariū præclare locupletauit, pijsissimus, atque optimus Cardinalis Decius Carafa, grata commemoratione dignus Antistes. Quin etiam, ipsomet Neapolitanæ Ecclesiæ clauum tenente, fastigium impositum est, magnificentissimo mausoleo Beati Ianuarij Patroni Principis, aliorumque Diuorum lipsanis decenter reponendis excitato. Cuius operis formator, & architectus extitit, Religiosus è nostro Sodalitio presbyter Franciscus Niger. Quod postmodum ædificium, alij, atque alij arti-

tifices, selectorum marmorum incrustatione, auratis signis, eximiè pictis imaginibus, & omne genus ornamentis, Francisco Boncompagno Eminētissimo Cardinali feliciter sedente, & virtutum radijs coruscante, decore pergunt instruere: Regia hac, in pietatem prona Vrbe, affatim suggerente, sumptus, vt teterrimam pestilentiam, superiore sæculo, diuinitus, Beato Ianuario deprecante sublatam, aliaque ingentia, quæ idem Diuus Patronus Magnus, publicè, priuatimque in eam contulit, & in dies conferre pergit, beneficia, stabili, & præclaro hoc monumento testificetur.

Verùm, ne, dum ego nouam Archiepiscopalem Basilicam narro, veteris, quæ *Stephania* vocabatur, oblitus esse videar, ad illos commemorandos Episcopos conuerto sermonem, qui antiquum Neapolitanum Episcopion, variè exornasse, aut ædificijs sacellorum, atque Oratoriorum locupletasse, & circummunijisse leguntur. Hinc quippe, lectores poterunt fieri certiores, Ecclesiam Neapolitanam, non à Gallorum Regum ætate, sed multis etiam retro sæculis, fuisse præstantissimam. Quanquam enim, nō tam magna olim Neapolis esset Ciuitas, vti nunc est, dici tamen meruit à Theodorico Rege, apud Cassiod. lib. 6. epist. 23. *Vrbs ornata multitudine ciuium*. Quocirca, primum eius Templum, Episcopi illi antiqui certatim exornare contendebant.

In quorum serie, agmen mihi ducet Episcopus Ioannes II. qui circa annum Christi XXXIII. Ioanne II. Romano Pontifice, Neapolitanam regere cœpit Ecclesiam. Quanquam enim, haud dubitem, fuisse aliquot alios, isto antiquiores Episcopos, in suam hanc sponsam æque munificos: is tamen primus est, apud Historicos nostrates, quos ego legerim, eiusmodi liberalitatis nomine commendatus. *Hic, inquit Diaconus in suo Episcoporum Chronico in M.S. Cod. Vatic. absidem Ecclesia Stephanie lapsam ex incendio, reformauit: in qua ex musuo depinxit Transfigurationem D.N. Iesu Christi.*

Pone hunc, Vincentius I. eodem Diacono teste *fecit baptisterium fontis minoris intus Episcopium: et accubitum iuxta positum, grandi opere depictum*. Accubitum appellat conclaue, quo baptizati excipiebant conuiuio Initiatores: hoc est, Episcopum, Ministrosque initiantes, & Susceptores.

Ioannes autem III. circa annum Domini D.C.XV. *Consignatorium Alabatorum*: nempe cubiculum, vbi neophyti Chrismatis Sacramento confirmarentur, & nonnulla alia fecisse, tradit idem Diaconus.

Quartus autem ob sacram munificentiam memorandus, Leōtius Præsul in eodem Chronico legitur. Qui Eugenio Primo Summo Pontifice, & Constante III. Imperatore Neapolitano, Basilicam, insigni cruce aurea, pretiosis gemmis ornata, locupletauit. *In cuius medio, Diaconi verba sunt, reclusit portionem viuifici ligni, in quo Dominus noster pendere pro salute humani generis dignatus est. Cuius venerationis gratia, sexta feria hebdomade maioris, & festis diebus, Inuentionis, & Exaltationis Sanctæ Crucis, omnes promiscui sexus confluunt, deuotè flagitantes auxilium*. His verbis profectò, significat, haud exiguam fuisse eam sacri ligni portionem, ad quam videlicet adorandam, tota propemodum ciuitas conflueret: iisdem quidem festis diebus, quibus Romæ ad Sacrosanctæ Crucis adorandum lignum, quod Sergio I. Pontif. Max. repertum est, Anast. Bibliothec. in Sergio I. teste, concurrere solebat magna caterua ciuium, atque exterorum.

Leontium, longo interuallo secutus est Stephanus II. qui, vt idem Diaconus refert, & alteram crucem auream, & sacrorum Euangelij libro-

18 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

rum ornatissima loculamenta, & velamina, palliaque altaris, auro gemmisque decorata dono dedit. Ac sublimem præterea abſidem, & geminas hinc inde tures, ad Sancti Petri ædiculam muniendam, ædificauit. Compluraq; insuper à se coempta mancipia, Cleri seruitio destinauit.

Porro, hisce insignibus certè ædificijs, atque ornamentis, æmulator Leontij, Paulus Episcopus eo nomine II. horreum adiecit, quo, vt puto, frumentum alendis pauperibus seruaretur. Id similiter ab alijs quibusdam probis Episcopis, & præcipuè à Sancto Spiridione Cypri Antistite factum, sacræ historiæ memorant, & Vita eius à Triphyllio Episcopo scripta. *Ædificauit & cubiculum idem Paulus.* Hoc est, vel Sacellum aliquod, vel prope abſidem, iuxta antiquarum Basilicarum structuram, Cellam, quam vocabant *Secretarium*: quo scilicet, sacræ vestes, librique recondentur. Nec satis illi fuit, noua hæc ædificia extruxisse: vetera etiã instaurauit mirificè, & exornauit. Nam *ex argento*, inquit Diaconus, *quod prædecessor eius Stephanus reliquerat, Sanctum induit, & decorauit Altarium Ecclesiæ Stephanie.* *De reliquo vero fecit ceraptatas, lego, cerostatas quinque.* Hoc est, vt Panuinius interpretatur, ad cornuum formam candelabra: *ex quibus duas deaurauit. Depinxit quoque Turrim, qua est ante Ecclesiam S. Petri.* Erat ea Ecclesia propè Stephaniam: *& reliquias in altari eiusdem Ecclesiæ posuit. Quia præuentus morte Dominus Petrus, illud non dedicauit.* Hæc fecit Episcopus Paulus, ad Cathedralis Basilicæ, quam Stephaniam vocabant, vel ornamentum, vel incrementum. Eius nos antiquæ Basilicæ formam, infra cum de Constantini Magni ædificijs, quæ Neapoli cõdidit, agemus, conabimur exprimere diligenter.

Pauli II. iam dicti sedem, excepit Tiberius laudatissimus Præsul. Qui, vbi primùm ex Vrbe Roma redijt, à Paschali II. Summo Pontifice consecratus, *Altarium Sanctæ Stephanie aneis circumcinxit quintanis,* Hoc est annulis: *& multas fecit areas ibidem coronas,* è quibus scilicet lucernæ feriatim dispositæ dependere.

Post hunc, Beatus Ioannes, cognomento Aquarolius, *ad sanctum Christum conficiendum, fecit unam deauratam ampullam, in cuius labro, nomen suum descripsit.* In illa enim temporum calamitate, quando videlicet, pessimus ille Bonus Dux Neapolis, Tiberium Ioannis prædecessorem, tetro carceri mancipauit, & Ecclesiæ facultates, atque instrumenta sacra confiscauit, adeo depauperatus fuit Antistitum census, vt non potuerit successor eius Ioannes, quamquam pietate, & sanctimonia præstantissimus, valdè, vti cupiebat, esse munificus. Sed, qui illi subrogatus est Athanasius, primis quidem sui Episcopatus annis, quibus tranquillè vixit, videlicet antequam ab impio Duce Sergio eius ex fratre nepote, persecutio mota esset, superiorum prope modum omnium liberalitatem, pietatemque superauit. Primo quippe, *Clericorum Seminarium instituit. Basilica deinde Episcopali tredecim cortinas, quæ Christi gesta affabile picta, exprimebant, liberaliter cõtulit, iussitque columnis eius appendi.* Vt eo videlicet pio spectaculo, Christianorum oculi pascerentur. Omitto hic recensere sacra pallia, & velamina, auro, gemmisque pretiosa: argentea item magni pōderis vasa eximij operis, Xenodochij ædificium, Bibliothecæ sacræ structuram, aliaq; penè innumera, à Beatissimo Præsule, in suam Ecclesiam benefacta. Nam de ijs, alias

Hactenus antiqua, & noua emolumenta, atque ornamenta, in Metropolitanam ædem, ab eius Præsulibus, varijs temporibus modisque collata, collegi breuiter. Tu verò lector, ne expectes, vt his alia quæuis donaria
subiun-

subiungam. Quid enim opus, laicorum etiam votiuas, aut spontiuas oblationes, omnisque generis *ἀνάθηματα*, oratione persequi, & cum lectorum fastidio, catalogum sacrarum vestium sericarum, vel aurearum, cortinarum, vasorumque pertexere? Sunt quidem hæ cortinæ, magno ornamento, eaque Neapolitanorum Templorum decora quodammodo propria. Vix enim alibi cortinas istas cernes: sed cum omnium oculis prostent, eæ profectò non egent indice.

Porro si quæras, quonam, antiqua illa Ecclesiæ Episcopalis suppellex, atque instrumenta, & prisca schematis ornamenta abierint, in promptu responsio est. Ter expilatam, direptamque fuisse, primariam hanc Basilicam. Primum ante annos, vti ex Ioanne Diacono colligitur in Tiberio Episcopo, propemodum septingentos, ab improbo Duce Bono. Qui, vt Tiberium optimum Episcopum depauperaret, & sibi lucrum addiceret, bona Ecclesiæ, quotquot reperire potuit, confiscavit. Secundò autem, paulò post, vti idem in D. Athan. Episcopo asserit, ab iniquissimo Sergio Duce, fratris sui B. Athanasij persecutore. Tertio denique post annos à prima direptione circiter quadringentos, Hoc est, anno Christi 1387. à nefarijs satellitibus Clementis VII. Antipapæ, qui Neapolim se receperat. Is quippe, schismatis auctor atrocissimi, satanico abreptus furore, quo suos asseclas magis, magisque sibi deuinciret, & in officio contineret, potestatem ijs fecit, spoliandi altaria, prædandi sacrum vestiarium, conflandi omne genus vasa aurea, atque argentea: & census, prouentusque Ecclesiæ, inter se diuidendi: vti ex Diar. Ducis Montis Leonis M. S. Bzouius tom. XV. ad annum iam dictum. Sed ego omitto funesta hæc narrare: atque ad alia Ecclesiæ Neapolitanæ insignia decora describenda, conuertor.

Ab antiquitate Metropoleos, & suffraganeis Episcopis?
Sect. X.

Deuenio ad Ecclesiæ Neapolitanæ præstantiam, ex eo, quia Metropolis est, considerandam. In quo argumento, duo mihi differenda sunt. Primum, quo anno, ea in Metropolitanam dignitatem, euecta fuerit. Secundum verò, quàm latè se extendat Prouincia Neapolitano Metropolitæ subiecta.

Et de primo quidem, variæ sunt Scriptorum sententiæ: ideoque haud facilè mihi fuit, certum constituere annum, quo Neapolis facta est Metropolis. Post diutinam nihilominus rei huius disquisitionem, mihi videor, posse affirmare, eam dignitatem, datam fuisse Neapoli, ab Ioâne IX. Pont. Max. circa annum salutis 904. Id namque tradit Ioannes Monachus illorum temporum auctor, qui scripsit Auctarium ad m. s. Chronicon Authberti Abbatis Monasterij S. Vincentij ad fontes Vulturni siti: quod legi cum essem Romæ, per paucas horas mihi commodatum, à perito Cassinensium antiquitatum viro, Constantino Caietano S. Baronti Abbate: citaturque id Chronicon à Baronio, si benè memini, non semel. Porro Ioannes IX. gessit Pontificatum ab anno 903. ad 905. Itaque cum hunc satis antiquum Scriptorem habeamus, qui id, sua ætate factam, firmè asserit, nihil præterea dubitandum, aut disquirendum erit: sed argumentis solummodò, quæ lectorem, in diuersum trahere possent, respondendum.

20 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

Primum argumentum constari posse videtur, ex verbis Tertulliani lib. de præscript. adu. Heret. cap. 21. vbi eas Ecclesias, quæ fundatæ sunt ab Apostolis, vocat *Matrices*: hoc est, Pamelio interprete *Métropoles*: quibus videlicet, alix, atque alia subsunt. Atqui, nemo nescit, Neapolitanâ Ecclesiam, fundatam fuisse à Petro, qui, Neapolitanis aliquot ad Christi fidem traductis, Asprenum Episcopum constituit. Ab illo igitur tempore, dicit quis, Neapolis hanc dignitatem nacta est. Verum huic argumento occurrit ipsemet Pamelius, dicens, ob id appellari à Tertulliano eiusmodi ciuitates, *Matrices, & Originales fidei*, quia ab ijs promanauit fides Christi, ad vicina Oppida, & Municipia. Vti equidem, de Neapoli par. est credere, prodijisse doctrinam fidei, ad suburbanos Pagos, Oppidaque vicina. Alioquin, si datur, omnes ab Apostolis fundatas Ecclesias, fuisse Metropoles, etiam Puteoli, Tarracina, Atina, aliaque compluria Oppida, quibus Apostoli ipsi, dederunt Episcopos, fuissent ætate ipsa Petri, Metropoles. Accedit his, Archiepiscopi vocabulum, diù post illa Apostolica sæcula prodijisse: vt Ecclesiasticæ antiquitatis periti probè sciunt. Non fuit igitur Neapolitanò Præsuli, Titulus, nomenque Archiepiscopi, datus ab antiquo illo tempore: ac proinde, nec vicinæ ciuitates illi subiectæ fuerunt.

Sunt nihilominus Scriptores quidam, qui volunt, vel ante Gregorij Papæ Pontificatum, quem ille iniit anno 590. vel saltem ab ipsomet Gregorio, Neapolim factam fuisse Metropolim. Nam, inquiunt, Gregorius ipse apud Gratianum cap. 1. de Relig. domibus, vocat Victorem Neapolis Præsulem, *Archiepiscopum*. Quo circa, doctus vir Authbertus Miræus, Eccl. Polit. lib. 1. c. 3. pag. 22. asserit (vtique huius ad Victorem Epistolæ nixus auctoritate) Archiepiscopatum Neapolitanum, à Gregorio Magno fuisse institutum. Idque satis probabiliter, sibi videbatur affirmare posse, qui sciret, non multò antè Gregorij Magni ætatem, nempe post Longobardorum in Italiâ irruptionem, Neapolim Duces habere cæpisse. Ducis autem dignitati, sociæ quodammodo erat Archiepiscopi dignitas. Quippe, eius temporis Duces, complures Prouinciæ Ciuitates sub se habebant. Comites verò, vnam tantummodò Ciuitatem. Inde est, quòd in legibus Visigothicis, Dux, Prouinciæ dicitur; Comes, Ciuitatis. Quo circa Fortunatus Sigualdo Comiti optat; vt,

*Rex Childebertus crescens, te crescere cogat:
Qui modo dat Comitibus, des tibi iura Ducis.*

Iam verò huc facit Petrus Diaconus Cassinensis, qui in vita S. Athanasij, Neapolim Græca ethymologia vocat *Ενεάπολις*. Quòd videlicet, ab antiquo, nouem sub se habuerit ciuitates: vt ipse Diaconus declarat his verbis. *Eam Virgilius Parthenopem, hoc est, Virginem appellauit. Hanc demique Octavianus Augustus Eneapolim, id est, nouem Ciuitatum dominatricem*. Ex his autem, licebit mihi eruditum Lectorem obiter admonere, perperam scriptum, Neapolim ab Augusto sic nuncupatâ fuisse, in Solini antiquo Cod. è quo in excusis libris error: & reponendum esse, *Eneapolim*. Alioquin, quis sibi persuadeat, tam doctum, & antiquum Historiarum auctorem, nesciuisse, quod vel pueri sciunt, *Neapolis* vocabulum, multis sæculis ante Augusti imperium fuisse Parthenope inditum à Cumanis, cum hanc Urbem, quam pridem, euerterant, ipsimet, iubente Apollinis Oraculo, magnificentius instaurassent? Hæc autem, eò tendunt, vt Neapolis nostra, quæ etiam Augusti Cæsaris ætate, adeo insignis erat Campaniæ Ciuitas, vt nouem Ciuitatibus domina-

minaretur, Capua videlicet iam ante id tempus à Romanis domita, & in Præfecturam redacta, digna prorsus censori debeat, quæ Metropolis esset, & Archiepiscopali titulo à Gregorio Magno decoraretur. Nam ab Ecclesiasticis Scriptoribus nonnullis, puta VValafrido Strabo, apud Bignonium in Marculphum Notis, comparantur cum Comitibus, Episcopi; cum Ducibus, Archiepiscopi. Nempe, quia Episcopi singularum Ciuitatum, Archiepiscopi autem, totius Prouinciæ sunt Antistites. Quæ verò fuerint hæc nouæ Vrbes æuo Augusti Cæsaris subiectæ Neapoli, siue Enneapoli, si liceat diuinare, fortèan à vero non admodum aberrabit is, qui arbitretur fuisse finitimas, & circa Craterem sitas. Videlicet Pompeios, Herculanium, Acerras, Nolam, Puteolos, Cumas, Misenum, Baias, & Pythecufas. Miror ego interea, negasse doctum virum Antonium Sanfelicium, Baias fuisse Oppidum, sed nudum existimasse ameni situs vocabulum à Baio Vlyssis socio, loco illo sepulto, inditum. Nam Baias, Græci, Latinique Scriptores, indubiè Oppidum vocant. Strabo videlicet lib. 5. Iosephus lib. 14. Antiq. cap. 18. Vitruuius apud Ortelium, & Cassiodorus lib. 9. ep. 6. ad Primiscrimium: quæ recentiores Historici, ac Geographi multi sequuntur.

Verum, ista omnia simul congesta, & si valdè faciunt ad Neapolitanam Urbis Ecclesiæque præstantiam, atque amplitudinem ostendendam, nullatenus tamen euincunt, Neapolim æuo Sancti Gregorij fuisse Prouinciæ Metropolim. Discutiamus breuiter singula, quæ adducta sunt. In primis, Titulus ille, Episcopi, qui apud Gratiani Codicem, Victori affigitur, non à manu, aut ex ore Gregorij Pontificis, sed è calamo oscitantis librarij, diè post scribentis, proculdubio prodijt. Non enim habetur iste titulus, in Gregorij Epistolarum Regeſto, nostra ætate Romæ recogniro, & emendatè procuso. Præterea, Duces non necessariò inferebant in Ciuitates, quarum Duces erant, Metropolitanam dignitatem Ecclesiasticam: de hac quippe nunc agimus. Neque id iuris, aut potestatis illi habebant. Exemplo sine Spoletum, Brixia, Tridentum, & Campaniæ propemodum confine, Beneuentum. Quæ quidem, alioquin præclaræ Vrbes, quanquam Ducatus titulo à Longobardis Principibus cohonestatæ fuerint, non eodem tamen tempore factæ sunt Metropoles, sed diu post. Imò nec Brixia, nec Spoletum, id honoris, & dignitatis, hætenus acquisiuerunt. Neque etiam semper, ex Urbium dignitate, accessit Episcopis sublimior Titulus, ac dignitas. Quod doctè quidem aduertunt Aleander de Region. suburb. dissert. 2. & Bertherius Diatribæ 2. cap. vltimo. Ex his autem, cætera etiam, quæ producta sunt Neapolitanæ amplitudinis indicia, similiter inualida redduntur, ad Metropolitanam dignitatem, ante Ioannis IX. Pontificatum, ipsi adstruendam.

Verum, quid dicemus de S. Vualspurgis nobilissimæ, & religiosissimæ Virginis testimonio? Hæc enim Diua in Hodæporico Sancti Vuillibaldi fratris, tradit eū, cum Hierosolyma reuertisset, inuenisse Neapoli Archiepiscopum. *Nauigantes*, inquit apud Canis. tom. 4. var. lect. *venerunt ad vnam Urbem, quæ vocatur Neapolis. Ibi erat Vuillibaldus, eiusque comes multos dies. Ibi est sedes Archiepiscopi, & magna dignitas eius illi habetur.* Quid potest videri clarius? Nihilominus tamen, cum subiiciat hæc verba. *Et inde venit ad Vrbem Capuam, & ille Archiepiscopus misit eum ad aliam Urbem:* constetque Capuam, diu post illa tempora, ad gradum Metropoleos fuisse euectam (Nam SS. Vualspurgis, & Vuillibaldus, Gregorio III. Summo Pontifice, hoc est, circa an. 740. floruerunt: Capua autem facta est Metropolis, à Ioanne XIII. an. 968.

Archi

22 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

an. 968. vti Leo Ostiensis lib. 2. Chronic. Cassinens. cap. 9. & ex eo Baronius tom. X. Annal. asserunt) fatendum omnino est, aut librarij vitio, Archiepiscopi vocabulum, pro Episcopo vtrouque fuisse scriptum: aut B. Vualpurgem, vtpote in Anglia natam, & rerum Campanarum ignaram, existimasse, & scripsisse Archiepiscopos, qui erant Episcopi. Alioquin, huius dignitatis profectò meminisset, & Chronico suo, id Neapolitanæ Ecclesiæ decus adnotasset, Ioannes Diaconus, longè Vualpurga posterior, si Neapolis, sua ætate habuisset Archiepiscopos.

Restat denique argumentum illud, quod, Miræo referente Notit. Episcop. pag. 227. ex Leone Imperatore desumi posset. Nam ex dispositione Leonis Imperatoris cognomento Philosophi, à Leunclauio edita tom. 2. Iuris Græco Romani, liquet, inter Archiepiscopos Patriarchæ Constantinopolitano ea ætate subiectos, adnumerari Archiepiscopum Neapolitanum: & post eum Archiepiscopum Messanensem in Sicilia.

Firmare verò videtur hanc rem, elogium illud insigne, quod de Neapoli nostra habetur in Chronico Alexandrino ab Radero translato pag. 83. Quo loco, Petrus Alexandrinus illius Chronici, Radero arbitrate auctor, recensens præcipuas Vrbes septem Orbis climatum ait. *Quinti Climatis Vrbes Italia Principes, Neapolis, Roma, Sicilia vero Messana.* Viuebat autem iam dictus auctor Chronici Petrus Alexandrinus, an. 640. vt ex Chronologia Iuris Græco Romani colligitur. Augetur etiam coniectura: quòd scilicet Neapolis antiquitus Metropolis fuerit, ex eò quòd, Ciuitas appellata sit, tum à Bellisario apud Procopium, vocante eam *Ciuitatem vetustissimam*: Tū etiam à Theodorico Gothorum Rege, qui ante mille, & ducentos annos, Italiam, ipsamque Neapolim possedit. Is quippe apud Cassiod. lib. 6. epist. 13. eam laudans, *Vrbem ornataam*, ait, *multitudine Ciuium, abundantem marinis, strrenisque delicijs.* Quibus profectò elogijs significant, iam pridem fuisse recensitam Neapolim nostram inter Italiæ præcipuas Ciuitates. Ac proinde, nisi fallat opinatio, iam tum extitisse *Metropolim*. Etenim id, vt plurimum, sibi volebat vox *Ciuitas*, siue *Vrbs* antiquis illis temporibus: quibus videlicet, non Municipia, Oppidæue ea nomenclatura gaudebant, sed capita, & vertices solummodò Prouinciarum: in quibus nimirum Præsides, aut Proconsulares viri residerent: vt indicat Tertullianus initio capituli primi Apologetici, & ad Nationes lib. 1. cap. 1. obseruante Gothofredo in suis nuper editis notis. Ex igitur tunc vocabantur Ciuitates, quæ finitimis Municipijs, Oppidisque præeminerent, atque præessent. Iam verò Neapolim, ijs & sequentibus etiam aliquot sæculis, extitisse talem, patere poterit ex Epistolis D. Gregorij Papæ, scribentis ad Anthenium, aliosque Campaniæ Subdiaconos, aut Defensores (his vocabulis, Pontificijs quidam primores Administri appellabantur) itemque ad Magistros militum, Ducesque Neapolis. Quippe qui, ex ea vrbe, tamquam ex Arce primaria, toti Campaniæ prospicerent. Iam enim, multo ante Gregorij tempora, Capua à sua illa pristina dignitate, qua huic Prouinciæ præstabat, plane descuerat. Quin etiam, Duces ipsi Neapolis, quid aliud erant, nisi Præsides quidam Augustales, summa cum auctoritate Vrbem istam, atque illi subiectam ditionem, Imperatorum Orientis nomine, sed libera fermè potestate moderantes?

Verum enim vero, grandia licet hæc sint rerum pondera, & magnæ prorsus præstantiæ argumenta: ipsa tamen, vt verum fatear, non inferunt, Ne-

Neapolim eo ipso tempore, quo Ciuitas vocata est, fuisse etiam Ecclesiasticam Metropolim: hoc est, habuisse finitimarum Ciuitatum Episcopos, sibi Archiepiscopali prærogatiua subiectos. Sed id solummodo ex his, quæ alata sunt, fortassè colligetur, Neapolitanæ Ecclesiæ Antistites, fuisse olim ea prouectos prærogatiua, eoque splendore ornatos, vt nullis quidem suffraganeis Episcopis, tunc iure Archiepiscopali præpositi, reliquos nihilominus eiusdem Prouinciæ Episcopis, honore sedis antecederent. Facit, vt hoc arbitrer, non solum, id, quod de Neapolis, ac Neapolitanæ Ecclesiæ ampla ditione, & decoris titulis, compluribus argumentis, testimonijsque iam docuimus, & iterum docebimus, sed id quoque, quod tradit Balsamon in Respon. de Patriarchis: quo loco docet: *Quosdam Antistites, non propterea vocari Archiepiscopos, quod Episcoporum Principes, & Ordinatores sint: sed quod primi Episcoporum habeantur:* titulo scilicet, & honore præcedentiæ. Quem quidem Græcorum morem, & si Phil. Berterius Pithan. Diatr. 2. cap. 1. reprehendat, nobis tamen lucem prebet, qua nosse possimus, ritus à Græcis Patriarchis inuectos fuisse, non solum in Orientis, sed etiam in illas Siciliæ, & Italiæ Prouincias, atque Vrbes, quibus Græci Imperatores dominabantur. In quarum numero extitisse Neapolim nostram, certum est. Quo circa, obseruat Authbertus Miræus Not. Episcop. lib. 3. in serie Episcoporum, sub Patriarcha Constantinopolitano ex dispositione Leonis Imperatoris fuisse eo tempore 39. Archiepiscopos eiusmodi, hoc est, solo Archiepiscopi vocabulo cohonestatos: quibus quidem, nulli suffraganei Episcopi attribuerentur. Itaque non est mirandum, id quod supra produxi: nempe, Leonis Imperatoris æuo, Neapolim etiam habuisse eiusmodi honorarium Archiepiscopum. Hoc enim, non alibi legitur, præterquam apud Græcos Scriptores, eosque iuxtà fastuosos Græcorum titulos, ritusque loquentes.

Stet igitur firmum, ratumque Chronici Vulturientis testimonium à me relatum. Nimirum, Neapolitanam Ecclesiam, non ante Ioannem IX. Summum Pontificem, ad Archiepiscopalem dignitatem fuisse euectam.

Quot verò, quosque Episcopos, Neapolitano Metropolitanæ, Ioannes IX. Pontifex attribuerit, nunc restat exquirere. Sunt qui septem recenseant, Nolanum, Acerranum, Puteolanum, Isclanum, Misenam, Cumanū, Atellanum, siue Auerfanum. Authbertus autem Miræus, ex vet. Cod. Prouinciali, sex enumerat, Auerfanum, quem tamen asterisco notat, quòd exemptus sit, Nolanum, Puteolanum, Cumanum, Acerranum, Isclanum. Héricus Bachus, siue quis alius auctor Descriptionis Regni Neapolitani toties euulgatæ, pauciores attribuit: videlicet, Nolanum, Puteolanum, Acerranum, Pythecusanum, siue Isclanum. Ego verò, distinguenda esse tempora arbitror, vt hi Scriptores vtcumque concilientur. Antiquitus, Neapolitanæ Ecclesiæ, plures Episcopi attribuebantur. Nunc pauciores. Nam ante quadringentos circiter annos, nempe antequam Cumæ, Misenus, & Baiæ Ciuitates, quas supra memorauimus, in parietinas abiissent, istarum etiam Ciuitatum Episcopos sibi suffraganeos, Neapolitanum Archiepiscopum habuisse, ex D. Gregorij epistolis, atque ex veteri Cod. Prouinciali, videtur colligi posse. Postea verò quàm ex excisæ sunt Vrbes, augusta illa, & perampladitio, restricta aliquanto est. Sed quantum multitudinis hominum, Prouincia Neapolitana, ob iam distarum Ciuitatum clades amisit, certè, non modò par, sed decuplo etiam maior numerus Vrbi Neapoli postea accreuit ciuium, & incolarum. Habeant igitur sibi, Capua decem, & Beneuentum viginti

24 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

viginti Comprovinciales Episcopos. Vna nostra Neapolis, vtramque exuperat Prouinciam: non solum magnificis ædibus, & maris, terræque delictijs, sed celebritate etiam, & frequentia populorum. Nam Metropoles illæ, suis Ciuitatulis eminus positis laxè ambiuntur. Neapolis autem, multas, vt iam dicam, Ciuitates, pomerio suo ipsa ambit, & claudit. Vt, quod de Roma olim dictum est à Polemo Sophista, de Neapoli nunc verissimè dici possit. *Multa Vrbes in ista Vrbe.*

A Canonorum, aliorumque sacrorum Administratorum numero, & varia dignitate.

Sect. XI.

EX his, in præsentem se mihi offert, Triginta Canonorum sacrum, & perillustre Collegium. Quos ponè adsunt viginti duo, (vti nunc loquimur) Hebdomadarij sacerdotes. Præter alios diuersorum graduum, atque indutum administratos; quos, ne sim fastidio, proprijs eos officiorum appellando vocabulis, supersedeo recensere. Hos verò Ecclesiæ Neapolitanæ proceres, Io. Vill. Hist. Neapol. lib. 1. teste, Cosmus Neapolis Episcopus, reddita iam Christiano Orbi pace, Basilicæ Cathedralis exaugendo splendori, Syluestro Summo Pontifice annuente, & Magno Constantino procurante, si Historicis nostratibus, monumentisque antiquis, vti par est, credimus, primus instituit.

Ex hoc autem honorifico Canonorum ordine, præter Cimeliarchâ, hoc est, rerum pretiosarum custodem, aliquos etiam Presbyteros, atque Diaconos, *Cardinales*, nobili titulo legimus fuisse olim nuncupatos. Nam, vt vnicum, idque satis vetus, ac locuples, de ijs proferam testimonium, in diplomate, quod etiamnum extat, Petri Archiepiscopi Neapolitani, Ecclesiam Sancti Archangeli cognomento ad Morisam, Dominicanis Fratribus anno 1231. concedentis, leguntur quatuordecim Canonorum nomina, qui post Episcopum, illi subscripserunt: & ex ijs, quatuor, *Cardinales*, appellati. Posterioribus quoque temporibus, idem factitatum, constat ex antiqua inscriptione sepulchrali in Ecclesia Sanctæ Restitutæ, his verbis. *Dominus Petrus Nicolaus de Marchesijs Neap. sacerdos, alma Ecclesiæ Canonicus Diaconus Cardinalis, hic situs est, anima cuius migravit ad Cælos anno 1472. die 14. Ianuarij.* Ad eundem profectò modum, in Compostellana nobilissima Hispaniarum Ecclesia, licet complures sint Canonici, sex tamèn, vel septem soli, *Cardinales Canonici*, Ioanne Mariana teste lib. 10. de reb. Hisp. cap. 6. vocantur. Quibus proinde solis, concessu Paschalis II. Romani Pontificis, Sacrum solemnè ritum facere licet, in Ara maxima, sub qua, Beati Iacobi Apostoli pretiosa lipsana iacent. Scio etiam, teste Beroldo, lib. de ritibus, & post eum Geronio lib. 3. de sacrar. immunit. cap. 6. olim in Italiæ primoribus Ecclesijs, & post Romanam præstantissimis, videlicet, Aquileiensi, Rauenenfi, Mediolanensi, Pisana, Capuana, & Beneuentana, Canonicos aliquot, vocari solitos *Cardinales*. Idque factum est, vt decoro, eo vocabulo, significaretur, Ecclesiarum illos *Cardinalium*, hoc est, principalium, esse Canonicos. Vel (quod propius verò est) quia reliquis eiusdem Collegij Canonicis, in rebus aliquibus antecellerent, à quibus, nonnullis etiam honorificis insignibus discernebantur.

Por-

Porrò non hic substitit Diuina largitas, in exornandis Neapolitanæ Ecclesiæ Canonicis. Quippe ex eodem præclaro, & ingentibus priuilegijs cumulato Collegio, multos ad longè sublimiores dignitatum gradus, fuisse prouectos, certum est. Ex eo namque Canonorum numero, Episcopi, & Archiepiscopi plurimi, multi etiam S.R.E. Cardinales prodierunt.

Sed, quod omnem excedit dignitatem, in suprema quoque Orbis vniuersi sede, aliquos, qui Canonici Neapolitanæ Ecclesiæ antea fuerant, infedisse, vetera, & recentia monumenta confirmant. Et quidem, si de antiquioribus loquamur, Vrbanum VI. qui antea Bartholomæus Prignano dicebatur, Neapolitanum fuisse Canonicum, ex instrumento colligimus anno 1362. confecto, quod ab Illustrissimo D.D. Stephano Castelblanco, ex nostra Religione, ad Sarnensè Episcopatû in eius Ecclesiæ Archiuo assumpto, conseruatur. In quo, cum de beneficio quodam orta esset controuersia, eius: litis decisio, Bartholomæo Prignano Neapolitano committitur, Decretorum Dōctori, & Ecclesiæ Neapolitanæ Canonico. Posterioribus temporibus, Bonifacium IX. è stirpe Capycia Tomacella habemus, & ipsum antea, Metropolitanæ huius Ecclesiæ Canonicum. Recentius est, quod de Paulo IV. Carafa verissimè asseritur. Nempe, ipsum anno millesimo quingentesimo quinto, quando à Iulio II. Theatinus Episcopus electus fuit, Canonicatu, & Primiceriatu huius Ecclesiæ, extitisse insignitum. Vnde, obiter obserua Lector, quàm fuerit fabulosum illud commentum, de Pauli Monachatu Benedictino, antequam Religionis nostræ fundamenta, cum B. Caietano Thizæno iaceret, olim à me in Collectaneis Vitæ Pauli IV. explosum, utpote per se deciduum. Quod si intimius, vanitatem huius opinationis optas agnoscere, lege exiguam quidem, sed accuratam de ea scriptionem, Nostri Ioannis Baptistæ Castaldi: qui falsitatis eam redarguit. I. Ex nostrorum Scriptorum sinceritate. II. Ex externorum Scriptorum silentio. III. Ex Pauli aduersariorum obmutescencia. IV. Ex matriculis (ut vocant) Ordinis Diui Benedicti. V. Ex Archiuo Metropolitanæ Ecclesiæ Neapolitanæ. VI. Ex Diplomata Iulij Papæ II. Episcopatum illi conferentis. VII. Ex Gestis Pauli erga Benedictinum Ordinem. VIII. Ex iudicio de Folengi dictis, & Arnoldi scriptis. Ipsum adi.

A multitudine Christianorum, ac densis Religiosorum turmis.

Sect. XII.

IAm verò, si libeat Vrbs huius inclytæ excedere mœnibus, & Ecclesiæ Neapolitanæ amplitudinem, qua Diœcesis latè patet, inspicere, eius profecto præstantia, gloriaque magis, ac magis elucescet. Quippe que quinque, & quadraginta Oppidis præsidet, veluti supra colles, cliuosque minores, mons sublimis, rutilum attollens caput. Legimus Theodoretum Cyri in Syria bonum, & doctum Episcopum, ut, ditionis, cui præerat, amplitudinem, ac proinde suæ fructum operæ, & rectionis grauissimum onus, Leoni Magno Romano Pontifici declararet, scripsisse illi, octingentas *παροικίας* se habere subiectas. Quam Græcam vocem, alij Oppida, aut Vicos: alij, ut in Conc. Ancyran. Can. 18. accipitur, Ecclesias interpretantur. Eiusmodi videlicet Ecclesias, quales hodie, Patochiales appellamus.

D

Et

26 De Præstantia Ecclesiæ Neapolitanæ

Et (quod verum, & magnum decus est) certiorum ille fecit Summum Pastorem, omnes illos populorum turmas, octingentis Oppidis, siue paræcijs vix comprehensas, esse Catholicas. Hoc est, Romanæ Religioni addictas, nihilque zizanij, quod Marcio Hæresiarcha insperferat, ijs terris remansisse. At verò, si res iusto iudicio ponderetur, hæc ipsa certè laus, Neapolitanæ quoque Diœcesi, tribui debet. Compertum quippe est, solam prope modum Ciuitatem Neapolim, vtpote, quæ amplissimo suo gremio, sexcenta circiter Christianorum millia continet, omnes illas Cyrensis Diœcesis paræcias, si nunc extarent, explere posse, & ijs forsitan superesse.

Quis verò præterea, numerando percenscat, Neapolitanæ Urbis, ac Diœcesis Presbyteros, Clericosque, & Religiosorum virorum, sacrarumque Virginum capita, pœnè innumera, diuersis Ordinibus, Vestibus, Institutisque distincta? Tradunt Neapolitana Diaria Passari ad ann. 1494. in Ferdinandi I. Regis exequijs celeberrimè actis, adfuisse è Regni Prouincijs accersitos, quinquies mille Monachos: Presbyteros verò, Clericosque quatuor mille: Abbates circiter mille. Magnus sanè numerus, & vix credibilis. At verò id, & credibile, & certum est, si hoc tempore eiusmodi funebrem celebritatem fieri contingeret, non fore opus defatigare tabellarios, & è longinquo aduocare Ecclesiasticum cœtum. Vna Neapolis cum sua Diœcesi, totidem extemplo producere posset viros religiosos, totidemque Clericos, ac Presbyteros sæculares. Quinimo (si me non fallit æstimatio) haud fortassè pauciores, quàm illa Thebaidis Ciuitas Oxyrinchus, quam xx. m. sacras Virgines, & x. m. Monachos, à Rufino presbytero traditur habuisse, lib. 2. de Vit. Patr. cap. 5.

Vniuersè autem, feracissima quidem hæc regio est, omne genus frugum: sed non minus ferax est hominum, siue nobiles censere velis, siue plebeios. Et tamen, quasi paucos pariat, alatque populares, brachia hinc inde porrigit hæc nostra Syren, quò prætereuntes, & præternauigantes ad se vndique aduocet, & porrò trahat. Nonne enim sunt quædam expapillata brachia, amœnissimi illi colles Pausilypus, Mergelline, Antinianum, Conicli, Capimontium? Dicam cum Plinio, Italiam, & in primis Campaniam colaudante, lib. 3. cap. 5. *Quid tota ea vitalis, ac perennis salubritatis cœli temperies? Quid fertiles illi campi, aprici colles, inuoxij saltus, opaca nemora, nouissima sylvarum genera? Quid tot montium afflatus, tanta frugum, & vitium, olearumque fertilitas?* Quid verò Pagi, Oppidaque circa Neapolim sita? Quid fertilissimus ager? Quid Neapolitanæ Diœcesis latissimi campi, placidissima littora? Nonne *latantis* quodam *natura* risu, delicijsque blandis, & vicinas, & remotas gentes inuitant, vt huc veniant, hic maneant, hic quietè, ac placidè consenscant?

MISE

MISERANDA MONUMENTORVM

Campaniæ iactura.

CAPVT SECVNDVM.

Sect. I. MM.SS. Codd. clades à Diocletiano, Barbaris, Iuliano Apostata, Geiserico, & alijs.

Sect. II. Nonnullorum Campaniæ Martyrum agones, orbatè nunc narratione historica.

Sect. III. De Sinuessano Concilio, & Episcopis Campaniæ, qui ibi interfuerunt.

Sect. IV. Capuani Concilij Acta, quanto Catholica Reipublica damno perierint.

Sect. V. Nolana Civitati, alijsque, idem malum accidisse.

MM.SS. Codd. clades à Diocletiano, Barbaris, Iuliano Apostata, Geiserico, & alijs.

Sect. I.

Mirabuntur fortasse nonnulli, qui factum sit, vt in tanta Campaniæ, ac Parthenopes nostræ amplitudine, & celebritate, tantam nihilominus obscuritatem, & tam miseram calamitatem, Ecclesiastica huius regionis Monumenta incurrerint, vt vix pauca aliquot, veluti ex fædo, atque immani naufragio, tabularum fragmina superfuerint. Verùm enim verò, si ad teterrima retro lapsa tempora, oculos conuertamus, mirandum sanè potius erit, quomodo hæc ipsa vetera scripta, quæ nunc habemus pauca, cladem tantam ab impijs, barbarisue gentibus, Campaniæ nostræ continenter illatam, euitare potuerint. Præsertim si recogitemus impium illud bellum, quod Diocletianus Imperator, sacris Christianorum libris indixisse legitur apud Euseb. lib. 8. cap. 3. Is enim, cum secum statuisset, penitus extirpare Christianum nomen, anno suæ tyrannidis decimono, nefario edicto promulgato, iussit, vt Christianorum Sacri Codices diligentissimè conquisiti, & aceruatim collecti, comburerentur. Vidisses itaque, eo truci tempore, quouis gètium, impios emissarios excurrere, in ædes piorum hominum irrumpere, capsas, pluteos, latibulaque omnia excutere: in adyta ipsa, & sacraria diuinorum Templorum penetrare, vt immane Cæsaris Decretum exequerentur. Si quos verò Christianos, impij Præsides

28 Sacri Campaniæ Monumentorum iactura

dorati essent, libros eiusmodi apud se habere absconditos, eos ut proferrent in lucem, atrocissimis tormentis subijciebant. Et plurimis quidem, quibus diuinæ gratiæ pondus animum aduersus omnem vim contrariorum fluctuum saburrauerat;

Mens immota stetit, scelere non subdere colla,

Et Christo seruare fidem; seruare depositum.

Itaque cruciatus quoslibet, diramque mortem subire, quam sancta canibus, & margaritas porcis tradere maluerunt. At multi contra fuerunt, heu miser! qui victi doloribus, sacros Codices exhibuerunt: atque inde, turpe *Traditorum* cognomentum adepti sunt. Itaque animo tuo perpende, Lector, quam atrox in turbulentiſſima illa tempeſtate Ecclesiasticorum librorum iactura contigerit. Videlicet, cum, tot sæculis, Notariorum, siue Religioſorum hominum calamo exarata; atque, Ecclesiarum Secretarijs, Archiuifque ſeruata Volumina, repente direpta, igni tradita, & consumpta ſunt.

Cæterum post Diocleziani immaniſſimam perſecutionem, & ſi post Magnum Constantinum Augustum, Respublica Chriſtiana, pace tandem frui cepit: paulò post tamen à Constantio eius filio in Arianam hæreſim lapſo, Chriſti Eccleſia, non ſolum piorum hominum, ſed ſacrorum etiam librorum, magnam cladem paſſa eſt: direptis videlicet per Chriſtianum Orbem tot Aedibus Sacris, profanatiſque Templorum Chriſti Secretarijs, in queſ Eccleſiaſtica Monumenta condebantur. Tunc quippe, & ſequentibus quoque temporibus, adimpleta eſt Magni Antonij Propheſia, & viſio illa horribilis, ferocium mulorum aduersus Chriſti Altaria calcitrantium. Hoc eſt, Arianorum hæreticorum ſacra omnia profanare, atque euertere, connitentium: vti Athan. narrat in vit. Antonij. Contendit quidem Baronius cap. 3. Tract. de Martyrol. Rom. nullam à Constantio, alijsque Arianis Principibus, qui Urbem Romam obſederunt, aut inierunt, illatam fuiſſe ibi vim in Acta Martyrum. Negari tamen non poteſt, alibi illatam; per illam videlicet barbaram gentium colluuiem, quæ non Romam ſolummodo, aut diripuit, aut ſaltem vexauit, ſed totam etiam Italiam depopulata eſt. Et ſi enim, non primario intenderunt Barbari libros Eccleſiaſticos abolere, ex accidenti tamen, illam, quam impiè ipſi patraſſe leguntur, Monasteriorum, & Eccleſiarum direptionem, atque euerſionem, ſecuta eſt Bibliothecarum, Codicumque veterum ea clades, quam nos in præſentia, triſtes, dolentesque memoramus. Sed redeo ad lineam.

Constantio igitur Imperatore mortuo (vt mala ex malis progigni ſolent) Iulianus ille impius, Imperium adeptus, cum idolatriam iam penè funditus ſublatam, in priſtinum ſtatum erigere ſtatuiffet, quid non nefaria illa ſua calliditate, & veteratorio vaſtamento molitus eſt, vt Chriſtianos à litterarum ſtudijs, ad ignauam humanarum, diuinarumque rerum inſcitiam traduceret? Prohibuit itaque Chriſtianos bonas artes profiteri: atque adeo, dum profeſſoribus carerent, addiſcere. Iſdem, præclaros quoſque libros ademit: aduersus diuina Euangelia, & ipſe calumnias ſtruxit teterrimas; & vt alij gregales eius, impio ſtudio idem facerent, procurauit. Denique, nullum non mouit lapidem, vt Chriſtianam omnem doctrinam, omnes ſacros Codices, hoc eſt, vniuerſam veræ ſapientiæ officinam deſtrueret, penitusque deleteret.

Post huius autem impij Deſertoris, & qui illi ſucceſſit, Valentis Ariani, qui paulò post imperauit, miſeram, & promeritam mortem; ſecuta ſunt,
ſi Ita-

Italiã spectemus, fortassis deteriora tempora. Primum enim ab Alarico, mox à Genferico, tertio à Totila Gothorum Regibus Ariana perfidia imbutis, direpta Vrbe Roma, Italia penè tota Barbarorum, atque hæreticorum populationibus vexata, & quassata est. Et exinde Campania maximè varijs externis dominis, Græcis, Ostrogothis, VVandalis, Lōgobardis, Sarracenis, Francis, Germanis, Hungaris, Nortmannis, Sueuis, magno suæ dignitatis, libertatisque damno seruiuit: quousque Gallis, Hispanisque Principibus ea regio cessit. Illi verò, dum se inuicem, ex hoc pugnarum campo pellunt, atque extrudunt, quot, putamus, verusti Codices, imò quot integræ Bibliothecæ direptæ, vastatæ, atque incensæ fuerunt? Nam, quibus euertere, & deuastare Vrbes totas libido fuit, ij quid de Ecclesijs, Monasterijs, librisque fecerint, tu ipse prudens Lector existima.

Certè de Genferici persecutione, non in homines solummodo catholicos, sed in libros etiam grassante diuinos, hæc habet S. Victor Vticensis Episcopus lib. 1. *Accenditur propter hac, miracula, aduersus Dei Ecclesiam Genfericus. Mittit Proculum quendam in Prouinciam Zeugisonam, qui coarctaret ad tradendum ministeria diuina, vel libros, cunctos Domini Sacerdotes, ut primo armis nudaret, & ita facilius inermes, hostis callidus captiuaret.* Hæc S. Victor. Qui & ad finem libri scribit, non solum in Africa, sed in alijs etiam Regionibus, hoc est (vt eius verbis enumerem) *In Hispania, Italia, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutijs, Lucania, Epiro, vel Hellada,* impium Genfericum similiter sæuissè in libros. Certè Sarracenorum crebras excursiones per Campaniam, Latium, Lucaniam, Calabriam, atque Apuliam, magnam fecisse cladem, non ego solus lamentor: sed etiam Oct. Caiet. in *Idæa Siculorum* SS. pag. 27. de suæ Siciliæ clade lamentatur.

Denique præter hæc mala, aliud, si rem ipsam spectemus, & nuncupare, & his iam dictis admungere malum, æquum fortasse erit. Anno Christi 1440. vt Fulgosius tradit lib. 8. Argentorati in Germania, ars Typographica ingeniosè quidem, & si operarum lucellum æstimetur, vtiliter reperta est. Ea nihilominus, quantam MM. SS. Codicibus cladem intulerit, haud faciliè dici, æstimariue potest. Libris enim quotidie è prælo prodeuntibus, spreta, & ab indoctis maximè, abiecta sunt manu exarata volumina; ac proinde antiqua Monumenta miserè distracta, lacerata, & in vilissimum quæque vsum adhibita. Hanc itaque antiquæ literaturæ perniciem, quam ego ultimam, & maximam voco, ea solummodo Monumenta euaserunt, quæ summi, & cordati Principes, doctis viris procurantibus, in suas Bibliothecas, bono publico ædificatas, conuectanda, & conseruanda curarunt. In his profectò, digna laude extitit industria sapientissimi Regis Alphonfi hoc nomine Primi. Qui ornatissimam, & omnigenam MM. SS. Codicibus referatissimam, Neapoli in Regia Arce condidit Bibliothecam. Sed ea paulò post miserè perijt. Nam à Gallorum exercitu Arcem illam inuadentium, dissipata, dilacerata, in mare (proh fera rabies!) demersa est.

30 Sac. Campaniæ Monumentor. iactura

*Nonnullorum Martyrum Campanorum agones orbi nunc
narratione historica.*

Sect. II.

Martyrologium Romanum, & Menologium Græcorum ad diem sextum Iulij, quorundam Christi Martyrum, sola aliquot exhibent vocabula orbata narratione historica. Hi sunt Rixius, Antoninus, Seuerinus, Diodorus, Dion, Apollonius, Papianus, Cotyus, Orozus, Dapincus, Satyrus, Victor, Lucia: quæ natione Campana Rixium conuertit ad Christum. Aliorum verò nouem, qui iam dictorum, in cruciatuum perpeffione, ibidem leguntur fuisse collegæ, & in corona consortes, ne ipsa quidem vocabula exprimuntur. Multò minus scire poterimus, quo Campaniæ loco, quo Imperatore, quo tempore, quoue mortis genere ijdem interempti sint, nullo videlicet (quòd sciam) nunc extante Codice, Monumentoue vetere, hæc narrante.

Eadem sexta Iulij, Romani Fasti, Dominicam Virginem in Campania Martyrium subiisse nobiliter memorant. Acta, iniuria temporum exciderunt. Itaque gestorum insignis huius Martyris, nò apud Campanos solum, sed etiam apud Calabros, qui sacrum eius corpus possidere dicuntur, magna ignoratio est; sed ob Scriptorum Monumentorumque penuriam excusabilis.

Inclyta illa Romana Virgo Victoria, non, vt quidam putant, & scribunt Baron. nempe ad 9. Iulij, & Octauius Pancirolus in fine illius Romanæ Aedis XLV. quæ Mariæ Maioris dicitur, Trebulæ, quæ Sabinorum est Oppidum; sed Tribulæ in Campania, durum exilium, & pro Christi fide necem, Decio Imperatore passa est, quamquam nunc corpus eius Oppidum Piceni, quod Sancta Victoria nuncupatur, meritò se possidere congaudet: translatum videlicet illuc è Campania. Sicut etiam è Campania, Dominicæ Virginis, & Martyris Tropæam: & Vitaliani Episcopi Capuani Catanzarium: & Felicis Nolani Martyris, ac Germani itidè Capuani Episcopi (Ferrario attestante) Placentiam, aliorumque etiam Sanctorum Lipsana, alia in loca translata sunt. Tribulæ itaque in Campania passa est Victoria, Beato Aldhelmo Episcopo teste, qui carmine de virginitate ita canit; tom. 7. Bibliothecæ veterum Patrum.

Interea Romam Inquens Victoria Virgo

Exul in exitium Tribulanæ ducitur Vrbi.

Quocirca, non bene recentiores quidam, hanc nostram Tribulam, Trebulam vocant. Nam Halicarnassæus, & Ptolemæus, *Τριβέλαμ*, per, *ι*, constanter enūciant, Trebulam autem, *Τρεβέλαμ*, per, *ε*, legit in Sabinis Strabo. Quod si apud Liuium lib. 10. & 23. atque Plinium lib. 3. cap. 4. hæc etiam Campana Ciuitas, Trebula nunc in aliquot Codicibus legitur, id mendum forte, ex vocum propinquitate, vt fit, contractum fuisse, eruditus Lector intelliget. Porrò Tribulanam in Campania Vrbe, nobilis ille Descriptor Campaniæ Sanfelicius, inter Sueffulam, & Capuam olim extitisse meritò existimat, Liuius attestante lib. 23. Combulteriam, Tribulam, & Austiculam Vrbes fuisse circa Capuam. Mihi verò suspicio est, eam corruisse funditus terremoto illo ingenti, quod contigit An. Christi 345. Amantio, & Albino

Confu-

Consulibus. Eo quippe duodecim, siue, vti Cedrenus ait (qui tamen multò citius figit) tredecim Campaniæ Urbes euersæ traduntur. Quid mirum igitur, si & Codices MM. SS. veteraque monumenta, non Tribulanæ Urbis solummodo, sed etiam totius propemodum Campaniæ, ipsis excisis Urbibus perierunt?

Narrant præterea Diui Sebastiani Martyris acta, multa Christianorum millia, B. Caij Papæ monitu, Duce Chromatio nobilissimo viro, ex Urbe ad Campaniæ litora secessisse. Martyrologium tamen Romanum, & Suesfana Ecclesia, decem tantummodo ex tanto Martyrum numero nominatim celebrat. Alij verò omnes, quam Campaniæ Urbem, aut Oppidum, incoluerint, quid interea egerint, quem signatè locum suo sanguine consecrauerint, ecquis nunc hominum, nulla præeunte luce Historiæ, rescire certò poterit?

In Romano item Martyrologio ad diem 21. Augusti, de Paterno Martyre tantum legitur, illum ab Ægypti Alexandria, in Italiã, & Campaniam aduenisse, atque in agro Fundano, occisorum pro Christo Martyrum, curasie sepulturam. M. S. autem Codex Fundanæ Ecclesiæ, è quo excerpta aliquot, Illustrissimo Episcopo Belmosto mandante, nuper ad me missa sunt, paulò sanè latius hæc digerit, traditque, necatos per ea loca fuisse, Decio, & Valeriano Imperatoribus, Christianos bis mille quingentos nonaginta septem. Quo autem anno, quo Præsides, quoue mortis genere interempti fuerint, nulla adiunt monumenta, quæ tradant. At eiusmodi tamen, & merito, & numero hi sunt, de quibus certa, distinctaque memoria, & cognitio Fundis extare deberet. Vah, quàm multa tempus atrox falce metit!

Sinuessa item, quæ clara olim Campaniæ ciuitas extitit, Martyrium perpeffi sunt, aut Episcopatu dignè perfuncti Sancti viri non pauci. Qui nihilominus adeo nunc sunt obliuione, tenebrisque obruti, vt, ne ipsa quædam ciuitas Sinuessa, quo loco extiterit, certò, signatèque possit agnosci. Adeo illa, iuit in antiquas sylvas, & abula alta serarum. Itaque vix duo soli, Castus videlicet, & Secundinus, hodie memorantur Sinuessæ Episcopi, Martyresque. Porro Casti Martyris Acta quædam, Caietana seruat Ecclesia, Secundini autem gesta omnia, & tempus, quo floruit, genusque necis, ob Scriptorum penuriam ignorantur.

*De Sinuessano Concilio, & Episcopis Campaniæ,
qui illi interfuerunt.*

Sect. III.

Sed quis pro merito deplorabit, trecentorum illorum Præsulum, qui Sinuessanum Concilium celebrasse leguntur, adeo memoriam omnè interijisse, vt vix nunc ieiuna vocabula aliquot (nam de trecentis circiter, centum solummodo ibi nomina proferuntur) veluti arida quædam, folia ex arboribus autumnali tempestate decussa supersint? Quantum verò nunc Italiæ, & Campaniæ nostræ potissimum decus accederet, quanta lux Campanis antiquitatibus sacris effulgeret, si tam antiqui Concilij, in media ipsa Diocletiani persecutione, ex Italia præcipuè, vt par est credere, congregati, plenam, perfectamque Historiam haberemus? Liseret nobis

pro-

32 Sac. Campaniæ Monumentor. iactura

profectò nosse Campanos Episcopos multos, quos modò nescimus, eorumque gesta, dictaque ad imitandum proponere. Et ex ijs plurimos peractò Concilio, iussu Diocletiani Imperatoris occisos, meritis laudibus extollere possemus, qui nunc in obscuro latitant, & Deo tantùm, atque Cœlitibus noti sunt. Quid? Tantùm abest, vt de Episcopis, qui Concilio illi interfuisse dicantur, notitia vlla distinctior habeatur, vt, ne Concilium quidẽ ipsum Sinuessæ celebratum vnquam fuisse, nunc certò constare possit. Adeo multa, & in specie valida argumenta sunt, quæ aduersus eiusmodi historiam (quam ego tamen veram existimo) ij, qui apud Baronium anno 303. illam pernegare audent, intorquent. Reperi nihilominus vestigia aliquot iam dicti Concilij, quibus sanè (vt alia omittam) eius veritas persuaderi posse videtur. Siquidem præter Flauij Dextris, in fragmento, quod extat, Chronici de hoc Concilio ab Hispanis etiam Episcopis, vt narrat, celebrato, quale quale sit, testimonium. In antiquis Actis B. Felicis Episcopi Hispalensis, quæ in Ecclesia Hispalensi haberi Ferrarius lib. de Sanctis Italiæ, ad diem 18. Maij testatur, legere est, ipsum Felicem vnà cum Ioanne Episcopo Spoletino adfuisse Concilio Sinuessano, quo Marcellinus Papa crimen suum proprio ore confessus est. Ex hoc autem tam vetusto, & tam aperto testimonio, quo Concilium Sinuessanum nequaquam fictitium, sed verum esse ostenditur, gradum mihi facere posse arbitror, ad indagandos Præsules Campaniæ aliquot, quos eidem Concilio interfuisse, non absque ratione conijcimus.

Itaque, cum in eiusdem Concilij Episcoporum catalogo, duo legantur Episcopi nomine Maximi, probabile existimo, vnum ex ijs fuisse Maximum illum Nolæ Episcopum, cuius Martyrologium Romanum 18. Kal. Februarij, & Fasti Nolani 7. Idus Februarij meminerunt. Tempus sanè congruit, nam iste Diocletiano imperante Nolanam Ecclesiam sanctissimè rexit, & verisimile non est, à Concilio Sinuessæ, hoc est, Nolæ vicina Vrbe congregato, Nolanum Episcopum abfuisse. Nihil in hac re pro certo assero: sed cordatus Lector, sat scio, mecum sentiet. Præterea Sanctus Aristæus Episcopus, & Martyr, quo tempore Capuæ fedit, neque ipsi Capuani, neque in ijs Bellarminus eruditissimus Præsul, qui Episcoporum Capuæ catalogo digerendo incubuit, scire hætenus potuerunt. Mihi nihilominus suspicio est haud prorsus vana, hunc esse Aristonem (nam magna est MM. SS. Codicum in ijs nominibus variatio) qui iam dicti Concilij Sinuessani primæ sessioni subscripsit. Illud certum est Aristæum, siue Aristonem, ante Protum sedisse. Protus enim Capuæ Episcopus subscriptus reperitur Conc. 1. Arelateni An. Christi, vti Baronius signat 316. celebrato. Conciliū autem Sinuessanum coactum est Anno 303. quò non Protus, sed forte Aristæus, siue Aristo sedebat; Sed hæc coniectanea sunt: quæ tamen, & si planè firmæ non possunt, reiicere profectò, aut negligere nequaquam debeo.

*Capuani Concilij Acta, quanto Catholica Reipublica
damno perierint.*

Sect. IV.

Merito Cardinalis Baronius sacræ Antiquitatis studiosissimus, suis in Martyrologium Romanum Notationibus ad 3. Septembris pronunciauit . Monumenta vetera nobilissimæ Ecclesiæ Capuanæ, ob tot Bellorum turbines fuisse deperdita; indeque factum, vt Acta SS. Martyrum Aristæi, & Antonini, quæ Beda, & Vsuardus, suo tempore extitisse testantur, nunc neque in ipsamet Ecclesia Capuana reperiantur. Inde itaque euenit, vt omisso penitus, & obliuioni propemodum tradito Aristæo, tantum de Antonino breuissimè agatur in Breuiario Capuano . Hoc ipsum accidisse dolemus eiusdem Campanæ Urbis Martyribus Quintio, Archotio, Donato . Quorum, & si Beda, & Vsuardus, & Martyrologia quædam Capuana meminerunt, in Breuiarium tamen Ecclesiæ Capuanæ, magnum de ijs silentium est: ob eam videlicet causam (vt etiam Ferrarius arbitratur) quod nullum extet Capuæ, de ijs Martyribus vetus monumentum, siue vestigium. Legitur etiam in Notationibus Molani ad Vsuardi Martyrologiũ, S. Quintinus in Campania Episcopus: sed quisnam iste fuerit, & cuius Campaniæ Ciuitatis Episcopus, nemo prodit.

Synodus item illa celeberrima Capuana, siue, vt olim vocata est, Capuensis, ad schisma, quod inter Euagrium, & Flauianum Antiochenos exarserat, auertendum, agentibus Syricio Papa, & Valentiniano, ac Theodosio Imperatoribus, coacta est circa Annum Domini 389. In ea, grauissimæ causæ, videlicet, iam dicti Antiocheni schismatis, atque etiam Bonosi Hæresiarchæ tum primùm insurgentis, latè discussæ, & salutaria Decreta nonnulla, sancita sunt. Ea tamen Sancta Synodus, eiusque Acta omnia, vno excepto argumento, quod Baronius breuissimè refert tom. 4. ann. 389. adeo perierunt, vt, ne quo quidem Anno Patres Capuam conuenerint, nunc definitè scire possimus. Vah infandam Sacræ Antiquitatis iacturam, quæ posteris tot Sanctorum Virorum, & *tautorum*, vt Beatus Ambrosius vocat, *Sacerdotum*, qui Capuam adierunt, Virtutem, Sapiētiam, Labores, Gesta, Didæque, immo Nomina ipsa, & memoriam prorsus omnem ademit; atque adeo magna proinde gloria Campaniam nostram à Diuinis illis Præsulibus, sua ipsorum præsentia cohonestatam orbauit! Enimuerò plurimos Occidentis Episcopos sanctitate, & doctrina per celebres, ac Romanis Sanctorum Factis adscriptos, ea ætate floruisse, inque Concilijs Arelatensi, Aquileiensi, & Mediolanensi, non multò ante quàm Capuanum celebraretur adfuisse, clarè patet ex ipsorum subscriptionibus, atque ex Epistola illa Synodica ad Siricium Papam, quæ extat inter Ambrosianas Epistolas n. 89. In ijs (vt aliquot Italos tantummodo Diuis adnumeratos, modò recenscam) fuerunt SS. Eusebius Bononiensis, Philaster Brixiensis, Heliodorus Altinensis, Chromatius Aquileiensi, Diogenes Genuensis, Bassianus Laudensis, Sabinus Placentinus, Geminianus, fortasse ille Sanctus Episcopus Mutinensis. Alijque complures: inter quos, vt illustrissimum sydus effulgebat Sanctissimus Mediolanensis Antistes Ambrosius. Hos propemodum omnes, aliosque etiam, præcipuè iam dictum sanctum Ambrosium venisse ad nostram Cam-

E

pa-

34 Sac. Campaniæ Monumentor. iactura

paniam, iniisse Capuam, & Capuensem Synodum cum alijs celebrasse, ipsemet significat Ambrosius epist. 78. In qua meritò conquestus, quòd Flavianus Episcopus Antiochenus, iudicio Capuanæ Synodi itare non iisset, atque ad Imperialium Rescriptorum suffragia confugisset, vt videlicet, Imperatores iuberent, aliam Synodum in Oriente celebrari, ad quam ipse conuenire, & causam suam in eo coram agere posset, s. Ambrosius lamentabundus hæc subiicit. *Frustra ergo tantorum Sacerdotum fusus labor. Iterum ad seculi huius iudicia reuertendum. Iterum vexabuntur Sacerdotes senes, transfretabunt maria. Iterum inualidi corpore, Patriam peregrino mutabunt solo. Iterum Sacrosancta Altaria deserentur, vt in longinqua proficiscamur. Iterum pauperum turba Episcoporum, quibus ante onerosa paupertas non erat, externa opis egentes, compellentur inopiam gerere, aut certe victum inopium itineris usurpare. Interea solus exlex Flavianus (vt illi videtur) non venit, quando omnes conuenimus.* Enimuerò, si paulò diligentius hæc verba considerabis, Lector, profectò animaduertes, clarè significasse Ambrosium, se, suosque Collegas ad Concilium Capuense venisse: cum accusans Flavianum, quòd ipse solus, ad quem tamen maximè venisse pertinebat, ad eam Synodum non venerit, ait. *Solus exlex Flavianus (vt illi videtur) non venit, quando omnes conuenimus.* Et paulò superius. *Iterum Sacrosancta Altaria deserentur, vt in longinqua proficiscamur. Conuenimus, inquit. Et, iterum proficiscamur,* in prima verbi persona, vt se cum alijs Episcopis iam Capuam conuenisse, & iterum proficiscendum sibi esse in longinqua significet, si altera iterum Synodus, vt Flavianus perierat, cogeretur. Et bene, inquit, *in longinqua* se, aliosque Præsules fuisse profectos, cum ad Campaniam vsque, & ad Campaniæ celebrem Urbem Capuam venerunt. Nam ex Africa, Hispania, Illyrico, Gallia, Insubria, alijsque Orientis regionibus profectos Episcopos, oportuit vtrique, & *maria transfretare, & in longinqua abire.* Iam verò quis nunc nobis, tanti Concilij Actis miserè orbatis, enarrabit, quamdiu Capuæ ij viri Sancti manserint; quibus Christianæ prudentiæ, & sacræ Doctrinæ neruis sententiam, & suffragium quisque suum instruxerit; quos iubi Campanos Episcopos congregatos inuenerint: quæ integritatis, constantiæ, paupertatis, humilitatis, studij propagandæ Christi fidei, aliaque heroicorum virtutum exempla reliquerint.

*Quæ vel nos valent addere maximos
Virtutis cumulos, & Sipientia.
Vel neglecta, beata
Vita perdere pramium.*

Cæterum mirari non debemus, adeo priscum Concilium periisse, quando & duæ aliæ multò recentiores Capuanæ Synodi, altera videlicet anno Christi 1083. Victore 3. altera autem Anno 1118. Gelasio 2. Summis Pontificibus celebratæ, siue hominum negligentia, siue temporum iniuria paritet perierunt.

Nolana Ciuitati, alijsque, idem malum accidisse.

Sect. V.

Sed iam è Capuana Ciuitate, ad vicinam Nolam, modico flexu oculos diuertere libet . Ibi sanè haud multo minorem veterum Scriptorum amissionem, paucis nunc reliquis, veluti dissoluti, & laceri magni voluminis chartis, contuebimur. Ad Sancti Felicis sepulchrum soliti passim, accurrere viri ex omni Christiano Orbe quamplurimi, fama miraculorum eius, virtuteque permoti. In ijs, & Beatissimum Damasum Romanum Pontificem, è aliquando iuisse, apertè colligitur ex eius carmine Eucharistico, apud Albertum Hungerum Theologum Ingolstadiensem, in Thesauro Christianarum precationum cap. 11. Qui scholijs ad oram libri scriptis, probè obseruat, iam dictum Beatum Pontificem, ad Sancti Felicis tumulum aliquando profectum, & ipsius ope, mortis periculo ereptum, vota soluisse his versiculis,

*Corpore, mente, animo pariter, re, & nomine Felix
Sanctorum in numero Christi sacrate triumphis,
Qui ad te sollicitè venientibus, omnia praestas:
Nec quemquam pateris, tristem recedere viantem.
Te duce seruatus, mortis quod vincula rupi,
Versibus his, Damasus, supplex tibi vota reperdo.*

Idipsum verò, etiam Breuiarium Salernitanum vetus, à Romualdo Episcopo anno Christi 1166. editum, disertè tradit, lectione de S. Maximo, die 6. Februarij. Num autem antea, an verò, postquam Romanus Pontifex factus est Damasus, Nolam adierit, non est facilè arbitrari. Ego tamen verifimilius puto, id antea contigisse. Quia nullibi haëtenus legi Sanctum hunc Pontificem, per decem, & octo annos, quibus Ecclesiae praefuit, longius ab Vrbe fuisse digressum. Nisi velimus (quod ratio suggerit) conijcere, ipsum quoque Sanctum Pontificem, ad Concilium Capuense venisse. Quod, si conceditur, potuit vtique tunc Nolam Capuae vicinam adire. Sed Breuiarium Salernitanum tradit, venisse eum Nolam, vt de Vrsicini schismate prosligato, vota redderet. Quod quidem, multis annis ante Capuense Concilium, sed post aditum à Damaso Pontificatum contigit.

Vetus Capuanæ Ecclesiae Breuiarium, die 14. Ianuarij, tres simul habet Nolanos Felices. Sed sic eorum gesta, atque obitum narrat, vt & quartum, si illi aures prebeamus, opus sit adijcere. Tradit enim, Felicem Presbyterum, Praeside Dracco (sic scriptum) ob Christi confessionem, capite plexum, corpusque eius inhumatum coruis, & canibus fuisse derelictum. Fratrem verò illi cognominem, post Christi editam confessionem, ad Circeium deportatum. Ibi post duodecim exilij annos, die Dominico, data populo pace, peractisque mysterijs expirasse. Tertium autem Felicem, patre Hermia in Oriente natum, Nolam profectum, eiusdemque Urbis creatum Episcopum: post multos in Praesulatu pro Christo labores, quieuisse in Domino. At verò Felix Presbyter à B. Paulino tantopere cultus, & toto Orbe celebratus, neque capite plexus, neque sepultura priuatus, sed à Christianis honorificentissimè tumulatus fuisse in Pincis, à Beda, alijsque vetustis Scriptoribus traditur. Effet igitur reperiendus, atque eruendus è

E a late-

36 Sac. Campaniæ Monumentor. iactura

latebris Campanarum, siue Nolanarum antiquitatum, Felix ille Martyr truncatus capite, & corpore laceratus, quem habet Breuiarium Capuanū. Aut (quod ego veriùs existimo) non adeò multiplicandus nùmerus Felicium Nolanorum est, vt quartum, opus sit reperire. Istam, aliasque historicas dubitationes, quæ de Nolanis rebus sacris suboriri possunt, quis liquidò soluet, antiquorum eius Ecclesiæ Codicum subsidio destitutus? Peruenit quidem ad manus Antonij Agellij nostri, Codex quidam ex Nolano Archiuo depromptus, sed nihil inde exscribere potuit, noua luce dignum, nisi B. Paulini Epistolam vnã ad Amandum, quam Baronio tradidit in suis Annalibus inferendam. Cætera, aut iam typis expressa fuerant, aut (cum Apuleio dicam) *Literis ignorabilibus prenotata*, nulli vsui esse potuerunt.

Puteolis, nullus cultus est, nulla memoria Sancti Zofimi Episcopi. Illum tamen reperi in vetusto M. S. Martyrologio nostræ Bibliothecæ Sanctorum Apostolorum his verbis adnotatum, *XIII. Kal. Nouembris. Puteolis Cinitate, Natalis Zofimi Episcopi, qui translatus est in Monasterio in Monte Petroso*. Non aliunde igitur Puteolis tantum silentium de suo hoc Episcopo est, nisi ex iniuria temporum, quæ vetusta eius Urbis obruit monumenta.

Romanorum nobilissimi Pinianus, & Melania coniuges, vna cum seniore Albina, in Campaniam, teste Palladio, secesserunt. Nempe, vt soluti curis omnibus, diuino Numini aliquandiù religiosè seruirent. De ijs igitur sic Palladius. *Habitant in agro, aliquando quidem Sicilia, aliquando vero Campania cum Eunuchis quindecim & Virginibus, & Ancillis. Habet autem Melania, secum quoque Matrem Albinam, qua similiter exercetur*. Melania hæc iunior, senioris Melaniæ neptis, & vir eius nobilissimus Pinianus, adeò sanctam vitam in Campania, in Sicilia, in Africa, & denique Ierosolymis gesserunt, vt Romanis Fastis Diuorum adscribi meruerint 31. Decembris. Et Melaniam quidem ad Christianam perfectionem à B. Paulino institutam esse, Metaphrastes tradit in vita Melaniæ. Atq; adeo diu in Campania commoratos hos Sanctos Coniuges fuisse, dicere oportet. Ad eundem item Beatum Pinianum, dum asceta in Campania nostra ageret, visendum, atque imitandum aduenisse Sanctum Pammachium Proconsularem Virum, ac Diuis Hieronymo, Paulino, & Augustino notissimum, testis est eodem lib. Palladius ita scribens, cap. 122. *Ad eum Pinianum ascetam accessit vir Proconsularis nomine Pammachius, qui, cum mundo renunciaffet, vitam egit optimam, & suas opes, partim quidem viuus dispersit, partim autem moriens reliquit pauperibus*. Et tamen, capita tam præclara, tam sancta, nulla nunc extat Campana pagella, quæ memoret. Sicut, neque apud quemquam nostratum Auctorum, scriptum aliquod reperitur, Campaniam eo tempore, hoc est, ad finem circiter quarti Christianorum sæculi, viris sanctissimis fuisse repletam. Quod tamè adeo verum, certumque est, vt eo nomine hanc regionem Aegypto, Syriæ, Mesopotamiæ, alijsque nobilibus Eremitarum, & Monachorum receptaculis, Palladius ad Laudum scribens adnumerauerit, his verbis: *Necessarium existimaui, spiritalis utilitatis gratia, tibi cupienti, in scriptis narrare, qua à SS. PP. rectè, & ex virtute gesta sunt, tam masculis, quam fœminis, quos & ipse vidi, & de quibus audiui ab animis fidelissimis, cum quibus versatus sum in Aegypti solitudine, & in Lybia, & in Thebaidè, & Syrene: sub qua sunt etiam qui dicuntur Tabenne siote. Deinde in Mesopotamia, Palæstina, & Syria, & in partibus Occidentis, & Romæ, & in Campania, & in ijs, qua sunt circa eas, partibus*. Hæc ille: postremis his verbis,

non

non solum Campanos, sed etiam finitimos illis populos, hoc est, Sabinos, Latinos, Volscos, Samnites, Picentinos, & Lucanos proculdubio designas, & laudans. Multis quippe viris, & foeminis sanctis, refertas fuisse has etiam regiones, verisimile est: eo potissimum tempore, quo post vitam B. Antonij ab Athanasio in Italia ex Aegypto illatam, innumerabiles viri, atque mulieres, religiosum vitae genus, Aegyptios imitati Monachos, arripuerunt.

Et, quod ad Lucanos profectò attinet (vt hoc obiter, & præter institutum, quod nunc mihi de sola Campania est, attingam) valde dolendum esse videtur, ob penuriam Scriptorum intercidisse memoriam Sancti Lucani Episcopi, Exuperij, & fratris eius Vrsacij. His quippe elogijs eos exornat Vranius in vita Sancti Paulini cap. 2. qui & duos alios Sanctos Episcopos memorat, videlicet *Sanctum Symmachum, & benedictum Hyacinthum, siue Hyacinthinum*, qui ad moribundum B. Paulinum accurrerunt. Hos è vicinis Ciuitatibus, Nolam aduenisse, ac proinde, vel Lucanos, vel Picentinos, vel etiam Campanos Episcopos fuisse ego existimo. Eximios verò hos fuisse, non dignitate solum, sed etiam vitae sanctitate, colligo ex eo, quod *sanctos, & benedictos*, Vranius eos appellat. Quamquam enim *sancti*, ea ætate, Episcopi promiscuè propemodum audiebant, *benedictos* tamen, non nisi excellentes probitate viros, & pro Christo, cruciatu aliquo affectos, appellari solitos, obseruat apud Tertullianum doctissimus Pamelius lib. ad Martyres cap. 2. num. 3. & cap. 3. num. 41. & de præscriptionibus aduersus Hæreticos cap. 30. num. 167. Nouit id certè Baronius, ideoq; Notat. ad 30. Maij, Exuperium iam dictum, siue, vt ille vocat, Exuperatium, *sanctitate insignem* fuisse scripsit. Idemque proculdubio de Symmacho, & Hyacintho iudicium tulisset, si de his quoque, scribendi occasio ipsi fuisset oblata.

Sanctissimi Ioannis Chrysofomi, factione Theophili, & cum eo conspirantium Episcoporum, ab Arcadio Imperatore in exilium extrusi, sectatores, amicumque omnes variè vexati, & in longinquas terras immaniter ablegati sunt, vt Palladius in Dialogo de vita Chrysofomi fusè narrat. In ijs, discipulus quidam Chrysofomi nomine Philippus, *Monachus, & Presbyter sanctissimus* Palladij verba sunt, *gravi aegritudine pressus in Campaniam secessit*. Extatque inter epistolas Chrysofomi pronuper editas, epistola ad hunc Philippum ab eo iam in exilium truso scripta: in qua eius constantiam laudat, eumque suæ valetudini incumbere admonet. epist. 213. Quid de eo postmodum contigerit, Codex nullus extat, qui referat: cum tamen certum sit, matronas, & viros plurimos eo nomine vexatos, mortuosque, fuisse postmodum numero Diuorum adscriptos. Exempli gratia, Tygrius, & Eutropius 12. Ianuar. Atque Olimpias Virgo 17. Decembris. Et meritò quidem. Nam sanctissimi Ioannis, sede sua iniuste deiectionis causam constantissimè defenderunt; & cum intruso, & schismatico Arsacio communicare noluerunt. Enimuerò Sancti Dionysij Alexandrini ad Nouatum schismaticum scribentis, notabilis sententi est. *Martyrium quisquis patitur, ne dirimatur Ecclesia consensus, non minus certè, sed multo plus, meo quidem iudicio habes commendationis, quam illud, quod suscipitur, ne idolis omnino immoletur*. Eusebius sic loquitur lib. 6. cap. 37.

De Sanctis Quoduultdeo, & Gaudioso Africanis Episcopis, socijsque eorum Castrense, Tamaro, Rosio, Heraclio, Secundino, Adutore, Marco, Augusto, Elpidio, Canione, & Vindonio, & qui apud Bedam his adiungitur, Habetdeo, qui à Genferico Rege Vandalorum, ob fidem catho-

cam

38 Sac. Campaniæ Monumentor. iactura

cam ex Africa pulsi, in Campaniam peruenerūt, præter nuda nomina, pauca admodum, eaque externorum potius, quam nostratium relatu historicorum habemus. Gesta autem præclara, quæ varijs Campanorum, & Picētinorum Oppidis dispersos, patrasse credendum est, neque Baronius habuit, neque ego hætenus reperi.

Ob eandem Campanorum Scriptorum inopiam, puto contigisse, vt Sanctus Siluinus in Campania quondam Episcopus, de quo Martyrologium Roman. ad diem decimum Febr. cuiusnam Ciuitatis Antistes fuerit, in præsentia nescimus. Immo Cardinalis Baronius, hunc Diuum adimere Campanis nititur, & addicere Veliternis Volscorum. Cùm illi tamen, nullam de eo memoriam faciant: ac ne vestigium quidem aliquod ostendant, quo, vel suspicari quis possit, iam dictum Siluinum fuisse Episcopum Veliternorū. Bene sit igitur erudito, & diligenti viro Philippo Ferrario, qui antiquum hunc, & Sanctum Præfulem, Campaniæ nostræ restituit lib. de Sanctis Italiæ, quamquam ipse non sit Campanus.

Sanctum item Cœlestinum Romanum Pōtificem, quo auctore, Ephesina Synodus coacta est, & Nestoriana, ac Pelagiana Hæreses profligata, Anastasio Bibliothecario, & Abbone Floriacensi testantibus, Campanum agnosco, tametsi Baronius Luitprandum securus, Romanum fuisse scripserit. Nos interea neminem habemus nostratium Historicorum, cuius auctoritate hæc dubitatio, & controuersia dirimatur.

Sed quisnam est ille Amphelicus, quem Ado, siue quis alius antiquus Benedictini Ordinis Monachus, Adonis sectator, in eius Martyrologio habet, x. Kal. Maij, & in Campania collocat?

Quis item nos docere poterit post tantā Cāpanorū Monumentorū clādē, cuiusnā Cāpanæ ciuitatis Episcopus fuerit, & quo tēpore vixerit Sāctus ille Docibilis, cuius nudū nomen legi in fragmento quodā vetustissimi Codicis Neapolitani, Monasterij S. Marcellini? Et de Amphelico quidē, nihil hætenus nobis, neque coniectura ipsa, aut suspicio suggerit, quod in mediū proferre audeam. Vocabulum autem Docibilis, crebrum olim apud Caietanos maximè fuisse scimus. Anne igitur iste, Caietanus Patria fuit, & Caietæ Episcopus? Arbitror: Prisci enim, sæpe è ciuibus, suos Antistites eligebant. Verum, cum ego hæc iam scripsissem, accepi literas ad me Romamissas, à Cōstantino Abbate Benedictini Ordinis, viro è stirpe illustri Caietana, quibus significauit, esse apud se scriptum, quo constat, huac Sāctum Docibilem, fuisse primū Formiæ Abbatem Sancti Erasmi, & postea Episcopum Cāietanum.

Legitur in Martyrologio Romano die 23. Martij, Benedictus Monachus in Campania, qui à Gothis ardenti clibano inclusus, sequenti die repertus est illæsus. Ferrarius tamen id non in Campania, sed in Latio contigisse existimat. Quo argumento? Quia, inquit, clibanus ille 40. tantum miliaribus distans ab Vrbe Roma describitur à B. Gregorio 3. Dial. cap. 18. Et verum id quidem est; haud tamen is Diuus, Campaniæ nostræ aufertur. Etenim, quanam isthæc collectio est, clibanus in Latio fuit; ergò & Martyr ipse, Latinus fuit, & in Latio obiit? Penuria nihilominus veterum, Campaniæ Monumentorum facit, vt Patria eius, tempusque beatæ mortis, nos penitus lateant. Id solū ex Gregorio scimus, fuisse Campanum.

Similiter, nequaquam licet veterū Scriptorū subsidio priuatis, Martyrum illorum, qui à Longobardis, vt B. Gregor. lib. 3. Dial. cap. 27. & 28. refert

refert, occisi sunt, non solum quinam ij fuerint, & qua Vrbe, locoue pro Christo necati, sed ne numerum quidem expedire. Quamquam enim, octoginta fuisse, & in Campania passi legantur in Romanis Fastis 6. Non. Martij, neutrum tamen, vt acutè Ferrarius aduertit, è Gregorio haberi potest. Nam Sanctus Gregorius, cum iam dicti libri cap. 27. quadraginta rusticos à Longobardis, quòd carnes immolatas comedere nollent, interemptos præmisisset, idem postea cap. sequenti, ex alijs quadraginta captiuis, maximam partem interemptam fuisse, quòd caput capræ adorare contempserunt, apertè scribit. Cum itaque non omnes hi quadraginta, sed maxima eorum pars, occisi fuerint, vtique hi cum illis quadraginta, non octoginta fuerunt, sed pauciores. Itaque, ex alijs fortasse antiquis Monumentis, quæ modo non exant, Martyrologium Romanum hæc accepisse videtur.

Abundium Episcopum, & Martyrem, Cumis Campanorum adscribunt nonnulli Scriptorum, veteris cuiusdam Martyrologij Topographiæ auctoritate subnixi. Alij refragantur, & Como Infubrum adiudicant. Verum, quis litem hanc dirimet, vetere, qui de his fusè agat, codice nullo extante? In re tamen ambigua, & obscura, dicam equidem quòd sentio. Abundium Episcopum, non verò Martyrem, Como tribuere profectò necesse est. Quoniam ex Concilio Calcedonensi id liquidò constat. Alterum nihilominus Abundium, qui non modò Episcopus, sed Martyr quoque fuerit, Cumis Campanis reddere, quid prohibet?

Ad nostram quoque Campaniam spectare videtur Diuus Antoninus Abbas. Quamquam enim incolatu, obituque Surrentinus, si tamen verum est eum, Casinatè fuisse Monachum, Campanus rectè dicitur: eo quòd, Casinum à Geographis, Campaniæ attribuitur.

Cuiusdam B. Oliuæ, siue Oliuæræ corpus se habere Pythecusani existimant. Quænam autem illa fuerit, quoue tempore vixerit, nullo nunc superstitite de vita, gestisque eius commentario antiquo, ne ipsi quidem Insulani scire hæctenus potuerunt.

Ab eadem Insula fuit Maxima illa Vidua, quam libellus de Beati Ianuarij Martyris miraculis, sanctissimam vocat. Eius tamen nulla prorsus, eo loci veneratio, aut memoria est: nihilque habetur, nisi quod, eximium sanè miraculum, Sanctus Ianuarius à Vidua hac exoratus edidit: vt videlicet, vnici filij corpus exanime, linteo, quo Imago Beatissimi Martyris depicta fuerat, obuoluto, illico surrexerit rediuiuum.

Denique nouimus ex antiquis Scripturis Ecclesiæ Spoletanæ apud Ferrarium lib. de Sanctis Italiæ in Ioanne Abbate Pennarensi, trecentos eximie probitatis Patres, Iustiniano Imperatore è Syria in Italiam, atque ad eò etiam in Campaniam aduenisse, & has regiones tum numero, tum virtute complexisse. Tantarum rerum tamen, vix leuicula hæc memoriæ aura peruenit ad posteros. Qui id factum? Non, opinor, quòd literis ex mandatæ non fuerint, quandoquidem Iustiniano Principe, Christianæ legis zelum præferente, Religionis, & pietatis studia toto propemodum Christiano Orbe, atque in Italia, & in Campania maxime, quæ illi subdita erat, magis quàm Anastasij, & Zenonis impiorum Cæsarium turbidis temporibus emicuerunt. Scripta igitur ea esse arbitror, sed Barbarorum, qui in Italiam postea irruerunt, colluie obruta, non extare.

Multa

40 Sacr. Campaniæ Monumentor. iactura

Multa præterea commemorare dolenter possem, de nonnullis alijs
Campaniæ Ciuitatibus, Oppidisque: quorum antiqua Commentaria mi-
serè deperdita, magnam profectò lucem nostris ademit Histori-
cis: Ac præcipuè cum de Neapoli nostra agendum
esset. Sed, ne paritate exemplorum, fasti-
dio sim Lectoribus, ea sciens, ac
prudens omitto, & huic
Capiti finem
impono.

PETRI

S. P E T R I ⁴¹

NEAPOLIM ADVENTVS.

CAPVT TERTIVM.

*Sectio I. Petrum eodem die, & Romam inisse, & Cathedram
ibi fixisse demonstratur.*

*Sect. II. Italicam Apostolorum expeditionem, quam Vaticinia
pradixerint.*

Sect. III. Quibus cum comitibus, Petrus ex Oriente profectus sit;

Sect. IV. Petri iter ex Oriente describitur.

*Sect. V. Maritimo ne, an pedestri itinere, è Calabria Neapolim
Petrus aduenerit.*

Sect. VI. Petri Neapolim accessus, argumentis firmatur.

*Sect. VII. Annus Christiana salutis statuitur, Petri Neapolim
aduentus.*

*Sect. VIII. Annus item astruitur condita Parthenopes, ingredie-
te illam Petro.*

Sect. IX. Quo nam anni tempore Petrus aduenerit.

Sect. X. Quot, & quinam fuerint B. Petri comites.

*Sect. XI. Petri Neapolim ingredientis Aetas, Vultus, Cultusq;
corporis exterior.*

§. 1. Aetas.

§. 2. Forma, & Vultus.

§. 3. Capillatura.

§. 4. Vestimenta in genere

§. 5. Tunica.

§. 6. Pallium.

§. 7. Color.

§. 8. Cingulus.

§. 9. Calcei.

§. 10. Pileus.

§. 11. Baculus.

§. 12. Subucula, & subligacula.

F

§. 13. An

S. 13. *An plurimas vestium sarcinas, & com meatum gestarint Apostoli.*

Sect. XII. Quanam praterea Neapoli Beatus Petrus egerit.

Sect. XIII. Vtrum alias Neapolim Petrus remisit.

Petrum eodem die, & Romam inijisse, & Cathedram ibi fixisse demonstratur.

Sect. I.

Hoc primum statuendum est, quod Petri gesta reliqua respicit. Eodem prorsus die, quo ipse Romam adiit, & Cathedram quoque in ea Orbis Domina Ciuitate fixisse. Is porro veterum Patrum sensus fuit? nempe eodem die decimo octauo Ianuarij, qui ex cyclo Dionysij incidit in Sabbathum, & Urbem ingressum Petrum, & Cathedram ibi fixisse. Vt proinde, mihi semper displicuerit, Recentiorum aliquot, quam alioqui Virorum apprimè eruditorum opinatio, scribentium, Petrum Apostolum, anno Christi 44. Romam ingressum, sed 45. ineunte, & Claudij secundo extremo, Romanam Cathedram statuisse. Quod profectò placitum, si semel concedatur, ruet proculdubio, ea, quam ex Historicorum nostrorum consensu statuimus epocha, de qua fusius infra. Nempe accessum Petri ad nostram Neapolim, Decembri mense, anni Christi 44. contigisse. Quippe si Petrus anno eodem 44. sed incertum quo mense, Romam iniit, incertum etiam erit, quo is mense, antequam Urbem Romam iniret, Neapolim accesserit. Sed, prater ista, nostram sententiam, satis apertè confirmant Scriptores veteres. Quamuis enim, Petri ingressum, & sedem, alij anno Christi 44. alij 45. ineunte, statuunt, omnes tamen, ingressum in Urbem, & Cathedrae fixationem, vno, eodemque anno coniungunt.

In primis, antiquus ille historicus, qui annos Christi ad Eusebij chronicon adiecit, is quidem ab vno, eodemque anno Christi 44. numerat annos Romanæ sedis.

Praterea Abbas Vrspergensis, *Satis, inquit, apparet, quod eodem anno, quo Petrus Romam venit, etiam Sedem Pontificatus accepit.* Hoc est, eodem Christi anno, qui circiter Ianuarij Kalendas incipit (nam per Christi annos, Chronicon suum digerit Vrspergensis) ergo non diuersis annis, vt iam dicti recentiores putant, sed vno, eodemque anno Christi 45. vtrumque accidit. Nempe ingressus Petri in Urbem, & constitutio Cathedrae.

Id ipsum ex Paulo VVarnefrido est colligere. Qui cum ante scripsisset, Christum natum esse V.C.D.CC.LI. deinde ait, Petrum Romam adiisse V.C.D.CCC.V. Hoc est, Christi XLIV. ineunte. Et mox subdit. Exin Christiani Romæ esse cœperunt. Hoc est. Ab eo tempore, Episcopalis Cathedra in Vrbe instituta est.

Romualdus quoque Salernitanus Archiepiscopus, vetus & ipse historicus, è VVarnefrido fortasse excipiens, sic habet in suo Chronico M. S. *Petrus Apostolus, cum prius Antiochenam fundasset Ecclesiam, Romam pergit in exordio Regni Claudij. Ibi que 25. annis Cathedram tenet generalem: id est vsque ad vltimum Neronis annum. Exinde Christiani Roma esse cœperunt.* Et iure quidè, rem

rem sic isti digerunt. Non enim grex sine pastore: Et Ecclesia absque Episcopo, & Sede Episcopali Romæ statuta dari debet. *Exim*, inquit: nempe à Petri ingressu. Quamuis itaque & Eusebianus ille Chronographus, & VVarnefridus, à nobis, tum etiam, vt puto, à veritate ipsa discordent, in eo, quod ponunt, Petri ingressum in Urbem anno Christi 44. (is quippe non conuenit cum anno 2. Claudij, sed cum anno primo) tamen ex ijs aperte habetur, id, quod nunc quærimus. Nempe, eodem anno figendum esse ingressum Petri in Urbem, & Cathedræ constitutionem.

Hoc ipsum in Cassiodori Chronico, & in Anastasij, & Luitprandi lib. de Romanor. Pontific. vitis, obseruare est. Immo, si Eusebium his multo antiquiorem attentè legamus, profectò habebimus, neque ipsum distinguere tempus ingressus Petri in Urbem, à tempore Cathedræ constitutæ. Sic enim scribit. *Secundo Claudij anno, Petrus Romam mittitur, vbi Euangelium predicans 25. annis eiusdem Urbis Episcopus perseueras.* Hi autem 25. Episcopatus, hoc est Cathedræ Romanæ anni, vtique à die ingressus numerantur apud Eusebium. Ea videlicet ratione, quod nimirum eadem sit Cathedræ ingressus Epoche, iuxta quam, priscos nonnullos historicos, annos numerassr, legimus, vt faciunt Marcellinus Comes ad Consulatum Philoxeni, & Probi: atque Anonymus ille græcus historicus, quem laudat Baron. ad annum 526.

Probè itaque hi iam dicti, alijque historici, non distinctis, vt facit Baronius, annis, sed vno, eodemque anno, ac tempore, vtrumque simul ponunt. Nam profectò nihil expectandum erat Petro, totius Christiani Orbis Episcopo, vt Sedem, Romam iam ingressus, Romæ figeret. Sicut neque Antiochiæ quidquam expectauit, vt colligitur ex antiquo Chronico Alexandrino, cuius hic recitabo verba. *Tiberis XXII. Laeliano & Plauto Coss. quarto post Christum in celum assumptum anno, Petrus Hierosolymis profectus, Antiochia verbum Dei publicè docuit. Et Pontificatus cura suscepta, à Christianis è Iudæa oriundis inductus seipsum in Throno Episcopatus collocauit. A Christianis, inquit, è Iudæa oriundis. E Iudaismo, videlicet, pridem conuersis. Ne fortè putares, Petrum non fixisse ibi Cathedram, nisi posteaquam, sua prædicatione magnam Antiochenorum multitudinem Christo aggregasset. Id ipsum, & alibi quoque ipsum fecisse constat: quoties, scilicet, varijs Urbibus Episcopos dedit. Nam, Marcum præfecit Alexandriæ, etiam antequam eò ille proficisceretur. Et Apollinarem Rauennæ. Et Martialem Lemquicis, cum Romæ esset, creauit Antistites, antequam eæ vrbes, Christianos haberent. Id autem eo consilio fecit, vt istorum opera postmodum in ijs urbibus, grex fidelium Christo Domino acquireretur. Sicut itaque Antiochiæ, & alibi factum est, ita & Romæ Petrum fecisse, merito quidem, vna cum iam dictis grauissimis historicis arbitramur.*

Hinc profectò est, quod Ecclesia Romana in officio Romanæ Cathedræ, quod iniuria temporum intermissum, Sanctissimus Pontifex Paulus IV. nostri Ordinis cum B. Caietano Thienzo Conditor, felicissimè restituit, illa Leonis Papæ verba recitat, quæ eiusdem ingressum in Urbem narrant. Vt, scilicet, intelligeremus, non esse dirimendum tempus in Urbem, ingressus, à tempore Cathedræ constitutæ. Ac proinde, cum celebratur ingressus, eadem opera, & Cathedræ fixationem celebrari. Verba Leonis hæc sunt. *Ad hanc Urbem tu Beatissimo Apostole Petre venire non metuis, & cat.* Mox subdit. *Eamque constantior, quam cum supra mare gradereris, ingrederis.*

Accedit denique ratio, mea quidem sententia, valdè conueniens. Si alio tempore, & anno, Petrus ingressus est Romam, alio autem Sedem Romanam statuit, tempus quidem constitutæ Cathedræ exploratè sciremus, & certè scimus. Sed, quo mense, & die, Petrus Urbem inijt, prorsus ignoraremus. Ac proinde veteres historicos Ecclesiasticos, meritò negligentæ in re tanta accusare possemus, qui diem adeo memorabilem, reliquissent in obscuro. Quin etiam, quis sibi persuadeat, Pauli quidem in Urbem ingressum, adeo certum, & celebrem esse, vt die 6. Iulij, qua id contigit, iam pridè fuerit perpetuis monumentis notata in Martyrologio Romano veteri, & in Martyrologijs Bedæ, & Vsuardi, aliorumq; ferè omnibus: Petri verò Apostolorum omnium Principis, in eandem Urbem ingressionis dies, prorsus lateat in tenebris? Latere quippe fatendum, si alio die, ac mense, quam 18. Ianuarij, quo Cathedram fixit, Romam inijisse arbitrabimur. Quocirca, cordatè, & eruditè, vt solet, Onuphrius in suis Fastis, eodem die XV. Kal. Februarij, quo celebratur Romana Cathedra, figit primum Petri in Urbem, ingressum, his verbis. *Sanctus Simon Petrus, Christianorum Episcopus primus, 15. Kal. Februarij, Romam primum ingressus, sedit in Pontificatu Romano ann. 24. mens. 3. d. 12.*

Porro, tanti æstimata est à priscis Christianis ingressio Petri, & Cathedræ fixio Romana, vt inde annos numerare consueverint. Vt constat ex Anonymo scriptore de gestis Agapeti Papæ, in Vaticana Bibliotheca apud Baronium anno 536. circa medium. Neque id mirum cuiquam videri debet. Cum constet ex Diodoro Siculo Biblioth. lib. 16. Syracusios, instituto nouo Magistratu Iouis Olimpij Amphipolios, idest famulatus, inde annos auspucatos. Quidni ergo Petrus, veri Numinis famulus, annos apud nos numeret?

*Italicam Apostolorum expeditionem, quam Vaticinia
prædixerint.*

Sect. II.

Venturos fore ad Occidentis regiones Apostolos aliquot, & signatè Beatissimum Petrum ad Italiam, atque ad ipsam Urbem Romanam abiturum, multa prænuntiarunt Oracula, tum Hebræorum, tum Gentilium Vatum.

Tanta molis erat Romanum condere Troium.

Illic enim (cùm magno Leone dicam ferm. 1. de Apost.) *Conculcanda Philosophia opinioniones. Illic dissoluenda erant, terrena sapientia vanitates. Illic confutandi Demonum cultus. Illic omnium sacrilegiorum impietas destrueda, ubi diligentissima superstitio habebatur collectum, quidquid vsquam fuerat vanis erroribus institutum.* Enimuerò, magnum aliquod bonum, Occidentalibus plagis portendit illud in primis Christi Iesu notabile factum. Quòd ipse, non casu, sed diuino consilio, cùm esset in Caluario Monte, affigi voluit Cruci, eo situ positæ, quo Hierosolymis terga, Italiæ autem, & vniuerso Occidenti vultum obuerteret. Mysterio scilicet admirando. Adi Adricomium in Ecphrasi Ierosol. pag. 148. Sed profectò, eo positu, ostendens, quod paulò post, rerum euentus apertius declarauit. Missurum se videlicet ad Occidentis, & in primis ad Italiæ tractus, complures Apostolos, Discipulosque suos, qui dere-

licta

licta in tenebris, perfida, & obstinata Iudæa, Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Britanniam, aliasque Occidentis plagas, suo Euangelio, hoc est, æternæ veritatis luce perfunderent. Quod quidem D. Maximus Taurinensis Episcopus, his verbis scriptum reliquit. Hom. 5. de Apost. *Cùm Dominus Orientis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui, Apostolorum sanguine illuminare dignatus est.* Mirum itaque videri non debet, tantos rerum motus, & tam felices in Occidente, Christianæ legis fatus, multis Sibyllarum, ac Prophetarum Vaticinijs, varijsque ostensis, iam olim fuisse prænunciatos, enumerabo ea.

Sibylla Tiburtina, illustre Vaticanum edidit de Apostolis Orbem peragraturis, cùm ait. Carmin. Sibyll. apud Obsopæum pag. 515. *Quintus autem Sol, quinta generatio est. Eliget sibi Deus duos piscatores de Galilæa, & leges suas docebit, ad eos dicens. Ite, & doctrinam, quam accepistis a me, docete omnes gentes, & per septuaginta, & duas linguas, subiiciantur mihi omnes nationes.* Hæc illa Vates. Ego verò suspicor inesse hic mendum, aut librarij, aut tralatoris: & pro, *duos piscatores* reponendum esse *binos piscatores*: quippe facilè fuit pro *duo* scribere *duo* omisso *cur*: etenim, non duos tantum, sed binos vocauit Christus piscatores, Petrum videlicet, & Andream, Iacobum, & Ioannem: immò alios insuper, nempè Thomam, & Nathanaelem cognomento Bartholomæum, ac fortassè Philippum. Nam hunc quoque piscatorem fuisse, ex Euangelio, historijsque Apostolorum elicitur: adeoque multi ex duodecim illis viris, fuerunt piscatores: vt, teste Clemente lib. 3. pæd. cap. 11. per piscantes, quos annulis solebant insculpere, Apostolos intellexerint, præsci illi Christiani.

Sibyllæ verò Erithrææ, non ipsa verba, sed verborum sensum habemus apud D. Antoninum Florentiæ Præfulem, Histor. Par. 1. Tit. 3. cap. 9. S. 14. *Christum videlicet, non bello, & gladio Arceadum Urbem, hoc est Romam, sibi subiecturum: sed hamo piscantis.* Petri scilicet, qui Romam Christo acquisiuit, & in ea Imperij Principe vrbe, Apostolicam Cathedram constituit. Hoc Vaticanum, tanti fecit præclarissimus sacrarum controuersiarum auctor Bellarminus, vt ipsum hæreticis nostri temporis, Petri Cathedræ infensissimis hostibus obiecerit. Scio equidem, hodie non extare hoc Vaticanum inter Oracula Sibyllina. Sed scio etiam, permulta eiusmodi præca, responsa, & monumenta, temporum iniuria, siue potius feritate hæreticorum Germanorum, & Gallorum, qui post B. Antonini ætatem prodierunt, & per quos, tot Monasteria diruta sunt, tot Bibliothecæ combustæ, cum magno literarum damno perijisse.

His accedat tertium Oraculum, siuè potius Ostentum, ab aliqua fortè Sibylla descriptum, quod refert Zonaras lib. 3. & in compendium redegit Curopalates his verbis. *Erat Oraculum Sybillinum, in quodam Imperatoris Bibliotheca libro exaratum: qui non Oracula tantum continebat, sed etiam formas, & figuras eorum, qui crearentur Imperatores. Erat autem fera, leonis forma prædita in eo libro: & super ipsius dorso spinam, inscripta erat X. litera, qua vsque ad ipsum ventrem perlinebat. A tergo, quidam vir accurrens, lesbalem plagam basia ipsi fera, per medium X. infligebat.* Hoc vetus Oraculum, & figurâ futuræ rei, etli ad impij Imperatoris Leonis cædem, quæ anno Christi DCC. XLI. contigit, tunc utcumque ab aliquibus aptata sint, existimo tamen multo certius, atque germanius, Neronem Imperatorem designasse. Constat enim ex antiquis notis, atque inscriptionibus, literam X. Christum significare. Constat Apostolum Pau-

Pau-

Paulum 2. Tim. 4. 17. vocabulo Leonis, Neronem intellexisse. Constat denique, Neronem eo ipso anno, quo Apostolis necem intulit, seipsum interemisse. Is igitur, qui lethalem plagam truci feræ illi, hasta infixit, Petrus sanè fuit. Qui Crucis sua valida hasta, paulò postquam in cœlum abiit, Leonem, hoc est, Neronem percussisse, & Orco dedisse visus est. Facit profectò huc Linus in vita Petri, narrans, paulò postquam in crucem Petrus actus est, eius iussu, ferum illum Neronem grauius fuisse plexum.

Vniuersè verò, eiusmodi Sibyllarum Oracula prænucciasse in vrbe Roma idololatriæ interitum (qui quidem Petri potissimum opera illatus est) Cicero ipse præuidit: ideoque scriptum reliquit lib. de diuinat. *Sibyllinis libris, uti debere Romanas, ad deponendas potius, quàm ad suscipiendas religiones.* Et in Antonium agès, Romanis suaserat. *Ne inexpiabiles religiones in Rempub. inducerentur.* Nouerat enim, tam esse foedas, vt expurgari nullatenus possent, aut expiari. Falsarum itaque religionum vanitatem, quarum magnum numerum in Urbem, Romani inuexerant, adèd spreuit, atque contempnit sapiens ille Orator, vt nullam vellet deinceps Romam introduci idolomaniam, ac nullam propemodum iam inuectarum retineri.

Porro, aut vnum ex iam dictis, aut potius aliud quoddam incerti Vatis Oraculum (nisi fortè nostris Sanctis Prophetis id tribui debeat) fuisse puto illud, quod in toto penè Orbe, & in Oriente maximè adèd celebri fama percrebuit, vt ingentes varijs regionibus turbas, cladesque conciuerit. *Percrebuerat*, inquit Suetonius Vespas. cap. 4. *Orienti toti, vetus, & constant opinio, esse in satis, ut eo tempore Iudæa profecti, Roma potirentur.* In quæ verba Leuius Torrentius prudenter obseruat, neque Iudæos, neque Romanos, id Oraculum tunc intellexisse. Enimuerò, Iudæi nequaquam intellexerunt: quia id ad Theudam primò, deinde ad Iudam Galilæam, egregios eo tempore impostores, stulto consilio adaptauerunt, spe vana capti, Iudaicum, Regnum, quod Romani deiecerant, per hos fore restituendum. Ij autem, in quantam calamitatem, Iudaicam gentem induxerint, cum Gamaliel apud Lucam Act. 5. tum etiam Iosephus ipsorum Historicus, lib. 18. cap. 1. & lib. 20. cap. 2. fusè uarrant. De Romanis verò quid dicam? Certè si rem accurate consideremus, neque ipsi Romani, qui ad Vespasianum id pertinere arbitrati sunt, ad Oraculi scopum collineauerunt. Primò, quia is, non est profectus Iudæa, sed inde reuersus. Impropiè quippe dixeris, quempiam Florentia profectum, qui Roma Florentiam adiens, reuertit inde Romam. Etenim cum expeditio subiugandæ cuiuspiam Prouinciæ suscipitur, ex ea Orbis regione, aut Ciuitate, dicitur Dux proficisci, in qua, comparando gerendoque bello, militum copias conscripserit: & è qua, exercitum primò mouerit. Vespasianus autem, nemo propemodum ignorat, quin Romanum exercitum, Roma profectus duxerit in Orientem. Secundò, quia si Nicephoro creditur, id Oraculum in sacris Templi monumentis inuentum, significabat ex popularibus eorum, quendam, eo ipso tempore, vniuerso Orbi imperaturum. Vespasianus autem, Romanus erat, non Palæstinus. Contrà mentem igitur Vatis est, id Oraculum Vespasiano tribuere: quasi fuerit Iudæus aliquis profectus ab Oriente, qui contrà ab Occidente ad Orientem iuit, & inde redijt ad Occidentem. Accedit his, Suetonium referre, non vnum, sed plures è Iudæa profectos, Roma potituros. Quæ quidem ratione, neque Christo ipsi, immediate, si verba pressè, & propriè interpretemur, id conuenire apparet. Quamquam enim Christus, Apostolos in mundum vniuersum misit prædicatum

omni

omni creaturæ Euangelium, nunquam tamen ipse, ut Romam peteret, discessit à Iudæa. Aduertunt hoc Eusebius, & Nicephorus, & de Apostolis à Christo missis, interpretati sunt. *Nam, eodem ipso tempore, inquit, sonus, & vox Sanctorum Apostolorum, in omnem terram exiuerat, & in fines Orbis terræ uerba eorum.* Quocirca in solos Apostolos id Vaticinium aptè quadrare dicendum est: in Petrum uidelicet, qui primus omnium, Romam appetijt. In Paulum deinde, & Barnabam, Andræam, Thomam, Ioannem, atq; in Apostolorum Discipulos, Comitesque Marcum, Lucam, Ignatium, Timotheum, Clementem, Dionysium, Polycarpum, aliosque nonnullos, quos utique diuersis temporibus Romam adijisse, historiarum tradunt. De Petro quidem, & Paulo, atq; Ioanne, nemo dubitare potest, eos Romam accessisse. Aduentum quoque Barnabæ, quotquot de gestis eius scripsere, testificantur. Andræam item, ad has Italiæ oras, & Romam ipsam peruenisse, ex Slauorum prisca Annalibus refert Orbilius lib. de Regno Slauorum, narrans è Thracia transfessum ad Roxolanos populos, qui nunc Russi uocantur, & vicina etiam Regna præteruectum, aduenisse demum ad Italiam, & ad urbem Romam. Quem itineris filium, diligentius exequitur Robertus Guagninus ex Russorum historijs. Russi præterea hodieque gloriatur, se fidem Christi à SS. Thadæo, & Bartholomæo Apostolis accepisse. Ut uir disertus Abrahamus Bzouius in Eccles. Annalibus tradit, Tom. 13. ad an. 1233. Nō erit igitur absurdum, opinari, hos etiam in Italiam deuenisse, ubi Apostolicam Sedem fuisse à Petro positam, firmatamque, & Christianam fidem late propagatam, ipsi probè scirent.

Porro omnibus propemodum Apostolis, primoribusque discipulis, Orientales regiones peragentibus, soleme fuisse uidetur, Italiam, & in primis ipsam urbem Romam inuisere, ijs maximè, qui recto tramite, ab Oriente per Thraciam, & Ionium mare iter haberent. Itaque & Thomam Apostolum, magnum illum cœli alitem, quem Germaniam adijisse, Hieronymus, & Sophronius in Catalogo tradunt, per Italiam nostram, illuc fuisse appulsum, æquū est arbitrari. Habemus autè per Dei gratiam nunc in Italia, horum Apostolorum ferè omnium, sacra corpora, præterquam Ioannis (quem in cœlum è sepulchro Ephesino rediuium trāslatum fuisse, existimant graui simi Scriptores) uidelicet Petri, Pauli, Bartholomæi, Philippi, & Iacobi Romæ: Andrææ Amalphie apud Picentinos: Thomæ apud Frentanos Ortonæ. Ut proinde, restitutos potius nobis hos Apostolos, quam huc primò translatos, meritò dici possit. Habet etiam Salernum corpus B. Matthæi, quamuis Italiā ipse dum uiueret, non attigerit, sed hæc obiter. Ad lineam redeo: atque affirmo, Vaticinium iam dictum, quod Suetonius memorat, in neminem alium, nisi in hos Beatos Apostolos, & in Petrum maximè, qui ex Oriente ad Italiam, & Romam primus uenit, & Roma admirandum in modum potitus est, probè quadrare. Hactenus Sibyllina Oracula.

Transeo ad Prophetica: quorum tamen pauca annotabo. In primis, mihi se obijcit Dauidica illa Prophetia, Psalmo 67. scripta. *Iter facite ei qui ascendit super Occasum, Dominus nomen illi.* Quibus profectò uerbis, Apostolos Christi, ad Occidentalia Regna, magnis itineribus progressuros, & veri Dei cognitionem, nostris istis regionibus illaturos, poetico dicendi modo, Psalteres uaticinatur. Designat enim Apostolos, ueluti generosos quosdam equos; & Christum Dominum ijs insidentem, atque equitantem. Nā, quòd Vulg. habet, *ascendit*, Hebr. est, *equitat*. *Locus sanè walde consolatorius nobis, qui*

scr.

versamus in Occidente, ait hic doctissimus Genebrardus. Rectè itaque Theodoretus putat, ea verba, esse hortationem ad Apostolos, ut ad gentes currant, iterque Christo præparent. *Iter facite Christo*, inquit Augustinus, *ut per speciosos pedes Evangelizantium, peruia sint etiam corda credentium*. Etenim per ipsorum prædicationem, deuectus est Christus ad Italos, ad Gallos, ad Hispanos, ad Germanos, ad Britannos, aliosque Populos Occidentis. Porro eadem fermè metaphora, alibi in sacra Scriptura equi vocantur Prædicatores Euangelij. Diuo Gregorio teste lib. 31. moral. cap. 11. Ea quippe vsi sunt, tum Iobus cap. 39. tum etiam Zacharias cap. 10.

Sed ad Prophetas conuertamur. Horum vnus Isaias, satis nobis pro omnibus erit. Is itaque cap. 18. sic vaticinatur. *Vab terra cymbala alarum, quæ est trās flumina Aethiopia, quæ mittit in mare legatos, & in vasis papyri, super aquas. Ite Angeli veloces ad gentem conuulsam, & dilaceratam. Ad populum terribilem, post quem non est alius. Ad gentem expectantem, & conculcatam*. Huius nobilissimi vaticinij, alij alias expositiones promant. Ego cum Leone Castrio, doctissimo Isaiaæ interprete, Oecumenium sequar. Qui in Prolegomenis Epistolæ ad Roman. hunc locum ita explanat. *Inuenimus in veterum commentariis, Eusebij, scilicet, & Iustini Martyris, è quibus, & Procopius sumpsisse videtur, quòd Sacerdotes, Scriba, & Seniores, quæ Hierosolymam inhabitabant, exaratas literas, per omnes nationes transmiserint ad Iudæos, ubicumque terrarum dispersi essent, Christi doctrinam calumniantes, tanquam à Deo alienam. Iisque Epistolis admonebant, ne illam susciperent. Quod Esaias præsignificat, illis verbis, Vab terra nauium alæ, interpretationem LXX. hic recitat Oecumenius: Quæ mittit per mare sedera, & epistolas papyraceas super aquas. His enim verbis significat, quòd ubicumque terrarum, etiam ultra Aethiopum regiones, & nouissimos terra fines, sonus malitiæ eorum, qui in Iudæa erant, per quædam veluti alata nauigia processerit. Et illorum nuncii, ac legati, literas papyraceas deferentes, super aquas nauigantes, mareque transeuntes, discurrebāt, famam, quæ de Salvatore nostro eras, calumniantes. Sic Oecumenius. Mihi verò, vim verborum prophetæ cum eodem Castrio, & cū Clario, Vatablo, alijsq; nonnullis, libet nunc breuiter sic explicare. *Vab terra Iudææ, ob alas naues, quæ percussæ ventis, sonum reddunt veluti totidem cymbala, quæ mittit in omnes partes Orbis terrarum, atque adeo, ultra Aethiopiam quoque sunt profecti nuntii Iudæorum, ut abducant Iudæos, & nationes à Christo*. Obseruanda autem est hic, synecdoche, quam & Tertullianus lib. de spectaculis aduertit, Aethiopiā scilicet posse pro omnibus extremis terminis Orbis terrarum intelligi. *Vasa autem papyri super aquam, LXX. interpretati sunt, epistolas papyraceas Iudæorum, per mare quoquouersum missas. Quod certè Oraculum, videtur pepulisse Beatissimum Petrum, aliosque Apostolos, maritimas potissimum adire regiones: atque in primis, eas gentes, & Ciuitates, quæ ad oras maris iacebāt, vt inter alias sunt, Iapygia, Calabria, Sicilia, Campania, & ipsa denique proxima mari, Neapolis, Puteoli, Roma.**

Confirmat verò hanc Esaiæ expositionem, antiquissimus ille, quem Iudaui, Apostolis proximus, Iustinus Martyr. Qui, quòd à Syria, vbi natus est, hoc est, ab Oriente venerit ad Occidentem, diuique Romæ fuerit, & Campaniæ Ciuitates maritimas peragrauerit, facilè potuit insanas Iudæorum infectatorum Christi molitiones, deprehendere: atque eiusmodi Iudæorum nefarias epistolas, cum Esaiæ vaticinio iam dicto, probè conferre. Etenim, in Dialogo aduersus Triphonem, apertè tradit, Iudæos misisse legatos per totum Orbem, vt omne hominum genus, à Christo auerterent,

varijs

varijs fraudibus, & calumnijs . Qui etiam Lucas Euangelista, primi illius Apostolici sæculi diuinus historicus, cum narrat congressum Pauli cum Iudæis, qui Romæ erant, Procopio exponente, haud obscure significat id sibi voluisse Iudæorum Principes , cum dixerunt Paulo , à quo Christi fidem docebantur Act. 28. 21. *Nos, neq; literas de te à Iudæa accepimus: neque adueniens aliquis Fratrum nunciauit, aut loquutus est quid de te malum.* Et paulò post. *De se-cto hac, notum est nobis, quod ubiq; ei contradicitur.* Quasi dicerent. De te quidem signatè, ò Paule, & de accusationibus aduersum te, à Iudæis Palæstinae productis, nihil audiuius. At verò, de Christiana hac tua se-cta vniuersa, abùdè nouimus, quòd vbique ei contradicitur. Id quippe videtur sciuisse ex eo quòd, scriptis à Iudæis , qui in Palæstina essent, literis , significatum fuerit alijs Iudæis per Orbem dispersis, Christianam se-ctam non debere admitti . Vide studiose lector, quàm perspicuè, ipse rei euentus, à Luca, primo illo sæculo, & rursus sequenti, à Iustino narratus, declaret germanum sensum. *Esaia vaticinij .*

Sed non hic sistit Esaias. Nam posteaquam nequitiam Iudæorum prophetauit, statim ad Christi Apostolos, discipulosque sermonem conuertit : quos, quia omnibus hominibus essent futuri Nuntij cœlestium donorum , meritò Angelos leues appellat : eosque ad totum Orbem peragrandum , Christiue Euangelium vbique disseminandum, vehementer incitat, hisce verbis. *Ite Angeli veloces ad gentem conuulsam, & dilaceratam. Ad populum terribilem post quem non est alius. Ad gentem expectantem, & conculcatam.* Verba hæc, ab interpretibus sic exponuntur breuiter (neque enim hic est locus prolixius differendi) Ite Apostoli, Nuntijque Christi veloces, ad omnes gètes, etiam remotissimas, quæ diaboli tyrannide, & sua infidelitate, ac sceleribus, conuulsæ erant, & dilaceratæ. Ad Romanum præcipuè innumerabilem, & terribilem populum, ob robur scilicet, quo omnibus præualebat, ita dictum . Nam, Hieronymo interprete, *Roma* idem est, ac *Valentia, & Fortitudo*. Trahit quidem hæc verba , sed prorsus inuita, Viuaris Fl. Dextri commentator , ad ann. Christi 37. comm. 2. num. 10. ad suam, vt alias semper facit, Hispaniam. Excuso ego hominem amore Patriæ penè insanientem . Sed qui potest Hispania, illo tempore quo eam Iacobus inijt, dici terribilis, cum sciamus, tunc debellatam fuisse , & prostratam subditamque prorsus Romanis Ducibus, legibusque ? Pergo igitur, de Roma , Esaiæ verba conuenientius interpretari, *post quem, inquit, populum, non est alius.* Quartum enim, & vltimum Imperium à Daniele descriptum, Romanum profectò fuit . *Ad gentem expectantem, & conculcatam.* Hebr. *Gens linea, linea, & conculcationis.* Hoc est, quæ pedetentim euertitur, & corrui . Nam *ru' linea, & linea,* prouerbialis in sacra Scriptura locutio est, idem significans, atque apud nos, *à filo à filo* . Vt Clarius, & Vatablus benè explicant. Et verò, sic euentus ipse probauit . Nam Romana Monarchia , paulatim subuersa est , & ciuilibus , atque intestinis bellis, sensim conculcata, non autem de repente, & vna die, vt Persico Imperio contigit. Summa itaque est. Hoc Vaticinio, Apostolos, Petrum, Paulum, cæterosque Romam à Christo fore mittendos : vt in ea perturbata, & conculcata ciuitate, Christianam legem sererent, & veram animis pacem, securitatemque inferrent . Hoc enim Deus, paulò post Romanis promittit, iuxta LXX. interpretes. *Quia sic dixit Dominus mihi. Securitas erit in mea Ciuitate.* Quid? Nonne idem Propheta prædicit, hos Apostolos, ad Occidentem, Romamque ipsam, Occidentis caput, nauigio Gentilium appulsuros? San-

Etus Cyrillus quidem, ad cap. 11. Isaïæ sic exponit illa verba. *Et extendentur in nauibus alienigenarum, mare simul prædabunt. In nauigijs, inquit, alienigenarum, hoc est, Gentilium Idolatrarum Orbem Apostoli peragrabunt.* Vt constat de Paulo, qui in naui uehebatur, quæ insigne gerebat Castoris, & Pollucis. Idemque de Petro factum, adeò probabile est, vt nemo sit, qui neget. Itaque pulchrè repensum est Iudæis. Illi nauigia commodauerunt Legatis suis, vt Synagogæ epistolas Christo aduersas, ad varias Orbis partes hostiliter ferrent, Et è contrario Gentiles, Petro, ac Paulo, Christi Apostolis, naues suas exhibuerūt, vt citius Christi Iesu nomē, eiusq; Euangelium, per totum Orbem fererent. Omnia hæc diuinissimus Vates Esaias, his paucis verbis prædixit, & scripsit.

Alias item, harum rerum prædictionem Esaias consignauit, cap. 26. sic dicens, *Incuruabit Deus habitantes in excelsis, ciuitatem sublimem humiliabit. Humiliabit eam usque ad terram, detrahens eam usque ad puluerem: conculcabit eam pes, pedes pauperis gressus egenorum:* exponam breuiter, & clarè. *Habitanter in excelsis,* Imperatores Romani sunt, Romanæ vrbs colles, suis palatijs occupantes. *Ciuitas sublimis,* ipsa proculdubio Roma est: non autem alia ciuitas. Nam Hieronymo interprete, *Roma, aut fortitudinis nomen apud Græcos est, aut sublimitatis apud Hebræos.* Quocirca, miror recentiores nonnullos, de Hierosolyma hunc locum interpretari: cuius nec vocabulum *sublimitatem*, nec Apostolorum pedes, eam urbem protriuerunt, aut destruxerunt. Immò Apostoli eorumque Discipuli, inde discesserunt, & Pellam Galileæ urbem, se receperunt, eo tempore, quo illa obsessa, & demum destructa est à Romanis, vt Eusebius iterum à me citandus tradit. *Humiliauit autem illam, & conculcavit usque ad terram,* quia impia illa, & foeda idolatriæ dedita Roma, funditus subuersa, & deleta est: Eadem verò, cum nouis Christi legibus instaurata est, noua quædam Roma excitata, & ædificata fuisse videtur. Id sibi voluit B. Leo cum ait. *Hic conculcanda fuerunt philosophæ opinioniones. Hic dissoluenda terrena sapientia vanitates. Hic confutandi dæmonum cultus. Hic omnium sacrilegiorum impietas destruenda.* Pes, denique *pauperis, & pedes egenorum,* Apostolorum quidem pedes sunt, Petri in primis, deinde Pauli, Andreæ, Ioannis, & aliorum, quos supra commemorauit. Ad tantum enim opus, diuina potius, quàm humana virtute perficiendum, primus omnium electus est Petrus, pauper quidem censu, sed diues diuina gratia, & potestate. Quocirca, Hebræi ipsi huius loci expositores, *ciuitatem sublimem,* Romam interpretantur: malo quidem illi sensu, & animo peruicaci: nempè, existimantes, ac sperantes, à pseudo ipsorum Messia, fore expugnandam Romam, & diruendam. Sed si rectè, ad Prophetæ mentem intelligatur, pro vrbe idolorum cultrice, in bonum vertetur ista *ciuitatis sublimis* significatio. Et quidem, ad hunc modum, alibi etiam in sacra Scriptura vsurpatur vocabulum *ciuitas* pro ciuibus, incolisque. Videlicet, à Christo ipso, apud Matth. 19. cum ait *Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt.* *Hierusalem,* inquit Hieronymus, *non saxa, & ædificia ciuitatis, sed habitatores vocat.* *Sublimem* itaque *ciuitatem* Romam *pes pauperis* Petri, & *gressus egenorum ad puluerem detraxi:* dicitur cum Romæ habitatores idololatriæ deuicti, oppressi, ac denique extincti sunt, ipsorum, cœlesti prædicatione, & virtute victrice.

Sed & tertium quoque de hac re Vaticinium, idque præstantissimum, scriptum reliquit Isaïas, *Mittam, inquit cap. 66. ex eis, qui saluati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam: In Itaiam, & Græciam, ad Insulas*

Julas longe: ad eos, qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Iam supra vaticinatus fuerat, de Spiritus sancti missione, & de dono linguarum, quo loco Spiritum sanctum, sic loquentem inducit, Et ego venio congregare omnes gentes, & linguas, & venient, & videbunt gloriam meam: & dimittam super eos signum. Quis non videat hoc adimpletum fuisse, die Pentecostes, quo tempore, inquit Lucas. Erant in Hierusalem ex omni natione, qua sub caelo est. Et repleti sunt omnes, Apostoli Discipulique Domini, Spiritu sancto: & ceperant loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis? Pergit igitur Isaias prædicare Apostolorum profectioem ad omnes Orbis regiones, dicens. Mittam ex eis ad gentes, & cætera, quæ sequuntur. Completa est hæc prophætia, inquit Theodoretus, cum Matt. 28. dixit Dominus. Euntes docete omnes gentes, & Marci cap. 16. Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Et Theodoro ad stipulantur omnes propemodum huius loci expositores, Cyrillus, Hieronymus, Augustinus: & ante hos, duo antiquissimi Patres, Cyprianus lib. 1. adu. Iudæos cap. 21. & Eusebius Demonstr. Euang. lib. 6. cap. 35. Recentiores item penè innumeri, his iam dictis ad stipulatur: ij etiam, quos alioquin sæpè delectat sequi placita Rabbinorum: nempè Oleaster, Vatablus, Clarius, Montanus, Adamus, & Forerius: cuius insignis in Esaiam commentarius, mihi quidem valdè placet, & in hunc locum maximè. Ipsum igitur excerpto referam. Mittam ex eis, ex ipsis, inquit, Israelitis, mittam, qui saluati fuerint: vel qui saluent, & euadere faciant, & auctores sint euasione: conuenis enim hoc loco, ut æsiuè accipiamus. Et post pauca subdit Forerius. Per Lydas intelligere oportet, sagittandi peritis simos, per quos quoque Etruria intelligitur, Italia pars, quæ Lydorum est Colonia. Iubal autem vulgatus, Italiam dixit. Nomine autem Græcia, comprehenditur bona Italia pars, quæ magna Græcia olim dicebatur. Tandem, nomine longinquarum insularum, reliquæ regiones intelliguntur, ad quas, ex Iudæa per mare ibatur. Per Apostolos itaque, ista omnes gentes, Christo congregata sũt. Hactenus Forerius. Iam verò, si quis interroget, quinam fuerint illi, per quos, Christi Euangelium prædicatum primum est in Lydia, & in tota Græcia, tũ illa, quæ ad Ægeum mare, tũ etiam ista, quæ in Italia ora maritima sita, dicta est magna Græcia, & præterea in Etruria, & in Italia tota. Responderi debet, fuisse Petrum in primis, & Paulum, ac deinde alios, atque alios Christi discipulos. Petrus enim, vt infra dicitur latius, peragratis Asia Prouincijs, deuenit ad Iapygas, ad Salentinos, ad Calabros: & inde ad Campanos, vicinasque gentes, quas omnes, magna illa Græcia, quam, iuxta Forerium, memorat hic Esaias, profectò comprehendebatur. Mox verò, à Campania oris, hoc est, à Neapoli Ciuitate, Petrus migravit ad Volscos, & ad Latios populos. Ac denique peruenit ad urbem Romanam. Hactenus ex Forerio alijsque iam dictis.

Libet verò, eadem diuina huius Vaticinij verba referre, ex Musa Ioãnis Carpentæi Atrebatij, Poetæ nitidissimi: qui in fine suæ paraphrasis in Isaiam, Christum sic inducit loquentem.

*Interea mihi seruatos signosq; notatos,
Per mare, per terras, totum ire iubebo per Orbem;
Legatos. Alios sitientes ibis ad Afros.
Lydia Regna alius. Doctos hic tendere neruum,
Cappadocas, Thracasque petes. Nec Græcia morum
Optima formatrix. Nec tu, cui bellica virtus
Imperium iam promittis, terraq; marisq;*

G 2

Italia;

*Italia, ò tellus armis memoranda virisque 1
Explores ad te missos cum pace propbetas.*

Quibus cum comitibus B. Petrus ex Oriente profectus sit.

Seç. III.

EX Oriente itaque, ad *Occidentis oras tenebrosiores, missus est Petrus*: inquit his ipsis verbis discipulus eius Clemens epist. 1. Id verò contigit, Eusebio teste, cui in hac re ferè omnes assentiuntur, anno 2. Claudij. Verùm exeunte eo anno id factum oportuit: quia ineunte, hoc est, eiusdem anni vere, Petrus, vt ex Actorum cap. 12. colligitur, in Agrippæo carcere erat. Ex eo igitur ab Angelo liberatus, urbem Romam, ad fundandum Ecclesiæ firmamentum, & ad debellandum Simonem magum, ait Hieron. de script. Eccles. abire cogitauit. Eò quippe diuinitus vocabatur, vt Leo Pontifex tradit, *Ad arcem*, inquit, *Romani destinabatur Imperij, quò illum, diuinitis ordinationibus, antebant honor potestatis, & gloria passionis.* Tantam igitur prouinciam aggressurus Petrus, sumit secum aliquot itineris socios. Nempe Clementem, vt scribit Ignat. Epist. ad Antiochen. Marcum, Apollinarè, Martialem, & alios multos mox dicendos. Et verò vnà cum Petro, venisse iam dictum Clementem Mathidiæ filium, nobilissimum Romanorum, & Augustorum consanguineum, aperte tradit Iulianus presbyter, qui floruit anno 1550. in Aduersarijs ad suum Chronicon §. 102. his verbis. *Clemens primo adhaesit S. Petro, illum Romam vsque comitatus.* De alijs autem tribus, testem profectò habemus Simeonem Metaphrastem, qui oratione de B. Petro, totum hoc iter, quamquam in aliquibus à Baronio meritò confutatus, fusè describit. Antiochia autem Petrum profectum, secum duxisse etiam Priscum, qui Capuæ, Pancratium, qui Tauromenijs, & Marcianum, qui Syracusis postea Episcopi ab eo sunt ordinati, Baronius diligenter, vt solet, ex eorù Actis elicit, atque affirmat. Quod quidem, multò probabilius est, quàm id quod Metaphrastes scribit: videlicet, Petrum ex ipsa Antiochia, misisse in Siciliam Pancratium, & Marcianum. Nam si Romanus abiens Petrus, accessurus erat, vt postea dicemus ad Salentinos, Calabros, Siculosque, certè oportunius potuit, in Sicilia ipsemet præficere, & relinquere, vel summum ex Vrbe Roma, illo mittere iam dictos socios, quàm è Syria, hoc est, è regione tanto à Siculis distita interuallo, solitarios amandare.

Quòd si quis huc, maioris ponderis momentum adferri cupiat, profero in medium id quod caput est, & antea proferre debueram. Videlicet, nò posse quempiam in Ecclesiastica historia probè versatum, affirmare, Christianum vllum, Euangelium propagaturum, in Italiam venisse, ante Petrum. *Primus enim Petrus in Italia prædicauit Euangelium*, inquit Occumenius. Tract. de 12. Apostolis. *Et ad illuminandas Occidentis oras tenebrosiores*, hoc est, nòdum luce Christi perfusas, *missus est Petrus*, teste Clemente eius discipulo, paulò ante citato. Fuerunt quidem nonnulli, qui de Barnaba id asseruerunt. Sed eorum argumenta omnia, iam euertit doctissimus Baronius. Nec magno fanè nisu opus fuit, ad explodendum Clementis Itinerarium, è quo turbido fonte, id haustum est à recentioribus. Quis enim ignorat, multa tum falsa, tum insulsa, & fabulis similia, in eo opere contineri? Adi Baronium tom. 1. *Annal. & Notation. in Martyrolog. ad 12. Iunij.* A Petro igitur effulsi

ma

ma Euangelij lux nostræ Italiæ, & Insulis eius. Ac proinde dicendum est, non ante Petrum, sed vna cum ipso, venisse Pancratium, & Marcianum Urbibus Sicilię præficiendos. Id ipsum quoque dicendum, atque existimandū est, de Prosdocimo. Patauinæ enim Ecclesiæ vetera monumenta tradunt, Prosdocimum audiuisse Petrum, Antiochiæ, illumque Romam vsque fuisse secutum. Inde verò, à Petro datum Episcopum Patauinis. Ptolomæum quoque patria Antiochenum, Romam cum Petro venisse, indeque Pantopolis in Tuscia (ea Vrbs Nepete, & Sutrio finitima ponitur) factum Episcopum, Sutrinæ, & Nepetinæ Ecclesiæ archiua testantur. Præterea, gesta Paulini primi Lucensium Præsulis à Petro ordinati, habent, ipsum fuisse ciuem Antiochenum. Est igitur verisimile, hunc etiam, vnà cum Petro ex Oriente in Italiam aduenisse. Denique cum lego apud VVarnefridum in Chronico Episcoporum Metensium, Petrum misisse Mediolanum Anathalonem, inclinatur animus credere, illum Petri prius fuisse socium, & discipulum: postea verò Barnabæ adhæsisse. Et quidem fuisse græcum hominem, nomen ipsum indicat, & Alciatus comment. de Antiquit. Mediol. atque ex eo Baronius Notat. in Martyrolog. ad 27. Septembris, aperte affirmant. Certè Epitaphiū vetustissimum à Mirocle Episcopo scriptum, prodit Anathalonem fuisse tunc Petri hospitem, & deinde socium Barnabæ. Illud legere quisque poterit apud eundem Baronium loco citato. Inde autè coniectio, etiam hunc Anathalonem, è Syria, aut ex aliqua Græciæ Ciuitate, fuisse assumptum à Petro sui huius itineris socium. Sed hæc coniectanea sūt. Illa quæ superius diximus, certiora. Porrò diligens perquisitor, reperiet fortasè nonnullos alios in hac Occidentali expeditione, D. Petro fuisse comites: ex tanto videlicet discipulorum eius numero, quos postea, in varias Orbis plagas destinatos, quamplurimis ab eo ciuitatibus, legimus datos Episcopos: quorum pars cum eo venit: pars obiter inuenta est.

Interea libet mixtim enumerare, & nominare complures, indicatis Scriptorum locis, vt cuique facile sit, illos adire: & nosse Summi Pastoris progeniē pastorem. Præfecit igitur Petrus Episcopos, Byzatio, Stachin, Agap. Papa epist. ad Constantinopolitanos, Alexandria, alterum Marcum, Hieron. de script. Eccles. Salonæ Dalmatam Domnionem. Tomcus lib. de gente Valeria pag. 79. Amasianum, Tarento, Tab. Ecclesiæ Tarentin. apud Iuuenem lib. 8. cap. 1. Neap. Asprenatem. Brundusio, Leucium, VVarnefr. de Episcopis Meten. Puteolis, Celsum, Vetus traditio Puteolana, apud Ferrar. in Martyrol. Photinum, Bencuento, Vetus traditio apud Beneuentanos. Triocalæ, Peregrinum, Octau. Caiet. in Idea de SS. Siculis, pag. 28. Catanæ, Beryllum. Menolog. Græc. 21. Martij. Treueris, Valerium Martyr. Roman. 29. Ianuarij ex Beda alijsq; multis. Capuæ, Priscum, Beda in Martyrolog. Sueffiæ, Symisium, L. Saccus Histor. Sueff. cap. 8. ex Adricomio in Theatro Terræ Sanctæ. Bettoniæ, Chrispolitum, Ferrar. Topograph. Tauromenijs, Maximum, & deinde Pancratium, Metaphr. Etherianus: & ex his Octauius Caietan. pag. 103. Patauius, Prosdocimum, Martyrolog. Roman. 7. Nouemb. Tarracina, Epaphroditum, Metaphr. & ex eo Baron. 22. Martij. Atinæ, Marcum, Martyrol. Roman. 28. Aprilis. Fesul, Romulum, Martyrolog. Rom. 6. Iulij. Eupreprium, Veronæ, Aug. Valer. pag. 6. & Baron. 21. Augusti. Ticino, Syrum, Tab. Ecclesiæ Ticinensis. Cœnomanensibus, Iulianū, Martyrol. Rom. 26. Ianuarij. Senonensibus, Sabinianum, Beda, & Ado apud Sauffeium lib. 1. Chronic. Aurelian, cap. 3. Rhemensibus, Xystum, Martyrolog.

log. Rom. 1. Septembris. Saturninum, Tolofatibus, Acta apud Trugillum, tom. 2. Catalaunensibus, Memmium, Martyrol. Rom. 5. Augusti. Nestorium, Claromontanis, Tabulæ Claromont. Eccles. die 9. Decembris. Georgium, Velaunensibus, Ferrar. ad 10. Nouembr. Auenionensibus, Rufum, Martyrol. 12. Nouembris. Frontonem, Petragoricensibus, Martyrol. Rom. 25. Octobris. Clementem, Metensibus, Democh. de Episcop. Met. ex V Varnefr. Petrus de Natalib. 10. cap. 13. Aruernensibus, Austremonium, nisi is sit idem, ac Nestorius supradictus, Vita apud Surium, tom. 7. Tullensibus, Mansuetum, Democh. tom. 2. Arelatensibus, Trophimum, Martyrol. Rom. vetus 29. Decembr. Lemouicensibus, & finitimis Galliarum populis, Martialem, Democh. de Episcopis Lemouic. Aurelianensibus, Altinum, Beda, Ado, Sauff. lib. 1. cap. 3. Amplissimis Hispaniarum Regionibus, septem illos Episcopos, quos Romanum enumerat Martyrologium die 15. Maij, videlicet, Torquatium, Ctesiphontem, Secundinum, Indaletium, Cæcilium, Hefychium, Euphrasium. Britannis, Aristobulum Christi discipulum è LXXII. Baron. 15. Martij, ex Dorotheo in Synopsi, & Græcorum Menologio. Treuerensi Pro- uinciæ, Eucharium, Maternum, & Valerium, Martyrol. 3. Decembris, 29. Ianuarij, & 14. Septembris. Et fortè alios alibi. Inter hos verò, Asprenum, siue Asprenatem debet meritò quisque recensere, Neapoli à Petro reper- tum, & Episcopum ordinatum, ijs edoctus testibus, quos supra produxi. Verum B. Petri discipulorum, nuda hic vocabula dedi. Alius cui id pro argu- mento fuerit, gesta eorum, diligentius, latiusque exponet.

Petri iter ex Oriente describitur.

Seçt IV.

MUltis igitur discipulis comitatus Princeps Apostolorum, dùm Hierosolymis pergeret Antiochiã, maritimas Palæstinae Eccle- sias, Vrbesque visitauit. Quæ cum illum amicè excepissent, ob eam humanitatem, iram immitis tyranni meruerunt. Nam, vt probè Baro- nius arbitratur, de hac re intelligendus est Lucas cùm ait Act. 12. 20. *Erat idcirco Agrippa iratus Tyrj, & Sidonis*. Nempe quod Petrum è carcere diui- nitus liberatum, humaniter excepissent. Petrus verò aliquantisper moratus Antiochiæ, inde per Asiam minorem, iter suum prosequens, multas fide- lium turmas Christo peperit: quas postea Ioannes Apostolus educauit. Te- statur id S. Sophronius, siue ille Hierosolymorum Episcopus, qui vixit, & floruit Heraclio Imp. siue alter ille B. Hieronymo amicus; eiusdemq; ope- rum aliquot, in Græcum sermonem translator. Is itaque, libello de certa- minibus, & peregrinatione SS. Apostolorum, cuius nunc vix paruum extat fragmentum. tom. 7. Bibl. veter. Patrum, ita scribit de hoc itinere Petri. *Car- cerni mancipatus, soluitur ab Angelo: & occasione perfidiæ Simonis Magi, Syrtam dis- currit. Ad hac autem, & Pontum, & Asiam, & Galatiam: & ubique seminando ver- bum vite, Romam peruenit, Quæ quidem, & si Leo Magnus etiam retulit, cùm, ad Petrum sermonem dirigens, ait: serm. 1. de Apostolis. *Iam populos, qui ex circumcissione crediderant, erudieras. Iam Antiochenam Ecclesiam, ubi primum Chri- stiani nominis dignitas orta est, fundaueras. Iam Pontum, Asiam, Cappadociam, Bisby- niam, legibus Euangelica prædicationis impleueras, &c.* Ex his tamen cordatus le- çtor intelliget, non haberi ita clarè à Leone, vt habetur à Sophronio, eas*

Pro-

Prouinciās, hoc ipso itinere, quo Romam pergeret, fuisse à Petro peragratas. Quippe cum S. Leo misceat Ecclesiæ Antiochenæ foundationem, cum prædicatione Euangelij per Pontum, Galatiam, reliquasque Prouinciās, quas enumerat. Et scimus nihilominus, septem propemodum annis, antequam Romam Petrus pergeret, iam ab eo, Anthiochenam Ecclesiam fuisse fundatam. Complura item de hoc Petri itinere, distinctus narrare pergit Metaphrastes, sed quia, vt, certis argumentis Baronius ostendit, is non vsquequaque fidus est auctor, tutius nos Leonem, & Sophronium audiemus, quamuis de his breuissimè scripserint. Porrò Princeps Apostolorum, cum iam dictas Prouinciās inuississet, in Thraciam profectus, Byzantinam fundauit Ecclesiam: quæ proinde, meritò gaudet, *quòd primum Episcopum*, verba sunt Epistolæ S. Agapeti in V. Syn. act. 2. recitatae, *primi Apostoli electione ordinatum receperit*. Postmodum è Thracia cum socijs in Italiam nauigantem, primum venisse Brundusium: inde prædicata Christi fide, accessisse Hydruntum, inde Tarentum, inde Rhegium: & transuecto Scyllæo freto, Siculos inuississe, moxque Neapolim nauigio appulsum esse, nobis nunc est è vetustis monumentis, traditionibus, librisque firmandum. Porrò, vt ab antiquissimis ad posteriora testimonia descendamus, Oecumenius in suo breui cōment. de XII. Apostolis vniuersè scribit, Petrum peragrata Asia, prædicasse primum in Italia, & postea Romæ. *Primus, ait, Petrus in Ponto, Galatia, Cappadocia, Bisbynia, Italia prædicans Euangelium Romæ tandem sub Nerone crucifigitur*. Itaque quod vniuersè Oecumenius dixit, distinctè est nobis, ab alijs Scriptoribus, & Monumentis eliciendum.

Et primò quidem, aduenisse Petrum Brundusium, suadet portus ille insignis: & vetus, ac ferè perpetua consuetudo, ex Vrbe in Orientem profecturis, Brundusium appellendi: atque illinc, soluto nauigio per mare Ionium, abeundi ad Orientales plagas. Exemplis id demonstrare, superfluum iudico. Certè via Appia, vti ex Antonini Odæporico patet, eo potissimum scopo eousque producta est, quòd Romanis, Italisque tritissimus olim esset, ex ea ciuitate, in Græciam transitus; & vicissim è Græcia per eandem, reditus. Fauent verò monumenta vetera Ecclesiæ Brundusinae: quæ traditione firmata, Principem Apostolorum, Brundusium accessisse, constanter produnt.

Brundusio autem, Hydruntum abiisse Petrum, & itineris rectus cursus, & in primis vetustissima illa Ecclesia, quæ B. Petri nomine, & in ipsius illuc aduenientis memòriam, dicata est, vt tradit Rosellus in Hermetis Pyramandrum lib. 5. comment. II. Dial. 5. ac denique vetera Hydruntinae vrbis scripta, traditioque testantur. Hinc autem, Tarentum adijisse, ibique dies aliquot mansisse, & illi ciuitati Amasianum, què in suburbij pomario quodam repererat, ac deinde baptizauerat, Episcopum designasse, & secum, Romam vsque duxisse, Ioannes Iuuenis lib. vlt. Hist. Tarentinae cap. 1. firmis spectatisque argumentis ostendit. Nixus videlicet, tum antiquis eius vrbis Commentarijs, tum verò maximè S. Cataldi Tarentini Episcopi, veterè Romæ probato M. S. Lectionario. Id ipsum Rhegini profitentur: tantique Apostoli hospitio, ipsiquoque iure, ac meritò gloriantur. Nam & Cardinalis Sirletus Calaber (nomen dixi, & satis est ad laudem viri toto Christiano Orbe clarissimi) ciuitatem illam Brettiorum, cui S. Marci vocabulum est, ita vocatam, eodem Iuuenis teste dicebat, quia Marcus Euangelista discipulus, & comes Petri, eo accessit, & fidè Christi. vna cum Petro, Rhe-

ginis,

ginis, & Brettijis prædicauit. Quod quidem latius narratur in illo ipsomet Lectionario, à Iuene verbatim exscripto.

Cæterum aduersus iam dictam, itineris Petri descriptionem, insurgere posse videntur Tranenses, Vrienses, Andrienses, & Sipontini. Atque adeo vniuersi ferè Peucetij, Daunijque Apuli: B. Apostolum Petrum ad se certatim trahentes: qui illum, non nauigio, ad Campaniam, & Neapolim abiisse, sed vbi ex Ionio mari, littus Italiæ attigit, terrestre iter, ad dexteram tenuisse, & per Daunios, ac Beneuentanos fines, perrexisse Neapolim, asserunt. Et verò, ipsi quoque ostendunt vetera Ecclesiarum eius Prouinciæ monumenta. Ecclesias, videlicet, Vritani territorij, atque alibi ædificatas: quæ Petrum ijs locis excepisse testantur: & nonnullos etiam MM. SS. Codd. In quibus præcipuum est vetus officium S. Richardi primi Andriensis Episcopi, Romæ examinatum, & probatum. Horum illi auctoritate, asseuerant, B. Petrum Andriæ, & Siponti, prima Christianæ fidei fundamenta iecisse. His itaque perpensis Historijs, sic litem ego dirimere percipio, vt nulli tamen harum Vrbiū videar refragari. Ac proinde, existimo Beatissimum Petrum, non hoc primo itinere, neque hoc anno sal. 44. inuississe Apulos: sed illac transisse, postquam fixa iam Romæ Cathedra, Vrbe discessit, diuersas Orbis partes peragraturus. Quod quidem iter, sæpe illum fecisse, inferius ostendetur. Hac mihi ratione, visum est omnia facillimè posse conciliari: nihilque ob stare, quin Petrus, primo Brundisium, deinde Hydruntum, mox Tarentum abierit. Inde verò Regium, Siculoſque petierit: Denique Neapolim, nauigio aduectus, Romam pedestri itinere peruenerit. Alioquin, si dixerimus, quod aliqui, vt Summont. lib. 1. tom. 1. pag. 299. minus consideratè dicunt, B. Apostolum primo Tarentum venisse, inde Hydruntum, inde Tranium, Sipontum, & Andriam, & ex Apulis ad Brutios, Rheginosque fuisse profectum, in magnas sanè difficultates incidemus. Quis enim sibi, aut alijs persuadeat, B. Petrum posteaquam Tarento, Hydruntum abiit, & inde Tranium, Andriam, ac Sipontum peruēnit, rursus per immane terræ marisue spatium, quasi turbine retroactum, ad Brutios, Rheginosque, hoc est, è supero mari, ad oras inferi, siue Siculi freti, descendisse? Neque ego solo meo arbitrio sic digero accessum Petri, vt illum non primo hoc itinere, sed secundo, aut tertio Apulos inuississe asseram. Nitor enim testimonio Apulæ antiquitatis, à Franco in Historia S. Mariæ Andriensis relatæ: in qua ille scribit. Petrum non ante annum à Christo resurgente 24. iuisse Tranium, atq; Andriam. At verò quis nescit primum Petri accessum in Italiam, longè ante ann. 24. hoc est, decimo, aut vndecimo contigisse?

*Maritimo ne, an terrestri itinere, è Calabria Neapolim
Petrus venerit.*

Sect. V.

E Vestigijs aliquot antiquis, quæ, vt superius dictum est, Petri terreſtre iter, per Daunios, Peucetiosque ductum significant, nonnulli ex ea regione arguunt, Petrum terreſtri itinere Neapolim accessisse. Quod quidem, si de primo eius aduentu intelligunt, fallum sanè est: & tum antiqui illius Anonymi auctoris à me superius laudati, qui scripsit

Tra-

Tractatum de aduentu Petri ad Ciuitatem Neapolim : atque Ioannis Villani Hist. Neap. Scriptoris lib. 1. cap. 35. tum verò Baronij, quos Regius, Summontius, Romæus, Gordonus in Chron. & Panicarola libello de gestis S. Petri magno consensu secuti sunt, sententiæ refragatur. Ea verò hac etiã coniectura firmari potest.

Ex recto, scilicet, itineris filo, quod iam supra ab Oriente vsque deduximus. Ad sunt quippe, exempla quamplurima, & mos penè perpetuus, ex Oriente Romam petentium, qui leguntur Campanum littus nauigio per Tyrrhenum æquor attigisse. Proferam pauca aliquot, sed illustriora. In primis, ille vt vetustissimus, ita & clarissimus se nobis offert, Parthenopes filiz Eumeli Regis aduentus: non quidem terrestri itinere, quem tamen ingredi poterat, sed nauigio ad Campanum hoc littus Columba duce delatæ: vbi postea ob eiusdem nobilissimæ, & pudicissimæ Virginis memoriam, Ciuitatem conditam Græci illi *παρθενον* nuncuparunt. Sic quippe noster Papius Statius cecinit.

*Parthenope, cui mite solum trans æquora veſta,
Ipse Dionea monstrauit Apollo Columba.*

Veſta igitur huc est, trans æquora Parthenope: non autem per terram accessit. Romanis item è Græcia frequentissimè in Urbem redeuntibus, solempne propemodum fuit, postquam Iapygium littus attigissent, ad Tyrrhenum deuergere: indeque nauigio Neapolim, Misenumue, aut Puteolos, & dehinc Urbem Romam appellere. Sic Titus Imp. ait Sueton. cap. 5. *Festiuans in Italiam, cum Rbegum, dehinc Puteolos oneraria nãue appulisset, Romam inde contendit expeditissimus.* Et verò Alexandrinos nautas, quotannis commeatum frumenti, ad Italiam conuectare solitos, Neapolim adijisse, idem auctor his verbis planè significat. Neron. cap. 20. *Captus etiam Nero Cæsar. modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluerunt.* Sic etiam Constantinus Magnus, vt Genebristus quidam antiquus, & hæctenus ineditus Scriptor. lib. de Vitis Imperatorum, apud Iordanum, qui apud Nos est M. S. refert. *Ad Urbem rediturus, primò in Adriaticum, mox enauigato Ionio, in Tyrrhenum descendit, & Calabram, atque Picentimam oram eradens, Neapolim deductus est. Ipse statim una cum Matre Helena, è portu soluens, plenis velis intra paucos dies Brundisium appulsus est: vbi necesse fuit, vt classis hybernaret. Inde soluens, Tarentum peruenit. Et mari tandem Ionio enauigato, in Baianum sinum descendit. Nouus Cæsaris aduentus, Neapolitanam Rempublicam summa lætitia persudit, illique obuiam sollempni pompa, vt in Urbem exciperet, ritè processit.* Hæc ille, quisquis fuit. Et Luciferum similiter Caralitanum Episcopum, ab Oriente, quo exul fuerat, reuertentem, Neapolim peruenisse, Marcellinus presbyter testatur in Epistola ad Valentinianum, quæ extat Tom. 9. Bibliothecæ Patrum quartæ editionis. Sic denique, vt aliud idque sanè conspicuum afferamus exemplum, anno Christi 397. Melania senior, ex Orientali peregrinatione Romam petens, Neapolim nauigio aduecta describitur à D. Paulino Nolano Episcopo epist. 10. ad Seuerum his verbis. *Neapolim Urbem breui spatio, à Nolana, qua degimus Ciuitate, distantem, adducta est.* Beata denique Virgo Patritia, è Græcia Romam aditura, Neapolitanum tenuisse littus, scribit Leo Presbyter in vitâ eius. Quod si qui leguntur apprehenso Brundisino portu, triuisse viam Appiam, & per Daunios, Peucetios, Hirpinos, Campanos, Latinosq; ad Urbem perrexisse, ijs certè animus non fuit Campanum littus, aut littorales Campaniæ Ciuitates attingere, sed propior

H

mon-

montibus itinere, inire Romam. Verum, quotquot è Græcia fretum Siculum, & hinc Romam profecti sunt, omnes propemodum ad Vrbes Campani littoris, hoc est, Neapolim, Puteolos, seu Misenum nauigio appulsi esse leguntur. Petrus igitur, quem Neapolim venisse probauimus, nauigio huc deuectus dicendus est.

Petri Neapolim accessus argumentis firmatur:
Sect. VI.

A Postolorum Principem venisse Neapolim, ibique Euangelium, Christi disseminasse, iam hoc loco, multiplici, eoque solido testimoniorum genere fortiùs confirmare, erit quidem operæ pretiù. Id igitur quatuor sunt, quæ probent. Traditio, Lapides, MM. SS. Codd. & magnus numerus editorum Historicorum.

Et primò quidem traditio hæc, antiquissima est, quippe cuius initium, omnem hominum memoriam excedit: quamque cum lacte propemodum exfluxerunt, atque exfugunt Neapolitani Ciues: eandemque senes iunioribus, veluti per manus prebent, posterisque maiores. Huic planè traditioni patriæ, mirè consonat, & fauet, ea traditio, quam apud Puteolanos, hodieque vigere, literis eius vrbs Ciuium, ætate, & morum grauitate præstantium, dudum accepi. Videlicet, Petrum, cum Neapolim venit, & Aspreno Præsuli, regendam Neapolitanam Ecclesiam dedit, Puteolis similiter Celsum primum Episcopũ ordinasse, de quo ibi festum quotannis agitur Prid. Non. Nouemb. idque etiam ex antiqua institutione: sicut consignatum legimus in peruetusto Martyrologio Monialium Sanctæ Patritiæ, Ordinis D. Benedicti.

Adde lapides duos, qui in Diui Petri ad Aram: quorum Græcis alter, literis exaratus, in dextro cornu Aræ maximæ cernebatur: vt testatur Petrus de Stephano libro de Neapolitanis Ecclesijs. Latinus verò lapis, hæc habet carmina, à Schradero, libro de Monumētis Italiæ descripta, & euulgata:

*Quòd prima in Latio, Christo pia cella subegit
Parthenope, hic Petri præstitit Ara fidem.*

Extabat præterea, his longè vetustior lapis, turri campanariæ, iam diætæ Aedis confabricatus: isque aduentum Petri Neapolim, hodieque præclaro elogio testaretur, nisi Barbarorum exercitus, quo tempore ab eis capta, & possessa Neapolis est, hostili illum manu fregisset. Tantæ tamen antiquitatis memoriam, publicis tabulis conscribi iussit Carolus hoc nomine Primus, Rex Neapolis. Verum enim verò quodnam, aut antiquius, aut illustrius reperiri, siue optari potest, de Petri aduentu testimonium, quàm ipsum Templum, quod Sancti Petri ad Aram dicitur, in tantæ rei memoriam iam pridem extructum, ac dedicatum, quod Canonici Regulares incolunt, ipso vocabulo asseuerans, quòd Neapoli à B. Petro.

Ara panomphæo vetus est sacrata Tonanti?

Liceat hunc versiculum ab Ouidio mutuari 7. Metamorph. Vera quippe, & constanti fama perhibetur, inque vetustissimis Codicibus scriptum legitur, eo loco, qui non admodum à mari remorus est, Principem Apostolorũ, vbi nauigio exscendit, diuinum sacrificium celebrasse. Quod factum, nos
infra

infra fufius exponemus, ac roborabimus. His præterea, libens adijcerem, quod recentiores nonnulli afferunt, è vetuftiffimi Refinenfis Templi antiquitatibus testimonium. Viri cuiusdam nomine Ampelonis, à Petro ad Christi fidem conuerfi. Est enim Refina Oppidum Neapoli finitimum, vt proinde, Petrum accessiffe etiam Neapolim, inde proculdubio cognofci queat. Verùm quia illa narratio multas habet *anvifopiatas*. Et quia tradit, Petrum eo accessiffe, anno post Christi passionem vigesimo, idcirco, cum, non ad primum, sed potius ad secundum B. Apostoli ad hanc ciuitatem aduentum spectare videatur, meritò eiusmodi Refinense testimonium nunc omittimus.

Tertiò, Codices MM. SS. ego ipse vidi legique permultos: & quisque alius poterit, qui diligenter Archiua, ac Bibliothecas excutiat Campaniæ, Italiæque. Recensebo equidem ad præsens aliquot solummodo, prisco caractere insigniores. Antiquissimum sanè, & ante octingentos prope modum annos (vt harum rerù periti iudicant) literis Langobardicis scriptum, habebat in suo Museolo, Ampliffimus, idemque eruditiffimus Urbini Archiepiscopus Paulus Æmilius Sanctorius, celeberrimi illius Sanctæ Seuerinæ Cardinalis ex fratre nepos. Alterum item, æquè fortassis antiquum Codicem apud Diui Renati in Picentinis, aliquot Neapolitanos Surrentinolosque Diuos enarrantem legerunt, atque exscripserunt è Nostratibus multi: eiusdemque exemplum, ante centum annos exceptum seruat nostra Torenfis in agro Vicano Domus. Nunc è Diui Renati, aliò exportatum fuisse prototypon audiui, ac planè indolui. Porrò, ambo hi vetuftiffimi codices, vitam habent S. Asprenatis, siue, vt alij vocant, Aspreni, primi Neapolis Episcopi. Qua profectò, si non eleganter, dilucidè tamen, & distinctè narratur, B. Petrum, ab Oriente aduenisse Neapolim: & Neapolitanæ Ecclesiæ à se fundatæ, præfecisse Episcopum Asprenatem. His quoque adstipulantur summo consensu, vetera eiusdem Ecclesiæ MM. SS. Lectionaria, Martyrologia, Kalendaria, & sacræ Tabulæ fide digniffimæ. Quid? Nonnè & Atinensis Ecclesia in vetusto quodam codice, quo S. Marci primi Atinensium Præsulis gesta narrantur, apertè scriptum habet, Petrum terrestri itinere Neapoli Romam abijisse, & Atinam in Volscis urbem, obiter inuissè? Ego sanè codicem iam dictum non legi: sed iure, ac merito habenda à me fides fuit Baronio, & Florio Vtbinati integerrimis Viris: qui ex eo desumptum huius facti testimonium, cum fide retulerunt; ille Annali primo ad ann. Christi 44. num. 16. Iste verò in libello de Atinensibus Diuis.

Ingens denique numerus est euulgatorum scriptorum omnis generis: qui rem hanc breuius fufius testificantur. Porrò Beatum Lucam Euangelistam nunc profero: quem post Isaiæ Vaticinium cap. præcedenti huc adductum, nefas est promiscuè cum cæteris numerare: sed meritò dicere possumus, eum præluere reliquis omnibus. Ipse enim, cum in Actibus Apostolorum describit aduentum B. Pauli Puteolos, Act. 28. vers. 14. prædicationem quoque Beati Petri videtur indicare, his verbis. *Flante Austro secunda die venimus Puteolas. Vbi inuentis fratribus, rogati sumus manere dies septem Puteolis.* Paulus inuenit fratres, hoc est, Christianos. Id quippe, vigente tunc charitate, cognomen habebant Christianæ legis Sectatores. Aderant iam igitur in ea ciuitate, ac regione Christiani. Quæso, quisnam illos ad Christi fidem traduxerat ante Pauli aduentum? Certè non alius nisi Petrus. Nemo enim è Christi discipulis Italiam, Campaniamque legitur peragraf-

se ante Petrum, vt sacrae Historiae periti, atque in ijs Baronius Cardinalis Not. ad 11. Iunij probè notant, & adstruunt. Itaque, ij Christiani; quos Paulus in Campanis vrbibus reperit, Petri Apostoli fuere discipuli: ipso videlicet, Neapoli, locisque finitimis prædicante, ad veram fidem conuersi. Hoc sacrarum literarum insigne testimonium, de Beatissimi Petri ad Neapolitanos accessu, ex illis Actorum verbis, elicit etiam diligens explanator Ioannes Lorinus, atque his verbis expressit. *Celebratur in Romano Martyrologio Sancta Candida Neapolitana Senior: qua Sancto Petro ad eam urbem venienti, prima occurrit, atque ab eo baptizata est. Id accidisse, Neapolitani annales ferunt, cum primum, Petrus, Antiochia Romam venit. Et simul Asprenum conuersit, qui primus eius vrbis Episcopus fuit. Quare potuit Paulus, Puteolis Neapoli finitimis, fides reperire.* Obseruandum verò est, id argumentum esse adeo firmum, & efficax, vt doctissimus ille Card. Bellarminus, prorsus huic simile conflauerit, ad Petri aduentum ad urbem Romam, aduersus hæreticos insanè illum inficientes, adstruendum. *Certum est, inquit tom. 1. lib. 2. controu. ante Pauli aduentum, Roma plurimos fuisse Christianos. Quis ergo eos Christo lucratus fuit? Nò alius nisi Petrus.* Vniuersè autem, id docuit Summus, & Sanctus Pontifex Innocentius Primus, in Epistola ad Decentium Episcopum Eugubinum: vbi, *Manifestum esse, asserit, omnem Italiam, Siciliamque, non ab alio, quàm à Petro, aut ab eo missis, fuisse Christi legibus institutam.*

Neque minus appositè, hoc ipsum elici fortasse poterit, ex vniuersali illo inclyti Bellisarij pronuntiato, quod Procopius lib. 1. de bello Gothico disertè refert. Id sanè, & si, superius memorauimus, hoc tamen loco, præstat diligentius excutere. Bellisarius igitur, cum responsum legatis Neapolitanis daret, suaderetque, deditionem potius facere, quàm ancipitem belli aleam, & duræ obsidionis ærumnam experiri, sic inquit. *Neapolitanam ciuitatem vetustissimam, ac incolas Christianos Romanosque, vt ab antiquo iam nastam, ita & ad id tempus, intra se continentem, in miseram hanc fortunam incidere, baudquam optauerim.* Asserit itaque Bellisarius, Neapolim ab antiquo habuisse incolas Christianos. In quæ verba expendo illud ab antiquo, quod initium ipsum rei, temporisque de quo loquimur, planè significat: idemque est, atque, A primordio. Sic enim sumitur Act. 15. vers. 21. (vt omissis alijs compluribus exemplis, quæ ex Iureconsultis proferre possem, hoc vnum, quod instar multorum est adducam) quo sanè loco, *ab antiquis temporibus* siue, vt græcè est *αρχαίων* proculdubio, significat principium legis Mosaicæ, de qua tunc sermo erat; B. Iacobo Apostolo in Concilio Hierosolimitano perorante. *Moses, inquit, à temporibus antiquis, habet in singulis ciuitatibus, qui cum prædicent in Synagogis.* Paulò item superius, cum Beatus Petrus inquit. *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus, Deus, in nobis elegit, per os meam, audire gentes verbum Euangelij, & credere:* quis non videt, his verbis tempus illud, quo Christus prædicare cepit, & quo Petro prædixit, se homines deinceps, Euangelicis retibus esse capturum, apertè significari? Id quidem præclare denotant exemplaria græca, quæ hoc loco habent, *ἀπὸ μέρων ἀρχαίων* hoc est. *A diebus primis.* Quocirca vertit Syrus Kadmaie: quæ vox, non significat, nisi id quod iam pridem ab ipso penè rerum initio factum est. Ad hunc igitur modum, iure arbitror græco *το ἀντίquo*, in iam dicto Bellisarij Principis oraculo, id ipsum significare, ac si dixisset, *Ab ipso legis Christiana initio*, Neapolim habuisse incolas Christianos. O præclarum, & inuidendum elogium!

Sed

Sed accedunt præterea Scriptores alij antiqui, & recentiores ferè innumeri: qui rem hanc indubitanter asseuerant, In primis extat Procopij Chartophilacis Tom. 2. Suriij ad diem 25. April. encomium de B. Marco Euangelista: quo, cum illum Italis, hoc est, Calabris præcipuè, & Campanis prædicasse tradat Christianam fidem, nos, non alio tempore, quàm cum is Petrum ex Oriente Romã vsq; comitatus est, id accidisse, latè docebimus, cum de hac ipsa re inferius sermo redibit.

Porro, præter hunc græcum oratorem, adsunt quamplures latini Historici, Nostrates, scilicet, ac exteri. Videlicet duo Ioannes Neapolitani, alter S. Ianuarij Diaconus, in vita Aspreni. Alter cognomento Villanus, in suo Chronico Neapolitano, Petrus item Subdiaconus Neapolitanus: & Petrus alter Diac. Cassinensis: Atq; longo post hos interuallo, Volaterranus lib. 6. Geograph. Sigonius, Petrus de Stephano, de locis sacris, Lindanus de Missa B. Petri, Leander in sua Italia, Maurolycus, & Galestinus in Martyrol. Guliel. Spirensis Centenario I. Cont. Magdeburg. Baronius in Martyrologio, & in Annalibus. Pighius Herc. Prodigio. Stengelius in Vita Petri, alijque satis multi, id apertè testificantes. Quorum ego Scriptorum, idem prorsus affirmantium, verba ipsa referre, superfluum, ac molestum iudico.

Nihilominus haud debeo Clementis VII. Pont. Max. grauisimum, dictum, præter Diploma de Iubilæo Neapoli concessio, vllatenus omittere. Is quippe, in literis Apostolicis ad Ioannem Petrũ Carafam, tunc Theatinum Episcopum, & B. Caietanum Thienæum, aliosque eorum Socios, Clericos Regulares Venetias, anno Christi 1534. scriptis. *Vobis, inquit, in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus, ut aliquos ex vestris Clericis, ad eandem Ciuitatem Neapolitanam, quam citius destinetis. Qui loca quæcumque oblata recipere, atque in ijs, diuino cultui, atque humane salutis seruando, iuxta Clericalia instituta, & vestras laudabiles consuetudines, Altissimo valeant, in virtutum exercitio famulari. Ne illius fidelissimæ Ciuitatis, quæ fidem Catholicam ab ipso Beatissimo Petro, Apostolorum Principe, ut pie ibi creditur, acceptam, semper constantissimè fidelissimèque seruauit, deuota desideria, diutius differantur.* Hactenus Romanus Pontifex Clemens. In cuius verbis, illud præterea obseruatu dignissimum est, Epitethon *fidelissimæ*, quod Neapoli, nostræ, hodieque tribuitur, ob id illi potissimum inhæsisse, quia religionem Catholicam, à primo Christi sæculo, ad hanc vsque diem, summa fide, constantiaque retinuit: hæresesq; in ea clanculum satæ, statim iuuante Deo, euulsæ, atque extirpatæ sunt. Sed redeo ad lineam,

Hoc itaque quadripartito testimoniorum genere, adstruimus aduentus B. Petri Neapolim: atque adeo ipsa Neapolitana Ecclesia, his firmamentis solidè fundata consistit. Verùm si & coniecturæ etiam rationabili, vti par est, detur locus, addere his pro coronide possum, Neapolim eiusmodi esse, & tunc fuisse ciuitatem, quæ ad eunte Romam Summo Pastore Petro, Episcopalis sedes constitui quodammodo mereretur. Nam, si infundandis Ecclesijs primoribus, habitæ plerumque sæcularis politiæ ratio est, vti sanè habitam ab Apostolis esse, Clemens I. epist. 1. tradit, quis neget nostram Neapolim fuisse visam Apostolorum Principi, dignam in qua Christianam Cathedram figeret? Vtpote cui Forum, Prætorium, Duum viros, Archontes, Stadium, Theatrum, Gymnasium, & quod dici prius debuit, Templum, & multa, & ampla inesse cernebat? Hæc etenim illustrem, & celebrem arguere

guere ciuitatem, Modestinus in lib. 6. ff. de excus. tutorum, & Pausanias in Phocid. docent. Videfis Pancirolum in Thes. var. lect. lib. 2. c. 154. & 259.

*Annus Christiana salutis statuitur, Petri
Neapolim aduentus.
Sect. VII.*

ANno Christi XLIV. Claudij verò Imperatoris II. Claudio II. & Licinio Largo Coss. Petrus ex Oriente Romam petens, multis discipulis comitatus, huc appulit.

Rem istam sic breuiter colligo. Cõstat ex Eusebij Chronico, Apostolum Petrum iniisse Romam, anno secundo Claudij Cæsaris. Is verò annus, vti communior, meliorque chronologorum supputatio, nempe Onuphrij, Genebrardi, Baronij, & aliorum multorum, incidit maiore sui parte in annum Christi quadragesimum quartum, terminaturq; VIII. Kal. Februarij, anni quadragesimi quinti. Extendebantur enim anni Claudiani, vsque ad IX. Kal. Februarij: quo videlicet die, Caius Caligula occisus est. Ineunte igitur anno Christi quadragesimo quinto, die decima octaua Ianuarij: videlicet, durante adhuc anno secundo Claudij, B. Petrus Romam ingressus, Cathedram ibi fixit Pontificiam. Ac proinde, ad finem anni à Christo nato quadragesimi quarti, & Claudij Imperatoris anno secundo, illū Neapolim adijisse, benè scripsimus.

Ex Gymnico quinquennali ludo, qui Neapoli ad Olympiadum rerum imaginem, Octauiano Augusto imperante institutus est, possem id etiam, tempus diducere, si de anno constaret, quo primum ludus cõepit. De qua re, adeundus Strabo lib. 5. & Sueton. Octauian. cap. 98.

Coss scripsi eūdem Claudium II. & Licinium Largum. Hi fuere Coss. an. 795. ab V. C. vt Dio lib. 58. & Fasti Græci consignant. Itaq; cum Christus natus sit ab V. C. secundum Varronianam supputationem, an. 751. sequitur, vt anno Christi 44. hi iam dicti, fuerint Coss. Siquidem annis 751. adiecti 44. faciunt 795.

Porrò, in hoc loco, obseruare est, Neapolim Ethnicam in Liciniorum fuisse clientela. Vt lib. 5. Genial. dier. cap. 24. Alexander Neapolitanus asserit. Vtq; verus testatur inscriptio, à Capacio lib. 1. Hist. Neapol. c. 8. edita, his verbis.

ALFIO. LICINIO. V. P.
PATRONO. COLONIÆ. EX
COMITIBVS. REGIO THERMEN
SIVM. VERE PATRONO.

In Græca enim vrbe Neapoli, non est mirum extitisse Thermenenses, hoc est, Cilices. Nam ij, Pisidiæ Ciliciæ sunt populi. Vt idem Capacius, græcæ antiquitatis apprime gnarus, ex antiquis lapidibus eo loco demonstrat. Mos autem fuit, Appiano tradente lib. 2. de bello ciuili, vt singulæ nationes, atq; adeo, populi omnes, Romanæ Reipublicæ subiecti, Patronos Romæ peculiare haberent: qui vicissim, clientibus, parentum loco essent. Hoc igitur anno, quo Licinius Consulatum gerebat, facile est credere, Neapolim sperauisse, non solum tutam se fore ab iniurijs, sed beneficijs insuper maximis cumulandam. Atqui, faciente Deo, hoc ipso anno, in medio Neapolis Eth-

nicæ,

nicæ, excitata est Neapolis Christiana: quæ non iam Licinium, Romanum Consulem, sed Bethsai densẽ Petrum, totius Christianæ Reipublicæ Dictatorem verum, & cœlitus datum sibi, Patronum, & parentem experta est. Et, quod supplices vouemus, ad nouissimum vsque diem, maximo omnium ciuium bono, experietur.

Annus item astruitur condita Parthenopes, ingrediente Neapolim Petro.
Sect. VIII.

I Nueffigabit curiosulus aliquis, quisnam annus Neapoli fueret ab eius ædificio, quando Apostolorum Princeps feliciter illam iniit? Cui respondendum censeo, fuisse septuagesimum tertium, supra millesimũ. Quam temporum rationem, ex Eusebij chronico, sic colligo, quamuis ea sit, diuersis recentiorum sententijs implicata. Eusebius igitur, Cumas in Italia conditas refert in annum Dauidici Regni 25. Troiæ excisæ 131. Hoc est dictu, in annum mundi Eusebianum 3004. Diluuijque Noetici 1348. videlicet, ante Urbem Romanam, annis 298. siue, vt alij 250. circiter. Et ante Capuam 606. Si verum est, quod à Diodoro, Nomenclator historicus tradit, Capuam fuisse extructam M. Genutio Agrippa, siue, vt alij, Augurino, & Curtio Philone Coss. Hi siquidem, ann. 308. ab V. C. gessere consulatum. Colligitur item, extructas fuisse Cumas, antè Christi natiuitatem, an. 1049. & ante Romanam Petri Cathedram 1094. Hæc de Cumarum, siue, vt in Eusebio est Cymarum origine, breuiter dicta sint.

Parthenopen verò nostram, fuisse conditam, anno circiter 20. post Cumas, hac ratione mihi videor euidenter posse colligere. Liuius scribit, Chalcidenses, qui Cumas ædificauerant, ea ipsa classe nauigijsque, quibus è Chalcide vecti, appulsique ad littus Campanum fuerant, occupasse prius Insulam Pithecusas, atque Ænariam. Deinde, & continentem mari proximam: hoc est, littoralem oram, vbi Neapolis est, acquisiuisse. Ipsa Liuij verba libet repræsentare. *Palæpolis inquit, fuit, haud procul inde, vbi nũc Neapolis sita est. Duabus Urbibus, populus idem habitabat. Ab Chalcide Euboica originem trahens, classe, qua aduecti ab domo fuerant, multum in ora maris eius, quod accolunt potuerunt. Primum in Insulam Ænariam, & Pithegasas egressi: deinde in continentem, ausi sedes transferre.* Hæc Liuius. Quem, extremis his verbis, Neapolitanam, ac finitimas littorales oras intellexisse, facile est cognoscere ex Strabone, & Plinio: qui & ipsi, tum Cumas, tum Neapolim, Chalcidensium opus fuisse scribunt. Nempè eorundem virorum, qui Cumas, aliquot annis antè condidissent. Quocirca, nonnulli veterum, qui ab Cumanis, Parthenopem ducere originem tradunt, nullatenus mihi dissentire videntur ab ijs, qui Chalcidenses asserunt auctores pulcherrimæ huius Ciuitatis. Ab ijs quippe, Chalcidenses, Cumanis appellantur, quod Chalcidenses iam Cumas condiderant, easque plurimis annis incoluerant: postquam, videlicet, sedes fixissent in Campania continente. Cum igitur constet, conditam fuisse Parthenopem, ab illis ipsis Chalcidensibus, qui Cumas condiderant, iisdemque eos nauigijs, quibus è Chalcide aduecti, ad Cumanum primum, posteaque ad Parthenopæum littus appulsos fuisse, profectò consequitur, vt rectè existimare possimus, nonnisi aliquot annis (viginti videlicet plus minus) post Cumas ædificatis,

ficatas, ipsos Parthenopem ædificasse: Idque viginti, aut triginta annorum spatium, satisfuit Velleio Paterculo, vt scribere potuerit. *Pars horum Ciuium, Cumano Chalcidensium, magno post interuallo Neapolim condidit.* Magnum quippe est, viginti, aut triginta annorum interuallum, in hominis ætate, que septuaginta, aut octoginta circiter annis ferè concluditur.

Neque me reprehendere, Lector, Iure poteris, cernens in incerto anno, conditæ Parthenopes, nos fundare, & statere tempus. Accidit quippe, vetustis valdè rebus, & cinerosa canicie venerandis, vt sublimium montiũ instar, nube caput abscondant. Nam, vt Capuæ, & Carthaginis incerta primordia nunc præteream, Romam ipsam, Urbium omnium celeberrimam, & simili morbo dubiæ originis, palam est laborare. Videsis Historicorum dissonantiam. L. Tarruntius, cui consentiunt plurimi, docuit Romam fuisse conditam sextæ Olympiadis anno tertio. Appollodorus cum Dionysio Halicarnassæo, & Theophilo Antiocheno, Olympiadis septimæ anno primo. Polybius, & Diodorus Siculus, Olimp. VII. an. secundo, Fabius Pictor, Olymp. VIII. an. primo, L. Cincius Olymp. XII. anno quarto. Quidni, igitur, licebit mihi, cum longè minore temporis incertitudine, ad instar Romanorum Factorum, eius foundationis tempus extruere?

Dicet aliquis: Ergò Cumanis, Parthenopes ædificationem ego tribuo? Ità profecto: & cum tua, Lector, bona venia, prolixius id conabor adstruere. Huius itaque Urbis, quæ postmodum à Cumanis, qui eam diruerant, restituta, Neapolis dicta est, antiquissimam esse originem, illud sanè declarat, quod diu ante Romam, & Capuam, celeberrimas illas toto Orbe Ciuitates, & de Imperio vniuersi, ad proprium vsque excidium cõtendentes, fuerit felicissimè excitata. Quocirca V. C. Bellifarius, Parthenopem hanc nostram, ab antiquitate potissimum laudat, apud Procopium lib. I. de bell. Goth. & merito. Nam, Velleius Paterculus, Procopio longè clarior, & antiquior, non Roma solum, sed Capua, Carthagine etiam, quæ ab Elissa Tyria, & Nola Campanorum, quæ à Tuscis, antiquissimum ortum habuere, Neapolim vetustiore fecisse videtur. Vt, historiæ eius Romanæ librum, primum attentè legenti, patebit.

Non sum equidem nescius, nonnullos Strabonem secutos lib. 4. Geographiæ, Rhodijs eius ædificationem tribuere. Nonnulli item scripsere, Neapolim, vel ante Æneam, vel ab ipso, post excidiam Troiam, fuisse conditam. Illud sanè videtur censuisse Ouidius 14. Metam. Cùm describens iter Æneæ Romam petentis dixit. *Parthenopia dextra Mania deseruit.* Sed profecto, eo loco Ouidius, figura prolepsi vsus est, quam Poetæ, atque etiam interdum Oratores, immò ipsæ quoque sacræ litteræ vsurpant. Non itaque de Parthenope, quæ Æneæ tempore iam existeret, sed de ea, sua ætate florente, loquebatur Ouidius. Alioquin enim, Velleius, qui, vt probè Lipsius obseruat, res Troiano excidio antiquiores, non attingit, & alij pleriq; omnes, qui Campanarum Urbium origines tradiderunt, falsi fuissent, si Parthenope ante Troiæ cladem, diceretur ædificata. Neque etiam ab Ænea ipso, fuisse Parthenopen extructam, quod scribit Alexander Abbas Cælestinus, lib. 3. de gestis Rogerij Ducis Apuliæ, verius est, quàm quod idem sæpè φιλόμυτος eodem libro narrat, eius Urbis Dominum olim, Octauiano Augusto annuente, Virgilium extitisse.

Itaque vetustissimus Lycophro in sua Cassandra, Phalerum eam ædificasse probabilius asserit. Vocatque idcirco Parthenopen *θαληρὴ τύρσιν*, id est,

Id est *Phaleri murum*, vel, vt alij vertunt *Arcem*: eadem nimirum phrasi, qua Virgilius urbem Romanam ab Euandro Rege in Palatino fundatam, siue ampliatam, *Æneid. 8. vers. 313.* Euandri Arcem appellat. Nimirum, quod in sublimi loco instar Arcis emereret.

Tùm Rex Euander, Romana conditor Arcis.

Quocirca, Stephano quoque de Urbibus, & nouissimè Abrahamo Ortelio visum est, Neapolim, Phalerum olim fuisse vocatam: quod apertissimè ante Stephanum, Pausanias dixit: quem sequutus Stephanus Niger Græcè excultissimus, & Leoni X. P. M. charus, ita ex Pausania scribit in Dialogo pag. 70. *Phalerus etiam est ciuitas in Opicis: in quam Parthenope ex Syrenibus vna, ciuita est, qua Neapolis appellatur.*

Quis autem fuerit iste Phalerus, nemo ex omnibus, quos legi ad verum scopum hæcenus mihi collineasse videtur. Non quidem Isaacius Tzetzes, Græcus Lycophronis interpres, qui Phalerum Siciliae Tyrannum est interpretatus. At nullum reperire est in tota Siculorum historia Regem, aut Tyrannum, nomine Phalerum. Ac miror id non vidisse, & Stephanum Pighium Herc. Prodicio, atque Meursium Schol. in Lycophr. sed eos Tzetze Græculi litterionis errorem, clausis oculis imbibisse. Alij verò recentiores, Phalaridem pro Phalero Lycophroni, & Tzetzi supposuerunt. Hoc est, amœnissimæ, & humanissimæ Neapolis, truculentissimum illum Tyrannum, Phalaridem (si Deo placet) conditorem faciunt. Quod tamen crassum erratum, facile est refellere, & apertæ falsitatis euincere. Tùm quia, scriptor nullus antiquus, nuperusvè, tradit Phalaridem illum Agrigentinum, aliquam extra Siciliae fines, aut ædificasse, aut cœpisse ciuitatem. Tùm etiam, quod vniuersè, nusquam gætium reperire est, Insulae Siciliae Tyrannum aliquem, Campaniæ nostræ quidpiam, Parthenopes temporibus, aut postea possedisse: excepto Hierone Syracusano, qui per hebdomadas fortè aliquot, Pithecusas habuisse legitur: vndè tamen statim, vi erumpentium incendiõrum, abacti sunt ij, quos illuc miserat: vt tradit Strabo lib. 5. E contrario autem, Campanos, qui Mamertini, hoc est Martiales, seu Bellatores dicti sunt, sub Agathocle in Sicilia militasse, & partem quandam Siciliae ad Pelorum regionis possedisse, auctor est Polybius lib. 1. Atque eosdem Campanos, iterum in Siciliam irrumpentes, Entellam, & Ætnam Vrbes occupasse, tradit Siculus ipse Historicus Diodorus lib. 1. & 16. Dicendum est igitur, Phalerum, quem Lycophro memorat, non fuisse illum Phalaridem Siciliae Tyrannum, sed vnum ex ijs heroibus, qui ad Colchicam expeditionem traduntur profecti, & Argonautæ exindè vocati. Et certè omnes, qui eam describere, tùm Poetæ, tùm Historici, nempe Orpheus, Apollonius Flaccus lib. 1. Argonaut. & Pausanias in Atticis lib. 1. vna cum Hercule, Iasone, Theseo, cæterisque Ducibus, recensent etiam hunc Phalerum: ipsumque, non solum in Campania Parthenopen, quod Lycophro scribit, sed in Boeotia quoque Cyrthonem urbem ædificasse tradit Orpheus.

Veni, & Alconis, Esopo ab omne Phalerus.

Cyrthonem, validis muris, qui condidit urbem.

Magnus igitur hic Heros, magnarum extitit Urbium ædificator, Cyrthonis scilicet, & Parthenopes.

Porrò in eadem prorsus incidunt antiqua tempora, scriptores illi, si qui sunt, vt Angerianus, & alij quidam, qui ab Hercule extructam Parthenopen volunt. Hercules enim, Phaleri socius, non est profectò Phalero vetustior:

tustior. Quanquam, vt liberè dicam, ij qui Herculem, Parthenopes auctorem faciunt, longè falluntur. Neque enim, vt putant, Hercules Campus Parthenope dicta est, sed Cumæ sic dictæ, & Cumanus ager, Bauli, Eo quippe, Diodoro teste lib. 5. Iberos bouum greges, Hercules duxit, indeque hi boues Baulis fecere vocabulum, quasi *boum Caulis*: vt noster Sanfelicius in Chorographia Campaniæ doctè adnotat. Quin etiam, Marcianus Capella lib. 6. Philol. cap. de conditoribus Urbium, Herculem, Oppidi Herculanij ad radices Vesuuij, auctorem fuisse tradit, non Parthenopes. Hanc enim, ab Syrenis sepulchro dictam, rectè Capella existimat, & tradit.

Igitur maximè omnium probabilis, ac celebris sententia est, à Chalcidensibus Attica ortis, Cumanisque, fuisse conditam. Nimirum, ab ijs ipsis, qui profecti Chalcide Euboæ Insulæ vrbe primaria, Cumas Campaniæ, primi condiderunt, atque inhabitarunt. In hanc conueniunt Liuius lib. 8. Velleius lib. 1. Plinius lib. 3. cap. 5. Strabo lib. 5. Stephanus de urbibus, & Dionysius Afer in Periegesi, & ipse etiam priscus Latinus Poeta, Neapolitanus Statius lib. 5. Silu. Plinius quidem breui compendio id narrat egregiè lib. 3. cap. 5. his verbis. *Littore autem Neapolis Chalcidensium, & ipsa Parthenopes a tumulo Sirenis appellata*. Hoc autem ideò dicit, quod Chalcidenses, qui Cumas condiderant, cum eo loco, vbi nunc Neapolis est, Parthenopes sepulchrum reperissent, nomen eius Vrbi indiderunt. Sed Cumanis, postquam loci vbertate, atque amœnitate maiorem in modum frequentari Ciuitas cœpit, veriti, ne Cumæ desererentur, diruendi Parthenopen consilium iniere. Quo factò, mox immani pestilentia vexati, oraculo, vti ferunt, admoniti, urbem restituerunt, eamque *Neapolim*, hoc est, nouam urbem vocauerunt.

Hæc porrò, præter auctoritatem fanè maximam, tot, tantorumq; Scriptorum antiquorum, firmari nonnihil quoque posse, mihi videtur illustri illo monumento Chalcidicæ originis, quod ad hanc vsque diem Neapolis seruat. Equo videlicet prisicæ Parthenopes, eiusque antiquioris nobilitatis, hoc est Capuanæ, & Nilensis insigni. Quippe, & Chalcidensibus Equum fuisse. *παρόσιμον* tradit, docetque VVaserus lib. de Nummis: quod miror Vlyssis Aldourandi diligentiam præterijisse. Verisimile igitur est, Parthenopenses à Chalcidensibus, præter vrbis originem, habuisse etiam insigne bellacem equum: qui videlicet equitandi, & bellandi eximiam peritiam, in iisdem ciuibus olim futuram, bono omine præfagiret: vt & ab iisdem, Chalcidensibus, & Atheniensibus, insigne noctuam accepisse, antiquus numus apud Capacium lib. 2. cap. 20. ostendit: quo, altera parte, Parthenopes vuluus, altera bos, Hebon, cum superstante noctua cernuntur insculpti, his adiectis literis, *Νεωπολιτων*. At vtinam numus aliquis antiquus extaret, qui id nobis representaret! Hæc verò tametsi coniectanea sint, probabiliora tamen, & veriora fortasse ijs sunt, quæ à quibusdam, nullo auctore prisco laudato, adducta, atque edita leguntur. Opinantibus istum equum, Neapolis vetustum insigne, prodijisse è Dioscuris Neapoli peculiariter cultis, in quorum patrocinio equi. Id quippe, ad hoc probandum, pertenuè est argumentum. Quanquam enim non sim nescius, Cyllaro equo Castorem insedisse, cuius Seneca in Hyppolito, Arnobius lib. 1. contra gentes, & Suidas meminerunt. Constat tamen Castorum equum non nigrum, neq; badium, sed album extitisse, Luciano teste in Deorum Dialogo propè finem. Neapolis igitur niger equus, nequit referri ad Castores. Nostram autem opinionem

nionem valdè probabilem facit vetus mos priscarum coloniarum, suorum conditorum insignia, ad perpetuam originis memoriam retinentium : de quo ritu, legendus P. Viët. variar. lect. lib. 36. pag. 419. Videri quoq; posset Neapolitanos cultores Mithræ, cui Iustino teste lib. 1. Equus est Sacer. exindè equum in insignibus prætulisse : sed quia, vt tradit Apollod. lib. 1. Mithræ equus albus erat, Neapolitanus autem ater, siue spadiceus, illum proindè huc referre, nisi coactè, non licet. Cur autem Capuani Sedilis nobilitas, equum aureum pro insigni vsurpet, Nilensis verò atrum, adhuc metatet.

Quo nam anni tempore Neapolim Petrus aduenierit.

Sect. IX.

DE anno quidem, nihil opus dicere. Iam enim supra probatum est, B. Petrum anno Christi 44. Neapolim accessisse. Sed quo mensis aut die? Dies certè hætenus ignoratur. Digna profectò, si sciri posset, quæ perpetuis Fastorum Neapolitanorum notata monumentis, anniuersaria solemnitate celebraretur. Quemadmodum, dies, qua Petrus, itemque dies altera, qua Paulus Romam inierunt, Romanæ Ecclesiæ Fastis consignatæ leguntur.

Mensem autem, Nostratum quidam Scriptores affirmant fuisse Decembrem, Summont. to. 1. lib. 1. pag. 300. Attamen enodanda est nonnulla, quæ hic obijcitur difficultas. Nam ex Actis S. Cataldi, Romæ probatis, atque à Ioanne Iuvene in Historia Tarentina productis colligitur, Petrum venisse Tarentum æstiuo tempore, hoc est, Iulio, vel Augusto circiter mense. Sic enim Acta illa lib. 8. Iuuenis cap. 1. *Ingressus iterum scapham Petrus, per eundem suum Tarentinum, iterum nauigauit: cumque in Reguli ipsius Urbis pomarium descendisset, rogauit horti cultorem, ut aliquantisper, dum æstiuus deferscerez ignis, ibi se una cum suis, quiescere pateretur.* Quid igitur, inquires, illum ad Urbem Romæ, vt par est credere, properantem, totos quatuor menses, hoc est, ab Augusto ad Decembrem distinare potuit, in ijs Iapygiæ, Calabriaeque locis? Verum enimverò, si ea quæ superius dicta sunt, reclamamus, profectò colligemus, peragrandos fuisse Petro, non solum Iapygios, & Salentinos, sed Brutios quoque, & vt Sicula monumenta testantur, nonnullam etiam Siciliae partem. Quod certè per se satis lōgum est iter, & Euangelij insuper, singulis ijs locis prædicatione, magis magisque productum. Itaque verisimile est, id non minore trium mensium spatio confici potuisse. Quinimò, ex ipsis iam laudatis S. Cataldi Actis, atque ex Historia Tarentina, liquido habetur, diu illum in Brutijs fuisse. *Prospiciens demum Petrus,* subijcit eodem libro, & capite Iuuenis, *fore, vt post has uniuersus populus Tarentinus, qui frequens erat, & pronus ad pietatis cultum, in Iesum Christum crederet, Rhegium vetustissimum Calabriae Oppidum commeaturus, reliquit ibi Marcum. Is multos in prædicatione menses expendit: & nullas illucescebat dies, quo Tarentini illi veteres cum accolis, ad fidem non aduolarent.* Et post nonnulla alia narrata, hæc subdit. *His omnibus, scilicet qua dictum est ratione, peractis, & omnibus iam in fide confirmatis, B. Marcus ad præceptorem suum Petrum, qui Rhegij commorabatur, abiit.* Ecce, multos menses, & Marcus Tarenti commoratus est: & in Brutijs Siculisque fundandis Ecclesijs, eos B. Petrus expendit. Tunc quippe, transuadato freto Scyllæ, Tautomeniū,

ve Paeratiij primi eius Urbis Episcopi Acta habent, & forta sſis Syracuſas, Catanamque, atq; in primis Meſſanam, præſens adijſſe dicendus eſt. Legã-
tur harum Eceleſiarum Tabulæ, ab Octauio Caeterano in ſua Siculorum
Diuorum Idea recensitæ.

Quot, & quinam fuerint B. Petri comites?

ſect. X.

Quibus cum ſocijs, Petrus è Paleſtina, atque Antiochia diſceſſerit,
iam dictum eſt. Neapolim autem (quantum fas eſt arbitrari) illum
veniſſe cenſeo vna cum Marco Euãgelij Scriptore: & cum Apol-
linare, Martiale, Priſco, Pancratio, Marciano, Birillo, Amaſiano,
Proſdocimo, Prolemæo, Paulino, Anathalone. Cũ Leucio etiam, & Clemẽ-
te alijsque nonnullis. Clemente, inquam, non illo, qui tertius à Petro, Pon-
tifer Romanus fuit, ſed eiufdem nominis altero, qui poſtea Metenſem Vr-
bem Episcopus rexit. Nam nobiliſſimum illum Flauium Clementem, re-
diſſe ex Oriente Romam, ante hæc tempora, facile colligitur ex Recogni-
tionum libris, ſi modò illi Operi fides debeat adhiberi. De ſingulis, quos
nominaui, agendum diligenter hoc mihi loco eſt. Quòd tot profectò tam-
que inſignes comites, Principis Apoſtolorum ad Campaniam, Neapolim-
que accessum, quamquam per ſe ſatis illuſtrem, magis magisque condeco-
rarint.

In primis, cum quolibet Apoſtolorum, miſſum fuiſſe aliquem è LXX.
discipulis Domini in miniſterium, his ipſis verbis tradit Prochorus in vita
Ioannis Apoſt. cap. 1. Præterea vetera Acta B. Apollinaris primi Rauenna-
rum Episcopi, vniuerſè ſignificant, multos B. Petro accessiſſe comites. In
diebus Claudij Caſaris, ita incipiunt ea Acta à vetuſtiſſimo ſcriptore literis
mandata, fideque digniſſima, *Petrus Apoſtolus Ieſu Chriſti Nazareni, Romam ve-
nit, cum multis Chriſtianiſ ei miniſtrantibus*. Si cum multis Chriſtianiſ Romam
venit, utique & Neapolim, cum iſdem venit. Nam Neapoli Romam per-
gens, vno tantum, præter eos, quos ſecum duxerat, nempe Marco illo alte-
ro, Atinæ poſt modum creato Episcopo, auctus eſt ſocio. Sed id vniuerſè in
eo commentario ſcriptum eſt. Nos ad ſingulos nunc descendamus.

De B. Marco Euangelista, nulla poteſt eſſe dubitatio. Cum enim cer-
tum fit, illum cum Petro diſceſſiſſe ex Oriente, & veniſſe Romam: certè, &
cum Petro, Neapolim iniſſe, credèdum eſt: Sed & historiſ veteres, aperte
id produunt. Nam, præter ſcriptorem illum vetuſtum vitæ, & geſtorum San-
cti Cataldi, quem ſuperius adduximus, Græcus auctoꝝ Procopius Charto-
philax Laudatione in Marcum, apud Surium Tom. 2. diſertè ſcribit, B. Mar-
cum Euangelista, in Italiam cum Petro veniſſe, atque Euangelium Chri-
ſti, vna cum eodem, Italiſ prædicaffe. *Ita, inquit, erant ſplendida tua Diuine
Marce ſecta, ita illuſtria, & admiranda victoꝝiarum trophiæa. Hiſ enim, captiuos du-
xiſti aduerſariis, exercitus Imperatoꝝes, tuſ, idiotæ ille, & olim rudis. Hiſ, gentium erro-
rum expuſtaſti, tu inermis, & unica vteus veſte. Hiſ armis vna cum Petro ipſo, & Pe-
tri filius, Italorum gentem ſubieciſti, ab Oriente Sole motus, & ad Occidentem aduo-
luans, prædicationiſq; eloquium late fundens, qua parte & Sol ipſe radios ſuos in extre-
mos mundi fines ſpargit: Non ſophiſtica argumentorum via, & ratione: non comptis,
& conuincis argumentationibus, ſed ſimpliſi oratione, & veritate ſola uſus, qua om-
nium*

nium

atum victoriam inexpugnabilem reporsat. Extremis his verbis (vt id obiter adnotem) ad illud 3. Esdr. 4. 41. pulchrè adludit. *Magna est veritas, & praualeat.* Pergit verò Procopius: ac præterea significat, B. Petrum Apostolū, & Marcum eius discipulum sociumque, in illis præsertim regionibus Christiana dogmata prædicasse, in quibus Pythagoricam philosophiam, quæ ideò Italica dicta est, vigere sciunt. Eæ autem regiones fuerunt, non solum Iapygia, & Calabria, vbi Pythagoras scholam aperuit, sed tota propemodum Italia, & potissimum vicinæ Calabris regiones: videlicet, Apulia, Lucania, & Campania fermè tota: inque ea Cyme, Dicæarchia, & Parthenope, Græcicæ ciuitates: Immò totam Italiam percepisse Pythagoricam disciplinā, testis est græcus, & grauis auctor Constantinus Lascares lib. de philosophis Calabria, Alphonso Calabriae Duci dedicato. Nam Pythagoræ legibus, Italicæ quæque ciuitates per 300. eius discipulos, vt Diog. Laertius scribit, reformatæ sunt, & Aristocraticam in rebus publicis administrationem acceptarunt, tenueruntque per sæcula aliquot. Adeò feliciter, vt ea, quæ nunc ciuitas est exigua Puteoli, olim à Samijs condita, in magnam urbem creuerit: atque quod caput est, ac iustitiæ principatu, rectisque Samij Pythagore legibus, eo inuectis, Dicæarchia meruerit nuncupari. Eadem itaque Pythagoræ leges, vicinam Parthenopen fuisse amplexatam, diuque seruasse, nullus equidem dubito. Norunt quippe veterum historiarum periti, quantum Parthenope nostra (vt de Cumis nunc taceam) græcis facultatibus imputa fuerit. Quatumque in Neapolitano illo celebri Gymnasio, quod græca, latinaque lingua personasse, Aulus Gellius lib. 9. c. 15. tradit, græcorum Philosophorum, & in ijs Pythagoræ viri, vt ita dixerim, Græco-Itali, doctrina, institutioque inualuerit. Diogenes sanè Laertius, in vita Pythagoræ, scriptum reliquit, illum *non in Calabria solummodo: sed passim etiam per Italiam, non paucos reddidisse bonos, vt ille putabat, & doctos viros, eundemque adire solitos, disciplinæ studiorumque causa, è multisque variisque Italix prouincijs, virtutis amantes viros, adeò confertim, vt non pauciores sexcentis essent, qui noctu ad illum audiendum confluerent.* Quamquam, sub vano Philosophiæ nomine fanaticam suam *πρωθυξοσύνη*, atque novos sacrificandi Dæmonibus modos, aliaque veræ sapienciæ prorsus contraria dogmata, hoc est, teterrima inficiendis animis venena, auditoribus suis Pythagoras instillaret. Eggebat igitur Italia, & in primis Campania, celesti illa Christi Domini disciplina: quæ vanas huiusmodi, falsasque Philosophorum institutiones confutaret, & vt Sol Oriens, tetra noctis tenebras, diuina veritate dispelleret. *Quod enim* subijcit iam dictus Procopius, *omnis ratio expugnari facile possit, vbi ea quæ vera sunt colas, & prædicet, ex hoc ipso cognoscere poteris.* Pythagoras ille, cum falsas opinionis forniciter descenderet, & multas fabulas disputaret, Italis persuadere non potuit, vt illas resincerent. Illud idem, & Democritus cum ageret, *Abderitam suis dictis auscultantem habuit neminem.* Orpheus autem ille, qui sermone *σερασπας* mulcere dicebatur, ciuibus suis *Τρακιβυς* non persuasit. Atqui, omnes isti, multa orationis copia redundabant, & imani quadam sapientia elati, nimium sibi placebant, in qua & omnes perierunt, & alto ac sempiterno silentio obruti sunt. *Talis enim est falsa, & imbecilla gloria.* Marcus verò ea proponens, quæ absunt ab omni iactatione, & à Spiritu sancto edocentur, illos etiam ipsos, quos aduersarios habebat, ad sibi obediendum, faciles reddidit. Haftenus ex Procopio. Quem non est mirum dixisse, Pythagoræ instituta, atque doctrinam, non retinuisse Italos. Nam ex Laertio, in Proœmio ad Philosophorum vitas, liquidò constat,

stat, Italicam philosophiam à Pythagora institutam, defuisse tandem in Epicurum. Qui praua doctrina, & voluptuosa vita sua, totam ferè Græciam, Italiamque miserè corruperat. Hæc autem Procopij verba, nos huc adduximus, vt B. Marcum, vniuersos pœnè Italos, hoc est, non solos Calabros, Salentinofque, sed etiam Campanos, Romanos, & aliarum Italiæ regionum homines, à Philosophis Epicuræis antea malè institutos, ad veram Christi philosophiam, Euangelij luce traduxisse, demonstraremus. Procopius enim, cum Pythagora, Orpheo, & Democrito, B. Marcum comparat. Quod vir iste Apostolicus, eo potissimum tempore, quo ex Oriente, vna cum Petro, Romam venit, Iapygiam, Calabriamque, & nostram Campaniam, græcancas scilicet prouincias, vbi quondam Pythagoras: & Thraciam, ac Bithyniam, vbi Orpheus, & Democritus docuerant, Euangelium prædicando peragrauerit: istasque prouincias, Christianæ philosophiæ institutis imbuerit. Sed de Marco hæcenus.

De *Apollinari* autem, id ipsum tradunt vetera monumenta, atque recetes etiam Historici passim. Ad Baronium Tom. I. Annalium ad ann. Christi 44. Gordonum in Chronico, Sanctorum in vita Petri: aliosque harum rerum tractatores. Et verò, Paulus Diaconus in Chron. Episcoporum Mentensium, cum scribit, B. Petrum statim ad Romam peruenit, ex suo consilio destinasse, atque ablegasse Rauennam Apollinarem, aperte significat, illum iam pridem in Petri societate fuisse: hoc est, ab Oriente cum Petro venisse. Quod & Ado Treuerensis in suo Martyrologio planè asserit, dicens. *Hic ab Antiochia secutus Apostolum Petrum, & ab eodem Apostolo ab urbe Roma missus Rauennam, vixit Ecclesiam annis 28. &c.* Inuisit igitur Apollinaris Neapolim, vna cum Petro, cum ambo Romam pergerent.

Martialem quoque fuisse Petri ex Oriente, Romam vsque comitem, nemo est qui neget, aut ambigat: Multi autem sunt, qui adstrunt. Nempe Ioannes à Monte, Canonicus Lemouicensis, & ex eo Demochares Tom. 2. de sacrificio Missæ pag. 43. Quippe qui, cum asserant eum vnum fuisse è septuaginta duobus Christi discipulis, & anno Christi 47. hoc est, duobus annis post fundatam à Petro Romæ Cathedram, instituisse illum Ecclesiam Lemouicensem, aliasque complures, vtique significant, cum Petro è Palestina Orienteque venisse: Sed ante hos, Gregorius Turonensis lib. 1. Hist. Franc. cap. 30. & de Gloria Confess. c. 27. & 28. ac Petrus Episcopus Equilinus lib. 6. Catalogi Sanctorum c. 29. aperte scribunt, vna cum Petro, Romam vsq; venisse Martialem, indeq; ab eo fuisse missum in Galliam.

Venio ad *Priscum* nostræ Campaniæ Episcopum: quem vnum è septuaginta duobus Christi discipulis extitisse, tradunt quotquot de eo scribunt: videlicet Beda, Vsuardus, Ado in Martyrolog. Petrus Equilinus lib. 8. Catalog. Sanct. cap. 17. & alij, atque alij. Hunc verò à Petro ab Oriente ductum, & Capuæ datum Episcopum, non autem, vt non nemo recentiorum scribit, Rufum, patet. Tum ex iam dictis Martyrologiorum scriptoribus: qui cum Priscum, antiquum Christi discipulum fuisse asserant, vtique significant, non post Rufum, sed multo ante, hoc est, in prima illa Christianæ fidei in Campania prædicatione, Capuanæ vrbi præfectum. Tum etiam, quod Rufus ille, qui Capuæ fuit Episcopus, non ad hæc, sed ad multo posteriora tempora pertineat. Nam diu post B. Petri accessum ad urbem Romam, immò etiam, post eiusdem obitum, Rufus à B. Apollinari, ex Patricio Rauennate, Christi seruus effectus, Capuam missus est, circa annum Domini octogessimum.

gestum. Ut in Catalogo Capuanorum Episcoporum, à doctissimo Card. Bellarmino, dum sedem illam tenuit, recognito, signatum est. Et Episcopus quidem Equilinus, id apertissime affirmat his verbis. *Hic, Priscus, post Ascensionem Domini veniens Romam cum Apostolo Petro, in partibus Campanie Euangelium predicauit. Qui & apud Capuam via Aquaria depositus est Kal. Septembris: ut dicit Ado.* Venit igitur Priscus cum B. Petro ab Oriente Romam. Ergo eo itinere Neapolim obiter adiit. Num verò Priscus Latinus fuerit, an Græcus, non est hic locus perquirendi. Dicam solummodò, lateres eius vetustæ Ædis, quæ in veteri Capua erat, insculptum Prisci nomen habuisse ad Romanum modum L. ANSI PRISCI. Est apud me, vnus ex ijs lateribus, quem seruandum seposui, dum ruderæ dirutæ cuiusdam Ædis peruolutarem. Sed de his alijsque Capuanæ Ecclesiæ monumentis, diligens & doctus vir Michael Monachus primarij Tèpli Capuani Canonicus, fusè tractauit. Quem tamen non sequor in iam dicti nominis interpretatione rò enim *Ansi* Romanum est, non autem, vt ipse existimat, Hebræum cognomen. Est quippe apud Gruterum inscript. DCI. 3. *Anfus Cæs. Ministrat.* & sparsim alibi apud eundem. *C. Antius Magius, M. Antius Apollonius, M. Antius Ennius Sergianus.* Ergo is later scriptus, significat, eam Ædem esse *Lucy Ansi Prisci* Sancti Petri comitis, & discipuli Christi. Sicut, cum dicimus, ad Diui Pauli, ad Diui Ioannis, intelligimus, Ædem, aut Templum Pauli, & Ioannis: Porrò iam, cœperant Hebræi, postquam Græcis, & Romanis assueti sunt, nomina illorum indere filijs, græca, aut Romana, cuiusmodi sunt Timotheus, Stephanus, Onesimus, Elcazarus, Æneas, græca vocabula: & Titus, Paulus, Lucius, Marcus, Romana.

De *Pancratio*, sine, vt apud Sophronium, sed mendosè Brancatio: & de *Mariano*, varia est scriptorum opinio. Metaphrastes. Comment. de peregrinat. SS. Apostolorum Petri, & Pauli, apud Surium to. 3. ad 29. Iunij, auctor est, à Petro, dum esset Antiochiæ, in Siciliam eos missos, ordinatosque, illum Tauromeniorum, hunc verò Syracusarum Episcopos. At verò illud absurdum, & planè falsum ex hac opinione sequetur, vt ante Petrum non solum Barnabas, quod quidem auctores Græci, Alex. Monach. Encomio de S. Barnaba, & Dorotheus in Synopsi, apocrypho Clementis Itinerario fidem inconsideratè præstantes, perperam opinati sunt, & à Baronio doctissimè confutati, Notat. in Martyrolog. ad diem 11. Iunij, & Io. I. Annalium. Sed etiam hi duo Sicularum Episcopi, in Occidentem, atque in Italiam, peruenisse, & prædicasse dicendi essent. Immeritò autem pro hac sententia citantur Martyrologium Rom. & Menologium Græcorum, ab Octauio Caietano in sua Idea Sanctorum Siciliae pag. 120. Nam, legitur quidem in Martyrologio, & Menologio, missum fuisse Pancratium in Siciliam à Petro: sed non, ab Antiochia. Itaque mitti ab eo potuerunt, postquam in Italiam venit. Itaque multò probabilius est, id quod significauit Baronius, to. 1. Annal. ad ann. Christi 44. §. 10. videlicet, hos sanctissimos viros, venisse Romam vna cum Petro, atque ab eodem postea, ex vrbe Roma fuisse amandatos ad Siculos. Nam B. Marciani Acta à Baronio Not. in Martyrolog. die 14. Iunij, & à Capacio lib. 2. Hist. Neap. pag. 606. laudata, testantur, hunc, & B. Pancratium, fuisse creatos Episcopos, & in Siciliam missos, postquam Petrus, Marcum Alexandriam, & Apollinarem Rauennam amandauit. Hoc est dictu, postquam Romam Petrus peruenit, & Romanam Cathedram statuit. Quid? Nonnè Sophronius libello de certamin. & peregrin. Apostol.

Apostol. ait *Episcopos, ex ijs qui eum comitabantur ordinauit*, quorum multis enumeratis, subdit *Martianum in Syracusa Sicilia, Pancratium Tauromeniis*. Hi igitur Diui, ex ijs qui Petrum comitabantur fuerunt: atque adeò, postquam Italicam expeditionem Petrus absoluit, Episcopi Siciliæ urbium facti sunt. Atque hoc pacto verum erit, id quod initio huius capituli dicebamus, hos etiam Diuos, vna cum Principe Apostolorum in tràitu adijisse Neapolim.

Id ipsum asseri debet de *Birylo*, Catanensi Episcopo. Nam is etiam Antiochenus erat, & cum Petro se iunxit ad urbem profecturo: vt Catanæ antiqua traditio docet. Id etiam de *B. Profdocimo* dici sanè potest. Ex Patauinis enim antiquitatibus, Scardeonius refert, illum, Apostoli Petri fuisse discipulum: & ab eo, Antiochia Romam ductum, iuuenem adhuc, ob eruditionem, & vitæ sanctitatem, Patauinæ Ecclesiæ ordinatum Episcopum, illuc abiisse, quo tempore Marcus Aquileiam, & Apollinaris Rauennam destinati sunt.

De *Ptolomæo*, & *Paulino* iam superius satis opinor probatum est, eos similiter, fuisse Petri discipulos, & cum eodem Antiochia Romam profectos, indeque alterum missum fuisse Pantopolim, alterum vero Lucam, antiquas Tusciæ ciuitates. Itaque non est hoc loco, id ipsum, cum lectoris fastidio repetendum. Illud nihilominus ex iam dictis liquido sequitur, hos Beatos viros, antequam Romam accederent, Neapolim Campaniâq; simul cum Petro propemodum peragrasse.

De *Hermagora* item, qui Aquileiæ fuit Episcopus, id ipsum asseri posse, aliquis fortasse arbitrabitur. Eo quod, vt ex Ecclesiæ Nepefinæ, & Sutrinæ antiquitatibus, Ferrarius lib. de Sanctis Italiæ refert, is etiam cum Apollinare, & Ptolomæo, atque alijs multis, B. Petrum ex Oriente traditur esse comitatus. Verùm enim verò, huic ego opinioni non facilè consenserim. Quippe qui sciam, primum Aquileiæ Episcopum, censerim Marcum: Hermagoram verò, Marci potius, quam Petri fuisse discipulum: atque à Marco, Romam ductum ad Petrum, vt illum postmodum præficeret Aquileiensibus. Quod ex Breuiario Aquileiensis Ecclesiæ, is ipse Ferrarius tradit.

Omisso igitur *Hermagora*, venio denique ad *Leucium*, & *Clementem*. De quibus equidem habeo grauem, & vetustum Historicum Paulum VVarnefridum, initio Chronici Episcoporum Metensium ita scribentem. *Igitur cum Petrus Romam peruenisset, illico qui summam quasque vrbes in Occiduo postas, Cbristio Domino per verbum fidei subiugarent, optimos eruditosque viros, ex suo consortio direxit. Tunc denique Apollinarem, Rauennam, Leucium, Brundisium, Anatolium, Mediolanum misit. Marcum verò, qui præcipuus inter eius discipulos habebatur, Aquileiam destinauit. Quibus, cum Hermagoram suum comitem, Marcus præfecisset, ad B. Petrum reuersus, Alexandriam missus est. Ea igitur tempestate, cum apud Galliam Belgicam, Mediomatricum, qua etiam Metis appellatur, ciuitas in ipsa Moselle amnis ripa posita, copiosis populorum turmis abundaret, ad eandem B. Petrus Apostolus urbem, Clementem nomine virum egregium, ac meritis probatum, sublimatum pontificali dignitate direxit.* Hactenus ex VVarnefrido exscripsimus. Vt ex his cognoscere liceat, nos haud immeritò existimare, etiam Clementem istum, & Leucium, vna cum Petro inuisisse Neapolim. Quippe cum VVarnefridus dicat, eos fuisse ex consortio Petri: hoc est, eius socios domesticosque, & statim ac Romam peruenit, ab eo fuisse ablegatos, illum ad Mediomatrices, istum verò Brundisium, quis neget, eosdem Petri fuisse comites, antequam Romam

mam intrasset, ac proinde vna cum eodem Petro, Neapolim adijisse? Nec verò quis, & VVarnefrido, & mihi obijcere poterit, Leuciū Brūduſij Episcopum, multò posteriorem his temporibus, hoc est, Imperatore Theodosio, vt ex vet. Capuano Breuiario, & ex monumentis Ecclesiæ Brundusinae habetur, extitisse. Nam ego, duos Leucios, Brundusij Episcopos fuisse non dubito. Alterum confessorem, qui Theodosio Imperat. vixit. Alterum verò Martyrem, de quo S. Gregorius Papa lib. 9. Reg. epist. 73. & VVarnefridus loco iam dicto loquuntur. Neque opus est, hos duos, vt aliqui faciunt, in vnum compingere, quos tempus, professio, & fortè etiam nomen (hunc enim *Leontium* Gregorius appellat) diuersos facit. Sed licet quis contendat, vtrique fuisse nomen Leucio, nihilominus, quia in alijs non conueniunt, duos extitisse Brundusij Episcopos Leucios existimandum est. Sicut Veronæ, duos Zenones, & duos Perusiæ Herculanos Episcopos, doctè Baronius censet. Eadem denique ratione colligitur *Anatholium*, siue *Anathalonem*, *Amasionum*, aliosque nonnullos, quos Petrum tunc secutos, apud VVarnefridum, & Ioannem Iuuenem iam supra citatos legimus, cum eodem Petro obiter inijisse Neapolim, & in ea, vti par est credere, publicè, & per domos docuisse Euangeliū: testificantes *Iudæis, atque Gentilibus in Deum penitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum*, sicut Paulum in Asia fecisse testatur Lucas, Act. 20.

O igitur verè Felicem Neapolim. Quæ tot simul, tantosque Diuos, sinu suo, eo anno complexa est! Non possum equidem me reprimere, quin mutatus ex Prudentio *πρὸς σαρὰν*. Hymn. IV. hos versiculos canam.

*Omnibus portis militum sacrata
Phalanx, excludit genus inuidorum
Dæmonum: & nigras populi senebras,
Urbe piata.
Nullus umbrarum, lateet intus horror.
Pulsa nam pestis, populum refugit.
Christus in totis habitat plateis:
Christus ubique est.*

*Petri Neapolim ingredientis Aetas, Vultus, Cultusque
corporis exterior.*

Sect. XI.

- §. 1. *Aetas.*
- §. 2. *Forma, & Vultus.*
- §. 3. *Capillatura.*
- §. 4. *Vestimenta in genere.*
- §. 5. *Tunica.*
- §. 6. *Pallium.*
- §. 7. *Color.*
- §. 8. *Cingulus.*
- §. 9. *Calcei.*

K

§. 10. *Pi-*

Petri Neapolim aduentus

§. 10. *Pileus.*§. 11. *Baculus.*§. 12. *Subucula, & subligacula.*§. 13. *An plurimas sarcinas vestium, & com-
meatum gestarint Apostoli.*

Petrus itaque, ad urbem Romam abiturus, per summum Dei erga nos beneficium, ecce Neapolim nostram ingreditur. Gliscit profecto animus, gestitque festinus occurrere præ de siderio videndi magnum hunc *Cæli clauigerum: qui infernas leges, & tartari portas, atque omnia mortis claustra dissoluit: vt Hilar. loquitur in Matth. 16.* Accedant itaque propius examina populorum: & nostri maximè ciues: atque discant à paginis istis nuncijs vetustatis, id quod oculis non datum est intueri. iucundum apprimè erit nosse, quænam vitæ eius tunc fuerit Ætas, cum felicem Neapolim Galilæus ille *Mortalium summus adiuit.* Quis item eius vultus, & oris habitus. Quæ statura corporis, & quale illius indumentum. Si productior erit hæc descriptio, excusa me Lector. Verbum est, *Longam mustcam docet amor.*

Ætas.

§. I.

ET quidem, cum Neapolim Petrus venit, fuisse eum ætate integræ, possumus arbitrari. Attamen quotum ageret vitæ annū, neminem reperi, qui signatè constituat. In causa est, sciri non posse, quo anno natus sit: quanquam probè sciamus, obiisse eum anno Neronis decimo tertio: qui quidem annus, incidit in Christi sexagesimum nonum: vt Baronius supputat. Nam, quod S. Hieronymus, & Eusebius dicunt, eum obiisse anno Neronis quartodecimo, id Baronius negat constare posse (& bene negat, si annos à Ianuario mense supputat inchoatos) Nero enim, iniit Imperium mense Octobris, Marcello, & Auiola Coss. ergo decimus tertius completus est eodem mense Octobris. Annum autem quartumdecimum, inchoauit quidem Nero, sed non peruenit ad 29. Iunij: quippe cum obierit die 10. eiusdem mensis. Petrus igitur, quotum ætatis suæ annum tunc ageret, difficile est constituere. Gerardus Vossius, in comment. ad Homiliam Chrysostomi de duodecim Apost. Petrum, asserit, obiisse octogenarium: aitq; se id alibi demonstrasse. Nullibi tamen inueni, id ab illo factum. Porro, si compertum id esset, indubiè sciremus, egisse B. Petrum annum quintum supra quinquagesimum, quando Neapolim iniit. Nam certum est, ab anno quo Romam petens, ingressus est Neapolim, vsque ad necem ipsius, defluxisse annos viginti quinque: qui adiuncti annis quinquaginta quinque iam dictis, faciunt annos octoginta. Sed reuera, supputatio Vossij prorsus incerta est. Bellarminus lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 9. concedit vitam produxisse Petrum ad annum octogesimum sextum. Quod est dictū, egisse annum circiter sexagesimum, cum Neapolim, & Romam primum venit. Nihil tamen ad id probandum Bellarminus affert: sed tantum affirmat, Petrum valde prouectiorem ætate fuisse Paulo. Paulus autem, annum sexagesimum octauum expleuerat, cum à Nerone vna cum Petro interemptus est: vti Chry-

Chrysoſtomus tradit Orat. de Princip. Apoſtolor.

Poſſet nihilominus, hoc ſaltem explorari : ſcilicet quòd Petrus cæte-
ros Apoſtolos omnes ætate exceſſerit: facta videlicet comparatione cum
ætate ſingulorum Apoſtolorum, & præſertim Andrææ fratris eius. Tradunt
enim Chryſoſtomus Orat. de laud. B. Andrææ, apud Surium, & Proclus in
Panegyrica oratione de S. Andrea, ac rurfus idem Chryſoſtomus, atq; eius
ſequaces, videlicet Titus Boſtrenſis, Euthymius, & Theophylaſtus com-
ment. ad illa Chriſti verba Matth. 17. *Inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro
me, & 16,* pro Petro ſolo, inter Apoſtolos ſolutum fuiſſe tributum, eo quod
primogenitus eſſet, hoc eſt, Andrea fratre ſuo, ætate maior. Quod & Beda
in illa verba Ioannis cap. 1. *Duxit illum ad Ieſum,* aperte affirmat. Immò Ioã-
nes Caſſianus lib. 3. de Incarnat. Domini cap. 12. edifferens illud diuinum
Petri reſponſum. *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi* Matth. 16. aſſerit, Petrum non
dignitate ſolummodo, ſed etiam ætate, cæteris Apoſtolis fuiſſe maiorem.
Primum, inquit, *Petrum decuit reſpondere: ut idem eſſet ordo reſponſionis, qui & bo-
noris, & ipſe antecederet confeſſione, qui antecedebat aſſer.* Sed hæc quoque via, in
incertum ducit. Nam fuiſſe Petrum in domo ſua primogenitum, eſſi valde
probabile eſt, non eſt tamen prorsus indubitatum, refragante his auctori-
bus Epiphanio Iudaicarum rerum peritiſſimo, Hæreſi quæ eſt Alogorum:
& affirmante, Andream fuiſſe Zebedæi primogenitum. Itaque & illud vni-
uerſale Caſſiani dictum, pariter corruiſit: aut certè vacillat. Ex his igitur cõ-
cludo, illud mihi eſſe certum, nihil certi proferre me poſſe de Petri ætate.
Si quis autem certius quidpiam conijciat proferetque, habebò gratiam
conicctori

Forma, & Vultus.

S. II.

Repreſentabo nunc Petri formam, cum Nicephori verbis: *Statuam,
& corporis formam, quantum per deſcriptionem ſimplicem aſſequi licet, ta-
lem habuit Petrus. Non craſſa corporis ſtatua fuit, ſed quæ, aliquanto eſſet
ereſtor. Facie ſubpallida, & alba admodum. Capilli capitis, & barba, criſpi, ac denſi,
ſed non admodum prominentes fuere. Oculi quaſi ſanguine aſperſi, & nigri. Supercilia
propè euulſa. Naſus autem, longior ille quidem, non tamen in acutum deſinens, ſed preſ-
ſus ſimusque magis.* Hæc Nicephorus. Addo. Vultu eum fuiſſe benigniſſimo:
hoc eſt, valde blando, & ſuauis. Sic enim B. Gregorius deſcribit apparentem
Sanctæ Gallæ Symmachi Conſulis filix, quæ deſuncto marito, ſeſe in Mo-
naſterium apud Vaticanam B. Petri Baſilicam incluſerat. *Hæc itaque,* inquit,
Gregorius Dial. lib. 4. cap. 13. *Noſto quadam, vidit B. Petrum Apoſtolum, inter
duo candelabra ante ſuam lectum conſiſſe: nec perterri ita timuit, ſed ex amore ſumens
audactam, exultans, ei que dixit. Quid eſt Domine mi? Dimiſſa ſunt mihi peccata
mea? Cui ille benigniſſimus, ut eſt vultus inclinato capite annuit, dicens. Dimiſſa, Veni.*
Cæterum colligere quoque eſt ex his verbis, ipſum etiam B. Gregorium,
qui hæc refert, vidiffe aliquando vultum Beatiffimi Petri. Alioquin non
dixiſſet, *ut eſt,* ſed quia, & ipſe eum vidit, potuit certò affirmare, vultū Apo-
ſtolorum Principis eſſe *benigniſſimum*. Quin etiam, cum Petrum, cum Pau-
lum (de cuius etiam Neapolim acceſſu infra erit nobis tractatio) Nicepho-
rus ſcribit, diuini propemodum, & vt ita dicam, flexanimi, vel cum morta-

les essent, fuisse conspectus. *Ambo, inquit loco supra citato, Christi discipuli, cum inspicerentur, diuinum quiddam præferebant, spiritu sancto, & diuina gratia ista referti, ut, qui eos viderent fideles, & ex aspectu solo, arcana quandam, & latentem conciperent gratiam, moresque, & vitam, una cum fide, rite conformarent, & in melius conuerterent.*

Cur verò B. Petrus, oculos haberet *veluti sanguine conspersos*, diligenter expressit Ioannes Carpathiorum Episcopus, in Hortatorio ad Monachos Indos cap. 81. his verbis. *Petrus, firma illa petra, horribili casu depressus, non flexit à tramite, nec fracto animo desperauit: sed sustulit se, & è corde contrito, amarissimas lacrymas obtulit, ipsisque ut flammis rapidissimis, oculis ardentes habens, resiliit longè fugiens, & acerbè eiulans.*

Capillatura.

S. III.

Petrum item, non extitisse caluum, ut quidam recentiores scribunt, aut pingunt, multa sunt, quæ probent. In primis, occurrit is, quem paulò ante appellauit, Nicephorus, apertè caluitiem in Petro negans, cum ait. *Capilli capitis, & barbæ, crispæ, ac densæ.* Quid enim est caluitium, nisi desuuium capillorum à capite, capitisque nuditas? Inde, *caluata* dicitur vinea, à Carone lib. de re rust. cap. 33. & à Plinio lib. 17. cap. 22. in qua scilicet, vites quidem sunt, verum pauca, ut in caluitio capilli. Præterea, extant hodieque nonnullæ vetustæ Petri imaginés, quæ Nicephoro mirè cõsentiunt. Ut proinde putem, illum nonnisi ab antiquissima aliqua, & vera Apostoli effigie, descripsisse eam, quam ad eò diligenter, ac minurè exequitur, Summi Pastoris iconem. His accedunt, venerabilis Beda Histor. Angl. lib. 5. cap. 22. & Germanus C. Politanus in Theoria rer. Eccles. Tom. 6. Bibl. Patr. Qui, eo ipso, quòd Petrum aliquando ad cutem rasum fuisse tradunt, caluum profectò negant. Nullos quippe capillos caluities habet, qui de radantur. Ab hac autem rasura quæ B. Petrus decaluatus apparuit, suspicor D. Clementem scripsisse nescio quid de Petri caluitie. Idque Beatus Hieronymus referens, in illa Pauli verba ad Galatas. *Veni Hierosolymam videre Petrum. Non ut aspiceret, inquit, vtrum frontem vestiret comis, an, ut Clemens in periodis eius refert, caluitiem haberet in capite.* Quod quidem Clementis testimonium (si tamen Clementis liber ille est, quem, teste Epiphanio Hæres. 30. Clemens ipse explodit, utpote ab Hæreticis deprauatum) facilè interpretabimur, sumpsisse illum caluitiem, pro rasura. Sicut sumpsisse videtur, & is, qui in vita S. Brunonis ait, apparuisse B. Petrum caluo capite, & crispo capillo. Frequentissima videlicet acceptione hac apud sacros profanosque scriptores. Sic Deus Deuter. 14. 1. *Nec facietis caluitium super mortuos.* In eos scilicet, qui luctu immodico, capitis, & superciliòrum capillos rescabant, quos offerrent defunctis: ut docet Theodoretus quæst. 14. Sic etiam caluitium accipiunt Isaias, Ieremias, Ezechiel, Amos, Micheas, & in eos B. Hieronymus, alijque interpretes. Sic S. Augustinus serm. 1. de Sampson: *Quare, inquit, decaluatus est Sampson?* hoc est, capite rasus. Sic denique Plautus Act. 1. scæ. 1. v. vlt. in Amphitruone: alijq; innumeri, quos prætereo.

Meritò igitur, pictorum recentiorum turbam qui Petrum caluum faciunt ego nihilipendo. Quippe qui, eadem licentia poetis, ut ille ait, atque pictoribus

pietoribus vſitata, omnes ferè Diuos, & Pontifices maximè, amant dedecorare caluitie. Quos contra D. Ambroſius 6. Hexam cap. 9. vniuerſè deprecatur, *caſarie venerandos*. Sane quidem ipſemet Petrus, Constantino apparuit ad eandem vultus comæque formam, quam imago apud Silueſtrum Pontificem ſeruata, & Constantino Imperatori poſtmodum, cæleſti apparitioni firmandæ oſtenſa, representabat. Ea verò, vetuſtate cariola, etiam nū, in Vrbe extare perhibetur, & exempla inde diligenter excepta, circumferuntur innumera, quæ proſectò non comatum modo, ſed triplici etiam, comæ gradu, felici videlicet naturæ prodigio, diadematum Petrum oſtendunt. Vt proinde, non ſine cauſa, Franciſco Riberæ de Templo lib. 3. c. 14. & alijs quibuſdam pijs erudiſque viris, eiufmodi triplicem comæ ſuggeſtum, triplicem thiaræ gemmatæ coronam, quæ in eius ſucceſſoribus emicat, feliciter portendiſſe videatur.

An, quia ſceptra tenet dominati ditia mundi.

Rex, Pater, Auguſtus per tria Regna potens?

An, quoniam triplici Termaximus imperat Orbi.

Cælitibus, Terra, Tartareoque gregi?

Affirmo. Scio equidem olim, nonnullos, decoris augendi gratiâ, crines certis gradibus artiſticiſe diſtinctos, in altum ſolitos fuiſſe attollere: quod Virgilius triplicem iubam dixit.

Cui triplici crinita iuba galca alta Chimeram,

Suſtinet.

Et Statius noſter Theb. 4.

Arduus Hippomedon capiti tremis erca caſſis,

Ter niuea ſcandente iuba.

At B. Petro, capillitij gradu, natiui erant, nullo ſuggeſtum comæ diſtincte calamitro. Hic, inuidendam dico fauſtam ſortem Eccleſiæ Hirſaugienſis, ad quam, an. ſal. MXCI. de ſacra Petri cæſarie, tres crines è Palæſtina delati ſunt, & honorificè ſeruati: vt Trithemius narrat in Chron. Hirſaug. pag. 89. & 90.

Nunc de Chriſti, & Apoſtolorum, atque adeò Petri veſtimētis agendum.

Veſtimenta in genere.

s. IV.

Sunt nonnulli è recentioribus, pij alioqui & docti viri, qui Chriſtum Dominum diſcipuloſque eius, veſtibus circumſpectè cohonestatos, & tantum non graphicè comptos imaginantur, & ſcribunt. Auctores, vt puto, propemodum imitantes, qui Chriſtum Apoſtoloſque veſtitu non eleganti ſolùm, & ſinuoso, ſed etiam pretioſo, atque Indicis coloribus pellucido repræſentant. Excusandi fortaiſe iſti ſunt, quia id faciūt, vt Dei Filium, Diuoſque Cœli, eiufmodi ornamentis reddant aſpectanti populo magis venerabiles. Theologos autem, atq; Hiſtoricos, quorum partes ſunt, ſolidæ ſemper inhærere veritati, equidem excuſare non poſſum. Præſertim, quòd aduerterim, illos, vt ſuam ipſorum ſententiam roborent, inuitos huc trahere antiquos aliquot ſcriptores, eoſque quandoque apocryphos, cuiuſmodi eſt, ſpurius ille Abdias, à Paulo noſtro Quarto, meritò ac iure pro-

proscriptus. Qui Bartholomæum Apostolum, ausus est depingere serica, & gemmata veste ornatum. Hinc fortè, vt mendacium mendacium parit, orta est fabella illa quorundam imperitorum, Bartholomæum Prolomæi Regis fuisse filium, somniantium. Sed hæc alias. Ego verò strictim, & obiter, de Christi loquor vestimentis: alijs enim id relinquo copiosè differendum, Apostolica mihi indumenta pro Operis argumento referuans.

Igitur vniuersè dico, Apostolos, eorumque discipulos, admodum vili, & abiectio panno fuisse conuestitos. Id namque nobis tradit antiquitas. In primis Lucianus ille Samosarenus, qui scribebat nefarios suos Dialogos Traiano imperante: hoc est, non multò post Apostolorum necem, ita Christi sectatorem irridendo depingit in Philopatro. *Pallium putre, sine calceis, ac degmine: capite nudo incedens, detonsa coma. Pallium*, inquit, *putre*: hoc est, valde detritum, & maculis foedum, quale pauperrimi quique mendici gerunt. Iacobus autem Apostolus, diu ante Lucianum (ne quis putet illum odiosè rem amplificasse, vt Christianorum osorem) vno verbo idem propemodum significauit. Cum Fratres, hoc est, primitiuos illos Christianos conuolando, ait cap. i. vers. 3. *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua: diuus autem in humilitate sua. Exaltationem* vocat vitam pauperem, atque ægestate ærumnifque vexatam. Vel per pulchram quandam ironiam, vel per metonymiam, eo quòd veræ, & æternæ sublimitatis causa sit, ipsa paupertas, vilitas, & ærumnosa egestas, propter Christum forti animo tolerata. Quemadmodum è contrario, *humilitatem* vocat, diuitis factum, & elati animi superbas opes. Quia in futuro sæculo, humiliatio illum manet, ac inenarrabilis contemptus, & abiectio. *Glorietur* itaque *frater humilis*, græcè *ταπεινός*, id est, abiectus, vili indutu cultuque, & ob id despectus ab omnibus. Hæc enim erat omnis tentatio, & tribulatio Christianorum: quod ab omnibus despicerentur quasi viles, abiecti, pannosi, fax hominum, ac Paulino verbo, *omnium perispemata*, hoc est, reiectamenta, & scobes. Id ipsum etiam de primis illis Christi sectatoribus, tradunt Sancti, & antiqui Patres. Et magno consensu asserunt, Apostolos, cæterosque illius sæculi Christianos, extremam pauperiem in rebus omnibus, & præcipuè in vili indumento cultuque corporis præsetulisse. Itaque Hieronymus epist. 11. ad Ageruchiam, *Apostoli*, inquit, *soto orbe peregrini, non as in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus*. Ex Euangelio Matthæi hæc B. Hieronymus exceperit: poteratque addere ex eodem Matthæo. *Non peram in via, neq; duas tunicas*, mutatorias videlicet, quibus, diuersis remporibus induerentur: vt Hieronymus ipse in hunc locum interpretatur. Et hæc perpetuò Apostolis prohibita fuisse, intelligenda sunt, iuxta mentem, tum Hieronymi, tum etiam Hilarij, Chrysostomi, Ambrosij, & Augustini: quos in hanc sententiam rectè adducunt Estius, & Maldonatus. Nempe, non in illa prima solummodo, & quasi velitaria, Apostolorum ad Israelitas missione, vt nonnulli non benè exponunt: sed in ea etiã, quæ ad Gentes, à Christo facta est, expeditione, Matth. 28. 19. Quod nonnulli, vt dixi, è recentioribus, hos Patres probè secutis, solidis argumentis euincunt.

Ij igitur, qui non binis vestimentis, sed vnico pallio, vnica tantum tunica, eaque non vlterius, quàm ad medium crus promissa (quam *vestem operariam* vocat vetus auctor Cyprianus, vel quis alius, tractatu de cœnæ dispositione, hoc est, breuem, & ad operandum aptam) non pluribus calceorum paribus, vti poterant: certè consequitur, eos, sicut pauperes faciunt, eadem

dem vestimenta, & calceamenta, longo vsu detriuisse, ac sic detrita gestasse. Consentit his Anonymus Orator orat. de caten. & glad. Petri, apud Surrum tom. 4. *Apostolorum*, inquit cap. 23. *vestes, atq; indumenta, multum illa quidem vilia sunt, atq; abiecta. Sed si quis eorum decorem, & magnificentiam, qua mente comprehenditur, inspexerit, Diuina, & Cœlesti gratia repleta esse, & Apostolicis miraculis nihil inferiora inueniet.* Idemque auctor inducens Christum, de hac re laudantem Apostolos, ait. *Vna fide consentientes voluntaria animi submissione aternis digna muneribus, sese occultantes. Vestitu deniq; ipso, summam animi humilitatem praeferentes, multa ad me discipulorum millia traduxerunt, me tanquam insigne seruum.* Quid est autem *Vestitu ipso, summam animi humilitatem praeferuisse*, nisi vili, ac detrito indumento, interiorum animi demissionem ostendisse? Et Chrysostomus, homil. 5. in 2. ad Timot. Paulo Apostolo, *senus, abiectamq; vestem* attribuit. Et hom. 35. in Genes. *Philippus Diaconus*, inquit, *in speciem vilis, & vestitu abiectus videbatur.* Et in eandem sententiam scripsit, hom. 9. in epistol. ad Phil. Deum voluisse Apostolos non venerabiles vestitu praestare, sed abiectos: nimirum vt nobis essent exemplo. Sed multo clarius homil. 56. ad Pop. & hom. 69. in Matthæum, Eliam, Elisæum, & Ioannem Baptistam, *camelorum fetis, Apostolos vero, & caprarum pilis, vestitos fuisse tradit.* Cuius auctoritate freti Caietan. in Psal. 34. & Lyranus in Ioan. cap. 10. inconsutilem illam Christi tunicam, asperam fuisse opinati sunt: *qualis est saccus, aut cilicium.*

Porrò dicta hæc, possunt valdè confirmari, Isidori Pelusiotæ dicto: qui Chrysostomi discipulus fuit, ac eruditione, & sanctitate conspicuus. Hic igitur epistol. 74. vniuersè docet, plebeios è Galilæa gestare solitos vile, quoddam *indumenti* genus, idque *retractim contextum ad instar pectoralium.* Sic vertendum putò participium illud *ὑφανόμενον* non autem consutum: vt apud Billium, fortè librarij, aut typographi culpa legitur. Nam de veste inconsutili loquitur, quæ certè dici non potest consuta, sed contexta. Tegebatur itaque id genus vestis *retractim*, & *cessim.* Nempe à superiori parte ad inferiorem. *Instar*, inquit, *pectoralium.* In hunc quippe modum thoraces lanei, siue linei, vel cannabini, quos Isidorus vocat *pectoralia* supernè textur, deorsum versus. Quocirca, illam Christi tunicam inconsutilem tradit Ioannes cap. 19. 23. fuisse, *desuper contextam per totum.* Ad quam certè B. Isidor explicacionem, palàm est accedere Scaligerum schol. ad Festum arbitrantem, hoc genus vestis esse, quod à Festo, & Isidoro Hispalensi lib. 19. etymol. cap. 22. *tunica reſta* vocatur, græcè *ὑφανόμενον*, quòd à stantibus supernè deorsum versus texeretur. Plura non debeo ego aggerere, explicando iam dicto Ioannis loco: quem antiqui recentioresque eruditissimè explanarunt. Colligo tamen ex iam recitatis Pelusiotæ verbis, quibus Iesum Christum (vt potè in Galilæa montana, & paupere domo adultum) eiusmodi rudi, & vili tunica indutum scribit, Apostolos quoque, qui fermè omnes fuere Galilæi, & vilis artificij homines, iisdem vilibus, & pannosis vestimentis, tum more gentis, tum exemplo sui Diuini Magistris, toto vitæ curriculo fuisse indutos. Nempe illos, vt profectò decebat, qui adeo pauperes fuerunt, vt B. Hieronymus absolūtè pronūciauerit: *Nemo Apostolis pauperior fuit.*

Claudat autem insignium horum testium agmen, B. Petrus cognomēto Chrysolagus. Qui serm. 20. hæc, vt solet, ornatè dicit: *Petrus, & Andreas, Iacobus, & Iohannes, germanitas combinata, immò congeminata paupertas, in Apostolorum Principes eliguntur, pauperis censu, obscuri vita, loco humiles, viles arte, presidio*

retis,

resis, soloque piscium captu, victum vestitumque conquirentes. Quod quidem, extremæ paupertatis encomium, cæteris quoque Apostolis potuisse Chrysologum aptare, nemo puto negabit. Hæc igitur reddebant eos populo honorabiles, non decora vestimenta: vt Petrus Lintrensis vir alioqui valde doctus, Comment. suo ad Act. cap. 3. existimat.

Tunica.

s. V.

HIs itaque vniuersè dictis, nunc deuenio ad Petrum: quem more Iudæorum vestitum fuisse tunica, & pallio, nefas est dubitare. Id quippe ex Christi Euangelio, & ex Actis Apostolorum clarum est. Cuiusmodi verò vestes eius fuerint, viles nè, an pretio aliquo commendabiles, ipse Petrus dicat. *Mea vita institutum est, inquit Clementi Romano loquens, solo pane, & oliuo, raroque oleribus uti. Vnaque veste, & pallio astrito, hoc ipso quo me amictum vides, contentus.* Et adducens tantæ paupertatis causam, & subiicit. *Ego enim, & Andreas frater, à puero, non solum in pupillorum vita educati, sed etiã inopia, & paupertate coacti, ita in opere, & labore versati sumus, & assuesciti, vt facilem nunc istum tam longi itineris laborem feramus.* Hæc B. Petri verba retulit Clemens in Epitome, quam edidit latinè à se versam Perionius. Opusculum haud certè spernendum. Inde enim apparet sumpsisse B. Gregorium Nazianzenum, id quod in Oratione de amore pauperum scriptum reliquit: nempe, Petrum ad eò angustam seruasse parsimoniam, vt *lupin: seisse aluerit.* Quid igitur? plebeix sortis hominem, quique sibi victum, illumque quotidiano labore, ac tenuissimum, vna cum Andrea fratre comparabat: & vt Apringius Pacensis Episcopus tradit in cap. 3. Apocal. *Callosas manus, utique ob remigandi assiduitatem habebat,* describere poterimus, vt quidam recentiores, leuiculis ducti argumentis faciunt, circumspècta veste conspicuum? Equidem non faciam ego. Sed cum istorum, quos attuli, aliorumque antiquorum Patrum auctoritate, describam Beatissimum Petrum, eo modo, quo seipse descripsit, paupere scilicet tunica, & pallio detricto vestitum. Adeoque vili, vt id spoliū, carceri præfectus, sibi vendicare contempserit. Quod elicitur ex illis Angeli verbis Act. 6. *Circunda tibi vestimentum tuum, hoc est pallium, & sequere me.*

Pallium.

s. VI.

ID verò pallium (vt & hoc minutissimum dicam) nullum habebat collare: sic quippe Iudaicæ genti consuetum erat: oblonga videlicet pallia, absque additamento aliquo simpliciter definita gestare. Sic & Pœnis qui Iudæorum propemodum imitatores. Nam Tertullianus Afrorum pallium describens, de pall. cap. 1. *Pallium, inquit, extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus.* Hoc est, simplex panni portio, vt videlicet à textrina sumebatur, nullo adiecto artificio, nulla supernè adsuta panni plaga, siue collare. Fibulis tamen id erat supernè instructum, vt in fibulæ morem, quotiescūque liberet, cum Tertulliano dicam *ab utroque laterum regeffus, & cervicibus circumscriptus,*

scriptus, humeris acquiesceres. Sic Afrorum, & Tyrriorum, atque ad eò & Iudæorum gestamen describit, vir ille doctissimus, & latinorum Patrum antiquissimus. Simplex igitur eiusmodi pallium, iaciebant in humeros Iudæi, Phœnices, & qui ab Phœnicibus, Pœni: vt, cùm *liberet, unico*, inquit Tertull. *Circumiectu, omnia hominis contegeret.* Vidi ego Romæ Orientales aliquot huius simplicis formæ, & sine collare aliquo, pallijs obuolutos: qui quadrangulis: hoc est, vt benè Bullengerus contra Caufab. Diatribe 3. docet, quatuor pannis inter se iunctis constabat: ob id tetragonon ab Halicarnasseo dictū. Quocirca, nullo negotio, pallium Christi in quatuor partes scissum est: quia, quatuor pannis inter se confutis constabat. Ex his, ni fallor, elicitur, non admodum benè, pallia Iudæorum descripsisse Lucam Brugensem, virum alioquin eruditissimum: cùm ait ad Matth. cap. 23. ea nō fuisse aperta ante, sed in lateribus. Ac proinde is, vt quatuor angulos, quos sacra Scriptura edicit, in pallio vt cumque reperiret, non pallium, sed Iudæorum colobium quadrilaterum vna cum Serario Trihær. cap. 3. designasse videtur. Sed hæc mitto: & cum Tertulliani verbis, gratulor Petri pallio. *Gaude pallium, & exulta. Melior te iam philosophia dignata est: ex quo, Christianum immò Christianorum Principem vestire cepisti.*

Color.
s. VI.

Sed cuiusnam coloris, Apostolicæ hæ vestes longiores? Breuiter dico. Petrum, & plerosque Apostolos, tunicam, subrufam siue pullam, pallium, album gestasse arbitror. Plerosque inquam, non enim puto omnes fuisse concolores: vt postea Mōnachi fuerunt, hodieque sunt. Enim uerò, vt varia fuit Apostolorum ars, atque institutum, ita variò indutu, varieque coloratas gessisse vestes, & antiquæ ipsorum imagines, & vestium, reliquæ produnt. Extant enim Romæ, Apostolorum aliquot vestium frustra. Videlicet, testibus Pancirol. de Thesaur. Rom. absconditis, & Hugon. de station. Urb. Petri in Sancti Marthæi, & S. Pudencianæ: Pauli, in S. Matth. & S. Eustachij: Ioannis, in Basilica Lateranensi, & Diuæ Mariæ de Campitellis, Thomæ Colobium, in Æde SS. Apostolorum. Hæc pretiosa scruta Romæ seruantur, ostendunturque incolis, atque ex omni Christiano Orbe illuc confluentibus peregrinis. Varius profecò color, quamquam præ vetustate fugiens in his cernitur. Scribit quidem Alemānus Lateran. Pariet. pag. 80. Petri imaginem, quæ in Leonis III. Triclinio visitur, referre illum cùm tunica, & penula albi coloris. At id exemplum frustra est. Nam eo loco Petrus, non vt nauta proponitur, sed, vt Romanæ Sedis Pontifex, ac proinde Pontificalibus infulis, hoc est, Hierarchico pallio, & triplici clauæ decorus.

Et quidem, priuatam Petri tunicam fuisse subrufam, siue pullā, quod idem est, præter vestium scruta, quæ attuli, hæc etiam probāt indicia. Quod pauperum vestes, vt diximus, sunt vt plurimū natiui coloris: hoc est, subrufi, *lionato cupo*, quem B. Hieronymus vocat, *fusciorum*. Pauperibus enim, sat est deferre vestimenta non arte, aut fuco, sed natura ipsa colorata: vt sunt albæ, aut subrufæ lacernæ, tunicæque. Alterum indicium est: quod antiquissimi illi Mōnachi Antoniani, Pachomiani, & Basiliani, in vestium forma, & colore, Apostolos imitabantur: vt Cassian. lib. 1. de instit. monac. cap. 2. &

L

fufius

fufius atque clarius Gulielmus Duran. in Rationali diuin. offic. lib. 5. c. 3. testificantur. Cùm igitur, & ex imaginibus antiquis, & ex Monachorum indumentis, abundè constet, eorum tunicas fuisse pulli, siue subrufi coloris, hoc est ex rubeo nigricantes, affirmandum est, & Petri quoque tunicam, fuisse subrufam. Denique (quòd primò loco ponendum erat) Petri professio, maritimæ artis fuit. Cui certè, ferrugineum colorem, hoc est, rubiginosum, & subrufum conuenire, Plautus apertè ostendit. In Milite enim glorioso Act. 4. Scen. 4. causâ, hoc est, nautico pileo, vestibisque ferruginei, & subrufi coloris, Pleusidem instruit, naucleri personam induentem.

Tunica igitur nauæ Petri, subrufa, & pulla fuit: Annè, & pallium? Videri posset fuisse tunicæ concolor, si ex Plauto conijcere liceret: Sed auerunt me, imagines, & illa præsertim antiquissima, quam D. Siluester Constantino Magno ostendit, Petrum, & Paulum Apostolos, sibi per quietem, visos, recognoscere cupienti: quæ hodieque in Vaticana Basilica seruatur, exponiturque quandoque populò veneranda: quæ albo amictum pallio Petrum refert: tametsi, albus color, in subalbidum, & ferè croceum, ob vetustatem abierit. Non multo autem post, D. Ioanni Chrystomo adolescèti, apparuerunt Apostolorum Principes, albis induti vestibus. Albatu item, Theodoro Mansionario, apparuit Petrus solus. Greg. Dial. lib. 3. cap. 19. Sicut & albatos vidit per somnium, Theodosius Imperator, Ioannem, & Philippum, qui & ipsi nauæ, & Petro conterranei extiterunt. Albatos præterea, antiquæ Romæ imagines, in Templorum absidibus, Apostolos propemodum representant. Denique ex Cod. Arabico de vitis Apostolorum, non ita pridem typis expresso, Petrus Chirchenius editor tradit pag. 16. Apostolos vocatos fuisse *albos* in Arabiæ prima Ecclesia, à vestibus albis. In Vaticano etiam Codice vetusto, & carioso, aded, vt ex Leonis Allacij viri græcis literis, & varijs facultatibus excultissimi sententia, ætate Iustini II. Imperatoris, scriptus fuisse videatur, præstat imago Petri tunicati, & palliati.

In qua, duo eximia antiquitatis monumenta obseruanda sunt. Alterum, quòd tunica sit coloris thalassici: hoc est, vt supradixi, ferruginei. Pallium verò exalbidu, candore, à temporis corruptione nitorem suum amittente. Et certè si Petrus, vt Apostolus, hoc est, vt Doctor Orbis, & Euangelij sator consideretur, non alio colore, in extimo saltem indumento, vti debuit, quàm albo. Tradit enim R. Selomo in caput 5. Canticorum, apud Iudæos, literarum professores Doctoresque, candidam vestem gestasse. Alterum, quod in extremo limbo, intextum habeat Γ gamma: illum nempe, quod à sutoribus amputari solet, cùm è panno, vestem formant. Sed, quòd Princeps Apostolorum, ad paupertatis, & humilitatis indicium retinuit, transiit postea in gloriam. Nam apud Græcos cautum fuit, vt Hierarchicum pallium, quod in Sacrorum solemnijs Episcopi gerunt, duas tantum notas habeat insutas Γ videlicet, & \ast . Idque cernere, & obseruare est, in Epiphanijs, & aliorum hierarchicis vestibus. Hoc ipsum videtur insinuasse Abdias, in sua Historia Apostolorum. Quamuis enim ille liber existimetur spurius, auctorem tamen antiquum, quisquis ille fuit, redolet, ob multos vetustos ritus, & antiqua monumenta, quæ habet. Is igitur lib. 8. Bartholomæi Apostoli habitum sic describit. *Induitur pallio albo, habente per singulos angulos, singulas gemmas.* Suspicio, aut Codicis græci, aut latini interpretis errore, scriptum esse *singulas gemmas*, pro *singulas gammas*. Vel, si maus legere

gere gemmas, intelligendus forte est, non de lapillis pretiosis, sed de iam dictis Γ notis, intextis rudi panno. Accedit huic ritui antiquo firmando, quod de vestibus dictis Gammadijs, siue Gammatijs, in quibus Γ gamma intexebatur, ab Anastasio Bibliothecario dicitur in Leone IV.

Cingulus.
§. VIII.

Nunc de Petri cingulo agendum est. Licet autem potius dicere, præcinctum zona, quàm cingulo, Petrum. Tum quia, hoc usus est vocabulo Christus Matth. 10. 9. Marc. 6. 8. cum Apostolis inhibuit pecuniam gerere. Tum etiam, quia zonæ Orientalium, & maximè Iudeorum, ut plurimum lineæ eæque latiores, quàm cinguli, qui ferè funicei, aut pellicei. Non ignoro confundi aliquoties cum cingulo zonam. Attamen lego Hieremiam gestasse *lumbare lineum*: hoc est, zonam. Hierem. c. 31. Et Monachos præterea omnes, ex Pachomij, & Oresiesis instituto, linea zona præcinctos. Arbitror id factum à viris illis religiosis, ut Christi Apostolos discipulosque, cinctus quoque genere vocabuloque imitarentur. Eiusmodi verò lumbari, siue zona linea, præcinxit se Petrus, ut Angelo obediret, qui dixerat. *Præcingere, & calcea te caligas tuas.* Et vniuersè quidem, omnes qui tunicis vtuntur, indigent cinctu: quo, ut Tertullianus ait. De Pall. cap. 4. *tunicam corripiant.* Ne videlicet diffluat ad pedes vsque, & gressum impediatur. Quin etiam, longum iter aggressuri, apertæ tunicæ alas, hinc inde sublatas, zonam religant, aut cingulo quouis. Noctu verò, si non libeat, aut non liceat lecto discumbere expoliatos, laxato, vel amoto cingulo, tunicam defluere sinunt ad talos. Quod in carcere Herodiano fecisse Petrum, Chrysostomus adnotat Hom. 3. in epist. ad Ephes. *Propter carceris rigorem, inquit, ligamenta tunicæ ad horam laxauerat Petrus, Ut tunicam, inquit Beda circa pedes dimissa frigus noctis viscumq; temperaret.*

Habemus igitur, Apostolorum Principem palliatum, tunicatum, linea zona præcinctum. è qua tamen pependisse gladium, quod græculus quidam commentus est, falsum ego existimo. Quippe qui, ex antiquis Patribus, atque ex ipso Euangelio, sciam, ut infra demonstrabo, ne baculum quidem cuspidatum, Apostolis licuisse deferre. Is verò, qui Petrum gladio armatum inijsse Romam scripsit, neque Chrysostomus fuit, neque Proclus, neq; Germanus Cōstantinopolitani Antistites: sed ignotus quidam declamator: & inter opera Simeonis Metaphrastæ immeritò à græculo aliquo collocatus, sub Chrysostomi nomine.

Calcei.
§. IX.

Pedibus Petri contegendis, caligas damus. Caligas, hoc est, gregariorum militum, & rusticorum calceos, atque adeò pauperum hominum soles; quas idem sæpè apud scriptores esse, ac sandalia, B. Hieronymus in Isai. cap. 20. probè censet. Differunt verò à pedum integumentis ditiorum: quòd illa totum pedem, caligæ autem plantam solummodo

modò muniant . Itaque si Cassianum audiamus , illa Apostolis, Matthæi cap. 10. Christus prohibuit . Has verò caligas, siue sandalia, Marci cap. 6. permisit. Immò & Christus ipse, his vsus esse sandalijs perhibetur . Tradit enim S. Paschasius Abbas lib. 6. in Matthæum, sua ætate , Romæ monstrari calceos Christi, siue sandalia cancellata . Viuebat autem hic Diuus, ante annum Christi nongentesimum . Sanè quidem, Petrum Apostolum gestasse caligas, Lucas apertè narrat: cùm tradit, ipsi concluso in carcerem Herodianum , dixisse Angelum, *Præcingere , & calcea te caligas tuas .* Quo loco Græcus, ac Syrus, *sandalia* habent . Vt proinde, magis magisque pateat, caligas à vilioribus, & inornatis sandalijs, in sacris maximè literis , non differre. Porrò vsitata Hebræis caligè fuisse leguntur, siue sādalia, quæ ad pedè ligulis vinciebantur: quemadmodum hac etiam ætate, in Hispania gregarij milites: & rustici quoque nostrates faciunt . Crura quippe tibialibus non tegebant prisca, ne locupletes quidem. Sed hi ad summum fascijs decorè vinciebant, quæ ob id dictæ sunt *crurales* in l. argumento, ff. de auro, & arg. leg. Deque his Cicero in Clodium. Cato apud Nonium. Plinius lib. 8. cap. 57. Columella lib. 7. Val. Max. lib. 6. cap. 2. Breuiter eas describit Quintilianus lib. 2. cap. 3. *Fascias esse, quibus crura vestiuntur.* Tenuiores autem , vt dixi, supernam tantummodo pedum faciem, vittis siue etiam chordulis a ligabant, crura alioquin tegere non curantes. Singula hæc, antiquæ statues optimè repræsentant: & Apostolorum quoque imagines. Immo etiam nuna seruantur istiusmodi sandalia, siue soleæ, Andreæ, & Petri: illa Treueris, hæc verò Romæ, testibus Cornelio, & Lorino in Act. cap. 12. Inde ortæ sunt apud Christianos, crebræ pedum lotiones, Apostolorum ætate , & sequentibus quoque temporibus vsurpatæ . Nimirum, vt immunditiæ seminudis viatorum pedibus inhærentes , abluerentur . Quando & sordes quoque ipsas pedum, ante lotionem exosculabantur ij, qui pedes lauabant . Vt B. Laurentium factitasse, Acta eius prædunt: *Viguit enim hæc pietas , atque charitas erga hospites, beatis illis sæculis , quibus tamen, non vt conuiuis (quod nonnulli putant) loti sunt pedes hospitibus : sed tanquam peregrinis fessis , ac puluerulentis de via : & ob id lotio pedum Sanctorum, hoc est, Christianorum, à Paulo commendatur, Tim. 5.*

Cæterum, an præterea Petrus , alijque Apostoli , caligas soleasque suas, clauis suffixerint, tunc præsertim cum longissimo se itineri commiserunt, incertum quidem est . Ipsorum tamen exquisita pauperies, id credere persuadet. Nota quippe res est, rusticos pauperesque, clauatis incedere calceis : qui mos antiquissimus memoratur à Theophraste Charact. mor. cap. 5. laudaturque in Equitio Abbate, à Gregorio lib. 1. Dial. cap. 4. & 5. Vt recentiora taceam exempla. S. Bernardini Senensis, & B. Andreæ Auelini Ordinis nostri, quorum ego clauis munita calceamenta, huius Neapolii, illius Romæ, vidi, & osculatus sum.

Pileus .

S. X.

Sed quæres : Gessit ne pileum Petrus , an verò intecto capite semper fuit? Profectò, nisi me fallit opinio , neutrum absolutè asseri potest . Nam, si viri Romani, vt prisca scriptores produnt, aperto quidem ca-
pita

pite, sed non omnes, aut semper, & vbiq̄ue apud Lipsium in Saturnal. erant. Quoniam in sacris ipsorum, in ludis, in Saturnalibus, in peregrinatione, & militia: præterea liberti, ægroti, senes, conuiuæ, & ad nonnullum tempus prodeuntes è balneis, caput operiebant, vel lacinia togæ, vel petaso contrà ventum, & æstum: vtique de Iudæis quoque, & signatè de Apostolis, cum eadem propemodum distinctione locorum, & temporum, respondi huic quæsito debere, res ipsa exigit: & antiqui etiam scriptores iconesque satis ostendunt. Nam, vt plurimum, hos aperto incessisse capite, tum veteres repræsentant imagines; tum Lucianus iam supra appellatus significare videtur, describens habitum Christiani, *sine tegmine, & capite nudo*. At verò, cum domo longius abirent, vel imber arcendus esset, aut æstus, pileato, aut saltem palliolato capite erant. Quocirca, Tertullianus latinorum Patrum, antiquissimus, caput pallio tectos, describit Christianos, his verbis pallium laudans. *Vt super omnes exuuias augusta vestis pallium Christianorum, ita super omnes apices, & tutulos, acer suggestus*. Inquies lector. Quid pallio cum apicibus, & tutulis? Multum equidem. Apices enim, & tutuli, operimenta quædam decora erant, & nobilium capitum ornamenta, maximè Sacerdotum, vt Varro docet, & Festus. Affirmat igitur eruditissimus ille Afer, omnibus capitis operimentis, & ornamentis, palliorum lacinias, quibus Christiani, præsertim cum plueret, aut Sol æstualet, in caput reiectis vtebantur, longo interuallo excellere: & id suggestum esse omnium sacratissimum. Verum enim verò, Beatissimum Petrum, cæterosque Christi Apostolos, etsi alias similiter palliorum lacinij vsos pro capitis tegmine fas est, ex his quæ diximus arbitrari, in itinere tamen longo, aut cum nauticæ rei studerent, pileum operiendo vertici adhibuisse, iure existimo. Quis enim credat, totum Orbem peragrasse Apostolos sine pileo, quo imbres æstusque solis auerterent? Petro quidem, vt addicto maritimæ arti, hac etiam ratione tribendus est pileus. Nam Plautus, non latinorum modò, sed Punicorum etiam, addo & Hebraicorum morum & vestium, probè gnarus (nam cum Hannone in Pœnulo hæbraizat ad eò benè, vt in Iudæa fuisse natus propemodum videatur: quod certè eruditissimi quidam eius commentatores in Pœnulo demonstrarunt) In Milite Act. 4. Sce. 4. nauitæ vestimenta describens, nauigaturo Pleusidi, *causam* ponit, & *pallium*: Capitis scilicet operimentum, & corporis.

Quod si aliquis objiciat, Nullam Apostolorum imaginem, exhibere illos capite opertos. Fateor. Causa tamen non est, quòd nunquam sint vsi pileo: sed quod, coelitum capita, vice pilei, Diuinis radijs redimita, & splendèntia debeant repræsentari. Ipsimet tamen Apostoli, cum in terris viuerent, eo vestimento, & capitis tegumento vtebantur, quod, pro gentis more, suæ forti & arti, esset conueniens. Vide Romanas antiquitates typis æneis insculptas. Ibi, inter alios, quamplurimos vario capitum tegmine pileatos, est cernere: antiqui. s. piscatoris, calamū hamis instructum in mare mergentis, presso pileolo opertum caput. Atqui, piscator erat Petrus: igitur pileatus. Neque enim, in pilei vsu discrimen fuisse arbitror, inter Romanos, Iudæosque piscatores: præsertim cum Palæstina seuiore æstu ferueat, quàm Roma.

Baculus.

§. XI.

QUOD verò Petrus, baculo nixus iter facere solitus fuerit, cum nauigio egressus, viam pedibus tereret, constat ex Actis, Vitaque S. Frontonis primi Petragoricensis Episcopi, & ex Martyrologijs, Bedæ, Vsuardi, Adonis, Notkeri, atque aliorum complurium, narrantium Sanctum Frontonem, à Petro Romæ ordinatum Episcopum, & in Galliam, vna cum B. Georgio presbytero missum, hunc ipsum socium suum in itinere mortuum, baculo Principis Apostolorum cadaueri superposito, ad vitam resuscitasse. Enimverò, Apostolis omnibus, Christi concessu, licuisse virgam, hoc est, baculum in itinere gerere, palam est ex Marco cap. 6. *Præcepit, inquit, eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum.*

Neque obstant Christi verba illa, apud Matth. Apostolis, *virgam in via prohibentis.* Nam, est baculus ad sustentandum in itinere corpus: & est baculus ad defensionem armatus ferro: quem olim vocatum, *in fuste spatbâ,* ex Ennodio liquet Epist. 131. Hunc, Procopio interprete in Isai. 18. illis prohibet, illum concedit. *Etenim, quia Domini habemus auxilium,* inquit Hieronymus de baculo armato, *baculi præsidium, cur queramus?* Ille autem cõuenit Apostolis, utpotè in signe paupertatis, & vitæ laboriosæ. Quod & in Iacobo Patriarcha, qui similiter baculo nixus, Iordanem tranasse legitur Gen. 31. v. 10. norant expositores: inter quos optimè Oleaster. *Dicit Iacob, se in baculo suo, id est, sine vlla suppellectili, sine diuitijs, sine armatis, & pecudibus, sine feris: sed solo baculi comitatu, transisse Iordanem.* Certè Apostoli, veri Israelitæ fuerunt, & generosa Iacobæa proles: qui ob Christi Iesu amorem, & honorem, omni humanarum rerum copia destituti, in toto Orbe peragrando, & Euangelij legibus vbique prædicandis, se longè pauperiores Iacobo præstiterunt, nudo baculo nixi. Utque Ambrosius lib. 6. in cap. 9. Lucæ ait, *Nulla subsidij secularis adminicula requirentes. Quippe qui, fide tui, putarent sibi quominus ea requirerent, magis posse suppatere.*

Subucula, & subligacula.

§. XII.

EXteriora hætenus B. Petri vestimenta digessi. Nunc interiora, & quæ cuti hærent propius, libet exquirere. Et verò, an Apostoli, & præsertim ij, qui nauitæ fuerunt, Petrus videlicet, Andreas, Iacobus, Ioânes, Thomas, Nathanael, siue Bartholomæus, et si quis alius maritimæ deditus arti, subuculam gesserint necnè, in vtramque partem sunt argumenta. Negantem arripuit Scriptor quidam recentior, Eò quod putet, Apostolos in vili, & paupere cultu corporis, Cynicos illos Sophos, aut superasse, aut saltem imitatos fuisse. Cynici autem, laneam tunicam è rudi panno, super nudum corpus ferebant. Quod hodieque sanctè faciunt Monachi plerique arctioris instituti. Addi huic argumento posset. Si præter tunicam è panno, alteram è lino interiorem admisissent Apostoli, videri potuissent Christi præceptum violasse, duas tunicas prohibentis: quod quidem

dem non est dicendum. Denique tunica Christi inconsutilis, de qua Ioannes cap. 19. v. 23. lanea profectò erat: vt ij qui frustum eius aliquod, vel totam ipsam inspexerunt, testari possunt. Eaque intima fuit, & carni hærens, vt Arias Montanus tradit in Ioan. 21. *Tunicam*, inquit, *id est subuculam acceperunt, ut nudus omnino esset*. Videtur igitur verisimile, Apostolos in hoc etiam vestium genere, Christi exemplum esse secutos. Pro affirmante autè parte, facit, quod subuculam lineam, super nudo gestare, non est præter nauitarum institutum, & sortem. Videmus enim, vel pauperiores nautas, indutos subuculis è crassiore tamen lino, aut cânabe. Orientales verò homines omne genus, adèò gaudent indusio lineo, vt pene in prouerbum apud eos abierit. Nam obseruaui in Prato Sophronij, siue Ioannis Moschi, adagium sapere, id quod B. Abbas Cosmas in Laura Pharan, hoc est in Palæstina degens dixit Ioanni Moscho cap. 40. *Cum inuenieris aliquid ex Opusculis S. Athanasij, nec habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud*. Ex quo dicto, id profectò colligi potest. In Palæstina, adèò vilitata fuisse industria lineæ (lanea quippe inepta scripturæ sunt) vt in adagium, siue certè ingnomam abierit, *scribere in vestimentis*. Præterea fauet his, Philonis Iudæi de Therapeutis narratio, quòd interulam lineam gererent. In Ægypto quidè illi debebant, Iudæi tamen erant, hoc est patrij ritus cultusque tenacissimi. Hæc vniuersè dicta à me sunt.

Deuenio nunc ad Petrum. Scribit Ioannes cap. 21. Cum audiisset Petrus, quod is, qui ipsis piscantibus, & nihil piscium illa nocte capientibus dixerat. *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis*, Christus Dominus esset, *statim tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare*. Omnes loci huius Expositores, negant intelligi posse Petrum, dum piscaretur, fuisse penitus nudum: aiuntque, accipi debere τὸ nudus, pro seminudus, more piscatorum. *Neg; enim conueniebat*, inquit Euthymius, *vt omnino nudus esset propter turpitudinem*. Igitur cum piscaretur, vestimento aliquo nonnullam corporis partem Petrus operiebat, cætero corpore nudo relicto. Hoc est, cruribus & fortasse brachijs à cubito. Euthymius, tuniculam quandam imaginatur, manicis carentem, quæ corpus ad genua vsque contegeret, eamque ab ijs, qui in mari degerent vilitatam. Sed lanea nè, an linea fuerit tunica ista, nequaquam exponit. Nonnus Panopolita, coriaceum fuisse tradit indumentum. *Marinum indumentum circa nates voluens corium, quod geminorum demissum ad femora femorum, piscatores gestant, accursorum munimentum pudendorum*. Albertus autem Magnus, suo in hunc Ioannis locum commentario, paucis, & meo quidem iudicio optimè, rem expedit. *Erat*, inquit, *nudus: hoc est, nudalys interulis, & sporalibus vestitus. τὸ nudalys*, ea profectò significans indumenta, quæ nudo corpori proximè hærent. Hæc autem linea esse, maximè apud piscatores, nemo ignorat. Lanea namque, aut coriacea, marinis aquis iniecta, & madefacta, fracescunt facilè, & consumuntur. Habemus itaque, Beatum Petrum, lineam gestasse interulam, lineam fœmoralia, vt pote piscatorem, & feruidè tunc ad Christum adnans. Quod certè ex recentioribus, & Contzenus, & Brugenfis, viri apprimè docti asserunt. Ille cum describit Petrum, *leuibus vestitum, & ad opus piscationis habilibus indumentis*. Hic autem, *erat*, inquit, *nudus, id est, quasi nudus, solis ventre, & genitalibus velatis, illo subucula, his subligaculo*. Deque his fortasse linteis vestibus, dixit verus ille, sed incertus Auctor Encomij vinculorum Petri. *Vmbra, & lintea Petri morbos prostigarunt*. Adde his, honestum pudorem profectò persuadere, vt Petro, alijsq;

etiam

etiam Apostolis, interulam, & subligacula tribuamus. Nam si Cicerone teste, *Scenicorum mos tantam habet à vetere disciplina verecundiam, ut in scenam, sine subligaculo prodeas nemo.* Quotò magis id dicendum est de Christi Apostolis?

Ea autem argumenta, quæ pro parte negante protuli, haud difficilè diluuntur. Nam, quòd Apostoli imitati sint in vestitu philosophos Cynicos, id quidem dici non debet. Non enim Cynicorum, hoc est, eorum qui sub specie spernendi diuitias, & nobilitatem generis, humanam gloriam, vanissimè aucupabantur, sed Christi exemplum sectabantur Apostoli, & illius ætatis Apostolici viri. Christum autem gestasse tunicam exteriorem, nulla alia supposita interula, quæ carni hæreret, quamuis Arias Montanus ita fuisse arbitretur, id profectò, neque è sacra Scriptura, neque ex antiquis Patribus, probari posse puto. Et scio prætereà, in Basilica Lateranèsi, asservari Christi tuniculam lineam: cuiusmodi indusio, per totam etiam vitæ ætatem vsum fuisse, non est cur dubitemus. Denique non obstat illud præceptum Christi iubentis, ne duas tunicas Apostoli gererent. Nam sicut, Iuueno interprete, Christus non prohibuit calceos, sed duo paria calceorum. *Nec plantis, inquit, tegmina bina*, ad eundem modum intelligendus est, non prohibuisse subuculam, & tunicam, sed eiusdem formæ duas tunicas, quibus, diuersis temporibus vterentur, vt solent diuites habere vnam in præsentem vsum, alteram in futurum. Quod & B. Hieronymus probè obseruat, hoc ipsum Christi præceptum edisserens. Quocirca, vnam, ipsos gerere tunicam laneam, & sub ea alteram lineam, id quidem, neque Christi exemplo, neque præcepto aduersabatur.

*An plurimas sarcinas vestium, & comæatum
gestarint Apostoli.
§. XIII.*

NEquaquam placet mihi Apostolicæ paupertatis professionem attentè inuestiganti, id quod nonnulli recentiorum imaginantur: Apostolos scilicet duabus simul tunicis, si necessitas, & frigus postulare, solitos indui, siue (vt verbo D. Bernardi dicam) *suffarcinari*. Refellit hos, Procopius Chartophilax Encomio in Marcum, dum admittatur, *inermem & vnica veste indutum Marcum, vna cum Petro, Italorum gentem Christo subiicisse.* Adde Ioannem Chrysostomum, rationem etiam adducentem, cur Christus ad eòd pauperes, & incultos miserit, hom. 34. in Matth. post initium. *Iam verò, inquit, vt intelligant Apostoli, nouum hoc esse belli genus, & insolitum præliandi morem, cum illos nudos mitteret vna indutos tunica, sine calceis, absque virga, et absque zona, & pera, & ab excipientibus ali suberet: non fecit hic dicendi finem, sed inexplicabilem virtutem suam proferens, etiam sic euntes, inquit, mansuetudinem tamen ouium offendite, quamuis ad lupos ituri. Sic enim virtutem meam maximè ostendam, cum ab ouibus lupi superabuntur.*

Hæc autem, si aperire liceat ianuam, multa quoque alia permittentur: omne, scilicet penu, & quicquid esculenti poculentique ad vitæ vsum seruamus. Penora quippe eiusmodi, definiente Festo, sunt *res omnes necessariae ad victum quotidianum*. Itaque, si dicamus licuisse Apostolis sibi comparare in hyemem alteram, atque alteram tunicam: Licuit quoque prouidere rem frumentariam, quia necessaria: Licuit res omnes pariter necessarias,
ad

ad futuri temporis vsum, maturè conquirere: Licuit denique in itinere viaticum secum circumferre, & ante cœptum iter, pecuniam cibosque hinc inde corradere. Hæc enim omnia, aliaque multa consequentur, si illud ijs licuisse affirmetur. Acriorem enim necessitatem prebet dura fames ex inopia cibi, quàm frigus ex inopia indumentorum. At verò esculenta vlla secum tulisse Apostolos, neque Euangelia, neque sacræ Historiæ tradunt. Enimverò scimus, Apostolos, suas omnes facultates spontè reliquisse, vt Christi Iesu monita, atque exempla in paupertate, & omnium rerum egestate amplectenda sequerentur. Quocirca omnes Apostolicos viros, ex Christi præscripto, *sine pane, sine pecunia* describit Ambrosius lib. 6. in Lucam. Qui, non solum pecunia, & viatico omni à se prouiso, & comparato, sed signatè altera etiam tunica, discipulos Christi priuat, his verbis. *Neque vt duabus induantur tunicis, sed per viam omnia facillimè, & frugalissimè sumant. Frugalissimè, inquit, sumant.* Quæ sanè verba, significant, non solum non debere eos è suo sibi pœnu, de vestibus, & comœatu prouidere: sed ea etiam, quæ alij spontè offerrent, non nisi parcissimè sumere. Vidit hoc Victor Antiochenus, & Marcum Euangelistam exponens, ita scribit. *Tantum (ait seruator Apostolis) ab omni cogenda pecunia studio, auaritiaque suspicione, alienos vos esse volo, vt ne comœatus quidem causa (qua tamen res maximè necessaria vulgò haberi solet) quidquam omnino ab iis, apud quos hospitii gratia diuertitis, accipere vos sinam.* Hæc ille. Cui profectò subscribit Euthymius, inquit. *Qui Regnum Cælorum annunciabāt, oportebat eos quasi Angelos de cælo descendentes, leues, atque expeditos incedere.* Iudicem te nunc facio, Lector, sitne leuis, & expeditus ille dicendus, qui pedibus (vt Apostoli) viam longam terens, præter subuculam, duabus insuper tunicis, & crasso pallio, incedit onustus? Hæc profectò vestium sarcina, non modo Apostolicæ paupertatis limen excedit, sed incommoda quoque & molesta videri potest.

Beatus autem Hieronymus, à recentiore quodam, sententiæ nostræ obiectus, nobis potius fauere conspicitur, cum ait. *In duabus tunicis à Christo prohibitis, videtur mihi duplex ostendere vestimentum: non quo in locis Scythiæ, & glaciali niue rigentibus, vna quis tunica debeat esse contentus: sed quo in tunica, vestimentum intelligamus: ne alio vestiti, aliud nobis futurorum timore seruemus.* Animaduerte Lector B. Hieronymum, cum ait, non sufficere tunicam vnā, in locis præsertim niue rigentibus, nequaquam accipere *tunicam*, pro longa illa Iudæorum, atque Orientalium veste, supra quam pallium geritur: ac proinde, non posse colligi, binas eiusmodi tunicas, Apostolis eum indulgere. Sed pro altera tunica, pallium intellexisse. Lata enim significatio tum est: adeò vt, Plinio teste, arborum quoque & fruticum membranas, tunicas appellemus. Quicquid enim operit, tunica dici solet. Alioquin, si id vocabulum præse sumatur, nemo vnquam vidit Apostolum aliquem pictum, aut sculptum, duplici talari tunica, & longo pallio obuolutum. Quinimmo, Andreas, & Thomas, qui Scythiam, & Aquilonares frigidissimas terræ plagas peragrassè leguntur, vnica, & paupere tunica vestiti, in vetustissimis etiam imaginibus, apud Græcos, Ruthenosque, antiquitatum valde tenaces apparent. Porro, hæc ipsa, non de Petro solum, sed de Paulo etiam, Apostolo, imò magis magisque asseri debent: vt alias dicemus.

Sed quid plura huc de Petro congero, cum Petrus ipse, se descripserit, vt supra retuli, *Vna veste, hoc est tunica, & pallio indutum attrito?* Quocirca, hinc etiam colligo, non minus Apostolos pauperiem vestimentorum,

amasse, quàm Diuum illum Cappadocè, qui toto vitæ suæ curriculo, Apostolos imitatus est, Basilium Magnum intelligo, Euangelij preconem eximium, & splendidissimum Christiani Orbis fidus. Illi enim Gregorio contubernali eius teste, *tunica vna, & pallium vnum, stratus humi lectus*. His quippe verbis, Basilij paupertatè, ac terrenarum rerum despicientiam, iste describit Orat. 20. Meminisse autem oportet, Basilium multo tempore incoluisse frigida Euxini Ponti littora, & glacialia illa Armeniæ minoris confinia: nunquam tamen is, & nusquam, plures tunicas legitur induisse: sed tunicam *vnam, & pallium vnum*. O verè Apostolicum virum!

*Quanam praterea B. Petrus Neapoli egerit :
Sect. XII.*

DE conuersis ad Christi fidem Candida, & Aspreno, dicemus infra. Sed cum in vita S. Aspreni ab Alberico conscripta, quæ apud nos extat m. s. dicatur, *Ad preces Neapolitana plebis, Asprenum fuisse factum Episcopum Neapolitanum*, ea verba indicant magnum numerum, ciuium Neapolitanorum, ad Christi Domini fidem, B. Petri prædicatione, atque miraculis, per illos paucos dies, quibus Neapoli mansit, fuisse conuersum. Tam verò cita, & copiosa conuersio, felicissimam arguit Neapolitanæ plebis facilitatem: immò efficacissimam diuinæ gratiæ suauitatem. Videlicet, vt sanguinis Christi virtus appareret, qui prædixerat, Io. 12. 32. omnia ad se tracturum, si à terra exaltaretur. Præstat autem nunc inquirere.

An B. Petrus diuinæ Missæ sacrum Neapoli fecerit? Quod quidem indubitanter affirmo. Si enim rem altius repetere libeat: antiquissimum habemus Noe Patriarchæ idemq; sacris literis signatum exemplum. Is enim statim ac, nauigatio illa magnæ arcæ, feliciter desijt, sacrificium sospitatori Deo legitur obtulisse. Quod fuisse pergratum Numini, verba illa declarant, Gen. 8. *Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines*. Petrum igitur, finita iam nauigatione, Missæ sacrum fecisse Neapoli, congruum est arbitrari. Præsertim, cum id ipsum alibi, & antea, & deinceps, ipsum aliosque Apostolos crebro fecisse, in antiquis probatisque historijs legatur: pro more, scilicet rituque primi illius Euangelici sæculi Sacerdotum: quos, statim ac Christus in cælum ascendit, sacrificasse quotidie Christi corpus, non vno testimonio liquet.

In primis, Acta Apostolorum id apertè significant cap. 2. ad fin. his verbis. *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus*. Mox paucis interiectis: *quotidie quoq; perseuerantes unanimiter in Templo, & frangentes circa domos, vel (vt græcè sonat) per singulas domos panem, sumebant cibum, cum exultatione, & simplicitate cordis, collaudantes Deum*. Quem vtrumque locum Syrus interpres, vt infra dicam fusius, de pane Eucharistico accipit. Præterea extat B. Andreæ Apostoli, illustri coram Ægea Proconsule cõfessio, relata à Presbyteris Achaïæ, qui eius martyrio interfuerunt. Ego, inquit, *Omnipotentii Deo, qui vnus, & verus est, immolo quotidie, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum Agnum in altari. Cuius carnem, posteaquam omnis populus credentium manducauerit, Agnus, qui sacrificatus est, integer perseuerat, & viuus*. Hæc B. Andreas. Quotidie igitur liturgiam celebrabant Apostoli, & apostolici eius ætatis viri. Atque eo nomine,

mine, à Christo iudice laudibus, & premijs æternæ felicitatis fore cumulandos, tradit S. Hippolytus Portuentis Episcopus, & Martyr, in Oratione de consumatione sæculi: Iesum Christum affirmans, hæc verba dicturum. *Venite Pontifices, qui purum mibi sacrificium die noctuq; obtulistis quotidie. Quis igitur nunc dubitet, B. Petrum, à quo, vt S. Anacletus Papa docet epist. 3. post Christum in nouo testamento, Sacerdotalis ordo capit, si quando post longam nauigationem, opratum littus attigisset, diuinum sacrificium statim cœpisse celebrare, & pro more veteris Ecclesiæ, locijs suis cœlestem panem administrasse?*

Quid? In ipsis etiã nauigijs, secũ gestasse Apostolos, Christi Corpus, verisimile est. Ab ijs enim id moris accepisse posteros, qui illud gestarunt, credi profectò debet. Satyrũ videlicet Ambrosij fratrem, teste Ambrosio in eius orat. funebri. Maximianũ Syracusarum Episcopum apud Greg. lib. 3. Dial. c. 37. & alios multos, quos vetustæ laudant Historiæ. Solenne quippe erat antiquis itineri se dedentibus, Eucharistiam secũ deferre. Quod abundè constat ex Actis S. Tharsicij Acolythi, & Martyris, S. Stephani I. Papæ, & Martyris, S. Laurentij Episcopi Dublinensis: & aliorum quos habet Sariana collectio. Quocirca, vetustus ille Auctor Cõmentarij imperfecti in Matthæum, qui inter Chrysostomi opera extat, tradit, Paulum Apostolum cum esset in nati, sanctificatum panem, hoc est, Eucharistiam, manu sua porrexisse Lucæ alijsque fidelibus secum in Italiam nauigantibus. *Quod Sacerdos de manu sua dat, inquit Hom. 17. non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est. Quoniam hoc, non solum datur, quod videtur, sed etiam illud, quod intelligitur Vnde & Dominus in via, non solum benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleopha, & socio eius. Et Paulus nauigans, Act. 27. non solum benedixit panem, sed de manu sua porrexit Lucæ, & ceteris discipulis suis.* Scio à plerisque Patribus, hunc locum Actuum Apostolicorum, non de Eucharistico, sed de vsuali pane accipi, atque exponi. Quod, vt recentiores aliqui perpendunt, improbable videatur; Paulum in navi, inepto videlicet sacrificijs loco, adeò sacrum mysterium peregisse. Sed non video, quid vetet, Incerti huius sic exponere verba, vt velit dicere, panem Eucharisticum, alibi antequã nauem conscenderet, à Paulo consecratum, ab eodem postea in navi degente, socijs fidelibus, pro salutari cibo fuisse porrectum. Neque enim cogimur, ipsius verba intelligere, vt dicat, Paulum in navi, & sacrificasse, & sacratum, ac mysticum panem alijs porrexisse. Nihil ego nunc quæro, an ad Lucæ sententiã, ea Incerti auctoris expositio collineet: sed satis mihi est, adeò grauem, & antiquum interpretem, censuisse Paulum Apostolum, secum pro cœlesti viatico habuisse, diuinum Christi Corporis Sacramentum. Quid? Nonne hanc ipsam expositionem B. Lucæ in Concil. Constantiensium, & Pragensis Capitulum produxit, in disputatione contra Boemos? Adeatur Tomus tertius Antiquarum Lect. Canisij par. 2. pag. 493. ibi profectò reperietur, ex hoc præcipuè B. Lucæ loco, probasse Theologos in eo Concilio, communionem vnus speciei, contra Hæreticos illius temporis.

Sed, vt ad B. Petrum reuertamur, quocunque propemodum loco ipsum degere contigit, sacra Missarum mysteria celebrasse, Historici passim & Traditio produnt apertissimè. In primis, ipso in domo Ioannis, in Monte Sion sita, Missas celebrante, aduenit Spiritus Sanctus: vt de eo, alijsque Apostolis, vniuersè tradunt Hesy chius. Presbyter in cap. 19. Leuitici lib. 2. Bertharius Abbas in scdm, de S. Matthias Proclus Episcopus C. Politanus

de traditione diuinæ Missæ, & antiquus quidam Anonymus apud Metaphrastem, de laudibus B. Virginis. Deinde, Petrus Antiochiam profectus, ibidem omnium primus, Sacrificium nouæ legis celebrasse, testantur Octaua Synodus Act. 1. & Remigius Antisiodorensis Episcopus lib. 1. de celebratione Missæ. Ab Antiochia autem, post multos annos Romam pergens, vt in Orbis vetricæ fundaret Ecclesiam, quotiescumque nani descendit, vbique propemodum vestigia celebratæ ab eo Missæ reliquit. Ædiculis, in tantæ rei memoriam, mox extructis, & fama, ac Traditione, ad hæc vsque tempora conseruata. Nam, cum ad Salentinos, atque Apulos venit, tum & Brundusij, & Tarenti, & Vriæ, & Andriæ, & Siponti diuinam Missam, ipsum fecisse, earum regionum Historici, & vetera monumenta testantur. In Calabria etiam, & Sicilia littorè, compluribus locis, & postea Liburni, ac Pisis, ad quas Vrbes tempestate delatus fuisse perhibetur, Sacris operatus est. Vt post Metaphrastem, & rerum Etruscarum nonnullos scriptores, Baronius Cardinalis in suis Annalibus meminit ad ann. Christi 44. Barnabas item Apostolus, vna cum Caio, & Anathalone, nauigio ad Ligusticum litus appulsus, cum Brixiam peruenisset, ibi sacrum fecit, in eo altari, quod supra montem Chiteum etiamnum extat, & turris populorum frequentibus, quotannis adicitur: teste Murio in Historia de Sanctis Ecclesiæ Bergomenis. Quod etiam, monumenta Brixiana apud Rubeum Brixientem affirmant. Vtinam extarent Apostolorum Historiæ certiores, quam ex quas Abdias ille nescio quis, inter apocryphos à Paulo IV. nostro reiectus, charis fabulosus ille uir: Habermus profectò, & Ioannem Apostolum, & eius fratrem Iacobum, sæpe diuinam Missam in vtraque Hesperia consecisse. Porrò Casula, & Calix Ioannis Apostoli, nonne apud Lactranum habentur? Quæ certè monumenta sacra, haud parum huic, de quo nunc agimus, argumento adstipulantur. Itaque Petrus Apostolus, cuius quidem, non adeò obscura, vti aliorum Apostolorum, extant itinera, tot Italiae locis, sacrum subinde fecisse perhiberi, mirum cuique uideri non debet. Quippe cum Romam peruenit, eundem seruasse morem in domo Pudentis sita in Viminali colle, celebris Traditio, & constans fama est. De qua testis Baronius notat, ad 19. Maij *Matrum firma Traditio prescripuit est, domum Pudentis Romæ fuisse primum hospitium S. Petri Principis Apostolorum; illucque primum Christianos conuenisse ad Synaxim, constantem Ecclesiam, veltissimumq; omnium titulum Pudentis nomine appellatum, qui item & Pastoris nomine dictus reperitur: hodie vltro, Ecclesiæ S. Pudencianæ nuncupatur.*

Cum hæc igitur, quæ produxi, & vera, & recepta sint, merito etiam ac iure, videntur recipi debere nostrates Traditiones, & monumenta: quæ summo consensu afferunt, B. Petrum Neapoli, in eo loco qui nunc dicitur *Ara Petri*, diuinum Missæ sacrificium celebrasse. Id & antiqua Traditio, & eius loci antiqui, & illiterati lapides quos Schraderus in suis Italiae monumentis refert, disertè testantur. *Siste Fidelis & priusque Templum ingrediaris, Petrum sacrificantem venerare. Hic enim primo, mox Romæ, filius per Euangelium genuit, Panæque illo subtilissimo cibauit.*

Id ipsum asseritur in publicis tabulis Neapoli exaratis an. 1409. die 29. Nouëbris, Ladislao Rege, & Ioanna eius sorore præsentibus, at iuuentibus, & Tabellione testibusque legitime consignatis. In quibus alterum antiquitatis publicum diploma recitatur, quod Carolo III. Rege confectum est, & in Archiuo Regiæ Siciliae seruabatur. In illo igitur diplomate, inter

inter Ecclesias Neapolitanas, quarum ibi census, iuraque notantur fit mētio Ecclesiæ S. Petri ad Aram: & diuinæ Missæ à Petro eo loco celebratæ, præsentibus Aspreno, & Candida, atque alijs Christianis. His accedit eiusdem rei narratio, à nobili viro Antonio Pappanfonio, iussu Caroli III. Regis an. 1383. die 5. Octobris descripta, & testium obsignatione firmata: vt iustæ petitioni Thesæi Nicolæ satisfieret, vtpote, qui ex D. Aspreni antiquissima stirpe fuisse prognatus, publica, & probabili fama diceretur. Ioannes item Villanus, rerum suæ ætatis fidus Historicus, lib. 5. Neap. histor. & post eum alij, atque alij multi, id ipsum summo consensu adstruunt. Quorum sanè præcipui sunt, & primo loco ponendi, Alexander VI. & Clemens VII. ac Iulius III. Summi Pontifices, in Bullatis Diplomatum de Iubileis anno 1500. 1525. & 1550. Ecclesiæ, & Vrbi Neapolitanæ concessis. In his enim, ob id potissimum se ea concedere asserunt, quòd Neapoli B. Petrus Euangelium seminasse, & Ecclesiam, cui Asprenus præfesset, instituisse, ac Missæ sacrum eo loco, vbi nunc B. Petri Templum est, celebrasse perhiberetur. Alexius deinde, ac Ianuarius, & post hos Stephanus, Romæus, Regius, Summontius, Surgentius, Lindanus, Baronius, Ciacconius, Schraderus, alijque plurimi (nam omnes referre non est operæ) hoc ipsum asserunt indubitanter.

Vndè Templum, quod hodie appellamus *S. Petri ad Aram*, olim dicebatur, *Ara Petri*; ea nimirum de causa, quòd ibi S. Petrus sacrificauerit. Habemus consimilium nomenclationum exempla. Arianum ciuitas Episcopalis huius Regni Neapolitani, sic dicta est, quasi *Ara Iani*: vt & aliud Oppidum in Flaminia. Vide Blondum Etruria, & in Aprutio. Arelatam ciuitatem Galliæ Narbonensis, vt *Gervasius scribit*, ait Robertus Guagninus in Historia Francorum in Carolo V. *Aram latam* præsci appellabant. Nam in eo loco propè ciuitatem, qui Rocheta dicebatur, duæ columnæ extructæ erant, & super eas, ara imposita. Vbi quotannis ad Kalendas Maias, frequens vndique populus, Romanas hostias pro sua sospitate mactare consueuerat.

Iam verò, eo facto ex antiquis recentibusque scriptoribus abundè constabilito, altera quoque emergit, haud contemnenda ratio, hoc ipsum magis magisque corroborans. Quòd scilicet, cum B. Petrus, Asprenum, & Candidam, aliosque fortè complures, à se ad Christi fidem traductos, esse baptizaturus, liquido consequitur, non voluisse solummodo, sed etiam, pro more, debuisse diuinum sacrificium celebrare. Norunt enim rei Ecclesiasticæ consulti viri, antiquissimum illum ritum, ab ipsis videlicet Apostolis seruatum, & ad posteros propagatum, fidelibus recens baptizatis, tinctis, sacram Eucharistiam administrandi. Hoc est, filios Christo renatos, diuino lacte cibandi. Qui quidem Sacer ritus, videtur habuisse ortum à Christo. Quippe qui, postquam Petrum, vt S. Euodius Petri discipulus tradit, ipse baptizauit, & eo mandante, à Petro, Andreas, & filij Zebedæi, atque ab his, alij Apostoli baptizari fuerunt, Eucharistiam in cœna illa postrema instituit, eaque baptizatos Apostolos vberimè pavit. Id verò institutum Apostolico maximè sæculo, inuiolatè fuisse seruatum, constat plurimis, iisque grauissimis Patrum documentis, atque exemplis: quæ nouissimè diligenter collegit Ioannes Vicecomes lib. 5. de Ritibus Baptismi. cap. 34. Equibus, vt aliquot hic memorè sūt, S. Dionysius Arcopagita lib. de Eccles. Hier. cap. de Baptismo. Clemens PP. discipulus Petri, Epistola 3. Acta SS. Syri, & Euentij, Marci Euangelistæ discipulorum: & Vita S. Systi Papæ, ac

Mar-

Martyris apud Surium. Præterea Tertullianus lib. 1. adu. Marcion. & de Pudicitia cap. 19. ac de Baptismo cap. vlt. eiusmodi ritum ab ingente Ecclesia sanctè seruatum apertè declarant. Sed locus ille cap. 2. Apostolicorum Actuum, quem supra protulimus, his omnibus testimonijs, meritò est præferendus. *Erant*, inquit Lucas, *perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus*. Hæc verba, mox à baptismo tot millium hominum, à Petro ad Christum conuerforum, à Luca ponuntur. Eo certè scopo, vt, iam dictum Apostolicum morem significant, tunc fuisse seruatum, reficiendi scilicet, Eucharistico pane, baptizatos. Nam de Eucharistico, iam dicta verba, & ea, quæ paulò inferius Lucas habet, exposuit Interpres Syrus: qui pro *fractione panis*, posuit, *in fractione Eucharistia*, eumque secuti sunt Lyranus, Hugo Carenis, Glossa interlinearis hic, & Ionas Aurel. lib. 3. de Imag. ac B. Antoninus. 1. par. Hist. Tit. 6. cap. 2. vnà cum alijs multis recentioribus. Hi sunt Gagnæus, Montanus, Harlemius, Salmeyro, Lorinus, Estius. Vnus repugnæ Petrus Lintrensis. Sed is profectò, non considerauit *fractionem panis* à Luca positã, inter doctrinam Apostolorum, & Orationem, immeritò, & importunè intelligi posse, de alio; quàm de mystico, & Eucharistico pane. At benè est. Is ipse Lintrensis paulò post exponens illud, *& Oratione*, docet significari Sacrificium Eucharistiæ. Quo quidem sensu, etiam Tertullianus Latinorum Patrum antiquissimus, libro de Oratione, & ipse Lucas alibi, eodem Lintrense exponente, id vocabulum sumunt. Iam verò B. Petrus, non Hierosolymis solummodò, sed Romæ etiam, recens baptizatos, diuino paut pane. Actis SS. Processi, & Martiniani Martyrum apud Surium Tom. 4. id clarè testantibus, hisce verbis. *Cumli qui erant in custodia prostrauerunt se ad pedes B. Petri Apostoli, & baptizati sunt, promiscui sexus, & diuersa ætatis numero quadraginta septem. Obtulit autem pro eis sacrificium laudis: & participes eos effecit Corporis, & Sanguinis Domini nostri Iesu Christi*. Non est igitur dubitandum, B. Petrum Neapoli, diuinæ Missæ Sacrum celebrasse. Cum certum sit, Asprenum, & Candidam ab ipso baptizatos, mox debuisse, sacræ etiam Eucharistiæ participes fieri.

Quæret etiam aliquis. An Dioscurorum marmorea simulacra, quæ nunc ad Templum D. Pauli, quod Nostri incolunt, iacere dicuntur, ipse deiecerit? Item. An, eo Neapoli existente, Ecclesia aliqua ædificata sit? Respondebo breuiter: & vnica negatione, veluti vnico spongiæ tractu, vtrumq; hoc vulgi opinamentum, nullo sanè veteri scripto, aut solida traditione, stabilitum, abolebo. Petrus enim neque Neapoli, neq; alibi, aut Idolorum Fanum aliquod, statuamue deiecit, aut vero Deo publicam Ædem exciussit legitur. Pacificis namque temporibus, eiusmodi facta seruabantur. Intererea autem, toto terrarum Orbe, Christianos persequentes, satis fuit primis illis Christianis, aut subterraneum cœmeterium, aut intimum aliquod pij hominis cubiculum, colendo Numini, clam adire. Primus, qui non Templum, aut Basilicam, sed Memoriam Romæ extruxerit, Anacletus fuit quintus à Petro Pontifex. Euseb. lib. 3. cap. 24. **Legendum est Breviarium Romanum ad 9. Nouembris.**

An Petrus Neapolim alias reuiferit.
Sect XIII.

Vniuersè certum est, Petrum postquam in Urbem peruenit, nequaquam illic hæsisse ad obitum vsque perpetuò. Nam eius quidem, duæ minimum reperiuntur apud Ecclesiasticos Scriptores, veteraque monumenta, consignatæ ex Vrbe profectioes. Primam tradunt contigisse anno nono Claudij Imp. Christi quinquagesimo primo, quo tēpore Claudius, vt Suetonius scribit cap. 25. *Iudeos, impulsore Chresto, assidue tumultuantes, Roma expulsi:* atque adeò, vt nostri Historici omnes existimant, eos etiam, qui ex Iudæis, Christi fidem sectati essent, videlicet Petrum, Aquilam, Priscillam vxorem eius, cæterosque è Iudæa Christianos. Verum enimverò, illud Cæsaris edictum, quo Petrus quoq; ex Vrbe discessit, valde fuit rei Christianæ, eo tamen nesciente, proficuum. Illum quippe, qui vniuersi gregis curam, à Pastorum Principe Christo suscepisset, quemque elegisset Deus, *per os eius audire gentes verbum Euangely, & credere Act. 15. ver. 7.* non erat conducibile, vno in loco consistere. Itaque expedit, quantum mortali liceret, vniuersum peragrarè Orbem: & nondum credentes, ad Christi fidem perducere: credentes verò, in fide eius, magis, magisque roborare.

Porro anno iam dicto à Christo nato quinquagesimo primo, quo Vrbe Petrus excessit, reuertisse etiam per eandem viam ad Oriētales plagas, hoc est, per Latinos, Campanosque descendisse Neapolim, vt inde nauigio vectus, vltèrius pergeret, equidem non ausim affirmare. Quamuis enim exploratum sit, hoc ipso anno abiisse eum in Orientem, & Hierosolymitano Concilio, quod de abolendis legalibus coactum est, interfuisse: vt ex recta ratione temporum Beda in Act. 15. colligit, tamen cum Cāpaniæ, & Apuliæ vetera monumenta, quorum ego superius memini, apertè testentur, non hoc anno, qui fuit à Christi Ascensione decimus octauus, sed eo qui fuit vigesimus, Petrum abiisse Resinam, siue Retinam Oppidulum Neapoli vicinum (de qua re infra sermo redibit) Et anno Christi quinquagesimo septimo, qui fuit ab eiusdem ascensu vigesimus quartus, Apuliam peragrasse, profectò haud poterit quispiam certò affirmare, hoc etiam anno, quo Petrus Roma abiit, inuisisse Campanos. Itaque cum Simeon Metaphrastes tradat, hoc anno, Petrum cum Roma discessit, in Africam nauigasse, indeq; Alexandriam, mox Thebas, demum Hierosolymam peruenisse: istaque narratio de abitu Petri ad Pœnos, etiam Gregorij Magni testimonio lib. 2. ep. 75. & lib. 3. ep. 32. roboretur, verisimilius sanè est (recta insuper, & vstrata itineris id suadente linea) illum potius per mare Sardoum, quam longius circumactò nauigio, per Campanum, & Siculum littus, Africam petiisse. Affirmamus igitur, B. Petrum, non quidem anno Christi quinquagesimo primo, quo Roma discessit, sed biennio post, nempe anno à Christo quinquagesimo quarto, Resinam, atque adeo Neapolim accessisse: quamuis qua occasione in has tunc oras redierit, haud sit mihi certum.

Itinera quippe Apostolorum adeo fuerunt multa, varia, sinuosa, perplexa, vt mirum non sit, certo ea filo à nemine hæcenus potuisse describi. Multò minus occasiones, ob quas nunc huc, nunc illuc excurrerint, distin-

ctè

ætè cognosci: in tanta maximè penuria veterum scriptorum, etiam à B. Ioã-
ne Chrysofomo Præfat. in epist. ad Philem. deplorata, qui nobis Apostolorum
vitas, resque ab eis præclare gestas enarrant. Nam pauci illi, quos ha-
bemus, quàm multa prætereant, atque ea, quæ de ijs memorant, quàm bre-
uiter summamque percurrant, nemo non videt. *Vtinam*, inquit Chrysofosto-
mus, *non defuisset, qui nobis Apostolorum historiam diligentissimè traderet. Non tan-
tum, quid scripserint, quidue locuti sint: sed, ut sese per omnem vitam habuerint. Quid,
& quando comederint. Quando sederint. Quo ierint. Quid diebus singulis gesserint: &
in quibus partibus vixerint. Quam introierint domum. Quo nauigauerint. Vbi nam
applicauerint. Atque omnia diligenter exponeret. Adeo illorum omnia excimia utilitate
referta sunt.* Hæc diuinus ille vir. Cui ego subscribens. *Vtinam*, inquam,
B. Ioannis Apostoli, cum Romam Domitiano Imperatore ductus est ex
Asia, scriptum Odæporicon haberemus! Haud dubito, quin eum accessisse
Neapolim, non ambiguo arbitrato, sed certa relatione sciremus. Nunc
coniecturis, & indicijs vtcumque id consequi, hoc est, rei vmbra ample-
cti, necesse habemus.

Petrus itaque, Italiæ Christianas turmas, in dies magis magis magis-
que virtute, & numero succrescentes, anno à Christi passione vigesimo, hoc
est Claudij Imper. vndecimo reuisit. Iam enim postquam Roma abiit, Ori-
entis Ecclesias iterum perlustrauerat: multasque præterea alias, diuersis in
locis erexerat: vt bene Cardin. Baronius adnotauit. Anno autem à Christi
passione vigesimo quarto, qui fuit Neronis primus, iterum atque iterum
Italiam peragrauit: si non illam vniuersam, at certè saltem Apulos, Peuce-
tios, atque Daunios: apud quos, vt supra tetigimus, certa etiamnum super-
sunt vestigia, & monumenta, quæ B. Petrum ad eos adijisse significant. Id
verò, anno iam dicto contigisse, vetustus Codex Andriensis tradit. Præte-
rea, eiusdem rei vestigia sunt, Ecclesiarum Andriensis, Sipontinæ, & Tra-
nienfis foundationes, & origines ab ipso Petro, vt traditio, & libri veteres
supra producti loquuntur, institutæ. An verò, non solum anno à Christo
nato 57. & ab eodem passo 24. sed etiam postremo eius ad Urbem reditu,
qui incidit in annum Domini sexagesimum septimum, Neapolim Petrus
venerit, id vt verisimile quidem, sed non adeo certum, lectoribus iudican-
dum relinquo. Certè Diuus Epiphanius Hæresi 27. vniuersè significat, non
semel tantum, aut iterum, sed sæpè Beatos Apostolos, Petrum, & Paulum,
Urbe profectos esse: nempe, vt Orbis Christiani Prouincias, crebrò reuise-
rent: & adhuc tenellas Christi oues, Pastores illi, lacte charitatis pleni, be-
nignè fouerent. *Sæpè*, inquit, *Apostoli ex Vrbe ad alias terras ablegabantur. Paulus
enim in Hispaniam profectus est: Petrus verò sæpè Pontum, & Bithyniam visitauit.*
Si itaque sæpenumero Petrus Pontum, & Bithyniam, hoc est, Asianas, atq;
adeo Orientales Ecclesias visitauit, quidnam quæso prohibebit existimare,
sæpè etiam Neapolim, nempe quotiescumque ferè ex Vrbe ad Orientem
pergeret, pertransisse? Sanè quidem Ioannes III. Pontifex Maximus, episto-
la ad Episcopos Germaniæ, asserit, quòd Romæ ea de causa Linum, & Cle-
tum sibi Coadiutores Petrus instituit: vt eo absente, Pontificio munere fun-
gerentur, eiusque vices gererent. Nimirum, quòd Petrus Roma sæpè di-
scedens, per nouem subsequentes annos (quippe à Lini, & Cleti ordinatio-
ne, ad Petri in Urbem postremum reditum, nouem anni intercesserunt) Oc-
cidentalem, & Orientalem plagam identidem repeteret. Sicque contigit,
vt nec per totum id spatium, semper Roma absuerit, nec semper Romæ cõ-
stitit.

Caput Tertium.

97

stiterit. Nimirum, Sol illè Euangelicus, Christianum Orbem indefessus, & feruidus perlustrabat: & *ubi ferebat impetus spiritus, illuc gradiebatur.*

Sœpè igitur profectum Roma Petrum, sœpè etiam Campaniam, & Neapolim, valde verisimile est, petijisse. Nam, quod etiam superius dictum est, sicut rectum, atque vsitatum iter ex Oriente Romam, erat, nauigium ad Neapolitanum, siue Puteolanum litus appellere: ita etiam, migrantibus Roma ad Orientis plagas, eodem itinere eundum fuisse constat. Quocirca (vt hoc vnum è multis exemplum proferam) cum Abramius ille Alexandrinus (apud B. Gregorium lib. 8. Ind. 3. ep. 42. ad Eulogium) Alexandriam Roma repeteret, Neapolim venit, ibique mansit, donec mare tranquillaretur. *Ante hos autem, inquit, dies, Abramio Alexandrino veniente sanctitati vestra rescripseram. Sed Abramius nauigij necessitate compulsus, diu perhibetur in Neapolitana ciuitate commoratus.*

Equidem huic exemplo, Syluestrum I. aliosque multos Petri successores possem adijcere: sed vnus Cōstantinus Papa mihi sat erit. Qui cū anno 709. Roma Cōstantinopolim petijt, Neapolim adijisse, & vti B. Petrus fecerat, nauigio Siciliam, Calabriam, & Salentinos attigisse scribitur ab Albone Floriacensi lib. de vitis Pontif. Roman,

Et ante eum ab Anastasio fufius. Itaque similiter B. Petrum Roma profectum, Neapolim etiam accessisse, nequeo propemodum dubitare,

N

SANCTI

S. PAVLI

NEAPOLIM ADVENTVS.

CAPVT QVARTVM.

Nefas effet à Petro Paulum disiungere : cum ij, vt Ecclesia canit ; *in vita se diligentes, in morte quoque non sint separati.* Spreto itaque Chronologiae ordine, de ipsius in hanc Urbem accessu, qui dicitur contigisse, anno Christiano quinquagesimo nono, cum ipse ex Oriente Romam veniret, & Puteolis aliquot dies mansisset, Mihi, hæc peculiarius sunt dispicienda.

Seçt. I. An Paulus, Neapolim aliquando venerit.

Seçt. II. Quinam Pauli fuerint socij.

Seçt. III. Quo tempore Neapolim venerit, indeque Romam petierit.

Seçt. IV. Num ipse, ac Timotheus, suus ad Hebraeos Legatus, Neapolim aliquando reuiserint.

An Paulus Neapolim aliquando venerit?

Seçt. I.

Septem diebus mansisse Puteolis Paulum, Lucas tradit, Act. cap. 21. Magna hæc Puteolanorum laus est: ipsos scilicet, maturè Christi fidem suscepisse: ac tanti Apostoli præsentia fuisse decoratos. Inter cætera autem, quæ verisimile est, ipsum Puteolis patrasse, à Fratre Hypposito Donosmondo Ordinis Minorum de Observantia, in sua Historia sacra Mantuanæ Ciuitatis, traditur, Virgilij sepulchrum visitasse: atque cum lacrymis dixisse. *O qualem te reliquissim, si te viuum inuenissim, Poetarum maxime!* Sed, cum tot eruditi viri, qui in Virgilium commentaria ediderunt: eiusque gesta, diligentissimè inuestigarunt, nihil de eiusmodi visitatione testificentur, fides sit penès auctorem.

Cum itaque septem dies Puteolis manserit Paulus, verisimile profectò est, illum tunc Neapolim accessisse. Nam, sicut, Galefinio teste, Simon Logotheta tradit, Ignatium non Puteolis modo, sed etiam Neapoli religionem Christianam disseminasse: ita & de Paulo dicere, nihil profectò prohibet. Et verò Neapolitanos etiam, eiusdem præclaræ laudis, quæ Puteolis data est, esse participes, nemo puro dubitauerit, nisi qui antiquam traditionem de Pauli ad hanc Urbem accessu, deque eo haud incerta etiamnum extare monumenta, profus ignoret. Meritò proinde

Lorin.

Lorin. in Acta. *Tradunt, inquit, Neapolitani, nec huius rei vestigia obscura demon-
strant, ad eos etiam Paulum in transitu diuertisse. Probabile id est, ob vicinitatem, &
quia Romam Puteolis tendentes, modicè illac deflectunt.* Hæc ille. Solenne enim
erat Apostolis, & Apostolicis viris, quod etsi aliquo principaliter tende-
rent, per viam tamen, ad alia vicina Oppida dextrorsum, & sinistrorsum
deflecterent, prædicandi Euangelij gratia. Sic Petrum, & Paulum Romam
ex Oriente tendentes fecisse in Asia, & Græciæ partibus, obseruari potest
apud Lucam in Actibus: & Sophronium, ac Metaphrastem locis iam supra
cap. præcedenti citatis. Sic etiam eodem sæculo, Syrum, & Iuuentium, ab
Hermagora, Marci discipulo Ticinum missos, Insabres, Venetos, & Ligu-
res circumquaque iustrasse, testantur Romani Fasti ad 12. Septembris, his
verbis. *Etiã vicinas Vrbes diuinis operibus illustrarunt.* Sic Martialis: sic Mater-
nus: Sic Prosdocimus: vt habent Acta apud Equilinum. Quid igitur prohi-
bet, quin existimemus, hunc etiam morem seruasse Paulum in nostra Cam-
pania? Iulius profectò Centurio, nobili illa, & Romano viro digna pietate,
sinebat illum quacunque vellet, diuertere, Act. 27. 3. Porro Paulus non na-
uigio amplius detentus est, sed pedes Neapolim, & postea Romam petijt.
Terrestre enim hoc fuisse iter, tradit Euthalius Episcopus Sulcensis in cõ-
mentario de Peregrinatione Pauli. Id ex ipso Luca elicitur scribente, Act.
28. 15. *Fratres, hoc est, Christianos, occurrisse Paulo, & socijs vsque ad Ap-
pij Forum, ac tres Tabernas. Occurrere autem illi non potuissent ijs locis
B. Paulo, si is nauigio Romam petijisset. Appij enim Forum, erat vbi nunc
Monasterium Fossæ nouæ, si Fl. Blondo credimus. Tres autem Tabernæ, ibi
sitæ, vbi nunc Cisterna, Oppidum Ducum Caietanorum. Adde ex Lorino,
quod potuit sanè Paulus, Puteolis Neapoli finitimis, Christianos aliquot reperire: vtpõ-
tè facta iam in ijs locis, ante annos multos à R. Petro, Christi Domini fide: multo itaque
magis, potuit Paulus fideles Neapoli reperire.*

Quæ certè valdè probabilia sunt. Video enim Papinium Statium, &
Neapolitanum ciuem, & incolam, breuiter quidem, vt fit in re vulgò nota,
sed tamen significare, eos qui Puteolos appellerent, Neapolim quoque
adire solitos. Tradit enim lib. 3. Silu. carm. 5. adeo magnam aduentantium
frequentiam, ijs fuisse ciuitatibus, vt vocet earum *littora, mundi hospita.* Cum
igitur iungat Statius, in hac celebritatis laude Neapolim simul, & Puteo-
los: vtique iisdem verbis indicat, morem olim extitisse accolis, & iter per
eas oras facientibus, vtramque inuisendi ciuitatem. Sic ille igitur canit. De
Neapoli primum. *Hæc auspice cõdita Phæbo Tecta.* Mox de Puteolis, *Dicæarchæ
portus.* Demum de vtraque simul, & *littora mundi hospita.* Statioque concinit
Cicero, qui Neapolim, *celeberrimum* nuncupat *municipium*, Orat. pro Rabi-
rio. Hoc est, quo celeberrima semper esset, accolarum aduenarumque fre-
quentia. Morem igitur fuisse Paulo, hoc præsertim itinere, quamquam mi-
litum lictorumque custodia vallato, inuisere fideles Christianos, sicubi eos
reperisset, planè colligitur ex Luca cap. 27. ver. 3. narrante, adeo humane
tractatum à Iulio Centurione cohortis Augustæ, cui traditus fuerat à Festo
Præside, ad Cæsarè deuehdus: vt eo permittente, libuerit Beato Apostolo,
ad amicos ire, & curam sui agere. Hoc est, vinculis solutum (custodiente eum
tamen aliquo militum) abire ad vicina loca: tum vt Christianos consolaretur
sua præsentia, & in fide firmaret: tum etiam, vt ab ijs vicissim (quod eo
loco obseruant Strabus, Hugo, & Lyranus) acciperet necessarium itineri
commeatum, pro se, & socijs. Quamquam enim Gagnæus existimet, stipen-

dij Imperatoris, tam longam nauigationem fuisse susceptam : ea tamen non erant eiusmodi, quæ recreandis Paulo, sociisque tot vexatis molestijs, sufficerent. *Erat namque Paulus, inquit Chrystostomus valde affectus à vinculis, à metu, à circumductione: quocirca non sicut Lucas, humano more, Paulum sui curam egisse.* Quid igitur vetuit, aut impedimento fuit, quin ardentissimus ille Pauli spiritus, sciens Neapoli, tot eo tempore esse Christianos (hos enim amicorum vocabulo significat Lucas eo loco) eamque ciuitatem à Petro collega suo charissimo, & Apostolorum vertice summo, fuisse ante annos quatuordecim Christo Domino subiugatam, Neapolim & ipse inuiseret, ac recetem Christi sobolem, suo illo suauissimo lacte, hoc est exemplo, & prædicatione, in Christi fide firmaret, numeroque auget? Certè non alio argumento Messanenses, ad se Beatum Paulum aduenisse affirmât, nisi quòd, cum Rhegium ille adiit, verisimile sit, transfretasse, & vicinam Messanam, urbem obiter inuisisse. Quocirca de ea re M. M. SS. monumenta, & traditio Messanensis Ecclesiæ, citantur ab Octauio Caietano in Martyrologio suo Siculo ad diem 30. Iunij.

Et verò, quod obijci posset ex Luca, scribente Paulum septem diebus mansisse Puteolis, & mox Romam abiisse: id profectò non tollit, quin intra septem illos dies, Neapolim diuerterit. Præsertim cum Arator Romanæ Ecclesiæ Sebdiaconus, qui ante mille annos scripsit Poeticam paraphrasim in Acta Apostolorum, apertè tradat, Paulum cum Romam pergeret, ad plurima Oppida Vicosque diuertisse.

*Plurima quæq; legens, distinctis Oppida Vicis,
Venit ad excelsa sublimia culmina Romæ.*

Et verò ad eundem modum, cum idem Lucas Act. 18. 11. dicat. *Sedit autem Corinthi annum, & sex menses, docens apud eos verbum Dei,* non tollit, quin interea, alio atque alio, vti occasio præbebatur, abierit: vt eruditè Baronius to. 1. Ann. 1. ex ipsiusmet Pauli verbis ad Corinthios scribentis, euincit.

Illud præterea ad nos Paulum accessisse, magis magisque ostendit, quòd videlicet, solenne fuerit Maioribus nostris, ingruente aliqua calamitate, Petrum & Paulum, veluti suos Tutelares Diuos, præcipua veneratione fideque, publicè inuocare. Sic factum, & cum eximio, & admirando rei optatæ euentu, tum Leone IV. Pontificæ Maximo, Neapolitana classe aduersus Sarracenos obtendente: tum etiam Ioanne X. aduersus eosdem impios Christi hostes, qui Campaniam, & Apuliam occupauerant, Neapolitano exercitu ab eo in sacri belli fœdus impetrato. Meritò itaque Fl. Blodus in descript. Campaniæ, vti antea Anastasius Bibliothecarius, & alij in vitis horum Pontificum memorant, Neapolitanos, quòd Romanarum Petri, & Pauli Basilicarum, ac Sedis Apostolicæ defensores vindicesque fuerint, his verbis extollit. *Nullis maioribus, ex omni Italia, quàm Neapolitanorum vivis, & seruata est Roma, & Barbari sunt expulsi.*

Quinam Pauli fuerint socij.

Sec. II.

DE Luca quidem, nulla potest esse dubitatio, quin Paulo in hoc itinere comes fuerit. Nam in Actis, quæ scripsit, de se, & Paulo plurali numero loquitur. cap. 28. 13. 14. *Plante Austro, secunda die venimus*

venimus Puteolos: ubi inuentis fratribus, rogati sumus manere apud eos dies septem. Quocirca, re~~ctè~~ S. Epiphanius, Hær. 31. scriptum reliquit, B. Lucam Euangelium in Italia disseminasse.

De Aristarcho item certum est: his verbis attestante Luca cap. 27. 1. *Vt autem iudicatum est, nauigare cum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis, Centurioni nomine Iulio, cohortis Augustæ, ascendentes nauem Adrumetinam incipientem nauigare circa Asia loca fustulimus, perseuerate nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicens.* Aristarchus itaque nobilis ille, & fidus Pauli discipulus, vna cum Paulo in Italiam, atque adeo Puteolos, & Neapolim venit, Eius elogium in Martyrologio Romano 4. Augusti scriptum, hoc est, *Thessalonica natalis B. Aristarchi, discipuli, & comitis indiuidui S. Pauli Apostoli: de qua ipse ad Colossenses scribit, salutas vos Aristarchus concaptiuus meus. Is deinde ab eodem Apostolo Thessalonicensium Episcopus ordinatus, post longos agones, sub Nerone coronatus a Christo, quieuit.* Debui hoc loco, istud Romanæ Ecclesiæ de B. Aristarcho illustre testimonium recitare, quod ex eo poterunt pij lectores, quis ille, quantusque fuerit, agnoscere. Simulque probabiliter conijcere, virum qui Pauli concaptiuus comesque indiuiduus extiterit, Paulo Puteolis excurrente Neapolim, & ipsum vna cū Paulo huc excurrisse. Mos enim fuit Pauli, vt locis compluribus Actorum apparet, discipulos secum ducere.

Ex verbis autem Lucæ paulò ante relatis, suspicabitur fortasse quispian, quod & Incertus ille imperfecti in Matthæum commentarij auctor Hom. 17. apertè significat, alios etiam præter Lucam, atque Aristarchum, fuisse Pauli socios: quosdam videlicet ex ijs vinc̄tis, quos *custodias* Lucas appellat: v̄sitato nimirum, Suetonio quoque, ac Senecæ vocabulo. Maxime cum græcus Lucæ sermo hoc loco clarior sit latino vulgato. Habet enim *και τινας κραυπς δεσµώτας.* Hoc est, & *quosdam alios vinc̄tos.* Quocirca Oecumenius ad Act. cap. 27. 37. scribit, Lucam, & alios quosdam discipulos, fuisse cum Paulo. Et quamquam nullum nominatim memoret, nonnemo tamen recentiorum expositorum est, nempè Io: Mariana in Ephes. 6. qui existimat, Tychicum, qui vnus erat ex LXX. Christi discipulis, fuisse Paulo comitem, cum ex Oriente in Italiam venit. Lucas igitur, Aristarchus, Tychicus, & plerique alij, Paulum in nauì vinc̄tum comitati sunt: & ipsi cum Apostolo vinc̄ti simul cum alijs criminosis: exemplo Christi, qui *cum iniquis reputatus est.* Fuisse enim socios quoque Pauli, vinculis alligatos, persuadent verba illa Lucæ Act. 27. 7. *Venimus Myram, quæ est Lycia: & ibi inueniens Centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, transposuit nos in eam.* Non, inquit, nos in eam transiuimus, vt dicendum fuisset de nauigantibus liberis, & suæ spontis: sed ait, *transposuit nos in eam:* vt de sarcinis, & qui instar sarcinarum sunt, de vinc̄tis constrictisque dici solet.

Quo tempore Neapolim venerit, indeque Romam petierit.

Sect. III.

DE anno iam diximus eū fuisse Christi quinquagesimum nonum, Mensẽ verò aditæ Campaniæ, colligere est ex accessu Pauli ad Urbem Romam. Baronius ad ann. Christi 59. scribit probabile esse, Iunio, aut forte citius, nempè Maio mensẽ, B. Apostolum Romam peruenisse.

uenisse. Miramur non stare eum, grauiſſimo testimonio tot veterum Martyrologiorum, B. Pauli in Urbem ingressum, sexta die Iulij consignantium. Martyrologia enim Bedæ, Vſuardi, ac Rabani: Item Martyrologium Ecclesiæ Pulſanentis literis Longobardicis scriptum, quod in nostra Bibliotheca MM. SS. Sanctorum Apostolorum aſſeruatur, & Florentinum anno 1486. editum, sic habent. *Prid. Non. Iulij, Octaua Apostolorum, & primus Apostoli Pauli ingressus in Urbem Romam, anno secundo Neronis Imperij.* Quid clarius dici poterat? Libuit nihilominus Baronio, veteribus refragari: ea ducto coniectura: quod, vt legitur in Actis cap. 28. *11. hyems esset, ac frigus,* cum Melitam appulſus est, vna cum vectoribus alijs. Cæterum nos Martyrologijs adhaerentes, ita ratiocinamur. Die sexta Iulij, Paulus Romam inijt: ergo ad finem Iunij videtur fuisse Puteolis, & Neapoli. Vt hinc proinde intelligere liceat geminum Euangelij solem, Petrum, & Paulum, geminum Solstitium, illum hybernum, hunc æstiuum, in nostra, tunc verè felici Campania, ea commoratione fixisse. Enimuerò Lucas dicit, iam præcipiti vere, Paulum Melitam soluisse, & Puteolos aduenisse. Constat præterea ipsum, Neapoli alijsque Campaniæ Oppidis peragratis, fuisse commoratum dies septem: hoc est vsque ad Iunium circiter extremum.

Certè cum cogito id, quod Dausquius in Vita Pauli scribit: idcirco eum abiisse ad Hispanias, quod nouisset, eam regionem tunc temporis Apollonij Thianæi veneno magiæ fuisse respersam (legendus est de hac re Philostratus lib. 5, cap. 3.) Eadem ratione reor, debuisse Paulum, dies aliquot in Campania demorari. Nimirum, vt si qua semina demonolatriæ Magus ille, ex Oriente Romam adiens, perque Campaniam transiens, Campanorū animis adpersisset, Christiano antidoto, ex templo discuteret. Suspicionem præterea iniicere Paulo potuerunt, & celebre illud Cumani Oraculi Tripus, ac tot fana, & teterrima antra, cubaculaque subterranea, diuinationibus magijsque post Sibyllæ obitum, apta domicilia: quæ tractus illos, toto Orbe celebres fecerant.

Obſeruare autem hoc loco mihi licet, ex Lucæ verbis à *Fratribus*, id est, à Christianis, qui è tota Campania, Puteolos ad Paulum viſendum, conuenerant, fuisse certiores factos, eos qui Romæ erant fratres, de aduentu Pauli: ac de die, qua Puteolis esset ipse discessurus.

*Num ipse, ac Timotheus suus ad Hebraeos Legatus
Neapolim aliquando reuiferint.*

Sect. IV.

Repetenda sunt, quæ de Petro diximus cap. præcedenti. De Paulo nunc agens, breuiter dicam. Post primum suum ad Urbem, quem superius ex Luca descripsimus, aduentum, non semper ipsum, ad obitum vsque Romæ mansisse: sed biennio in Vrbe peracto, varias Occidentis, atque Orientis oras prædicando peragrasse, testantibus id Eusebio, & Hieronymo, certum est. An verò, & Neapolim aliquoties reuiferit, nemo, quem equidem sciam, literis id expressè mandauit. Nihilominus, Neapolim illum repetisse, vt paulò ante de B. Petro diximus, verisimile est: quam coniectura id potius, atque arbitrio, quam certo aliquo, vel famæ, vel monumenti veteris testimonio possimus affirmare. Porro Eusebius Cæsariensis,

fariensis, S. Pauli liberationem, ac prædicationem sic narrat, lib. 2. cap. 21. *Paulus Romæ cum pro iudicio respondisset, traditum est, eum ad Euangelium passim prædicandum, se denuo recepisse.* Similia scribit B. Hieronymus, lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Paulo. *Post passionem, inquit, Domini vigesimo quarto anno, id est secundo Neronis, eo tempore, quo Festus Procurator Iudææ successit Felici, Paulus Romam vinculis mittitur: & biennium in libera manens custodia, aduersus Iudæos, de aduentu Christi, quotidie disputauit. Nequid autem Neronis Imperio roborato, nec in tanta erumpens scelera, quanta de eo narrant Historia, Paulus a Nerone dimissus est, & Euangelium Christi, in Occidentis quoque partibus prædicauit.* Hæc B. Hieronymus. Quin, & ipse Paulus, præter Ecclesias Orientis, quas cum liberatus esset à primis illis suis Romanis vinculis, se aditurum, ad Philippenses cap. 1. & ad Philemonem scribens, pollicitus est: Italiae etiam Ecclesias, & Christianos, qui in Italia essent, se iam tum præsentem cernere, & inuisere affirmavit ad Hebræos cap. vlt. sic scribens. *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum: cum quo, si celerius venerit, videbo vos. Salutate vos de Italia fratres.* In quem locum meritò obseruat Theodoretus, idè dictum, *De Italia, ut ostendat, undenam scripserit epistolam: simulque significet, prædicationem Euangelicam, breui tempore omnia peruasisse: & gentes, ex promissione Abrabæ facta, affectat esse benedictionem.* Itaque his verbis Theodoretus significat, omnem Italiam, ab Apostolo, eo tempore fuisse lustratam. Succinitque Theodoro Ribera sic scribens. *Quod ait, de Italia, non de Roma, vlloue altero certo Italia Oppido, aut Vico: nam sera profectò saluatio esset, nisi Paulus Italiam vniuersam breui percurrisset, ut optabat: & quidem optasse constat ex 2. Thessal. 3. Orate pro vobis, ut sermo Dei currat, curruat ergo Paulus, tamquam fulgur, aut tamquam si esset spiritus sine corporis mole: ut ita relisteret, & repugnaret illi, qui celerrimè circuit, ac perambulat terram, ut deuoret, maciet, ac perdat. Iob. 1. & 2. & 2. Petri 1.* Itaque B. Apostolus Paulus, vniuersa Italia velocissimè peragrata, Romam se recepit: indeque, vt omnes propemodum expositores docent, nempe Sedulius, Primasius, D. Thomas, Hugo Card. Carthusianus, & recentiores quamplurimi, epistolam hanc ad Hebræos scripsit. Quis igitur sibi persuadeat, Paulum, in ea totius Italiae lustratione, Neapolim nostram, quæ vel tunc inter primarias Italiae ciuitates numerabatur, veluti inhospitam, & inaccessam præterijisse? Et, cum postremò Paulus Romam reuersus est, diuino numine missus, vt vna cum Petro illam Urbium Reginam, Apostolico sanguine purpuraret, credibile valde est, illum ex Oriente venientem, Neapolim, Timotheo, Patroba, Tito, alijsque comitatum discipulis transijisse.

Et quidem de Timotheo, id asseritur. Quia epistolam Pauli ad Hebræos, per ipsum missam fuisse, Græci Codices ad finem epistolæ habent. Idque ipsemèt Apostolus apertè dicit ijs verbis. *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: hoc est: à me cum hac ad vos epistola missum.* Quamquam enim Chrysostomus, vel, qui eius Diui conciones collegit, alio ea verba trahat: Theodoretus tamen Chrysostomi discipulus, & breuiator, apertissimè in hunc locum ait. *Ostendit Paulus, fuisse missam per ipsum epistolam.* Porrò Theodoretæ expositionem, quamplures grauissimi expositores sequuti sunt. Inter quos D. Thomas. *A me, inquit, dimissum ad prædicandum, & ad vos missum cognoscite: id est, gratiosè recipite.* Et Iacobus Faber, cum sanè mētis esset, ita scriptum relquit. *Quid est: Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum, nisi, qui a me cum literis, & mandatis ad vos dimissus est?* Immò testatur Varabius, hunc ipsum Lucæ textū à nonnullis sic legi. *Agnoscite Timotheum fratrem*

fratrem nostrum, ad vos delegatum. Horum igitur, aliorumque quos prætereo, doctissimorum virorum auctoritas, planè facit, ut minus equidem probem Theophylactum, Oecumenium, & qui hos sequuntur, Estium, Cornelium, & Benedictum Iustinianum, negantes epistolam hanc, missam fuisse per Timotheum ad Hebræos. Quòd autem Iustinianus ait, ex ijs verbis, *Cum quo si celerius venerit, vos reuisam*, colligi posse, Timotheum abfuisse, cum hanc epistolam Paulus scriberet, id profectò, non ego solus, sed prisci nuperique expositores permulti, videntur explodere: atque docere, Paulum ijs verbis, hoc sibi velle. *Si vos ad me citò remittetis Timotheum, cum eo vos reuisam. Sin verò moram fecerit, ego adeo percipio vos quamprimum reuisere, ut sine illo ibuc redire statuerim*. Ita explicant Ribera, Baronius, Faber, Gorranus, Lombardus, Haymo, atque Lyranus. Et Baronius quidem sic euincit, Timotheum esse missum eo tempore à Paulo in Orientem, ad visitandas formandasque Ecclesias. *Nam hoc, inquit, anno Christi sexagesimo. scribens Paulus ad Philippenses, de mittendo in Orientem Timotheo, quem superiori anno Romam accersueras, consilium se inisse tradit, his verbis cap. 2. Spero autem in Domino Iesu, Timotheum cito remittere ad vos: ut & ego bono animo sim, cognitis, quæ circa vos sunt. Immo & se eo venturum pollicitum esse, cum ait. Confido autem in Domino, quoniam & in se veniam ad vos cito. Scribens verò ad Hebræos, hæc habet, eodem prope argumento cap. 13. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo, si celerius venerit, videbo vos*. Baronius itaque ex collatione verborum Pauli in epistola ad Philippenses, cum his quæ scribit in epistola ad Hebræos, solidissimè colligit, iam dictam nostram, illorumque quos protuli, expositionem, esse Pauli sententiæ valde consentaneam. Quin etiam, rationem reddit Lyranus profectò germanissimam, cur per Timotheum potius, quàm per alium quemuis mitti epistola ad Hebræos debuit. *Timotheus enim, inquit, eras circumcissus, & ex matre Iudæa: ut patet Act. 16. idè per ipsum misit Apostolus epistolam Iudæis: & per hominem Gentilem, & incircumcissum, noluit eam mittere, quia Iudæi consortium Gentilium abhorreb. int. ut habetur Act. cap. 10. & 11*. Hæc Lyranus. Ex horum autem germana, ut ego existimo, interpretatione, id equidem mihi videor posse colligere: nempe, Timotheum Roma Hierosolymam petentem, si rectum vñtatamq; uti par est credere, iter tenuit, Neapolim proculdubio primùm se contulisse: indeque in Græciam, atque in Orientem perrexisse: sicut & quamplurimi diuersis temporibus olim fecisse leguntur.

Quin etiam, cum iam satis probauerim, per Timotheum à Paulo missam fuisse epistolam ad Hebræos: vltèrius efferri me à coniectura aliqua patior. Videlicet: ut opiner, eam epistolam, vel Neapoli, vel Puteolis fuisse ab Apostolo scriptam. Ab Italia quidem missa legitur apud Græcos in calce epistolæ. Sed à quanam vrbe Italiæ? Profectò non Roma: ut benè Ribera censet. Ergo rationi consentaneum est dicere, ibi scriptam, vbi pluries, & diutius Paulus fuit: nempe, aut Puteolis, aut Neapoli.

De Patroba dicemus postea.

De Tito profero id quod Acta vitæ eius in Græcis Menæis habent: *Egressi è Creta Paulus, & Titus, venerunt in Asiam: & inde cum Paulo peregrinatur usq; ad necem eius per Neronem*. Igitur in secundo Pauli accessu ad Urbem, Titus cum Paulo Neapolim obiter adiisse dicendus est.

Hactenus de Beatorum Petri, & Pauli ad nostram Neapolim iteratis accessibus dixisse sufficiat. Illud verò ego prorsus fieri debere censeo, ut sicut Messanenses statuerunt vigesimum quintum diem Iunij, quo memoriam

riam aduentus Pauli Messanam, vbi Bacchylum Episcopum ordinasse traditum est,solemniter celebrarent:vt patet ex Fastis Siculis, & ex Kalendario Messanensi:ita etiam Neapolitana Ecclesia, diem aliquem Decembris, & Iunij ritè designet: quibus,tum Petri aduentum, tum Pauli, quotannis piè,& officiosè Neapolitani ciues recolant, & perpetuas summo Numini, de tanto beneficio referant grates. Quid enim prohibet,vt cum olim ethnica Neapolis III.Id. Ianuarij,Dei Patrij(Hebonis pufo) Natalia commemorauerit,Gruter. Inscriptione CCCCLXXXIV. 6. quæ etiamnum extat ad D. Ioannis Maioris,nunc B. Petrum, qui nos circa idem anni tempus Christo genuit:atque adeo nostrum verè Patrium Tutelarem Diuum, stata quotannis die, cultu omnimodis debito prosequamur? O quando id ego videro institutum!

Interea verò,dum hæc decernenda speramus,libet diuina ista Empyreï Sidera,quæ Neapolitanis oris fausto iubare illuxerunt, breui, sed nitido Matthæi Cariophyli Archiepiscopi Iconiensis,eruditissimi certe viri, eruditissimo carmine celebrare.

*Sole brumalem repetente metam,
Et renascentem generante lucem,
Lucis aduektor, Petrus ex Eois
Appulit oris.
Rursus,astium repetente metam,
Lucis & plenum iaculante robur,
Affuit lucis sator, ille colos
Qui penetrauit.
Principes terra, Fidei Parentes,
Gensium sacris spolijs anusti,
Dum petunt Urbem,petiere primam
Parthenopæam.
Primus hic Petrus dedit inuentum
Munus: Asprenum dedit & sacrorum
Præsulem, sancto comitante cætu
Discipulorum.
Egit hinc primum populis salutem
Italæ Paulus resonare Iesum:
Perq; Campanos spargere nouales
Semina verbi.
Gnata sic matrem præcit ante nata,
Roma post illam, fidei quædã alitrix;
Vna Syrenas ferat, vs salubre s
Parthenopæa.*

PRIMITIAE

CHRISTIANITATIS NEAPOLIT.

CANDIDA:

CAPVT QVINTVM.

Consideranti mihi, felicissimam Candidæ, & Aspreni, ad Christi fidem, Petri hortatu, conuersionem, occurrunt animo pulchra illa S. Procli verba, initio Laudationis S. Andreæ scripta. *Αντὶ σκάφης τὸ θυσιάζειον κατέλαβον. Nacti sunt pro scapba Altare.* Quadrant enim mirificè in D. Petrum. Qui, vbi ad Neapolitanum littus descendit, inuenit Aram: quo loco ad veri Dei cultum consecrato, ibidemque, vt mox dicam, Candida, & Aspren per baptismum regeneratis, appositè dici potest, eo *Altari*, velut piscatoria quadam *scapba*, ipsum hos duos magnos pisces, deindè complures alios Neapolitanos ciues, fuisse expiscatum. De his, nunc scribendum: & de Candida primum.

Hæc enim prima omnium Neapoli Petrum adiit, & audiuit. Prima per baptismi aquam, de coelo renata est. Prima cœlestem lucem, quam viderat, Aspreno indicauit. Verè & præclarè Paulus I. Cor. I. 27. *Qua stulti sunt mundi, elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia, elegit Deus: & ea, qua non sunt, vt ea, qua sunt, destrueret: vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius.* Sic olim, Magdalenam potius, quàm virum aliquem elegit diuina Sapiencia, vt Christi Resurrectionem Apostolis nunciaret. Sic per Apostolos, rudes alioqui homines, Euangelium in Orbem vniuersum inuentum est: innumerique sapientes, Christo subacti sunt. Sic etiam sub Constantino Imperatore, testibus Rufino lib. 5. cap. 10. Theodoret. lib. 1. c. 24. & Sozomen. lib. 2. cap. 6. Iberi agrestes populi, ad mare Caspium habitantes, à Christiana quadam, ad euangelicæ lucis agnitionem traducti fuerunt. Cuius cum ignotaretur nomen, *Christiana Ancilba* dicta est, erat enim haud liberæ, sed seruilis conditionis. Sed, vt obiter hoc dicam, compertum est apud Iberos, illi fuisse nomen *Ninò*. Id ego ex litteris accepi, nostri Iacobi de Stephano Neapolitani, qui à S. D. N. Urbano Papa 8. ad barbaras illas gentes, cum alijs nostris operarijs missus fuit. Ad quas, diuino plane nutu, post ingentes labores, peruenit pridie natalis eius Diuæ, qui in Fastis Ecclesiasticis figitur decimo octauo Kal. Ianuar. Cumque per multos annos ibi commoratus esset, indefesso semper spiritu, in Dei gloria, per animarum conuersionem procuranda, mortalitatem exiit, postridie solennitatis eiusdem Diuæ. Dignus profectò cuius fortia facta, aliquis ex Nostris, copiosa narratione posteris tradat. Hæc obiter.

Candi-

Candidam, Neapolitanam fuisse cinem, ipsamet testatur: vt ex Commentariolo Incerti auctoris, *Qualiter B. Petrus Apostolus, primò venit in ciuitatem Neapolitanam*, abundè constat: quod M.S. apud Canonicos Cathedralis Ecclesiæ, & in nostra quoque Bibliotheca M.S. SS. Apostolorum asseruatur. Cuius ego auctorem, si è stylo conijcere liceat, facio Petrum Subdiaconum, qui S. Agnelli miracula scripsit. Vt id existimem, facit quæ vtrobi- que cernitur poetica, sed inculta phrasis, sermonis ruditas, Mixo-Barbara: & quæ ea ætate Neapoli grassabatur græcanica latinitas. Cùm scilicet è sua dialecto, ad latinam linguam græculi sensim commigrantes, infeliciter vtrobi- que versarentur. Vixit Petrus Subdiaconus, circa annum Christi millesimum ducentèsimum. Ibi etiam vt vetula describitur.

Fuisse verò etiam nobilem, & vt nonnulli putant, Aspreni consanguineam, apud me certum est: apud aliquos dubium: ex eo quia, Albericus qui vitam Aspreni scripsit, & Petro Archiepiscopo Neapolitano circa annum Christi 1205. dicauit, vocat eam *mulierculam*: & asserentem, amicum sibi esse Asprenum, non autem genere coniunctum. Puto nihilominus, neutrum obstare, quin Matriona nobilis, & Aspreno propinqua existimeretur. Non illud prius. Nam vox *muliercula*, non semper vilem, & è plebe, sed interdum etiam, vel *delicatam*, ac *debilem*: vel, vt apud Lucretium lib. 4. *Sequioris forma* foeminam significat. Alterum verò sic diluo. Certum est, ex antiqua Ecclesiæ Neapolitanæ consuetudine, vtpotè è græcis ferè constantis, Acta Diuorum nostratium, & Candidæ maximè, quæ omnium prima est, græcè fuisse descripta: è quibus postea, medijs temporis Historici Ioannes Diac. Petrus Subdiac. Leo, Albericus, Ioannes Cimiliarcha, alijque nonnulli, suas historias composuerunt. Conijcio igitur, non de nihilo esse, id quod quidam scripserunt, & etiam vulgus aurtum, Candidam fuisse Aspreno consanguineam: sed imperitum aliquem interpretem, qui in græcis Candidæ Actis fortè legit *ἑταίριον*, quod genere propinquum, siue necessarium, verendum fuerat, amicum vertisse, siue potius peruertisse. Vtinà græci Codd. quos, vt audiui, Monialium S. Marcellini, & SS. Sergij, & Bacchi, Archiua seruabant, nunc extarent. Multa profectò nobis patefierent, quæ nunc veluti in tenebris palpando conquirimus. Interea tamen, non video cur credere non debeamus Summontio, scriptori sanè diligenti: qui affirmat, se in vetustis Neapolitanæ Ecclesiæ monumentis legisse, Candidam fuisse Aspreni consanguineam.

Porro, quod nunc Petro accidit, quo Neapolim appellente, prima omnium credidit Candida, accidit etiam postea, & Paulo. Hoc enim Philippis in Macedonia prædicante, S. Lydia Purpuraria, prima omnium credidit Euangelio, vt habetur in Romano Martyrologio die 3. Augusti.

Obijt Candida bonorum meritis cumulata An. Christi LXXVIII. Lini Papæ IX. Eius reliquias in Ara Petri veneramur. In veteri M.S. Rituali Ecclesiæ Neapolitanæ, in Litanijs, quæ pro Agonizantibus, dicebantur, inuocabatur, & Candida, cum alijs Sanctis Virginibus. Quòd si, inter Virgines esset ipsa collocanda, obseruatione dignum esset, Neapolim à virgine natam, Parthenope scilicet, à virgine quoque renatam in Christo: ab hac nimirum Candida. Sed, cum in Officio Ecclesiastico colatur, vt mulier sancta, talem ipsam fuisse existimamus, quamquam virginitatis corona haud ornatam.

D E S. ASPRENO

Primo Neapolis Episcopo.

CAPVT SEXTVM.

Quę de Aspreno dicturi sumus, his fermè titulis concludantur.

Seçt. I. Aspreni Patria.

Seçt. II. Nomen.

Seçt. III. Genus.

Seçt. IV. Dignitas.

Seçt. V. Gesta.

Seçt. VI. Aetas, & Obitus.

Aspreni Patria.

Seçt. I.

E Am assero fuisse Neapolim. Quoniam autem Baronius Notat. in Martyrolog. ad 3. August. Asprenatem, eum vocat, docetque nomē hoc, Romanum fuisse, debeo equidem, ne quis, tanti viri auctoritate abusus, hunc primum Antistitem nostrum, non Neapolitanum, sed Romanum Ciuem extitisse arbitretur, opinioni huic, statim occurrere. Certè, omnium qui hætenus hac de re scripserunt sententia, Neapolitanum eum fuisse testatur. Et ante annos trecentos, id apertè asseruit, velutque antiquam traditionem, publico diplomate munijt Theseus Sicola Caroli III. Neapolitani Regis Comestabulus: Neapolitanum, scilicet fuisse Asprenum, eiusque quatuor germanos fratres, Sicolæ genti dedisse principium. Et Rogerius Pappansonius, in suo illo quaecunque sit, Theatri Monrani Chronico, quod ante ducentos annos se scripsisse, eoque antiquitates nostrates collegisse memorat, id ipsum affirmat. Vtinam vero Codices illi vetusti, è quibus has ille antiquitates hausit, Maiores nostri perire nō fuissēt, sprete malè fontibus, contenti turbidis riuiss! Hos postea sequuti sunt Tarchaniota lib. 1. de situ Neapolis: & Falcus in Descriptione Neapolis pag. 23. Ac nouissimè Gualterius in Chronicis Tabulis: qui eum Neapolitanum Ciuem appellat. Nec dissentit Baronius, vt alicui, verbis eius parum consideratis, fortassè videbitur. Ait enim *nomen quidem*, hoc est, Stirpem, cui hoc cognomentum *Asprenatium* hæsit, esse *Romanum*: atque ad id firmandū, Dionem, Suetonium, Plinium, Senecam, & Cassiodorum allegat. Quod quidem ego non nego: Sed de Viro ipso, & Antistite nostro Asprenate,

Nea-

Neapolitanus necnè fuerit, nihil ille dicit. Iam verò præter allata testimonia, ratio quoque ipsa nobis profectò fauet. Nam noster Alprenus, Neapolis Prætor fuit: vt inferius demonstrabimus. Erat igitur Neapolitanus Ciuis. Quod hac ratione concluditur. Neapoli, Polijbij testimonio, Romana Præfectura nunquam fuit. Nam alioqui, Romanis exulibus nequaquam licuisset ibi tutò morari. At idem Polijbius scribit Ciues Romanos exilio pulsos, Neapolim, Præsentè, ac Tybur petere solitos esse, ibiq; sedè figere, vt liberis in locis. Itaque suis hæ ciuitates viuebant legibus: atque sibi ipsæ Magistratus è suis ciuibus eligebant. Maximè hæ tres dudum dictæ, quas proinde Polybius *federatas cum Romanis ciuitates* appellat. Neque hoc à Liuiio etiam, alijsque scriptum, labefactare poterit, id quod, apud ipsummet Liuium Dec. lib. 3. legitur: Iunium, videlicet Silanum, ciuem Romanum Præfectum fuisse Neapoli, eo tempore, quo Annibal eam obsidere moliebatur. Accitus quippe is Roma ab ipsis Neapolitanis fuerat: vt consilio; & subsidio periclitantem ciuitatem ex fœdere sociam adiuuaret: non autem à Senatu Romano ad regendam ordinario iure Neapolim, cum potestate missus. Sic enim Liuius. *Ceterum postquam Neapolim à Præfecto Romano tenenti Annibal accepit, M. Iunius Silanus erat ab ipsis Neapolitanis accitus Neapoli quoque, sicut Nola, non admissus, petit Nuceriam.* Porro, Romana Respub. adeò gratam habuit, Neapolis in tuenda societate; & in tanto belli discrimine constantiam, vt Capua, Puteolis, alijsque nonnullis ciuitatibus, quòd Annibali præter ius fasque adhæfissent, seuerè multatis, ijsque impositis quotannis à Populo Romano Præfectis, Neapoli nihilominus ius Magistratum, & condendarum legum potestatem, atque antiquam Reipublicæ libertatem sanctè seruauerit. Adi Liuium Dec. 1. lib. 8. & Dec. 3. lib. 3. & 6. Accedit his, an. V. C. 556. Colonias quinque deductas fuisse, ab Vrbe Roma in Capaniæ oras maritimas: videlicet, Duas ad Ostia fluminum Vulturini, Linter-nique: Tertiã Puteolos: Quartã ad Castrum Salerni: Quintam Buxentum. Neapolim verò, quanquam ad mare sitam, non est deducta Colonia. Cur ita? Quia, scilicet, sua gaudebat, vt pote fæderata cum Roma ciuitas, libertate. Quocirca poterat etiam Neapolis tunc gloriari, & dicere de se, id quod olim Locri, seu Hieracium, marmorì adhuc existenti, insculperunt. *Soli Deo subdita, & populi Romani amica.* Gualr. antiq. Tab. pag. 54. n. 374.

Quod si præterea dicas, Neapolim post legem Iuliam, Municipium euasisse: hoc equidem, haud inficior: quippe qui sciam à Cicerone ad Acilium Famil. lib. 13. epist. 30. atque ad Atticum lib. 10. epist. 14. scribente, id apertè affirmari. Hinc nihilominus, tantum abest, vt Neapolis, post eam legem, Magistratus Romanos acceperit, vt potius nostra inde opinio validdè roborari queat. Municipales enim, siue citra, siue vltra Tribuum Romanorum terminos consistenter, ij sanè non Romanis, sed suis legibus, Magistratibus, & Sacris utebantur. Vti nemo ferè paulò rerum Romanarum, studiosior ignorat. Vtque, vel ex ipsa vocabuli notione potest elici. Siquidem, Gellio teste, Municipales dicti sunt, quòd Populi Romani munera caperent: non quidem damnosa, vt est collatio tributorum, & id genus alia, sed quæ ad honorem vtilitatemque pertinerent. De qua re videndus Agellius lib. 16. c. 13. Adde his Andream Alciatum, qui lib. 2. Hist. Mediolan. fol. mihi 86. Galliæ Cisalpinæ libertatem, ex Municipalibus Magistratibus confirmat.

Sed rursus instabit quispiam, ab Augusto Coloniam Neapolim ductam:

110 De S. Aspreno Primo Neap. Episc.

etiam: ac proinde, cum certum sit, Petrum aduenisse Neapolim, post Augusti tempora, concludi non posse, ex eo quod Asprenus Prætor Neapolis fuerit, continuò eundem fuisse Neapolitanum ciuem: sed potius inde haberi, fuisse Romanum. Notum siquidem, certumque est, ad Colonias quasque, Magistratus ab Vrbe Roma fuisse missos, etiam ad duodetriginta illas, quas, Suetonio teste cap. 46. ab Augusto per Italiam factas, iure & dignatione, vrbi quodammodo pro parte aliqua adæquauit. Ex siquidem, non habuere facultatem eligendorum sibi è suo corpore Magistratum: sed tantummodo (quod idem Suetonius tradit) id eis concessit Augustus, vt Decuriones in Colonijs suffragium ferrent de Magistratibus, qui Romæ crearentur, eaque ad tempus dierum comitialium, Romam mitterent obfignata: hoc est, sigillis appositis clausa.

Hūc ego nodū soluturus, inuitus profectò adducor, ad Fuluij Vrsini, viri alioqui rerū antiquarū peritissimi auctoritatē, hoc loco nō nihil deprimendā. Sed parcāt mihi docti viri manes: veritas, & ipse in Patriam amor, huc me adigunt.

Is igitur, vel primus, vel solus, suo illo de Nummis laudatissimo opere, cum de familia Petronia ageret, affirmavit, Neapolim factam fuisse Coloniā ab Octauio Augusto. Sed planè in hac re fallitur. Nam, quāquam verum sit, huius Ciuitatis muros turreisque instauratas ab Augusto fuisse: vt testatur vetus lapis ad Diui Iacobi Italorum, in Platea Ormea, siue vt vulgò dicitur, Vlmea (de quo Summontius lib. 1. fol. 60.) non tamen consequitur, ab Augusto huc fuisse Coloniā deductam. Certè Suetonius loco iam citato, me instruit, vt tutò negem, Neapolim inter Augustæas Colonias posse numerari. Tradit siquidem in Octauio cap. 46. Oppida illa, in quæ Coloniæ deductæ sunt, aucta fuisse ab Augusto, rum Colonicis Decurionibus, tum etiam iure suffragij ad creandos eo modo, quo diximus, in Vrbe Magistratus. At quis non videat, si Neapolis ex Municipio, aut ex fœderata, & libera ciuitate, Colonia euasisset, non auctam iure aliquo dici potuisse, sed potius maximè diminutam, suisque prinilegijs, ac libertate spoliata? Vis hæc nosse vberius? Lege Gellium, imò vt melius dicam, audi apud Gellium, Adrianum Imper. Oratione ad Italicenses: & affatim perspicies, quàm valdè inferior sit Coloniæ conditio, Municipijs. Neapolis igitur, inter eas 28. Colonias censerī nullatenus potest. Significat præterea Suetonius, vti Sabellicus in eum locum notat, idè Colonias viginti octo deduxisse Augustum, ne Italia in vastitate illa, & solitudine, diutius esset, quam Syllana scilicet, & Mariana plusquam ciuilia bella, immaniter fecerant. Atqui, nullam propemodum noxam, multoque minus solitudinem, Neapolis diris illis tēporibus perpeffa legitur: vt proinde, opus fuerit Coloniā eo deducere, ne infrequentia laboraret.

Quæ autem doctissimo viro Ful. Vrsino persuadere potuerūt, vt Neapolim ab Augusto Coloniā deductam crederet, scriberetque, ea ego hoc loco diluere operæpretium existimo. Primum, potuit id ei persuadere, inscriptio reperta Neapoli, quam à Grutero exscriptam legere quisque potest pag. 227. cui sanè Titulus est AB. COLONIA. DEDVCTA. AN. XC. At ea tabula, non Neapoli, sed Puteolis exarata: & teste Pighio to. 3. Rom. Annalium, ab agro Puteolano, Neapolim aduecta est. Quin etiam, ipsa inscriptio ad finem, Puteolos nominat, his verbis. *Hoc Opus omne facito arbitratu Duouir. & Duouiratuum, qui in Consilio esse solet Puteolis, &c.* Illa item, inscri-

Caput Sextum.

III

Inscriptio, quæ ex Panuini Roma, ab eodem adducitur pag. CX. *Genio Colonia Neap.* Cum nihil aliud habeat, præter tria hæc verba, ea sanè neque alium quempiam doctum virum mouere debet, vt Neapolim nostram potius, quam Sicilia, aut Sardinia, aut Africa, eiusdem nominis ciuitates, designare asserat. Maximè cum eam Inscriptionem, neque nunc Neapolis nostra habeat, neque vnquam retro habuisse legatur.

Arbitror itaque F. Vrsinum, illa potissimum Inscriptione, quæ apud Gruterum num. CCCLXXIII. 2. recensetur, motum vt id assereret. Ea siquidem sic habet:

S. P. Q. NEAPOLITANVS L. BÆBIO L. F.
GAL. COMINIO PATRONO COLONIÆ.

Quid clarius? inquit. Atqui ego, nequaquam inficior, ex ea clarissimè haberi, Neapolim nostram fuisse tandem aliquando Coloniam. Sed ab Augusto deductam, id equidem est, quod constantissimè pernego. Hæc siquidem Tabula, quæ Neapoli est, non ad Augusti Octauij, sed ad Vespasiani, vel certè ad multò posteriora tempora, referenda erit: consideranti, eadem pag. num. 1. haberi L. Bæbium L. Filium ab Vespasiano adlectum inter Prætorios Prouinciæ Lusitaniæ. Si quis autem velit, hunc ab illo diuersum esse, quod huic addatur *Gal. Auitus*, ille verò *Gal. Cominius* dicatur, nihil id quidem nostræ sententiæ obstabit: immo eam firmabit magis, magisque. Galerij etenim homines, nusquam comparent in Romana Historia, nisi post Nerones. Hoc est, diu post Petri ad Campaniæ Neapolim accessum, atque adeò post *Aspreni* nostri Præturam. Id ipsum dici potest ad Inscriptionem supra positam, ex Capacio desumptam. Ea quippe, & posterior Augusto est: & non Neapolis Urbis, sed eius, quæ in ea erat, Thermensium, hoc est, Cilicum Sodalitatis, censerì debet.

Denique Neapoli, Senatus, & Reipublicæ vocabula, etiam post Nerones, passim leguntur in vetustis lapidibus. Inde ergo arguere possumus, prisco eo tempore, suis illam legibus, & Magistratibus vsam: ac proinde Neapolitanam Rempublicam, non ex Vrbe Roma, sed è suis ipsam Ciuiibus, sibi Prætores, aliosque Magistratus delegisse. Nam, vt accuratè Sigonius obseruauit lib. De iure ciuit. Neapolis, Velia, & Heraclea, erant fœderatæ ciuitates Italico fœdere cum Roma obstrictæ. Id verò Italicum fœdus, vt libertatem maiorem, quàm Gallicum, sic etiam dignitatem amplio-rem exhibebat: vt videlicet, & suam Rempublicam, & leges suas, & suos Magistratus haberent: & in eas, dum fœderatæ essent, Coloniam non mitterentur.

Stet igitur, Neapolim nequaquam fuisse Coloniam ab Augusto deductam, vt Ful. Vrsinus arbitratur. Quin etiam, si mihi longius excurrere liberet, apertè ostenderem, tantum à vero abesse, hanc ciuitatem Augusto Imp. Coloniam euasisse, vt per eadem propemodum tempora, ipsos potius Neapolitanos ex S. C. alibi Colonias fixisse, certo asseri possit. Duobus nimirum vetustis lapidibus id clarè restantibus. Altero Cumis reposito. Altero autem à Parisio in Topographia Regni Neapolitani descripto: vtroque verò à Summontio relato lib. 1. Hist. Neap. c. 6. At hæc ego non persequor: sed illud solummodo assero, ac tueor, *Asprenum*, non solummodo fuisse nostrum Episcopum, sed ciuem etiam nostrum: Neapolitanum extitisse.

AF

112 De S. Aspreno Primo Neap. Episc.

Aspreni Nomen.

Sect. II.

Variè illud effertur Veteres Neapolitani Codd. & Ioannes Diaconus in Chronico dicunt, *Aspren* indeclinabile: & sic vsus hætenus obtinuit huius Prouinciæ Ecclesiarum, cum Orationem in eius Festo recitant, aut cantant. *Da que sumus Omnipotens Deus, vt B. Aspren Confessoris tui, atque Pontificis, &c.* Laudo equidem studium seruandæ, vt putant, antiquitatis: sed si coniecturæ detur locus, id nomen, siue cognomen breuiatum iudico: vt à notarijs solet: integrumque olim fuisse *Asprenum*, siue *Asprenatem*. Id sanè sentire videtur Baronius, cum inquit, vocabulum *Aspren*, sonare quid barbarum: ipse autem effert, *Asprenas*. Itaque cum ætate nondum irrupissent Barbari in Italiam, dicendum videtur, nec fuisse, eo culto sæculo, Neapoli cuiquam inditum huiusmodi barbarum nomen: atque adeò, nostrum hunc Episcopum, non *Aspren*, sed *Asprenum*, vel *Asprenatem* tunc appellatum. Errore igitur vulgi euenisse videtur, vt *Aspren* usurparetur. Sic posterioribus sæculis accidisse in cognomine Stephani Parisiensis, is rectè suspicatur doctissimus Bellarminus lib. de Script. Eccles. quod nunc corruptè, atque detruncatè vulgus appellat, *Stephanum Paris*. In *Aspren* autem nostro, coniectura hæc, non de nihilo sumpta mihi est. Nam præter iam dictam rationem, quam Baronius indicat, legi ego vetus quoddam M. S. Kalendarium, quod die 3. Augusti habet hoc modo: *Aspren. Episcopi Neapolitani*: vbi punctus additus dictioni *Aspren*. breuiatam proculdubio dictionem hanc arguit, & integrum viro nomen olim extitisse *Asprenum*, siue *Asprenatem*. Suspiciari itaque licet, ex eiusmodi decurtato scribendi more accidisse, vt, ablato puncto, id vocabulum breuiatum, pro integro ab indoctis acciperetur: imo, vt & alijs viris sic detruncatum imponeretur. Nam lego in Nostratibus, quamquam non admodum antiquis scriptoribus *Aspren Siculam*, apud Pappansonium Chronico de Sedili Montano pag. 1. Regis Legatum, & apud Matthæum Spinellum, in Diario ad ann. 1. Manfredi Regis. In antiquioribus autem, nusquam mihi hætenus reperta est eiusmodi mutila vox, *Aspren*, siue *Asprems*, sed potius *Asprenas*, vetus cognomen Calpurnijs, Nonijsque, & Asper Æmilijs datum. Et post hos *Asprilis* Episcopi Nucerini nomen, in Romana, sub Symmacho Synodo: quod Codd. quidam corruptè habent Aprilis. Legitur quidem, ruentis Reipublicæ ætate, in Cassiodori Chronico, *Aspar* cum Ariouindo Consul, imperantibus Theodosio iuniore, & Valentiniano 3. Et rursus apud Iornandem lib. 1. Regnorum, *Aspar* Patritius, Anthemio, & Leone Principibus. (Mitto autem duos illos apud Panuinium Consules *Aspros*: Nam mendum ibi subolet: eò quod Fasti Siculi, non *Aspros*, sed *Apros* habent) sed id vocabulum apud antiquos auctores latinos græcosque in *Asparis*, & in reliquos subinde casus inflectitur: vt Chronicon facit Alexandrinum, quod sic habet. *Hoc anno, nempè Leonis Aug. X. Pusæo, & Ioanne Coss. tyrannidem quispiam meditatus.* *Asparem* Patritium, & Principem Senatus intra Palatiū occidit, græcè est *Ἀσπαρα τον πατρικιον*. Finio igitur hanc dissertatiunculā: & laudo recentiores eruditos viros, qui nomen istud Sancti nostri Episcopi, quod sic mutilum, nescio quid barbarum sonat, ad Romanum modum, inuer-

inuertunt: dicuntque, vel *Asprenus*: vt Volateranus lib. 6. Geograph. & Lindanus lib. de Missa B. Petri. Vel *Aspremus*, vt Romæus in eius vita, & Spinelus Opere Mariano. Vel *Asprenius*, vt Galefinius Notis in suum Martyrologium, die primo Februarij. Vel *Aspres*, vt Iordanus in suo apographo libro de Vitis SS. aliquot Neapolitanorum. Vel *Asprenus*, vt Inuenis Histor. Tarent. lib. 8. cap. 1. & nouissimè Stengelius in vita B. Petri cap. 41. Vel denique *Asprenas*, vt Baronius Notat. in Martyrolog. Rom. ad diem 3. Augusti, & Sanctorius in vita B. Petri. Quouis autem ex his modo id vocabulum pronuncietur, benefactum iudico: vt nimirum, obsolescente iam indeclinabili, & asperrimo illo vocabulo *Aspren*, deinceps latina aliqua inflexione emolliatur. Mihi quidem *Asprenus* pariter, & *Asprenas*, posthac, vti libuerit, appellabitur.

Verum, antequam à nomine discedamus, breuiter disquirendum hic est. An vocabulum hoc *Asprenas* nomen proprium nostri Antistitis fuerit necnè. Nam, quia in Romanis illis priscis *Asprenatibus* cognomen id sanè fuit, non autem prænomen, aut nomen, ideo meritò quis suspicari poterit, non fuisse id nostri Episcopi nomen proprium, sed cognomen. Nihilominus tamen dicimus, id fuisse nomen eius proprium. Quippe, vti rerum nominumque Romanorum periti docent, etsi florente Repub. id priscis Romanis erat nomen proprium, quod primo loco ponebatur, & ob id prænomen dicebatur, vt Ciceroni, Marcus proprium nomen erat, & Cæsari, Caius: Sequiore tamen tempore, & Repub. in peius ruente, contrarius vsus inualuit. Vt nempe, non quod primo, sed quod vltimo poneretur, id esset cuiusque proprium nomen: eoque vno, si quando pluribus abstinere placuisset, vnusquisque designaretur. Sic in Fastis, Rufus ille Domitiani collega, in nono eius Consulatu, nunc Rufus tantum, nunc omnibus nominibus, vt ex lapide Romano patet, Q. Petilius Rufus dicebatur. Item Philippi collega sub Honorio, idemque Proconsul nostræ Campaniæ, nunc Bassus, nunc Anicius Auchenius Bassus dictus est. Illi igitur, Rufus postremò positus, nomen proprium fuit: huic verò Bassus. Atque id ipsum de nostro Antistite, qui certè post corruptam euersamque Remp. vixit, dicendum est. Nempe *Asprenatem* fuisse eius nomen proprium. Et quia vbique id vocabulum legitur solitarium, & nulli alij coniunctum, ideo nomen eiusdem, & prænomen ignorari. Quòd verò florente Repub. Romana, *Asprenas* cognomen fuerit, non autem nomen proprium, id non obstat, quin è cognomine, proprium nomen potuerit euadere. Id ipsum enim in multis alijs euenisse, fusè, & eruditè docet apud Macrobius Prætextatus lib. 1. Saturnal. cap. 6. Atque hoc ipsum, quod de *Asprenate* nostro diximus, existimandum etiam est, de priscorum aliorum Antistitum vocabulis nudè positus: nempe de *Agripino*, *Fortunato*, *Maximo*, *Seuere*; & huiusmodi cæteris.

Venio nunc ad Prænomen. Atque ne te, mi lector, diutius morer, fateor, nullibi me legisse, quodnam *Asprenatis* Prænomen fuerit. Neque id mirum, aut insolens videri debet. Frequens is mos apud Romanos, exterosque ex solo cognomine, aut nomine, Prænomen intelligere. Ita Nerone nudè posito, Neronem Claudium significamus: & Cicerone, M. Tullium, Ciceronem. Id ipsum posterioribus sæculis accidit, inter alios plurimos, Petronio Bononiæ Episcopo, & Gaudioso Præsuli Bytinenfi, viris sanctissimis (profero hæc duo exempla tamquam nobis notiora.) Ille enim *Sextus Petronius* vocatus est, vt Baronius doctè adnotat, ad 4. Octobris in-

114 De S. Aspreno Primo Neap. Episc.

Martyrologio . Iste verò, septimus Cælius Gaudiosus : teste eodem Baronio ad 28. Octobris, qui id ex B. Agnelli Actis elicuit. Vulgò tamen, nudè nominantur, ille Petronius, iste Gaudiosus. Eiusmodi igitur locutionis cõpendio vocabulum *Asprenas* nudè prolatum, vicem nominis Prænominisq; subiuit, illis videlicet, ex hominum ore memoriaque dilapsis . Si quis tamen cum vocauerit *Nonium Asprenatem*, is rectè faciet: constat enim cognomen fuisse Noniæ gentis, quod & Lipsius ad Tac. Annal. lib. 1. notat.

Aspreni Genus . Sect. III.

Sed numquid & Genus Neapoli duxit? Baronius, & ij qui *Asprenatem* vocant, Romanisque *Asprenatibus* adiungunt, profectò respondebunt, saltem genus stirpemque cui *Asprenas* cognomen tum adhæsit, fuisse Romanam. Quippe *Asprenas* cognomen fuit Noriorum, & Calphurniorum: vt Pighius docet in Rom. Hist. penu. Et hæc quidem doctissimi Baronij sententia vera est. *Asprenatium* enim, crebrò fit mentio, tum in Romanis Factis, qui habent *Asprenatem* cum Clemente gessisse Romæ Consulatum, anno XIII. Domitiani, tum etiam apud Romanæ Historiæ Scriptores, Dionē lib. 56. Suetonium Augusto cap. 43. Qui id quoque adiicit, ab eo tempore adhæsisse *Asprenatibus* cognomen aliud, *Torquatorum*. Cæterum, vt ostendamus, qua ratione ijs origine Romanis, licuerit, Neapoli libera tum, & fœderata Ciuitate Magistratū gerere, probabiliter possumus: possumus *Asprenates* aliquot, iam diu ante nostrū *Asprenū*, siue maui *Asprenatē*, Romā profectos concessisse Neapolim, atque in Neapolitanum Municipium fuisse adscriptos. Licebat enim cuique pro libito, ad aliam migrare ciuitatem. Audi Ciceronem Oratione pro Cornelio Balbo. *Omnes mutare ciuitatem possunt: modo asciscantur ab ea ciuitate*. Asciti igitur *Asprenatis* nostri maiores tuere à ciuitate Neapolis. Id profectò non caret exemplis: è quibus vnum idque illustre nunc satis esto. M. Cicero ad Acilium scribens, cum dixisset L. Manlium Catinensem, factum fuisse Neapoli Decurionem, subitò ostendit, qua ratione fieri potuerit, vt in eo Municipio adeò nobili, & fœderata, ac libera Vrbe, externus homo Magistratum adipisceretur: subditque hoc ideò contigisse, quòd is iam pridem in eam ciuitatem adscriptus fuisset. *Erast enim, inquit, adscriptus in id Municipium, ante ciuitatem socijs & latinis datam*: significans his verbis, illum, quamquam à Catina Vrbe genus duceret, attamen non iam Catinensem, sed Neapolitanum fuisse existimatum. Quocirca alio loco, nempè lib. 13. ad Attic. epist. 31. Cicero, hunc ipsum L. Manlium simpliciter appellat Neapolitanum. Similiter igitur, existimandum, est aliquem *Asprenatium*, Neapolitanam ciuitatem fuisse olim adeptum: è quo postmodum *Asprenas* hic noster, Neapoli ortus est. Id verò ex eo, quod narrat Liuius, magis magisque euadit probabile. Is enim lib. 3. Decad. 3. disertè tradit, & plurimos nobiles equites fuisse Neapoli: & ciues Romanos, cum Nobilibus è Campania crebra iniisse connubia. Iraque facilè *Asprenates* aliqui, *Calphurnij*, siue *Nonij*, cum Neapolitana Nobilitate coniugio iuncti, nostrum hunc *Asprenatem* Neapoli genuere.

Aspreni

Aspreni Dignitas.
Sect. IV.

DE Parentibus nostri *Asprenatis*, adolescentiaque eius, cum nihil vspiam scriptum, aut traditum reperiam, transeo ad honores dignitatesque, quibus in sua Patria Neapoli, antequam Christum nosset, perfunctum lego. In primis autem, id vniuersè mecum lectores obseruare velim: Apostolos, etsi ipsi, magnam partem fuerint genere ignobiles, in id tamen animum viresque omnes intendisse, vt nobiles viros, & dignitate auctoritateque primores, Euangelij sagena, Christo Domino expiscarentur. Id quidem testatur antiquissimus Irenæus lib. 4. cap. 49. num. 5. cum ait. *In ipsa Cesaris regali aula extitisse Christianos viros, valdè potentes. Et verò, expediebat cunabulis Christianæ fidei fouendis, & magnificè exornandis, vt Summatum virorum splendor, celebritas, diuitiæque, Apostolorum paupertati, atque humilitati præsto essent: disceretque vniuersus Orbis, Christum Iesum paucis antea annis patibulo crucis ignominiosè cõfixum, Regem esse omnipotentem: cui, vt prædixit Isaias cap. 45. v. 23. Curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua.* Apostolos quoque imitati sunt posterioris æui Apostolici viri. Inter quos (vt cæteros præteream) Noster B. Andreas Auellinus, Notus Neapolitanæ Ciuitatis Patronus, De quo hæc Noster Bolaitus, lib. 2. vitæ eius cap. 17. *Quamquam præclarum opus compendium existimaret, quoties illa apud præsertim viros collocaretur: grande momentum ratus, si bi, Deo cernerentur conuersi, aut auersi. Nimirum, quòd ex eorum imitamento, multorum extoriretur virtus, & profectu, irriti redderentur dæmonis comatus, ad eorum perniciem sese studiosius emittentis. Votis autem ipsius abundè à Deo factum satis, adiuncta semper Nobilium caterva, qua ipsum in spiritu ductorem, ac doctorem sequebatur.* Eius itaque ciuitatis Præturam gessisse scribitur in illis ipsis, quales quales existimandi sint, MM. SS. antiquis commentarijs Ioannis Villani, Thesei Sicolæ, & Rogerij Pappansonij: quibus, etsi non admodum vetustis authoribus, in his tamen rebus credere, nihil prohibet. Erant siquidem, ea ætate rerum Neapolitanarum multò illi peritiores, addo & sinceriores, scriptoribus nuperis. Certè Baronius, quo solidiorem, & grauiorem Historicum haud reperies, è Romana nobilitate insignem præclarumque virum *Asprenatem* nostrum fuisse existimat. Ipsummet itaque haud absurdum fuerit cum ijs scriptoribus opinari, Neapolis Municipij antequam Episcopus fieret, gessisse præturam: qui inclytos Consules Romæ habuisset progenitores.

Fuit autem Prætura, *primarius Magistratus, penès quem omnis publici priuatiq; iuris potestas, vt & nouum ius candere, & vetera abrogare, facultas esset.* His verbis Vrbanam Præturam definit Liuius lib. 5. Nec minorem à Neapolitana Republica ius potestatemque Prætoribus datam, verisimile ex eo fit, quòd è Græcis Romanisque coalita ciuitas, partim Athenis, partim Roma suas leges formamque regendorum ciuium, & seruandæ, augendæque ditionis acceperit. Non est modo nobis eundem per singula, ne ab nostro scribendi instituto, æquo longius abripiamur. Exempla nihilominus magis conspicua sunt, Archontes, Phretarchi, Demarchi, aliaque Magistratum, græca vocabula, ad Atheniensis Reipublicæ formam, de quibus officijs in Campaniam è Græcia inuectis disertè agit Strabo Geograph. lib. 5. & ex

116 Ampelonis, & 300 per Pet. conuersi.

eo, alijsque priscis scriptoribus, noster Alexāder ab Alexandro lib. 4. c. 23. Prætores verò, Ædiles, Censores, & Decuriones, ad instar Romanæ Reipublicæ habuit. Adde his. Theatra, Nobilium videlicet virorum sedes, Parthenope sumpsit è Græcis illis ingenuorum hominum conuentibus. Aut si maus, è Romanis Basilicis, in similem propemodum formam vsunque constructis. Sed de his fortasse aliàs. Ad *Asprenasem* redeo, Prætura, vt Historici illi tradunt, Neapoli functum. Summo scilicet Magistratu digno summate Viro. Quocirca Virgam eximiæ potestatis insigne gerens, & Prætorianis infulis conspicuus, idem describitur à iam dicto Rogerio antiquiorum proculdubio Historicorum nostratum, qui suâ etate extabant (vtinam & nunc exstarent!) secuto sinceram fidem. Enimuerò de virgis Magistratum, quæ erant ex betulla, meminit Plinius lib. 16. cap. 18. Benè autem se in eo munere prudenterque gessisse, credendus est *Asprenas*: vti virum decebat nobilem, & patriæ amantem, & mox Christiana fide imbuedum.

Aspreni Gesta.

Sect. V.

EA hoc loco prætereo: quòd pauca, quæ extant, illa vel in Historia de S. Petri in Campaniam aduentu, supra tetigerim, vel quòd in vita ipsius, & Candidæ apud Regium videri possint. Idem dico de miraculis, quæ post eius mortem, eiusdem apud Deum potenti prece, patrata sunt. Istud pro omnibus sufficiat, quòd in eius vita M. S. legitur. *Capitque Aspreni magistri sui cooperatori esse. ad clamorationem nominis Saluatoris, signa, & prodigia facere, cecos illuminare, claudos consolidare, aliosque infirmos, & debiles confortare.* Erant quippe ea miracula necessaria christianæ fidei recēs satæ, firmandæ. vti Gregor. Papa, exemplo arbutorum insinuauit. Homil. 29. in Euang. Sed satis fuit dixisse, Ipsum ab Apostolo Petro Episcopum patriæ suæ creatum fuisse. Nam eius in Episcopatu gesta aliquot, Anonymus ille, fusiore narratione tradit. Quod ad Neapolim attinet, Certè eius amplitudo, eiusmodi vel tunc erat, vt iuxta id quod Anacletus Epif. 2. ad Episcopos Italiæ, ex præscripto proculdubio Petri decreuit, omitti nullo modo potuerit, aut debuerit, quin saltè Epò decoraretur. Nā ante cōplures annos Cicero Orat. pro Rab. Posth. iam vocauerat Neapolim *Celeberrimum Oppidum*. Id autem multò celebrius, & ciuibus auctius, post tempora Ciceronis euasit: sublatis scilicet ciuilibus Romæ bellis, & sæuis illis proscriptionibus, quæ omnem propemodum Orbem, & maximè Italiam, diu afflixerant, atque immani depopulatione, penè ad vastitatem adduxerant. Firmat hæc illud Hugonis Ætheriani generale dictum lib. 3. de process. Spiritus Sancti cap. 17. *Beatissimum Petrum in omnibus ferè Italiæ Ciuitatibus, Episcopos ordinasse. Ciuitatibus, inquam, quæ re, & nomine tales essent.*

As-

Aspreni Aetas , & Obitus.
Sect. VI.

DE ætate autem Asprenatis, varia veterum Codd. lectio. Ferè omnes habent, vixisse eum vsque ad annum Christi LXXX. Hoc est, decem annis, post Sanctorum Petri, & Pauli Apostolorum necem. Historia tamen de vita, & gestis Sancti Asprenatis, quam ab Alberico olim scriptam, in vet. Cod. legimus, habet, decessisse anno Christi LXIX. *Dierum*, inquit, *senex obiit, 3. Nonas Augusti, anno Domini sexagesimo nono.* Sed mendum id esse librarij existimamus. Alioquin, quo id modo stare posset, cum eo, quod paulò superius in eodem Codice legitur, ipsum fuisse Neapolis Episcopum annis XXXIII? Constat siquidem, anno 2. Claudij, hoc est, Christi 45. siue, vt aliqui nostrates Historici, sed malè supputant 46. Petrum venisse ad Italiam, atque ad Urbem Romam. His itaque si addantur anni 33. fiunt anni 79. non autem 69. Corrigendus est igitur in nota numeri mendosus Codex. Sed id facilè emendatu est. Illud verò difficilius extricabitur, si anno Christi 79. Asprenas obiit, qua videlicet ratione substitui illi possit Patrobas Pauli discipulus? Quippe Dorotheus in Synopsi, vt in emendatis Codicibus legitur, clarè tradit, Patrobam fuisse Neapolis Campanorum Episcopum. Vt igitur existimare possimus, nostrum Præsulem Asprenatē vixisse vsque ad Christi iam dictum annum 79. dicere opus erit, Patrobam, non ab Apostolo Paulo, qui iam obiit anno 69. sed à B. Lino Petri successore, præfectum fuisse Neapolitanæ Ecclesiæ, eo ipso Christi anno 79. quo obiit Asprenas. Sed de Patroba fusior inferius sermo redibit.

D E AMPELONE

Et trecentis alijs à Petro ad Christi fidem
conuersis .

CAPVT SEPTIMVM.

Retina, siue Retina, Oppidulum Neapoli vicinum. Hoc Petrum adiisse, præter ea, quæ superius scripsi, comprobatur ex traditione, Ædiculaque in tantæ rei memoriam S. Petri ad Calastrum vocitata, (De Calastro Ortelius Thesaur. Geograph. in Retina) adhuc exstante ad maris littus extructa. Ac item, Diplomatis antiquissimi testimonio. Legit iam dictum Diploma, Constantino Magno Imperatore exaratum, Archiepiscopus Nicolaus, dum Diocesanas Ecclesias, anno Christi 1423. iustraret: cuius rei memoriam transmisit ad posteros N. Rogerius Pappansonius: quæ & ipse, atque alij Diocesanae Visitationis commissarij, idem vetustissimum Diploma legerunt, probarunt, & exscripserunt in hæc verba. *Anno à Passioe Domini Nostri Iesu Christi XX. veniens Beatus Petrus Neapolim, per Villam Resinam transijt. Quo loco probum virum nomine Ampelonem, ad Christi fidem conuersit; & post eum, uno eodemque die, plusquam trecentos alios eiusdem Villa populares. Sciens, ac prudens omitto reliqua: quod immanes prochronismos, & crebra sphalmata, à plebeia mentis, & linguæ scriptore, miserè deprauata contineant. Certè marmor illud primæuum, ijs fabulosis appendicibus, vt par est credere, omninò carebat.*

In his tamen Diplomatis verbis, quæ exscripsi, operæ pretium erit obseruare aliqua. Primùm, *Resna*, vt benè Ortelius obseruat, eadem est, ac *Retina*. Illa videlicet Villa, quam Plinius iunior memorat epist. 16. lib. 6. ad Tacitum. Falluntur autem Hermolaus Barbarus, & qui illam sequuntur, Cataneus, & Capacius, Retinam hanc nostram, propè Misenum ponentes. Significat enim Plinius, eam Villam non ab Occidente, vbi Misenus, sed ab Oriente sitam esse, Neapoli finitimam, cum ait, Villam eam subiacuissè Vesuuio Monti, vnde periculum oriebatur: subditque hæc verba. *Deducit auunculus meus quadriremes: ascendit ipse, non Retina modo, sed multis (erat enim frequens amonitas ora) laturus auxilium. Properat illuc, vnde alii fugiunt, rectumque cursum, recta gubernacula, in periculum tenet: adeo solutus metu, vt omnes illius malè motus, omnes figuras, vt deprehenderat, oculis distaret, notaretque. Iam nauibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior, & densior. Iam pumices etiam, nigriq; & ambulbi, & fracti igne lapides: &c.* Quæ sanè, atque alia verba, quibus deindè significat,

gnificat, Plinium Stabias propius accessisse, apertè indicant, Retinam non adeò remotam à Vesèuo fuisse, vti isti putant, qui eam Miseno propinquam faciunt. Misenum enim, Puteolos, Cumam, & totam illam oram Neapoli Occidentalem, operuerunt quidem cineres, non autem lapides ambusti, ac pumices: superfuissent quippe, ac cernerentur adhuc usque diem, vt Resinæ, & finitimis locis hodieque cernuntur, terræ aridæ faciem contegentes.

Præterea, iste Ampelo, qui eo vetusto monumento memoratur, vir Græcus fortasse, vel potius græco vocabulo Campanus fuit. Passim namq; ea, & superiore ætate, græca nomina, Neapolitanis, Campanisque indebentur. Etenim ἀμπέλων vinea, & ἀμπέλος. vitis est. Hinc illud Christi Domini Ioan. 15. Εγὼ εἰμι ἀμπέλος: καὶ ὑμεῖς τὰ κλήματα. *Ego sum vitis, vos p. lmites.* Et, nonè noster etiam Ἀμπέλος, siue Ἀμπέλων, Resinæ fructificasse, palmirefque multos, exemplo suo, ac prædicatione post Petri discessum produxisse credendus est? Quin etiam, eousq; in eo viro, religionis Christianæ cultus creuisse traditur, vt post multos à Petri aduentu annos, sacram Ædem Deiparæ Virgini Resinæ construxerit: & in eius Ara maxima, sacram eiusdem Deiparæ imaginem, Christum puerulum complectentem, sicuti per quietem aspexerat, depingi curauerit. Ea hodieque extare dicitur, magno enim populorum concursu quotannis Paschæ festo frequentatur.

Porrò Mediolanū etiā, habuit D. Ampelū suū: cuius sacrū corpus, D. Carolus solēniter trāstulit: egregio quoque carmine ad nominis ethymō ad Iudete (illud Ferrarius lib. de Sāctis Ital. refert) tūc tēporis celebratum.

Iamuerò, quod in ea inscriptione habetur, *plusquam trecentos* simul populares ad Christum fuisse à B. Petro conuersos, id sanè arguit, eam Villam fuisse olim frequentem incolis, & aduenis. Plinij quidem verba,

magnam eius oræ prædicant frequentiam: ob loci videlicet saluberrimum aerem: atque latam,

amœnitatem. Addo, abire illuc

solitos phthisi laborantes, ex omni

Italia

plurimos: quod Galenus alij,

que multi disertè

testantur.

DE SANCTO PATROBA

Neapolitano Episcopo, & Pauli discipulo.

CAPVT OCTAVVM.

Atrobis ille Neronianus emissarius, de quo Suetonius in Galba cap. 20. quamquam vocabulo cum Patroba nostro conuenire aliquibus fortassè videatur, aliam tamen à Patroba habet interpretationem. Græcè enim *πατρόβιος*, *Patris vita* est. At noster Patrobas, *Paternus*, siue *Paternalis*, Pagnino teste in Nomenclatorè Bibliaco interpretatur. Itaque nec nomine quidem, Sanctus iste Episcopus, cum scelesto illo Neronis administro conuenit. Patrobæ autem huic nostro Antistiti, appositè inditum id nomen puto. Is etenim, vti Christianorum Episcopum decebat, paterno prorsus animo, populos sibi commissos instituit, & educauit. Porro paucissima de eo leguntur. Duo videlicet solummodo. Nempè, quòd Pauli Apostoli discipulus fuerit. Et Puteolos, siue Neapolim, atque vt mecum docti quidam Historici sentiunt, ambas simul has ciuitates, Episcopus rexerit. Nam, quòd Pelorum fuerit Episcopus, nescio vnde Demochares hauserit.

Quoad primum, extant Martyrologij Romani luculenta verba, Patrobam Pauli Apostoli discipulum fuisse testantia. Sic enim habet: 4. Nouembris. *Natalis SS. Philologi, & Patrobæ Pauli discipulorum.* In Menologio autem, tres alij adiuncti leguntur, hoc modo. Die 5. Nouembris *Commemoratio Sanctorum Martyrum Herma, Lini, Cati, Philologi, & Patrobæ: qui Christiana fidei confessione insignes, multa propter pietatem perpessi, ac plurimis ad Christi fidem conuersis, quieuerunt in Domino.* Fuit igitur Patrobas Pauli discipulus. Imò & Christi discipulus fuerat, antequam Pauli esset sectator. Id quippe tradit Chronicon Alexandrinum pag. 507. quo loco recenset LXXII. Christi discipulos, & illorum vigesimum ponit Patrobam, eique adiungit Rufum, Asyncritum, Phlegontem, Hermam. Non igitur posthæc Capuæ Neapolis inuidebit: quòd illa Priscum Christi discipulum habuisse gloriatur: Habuit enim, & Neapolis, Christi Iesu discipulum, videlicet Beatissimum huc Patrobam.

Nolim autem, quempiam ex Menologij verbis colligere, Patrobam sociosque eius, Christi Martyres extitisse. Licet enim Galestinus in suo Martyrologio, & Ferrar. lib. de SS. Italiae ad 4. Nouembris, probabiliter scribant, multa illum passum esse incommoda à Gentilibus, dum Christum annuntians, complures ad rectam fidem perducere, propriè tamen nec ipse,

ipse, nec socij Martyres dici potuerunt. Nam præter scriptorum omnium de eorum martyrio silentium, Ecclesia Puteolana, Patrobam, vt Confessorem Pontificem, non autem vt Martyrem celebrat: ex decreto Episcopi Leonardi Vairi, viri eruditissimi. Itaque candidis, non autem rubeis indumentis, colendus nobis esset dies S. Patrobæ Natalis, si quando, vti cupimus, hunc antiquissimum, & Sanctissimum Præsulem, qui Puteolis nunc solummodò colitur, inter Neapolitanos etiam Diuos adsciscendus, & Neapoli deinceps celebrandus esset.

Et quidem illud obstare non poterit, quòd Puteolani eundem Patrobam, tamquam eius ciuitatis Episcopum celebrent. Quamplurima enim suppetunt prorsus simillima antiquorum Pontificum exempla: qui multarum ciuitatum Episcopi, in ijs tamen omnibus ritè coluntur: ob id nimirum (vt sæpè olim contigit) quòd vnus idemque Episcopus, Apostolico more, complurium ciuitatum, imò & Prouinciarum Ecclesias, primis illis Christi sæculis fundauerit, instituerit, rexerit. Sic vnus Martialis Christi discipulus, non solum Lemouicensis, sed etiam, vt Baron. ad 30. Iunij, & Gulielmus Spirensis Centen. 1. adnotant, Pictauiensis, Engolismensis, Burdegalensis, Bituricensis, Sanctonensis, Viennensis, Aniciensis, Ruthenensis, & Mimatenis Ecclesiarum fuit Episcopus, atque in ijs hoc etiam tempore solèni officio celebratur. Sic Maternus Petri discipulus, & Treuerensium, & Tungrorum, & Coloniensium, & aliorum finitimorum populorum fuit simul doctòr, & Præsul. Martyrol. Rom. 14. Septembris. Sic Syrus, & Iuuentius, non Ticinensem solummodo, sed & Vicentinam, aliasque vicinarum ciuitatum fundarunt, atque instituerunt Ecclesias. Plura huiuscemodi occurrunt exempla in sacra Historia, sed in re clara hæc satis funto. Redeo ad lineam.

Paulus Apostolus, in epistola ad Romanos, Patrobam, aliosque discipulos suos saluere iubet, his verbis. *Salutate Asyncritum, Phlegonem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt fratres.* Sic loquitur Apostolus: quòd ij omnes, ad vnã eandemque familiam pertinerent. Id nempe indicare visus est Paulus, cum addit. *Et qui cum eis sunt fratres.* Significans nimirum, eos omnes, vnã vitam ducere ad Apostolicam formam. Præterea, si verum sit, vt nonnulli etiam veterum scriptorum sentiunt, Hermam, qui inter hos ab Apostolo nominatur, Romæ vixisse in titulo Pastoris, facilè etiam conijcere poterimus, hos omnes, B. Petro Apostolo, qui in eiusdem Pastoris Titulo, antea Pudentis æde dicto, habitasse traditur, aliquandiu fuisse contubernales. Ac proinde magnã certè gloriam nostrò Patrobæ euenisse, qui meruerit esse Principis Apostolorum *conuictor*, vt ille ait, *densoq; domesticus usu*, multis iam annis, antequam Paulus Romam venisset. Nam epistola ad Romanos, è qua hoc de Patroba Romæ tunc manente testimonium produximus, scripta est ab Apostolo, vt Baronius ex Origene, & Chrysofostomo rectè colligit, anno Christi 58. Hoc est, 14. annis postquam Petrus Romam adijt: & Apostolicam Cathedram insedit. Et verò florebat, tunc magnopere Romana Ecclesia: vtpotè prædicatione Petri mirificè propagata. Hinc illa Paulus elogia de ea scripta reliquit cap. 1. v. 8. *Fides vestra annuntiat in vniuerso mundo.* Et cap. 15. v. 15. *Pleni estis dilectione, repleti omni scientia.* Et cap. 16. v. 19. *Vestra obedientia, in omnem locum diuulgata est.* Idèò mirum non est, tot Christianorum turmas, familiasque Romæ consistentes, à Paulo hæc epistola fuisse salutatas. Quãquam certè non omnes nominauit: (quis enim

Q

singulos

122 De S. Patr. Neap. Episc. & Pauli discip.

singulos recensere potuisset?) sed præcipuos tantummodo, & vt B. Anselmus ait, *Famosos in Religione*. Porrò (quod idem Anselmus obseruat) *Omnes quos salutauit Paulus, inter quos Patrobas noster fuit, intelliguntur præclari fuisse, & fide, & meritis: ut eos iure deberēt Romani honorare, & credere verbis eorū*. Sane quidē eximium est Patrobæ, & sociorū eius encomium, *fratres à Paulo fuisse appellatos*. *Magnum est*, inquit Theodulus Caelesyriæ Presbyter cōmentario in hanc epistolam, *quòd isti, Diui Pauli fratres dicantur*. Hoc est, tanto Apostolo chari sodales.

Hic igitur talis, ac tantus vir, & tam charus Apostolis, Puteolanam, & Neapolitanam urbem Episcopus rexit. Sic quippe Diuum Hippolytum, Episcopum Portuensem, qui Puteolorū, cum Dorotheo, qui Neapolis eum fuisse Episcopum asserunt, facillimè conciliat lib. de SS. Italix ad 4. Nouēbris Philippus Ferrarius, quem in hac re sequi, iure, ac meritò debeo, & volo.

Quod si quis quærat, cur, si Neapolis Episcopus fuit, nulla de eo mētio in Neapolitana extet Ecclesia? Quæram ab eo ego vicissim. Cur & Puteolis ante Episcopum Vairum, Hoc est, ante annum Christi circiter 1590. nulla commemoratio de hoc ipso Patroba, qui certè alterutrius fuit ciuitatis Episcopus facta est? Tantæ igitur obliuionis, non aliam adduxerim causam, quàm vel hominum negligentiam, vel nostratium veterum monumentorum, Diocletiano sæuiente iacturam. Et, quod communiùs malum est, ipsam antiquitatem suo se dente miserè corrodentem. Nam benè Peliagnus ille ait. 15. Metamorph.

*Tempus edax rerum, tuq; inuidiosa vetustas,
Omnia destruitis.*

Suspicabatur aliquis, Ioannem Diaconum in suo Neapolitanorum Episcoporum Chronico huius Patrobæ meminisse. Sed librarium ex *Patroba* fecisse *Probum*: quasi scripserit Ioannes, *Pröbas*, librariū autem, sublata linea superiore, scripserit *Probum*. Repugnat tamen elogium appositum: quod manifesta allusione ad nomen. Probo tantum conuenit: nempè, *Omni probitate perspicuus, nominis sui claritatem, operibus cumulans, placida morte quiescit.*

ILLVS-

ILLVSTRATVM NEAPOLIS

SS. Ignatij, & Iustini MM. præsentia.

CAPVT NONVM.

Lures è Christi discipulis, Neapolitanas hæc oras sua præsentia illustrasse, diximus supra, cum de B. Petri in eas accessu egimus. Par nunc Sanctorum, fortissimorumque Christianæ fidei testium, huc etiam aduenisse, docebimus. Sunt ij, Ignatius, & Iustinus.

Et sanctissimum quidem Christi martyrem Ignatium, quo tempore Romam, ex Antiochia missus est (erat tum Iesu Christi annus CIX.) non solum Puteolos accessisse nauigio, vt apertè Simeon Metaphrastes tradit tom. 5. Lippomani pag. 312. sed etiam Neapolim, vtpote Puteolis vicinam, & finitimam urbem inuisisse, censet Galestinus in Notationibus ad suum Martyrologium 7. Idus Ianuarij. Ponam hoc loco ipsa Galestini, quamquã haud sanè antiqui Scriptoris verba. *Alia, inquit, præterea illustris Regiaque Vrbs Neapolis hæc Campania est, quam Parthenopem antiqui nominarunt. Cuius urbis primus Episcopus à B. Petro Apostolorum Principe consecratus, fuit Aspremius, qui Neapolitanam Ecclesiam sibi concreditam, Euangelica predicatione, & fidei Christiana præceptis instruxit. Sanctumque Ignatium B. Ioannis Euangelistæ discipulum, hoc loco, sicut Puteolis, religionem Christianam disseminasse, ex Simone Logotheta cognosci licet.* Hæc ille. Porro si Simon iste Logothera, diuersus est à Simeone Metaphraste (vti sanè cùm Gesnerus damnatæ memoriæ auctor in Bibliotheca, tum etiam Possseuinus in Apparatu sacro, distinctè de vtroque agentes, diuersos eos esse significant) magna mihi cupido inest, Logotheram videnti, & hoc eius de Ignatio Neapolim accedente testimonium, verbatim hoc loco repræsentandi. Verùm, Gnomica illa, quæ sola eum scripsisse, & græcè in Italia extare, Gesnerus, & Possseuinus asserunt, nusquam comparent. Galestinus, fortasse ea vidit, cuius interim testificationem nos iuuat amplecti.

Sed & Simeon Metaphrastes, quæ Lippomanus, & Surius lectoribus exhibent, non quidem apertissimè, attamen haud profus obscure, hunc ipsum accessum Ignatij Neapolim significare videtur. Is quippe auctor, antequam Ignatium aduenisse Puteolos narret, indicat Ignatio in more fuisse, quacumque transiret, confirmare in Christi fide credentes. Hoc est, illi non fixum manere solitum domi, & in hospitio quo recipi contigisset: sed circumquaque, quoad liceret, excurrere ad Christianam religionem disseminandam, vel confirmandam. *Ipse autem Ignatius, inquit Simeon Metaphrastes, è Smyrna deductus à militibus, cum appulisset Troadem, et Neapolim, Phrygiæ Vrbes, transiit pedes per Philippos, & Macedonas: eas quæ sunt in via inuisens*

124 Illust. Neap. SS. Ignat. & Iust. MM. præf.

Ecclesias: & in eis docens, exhortans, differens: fratres qui erant paulò simpliciores, & imbecilliores confirmans: & efficiens, ut omnes vigilarent & essent sobrii. Cùm verò transisset Epirum, & mare transmississet Adriaticum, & Thyrrenum, appellat Puteolos. Hospitio autem exceptus simul cum militibus, ab iis, qui illic erant fidelibus: & cū eos quoque valere iussisset in Domino, venit Romam. Haftenus Metaphrastes: ex quo præterea colligendum, ex ipsomet itinere B. Ignatij, quem describit, haberi sanctissimum Martyrem, etiam Neapolim attigisse. Nam, ut ex Antonini Itinerario patet, à Cápáno littore petitori terrestri itinere Romam, aut inde redituri, ut ulterius pergerent, Neapolim, utpote celebrem, & commodam comitantibus ciuitatem, sibi quendam terminum statuebant. Hoc ipsum superius, adducto Abramij exemplo ex B. Gregorij lib. 8. ep. 42. qui Roma abscedens, ut Alexandriam peteret, Neapolim venit, manifestè ostendimus. Alijsque innumeris ex antiquitate petitis ostendi hic posset, si res adeò clara, eiusmodi indigeret exemplis. Eadem igitur itineris ratio fuit, ex Oriente ad Campaniæ littora appullis, Urbem Romam ituris: nempe, ut Neapoli pertransirent, inde Capuam, inde Suessam, vel Sinuessam, & cæteras Romanæ viæ stationes attingerent: quemadmodum B. Petrum anno Christi 45. fecisse, ex Capuæ Atinæque antiquis monumentis traditioneq; firma, probatum est.

Sanctum autem Iustinum philosophum, & Martyrem eximium, atque ut ipsemet se vocat Epistola ad Diognetum, Apostolorum discipulum, antequam Cohortationem ad Gentes scriberet, Cumas, & Baias inuississe, ipsiusmet relatu scimus. *Vidimus sanè, inquit Cohortatione ad Gentes, ea Cumarum urbe cum essemus, locum quendam, ubi Basilicam ingentem, uno sabrefactam sexo conspeximus: rem profecto maximam, & omni admiratione dignissimam, ubi oracula eam Sybillam edidisse, ii qui res patrias à maioribus suis, quasi per manus traditas acceperunt, affirmabant.* Hæc Iustinus. Disquirenda nunc mihi est, quoniam anno id cõtigerit. Certè Iustinum scripsisse Cohortationem ad Gentes, antequam contra Tryphonem Iudæum scriberet, ipsemet significat, Dialogo cum Tryphone, quem biduo habuit Ephesi: ac item epistola ad Zonam, & Serenam. Eusebius verò lib. 4. Hist. c. 11. tradit, Iustinum fuisse Romæ, Antonino Pio Imperatore: cui, & Senatui Romano Apologiam, porrexit pro Christianis: quod ipsemet Iustinus reijcit in annum Christi 150. Accessit igitur Romam, post dimicationem Ephesi habitam cum iam dicto Tryphone. Ac proinde arbitrari licet, an. Christi 149. Telesphori Pappæ 8. Antonini Imperatoris 10. Largo, & Messacino Coss. venisse eum ab Oriente Romam: & nauigio appullum ad Campaniæ littus, inuississe, ut ipse scribit, Cumas, & Baias. Addo ego, & Neapolim ex toties repetitis coniecturis, & exemplis consuetudine perpetua seruatis, ac Parthenopensis ciuitatis celebritate.

Quis nunc nobis referat, ignitos Ignatij sermones, & potentes Iustini persuasiones ad Christianam fidem propagandam? Clarior eorum memoria perijt: *longisq; ut ille ait, intercidit annis.*

Et hæc de Iustino satis: quem nolui ab Ignatio seiungere; quamuis martyrio ipse, post Faustinum, & Iouitam, de quibus mox dicemus, fuerit coronatus.

D E S S. M M.

FAVSTINO ET IOVITA.

Et num à carnificina fuerit Neapolis
immunis.

CAPVT DECIMVM.

Acta horum Sanctorum Martyrum olim cum fide scripta, legere est apud Surinm to. 1. de Vitis Sanctorum. Ex ijs illud vnū excerpere debeo, quod ad Neapolim spectat nēpē, hos fortissimos viros, non solum Brixiae, quæ patria ipsorum fuit, & Mediolani, ac Romæ, immanes variosque cruciatus constantissimè pro Christiana fide tolerasse, sed etiam Neapoli illustre testimonium Iesu Christo dedisse. Quod Ado Treuirensis his verbis narrat. *Quo facto*, idest ordinato ab Euaristo Papa, Calimero, Mediolani Episcopo: vt B. Faustinus poposcerat, *iterum sub custodia Aureliani Comitis ducti sunt Neapolim: & ibi multa, ac varia tormenta perpeffi, plurimis miracularum ostentis, Domino iuuante, multos ad fidem conuerterunt. Postea verò manibus pedibusque ligatis, in mare demerfi, ab Angelis Dei liberati, & ad littus deducti sunt. Nouissimè verò Brixiam reducti sunt, & ibi à prefato Aureliano, post multa iterum tormenta, amputatis capisibus, Christi martyres effecti sunt.* Ex his verbis, mihi tria, quæ ad rem faciunt, maximè colligere licebit. Primum est, hos Beatos Martyres venisse Neapolim, vel eo ipso anno Christi 121. vel certè non post hunc annum. Nam cum Ado scribat, ductos eos fuisse Neapolim, statim post ordinatum ab Euaristo Papa Calimerum, Euaristus autem, hoc ipso anno ad 26. Octobris martyrium passus migrauerit in cœlum, vt ex Honorij Indice M.S. qui in Vaticana Bibliotheca seruatur, rectè colligit Baronius: sequitur, vt hoc anno 121. qui fuit secundus Adriani Imperatoris, non autem post, id debeat assignari. Ex quo etiam redarguitur Ioannes Deius, siue quis alius auctor libelli de successoribus Barnabæ, Calimerum à Xisto primo ordinatum, & Faustinum, ac Iouitam, initio imperantis Adriani, martyrio affectos scribens. Longè quippe distant, initium imperij Adriani, & Sixti Primi Pontificatus. Adeat lector Onuphrium, & Baronium.

Alterum, quod ex Adone colligo, hoc est. Facillimè hinc confutari posse recentiorum quorundam opinionem, sibi persuadentium, imò & gloriabundè iactantium, Neapolim nullius vnquam perfusam cruore Martyris. Idque hi tribuant, pacificæ, atque exemptæ, vt putant, à persecutionum turbi-

126 De SS. Faust. & Iou. & Neap. carnific.

turbinibus ciuitati. Sed eiusmodi profectò opinio, tum vana prorsus apparet, tum etiam falsissima est. Quid enim magis vanum, quàm gloriari priuatum se esse honore, & decore maximo? Enimuero, si martyribus carere, qui solum vr̄bis suo cruore perfuderint, decus & ornamentum esset, immeritò sanè Prudentius suam patriam Cæsaraugustam laudasset hoc nomine, & præ alijs vr̄bibus celebrasset, carmine illo nitidissimo: quòd videlicet, multò plures, quàm aliæ vr̄bes, Martyres Christi protulerit. Hymn. 4. Peri Steph.

*Singulis pauca, tribus, aut duobus,
Forſan, & quinſ aliq̄ placebunt,
Teſtibus Chriſti prius hoſtiarum,
Pignore ſuncta.*

*Tu decem Sanctos reuehes, & octo,
Cæsaraugusta ſtudioſa Chriſti,
Verticem ſtauis oleis reuincta,
Pacis honore.*

*Sola in occurſum, numeroſiores
Martyrum turbas Domino paraſti,
Sola prædiues pietate, multa
Luce fruereſ.*

*Vix parens Orbis populosa Pœni,
Ipsa vix Roma in ſolio locata,
Te decus noſtrum ſuperare in iſto
Munere digna eſt.*

Viden' quantum gaudeat & exultet Prudentius, Cæsaraugustam suam patriam, præter alios innumeros varijs temporibus ibi pro Christo necatos, decem & octo simul Martyrum fuisse sanguine decoratam? Et verò, cur tantopere de ea re gaudeat, mox subiicit rationem. Nimirum, quod is locus, vbi fieri ille cruor pro Christo fusus est, extemplo expiatus reddatur spiritali labe, ac diabolica lue: & ex receptaculo Dæmonum, Christi domicilium euadat.

*Omnibus portis, ſacer immolatus
Sanguis, excluſit genus inuidorum
Dæmonum, & nigras pepulit tenebras,
Vrbe piata.*

*Nullus umbrarum latet intus horror,
Pulſa nam peſtis populum refugit:
Chriſtus in totis habitat plateis.
Chriſtus ubiq; eſt.*

Præterea Emeritam Luſitaniæ vr̄bem, ob id maximè laudat Prudentius, Peri Steph. Hym. 3. quòd Eulalia Virgo, in ea sanguinem pro Christi fide effuderit.

*Proximus Occiduo locus eſt,
Qui tulit hoc decus egregium:
Vrbe potens populis locuplex,
Sed mage ſanguine Martyrj,
Virgineoq; potens titulo.*

I nunc igitur delicatule Neapolitane, & gloriare, ſi potes, patrium Neapolis ſolum, nullius, vt putas ſanguine madefactum.

Nè

Ne verò mihi dicere queas, gloriari quidem posse ciuitates Martyribus ijs, qui sui ciues fuerint: nequaquam autem, quòd externis etiam occidendis extiterint lanienæ, & sæuæ, atque impiæ cædis officinæ. Vnam ego, ne te his diutius distineam, Urbem Romam profero: quam etsi multi Romani ciues martyrio decorauerunt, longè tamen fuerunt plures exteri, & longinquo etiam solo, ac coelo nati, qui illuc, aut ipsi euntes, aut à lictoribus ducti tractique, Romanam illam tellurem, copioso sanguinis imbre fecundarunt. In ijs Petrus, & Paulus maximè elucet: de quibus, etsi non Romanis genere, aut patria, sed Iudæis, audi tamen quid canat Poetria illa, in clyta Elpis.

*O felix Roma, quæ tantorum Principum
Es purpurata pretioso sanguine !
Non tua laude, sed ipsorum meritis,
Excellis omnem mundi pulchritudinem.*

Quin, & de Laurentio Hispano, Romæ martyrium passo, sic Prudentius Hymn. 2.

*O terq; quaterq; ò septies
Beatus Urbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus
Sedem celebrat ofsium,
Cui propter aduolus licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota furdis murmure.*

Gratulatur igitur Romæ, & Romanis Prudentius, tanto coelitus dignatis munere, quòd Laurentium Hispanum, hoc est, è remota admodum regione, Romam adeuntem, habere Martyrem meruerint, & eius ambire, & colere sepulchrum possint. Ut è contra, sibi Hispanisque suis condolet, quòd tanto commodo gloriaque careant.

*Nos qui caremus bonis,
Nec sanguinis vestigia
Videre coram possumus,
Calum intuemur eminus.*

Itaque quod alicubi cædem in Christianos exercuerint Tyranni illi Nero, Decius, Diocletianus, cæteri, id locum probro villo non afficit: sed in ipsorummet Tyrannorum redundat summum dedecus, atque æternam infamiam.

His accedit, non solum vanè, sed etiam mendaciter ista vulgò iactari. Nam falsum prorsus est, quod dicunt: scilicet, Neapoli nullum vnquam fuisse martyrio affectum, nullumque in ea ciuitate profudisse pro Christo sanguinem. Hoc est dictu, omnes qui Christo Neapoli militarunt, eos non cæde, & vulnere, sed sicca morte fuisse defunctos. Quod profectò quis credat? Quamquam enim (haud inficior) ob scripturarum veterum naufragiù, quod nobis nostrorum Martyrum notitiam abstulit, non admodum multi legantur, qui Neapoli cruciatus pro Christiana religione subierint, mortèque obierint: multa tamen proferri poterunt argumenta, quæ hanc istorum opinionem falsitatis redarguant, atque euincant.

In primis, Neapolis, vt & tota Campania, iam pridem in chentelam Romanorum cesserat. Imò, Plinio teste lib. 3. cap. 5. prima omnium Italiæ Regio-

128 De SS. Faust & Iouita, & Neap. carnif.

Regionum ab Augusto, Campania descripta est. Non licet igitur arbitrari, Neapolim, vel tunc, vt eam vocat Cicero pro C. Rabirio, celeberrimū Op- pidum, exemptam fuisse insequentium Augustorum, in cædendis Christia- nis imperio. Præsertim cum in hanc rem, omni studio per totum Orbem, incubuerint Christi persecutores, Nero, Domitianus, cæteri. In cuius qui- dem rei certissimum testimonium proferri primò potest, biga ista Sancto- rum Martyrum Faustini, & Iouitæ Brixiensium germanorum, quos cū Ado, multa & varia tormenta Neapoli perpeffos, apertè affirmet, nemo, puto, adèd perucax erit, vt perstare nihilominus in sua sententia, & aduersus tã conspicuam veritatem, quidpiam obtèdere deinceps audeat. Maximè quia nullus antiquus, & grauis auctor adduci potest, qui id ipsum opinatus, hanc inanem, & falsam laudem Neapoli nostræ tribuerit. Quid enim est, multa, & varia tormenta perpeffos esse, nisi per varia supplicia sanguinem Nea- poli crebrò fudisse? Siquidem flagella, fustes, vnci ferrei, vngulæ, scorpio- nes, laminæ candentes, plumbatæ, & bestiarum laniatus, aliaque id genus crudelitatis instrumenta, eiusmodi fuisse, quæ à lacerato corpore copio- sum cruorem haurirent, id quidem, vel non expertis constat. Quin etiam eculeus ipse, qui ad distendenda potius, quàm ad laceranda membra com- paratus cuiquam videri possèt, eo nihilominus distentum corpus vncis, at- que vngulis euiscerari solitum, Prudentius disertè tradit, Peri steph. Hym- no 10. quo Sancti Romani Antiocheni Martyris supplicium fusè describit.

Inensus bis Asclepiades, iusserat

Euiscerandum corpus eculeo eminus

Pendere, & vncis vngulisq; crescere.

Neque verò, quia Acta iam dicta, vniuersè solum indicant SS. Fausti- num, & Iouitam, sæpè & variè Neapoli cruciatos, non autem distinctè pro- ferunt suppliciorum vocabula, idèd ea nos penitus ignorare necesse erit. Habemus namque Eusebium grauissimum, & antiquissimum Historicum, qui nos abundè doceat, quibus cruciatibus, & quo ordine Christiani ho- mines, sæuissimis illis temporibus torquerentur. *Exquirebantur*, inquit lib. 8. cap. 7. *diuersa tormentorum genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum, per om- ne corpus, Dei Martyres carpebantur. Deinde tradebantur ad bestias. Adhibebantur Leones, Vrsi, Pardi, Apri, Tauri, atque omne ferarum genus: quibus etiam ferro, atque igni feritas addebatur. Preparabantur hæc omnia aduersus Dei cultores, & omnis con- tra eos hominum bestiarumq; & elementorum crudelitas armabatur.* Hæc Eusebius. Siue igitur flagris, quod primum erat Christianæ constantiæ experimētum, Beati isti Martyres Neapoli lacerati sint, siue bestiarum dentibus traditi, si- ue vario ferreorum instrumentorum genere laniati, eos certè sanguinem, in ea vrbe abundè fudisse, compertum est. Sed præter hos, quos certum est Neapoli fuisse excruciatos, id ipsum conijci, ac fortasse certò arbitrari lice- bit de plurimis SS. Martyribus, qui Roma, Duce Chromatio, ad Campaniæ littora profecti, Neapoli, aut certè in suburbijs, vt infra dicetur, martyrio sunt coronati.

Coniecturæ prætereà ad sunt profectò efficaces, & viuidæ, quæ pluri- mos Neapoli martyrio olim coronatos fuisse persuadent. Nam, quis nega- re potest, truces illas persecutiones, ab Ethnicis Imperatoribus, Ecclesiæ Christi illatas, adèd per totum Christianum Orbem fuisse grassatas, vt non dico Neapolis, aut Campania, quæ prope Romam sitæ sunt, sed ne remo- tissimæ quidem regiones, ab eiusmodi Gentilium rabie, liberæ fuerint? Sa- nè verò,

nè verò, vt de cæteris taceam, Decij persecutio, omnem Romanum Orbem peruasit : & in Italia potissimum, adeò perturbauit Christianos, vt occiso Fabiano Pontifice, diu Sedes Romana vacauerit : quòd ob persecutionis acerbiteriam, Romani Presbyteri in carcerem conclusi, vel vrbe abacti, ad eligendum Fabiani successorem coire non possent. De Diocletiani autem persecutione profero Seuerum lib. 2. Hist. asserentem ea tempestate omnem ferè Orbem, Martyrum cruore infectum fuisse. Et (vt domestica etiam exēpla depromam) ita legitur in Actis Sanctæ Restitutæ Virginis, & Martyris. *Iste igitur Diocletianus, dum adhuc regnaret, atq; suam tyrannidem in sublime eleuari cuperet, à Christi Ecclesia inchoans, per omnes Prouincias sua ditioni subiectas, Iudices, ac Præfectos delibare studuit: precipiendo crudeliter, vt ubicumq; Christi cultores inuenire valerent, igne, ferro, fame, cæterisq; pœnarum generibus, laxiando trucidarent, nisi celerius Christum negarent, & Deorum (hoc est Dæmonum) simulacris studeant flectere colla.* Putasne igitur, quòd eo tempore, quo Diocletiani generale edictum, tam atrociter per totum Orbem læuij, tunc Neapolis ciuitas tam vicina Tyranno, summa tranquillitate, & pace frueretur?

Sed venio præterea ad ipsa Ianuarij, & Maximi Campanorum Martyrum Acta: vt inde lucidius, persecutionis atrocitas, in hac ipsa Campania vniuersa, nulla excepta ciuitate, aut pago, oculis propemodum nostris videamus, Acta itaque Sancti Martyris Ianuarij sic habent. *Conuocans Diocletianus Imperator Timotheum quendam paganum crudelissimum, iussit eum in Prouincia Campania Præsdatum agere: & secundum decreta ipsius improbissimi Diocletiani, sacrificia Idolis immolare, & omnes qui in Christo crederent, ad sacrificia simulacrorum convertere. Factum est autem, dum ex more inuiseret ciuitates, venit in ciuitatem Nolam. Tunc iubet Timotheus Tyrannus, officia sibi presentari, & cætera. Acta autem Sancti Maximi Leuitæ Cumani, hæc tradunt. Quidam Antonius socius calliditatis vir, ab eis Diocletiano, & Maximiano Vrbi Præfectus, tanta inhumanitate obduruit, vt circa domos, circa lymphas, & vt breuiter dicam, circa omnem locum, ubi alicuius negotiationis mercimoniū esse poterat, simulacra erigeret. Nempe, vt omnes qui illuc accederent, non emerent, aut venderent aliquid, nisi prius sacrificassent. Et hac non solum in Romulea Vrbe factitarunt, sed etiam per vniuersum mundum transfusis sunt cruentissimi homines, qui omne genus humanum, tanto compellerent sacrilegio maculari. Ob id ergo, & Cumas directus est quidam nomine Fabianus, obstinatissimus Christiani nominis inimicus. Qui cum venisset, & solium sua iussisset preparari dementia, continuo ad se vniuersum populum, voce preconis fecit acciri. Mox illis veluti ad nouum Præsidentem conluentibus, Tribunal ascendit, & facto silentio sic exorsus est loqui. *Audiat populus omnis: audiat paruus, & magnus, quod inuestissimū Imperatores, viuificandi, & mortificandi potestatem mihi tribuerunt. Vt illum, qui sacrificare contempserit, diuēsis interficiam panis. Illum verò, qui decretis ipsorum obtemperauerit, magnis ditem diuitijs, magnisque sublimem honoribus. Accedat ergo vnusquisque, & tura offerat, ne inuisus cogatur perficere, quod spontè recusat.* Si ergò Nolæ, Puteolis, Cumis, atque vt ex alijs Historijs, Actisque Martyrum patet, Tarracinæ, Fundis, Caietæ, Atinæ, Formijs, Suessæ, Sinuessæ, Miseni, Capuæ, & vt breuiter dicam, in tota reliqua Campania, tantam carnificinam, æuo Neronis, & insequentium Imperatorum, læuissimi illi Præsides exercuerunt, quisnam erit, qui sibi persuadeat, solam ciuitatem Neapolim, veluti in Insulam Vtopiam prodigiosè transuectam, fuisse ab ea vniuersali clade exemptam? Maximè cum Neapolis, antiquo eo tempore, vel fœderata ciuitas, vel Municipium esset celeberrimum, quod ipsi Romani Imperatores,*

R

tores,

130 De SS. Faust. & Iouita, & Neap carnif.

tores, & Senatores, vt Cicero testatur pro C. Rabirio, libentissimè incole-
rent, vt potè totius Campaniæ tunc facilè principem: domita videlicet iam-
dudum à Romanis Capua, & tantum non funditus euerfa. Plura autem in-
rem istam suppeterent: sed cordatis lectoribus hæc satis erunt.

Vtinam verò Acta omnia Campanorum Martyrum nunc extarent! Magnus certè SS. Martyrum numerus, Neapolim cruentasse, hoc est, pur-
purasse, legeretur. Porro, in paucis aliquot veteris Historiæ Indiculis MM. SS. quos habemus, nonnullos quidem Neapolitanos Martyres recensitos cernimus. Nam, in verustis Ecclesiæ Neapolitanæ Litanijs, & Calendarijs leguntur *Marianus Martyr Neapolitanus*: & *Rufus Martyr Neapolitanus*: quo-
rum tamen Acta, nusquam comparent: Quamquam S. Mariano, Ecclesiæ antiquitus dicata extiterit, nunc diruta.

Quod si dixeris, negari non posse, paucos Neapoli pro Christo neca-
tos, præ illis, qui Nolæ, Puteolis, & Capuæ perempti sunt: id equidem faci-
lè concedam. Nam Neapoli fœderata ciuitate, & liberæ Reipublicæ for-
mam, etiam Diocletiano Imperatore, retinente, non poterat residerè Præ-
ses, Roma ad Campaniam missus.

Postremò adnotare debeo, ex Actis horum SS. supra relatis, permul-
tos Neapolitanos ciues, constantia horum Sanctorum Martyrum, & mira-
culorum magnitudine permotos, sese ad Christum, relicto nefario Idolo-
rum cultu conuertisse. Quæ circa, post Apostolos, & nonnullos Apostolo-
rum discipulos, quos Neapoli fuisse, & Christi Euangelium prædicasse
probauius, totam auctamque Christianæ fidei religionem, his debet an-
tiquissimis, & Sanctissimis Martyribus nostra Neapolis. Et verò, quàm ma-
gnus ciuium Mediolanensium numerus, ob horum Martyrum constantiam
mox se Christo adixerit Ado Episcopus Viennensis declarat hisce ver-
bis. *Fausinus, & Iouita sub Adriano Imp. examinati. dixerunt ei. Audi Adriane tor-
tuose coluber, imò & fausissime anguis, per ambages, & anfractus turpiras, ut nos à re-
cto possis deuiare. Hoc tibi sit agnatum, quod latratui tuo non obediemus: nec Dijs tuis
thura ponemus: sed thura simul & libamina, Domino Creatori nostro iugiter immola-
mus. Quod audientes populi ex Mediolanensium urbe, propter Sanctorum constantiam,
conglobantes se mutuo, venerunt ad Beatos Martyres, & baptizari se fecerunt.* Hæc
Ado. Probè igitur tradunt, idem contigisse Neapolitanis, horum Beatorum
Martyrum exemplo, ac prædicatione succensis. Quin etiam ex eorum item
Actis aduertere est, quatuor nobilissimas Italiæ vrbes, fuisse ipsorum præ-
sentia, & publica Christianitatis professione illustratas, Brixiam, Mediola-
nū, Romā, Neapolim, eosq; quinque, vt ita dicā, Martyres extitisse. Post-
quam enim Neapoli variè excruciatii sunt, & è Campani maris gurgitibus
ab Angelo liberati, rursus Brixiam vincti pro Christo catenatique reducti,
ibidem securi cadente, coronam à Domino perceperunt.

Libet autem subijcere nitidum carmen Sfortiadis illius, in pangendis
Diuorum laudibus nequaquam muti, sed sanè disertii Mutij.

Nunc Brixia vor lumina

Fausine, & Iouita inclyti,

Multis coronis fulgidos,

Lato canamus pectore.

Tormenta passi Martyres,

Semel cruento saculo,

Victor volarunt ad Deum;

Partis

Caput Decimum:

131

*Partis coronis nobiles,
At vos per urbes Italas,
Tracti catenis asperis,
Formenta saepe plurima,
Tulistis ob Christi fidem.
Hoc asseris iam Brixia,
Tectisq; adest Insubria,
Negare Roma non potest,
Testatur & Neapolis.
Videte qua vos bestias,
Penasq; & aquor & globos
Ardentis ignis, sospites
Virtute Christi euadere.
Sed tuta vestris osibus
Feretq; lata, ut patria,
Tandem bipennis Brixia
Caput reuerfis amputat.
Non vos satis laudamus
O quinquies iam Martyres,
Sed nos perenni laurea
Dignos precamur, reddite.
Te nunc Redemptor quasumus,
Vt Martyrum consortio,
Longas precantes seruios
In sempiterna sacula. Amen.*

R 2

DE

D E
S. AGRIPPINO
E P I S C O P O.

C A P V T V N D E C I M V M.

Voniam B. Agrippini Acta poenè omnia interciderunt, nihilq; de eius vita nobis est reliquum, nisi antiquum Neapolitanæ Ecclesiæ Lectionarium, & breue illud Elogium, quod Ioannes Diaconus libello de Neapolitanis Episcopis posteritati transmisit, ac Incerti narratio miraculorum eius, cogimur idcirco, ex his paucis, ea carpere, & huc inferere, quæ pro operis instituto, ad rem facere videbuntur. Agemus autem de hoc Diuo, paulò diligentius. Tum quod si spectetur antiquitas, secundus Neapolis Patronus est: nempe Ianuario, Seuero, cæterisque, vno excepto Aspreno vetustior. Tum etiam, quòd, cum eius vetus Historia perierit, operæ pretium duximus, damnum hoc, nostra qualicumque diligentia ex parte saltem aliqua compensare. Hæc itaque sunt mihi examinanda.

Sect. I. Agrippini Patria, & Genus.

Sect. II. Agrippini Aetas, & Gesta aliquot.

Sect. III. Agrippini obitus, & honorifica tumulatio.

Agrippini Patria, & Genus.

Sect. I.

BEato Agrippino, Patria Neapolis fuisse scribitur ab Incerto, sed vetusto Auctore Homiliae, siue Narrationis miraculorum eius: qui eum ortum asserit è Regione Herculea, ad Plateam, siue Arcam Furcillensem.

Herculem, quem vana Gentilium superstitio Deum fecerat, Neapoli eximie cultum, cum scriptores rerum nostratum, tum etiam complura vetera Monumenta indubie produunt. Causa Religionis, seu verius, superstitionis, ea fuisse perhibetur, quòd, vti Diodorus in Bibliotheca, & Oppianus tradunt, ea ciuitas, Parthenope antea dicta, ab Hercule, non quidem, vt aliqui falsò scripserunt, primum extructa, sed egregie instaurata etiam fuerit. Inde ijs locis passim Herculis Monumenta cernuntur, videlicet. 1. Via Herculea, à tergo Ecclesiæ Sancti Augustini. 2. Ædicula D. Mariæ ad Herculem: de qua an S. Greg. lib. 2. epist. 97. scripserit, alibi dicam. 3. Oppidum Neapoli vicinum *Ἡρακλεία* dictum, quod latinè sonat, *Herculanium* iuxta Pópeios:

peios: de quibus, Vesuuij eruptione obrutis, scribit Plinius epistola ad Tacitum. 4. Fontes Herculani, ad quos, urbem *Ἡρακλείαν* Hercules ipse edificasse traditur. Demum in Septentrionali Neapolis parte, Echia, *ἔκχρη* *Ευχία*: regio ita nuncupata, quod eo colle amœnissimo, vt aliquibus placet, boues Gerioni creptos, Hercules pauerit, tenuerit, stabulauerit. Ijs etiam locis, superato in Latio prædone Caco, cum ad Auernum Hercules peruenisset, obstruxit aggeribus ostium, per quod in mare diffuebat, vti ex Diodoro, & Strabone notauit Ioannes Pontanus. Itaque & Neapoli, & locis finitimis, multa eaque egregia opera patrasse Herculem, palam est. Inde in ipso urbis propemodum meditullio, regio dicta Herculeæ, insigniter olim Neapoli cultum fuisse Herculem, clarè significat. Ex ad forum vsque vetus, & ædem Sanctæ Mariæ ad Plateam sese extendens, hodie cognomine antiquato, Furcillensis dicitur: quod in ea, Furcillæ Nobilium ciuium Porticus, siue, vt nunc vocant, sedile diu extiterit.

Furcillensis autem Regio, à Pythagoræ litera Y sic vocata, quam etiam pro insigni habuisse memoratur, ab ipso primo Neapolis Sanctissimo Episcopo Asprenate, quem itidem eiusdem Regionis fuisse tradunt, vsque ad annum salutis 1335. integra stetit. Postea verò, Montano sedili vnita, & numerum simul, & nomen prorsus amisit. Ex ea igitur nobili Regione, ortus est noster B. Episcopus Agrippinus: vti iam dictus Anonymus Auctor libelli miraculorum eius, scriptum reliquit: & ex eo Villanus in Chron. c. 55. qui etiam B. Ianuarius, indidem ortum fuisse tradit. Ianuarius autem fuit longo æuo posterior Agrippino.

Agrippini Actas, & Gesta aliquot.
Sect. I I.

CUm Agrippinus, sextus Neapolis Episcopus fuisse legatur apud Ioannem Diaconum: atque id solummodò de æuo quo vixit habeamus indicium, certam proindè inire rationem haud sanè possumus, siue temporis, quo Episcopatum inijt, siue quo defunctus est vita. Itaque nihil est reliquum, nisi, vt aliquod temporis spatium, quod quinque Episcopis assignari possit, conijciendo decernamus: annorum videlicet CXVI. totidem enim superfluunt, ab anno Christi 44. quo Petrus Neapolis Antistitem creauit Asprenum, ad annum CLX. Agrippino Episcopo assignandum. Quamquam enim, vera sit Tulliana illa sententia, lib. 2. de Diuinatione. *Coniectura, qua in varias partes duci potest, nonnumquam etiam in contrarias, nihil incertius.* Nihilominus, subtractis ex eo numero annis 35. Episcopatus Asprenatis, videnos circiter Præfulatus annos, singulis reliquis quatuor Episcopis, & totidem etiam Eustasio, qui Agrippino successit distribuere, vt nos facimus, spero, vt æquis lectoribus, videatur cum ratione facta partitio. Ad hunc enim modum etiam Baronius Anno Christi 76. & 109. & post eum Bocherius Dissert. Areop. tempora Episcoporum aliquot, verisimili annorum spatio metiuntur. Stet igitur arbitraria lege Chronologia, hæc, quandiu alia certior emerferit. Interim verò prudēs, ac doctus lector, existimare poterit, Beatum Agrippinum circa annum Christi CLX. Neapolitanam Ecclesiam gubernasse. Eo videlicet tempore, quo Antoninus Pius, Romanum Imperium moderabatur. Quamquam autem, Tertuliano teste

teste in Apolog. nullam is aduersus Christianos legem scripserit, eius tamē imperium, cæde Christianorum non fuisse vacuum, haud paruum Martyrum numerus, qui sub eo passi leguntur, ostendit. Sed idem tamen Antoninus, conterritus tandem aduersis grauissimis casibus, quos Capitolinus recenset, quasi verum Deum, Gentilium impietatem vlciscentem, experimento senserit, dato Rescripto, quod D. Iustinus recitat, inhibuit Christicolarum, persecutionem.

Verum, repressis, diuino Numine Gentilibus, Hæretici insidias Ecclesiæ tetenderunt. Nam Valentinus, Cerdo, Marcio, viuentē Hygino Papa, Romam adētes, ibique vsque ad Eleutherij tempora permanētes, non Romæ solūm, sed & per Italiam, hæreses suas latenter spargere cæperunt. Tert. de Præscript. cap. 30, Euseb. Hist. lib. 4. cap. 10. Irenæus lib. 1. cap. 28. & lib. 3. cap. 3. Encratitæ quoque, Tatiano auctore, per eadem fermē tempora exorti sunt, Euseb. Chron. Vtrum autem eæ Hæreses, Cāpaniam etiam nostram infecerint, in ambiguo est. Cum nullus qui nunc extet Historicus, id prodat. At suspicari me tamen facit, Epistola à Sotere Campano, Pontif. Max. & Sanctissimo, ad Episcopos Campaniæ, atque ad eundem Agrippinum nostrum scripta, Campanum etiam agrum ijs zizanijs non nihil fuisse respersum. Vel (quod libentius mihi persuadeo) de vicina hæreseos periculo, ea Soterem Campanum Epistola, pro sua in omnes, & in Campanas maximē vigilantia pastoralī præmonuisse Ecclesias. Nam illa sanè epistola, tota fermē est in demonstranda ex diuinorum librorum sententijs, Christi Iesu diuinitate, & vera Christi carne ex matre desumpta. Porrò adeo antiquam, & insignem Epistolam à Romano Pontifice, & conterraneo nostro ad Agrippinum Episcopum Neapolitanum, aliosque Campanos Præsules scriptam, legere quisque poterit tomo primo Epistol. Decretal. folio 83. editionis Romanæ. Cuius hoc est initium. *Soter Apostolicæ Sedis Archiepiscopus, Campanis omnibus Episcopis, salutem in Domino. Gaudere vos oportet, Fratres, &c.* Quam Epistolam Nonis Maij datam, Rustico, & Aquilino Coss. cōstat Sotere, triduo postquam creatus est Pontifex scriptam ad suos conterraneos Campanos Episcopos. Nam, Onuphrio teste, quem meritò hic sequimur, is factus est Romanus Pontifex anno salutis CLXIII. 3. Nonas Maij Quinto Iunio Rustico, & Vettio Aquilino Coss. Scripsit verò ipsis Nonis Maij eiusdem anni, vt dixi, iisdem Coss. & ab Anastasio, Luitprando, Abbone, & Onuphrio recensitis.

Anno verò Sancti Soteris vltimo, dum adhuc, vt putamus, viueret noster Episcopus Agrippinus, scripsit B. Pontifex alteram ad Episcopos Italiæ Epistolam: quæ habetur eodem tomo primo, pag. 84. & multa sanè continet, quæ ad priorem Epistolam roborandam, atque adeo ad eosdem iam dictorum Hæresarcharum errores, latè per Italiam tunc serpentes, cōfutandos, spectare videntur. Est eius initium. *Dilectissimis Fratribus per Italia Prouincias Sanctis constitutis Episcopis, Soter Papa. Diuinis præceptis, & Apostolicis monitis informamur, &c.* *Data 10. Kal. Iunij, Cethego, & Claro V. V. CC. Coss.*

Videbis, erudite lector, his duabus epistolis, repressas impij Valentini, & turpium Gnosticorum infandas hæreses. Nam cum in eis B. Soter, ex Paulo, ac Ioanne Apostolis, solidè probet, Iesum Christum factum esse ex femine Dauid secundum carnem: & Deum Patrem misisse Filium suum ex muliere, atque in similitudinem hominum factum, & habitu inuentum, vt

hom -

hominem. Verbum item, quod Ioannes ait, carnem factum, habitasse in nobis, utique Valentinum euerit, stultè docentem, Iesum Christum sic natum de Virgine, ut ex ea nihil acceperit, sed per eam, veluti per canalem transferit, carnemque secum de cœlo deuerit. Confodit etiam Marcionem, qui, ut Tert. ait 1. contr. Marc. cap. 15. cum carnem à malo principio diceret esse exortam, negabat Christi carnem, & omnem eius generationem humanam. Atque ex Ioannis verbis illis. *Et habitauit in nobis*, eundem Marcionem confutauit, delirè affirmantem, Christum apparuisse solum veluti phantasma quoddam, non autem in vera carnis substantia vixisse nobiscum: teste Tert. de Præscript. cap. 57. In eo autem, quod Soter prohibet, foeminas sacra vasa, vel sacras pallas contingere, & altaria incendere, aditum præcludit profanis turpibusque Marcionistarum, & Gnosticorum ritibus, adhibendum foeminas ad Altare, easque, & baptizare, & ad sacra mysteria sese ingerere concedentium, uti Epiph. ait hæres 47. & 48. ex quo foeminarum commercio, fædi cum Gnosticis complexus, & concubitus, ac veneficia, etiam infanda, præstigiæque prouenerunt. In ijs, hoc eodem Aniceti, & Soteris tempore, venit, fuitque Romæ quædam Marcellina, ex nefanda Gnosticorum secta procacissima foemina, quam multos in Italia seduxisse, atque infecisse, Sancti Irenæus lib. 1. cap. 24. & Epiphanius Hæres. 27. alijque testantur. Annè, eadem in nostra Campania aliquot animatum stragem edidit? Suspicor.

Vigilabant, itaque in Campanos maximè populos, & Romæ Soter, & Neapoli Agrippinus. Ac proindè, de hoc, meritò scriptum à Ioâne Diacono est. *Plurimam auxit Domino turbam credentium, & gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ collocavit.* Quæ verba, non de Gentilibus solummodo ad Christianam fidem ab Agrippino conuersis, sed forassis etiam, de seductis, & lapsis, ab eo ad fidem Catholicam reuocatis, intelligi possunt. Negari enim non potest, hæreticos adèò in Campania, & Tuscia, primis ijs sæculis succreuisse, ut Eusebius Papæ, Constantio Consule, scripserit ad harum Prouinciarum Episcopos, Hæreticos ritè baptizatos, per manuum tantum impositionem, ab Episcopis solis faciendam, debere in Ecclesiam recipi. Quod quidem Summi Pontificis Décretum, Campanis potissimum Episcopis scriptum, apertè significat, plurimos in ea regione olim fuisse seductos, & postea relictis erroribus, ad veram Religionem, & Ecclesiæ Catholicæ caulas rediisse. Verumenimuerò, compertum explicatumque est, grassante in priuatos quosdam errore, Urbem nihilominus, & Ecclesiam Neapolitanam (quod olim Bellisarius apud Procopium, & nostra propemodum ætate Clemens VII. Pontifex Maximus, disertè testati sunt) Christi fidem, quam ab Apostolorum Principe acceperat, ad hæc vsque tempora illibatam seruasse. Quid? Hegesippus ipse doctus, & Sanctus Historicus, qui Marcionis, & Valentini ætate Romæ fuit, vniuersè asserit apud Euseb. lib. 4. cap. 21. nullam eo tempore Ecclesiam à fide Catholica desciuisse. Quod tamen effatum, de tota Ecclesia intelligi debet: non autem de personis aliquibus, quæ velut in tritici messe zizania succreuerunt.

Agrip-

*Agrippini Obitus, & honorifica tumulatio!**Sect. III.*

Quinto Idus Nouembris obiisse B. Antistitem Agrippinum, vetera Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendaria, & Martyrologia indicant. Vtinam, vt diem, ita annum, quo obiit, atatemque eius, ac præclara gesta viuentis prodidissent! De eius verò sanctissimo ex hac vita decessu, & sepultura, hæc Ioannes Diaconus scripsit in Chronico. *Plurimam auxis Domino turbam credentium, & gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ collocavit. Vnde merito audire meruit. Euge serue bone, quia in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam: Intra in gaudium Domini tui. Denique in Ecclesia Stephanie translatus, merito cum honore quiescis.* Quod ait, sepultum fuisse in Ecclesia Stephanie, id profectò intelligi debet, non de prima Agrippini tumulatione, sed de secunda, à Sancto Ioanne Episcopo celebrata, vt infra dicemus. Enimverò fuisse B. Agrippinum in cæmeterio primùm sepultum, ex veteri more probari potest. Priscis enim illis temporibus, sæuente Infidelium persecutione, rarò in Ecclesijs, aut Oratorijs, vt plurimum verò, in Cryptis, Arenarijs, ac Cæmeterijs, Sanctorum, & Christianorum corpora condebantur. Fauet huic nostræ sententiæ, vetus Sancti Agrippini effigies, quæ in cæmeterio Sancti Ianuarij hodieque visitur, rudi, sed antiquo schemate veneranda. Nec verò Neapoli fuit infrequēs in cæmeterijs extra Urbis mænia tumulatio. Nā in cæmeterio, quod dictum est, S. Gaudiosi, multa fidelium, immò & nonnulla Diuorum corpora sepulta fuisse, tum vetustæ effigies ex musivis expressæ, quas Baronius, se, cum Neapoli fuit, vidisse testatur, Notat. in Martyrologium Rom. die 28. Octobris, palam ostendunt: tum etiam ex eo colligitur, quòd sæpe apud Ioannem Diaconum, aliosque antiquos scriptores, Episcopi, aut alij Neapolitani ciues, leguntur extra mænia conditi. Ex his itaque alijsque nonnullis antiquissimis vestigijs, probabiliter mihi videor posse affirmare, B. Agrippinum, fuisse primo extra mænia sepultum, in ipso fortè cæmeterio, quòd postea Sancti Ianuarij vocatum. Deinde verò, pace per Constantinum Ecclesiæ reddita, in Ædem Sancti Ianuarij extra mænia à B. Seuero constructam, ab eodem fortasse Seuero translatum, non nemo existimat. Enimverò, diu iacuisse Agrippini sacrum corpus in iam dicta Ecclesia Sancti Ianuarij extra mænia, illud argumento esse videtur aliquibus, quòd Ædes illa, non Ianuarij solummodo, sed etiam Agrippini nomine, Deo dicata olim fuit: vt tradit Ioannes Diaconus in Chronico Episcoporum, dum agit de Victore Episcopo, his verbis. *Hic fecit Basilicas duas foris ciuitatem Neapolim: vnā longius ab Vrbe ad miliaris vnū, ante Ecclesiam B. Ianuarij Martyris, & S. Agrippini Confessoris, ad nomen S. Stephani, &c.* Quem S. Episcopum in Basilicam Stephanie fuisse translatum tradit iam dictus Ioannes Diaconus, *in Ecclesiam, inquit, Stephanie translatus, merito cum honore quiescis.* Ibi namque erat S. Agrippini corpus, cum ea scriberet Ioannes: hoc est, nono Christi sæculo. At verò posterioribus sæculis, in Cathedralem Ecclesiam à Regibus Carolo Primo, & Secundo Andegauenibus magnificentissimè ædificatam, transuectum est: & vna cum reliquijs Sanctorum Martyrum Eutycetis, & Acutij, honorificè sub Aram maximam collocatum. Caput autem eius, theca inclusum argentea, in Cappella, quam vocant Thesaurum, decorè seruatur.

Ha-

Habemus in nostra Bibliotheca SS. Apostolorum, Homiliam M. S. de miraculis S. Agrippini, cuius initium est. *Fratres dilectissimi*, cuius auctorem censeo fuisse Io. Diaconum, illum ipsum, qui de Neapolitanis Episcopis Chronicon scripsit. Nec mihi negotium facessit, quòd Io. Diaconus videatur multo antiquior, Homiliæ huius scriptore. Quippe cum Ioannes, Chronicon suum deducat ad D. Athanasium vsque, qui obiit, vt rectè Baronius supputat, anno Christi 872. quod sanè arguit, non admodum vltèrius vixisse Ioannem: alioquin successorem Athanasij huius nominis primi à se narrati, suo ipse Chronico attexuisset. Itaq; cum certum sit, auctorem eius opusculi, vixisse temporibus Athanasij III. hoc est, circa annum salutis 960. nam id ipse affirmat illis verbis, & *qua nostris temporibus gesta sunt, regnante Romano, & Constantino Imperatoribus, & residente in Sede B. Petri XII. Ioanne Papa, & in hac Ciuitate Parthenopensi. III. Prasule Athanasio, & Ioanne Consule, ac Duce.* Ex his, inquam, verbis, videtur posse colligi, Ioannem Diaconum auctorem Chronici Episcoporum, non scripsisse historiam miraculorum B. Agrippini. Hoc, inquam, haud mihi negotium facessit. Id enim bifariam diluo. Primò, si dicamus, Ioannem Diaconum, scripsisse quidem aliorum Episcoporum vitas, ab Athanasio primo ad tertium, quæ tamè temporum iniuria perierunt: vt proinde, opus fuerit Petro Subdiacono, qui post annos ducentos vixit, absolueret Io. Diaconi Chronicon, quod imperfectum reperit. Secundo, si dicamus, Io. Diaconum, potuisse quidem producere Chronicon vsque ad Athanasium III. nò tamen produxisse. Exempla sunt passim obuia. Freculphus vixit vsque ad annum Domini 840. vt notat Bellarm. lib. de Scriptor. Eccles. Chronicon tamen suum non produxit vltra annum Domini 600. Amoinus scripsit de rebus gestis Francorum, à primo Rege Pharamundo, vsq; ad obitum Ludouici Pij, & annum Domini 840. Ipse tamen, multò diutius vixit, & promisit quidem vltèriora scribere, non tamen scripsit. Luitprandus quoque viuebat anno salutis 963. & quòd excurrit. Non tamen produxit suam historiam, ad illum vsq; annum, sed desijt multò ante, vt doctè Baronius aduertit tomo 10. ad annum Christi 963. Hæc tantum exempla, cæteris relictis, adduxi de auctoribus Io. Diacono Synchronis: ex quibus demonstratur, non posse colligi ætatem scriptoris, à fine sui Chronici, vel Historiæ.

Illud autem in ea Homilia obseruandum, eam, ex parte saltem, solitam legi in Ecclesia è superiore loco, seu pulpito, ad fideles ibi in eius solemnitate congregatos. Id enim significant verba illa circa medium Homeliæ. *Et hoc ad honorem, & gloriam nominis Dei, eiusdemque Pontificis reuerentiam: & vestra Fraternalitatis gaudium, qui deuotè ad eius solemnia peruenistis.*

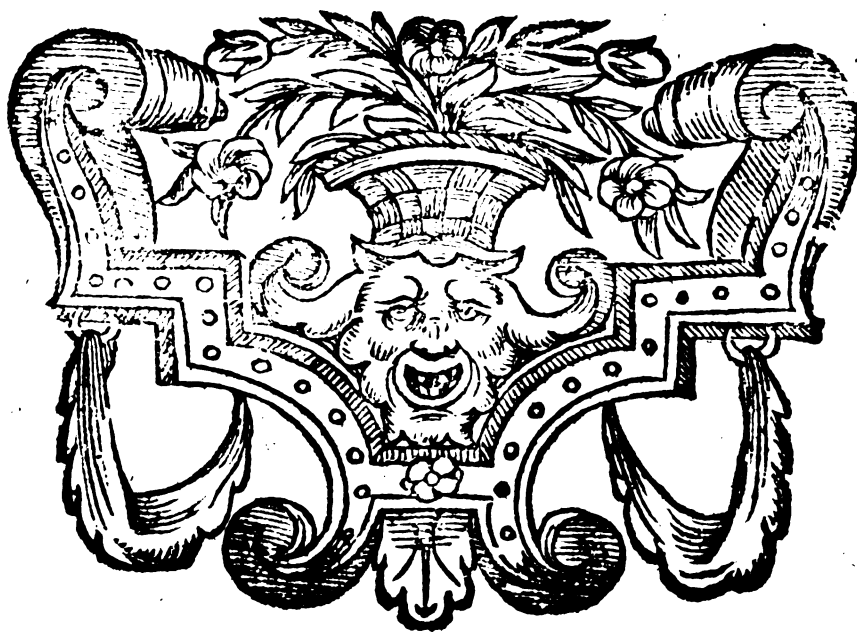
Obseruandum etiam est, ex antiquis monumentis, Diuos Ianuarium, & Agrippinum, vti præcipuos Neapolitanæ Ciuitatis Tutelares, coniunctim olim fuisse inuocatos. Vt in Lëctionario S. Gaudiosi Episcopi Salernitani, & alibi videre est. Memini præterea, vidisse me, in Archiuo Ædis Archiepiscopalis Neapolitanæ, Missalem eodicem M. S. valdè antiquum, & cariosum, ac lacerum. In eoque legisse, eos Diuos, & solos è Nostratibus, inuocari solitos, vna cum cæteris Sanctis, quos habet Romanæ Missæ antiquus Canon.

Inclaruit verò hic eximius Sanctus, non Neapoli tantum, sed in alijs etiam Urbibus, & Prouincijs. Nam Surrenti Picentinorum, Ecclesia extitit, & Monasterium ab hoc Diuo nuncupatum, cui præfuit S. Abbas Antoninus.

ninus. Oppida item nonnulla *S. Arpini*, hoc est, *Agrippini* nomen habent. Vi-
 situr quoque eius effigies admodum vetusta, tum in iam dicta Æde *S. Ia-*
nuarij extra moenia, tum etiam in antiqua Ædícula *S. Mariæ* ad circumum.
 Ut omittam, insignem in hac ciuitate nostra huius Sanctissimi Præfulis Ec-
 clesiam, quam *Basiliani* Patres incolunt: Et vbi etiam, anno millesimo quin-
 gentesimo quinquagesimo sexto Noster *B. Andreas Auellinus*,
 dum oraret, impijssimi sicarij mentem perterrit, ad
 eius se eadem conantis, in gratiam procacis
 adolescentis, à sacrilego amore
 per ipsum deturbati.

Vti *Tufus*,

Castaldus, *Boluitus*, ac cæteri Vitæ illius
 Scriptores narrant,

DE
S. P. O. T. I. T. O
M. A. R. T. Y. R. E.
Qui Euangelium Neapoli disseminauit.

CAPVT DVODECIMVM.

Ab eo apud me Acta Diui Potiti ex tribus mmm. sss. Codicibus, totidemque antiquis Lectionarijs, à me conflatà. Quibus priscis monumentis, accesserunt nuperi Scriptores aliqui: nimirum, Leo Baptista Albertius, Dimas Serpius, Antonius Sanfelicius, vel quisquis ille fuit, auctor Hymnorum in laudem S. Potiti, qui canebantur in eius officio. Lippeolus præterea Carthusianus, & Philippus Ferrarius: Vitæ eius, atque

Actorum martyrij abbreviatores.

Præter multa, emendauit in ijs Nomina idolorum, ad quorum cultum Potitus cogebatur. Nimirum *Arpbam*, *Anienem*, vel, vt alius codex habet *Arpbom*. Vtrobique enim, vt puto, mendosè. Nusquam enim reperio monstruosa hæc vocabula. Itaque reposui *Harpyu*: quæ vox, *cupidinem* significat apud Parthenium in Crynagora: adnotante Cælio lib. 29. cap. 27. *Anienem* quoque aliud idoli nomen, luxatam dictionem censui: & reposui *Herienem*, quæ Diua, vt pote Martis vxor, in comprecationibus, quæ Romano ritu fiebant, inuocabatur: eius meminerunt Licinius in Hæra fabula. Ennius lib. 1. Annal. Varro in Satyr. Mænippea, Gell. lib. 13. & Porphirion in Horat.

Hunc verò Diuum, quamquam genere & patria valdè longinquum, ac planè exterum, inter Neapolitanæ tamen Ecclesiæ tabulas ascribi debere, à duplici causa est. Altera, quòd Neapolim legitur adijisse, fidemque Christi, adhuc puellum, hic prædicasse. Altera verò, quòd insigne sacri illius corporis membrum, brachium scilicet, nunc Neapolis possidet.

Serdicâ ciuitatè eius patriam fuisse, habent plerique Codd. Quidam autem, *Sardicam*. Sed perinde est: vti ex Ortelio, & Goltzio liquet. At Flaminus Tricaricensis, qui Acta S. Potiti carmine panxit, videtur in antiquo aliquo Cod. legisse *Sardis*, pro *Sardice*. Vtrobilibet autem modo legatur, certum est, inde colligi, non in *Sardinia*, aut alia Italiæ, siue vicina Italiæ parte, natum esse B. Potitum. Sed vel in Thracia, vbi est *Sardica*, celebri illo Concilio Sardicensi nobilis: Vel in Lydia, cuius primaria, & Lydorum Regum sedes fuit *Sardis*, ad Timoli Montis radices sita: vnaque è septem minoris

140 De S. Potit. M. qui Euan. Neap. diffem.

Asiæ Urbibus, à Ioanne Apostolo in Apocalypsi memoratas. Neque Sardi Scriptores, Serpius, & Fara, possunt modo aliquo, nisi ego valdè fallor, Sardinia suæ tribuere, vt faciunt, Potiti natalia, etiam si loco *Sardisq;*, legant *Sardinis*: quod tamen in nullo ego reperi Codice. Nam in sequentibus, Acta Potiti apertissimè clamant, patriam eius fuisse in *Oriente*. Vel, vt vnus ex ijs Codd. innuit, in *Thracia*. Ex quibus Codd. hæc habemus in principio. *Beatissimus Martyr Potitus, Orientalium partium ciuis, sub paterno iure adhuc puerulus*. Quin etiam, ipsemet Potitus, ab Antonino Imperatore interrogatus, respondit his verbis. *Ex Orientalibus partibus oriundus, Christi seruus sum*. Porrò nè ex dictione *oriundus*, quis eliciat, genus quidem duxisse eum ex Orientali plaga, non autem in Oriente fuisse natum, volo meminerit *oriundum*, non semper significare locum, vnde originem suæ stirpis aliquis ducit, sed quandoque idem esse *oriundum*, atque *ortum*, siue *natum*. Quod doctissimus Paulus Manutius, ex illo potissimum Columellæ loco clarè desumit. *Si liberis parentibus est oriundus*. Hoc est, *ortus natusque*. Affert etiam Ciceronis verba. Sed non est opus, in tantilla re, plura congerere testimonia. Præsertim, cum illud prius, *Orientalium partium ciuis*, profectò euincat, non posse hoc posterius dictum, alio detorqueri.

Præterea, hoc ipsum sanè significat Lectionarium antiquum Monasterij Potitiani, Ordinis D. Benedicti, quod Neapoli est. In vna enim Lectionum infra Octauam S. Potiti recitandarum, sic habetur. *Deus qui de spinis elicit rosam, prauent puerulum suum rore benedictionis suæ: & futurum sibi ministrum fidelem, non solum in Oriente, sed per totam Occidentem, tanquam vas electionis, quod portet nomen Filij sui Iesu, coram gentibus, & regibus, & filijs Israel ornauit omni lapide pretioso*. Ex quibus verbis, satis apertè significatur, S. Potitum, qui Orientem, sua natiuitate, & pueritia, ac prædicatione, Christianæ legis illustrauerat, missum fuisse à Deo, ad Occidentales plagas Euangelio pariter imbuendas. Denique, Hymni eiusdem Potitiani officij, testimonia de hac re prebent sole ipso lucidiora. *Claret Eots puer ortus oris. Claret illustri patre, Claret alta matre, &c.* & item. *A Solis Ortu puellulus. B. Firpe prauis germenis*, sed & alijs verbis hoc ipsum ostendunt Acta Potiti, cum dicunt, in antiquo Breuiario Ecclesiæ Capuanæ. *Orta est quarta persecutio, videlicet per totum Orbem Christi inorum, à Nerone Imperatore, & maxime in Asia partibus se excreuerat, vt iussu impijssimi Imperatoris, simulatra ubique posita essent. In hoc vero edito B. Potitus in puerili aetate, iuri paterno subiectus, &c.* Quis non videat, ob id narrari persecutionem in Asia potissimum, contra Christianos sæuisse, quia Martyrium B. Potiti narrandum erat? Alioquin, si is in Italia, aut in Sardinia Insula natus fuisset, frustra Actorum Scriptor exagerasset Asianam vexationem. Vnus quidem ex Codd. pro *Asia*, habet, *Isauria*. Sed ad excludendam Sardiniam, aliasque istas Occidentis Prouincias, tantundem est, siue *Asia*, siue *Isauria* legas.

Hinc etiam excluditur Asculanorum opinio, arbitrantium *Serdicam*, vbi natus est B. Potitus, locum esse in agro Asculano, sic olim vocatum. Vt enim id eis concesserim, quomodo cum Orientali plaga, Asculanum agrum conciliabunt? Et, quam, quæso, affinitatem cum Asia, aut Isauria, Asculani proferre poterunt? Stet igitur, B. Potitum, non in istis Occidentalibus regionibus nostris, sed in Orientali plaga, hoc est, siue *Serdica*, siue *Sardis*, habuisse natale solum. Quamuis autem *Serdica*, & tota *Thracia* in Europa à *Geographis* collocetur, vulgus tamen, & cum eo Scriptor Actorum Potiti, longin-

longinquas ab Italia regiones, etiam si in Europa sint, in Asia, imperitè ponunt haud rarò. Est autem Serdica inter Meldiam, & Burcuracam à Philippopoli distans M. P. CIIII. Itiner. Antonin. pag. 8.

Quod verò Neapolim accesserit, & hic Christi Euangelium disseminauerit, consentiunt omnia eius Acta, & Codd. M. M. S. S. Lectionarium, quoq; Potitiani Monasterij, id videtur significare, cum, Hymno ad Vesperam canit. *Claret Eois puer ortus oris. Claret illustri patre. Claret alta matre, quid mirum, quod in vrbe clara clareat infans? Urbem claram,* Neapolim interpretor: in qua Hymni illi compositi sunt in Monialium gratiam: de quibus, & quandoque sermo instruitur: vt ibi, *Martyr è mi, dum frueris tonante, Virgines cura tibi sint quotannis, Festa condentes tibi, dexter adhs. Dum sacra complens, Dum tibi dulces modulantur Hymnos, &c.* Accedit, quòd rectum iter, ex Oriente Italiam petentibus, Neapolitanum littus fuit. Vt sepè alias dixi: atque adductis exemplis plurimis, citatisque Scriptorum veterum locis, apertè demonstrari. Huc etiam faciunt nomina Oppidorum, ad quæ Potitus, Angeli ductu translatus fuit. Nempe *Epbyrum*, vt correctiores Codd. habent, & *Valerianum*: vtrumque in Campania. Vnde corrui Ferrarij quoque opinatio, arbitrans, *Epbyrum* non Oppidum, aut ciuitatem aliquam fuisse, sed solitarium in Sardinia montem. In Actis enim adijcitur. *Ibique Christum prædicans*: quod de deserto loco verificari non potest. Denique, & ab ipso Dima, Potiti aduentus Neapolim asseritur, scribente cap. 19. *Fue con feliz navegacion à la ciudad de Napoles.* Quamuis, in eo quod subdit, valdè fallatur, *y luego alli busco si havia algunos Christianos. Y como el Emperador M. Antonino, uno de los mas impios, y crueles perseguidores de los Christianos gouernaua, no pudo alli hallar lo que deseaua. Partiose della.* Erroris enim redarguitur, ex epistola Soteris Pape, ea ipsa ætate, qua Antonini persecutio grassabatur, ad omnes Campaniæ Episcopos, de qua supra, commendantis illis plebes sibi commissas, Virginesque Christo sacratas. Quo etiam tempore erant Agrippinus, & postea Eustasius, Neapolis Episcopi, sanctitate celebres. Ergo & ibi Christiani plurimi. Nec enim pastor est, vbi non sunt oues.

Tandem apud Asculum Apuliæ Urbem martyrium consumauit. De qua re, nulla est apud Scriptores dubitatio. Sardi ipsi, alioqui Potitum modis omnibus sibi attribuire conantes, apertè fatentur ab Vrbe Roma, eum Apuliam ductum: ibique ad ripam Calbij fluminis, abscisso tapite, inuitum spiritum Cælo tradidisse. *Sentianum* etiam, & *Iulianum*, in Actis commemorata, Oppida sunt propè Asculum, & flumè *Calabium*, Asculanis *Calogium*: quorum nunc vix parietinæ extant. Brachium eius in Æde Potitiana Neapolis asseruatur: vti literatus lapis in dicta Æde sacra attestatur: Tricaricensium pietatem, vbi integrum Martyris corpus reconditur, ac Virginum vota dilaudans. Id sub Clemente VIII. factum dicitur, mense Maio anni MDXCVI.

DE S. EVSTASIO

Episcopo, & Confess.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Nno Christi CLXXX. Eleutherij verò Papæ, II. Eustasius Agrippini successor, Neapolitanæ Ecclesiæ Sedem præclaris virtutibus illustrat. De quo tamen præter paucissima verba, quæ Ioannes Diaconus scripsit in Chronico, nihil propemodum habemus, quod edaci superfuerit vetustati. Diaconus hæc dicit. *Eustasius, septimus Episcopus Neapolitanus, in Altari Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, quæ dicitur Cosmedin, populis deuotè exequentibus, conditus est, atque translatus.* Quæ verba, hoc loco diligenter examinanda sunt: vt ex his, quidpiam, quod ad rē faciat, excutiat.

In primis, Eustasium, septimum fuisse Neapolitanum Episcopum, negabunt mecum ij, qui ex Dorotheo in Synopsi, Patrobam Pauli discipulū, Neapolis Episcopum agnoscunt. Hunc quippe, cum præterierit Ioannes Diaconus, consequitur, Eustasium, non septimo, sed octauo loco esse statuendum. Et verò, non Patrobam solum omisit Diaconus, sed nonnullos alios Episcopos, videlicet, Calepodium, Riuarium, siue, vt alij vocant Richardum, & quosdam fortasse alios. Eustasius igitur, non septimo, sed minimum octauo loco numerandus profectò est.

Porrò quod Diaconus tradit, Eustasij sacrum corpus, magna populorum comitantium frequentia fuisse translatum in Ecclesiam Sanctæ Mariæ in Cosmedin, & in Altari reconditum, duo nobis exhibet consideranda.

Primum, obseruo hanc translationem, non statim ab obitu Sancti Eustasij contigisse, sed diu post: alioquin, si intelligeret ijs verbis exprimere B. Eustasium statim ab obitu fuisse in eo Templo sepultum, id falsum esse facile euinci posset. Nam, quo tempore Eustasius obiit, ea sanè ædes nondum erat constructa. Quandoquidem si Calepodius Neapolis Episcopus, qui secundus ab Eustasio sedit, interfuit Concilio Laodicensi, anno salutis 347. qui fuit decimus post Constantini mortem, quo pacto stare potest, in eam Ædem, quam summum à Constantino ædificatam volunt, Eustasium, qui diu ante ea tempora vixit, & obiit, statim à morte fuisse translatum? Itaque existimandum est, primum iacuisse S. Eustasij corpus in cœmeterio aliquo extra Urbem (ijs quippe locis sepeliri solitos veteres Neapolitanos Episcopos, ex ipsomet Ioannis Diaconi Chronico palam est) Deinde verò, tranquillato per Magnum Constantinum, Christiano Orbe, & ædificata iam dicta B. Mariæ Basilica, ad eam, solemnè pompa translatum fuisse.

Alterum notatione dignum est, ijs verbis, breuiter significari, atque describi, antiquum in Diuos referendi, siue vt vulgo loquimur, canonizandi, modum. Priscus enim Ecclesiæ Catholicæ mos fuit, vt colligitur ex S. Hic-

Caput Decimumtertium. 143

S. Hieronymo aduersus Vigilantium, Prudentio Hyman. 2. Perist. Paulino epist. 2. ad Seuerum, Ambrosio exhortatione ad Virgines, & clarissimè ex Augustino sermone 2. de Sanctis mox verbatim referendo, tribuere Diuis sepulturæ locum, ipsummet Sanctum Altare, quo sacrificia Domini celebrantur: iuxta illud Apoc. 6. *Sub Altare Dei vidi animas intersectorum propter verbum Dei.* In quem locum Augustinus, iam dicto serm. 2. de Sanctis testatur, veterem esse Ecclesiæ consuetudinem, Sanctorum corpora, sub altari- bus condere, & sepelire. Rectè, inquit, *sub altari Sanctorum animæ requiescunt, quia super altari corpus Domini offertur. Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa Ara requiescere Sanctos, in qua Deo sacrificium celebratur: in qua offeruntur hostiæ: in qua Dominus ipse Sacerdos est, de quo scriptum fuit: Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech?* Conuenienter itaque & quasi pro bono consortio, ibi sepultura Martyribus decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur: sicut Paulus dixit, *Quotiescumque hæc feceritis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Vt quippe, qui propter mortem eius mortui fuerunt, sub sacramenti eius mysterio requiescant. Et illic, occisus, tumulus constituatur, ubi occisionis Domini- eæ commemoratio celebratur. Et quos, cum Christo vnus passionis causa deuinxerat, vnus etiam loci religio copularet.* Hactenus ex B. Augustino. Qui, etsi solos Martyres nominet sub altari sepultos, quia prisca illis Ecclesiæ sæculis frequentissimus erat Sanctorum Martyrum numerus, id ipsum tamen dicendum esse de Sanctis Christi seruis, qui sanguinem pro eius confessione non fuderunt, patet ex Pontificali Romano, in Rub. de Altarium consecratione: ubi indistinctè de cuiuscumque Sancti Reliquijs sub altari sepe- liendis, hæc habentur. *Parantur prius Reliquiæ Sanctorum, & deferuntur ad alta- re, in quo est factum sepulcrum ad Reliquias custodiendas: & Pontifex, pollice Chris- mate insincto, cruce signat quatuor angulos sepulcri, dicens. Consecretur & sancti- ficetur hoc sepulcrum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.* Et merito quidem, alij etiam Sancti, præter Martyres, hoc magno honore dignati sunt: vt, sicut in eodem libro Pontificali legitur, *sub altare Dei sedes acceperint* quia & ipsi, vt S. Augustinus docet, eod. ser. 2. si non aperto, saltè tamen oc- culto martyrio mortui sūt. Sæper, videlicet, *mortificationē Iesu Christi in corpore suo circūferentes.* Ex his igitur habemus, quod dicere cæperā: sepulturam sub sacro altari, argumentū olim fuisse, hodieq; esse, notæ, atq; vindicatæ san- ctitatis. Eoq; significari, quemquā Diuis adscriptum fuisse, plurimis patet exēplis, quæ antiquitatis Historicæ Penuaria abūdè suggerūt. Quippe Sā- ctorum Episcoporum Godehardi Helmethedensis, Suiberti VVerdenfis, Romualdi Camerinsis, Amici Ratisbonensis, Guidonis Pomposiani, Fir- maani Firmensis, & alterius Romualdi Camaldulensis sacra corpora, eo tā- tum ritu, vt bene Baronius to. ij. Annal. ann. 1027. §. penult. de Sancto Ro- mualdo loquens, obseruat, in Sanctorum numerum adscripti sunt: qui vi- delicet tūc erat in vsu. Nempe, Vt ex tacita saltem cōcessione Sedis Apo- stolicæ, super corpus, vel reliquias sacras, altare cōstrueretur. Quod B. Pe- trus Damianus in vita S. Romualdi cap. 79. factum narrat, cum iam dictus S. Romualdus, Sanctorum numero adscriptus est. Hunc ipsum ritum serua- tum scribunt Arnoldus in vita Sancti Tohebari pag. 65. Beruo Abbas in vit. Sancti Vldarici, & Sanctus Lugderus lib. de canonizat. Suiberti cap. 3. Denique ab hac quoque mente est illud, quod Sigonius scribit lib. 8. de Regno Italiæ. *Eodem anno 1027. Bononius Abbas Locedensis vita sua sanctitatem moriens, multis miraculis editis præbuit. Vnde meritò Aram ab Episcopo Vercellen-*

144 De S. Eustasio Episcopo, & Conf.

si, Arderico, cum esset à Pontifice consecratus accepit. Hoc est, tunc primum S. Bononij corpus, sub Ara collocatum est. Quo circa ijs maximè temporibus, eleuatio, siue Translatio, pro ipsa Apotheosi accepta est. Probè igitur Ioannes noster Diaconus literarum monumentis tradidit, B. Episcopum Eustasium, *populis deuotè exequentibus*, hoc est, prosequentibus (nisi malis legere *exequiantibus*, participio scilicet apud Varronem,) conditum fuisse sub altari S. Mariæ in Cosmedin. Vt inde eruditus lector intelligat, tum primum illi diuinos honores publicè fuisse tributos.

Ea autem sacra Ædes (ne quid indiscussum præteream) corruptè appellatur in *Cosmedin* quippe *ἀκουσμάτων* græco olim vocabulo hoc est *exauditorum*, scilicet hominum, vel *exauditarum*, supple precum, dicta videtur: & ita sanè, Falco teste in descript. Neap. fol. 56. legebatur, in veruſto eius Ecclesiæ titulo. Eiusdem profectò appellationis, Romæ, in prima Urbis Regione, Basilica extat, quam vulgò *Scholam græcam*, recentiores indigerant. Itemque Rauennæ alia: vt scribit Rubeus lib. 1. Hist. Rauenn. pag. 38. In ea igitur Basilica sacra, B. Eustasij ossa, à venerandis Patribus Clericis Regularibus Sancti Pauli, sub eadem Ara maxima, qua olim condita fuerant, reperta sunt, anno sal. 1616. 16. Kal. Decembris, cum vetusta hac inscriptione, vrnæ incisa marmoreæ. *Hic requiescit corpus S. Eustasij Confessoris.* Tu verò, lector, cum Confessorem legis, ne ambigas de Præfulatu. Nam, sic & alij complures Episcopi olim appellati sunt: inque ijs Isidorus, Hilarus, Martinus: veteri scilicet formula, & acceptione: qua is, qui Christi fidem interrogatus coram fidei hostibus confessus esset, eo nomine appellabatur. Vt Cyprianus hanc vocem, notante Pamelio, sæpè accipit: & Iacobus Alphæi apud Clementem lib. 8. Apostol. constit. cap. 23. accipiendam esse definit.

Iam verò, ijs sanè temporibus Eustasius noster, Episcopus fuit, quando ob persecutionis acerbicatem, in quibusdam Prouincijs, ex immani populorum impetu, in Christianos excitata, innumeri fideles, non Confessores solummodo, sed etiam sanguine fuso, Martyres euaserunt: Sotere ipso Pont. Max. in Vrbe Roma pro Christi fide necato, & Christianis, Clericis maximè, aut fuga dispersis, aut cæde peremptis. Quid autem specialiter B. Eustasius eo tempore fecerit, siue perpeſsus sit, ignoramus. Verùm ex ea veteri appellatione, aliquid de illo conijcere fas est, & tacitis cogitationibus commentari.

Porrò viget in ea Basilica cultus huius Sancti Præfulis, die præsertim 29. Martij, quo eius commemoratio solemniter celebratur, frequenti piorum cœtu, ad iam dictam Ædem accurrente, vt sepulcrum, quo conditus est, deuotè veneretur. Soluitur autem illi ea potissimum luce, sole mne officium, quia, cum ob temporis vetustatem, & scriptorum inopiam, Natalem eius diem ignoremus, idè ad 29. Martij, quo etiam Diui Eustasij Luxouensis Abbatis Natalitia celebrantur, appositè relatum est, ea nominis similitudine. Sic alias crebro factum. S. Columba Hispana Virgo, & Martyr, cuius dies natalis est 17. Septembris, diu tamen celebrata est prid. Id. Ianuar. qua item die agitur de S. Columba Senonèsi. Antonius Monachus Romanus, quòd dies obitus eius nesciretur, collocatus est in Martyrologio die 17. Ianuarij, quo Magnus Antonius Abbas in cœlum abiit. Et ob eandem causam, Capuæ, Episcopo Prisco, in Romano Martyrologio iunctus est Priscus alter: & cum Rufo Episcopo, & Martyrè, Rufus alter, & Car-

Caput Decimumtertium.

145

Carpophorus Martyres. Atque, vt domesticum adducam exemplum, cum Candida seniore Neapolitana, Candida altera iunior iuncta est. Alia item suppetunt exempla quamplurima, sed hæc lectori satis erunt.

Denique, si diuinare liceat, ab hoc nostro Eustasio, cognomen forsan accepisse dicendus est, Rapolto ille de S. Eustasio, Beneuentanus ciuis primarius, & apprimè Catholicus: ideoque Anacleto Antipapæ infensissimus: & à Falcone Beneuentano in suo Chronico sæpius laudatus. Porrò de Eustasio Scalensis Ecclesiæ Titulari, an sit idem cum nostro, anceps sum.

Quamuis non sim nescius, non fuisse olim insolens, Sanctis nostris Diuis, Tempia etiam extra Neapolim excitari: vt iam de Agrippino vidimus: quod etiam de B. Ianuario sumus dicturi.

T

DE

D E
S. EUPHEBIO
EPISCOPO.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Ariè huius Sancti Episcopi nomen profertur, nempè *Euphimus, Eupheus, Euphremus, Euphremus, Euphramus, Euphebius*. In veteri Lectionario, *Euphimus*: *Hodie namque Beatissimus Pater noster Euphimus, corporea deposita sarcina feliciter volauit ad cali palatia*. Ioannes Diaconus in Chronico Episcoporum, *Epheuum* vocat. Vetus M.S. Kalendarium, *Ephremus* habet. Vulgò denique *Euphremus* correpta media, nunc appellatur. Scriptum etiam alicubi reperi, *Efrimus, & Euphramus*: sed corruptè, vt putò. Vtatius hodiè in sacro eius officio vocabulum est, *Euphebius*: & sic nominatur hic Diaus, in Historia Miraculorum, quæ ab eo post obitum patrata sunt, vbi ita habetur. *Hic Sanctissimus Christi Confessor Euphebius post multa annorum curricula, &c.* Inter tot autem nuncupationes, nulla significantior, quàm *Euphimus*: quæ vox, *benè ominatum gloriosum conspicuum*, & aliquandò etiã *speciosum*, latinè sonat. Erat verò noster hic Præsul, florido vultu, & venusta admodum specie vt de eo Diaconus scripserit. *Pulcher corpore, pulchrior, & mente, plebi Dei sanctissime præfuit, & fideliter ministravit*. Neque insolens est, speciem corporis, vultusque, etiam in Episcopo commendari. Nam eo nomine S. Epiphanius Episcopus Ticinensis laudatus est à Beato Ennodio pag. 361. edit. Parisien. *Illud verò, inquit, libandum esse non abnuo, quòd formositas in illo lucis corpores, index animæ fuit: & tantum contra studium illius, forma decus enituit, ut nec forti viro posset oppugnanter subverti. Ridebant gens, etiam cum animus in stitidine torpisset*. Et alia multa Ennodius habet, quæ hoc loco referre non est necesse. Meritò igitur, hoc etiam nomine commendatur noster Euphebius, verè *Chrysooras, aureæ pulchritudinis*, quod cognomen B. Ioanni Damasceno adhæsisse, palam est ex Theophane, Hist. Miscel. lib. 22.

Cæterum, quo tempore Euphebius vixerit, aut Episcopus fuerit, signatè quidem sciri non potest, nulla extante de eius vita gestisque narratione. Id solùm nouimus, admodum antiquum fuisse Neapolis Antistitem. Nam Ioannes Diaconus, octauum Episcopum numerat Epheuum. Neque alium deinde habet, qui Euphebius, siue Euphremus appelletur. Itaque nonnulli recentiores, qui hunc Sanctum Præfulem figunt ad ann. Christi 717. Constantino Summo Pontifice, cum nullus antiquus auctor id tradat, nescio quo fundamento illud asserant: ac proinde putò illum affingi ab eis parius, quàm verè figi ad illud tempus. Ad iam dictam verò æui, quo Sanctus Euphebius vixit antiquitatem utcumque significandam, commodè arbitror illum veteres, vna cum Sanctis *Fortunato, & Maximo*, Euphebij, longo licet interuallo, in Sede Neapolitana successoribus, sepeliuerunt. Atquæ

For-

Fortunatus, erat sanè Neapolis Episcopus anno Christi 348. Huic quippe, alijsque Catholicis Episcopis, oblata fuit Epistola quædam Sardicèlis, seu veriùs Philippopolitani conciliabuli, vti ex Diuo Hilario refert Baronius tom. 8. Annal. ad fin. Maximus verò, floruit sanctitate, circa annum salutis 359. actusque in exilium est, quòd Arrianæ fidei formulæ, in Cõuentu Ariminenti, nefario vaframento concinnatæ, subscribere noluit. Itaque diu ante hæc tempora, vixisse Euphebiũ, & Ioannes Diaconus prodit, & ipsa tumulatio cum Fortunato, & Maximo, aliquo modo significat. Cum nullus Neapolis Episcopus sanctitate clarus, inter hos medius intercesserit. Id ipsum autem cernimus interdum antiquitus factum, in quibusdam alijs Sanctis Episcopis: vt scilicet, tempore, & sanctitate proximos, vnus sepulturæ locus exciperet. Sic etenim, Episcopus Neapolitanus Maro, *ob sanctitatis*, inquit Io. Diaconus *meritum c. m. Epistimisto, & Aspreno*. Sic Nostrianus, cum Gaudio, & Quoduultdeo. Sic Athanasius cum Laurentio, Neapoli olim sepulti fuisse leguntur. Porrò, nonnulli recensent Euphebiũ inter Neapolis Patronos, & Tutelares Diuos, sextum, aut septimum, sed reuera, tempore considerato, quo vixit, secundus fuit. Cur verò factum, vt variè temporis ordo in Sanctis Patronis enumerandis inuerteretur, non est huius loci disquirere. Interea Philippus Ferrarius lib. de Sanctis Italiæ, hunc Diuum, ob id potissimum adscitum à Neapolitanis Patronum narrat, quòd ciuitatem ingenti miraculo à Saracenorum incurfione, ac depopulatione liberauerit. Quod, quia, vt dixi, ingens fuit, ex ipsa Historia miraculorum eius, ab Anonymo olim scripta narrabo.

Cum quidam presbyter, extra Neapolitana mania, in Sancti Euphebij nomine eoditam Ecclesiam, sedulè visiteret: & illic quotidie sacra Missarum solemnia exhiberet: contigit, vt Agarenorum impetus, improuisè adueniens, quia intrinsecus non poterat, extrinsecus vicina quæque vastaret. Quod prædictus audiens presbyter, Nullas, inquit me terror ab obsequio nostri Patris, & Domini, poterit cobibere. Intentus, inquit, ad Missarum solemnia, si dignus sum, solito more perficiam. Verumtamen, illius virtutis efficaciam, hoc volo probare inditio. Si me sedulè obsequentem, inter iniquorum hostium gladios, & tela poterit custodire. Et hæc dicens, insertam baculo sportulam, eccl. s. fisticis refertam monilibus, collotenus gestans, intrepidus iter arripuit. Ad Ecclesiam verò veniens, priusquam ingrederetur, breue ad hunc modum carmen composuit. Presul amande, tui sum tutus numine Templi. En tibi deuotus, solitas paro reddere laudes. Et hæc dicens, casula indutus, Missarum solemnia, solito constantior inchoauit. Nec dum prece finita, Agarenorum manus illius sacri Templi aedificia undique circumdedit. Verum Omnipotens Deus, ob meritum Sanctissimi Presulis Euphebij, tanta eos excitate percussit, vt per Ecclesia aditum introspicerent, & sacra mysteria celebrantem presbyterum non viderent. Illis itaque forinsecus vacantibus, presbyter Missarum solemnia consumauit. Expletis verò Missarum solemnibus, vocem de cælo discentem sibi audiuit prædictus presbyter. Ne formides: nec paueas: constanter proprium accipe baculum: & quoscumque obuios habueris, intrepidus percute. Ego enim eos, te aliquo modo feriente, præsternam. Quo firmatus oraculo, baculum, vt sibi fuerat iussum, arripit, extra Ecclesia ianuam audaciter exiit, & quos ante fores Ecclesia reperit. Eius baculi ferientis extinxit. Dehinc recto tramite, contra ciuitatis mania profectus, quoscumque hostium obuios habuit, eiusdem virge, saculo deleuit. Cæteri verò videntes corpora suorum, sine telorum percussionibus strata, terroris nimietate fugati, ad Classes redeunt, ac mucronibus raptim retinacula truncantes, nauium velis remisque prout poterant, marina fulcantes aquora, ad priora remeare, moribundi festinant.

Mira enim Dei clementia, & incomprehensibilis, quod totius civitatis populus, gladijs, & telis armatus non posset presumere, unius tantum incermis presbyteri baculus, ipso auxiliante, alios in terram stravit, alios in fugam vexit. Prædictus verò presbyter, ad civitatem rediens, suos concives ad currendum, & inusitata videnda miracula hortans, aiebat: Currite Chrísticole alacriter properate securi. Hoc baculo plures iam credite morte peremptos. Nullus in urbe metus, voce liberante Divina. Iamque alij furtim fugiendo per aquora currunt. Cumque populus civitatis, de inaudito miraculo titubaret, nec presbytero talia referenti, credulitatis assensum preberet. Ite, inquit presbyter, & pariter hinc usque ad Ecclesiam properate: & dum quod dixi, verum esse probaueritis, non mihi, sed conditori omnium Chrísto Domino, & Sanctissimo Confessori suo Euphebio, munera persolvite laudis: cuius munere fretus, alios hostium extinxit, alios in fugam versi. Cumque incredibilis multitudo, per verbum presbyteri, ad hoc spectaculum curreret, & plurimorum corpora per viam, sicut presbyter dixerat, extincta videret, volucris cursu ad civitatem rediens, Omnipotenti Domino, & Sancto Euphebio illius dilectissimo Confessori, laudes innumeras referebat. Hæc Anonymus. Porro de anno, quo tale miraculum patratum fuerit, nihil equidem certi statuere possum. Coniicio tamen id factum, paulò post annum salutis 878. Nam postquam Docibilis Dux Caietanus anno 877. iniit foedus cum Saracenis, tradiditque eis arcem Gariliani munitissimam, quam per quadraginta annos tenuerunt, ij ex ea arce crebrò excurrerant populabundi, in Campaniam totam. Leo Ostien. lib. 1. & ex eo Sigonius, alijque.

Ergo antiquissima censenda est Ædes sacra Euphebio dicata. Eauerò anno 1530. à Vincentio Catafa Archiepiscopo, tradita est Religiosissimis Patribus Cappuccinis, qui tum Neapolim, ductu F. Ludouici Forosempromiensis, viri sanctitate conspicui aduenerant. Non debeo tamen silentio præterire, præclaram sacri corporis Diui Euphebij inuentionem, quæ anno Domini 1589. Xysto V. Sum. Pont. contigit. Nam annuit Deus F. Evangelistæ Lupiensis, Euphebiani Monasterij Vicarij pijs votis, summopere exoptantis, sacra Sanctorum lipsana, quæ in ea vetusta Ecclesia olim tumulata nouerat, reperire, & honestiore loco reponere. Itaque die 20. Nouembris, sub eius Ædis parastite, detectum est S. Euphebij corpus, lignea capsula conclusum, quam ferrei circuli ambiebant. Caput verò non repererunt: nam id iam antea, seiunctum à corpore, tralatum intra urbem seruatumque fuerat in Æde Archiepiscopali. Die autem sequenti, coram Alexandro Gloriero, Pontificiæ Cameræ Clerico, & Apostolico Nuntio, qui ad eam Ecclesiam, vna cum Lelio Brancatio, alijsque nobilibus viris accesserat, ibique sacrum peregerat, sub eadem parastite Aræ maximæ proxima, reperta sunt cum ingenti adstantium voluptate, atque effusa, SS. Fortunati, & Maximi, antiquorum Neapolis Episcoporum, veneranda corpora, cum hac epigraphe. *Hic iacēt Sanctorum Maximi, & Fortunati corpora sub Paulo Primo.* Porro, cum vnum ex his Diuis ad Ædem Conceptionis Deiparæ Virginis, Cappuccini Patres transferre cuperét, Xysto V. rem omnem deferunt: eumque exorant, vt transferendi sacri corporis licentiam impertiret. Pontificem verò respondisse ferunt, se per quietem, à Diuis iam dictis monitū, ne, qui per octingentos circiter annos coniuncti quieuisent, disungi vllatenus permitteret. Itaque sub Ara eiusdem Euphebianæ Ædis primaria, tres hi Diui honorificum è pario marmore tumulum habuerunt, solemnè supplicatione per Religiosum agmen, dum eo inferrentur, ritè pieque celebrata. Sic habent Acta inuentionis apud Regium. Ex quibus, alijsque Eccle-

Caput Decimumquartum.

149

Ecclesie Neapolitanæ monumentis, licet colligere, D. Euphebij corpus primo sepulchrum fuisse, ut mos antiquus, in cœmeterio (quod Ioannes Diaconus in Vrso Episcopo tradit). Deinde translatum ad Stephaniam Basilicam, ut idem habet in Epheuo Episcopo. Demum in Ædem sui nominis, ubi nunc cum Sanctis collegis suis, Maximo, & Fortunato iacet, fuisse transfecum.

Porro, non solum Neapoli, sed Capuz etiam, & Salerni, D. Euphebij nomen, atque annui cultus diem, Breuiaria illarum Ecclesiarum abunde testantur. Liber autem ex Salernitano à Grimoaldo II. Archiepiscopo, anno salutis 1166. edito, Orationem, hic subnectere, quam in eius festo recitare consueuerant (nam tres de ipsa Lectiones, nihil peculiare continent.)

Ea

est huiusmodi. *Deus qui perennem gloriam Sanctissimi Euphebij Confessoris tui, atque Pontificis animæ constituisti, tribue quesumus, eius apud te, ita patrocinis subleuari, ut cum eo, vitam possideamus æternam.*

Per Dominum nostrum. Gesta autem Sancti huius Episcopi, & totam eius vitæ seriem, tempus nobis, cum ingenti nostro damno, abstulit.

D E

DE S. RESTITUTA VIRGINE ET MARTYRE.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Multa se offerunt, de hac purissima Virgine, & fortissima Christi Martyre hoc loco disquirenda. Nempe

Sect. I. Fuerit ne Sancta Restituta S. Cypriani Carthaginensis Episcopi discipula.

Sect. II. Quonam imperante Martyrium subierit.

Sect. III. Restituta Aedes Carthagine existentes, utrum à nostra hac Restituta nomen habuerint.

Sect. IV. Vtrum Neapolitanam Basilicam B. Restituta, Constantinus Magnus Imperator edificauerit.

Sect. V. Sit ne corpus S. Restituta Neapoli nunc, an verò in Insula Aenaria.

Fuerit ne Restituta S. Cypriani Carthaginensis Episcopi discipula.

Sect. I.

Quatuor Diuas Restitutas, in Sanctorum Actis habemus: duas in Africa, tertiam in Sardinia, quartam verò Soræ in Italia. De Sorana nihil mihi agendum est: nullum quippe periculum imminet, posse eam quoquomodo cum hac nostra confundi, Imperatore, Iudice, Tempore, Mortis genere, Loco, satis superque se discriminat. Rursus, ea quæ in Sardinia est, cum mater fuerit Sancti Eusebij Vercellensis, ac deinde vidua, nequit pro hac nostra Virgine accipi. Illa item Sancta matrona Restituta Africana, quam Sancti martyres Donatus, & Felix, eiccto à filio eius tortore dæmone, ad Christi fidem traduxerunt, facile ab hac nostra distinguitur. De ista igitur B. Martyre, sic ab alijs eiusdem nominis Diuis discreta, vestigandum primo est. An verum sit quod recentiores nonnulli fidenter asserunt, fuisse discipulam Cypriani. Id equidem verum esse perciperem: nihil tamen eiusmodi vspiam reperire mihi hactenus licuit. Quamuis & vetus Lætionarium, quo, typis superiore sæculo

im-

Caput Decimum quintum. 151

impresso, olim utebatur Ecclesia Neapolitana, & Acta etiam ipsa Restitutæ, eaque ad tres MM. SS. Codd. collata perlegerim. Præterea, id sanè non conuenit cum Numeriani Augusti tempore: quo, vt Acta eius legitima præferunt, Restituta tunc puella passa est. Numerianus enim, vno circiter anno, hoc est 283. siue 284. imperauit. Si igitur eo tempore Restituta virgo, puella erat, quomodo dici poterit discipula Cypriani, qui ante totos triginta annos, Decianam persecutionem fugiens, Carthagine excessit, & ante 22. annos capite plexus est? Porrò Dauid Romæus prochronismi huius primus scriptor, & auctor fuit: quem deinde Regius, Capacius, alijque scriptores, vno excepto Ludouico Pisauriensi, sunt sequuti.

Quonam imperante martyrium Restituta subierit. Sect. I I.

Iam prædicta Romæi opinione reiecta, non erit opus, Restitutam ad tempora Valeriani Imperatoris, quo etiam Cyprianus vixit, euehere, maximè cum vetus Lëctionarium, & MM. SS. Restitutæ Acta, eam Numeriano imperante, martyrium passam, constanter tradant. Neque verò suspicari quis poterit, ex librarij errore, & nominum similitudine, Numerianum pro Valeriano fuisse scriptum. Integra enim series verborum, quam ex vet. cod. hic represento, præfècto prohibet alium quemuis Augustum, quàm Numerianum intelligere. *Cum Romani Imperij Caesar, Carus nomine, moderaretur habenas, & Persarum gentes victor exsuperasset, in superbia fascibus elatus, dum super Tygridem fluum castra poneret, diuino iudicio fulminis ictu percussus interijt. Huius itaque filij Numerianus, & Carinus, in Regno succedentes, atque iniqui patris vestigia sequentes, diuinam & ipsi experti sunt vltionem. Nam Carinus pralio victus, apud Argium occiditur. Numerianus autem, oculorum dolore percussus, dum in lectica portaretur, ab Apio Socero suo peremptus est. Sed Diocletianus Caesar cum successisset in Regnum, statim prædictum Aprum interemit: iurans sine suo scelere Numerianum fuisse percussurum. Iste igitur Numerianus, dum adhuc regnaret, atque suam tyrannidem in sublime eleuare cuperet, à Christi Ecclesia inchoans, per omnes Prouincias sua ditioni subiectas, Iudices & Præfèctos destinare studuit: præcipiendo crudeliter, vt ubicumque Christi cultorem inuenire valerent, igne, ferro, fame, cæterisque pœnarum generibus, ipsos laniando trucidarent, nisi celeritè Christum negarent, & dæmonum simulacris studerent flectere colla. Eo itaque tempore, quo hæc gerebantur, & Romanam Ecclesiam Caius Dei Pontifex, & Martyr, optimè gubernaret, erat quadam Virgo in Prouincia Africa, in loco qui dicitur Ponzarius, nobili genere exorta, & sacre scripturæ studijs optimè erudita, nomine Restituta, &c. An hæc verba, aliqua ratione, Valeriani tempora significare possint, tui iudicij facio, erudite lector. Quòd verò, sacris literis instructam beatam hæc virginem fuisse narrant, id fortè Romæo, & Regio nuperis scriptoribus, laciniæ assuendæ occasionem præbuit, eam, scilicet, non ab alio, quàm à Cypriano doctissimo Episcopo, & Martyre celeberrimo institutam. Sic etiam in gestis Sanctorum Martyrum duodecim Fratrum Adrumentinorum, ab Alphano factum, siue potius confictum, eruditè detexit solertissimus Baronius, Notis ad 1. Septemb. eundem videlicet Cyprianum per immanem, metachronismum, ab Alphano fuisse adductum ad animandos ad martyrium Beatos illos iuuenes, qui Maximiano Herculeo Imperatore, hoc est, multo post Cypriani tempora, martyrium consummarunt.*

Restit.

*Restituta Aedes Carthagine existentes, utrum à nostra
hac Restituta nomen habuerint.*

Sect. III.

Baronius quidem, suis in Martyrologium Notationibus, id dubio procul affirmat: *Non tantum, inquit, Neapoli celebris fuit, quo translatum est venerandum corpus eius, sed & Carthagine in Africa, ubi passa, et us etenim nomine censetur illa Basilica Restituta dicta, in qua nonnulla Concilia celebrata habentur.* At tomo 5. Annal. ann. Christi 397. significat, hanc sibi dupliciuisse sententiam. Cum enim tres adduxisset originationes Basilica Restitutæ, Vel videlicet à Restituta Martyre, Vel à Restituto Episcopo Carthaginiensi, Vel denique, quod ea Basilica Constantio Imperatore ablata fuit Donatistis, & restituta Catholicis, ipse in hanc tertiam propendet: ad eò, ut alias duas à se dudum expositas, penitus abijcere videatur. Baronio, Binius Notis ad Cōcilia Carthag. 3. 4. & 5. ut solet, ad stipulatur. Uterque verò, ob id maximè ad hanc tertiam originationem amplectendam adductus est, quòd in Conc. 3. Carthaginiensi vocetur Basilica *Perpetua Restituta Perpetua*, inquit, *à sacro corpore Sanctæ Perpetuæ, qua, teste S. Victore Vtic. lib. 1. de persecut. VVandalica, in eo primario Templo, una cum S. Felicitate quiescebat. Restituta autem, ex eo, ut dictum est, quòd restituta ea Basilica Catholicis fuerit.* Hæc illi. Atqui, nisi ego vehementer fallor, id argumentum non est tanti, ut nos ad tertiam istam Baronij, Binijque sententiam vi sua trahere nos possit. Nam, etsi probabilis sit eorum sententia, nonnullis tamen premitur difficultatibus. Nam, quòd dicunt, Basilicam hanc Carthaginiensem, diu fuisse possessam à Donatistis, & postea Catholicis restitutam: id profectò nullo auctore dicunt, sed ex proprii solummodo ingenij coniectura: quã sanè in rebus Historicis crebrius adhibere, abuti ingenio est, & viam sibi erroribus aperire. Refert quidem Baronius tomo 5. ann. 439. ex Vtic. Vtic. lib. 1. eam maiorem Carthaginis Basilicam, ubi corpora Sanctarum Martyrum Perpetuæ, & Felicitatis sepulta sunt, ab VVandalis fuisse occupatã: atqui id contigit multo postquam, Restitutæ Basilica vocata est. Eam autem à Donatistis vnquam fuisse possessam, quisnam antiquus Historicus scripsit? Enimverò totam Historiam Donatistarum euoluenti, nusquam apparebit, Ecclesiam primariam Carthaginis, fuisse ab alijs, quàm à Catholicis ante iam dictum annum 439. quo eam VVandali occuparunt, aliquando possessam. Primum enim, ordinato in legitima Carthaginis Ecclesia, in locum Mensurij, Cæciliano, schismatici illi, qui Donatistæ postea appellati sunt, non in æde illa primaria Carthaginis, sed seorsum, suum schismaticum Episcopum Maiorinum ordinauerunt. Basilica autem Metropolitana Carthaginiensis, Catholicis eo vsq; seruata est, quod planè significat verbi illa Optati lib. 1. aduersus Parmenianum, cum agit de ordinatione Cæcilianij in Episcopum Carthaginis. *Interea ad Basilicam, ubi cum Cæciliano tota ciuitas cum frequentia fuerat, nullus de suprascriptis schismaticis traditoribus accessit infra. Cetera erat Ecclesia populis, plena erat Cathedra Episcopalis, erat Altare loco suo. Sic exitum est foras à schismaticis, & altare contra altare erectum.* Hæc S. Optatus. Ergo eo tempore Cathedralē Carthaginis Ædem, Catholici tenuerunt, schismatici defugerunt. Nec postea vnquam legitur Donatistas eam

Caput Decimumquintum. 153

eam occupasse. Nam nec in Actis Restituti Martyris, aut Aureoli, Capreoli, aliorumque Episcoporum Carthaginis, id accidisse memoratur.

Præterea obseruo, Templis ab hominum nominibus appellatis, ea, certè vocabula, non nominandi, sed gignendi casu adiungi solere. Sic Concilium Carthag. 3. legitur coactum, in Basilica Faustæ: Concilium Chalcedonense primum, in Ecclesia Euphemix: & Concilium illud Romanum, antiquissimum, Melchiade Pontifice, habitum est in ædibus Faustæ ad Lateranum. Ad hunc itaque modum, iam dictum Carthaginense Concilium, si vera esset originatio à Baronio allata, deberet efferri celebratum in Basilica Perpetuæ: non autem, uti in omnibus excusis Codicibus, quotquot mihi videre licuit, scriptum reperi, in *Basilica Perpetua*, ablatiuo casu. Id ergo indicat, non à Martyre Perpetua, cognomen accepisse, sed aliunde. Quòd si quis nihilominus suspicetur, in excusis libris corruptè scriptum, *Perpetua* pro *Perpetua*, legendumque *Basilica Perpetua restituta*: is ipse, qui eo modo conijcere, & corrigere audeat, vna eademque opera, aditum etiam mihi prebebit, sic emendandi, & legendi, *Basilica Perpetua, & Restituta*: præcipuè id nobis ea suadente ratione, quod dictio *Restituta* R. maiuscula ijs Concilij scripta est, etiam apud Baronium ipsum. In *Secretario Basilica Restituta*. Alioquin enim si (quod Baronius censet) participium esset, non autem proprium foeminae nomen, debuisset proculdubio cum r minuscula scribi. Sed hæc minutiora videntur, quàm ut debeant nos diutius distingere. Opiniones in medium allatæ sunt: cordatus lector censeat, & seligat.

Vtrum Neapolitanam Basilicam Beata Restituta Constantinus Imperator adificauerit. Sect. IV.

Martyrologium quidem Romanum, id luculenter his verbis asserit. *Et in eius honorem Constantinus Magnus, Basilicam postea Neapoli erigendam curauit.* Intelligendum igitur est, Constantinum Neapoli Basilicam illam, quæ *Stephania*, siue *Ἐπισκοπιὸν* *Episcopium* dicta est, ædificasse: eandem enim, illato in eam (quod infra probabimus) corpore Sanctæ Restitutæ, Restitutæ Ecclesiam fuisse etiam antiquitus dictam, planè constat. Variè namque appellatam vnam istam eandemque Basilicam, ex antiquis Neapolis monumentis abundè probari potest. Exponam proindè hoc loco breuiter, quid de hac vocabulorum varietate dicendum existimem. Sanè verò, cum ego Ioannis Villani Chronicon, Petri de Stephano de Ecclesijs Neap. Opusculum, aliorumque recentiorum super ea re placita legerim, ac perpenderim, statui mecum denique in vnus Ioannis Diaconi ire sententiam, quæ omnibus antiquior, & probabilior mihi videtur. Is igitur in Stephano primo Episcopo, hæc scribit. *Hic inter alia bonitatis studia, fecit Basilicam ad nomen Saluatoris, copulatam cum Episcopo, qua usitato nomine, Stephania vocatur.* Et in Stephano secundo. *His ita peractis, Ecclesia Saluatoris, qua de nomine sui auctoris, Stephania vocitatur, &c.* Ex his itaque habemus, eandem esse Basilicam Saluatoris, atque Stephaniam. Habemus itè, Episcopium esse idem propemodum, ac Stephaniam, aut Ædem Saluatoris, videlicet Episcopio inclusas, coniunctasque. Habemus tertio, nomine Basilicæ, Ioannem hunc, suo more intelligere, non Ædem aliquã integram

magnamque, sed Cappellam, Sacellum, Cellam. Sic quippe in hoc eodem Chronico accipit nomen Basilicæ, atque Ecclesiæ. In Fortunato Primo Episcopo. *Sepultus, inquit, foris urbem ad stadia quatuor. Deinde post longum tempus, populi patrocinia eius petentes, ab Ecclesia suo nomini consecrata, per manus Pontificum collocarunt in Ecclesia Stephania, &c.* At constat tamen, eam quam dicit Ecclesiam Fortunati, non fuisse aliud, quàm Cappellam ante Ædem Sancti Ianuarij extra Urbem. Idem in Nostriano Episcopo. *Sepultus est in Ecclesia Beati Gaudiosi Christi Confessoris, foris Urbem.* At ea, quam vocat Ecclesiam, Cappella fuit in porticu Ædis Sancti Ianuarij: quia subdit: *eunibus ad Sanctum Ianuarium Martyrem in porticu sita.* Et scriptor idem, in Victore Episcopo, vocat *Basilicas Stephani, & Euphemie*: quæ Cappellæ erant: siue, maius, quædam parua oratoria. In hoc autem ferè differunt Cappellæ ab Oratorijs, quòd Cappella membrum Ecclesiæ est, Oratorium autem seiunctum ab Ecclesia, & quasi quædam parua Ecclesia. At eius æui Scriptores, passim hæc confundunt, vocantque Cappellas, Oratoria, & è contrario. Quin etiã, ipsemet Diaconus, quam dixit Basilicam Sancti Stephani, alibi (in Paulo Episcopo) sic eam describit, vt non Ecclesiam, sed Cappellam fuisse significet. *Mox, inquit, eius Pauli Episcopi exequias, totus Clerus, omnisque sexus, & aetas una cum pueris eadem nocte baptizatis, usque ad Basilicam Sancti Ianuarij deduxerunt: & ibidem in eius porticu, ante Ecclesiam Sancti Stephani sepelierunt.* Erat igitur Ecclesia Sancti Stephani, Cappella, siue Oratorium paruum in porticu Sancti Ianuarij. Item in Stephano II. Episcopo Cappellam Sancti Petri, quam in Stephania struxit, idem Episcopus vocat Ecclesiã, & Cappellam Sanctæ Fortunatæ, intra Ecclesiam Sancti Gaudiosi sitam, vocat Basilicam. Eodem modo Petrus Diaconus Cassinensis, scriptor vitæ, & translationis Sancti Athanasij Episcopi Neapolitani, appellat Oratoriũ Laurentij, quod tamen erat Cappella in Æde Sancti Ianuarij. Denique Philippus Bergomas in Supplemento Chronicorum, narrat, Innocentium IV. Summum Pontificem, in Basilica Sancti Laurëtij fuisse tumultatum. Et tamen scimus, illam, Sacellum, siue Oratorium, non autem Basilicam propriè vocari debere. Bene igitur Ioannes Villanus lib. I. Chronic. Neap. c. 43. vocat Cappellam Sancti Ioannis in Fonte, ædiculam Stephanie attiguam. Et cap. 44. illud, quod dicitur, Oratorium Sancti Aspreni, ipse vocat, *Aliare positum intus Cappellam Sancte Restituta, quod dicitur Sancta Maria de Principio.* Ex quibus verbis habemus, etiam, Beatæ Restitutæ Templum integrum, Cappellam fuisse aliquando vocatam. Hæc satis: ne plura afferens exempla, fastidio sim lectoribus.

Opinor itaque, vetus Episcopium, quod etiamnum extat, à Constantino fuisse ædificatum, cum ante videlicet ob persecutiones, non adeò licuisset publicè, magnificas Deo Ædes extruere, sed vtplurimum paruas Cellas, & Oratoria, intra piorum domos, aut cœmeteria, seu Cryptas inclusa. Episcopium autem istud, varias subinde appellationes olim sortitum est, à varijs ijsque pro tempore magnificis Sacellis in eo constructis. Nimirum ob Sacellum S. Restitutæ, eiusque corpus eo illatum, Sanctã Restitutã vocatum esse constat: eamque hodie nomenclationem obtinet. Ab abside verò, picturaque, *Saluatoris*, dictum est. Quod verò postea ibidem Ecclesia à Stephano Episcopo constructa fuit, *Stephania* nomen accepit: vt aperte scribit Ioannes Diaconus in Stephano Primo. Eademq; Stephania cum fortuito conflagrasset, & à Stephano Secundo reparata esset, & coronis

Caput Decimumquintum.

155

nis Apocalypseos in abside depictis ornata, Stephanix nomen, quod antea habebat, magis magisque retinuit, adiuuante etiam nomen *Stephanie* coronarum illarum pictura. Ea item à capite, & cruore (utputo) & Sacello Sancti Ianuarij, Basilica Sancti Ianuarij dicta est Petro Subdiacono scriptori translationis Sanctorum Iulianæ, & Maximi Martyrum. Quem Maximum translatum fuisse, ait, *in Basilicam Sancti Ianuarij*: hoc est, proculdubio, in ipsud Episcopium: aut si mauis alio vocabulo, in Stephaniam. Similiter autem, eodem Diacono teste, Ecclesia S. Georgij ad Forum, quæ antea vocabatur Basilica Seueriana, postea propter Oratorium S. Georgij ibi factum, S. Georgij vocata est, & hodieque vocatur. *Nunc verò*, inquit in Seuero Episcopo, *Seuerus quiescit in ea ipsa Ecclesia Neapoli constituta: quam alij Seuerianam, alij propter Oratorium ibi factum, S. Georgium vocant.*

Nec sanè defunt, in alijs etiam ciuitatibus, simillima veterum Ecclesiarum exempla: quæ varijs temporibus, varias habuerunt appellationes. Mediolani, antiquissimum, & primarium Templum, Saluatori, primo dictum: postea Sanctæ Teclæ nuncupatum est. Besut. libello de instrum. Christi pass. Romæ, Lateranensis inlyta Ædes, à Salvatore primum dicta est: postea à Ioanne, ut nunc etiam solemus, appellata. Mutati autem vulgò vocabuli, ea potissimum, ut Hugonius lib. de station. cēset, causa extitit, quòd ponè amplissimam illam primariamque Basilicam, Porphyreticum extet Constantini Augusti Baptisterium, nitidis lapidibus, auroque præfulgidum. Vel etiam, ut idem subiicit, quod tum Baptistæ, tum etiam Euangelistæ Ioanni, geminum ornatissimumque Oratorium, à B. Hilario Summo Pontifice, ibi fuerit olim ædificatum. Alia item huiusmodi exempla suppetunt, sed hæc satis erunt, monendo lectori, ne nouum, aut inuictum existimet, Templum aliquod, à Sacello, Oratorie inibi constructo, hoc est, à parte totum, vocabulum sumere.

Proinde cum apud iam dictum Ioannem Diaconum legis in vita Sancti Athanasij Episcopi. *Eodem enim opere, in Ecclesia Stephanie tredecim panes fecit.* Et paulò infra. *Ordinauit etiam, ut in Ecclesia Saluatoris, omni die Missa publicè cum dypticis celebretur, &c.* Ne vacilles lector, neuè existimes, de alia, atque alia Ecclesia, Ioannem verba facere: sed scias de ipsa eadem eum loqui, quam supra vocauerat Stephaniam. Et eam quam Ecclesiam Saluatoris vocat, existima fuisse cappellam, siue absidem Episcopij, ac proinde nò aliud sibi hic velle, nisi significare, B. Episcopum Athanasium statuisse, ut in Altari Saluatoris, quod erat, utputo, Ara Episcopij primaria, quotidie, Missa solemniter celebraretur. Inde quoque est, quod Canonici Episcopij, *Canonici Saluatoris*, in aliquibus antiquis scripturis appellantur. Ut videre est, in vetusto quod legi Diplomate M. S. donationis, cuiusdam prædij, *Canonici*, ut ibi dicitur, *Saluatoris*, hoc est, *Episcopij* factæ. Quocirca verba illa, quæ idem Diaconus, inter iam citata loca inferuit. *In ipso verò Episcopio ad quotidiana ministeria in cochlearijs, ceterisque, (lege paterisque) ferè centum libras contulit argenti*, hæc, inquam, verba, si probè perpendantur, significant, ipsum Episcopium non aliam ædem fuisse, ab ipsa Saluatoris, & Stephanix. Nam eo loquendi modo, uti exemplis iam adductis ostendimus, Ioannes Diaconus utitur, ut varijs nominibus, vnam eandemque Basilicam queat exprimere. Id ipsum etiam patet, hoc validissimo, nisi fallimur, argumento. Nul- li dubium esse potest, corpora Episcoporum, maximè Sanctorum, ut plurimum, translata fuisse ad Episcopium. Atqui Ioannes Diaconus in vita,

156 De S. Restituta Virg. & Mart.

Sancti Ioannis Episcopi narrat, ab eo illa translata fuisse in Ecclesiam Stephaniam. Ergo eadem erat Stephanix, atque Episcopij Ecclesia. Præterea in vita Athanasij, ita scribit. *Eodem quoque tempore Misenates Ecclesia, peccatis exigentibus à Paganis deuasata est, cuius omnes penè immobiles res, hoc Præsule Asbanasio supplicante genitor eius Sergius Dux, Neapolitano concessit Episcopo. Et in altari Ecclesia Stephanix cooperuit velamen cum auro, & gemmis, atque lictis ornatum, quod ipse, & uxoris eius Druse continet nomen.* Hic nisi fallor, dicitur, Stephanix altare fuisse in ipsomet Episcopio, ac proinde Stephanix vocabulo, Episcopium intelligendum est.

Tandem, & coniecturam adijciam, cur primaria sacra Ædes, Saluatori fuerit dicata, ac de eius nomine nuncupata. Puto enim id euenisse, quod æmula Athenarum Parthenope, Templum Ioui liberatori construxit: instar eius, quòd Athenis erat: in cuius porticum secedens Socrates apud Platonem, initio Theagesis, cum Demodoro, & Theagete, de Sapientia differit. Id quippe Neapolis, & cum ethnica fuit, & cum postea Christiana, facta est, æmulata fuit. Nam in primaria vrbis regione, ad altam semitam, quæ & Summa Platea dicta est, habuit Iouis Sospitatoris Templum. Postea autem eodem loco, optima rerum commutatione facta, ædes extructa est, Deo Christo Saluatori. Et illud quidem Athenis Templum, græcè appellat Plato τῆ Διὸς τοῦ ελευθερίου ἑοῶν. *Porticum Iouis Liberatoris, siue Saluatoris.* Inscriptiones verò Neapolitanæ apud Capacium libro primo, probant Neapoli fuisse id Templum.

T. FLAVIVS. ANTIPATER.

VNA. CVM. FLAVIA. ARTEMISIA. VXORE.

ET. ALCIDE. LIB.

ASCLEPIVM. ET. HYGIAM. IOVI. EIAZIO. VOTVM.

Et in altera eiusdem basis parte.

T. FLAVIVS. ANTIPATER.

VNA. CVM. FLAVIA. ARTEMISIA. VXORE.

IOVI. EIAZIO. VOTVM. LIBENS. SOLVIT.

Et Capacius quidem græcæ linguæ peritissimus, perlustrata cuncta antiquitate, testatur se non inuenisse hunc *eiazium* Iouem. Vnde restituendam, putat vocem *sabazio*, *tripudianti*: vel *abazo* taciturno: aut, *Permittenti*, vel *Stabili* ab alijs græcis originationibus. At ego restituerem *Hygiizonti*, hoc est, *Sospitatori*: propriè autem, *Sanitatis restitutori*. Sic enim id vocabulū vsurpat Aristoteles Polit. 3. Hoc verò *Iouis Sospitatoris*, siue signum, siue Templum, extitisse eo loco, vbi nunc Episcopium vetus est, suadet ipsa primaria vrbis regio, in qua conueniens erat coli primarium Diuum, Patremque Diuum, à superstitiosa illius temporis gentilitate. Extabat olim apud Ioannem Vincentium de Porta, numus æreus, in cuius vna parte erat Saluatoris imago: ex altera vero ΝΕΑΠΟΛΙΟ. Vnde colligere licet, quanta fuerit Neapolitanorum in Saluatorem fiducia, contra vanam olim illam in Sospitatorem Iouem.

*Sitne corpus S. Restitutæ Neapoli nunc, an verò
in Insula Aenaria.*

Sect. V.

Quoniam Historia Sanctæ Restitutæ, liquidò narrat, sacrum eius corpus, diuino nutu ad Insulam Aenariam nauigio olim delatum: inque eius Insulæ littore, Templum Beatæ Martyri, quod etiamnum extat, fuisse constructum, opinari non nemo facile posset, illud & hodie quoque eodem loco iacere. Verum enim uerò, quamquam officina aliquot Beatæ Restitutæ, illic haberi, probabile sit, maiorem tamen sacrorum pignorum partem, Neapoli in eius Ecclesia nunc esse, nullus quidem dubitat. Id quippe in primis persuadet Basilica in vetustissimo Templo, quod Sanctæ Restitutæ uocabulum obtinet, à Constantino Magno religiosissimè exædificata. Cum enim Pithecusa, siue ut alij uocant, Aenaria Insula, ob permutationem cum Insula Caprearum ab Augusto, ut Suetonius testatur cap. 92. olim facta, Neapoli iam subdita esset: meritò proinde Neapolitanos, ad se illud pertinere censuisse, & suo quodammodo iure, Neapolim deferendum curasse, existimandum est. Alioquin, nulla propemodum occasio, Constantino Magno fuisset, cur Restitutæ potius, quam alij cuiuspiam à Cœlitibus, Neapoli Basilicam extrueret.

Porrò ex Sancti Gregorij Epistolis 84. & 85. lib. 7. colligi potest, trecentis etiam propemodum post Constantinum annis, Neapolitano Episcopo, iam dictam Insulam subiectam fuisse. Fortunato enim Episcopo Beatus Gregorius Papa mandat, ut Oratorium in Massa Furiana (ex hodieque *Furia* uocatur) à Ianuaria Religiosa scœmina ædificatum, consecret. Idque non parum confirmare uidetur Catalogus Episcoporum Pythecusæ inde acceptus. Is quique, primum Pythecusæ Episcopum ponit anno Christi 1204. ut proinde præciue sit existimare, ante id tempus, eam Insulam ad Neapolitanam Diœcesim pertinuisse: deinde uerò præcisam, proprio Episcopo paruiffe. Quin etiam, ex epistola eiusdem Beatissimi Pontificis ad Laurentium ostenditur, etiam Prochyten, quæ utpote continua Aenariæ, eandem cum ea subiectionis sortem subire solita est, eo tempore Neapolis Demarcho paruiffe.

Beatæ igitur Restitutæ sacra ipsa Neapolitani nunc possident, sub altari eius Adis, olim condita. Ut præter officium uetus Beatæ Restitutæ, oculati etiã testes affirmât. Nã cùm extremis superioris sæculi annis, Alphòso Gesualdo Cardinale Neapolitanâ Ecclesiam moderante, primaria Templi Sanctæ Restitutæ Ara, quæ parieti absidis contigua erat, ut citerius adduceretur, dimota loco fuisset: repertus est sub terram altè defossus loculus marmoreus columellæ marmoreæ super, ositus, ossibus, & cineribus ferè plenus: in quo, & phialæ aliquot sacri cruoris, qui ob temporis longitudinem, locique situm, in puluerem rubeum iam abierat. Loco item huic propinquo, capsula altera erat, qua Sancti Ioannis Episcopi Neapolitani ossa tegebantur. Omnium autem quotquot illic aduerunt iudicio, existimatum est, loculo illo marmoreo, tum quia sub Ara maxima Templi Restitutæ repertum est, tum etiam, quia seruatus ampulla cruor, martyrium indicabat, B. Virginis, & Martyris Restitutæ sacra pignora contineri. Quamuis
autem,

158 De S. Restituta Virg. & Mart.

autem, corrosis ob vetustatem Notis, lapis ille quondam litteratus, nihil de ea re nobis testificari nunc possit: adsunt tamen in antiquo Officio Sanctæ Restitutæ, versiculi aliquot rythmici, qui sacrum eius corpus Neapoli iacere, non obscure significant. Ecce hi sunt.

*Transit rates diuino miraculo,
Nullo Duce, vel gubernaculo,
Prebens iter sacro corpusculo,
Vt quiescat prouiso loculo.
Iam Lucina thesaurus creditur,
Cuius manu dignè reconditur.
Inde nobis colendus traditur,
Quo festiuus hic dies agitur.*

Viden' igitur Beatæ Restitutæ sacrum corpus, primò in Ænariam diuino nutu delatum, & à Lucina honorificè conditum. Postea verò, inde nobis fuisse traditum. Hoc est, ex ea Insula Neapolim translatum. Meritò proinde Volaterranus lib. 6. Geographiæ, inter sacra Diuorum corpora, quæ Neapoli esse scribit, Beatæ etiam Restitutæ corpus adnumerat. *Nulla, inquit, æquè ciuitas tot Prasulibus clares, de Campania eo capite loquitur, Aspreno ante omnes à Petro constituto. Deinde Seucro, Athanasio, Ioanne, Gaudioso, Confessoribus. Præterea Ianuarij Prasulis Beneuentani, & Agnelli Abbatis. Insuper & Restituta Virginis, & Martyris, cui dicata Basilica, Candida viduæ Neapolitanæ, Petri discipula, corporibus decorata.* Quod ipsum, & Petrus de Stephano lib. de Ecclef. Neap. & Baronius Card. Notis ad Martyrol. 17. Maij: alijque nonnulli recentiores, indubiè asserunt.

Porrò cæset Ferrarius Indice topographico Ipsanorum, præfixo operi de SS. Italiæ, huius nostræ Restitutæ esse Reliquias quasdam, in primario Templo Pisarū asseruatas. Sed ego, ex eo quod Pisa nō lōgè absunt à Sardinia, cuius etiam Primas aliquando fuisse dicitur Pisanus Archiepiscopus: quodque aliquot Potiti Martyris, aliorumque multorum è Sardinia Diuorum reliquias, Pisani habeant, probabilius existimo, non huius nostræ Restitutæ, sed alterius, quæ in Sardinia colitur, matris videlicet Sancti Eusebij Episcopi Vercellensis, esse illa officula.

De nostra hac Restituta, agunt vetera Kalendaria Neapolitanæ Ecclesiæ: & Martyrologium Patricianum ad 17. Maij. Quin etiam litanie antiquissimæ Beneuentanæ Ecclesiæ, nostram inuocant Restitutam. Eiusdem mentio est in Indiculo Reliquiarum Ecclesiæ Montis Virginis, vbi & capillos complures B. Restitutæ nunc esse, scribit Costus in Historia eius Monasterij superioribus annis typis expressa.

Quod autem in Fastis Sæctorum ab Heriberto Ros-ueydo editis littera R legatur 17. Maij eiusdem Restitutæ Virginis, & Martyris *translatio ex Italia in Franciam*, eo nihil aliud significatur, nisi quòd aliquod officulum Neapoli in Franciam fuerit translatum. Sic enim sæpè legitur in eodem libro Fastorum. *Eiusdem Hadriani Martyris, Translatio Roma in Flandriam. Eiusdem, Agnetis V. & M. Translatio Roma Ultraieclum Eiusdem Christinæ V. & M. Trāslatio è Tyro Beuarariā apud Besbuniā, Eiusdē Monicæ Viduæ Translatio ad Monasteriū Aroahēse in Arctha.* Quas tricas benè soluit Baronius explicās partē pro toto. Et verò tanti æstimabant, vel officulū alicuius sãcti, vt eius Translationē in Martyrologio scripserint, ac diē Translationis officuli deuotè signauerint. Id legere, & obseruare est in Martyrologio Pulsanensib, Patriciano, Beneuentano, alijsque non paucis.

DE

Martyrium, & Translatio

S. IULIANAE NICOMEDIENSIS VIRGINIS

Neapoli tumulata!

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Iulianæ Virginis, quæ Christi anno CCXCIV. Caij Papæ X. Diocletiani, & Maximiani Imp. XI. Constantio, & Galerio Coss. Nicomediæ, delusis dæmonis artibus, ac Tyranni superata feritate, martyrij coronam adeptæ est, Nos Neapolitani sacra ipsa Cumis translata possidemus. Decet igitur de ipsa aliquid effari. Et primò quidem eius martyrij tempus exquirere.

Quod Acta Martyrij B. Iulianæ à Petro Subdiacono, vt etiam Baronius notat, è Græco translata, tradunt eam anno à Christi Incarnatione ferè 291. quod est dicere, à Christi natiuitate 290. subijsse martyrium, id equidè, vel adiectio est imperiti interpretis, vel (quod malim credere) nota numeri, vt contingere solet, vetustate corrupta. Facile enim accidisse potuit obliteratio vltimæ obliquæ litteræ, & ex CCXCIV. fieri CCXCI. Vt res fuerit, certum apud me est, non posse stare annum Christi CCXC. cum ijs, quæ eadem Acta habent. Videlicet, Iulianam, Nicomediæ fuisse excruciatam, postquam Maximianus Galerius factus à Diocletiano Cæsar, in Orientis Prouincias fuit ablegatus: quod ipsum Metaphrastes in Actis Iulianæ videtur astruere. Scribens, tunc Iulianam dedisse Christo testimonium, cum Galerius, Nicomediam, captus vrbis pulchritudine, iam cæpisset incolere. Atqui non ante annum CCXCIV. Galerius in Oriente fuit. Quippe cum, Gordonio etiam consentiente, sequenti anno figenda sit victoria ab eo de Persis reportata, cuius occasione belli, è Danubij limitibus in Orientem abierat. Imò secundum alios, multò post esset ponenda ea de Persis victoria. Nam, Cedrenus eam collocat anno 17. Diocletiani, qui est CCC. Christi. Baronius ex Eusebio, anno CCCI. & Cassiodorus (perperà quidem, & ob id à Baronio reprehensus) anno CCCVII. Ego ex ijs adeo discrepantibus Chronologorum sententijs, eam, quæ & Gordonio placuit, selegi. Posuique Iulianæ martyriū anno Christi CCXCIV. Sic enim, verū quoque erit, quod Petrus Subdiaconus scribit, Iulianæ martyrium, Marcellino Pontifice contigisse: qui iuxta Vaticanos Indicos ab Anastasio, & Luithprando relatos, anno CCXCIV. sedere cæpisse dicendus est. Hi enim, Caio eius prædecessori, non annos tredecim, vt recentiores nonnulli, sed vnde-

160 Martyrium, & Translatio S. Iulianæ.

undecim solummodò tribuunt . Ac proinde, initium Marcellini Pontificatus, ex anno Christi CCXCVI. ad annum CC. XCIV. retrahendum est, si Anastasium, quem Petrus Subdiaconus sequutus est, sequi velimus .

Sed cum Iuliana nostra, Nicomedie martyrium passa referatur: & Eusebius, qui eam viuebat ætate, non omnia scripserit, existimo non ab re fore, ex ipso, alijsque Historicis, & ex ipsis Actis Martyrum, immaniſſimam Christianorum stragem, ea vrbe factam, non quidem prolixè, quis enim possit? sed coacta saltem breuitate recensere .

Anno Christi 284. Diocletianus factus à militibus Imperator, vbi primum bellorum, quæ Gallias turbauerant, expeditus fuit curis, vt Christianum nomen, quod prius cogitauerat, prorsus deleret, anno 286. M. Aurelium Valerianum Maximianum, Sirmij vili genere ortum, hominem sæuū, & Christiani sanguinis sitientissimum, Augustum appellat. Iunctis animis viribusque, tot hominum millia, crudelissima immanitate peremerunt, vt numerum propemodum omnem excedant . Ea quippe tempestate (vt Seuerus ait lib. 2. *Omniſe ferè sacro Martyrum cruore Orbis infectus est. Quippe certissimè glorioſa in certamina ruebatur. Multoque auidius, tunc martyria glorioſis mortibus querebantur, quam nunc Episcopatus, ambitionibus appetuntur . Nullis vnquam magis bellis, mandus exhaustus est. Neque maiore vnquam triumpho vicimus, quàm cum decem annorum stragibus vinci non potuimus .* Decem hos annos, Seuerus ab ea, quæ anno Christi 302. sæuius recruduit persecutione, computat. Sed vigintiseptem dicendi sunt, inito à priori Diocletiani Edicto, annorum persecutionis numero .

Duas verò præcipuè Vrbes, exercendæ lanienz, Diocletianus constituisse visus est. Romam videlicet, & Nicomediam. Et de Romæ quidè Martyribus, cum multi profusè scripserint, nihil opus est, hoc loco dicere . Nicomedie autem stragem, vtcumq; represento depictam in Romanis, Græcisque Fastis. Nam in solo Martyrologio Romano (quem tamen librum, non omnes completi Martyres scimus) die 18. Martij, decem millia Christianorum. Et 27. Aprilis, vniuersam ferè cum Episcopo Anthemio ciuitatem. Et 25. Decembris, ipso scilicet Christi natali die, omnem Christianorum cætum, qui ad Ecclesiam conuenerant (hi verò, vt Græcorum Fasti numerant, fuere vigintimillia) pro Christo mortem oppetiſſe leguntur.

In illa igitur immani persecutione, eaque Nicomediensi ciuitate, tot millium Martyrum irrigata cruore, virguncula Christi Iuliana, voce, gestis, ac sanguine testimonium euangelicæ dedit veritati . Et, quod Magnus ille Paulus IV. nostræ Religionis Clericorum Regularium, cum B. Caietano Thienæo Conditor huic Virgini valde deuotus obseruabat, illo ipso die sextodecimo Februarij, à Ioanne Christum baptizante quadragesimo, quo ante ducentos circiter annos, sponsus eius Christus, Dæmonem in deserto vicerat, eundem Virgo hæc fortissima vicit, & vixit. Nam (vt martyrij Acta tradunt,) ipsismet catenis, quibus in carcere ligata erat, inaudito sæculis omnibus miraculo, Dæmonem, qui humana ei apparuerat specie, arctius illigauit . Imbellisque, ac delicatula foemella, monstrum illud portentosum, & horrificum, vt cunctis ludibrio esset, tenuit fortiter catenatum .

Diuam istam, paruo interuallo, partim præcesserunt, partim secutæ sunt, beatæ aliquot virgines. Occisæ enim Nicomedie pro Christi fide ea tēperatæ sunt, Antonia, Barbara, Basilissa, & Cyriaca cum alijs quinque, Eulapia

pia item, Domna, Agapes, Theophila, Patritia, Modesta, Iustina, Bassa. Sed quid numero, quæ numerum superant? Dicam, quod Nicephorus refert lib. 7. cap. 7. *Tyrannum, adeo in sacras Virgines exarsisse, ut Asceteria, & Monasteria omnia diruerit. Quo tempore puellæ multæ, quæ ijs locis, pio studio virginitatem conseruare studebant, in martyrii stadio constantissimè decurrerunt.* De ipsa Menologium Græcum, die 28. Decembris sic, *Commemoratio S. Martyris Iulianæ apud Nicomediam, sub Maximiano Imperatore.* Beda quoque ad 16. Februarij. *Passa est, inquit in Nicomedia: sed post paucum tempus, Deo disponente, in Campaniam est translata.*

Huius translationis historiam narrat Petrus Subdiaconus, qui eius passionem scripsit ad Petrum Episcopum Neapolitanum. Acta huiusmodi ex man. scrip. Cod. Langobardico Monasterij monialium Sancti Ioannis Baptistæ Capuanæ Ciuitatis, à Baronio laudata, qui ea è Græco tralata, dicit, habemus in nostra Bibliotheca man. scrip. Domus nostræ Sanctorum Apostolorum. Quæ & diuersa sunt ab ijs, quæ Ioannes Heffelius vidit, & taxat, impressa Louanij anno 1485. Carent enim absurdis illis, ac fabulosis narrationibus, in dicta Louaniensi editione relatis. In horum calce, de translatione ex Nicomediensi ciuitate hæc leguntur. *Post hæc autem, quadam Senatrix nomine Sophronia, Melaniam intelligit, cum pax Sanctæ Ecclesiæ esset reddita, & Romam properaret, per ciuitatem Nicomediam transiens, & Beatæ Iulianæ, sic eam semper appellat, gloriosa miracula cognosceret, abstulit corpus eius, & condicens aromatibus, secum ferebat cum gaudio. Nauigante autem illa, tempestas magna exorta est, quæ ipsam nauem perduxit in sinibus Campaniæ, iuxta ciuitatem Puteolanam, quæ distat ab vrbe Parisbenope, ferè milliaribus nouem. Cumque prudenti animo cognouisset, Dei martyram illic velle habere oraculum, fortè sacrarium, spontaneè illius patrocinijs fauens, continuò Basilica in eius nomine constructa, corpus illius ibidem, cum hymnis, & laudibus nobiliter collocatum est. Postea verò imminente ethnica feritate, ne talis, tantusque thesaurus dehonefaretur, translatum est corpus eius in ciuitatem Cumanam, in ipsum Episcopium: & in B. Martyris Maximi Basilica cum gloria collocatū. Vbi plurima petentibus beneficia, ad laudem Domini præstare non desinit, vsque in hodiernam diem.*

Solennior autem translatio Beatorum Iulianæ pignorum ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ Domnæ Aromatæ, facta est anno Domini 1207. vt Acta eiusce translationis, quæ apud Nos sunt, testantur. Capacius quoque lib. 2. Histor. Neapolitanæ ex Officio sacrarum Virginum Domnæ Aromatæ sex Lectiones refert, historiam eiusce translationis sub Anselmo Archiepiscopo Neapolitano factæ narrantes.

Huius Diuæ sacra lipsanâ certatim ad se rapiunt Veronenses, Rauennates, Comenses, Beneuentani: & in Hyrpinis Gulielmitæ Monachi Montis Virginis. Et Hispani quoque; qui proferunt nomen oppidi *Sancti Iuliana*, Burgensis diœcesis, & vetustam ædem, in qua ossa eius antiquo cultu esse creduntur. Sed quando illuc fuerint translata, ignorant. Atqui Hispanum ego Pseudo Dexterum, vnde id cœteri hauserūt, nihil moror. Cõstat quippe fœda, & crebra ipsius *avisopisita*. Potuit item Veronensis Ecclesia, aut Rauennas, aut Comensis, alterius Iulianæ reliquias habere: illius scilicet orthodoxia celebris, de qua nuper Borghinus libro de Episcopis Florentinis pagina 375. quæ floruit imperante Anastasio. Vel, si id cordato lectori non placeat, facillè fuit ijs Ecclesijs, è vicina Florentia, aut Bononia, habere ossa aliquot D. Iulianæ Bononiensis, aut Iulianæ Florentinæ (nam Bor-

162 Martyrium, & Translatio S. Julianæ.

ghinus has discriminat) & per errorem arbitrari, ea esse Julianæ nostræ. A nobis certè stant Acta prædicta à Petro litteris mandata, sub Leone ultimo Cumarum Episcopo. Solenne item vetus officium, quod per Octauas D. Julianæ à sacris Virginibus recitabatur. Lectionarium quoque, ex ipsis publicis scriptis concinnatum, atque ad Ecclesiæ vsum digestum.

Sed, dicit aliquis, habuisse quidem Cumas, Julianæ ossa: vt ex Actis patet, & Gregorio Papa lib. 7. Regesti epist. 84. & 85. ad Neapolitanum Episcopum Fortunatum. Transueta item ea fuisse è diruta illa ciuitate, Neapolim. Dubium autem esse, num illa nunc Neapoli extent. Cum nemo sciat, quonam loco extent. Surrepta igitur inde fuisse, alioque translata, aliquis opinabitur. Leuicula sanè coniectura: quæ, si alioqui solida esset, ac valida, conficeretur itidem, nec Romæ Hieronymi corpus, nec Mediolani, Ambrosij extare, dicendum. Nec apud Ticinenses, Augustini, nec apud Tolentimates, Nicolai. Quòd, vbi nam sacra ea pignora requiescant, nulli adhuc sit compertum. Fortè iacent illa in ædibus ijs, quas Moniales vendiderunt Nobilibus Nili viris, vt ibi Sedile suum, ampliori forma cõstruerent. Erant enim ex veteris Monasterij, vnde Moniales ad nouum transmigrarunt. Vt ex publicis tabulis anno 1476. per Notarium Antonium Sportellum confectis, ostendit Engenius. Vel fortè iacent in quadam ædícula, ipsi Julianæ sacra, sed nunc diruta, at certè tunc monasterio proxima. Exeret fortassè caput Iuliana, cum Deo visum, & nota insurget. Vtinam nostris id fiat diebus, & eam toto animi affectu venerari detur.

At, quoniam in hac translatione dicitur, ea beata lipsana ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ *Domna Aromata* fuisse translata, de ea nomenclatura, coniecturam meam adijciam. Prædictam Ecclesiam, appellatam quandoque Sanctæ Mariæ de Perceio: vel de Constâtinopoli: vel Dominarum de Romania: vel Romitarum de Constantinopoli, vt ex Actis translationis, & ex Regestis Regum Neapolitanorum apparet: quasi nomen illi dederint deuotæ aliquæ mulieres Romitæ, vt vocant è Romania, vel Constantinopoli, ad hanc urbem appulsæ. Illam verò nuncupationem, Sanctæ Mariæ *Domna Aromata*, puto esse corruptam. Et primo loco fuisse appellatam hac vocis impositione τῆς Μαρίας Κυρίας Πόμπαιος, hoc est, Mariæ Dominæ potentis. Rhoma enim Græcè significat vim, robur, & fortitudinem. Vt ea nuncupatione, Virginis potentiam laudarent, quæ eas tutata fuisset in tam longo maritimo itinere. Vulgus postea græcissans, ex Κυρίας Πόμπαιος fecit, Domna Romita. Sed tuum, exoptulo in hac re iudicium, Lector.

TVRMÆ

T V R M A E CHRISTIANORVM

In littoralibus Campaniæ oris
pro Christo cæſorum.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

IRCA annum Christi CCXCV. & Caij Papæ XII. Diocletiani, & Maximiani Imperatoris XII. Tusco, & Anolino Coss. Hoc est, tempore Christianis infensissimo, in Campaniæ littoralibus oris, propè Neapolim, magnus numerus Martyrum, cœlo insertus est. Eorum videlicet, qui Chromatio, Aristone, & Crescentiano Ducibus, ad vnum omnes interempti sunt.

Hic primùm videndum, quænam sit Campaniæ littoralis ora. Antoninus certè Augustus, in suo Itinerario, sic digerit inferum littorale iter.

ATerracina Neapolim M.P.LXXXVII.

nempè

Sinuëſſam M.P.XLIIII.

Linternum M.P.XXIIII.

Cumas M.P.VI.

Puteolos M.P.III.

Neapolim M.P.X.

Hic sistit, & iter finit Antoninus. Eoque patet, Neapolim fuisse terminum Romani itineris ad Campanum litus. Rarius verò, aut certè non tam frequens, Puteolos, aut Cumas. Pomponius item Mela, hæc ipsa Campana littora describit. Sed inuerso ordine, ad hunc modum. *Neapolis, Puteoli, Lacus Lucrinus, & Auernus, Baia, Misenum, id nunc loci, aliquando Phrygij militis nomen, Cama, Linternum, Vulturinus amnis, Vulturinum Oppidum, amœna Campana littora.* Neapolis itaque, primaria tunc quoque vltra citroque commean- tium meta. Quamquam enim, de vniuerso Campaniæ agro, Polybius hoc elogium proferat. *Est Campanus ager, copia rerum, & fertilitate regionis, ac amœnitate, & pulchritudine loci, excellentissimus: nam in littore maris positus est: & eo ex vniuerso terrarum Orbe venientes in Italiam innumera gentes confluunt.* Strabo tamen lib. 5. eiusmodi aduentantium frequentiam, Neapoli vrbi præcipuè attribuit. *Vita autem, inquit, græcanicam rationem Neapoli agunt, qui eo Roma secedunt in otium: siue qui ab ineunte atate laboribus defuncti sunt: siue qui ob imbecillitatem, aut senectutem cupiunt vitam faciliorem degere. Et Romanorum nonnulli, hic vitam gerere gaudentes, ubi vident multitudinem hominum, qui eius instituti causa ibi versantur, lubenter locum eum amplectuntur, ibique victitant.* Et eodem libro expedite concludit. *Parthenopen ob vbertatem, & amœnitatem, magnopere frequentari præ cunctis.* Quo circa, meritò Cicero, Neapolim vocauit, *celeberrimum Oppidum, hoc est, frequentissimum.*

Hæc idcirco, huc attuli, vt mirari desinat, (si quis erit, qui fortè mira-

X 2

bitur)

164 Turmæ Christ. in Camp. cæforum.

bitur) quicumque me videbit affirmantem, ad nostram in primis Neapolim pertinere, turmas illas fortissimorum Martyrum, qui Chromatio, Aristone, & Crescentiano Ducibus, ex vrbe Roma, ad Campaniæ littora secederunt: & non multo post, in hoc ipso Campano agro, pro Christo cæsis Laborios Campos proprio sanguine purpurarunt, ac fœcundarunt.

Res ad hunc se modum habuit. Cum Chromatius vrbis Præfæctus, qui Beatum Sebastianum, eiusque socios Christianos primum insectatus fuerat, diuina postea luce perfusus, non ipse solum, sed etiam Tiburtius filius, ac de domo eius mille, & quadringenti serui, Christi baptismum suscepissent, B. Caius Pontifex Maximus, ne tanta Christianorum multitudine, persecutoribus, qui Romæ potissimum, latebras omnes explorabant, esset exposita, humanæque fragilitati consulens, cum Chromatio medelæ gratia Capanum littus ex Imperatoris Rescripto, petiuro, eos omnes Roma abire iussit, & secedere ad oram Campaniæ littoralem. In Actis S. Caij nuper à Becillo editis, & annotationibus illustratis, hæc lego, *Occiso Carino ad Murgum, Maximo, & Aquilino Coss. tam immanis exorta est persecutio, ut nulli qui aquam, vel vendere, vel emere liceret, nisi paruis quibusdam statuis, eo in loco possis, ubi emendi gratia conueniendum esset, sbura incenderet. Tum etiam, circa Insulas, Vicos, & aquas, positi erant compulsores, qui neque molendi, neque aquas hauriendi potestatem facerent, nisi qui Idolis libassent. Itaque ex S. Caij Pontificis consilio, Chromatius vir illustrissimus, Christianos omnes illos, qui nuper crediderant, in domum suam recepit. Cunctosque ita fouit, ut nullus omnino sacrificandi necessitate succumberet. Verum, quia tanta persecutionis exitiis vis, ut opinio Christianæ Religionis ab eo susceptæ, celari iam non posset, meruit ex sacro rescripto Chromatius, ut medelæ gratia, in Campano littore, ubi lati cespitis erat Dominus, demoraretur. Fecitque copiam Christianis omnibus, cum ipso ire volentibus, & commigrandi, ad persecutionis rabiem fugiendam. Et post narratam Polycarpi, & Sebastiani piam contentionem, qui nam in vrbe esset remansurus, & quis cum Chromatio iturus, qui tam multos receperat Christianos, Caij alloquium subdit ad omnes die Dominicæ in Chromatij domo habitum, cuius ea fuit conclusio. Pergant, qui volunt vna cum filijs nostris Chromatio, & Tiburtio: & mecum in hac vrbe, qui voluerint, remaneant. Non enim nos terrarum spatia diuidunt, quos Christi gratia uelitis. Neque absentiam vestram sentiunt oculi nostri, quia interioris hominis, vos intuemur aspectu. Et post pauca. Remanserunt autem cum venerabili Papa, Marcellinus, & Marcus, & pater eorum vir clarissimus Tranquillinus: itemque B. Sebastianus, & iuuentis corpore pulcherrimus sed mente pulchrior, S. Tiburtius. Tum quoque Nicobratius protoscriniarius cum fratre suo Caltorio, & coniuge Zoë. Et Claudius etiam cum fratre suo Victorino, & filio Symphoriano, qui fuerat ab hydropis morbo liberatus. Hi soli, reliquis omnibus cum Chromatio proficiscentibus, in Vrbe cum Caio Pontifice remanserunt. Hactenus Acta S. Caij.*

At Martyrologiorum scriptores, ad VI. Non. Iulij, horum martyrium memorantes, qui ad Campaniæ littora, vna cum Chromatio secesserunt, ex aliquo alio monumento, nomina illa Sanctorum excepisse videntur, quæ his Actis nequaquam sunt scripta. Memorant enim Aristonem, Crescentianum, Euthychianum, Urbanum, Vitalem, Iustum, Felicissimum, Felicem, Martiam, & Symphorosam in Campania sub Diocletiano Imperatore martyrium passos. Immo etiam, Petrus Episcopus Equilinus, etsi non admodum antiquus scriptor, videtur proculdubio habuisse Acta exilij, ac necis B. Chromatij, & aliorum mille, & quadringentorum, qui cum ipso, &

B. Po-

Caput Decimumseptimum. 165

B. Polycarpo presbytero, sub prætextu medelæ, hoc est, vt medicatas Cāpani littoris aquas experirentur, vrbe excefferunt, sicut superius dictum est. Narrat enim Equilinus (quamquam compendio, & ieiunè) Chromatium, aliosque iam dictos, à Diocletiano fuisse proscrizione damnatos: eosque post longum tempus, martyrio coronatos. Ex eo autem Bzouius lib. 4. Hist. Eccles. figit horum martyrium ad annum Christi 304. his verbis. *Eodem tempore degebat Chromatius urbi Præfectus, Sancti Tiburtij pater, qui recuperanda sanitatis desiderio incensus, Polycarpum presbyterum aduocans, ab eo in fide instructus, conuersus, una cum filio, & familia, in qua ex utroque sexu erant, sex millia supra quadringenta, est baptizatus: statimque integram sanitatem recuperauit. Cum verò ob persecutionis acerbisatem, amplius latere non posset: nec domus sua tantam nouorum Christianorum, qui in dies conuertebantur, multitudinem capere posset, in Campaniam cum eis, qui se sequi volebant, Caio Pontifice assentiente, secessit: ex illoque ab Imperatore damnatus, sibi in pijs operibus, vitam ducens, sancto fine quieuit.* Sic Bzouius. Idipsum, & aliquid amplius scribit in suo Martyrologio Maurolycus ad diem 11. Augusti. Nam, post scriptum de Tiburtio elogium, subdit. *Item Chromatius Tiburtij pater, cum multis alijs, qui exilio, & inopia afflucti, sub eadem Diocletiani persecutione in Campania defecerunt. Qui à Sancto Sebastiano conuersi, & à Polycarpo baptizati fuerant.* Addit autem Equilinus, horum natales dies, ignotos esse, sed vndecima Augusti de Chromatio mentionem fieri, quod ea die Tiburtius passus sit martyrium: & in Martyrologio celebretur.

Iã verò videat sincerus Lector, nihil prorsus obesse, quin nobis Neapolitanis, asserere possimus, & referre partem saltem aliquam tantæ multitudinis Martyrum. Primum enim, si rura quieta hi petierunt, profectò Cāpaniæ locu, Neapolitanum littus, & Neapolis suburbia, quiete fruebantur amœnissima. Atque, hoc potissimum nomine lego laudatam fuisse Neapolim, non solum à Strabone, & Virgilio, qui Christianæ persecutionis tempora præcesserunt, sed etiam à Papinio Statio nostro, qui Neronis, & Domitiani, fors, & Traiani vixit ætate. Nam Claudiam vxorem, Neapolim inuitans hoc modo canit Syllu. 3.

*Nostra quoque, & proprijs tenuis, nec rara colonis
Parthenope, cui misse solum, trans aquora vecta
Ipsa Dionea monstrauit Apollo columba.
Hæc ego te sedes (nam nec mihi Barbara Thrace,
Nec Lybie natale solum) transferre laboro.
Quas & mollis hyems, & frigida temperat æstas.
Quas imbelle fretum, torpentibus alluit undis.
Pax secura locis, & desidis otia vita,
Et nunquam turbata quies, somnisque peracti
Nulla furo rabies. Et alia pluscule concinnat in hanc senten-*

tiam. Præstat autem D. Ambrosij verba audire ad Seuerum Episcopum, Neapolitanum scribentem lib. 7. epist. 57. *Ex ultimo Persides profectus sinu, Iacobus frater, & compresbyter noster, Campania sibi ad requiescendum littora, & vestras elegit amœnitates.* Vides, vt Neapolitanum secessum laudet Ambrosius, prædicetque à tumultibus tutum? Nec enim cessauerat Ambrosij tempore persecutio Christianorum. Nam, post pacem à Magno Constantino diuinitus prebitam, successere in manes illi Catholicorum vexatores, Constantius, Iulianus, Valens, & (suo Ambrosij æuo) iniustissima illa Iustina, Maximinus,

166 Turmæ Christiani in Camp. cæsarum.

minus, Eugeniusque tyranni. Qui cum Italiam fermè totam, vario turbine concuterent, Neapolis tamen, & Campana secessio, tuta propemodum, & tranquilla, Ambrosio visa fuit, ideoque & elogio illo celebrata. Quamquam igitur Diocletiani immanitas, Romani Orbis Regiones omnes, ultimis maximè eius annis penetrasset, Neapolis tamen aliquanto quietior locis Romæ vicinis visa est. Ac proinde nonnisi post longum tempus, ut Equilinus refert, B. Chromatius, eiusque in hoc exilio socij, martyrium subierunt.

Considera obiter, Lector, hos Christianos viros, thermas salubres, quas Staius scitè appellat *Latus Medicos* petiuisse. Hoc quippe prætextu V. C. Vrbi Præfectus Chromatius, copiam vrbe cum sua familia commigrandi, sacro Cæsarum Rescripto obtinuerat. Inde vero etsi Baiana, & Puteolana balnea designari videantur, non tamen excludendæ, aut prætereundæ sunt, quæ Neapoli erant thermæ, Strabone teste, Baianis neutiquam concedentes. *Habet Neapolis etiam, inquit, lib. 5. calidarum aquarum scaturigines, & balneorum apparatus, Baianis non deteriores.* Porro, quo loco extiterint haud satis liquet. Nam ab Oriente ad Vesuij radices erupisse aquas calidas, Lucret. lib. 6. his versiculis tradit.

*Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesauum,
Pompei calidis, ubi fumans fontibus auctas.*

Sic enim, priore Lucretij editione Lambinus probè legit hos versus, quos, me iudice, immeritò in alteros demutauit. Lucretio subscribit Dio Nicæus in Tito. *Vesuius, inquit, mari imminens, prope Neapolim extat, fontesque habet perennes.* Potui scilicet, & curandis quoque morbis, ex eo, quod calidi sint, idoneos. Permeat namque eius oræ viscera, absconditus ignis, ut proinde Phlegræos inde campos vocarit antiquitas, Polyb. lib. 3. Plinius lib. 8. c. 11. ἀπο τῆ φλεγῆν, quod, uti Dalecampius ad Plinium notat, toto illo tractu passim ignis inesset: & tamquam accenso sub terris sulphure, ea regio deflagret. Occidentale etiam Neapolis latus, scaturijssè olim aquas, scripsit Pontan. lib. 6. de Bello Neapolitano his verbis. *Ipsius quoque ad collis imma, fontes tum manabant scatebrofis sub rupibus, qui nunc, etsi paucioribus locis, in ipsa tamen maris ora, subter ædificia defluentes scaturiunt.* Voluere aliqui, locum, qui hodie, corrupto vocabulo, appellatur *Cbiatamone*, sed vero *Platamone* antrum fuisse, ubi salubres aquæ diffuebant. Quibus non assentior *πλαταμων* enim, licet fossam aquis plenam prope littus significet, seu latissimas lapides ad mare exundantes aquis, aut læuigatam petram, nullatenus tamen ea vox vsurpata fuit, ad aquas medicas significandas, seu pro conceptaculo aquæ medicæ, & non salsæ marinæ. Nec vllus vnquam dixit, è rupe illa tophacea, quæ hodieque visitur, promanasse olim has salutare vndas, plenam, latamque lapidum superficiem operientes. Aquas itaque illic fuisse, affirmo quidem, at eas salutare fuisse non audeo affirmare. Qualesquales tamen fuerint, perijssè nihil mirum. Nam, & quæ Surrenti erant his oppido similes, perire, sola illarum memoria Statio cantante, relicta, carm. ad Pollionem.

Curui tu littoris ora

Clausisti, calidas gemina restudine Syraphas.

Vtras aquas adierint Chromatius, & socij, Orientales ne, an Occidentales, incertum apud me est, nullo veterum monumentorum extante subsidio. Vero tamen videtur propius, ad Orientalem potius plagam secessisse.

Interlu-

Caput-Decimumseptimum. 167

Interlucet enim in his antiquitatis tenebris, haud prorsus contemnenda coniectura, à vetere vocabulo, quamquam, vt fit, luxato, desumpta. Extat quippe eo loci Pagus, quem *Sancti Georgij ad Comanum*, vulgus appellat. Id autem cognomentum, cum dici nequeat, à crematis Vesuij eruptione lapidibus, esse deriuatum (nulla enim ante postremum incēdium anni 1631. extabant igneæ illæ cladis vestigia, sed bene in vltiore littoris plaga) restat suspicioni locus, Pagum ita vocatum, quòd ibi olim extiterit ea Chromatij villa, ad quam Christianorum beatæ illæ turmæ, D. Caio monente, vt dictum est, *medela gratia* secesserunt.

Habet nunc Sueffana Ecclesia, horum sanctorum aliquot corpora. Inde verò nemo, vt puto, iure colligere poterit, mille illos, & quadringentos viros, omnes in agro Sueffano confedisse, & omnes inibi mortem optijisse. Celebritas quippe loci, thermæque salutare, & vox ipfa *Chromatius* planè exigunt, vt si quis hoc serio perpendat, existimet partem saltem aliquam tot Sanctorum, Neapoli, vel prope Neapolim confedisse, ac vitam ærumnis confectam inibi in Christi confessione, cum martyrij laurea consumasse.

DE

D E
S. M A X I M I L E V I T A E
M A R T Y R I O:
Cumana Ciuitate, Sybillis, & Eculeo .

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

V M Æ Sybillino antro, & tripode celebres, Maximo Leuita, post eculeum, vngulas, ardentes laminas, aliaque tormenta tolerata, capite pro Christi fide truncato, magis, magisque clarescunt. Incidit fortissimi huius athletæ passio, anno Christi CCXCVIII. vti ex eius Actis licet colligere: in quibus legitur. *Passus est autem Beatissimus Martyr 3. Kal. Octob. post cuius obitum, quindecim ferè per annos, Christianorum infestis mansit.*

Tum, ubi pax Christi Ecclesia restituta est, apparuit idem Martyr, &c. Hæc quippe verba, designant annum Christi 312. quo videlicet Maximinus in Oriente, belli, & morbi cladibus consternatus, desijt Christianos vexare. Euseb. lib. 9. cap. 7. Et in Occidente Constantinus, deuicto Maxentio, edicta promulgauit pro Christianis, & bonorum ipsorum restitutione. Euseb. lib. 10. cap. 1. Socrates lib. 1. c. 1. Sozomen. Eutrop. & alij.

Nobis, antequam Martyris huius agonem, vtpote in cuius beata pignora in Cathedrali hac Ecclesia conseruantur, narremus, aliqua sunt de eius patria discutienda: & post hoc, de eculeo atrociori ipsius tormento, nonnulla differenda, hoc propemodum ordine.

Sect. I. Sitne Cumana Ciuitas, omnium Italicarum Urbium antiquissima.

Sect. II. Cumana Ecclesia Antiquitas, & Dignitas.

Sect. III. De Sybillarum Nominibus, Spiritu, Numero, & Aetate.

Sect. IV. S. Maximi Martyrium per anacephaleosim traditur, & eiusdem Neapolim translatio.

Sect. V. Eculeum, uno tantum stipite constituisse, non pluribus.

Sect. VI. Catasta, & Eculei differentia.

Sine

Sitne Cumana Ciuitas omnium Italicarum Urbium antiquissima.

Sect. I.

Cumana Ciuitas, siue, vt Statius noster ad Græcam formam extulit, Cymæ, si originem eius inquiramus, paulò ante Parthenopem ab Hypocle Cumæo, & Megasthene Chalcidese ædificata est, ann. Orbis conditi 3004. A Troia excisa 130. quæ certè primordia, etsi valde antiqua sint; nequaquam tamen eam Urbem ideo *παλαιότατον* Strabo vocat lib. 5. quòd omnibus Italicis, Siculis, Græcisque, colonijs deductis, vt Capacius censet, antiquitate antecelleret. Nam, in promptu adsunt plures Italiæ Vrbes, Cumis antiquiores. Vt Cimmeriũ Cumis ipsis propinquum Campaniæ Oppidum, quod Sybillæ Cumeæ, ad quam Æneas diuertit, fuisse patriam, Varro tradit: atque adeo multò vetustius Cumis, quæ à Troiæ excidio, & Æneæ ab ea discessu ann. 131. vt dudum dictum est, extructæ sunt. Prætereà, antiquior est Sibaris ab Achiuis ædificata: qui paulò post Troiæ excidium, vi tempestatis, eò fuerunt appulsi. Steph. de Urbibus. Itè Caieta, quæ ab Æneæ nutrice nomen sumpsit. Solin. & Virgil. Tum Sulmo, à Sosimo Æneæ comite. Ouid. 4. Fastor. Necnon Lauinium, Albanorum, Metropolis, à Lauinia Æneæ vxore dictum, conditumque ab Æneæ socijs, Dionys. Antiq. 1. Denique Laurentum multò ante Æneam, ac Troianum, excidium, à Pico Rege conditum memorat Priscian. Idque patet ex Lilio, Solino, & Dionysio: qui referunt, Æneam in agro Laurenti posuisse castra. Omnes itaque Vrbes istæ, seu Oppida, vel ante tempora Troiani excidij, vel paulò post, extructa, palàm est, multò antiquius Cumis Campanis habuisse principium.

Adhuc tamen, ob huius Urbis antiquitatem factum fuit, vt ea Romæ subdita non fuerit, nisi postquam Imperatores Orbem fermè totum subiugarunt. Hinc Tarquinius superbus Romæ pulsus, Cumas se recepit: vtpotè in liberam, ac tutam ciuitatem, ibique reliquum vitæ suæ tempus exegit.

Ecclesia Cumana Antiquitas, & Dignitas.

Sect. II.

Si vera essent, quæ ex vulgi dictis narrat Stephanus Viuandus Pighius in Hercule Prodicio fol. mihi 512. & ex Poetarum dictis, maxima, esset Cumanae ciuitatis dignitas. Audiamus eum sic loquentè. *Hæret adhuc opinio nunc temporis apud Campanos, & vulgus imperitum, ab Auerno, vel inferis, isthac Christum seruatore nostrum, morte per mortem domita, retulisse spolia opima, Sanctorumque Patrum animas ex infernis carceribus extractas, per montem Auerno, & nouo monti vicinum traduxisse, qui propterea Christi mons nunc etiam appellatur. Suffragantur huic opinioni veteres item Poetae quidam de balneis Puteolanis scribentes, vt Alcæmus.*

*Est locus, effregit, quo portas Christus Auerni,
Et sanctos traxit lucidus inde Patres.*

Item Eustasius quidam.

Y

Est

170 De S. Max. Leu. M. Cum. Ciu. Syb. & Ec.

*Est locus australis, quo portam Christus Auerni
Fregit, & eduxit mortuos inde suos.*

Sed fabulosa sunt ista. Aliunde itaque Cumanæ Ecclesiæ Antiquitas inuestiganda est.

Eam certè arguunt Episcopi, Maxentius, qui Diocletiano Imperatore, & Caio Pontifice, eam rexisse legitur in Actis Sancti Maximi Leuitæ. Et Adeodatus in Concilio Romano sub Hilario Papa celebrato subscribès cum Sotere Neapolitano, & Tiburtio Capuano Episcopis. Ac præterea Sanctæ Iulianæ Virginis sacrum corpus, ab vsque Nicomedia, non multò post eius martyrium, quod annò Christi 290. contigit, eo translatum. Talis quippe in eam potissimum Urbem sacrorum lipsanorum translatio, fuisse iam tū Christianis ipsū refertā, nō obscurè significat. Quocirca, haud prorsus absimile verò quis dixerit, Paulum Apostolum, cum Puteolis fuit, Cumanas etiam proximam, & celebrem ciuitatem, Fidei Christianæ rudimentis instituisse. Eam certè urbem, secundo Christi sæculo, Iustinus presbyter, & martyr inuisit: antiquum Sybillini oraculi antrum, Templum, aliaque uetustatis vestigia admiratus: uti cap. 9. diximus.

Sanè verò, quædam Christianæ Religionis præludia Cumis emicuisse videntur, cum ibi Sybillæ, tam disertè partum æterni Regis è Virgine, & felicia Christi sæcula sit vaticinata. Sed de hæc sectione sequenti.

De Sybillarum Nominibus, Spiritu, Numero, & Aetate; Sect. III.

Cumanam Vatem, aliasque Symmistas, quamquam Aristotel. se. 2. 3. Problem. atrabile, Hilarius verò 1. Cor. 2. dæmone agitata opinentur, id certè de Pythonissis, aliisque id genus bacchantibus fœminis, intelligendi sunt pronunciasse. Nam Sybillas, Deo extitisse plenas, non solum Iustinus Martyr exhort. ad gentes, Augustin. lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 23. & in epist. ad Roman. Hieron. contra Iouinian. Lactant. lib. 1. Diuinar. institut. Metaphrast. in vita S. Catherinæ Virgin. & Martyris. Sed ipse etiam Constantinus Imperator in Orat. ad Sanctor. coet. cap. 18. beatas vocant. *Quam* inquit hic *Beatam Vatem, ad diuinandum, de sua in nos providentia delegit.* Immò Ethnicus ille Philosophus Heraclitus apud Clement. 1. Stromat. assererat, eas non humanitas, sed *diuinitus*, hoc est, Deo mandante, apparuisse mortalibus. Vti Baronius refert in Apparatu Annal.

Quo circa, non assentior Delrio, qui tomo 2. Disquis. magicar. cap. 2. §. 6. se. 1. ait, communiore sententia, Sybillas censeret dæmone possessas, & sola vaticinatione, ab energumenis distinctas. Quod quidem, si de pseudosybillis quibusdam, siue, ut alij vocant, Nymphis albis, Anconitana, Nursina, Kempienti, Brabantina, & huiusmodi alijs intelligit, de quarum præstigijs ipsemet egerat, tom. 1. quæst. 27. se. 2. verum quidem erit. Sin autem de antiquis loquitur, verisque Sybillis, quas Lactantius, Augustinus, aliique iam laudati, commemorant, falsum omninò id ego censeo. Quomodo enim, dæmone possessas arbitrabimur, quas cognomen ipsum, Deo fuisse plenas ostendit? Seruius certè in 4. Æneid. & Lactantius 1. Diuinar. Institut. ex Varrone dicunt, Sybillam, siue Sybullam nominatam esse, quasi, *Dei consilium*. Nam Æoles *σίους*, Deos vocant, & *βουλιον*. Quocirca

D. Hic-

Caput Decimum octauum. 171

D. Hieron. i. contra Iouinian. *Quod si, ait, Aeolici genere sermonis Sybilla Ἰσουλῆ appellatur, rectè consilium Dei, sola scribitur nosse uirginitas.* Augustinus vero, tantus Ecclesiae Doctor, de nostra Sybilla Cumana concludit, eam ad ciuitatem Dei pertinere. *Hac autem Sybilla, inquit, siue Erythraea, siue, ut quidam magis credunt, Cumana, ita nihil habet in toto carmine suo, quod ad Deorum factorum, siue factorum cultum pertineat: quinimò ita contra eos, & contra cultores eorum loquitur, ut in eorum numerum deputanda uideatur, qui pertinent ad Ciuitatem Dei.* Diuino itaque afflata spiritu Cumana Sybilla, quae Christianae religionis mysteria sexcentis, & eo amplius annis ante Christi aduentum, vaticinata est, Cumanam sanè urbem, atque Campaniam totam, ad Christianam legem amplectendam disposuisse, Christoque Deo, quodammodo dedicasse videtur.

De hac Cumana Sybilla, tria profero. Primum, eandem fuisse Sybillam Cumanam, & Cumæam. Secundum, eandem esse, quae belli Troiani fata cecinit: & quae Tarquinio Regi Romanorum, libros venales obtulit. Tertium, hanc porro fuisse olim apud Christianos celeberrimam: ut potè, quam omnia propemodum, aut certè potiora Christianae Religionis mysteria, vaticinijs suis cernerent esse complexam.

Primum sic ostendo. Non eo quidem in illorum sententiam, quos tacitis nominibus Onuphrius Panuinius libello de Sybillinis oraculis produxit in aciem: Opinantium scilicet, vnicam tantummodo in Orbe terrarum extitisse Sybillam. Ea enim opinio, mihi videtur prorsus improbabilis. Qui enim Cumana, Delphica, Hellepontica, Tyburtina, Samia, Erythraea, Lybica, Persica, in vnam compingi poterunt vatem, tot diuersis regionibus, ac temporibus natae, atque distractae? Ideo id ego non probò. Et meam nihilominus sententiam sic explico, ut multò eas pauciores fuisse arbitrer, quam quae vulgò feruntur. Haec tenus quippe, multi, ijque ferè recentiores, decè eas fuisse crediderunt. Verumtamen ego ex ijs decè, quas numerant, nominibus illas tantum inter se dissidere, cœtera conuenire censeo: idque his argumentis, & veterum Auctorum placitis ostendo. In primis, quam Erythraeam vocant, eam Cumanam faciunt Aristotel. lib. de naturæ miracul. & Marcianus Capella de nupt. philolog. Rursus hanc eandem Cumanam, Virgil. Eclog. 4. Cumæam indigetat, cum ait. *Vltima Cumaei venit iam carminis aetas.* Tempus scilicet, quo per vaticinium, Romanarum rerum euentus, siue (ut nos verius) Christi in Orbem aduentus, & Christianae Religionis progressus praesignificabatur. Porro, illam etiam, quam Phrigiam Lactantius, & Varro dicunt, Marcianus Capella, eandem cum Cumana esse iudicauit. Præterea Iustinus Martyr, qui Cumis fuit, Cumanam appellat, eam Sybillam, quam Nicanor, Persicam, & Iustinus ipse, Chaldaeam vocat, eamque ex Babylone Cumas profectam tradit. Quin etiam, Amalthæam, & Cumanam, eandem fecit ex Varrone Lactantius: ut benè Muret. in 2. lib. Tibulli obseruat. Habemus itaque, Persicam, Chaldaeam, Phrygiam, Erythraeam, Cumæam, & Cumanam, fuisse vnam, eandemque Sybillam. Vocatam etiam, teste Suida, Heriphilem, siue, ut Marcianus habet, Herophilem. Nam, quod Virgilius Deiphobem eam vocet, id, puto, non proprium nomen esse, sed cognomen. Nempe, quod Deo Phœbo afflatam fuisse, eo vocabulo voluerit declarare. Et Marcianus quidem Capella, qui duas tantum Sybillas extitisse censuit, mihi certè fauere dignoscitur. Quamquam enim ego, non duas tantummodo, sed fortasse plures

172 De S. Max. Leu. M. Cum. Ciu. Syb. & Ec.

opinor, illud tamen Marciani placitum sequor, complurā Sybillarum vocabula, vni eidemque vati, facile attribui posse.

Neque ab hac sententia, me porro dimouet, quod varijs locis, temporibusque vaticinatæ legantur. Quippe qui, ex Seruio, alijsque didicerim, eam Vatem, quæ in Insula Erithra orta est, vocatam fuisse Erithræam. Eademque, quod inde Cumas postea profecta sit, appellatam Cumæam. Immo eadem causa, Phrygiam, Persicam, & Chaldæam dictam esse existimât: quod antequam Cumas accesserit, in omnibus ijs regionibus, vaticinia fuderit sua. Vixit enim tam longo tempore, tamque longo sæculorum decursu, vt eas etiam regiones, diu inhabitare potuerit: quippe cui immensam penè ætatem veteres scriptores tribuerint. Itaque mirum videri non debet, eam mox ab excidio Troiano, vel etiam, vt alij quidam existimant, ante excidium illud natam, ad Prisci Tarquinij, siue ad L. Tarquinij tempora peruenisse: hoc est, plusquam trecentos annos, Deo Vatem suam conseruante, peregisse. In quam profectò sententiam Seruius in 6. Æneid. eos iuisse tradit, qui libros illos fatidicos, Romam delatos, Cumanæ Sybillæ, quæ Æneæ locuta est, fuisse existimarunt. Sanè verò inter recentiores eruditos viros, qui id ipsum censuere, adnumerandus est Philippus Beroaldus. Is etenim explanans illud Propertij lib. 4. *Auernalis cortina Sybilla*, disertè docet, Cumanæ Sybillæ, quæ de Romano Imperio vaticinium Æneæ dedit, fuisse libros illos, Fata Romana continentés, quos Decemuiri adire solebant, cum in rebus arduis, quid opus facto esset, nosse cuperent. Scimus autem, hos libros à Decemuiris custoditos, fuisse à Sybilla prebitos, venditosque Tarquinio Regi. Itaque Beroaldus, tantam longæuitatem dedit Cumanæ Vati, quantum temporis est, ab Æneæ aduentu, ad priscos Reges. Hoc est dictu, circiter quingentos sexaginta annos. Id longissimum ætatis spatium, cum penè incredibile videretur, vni fœminæ potuisse contingere, in causa fuit, vt opinor, cur Acrostichos de Christo versus, quidam Sybillæ Erithræ, quæ Rege Romulo, vel vt alij tradunt, belli Troiani tempore vaticinata est, nonnulli verò Cumanæ, Augustino teste lib. 18. de Ciuit. Dei. cap. 23. tribuerint. Sed enim, ij quanquam diuersa sensisse videantur, in vnam tamen, eandemque sententiam facile adduci possunt. Quod videlicet, vna, eademque Sybilla, à bello Troiano vsque ad Romulum: siue etiã vsque ad Tarquinius, superstes esse quiuerit. Nam, & Virgilius 6. Æneid. vers. 321. & 628. Sybillam hanc Cumæam, *Longauam Sacerdotem* appellat. Propertius quoque lib. 2. Eleg. 24. Sybillæ ætatem, pro quantumuis longa, Adagij instar posuit.

At me, non atas mutabit tota Sybilla.

Et eleg. 2.

Hanc vti nam formam nolis mutare senectus,

Es si Cumæa sacula Vatis agat.

Quin & ipsamet Sybilla, sua de ætate loquens, apud Ouid. 14. Metamorph. mille propemodum vitæ annos sibi promittere non est verita.

Innuba permaneo, sed iam felcior atas,

Terga dedit, tremuloque gradu, venit ægra senectus:

Quæ patienda diu est: nam iam mihi sacula septem,

Acta vides: superest, numero vt pulueris æquem,

Ter centum messes, tercentum musta videre.

Ne verò quis, figmentum id esse poetarum suspicetur, meminerit, adeo illud fuisse certum olim apud omnes, vt Prouerbio locum fecerit, *Sybilla viuacior.*

uacior. Et quidem cum legamus, & credamus, Nestorem vixisse trecentos totos annos: & Patrum nostrorum ætate, Ioannem Stampis, alias de Temporibus, trecenta sexaginta annorum curricula peregrisse, nempe à tempore Caroli M. cuius ipse erat armiger, vsque ad Ludouicum iuniorem: vti Fasciculus temporum, & Genebrard. in Cœlestino 2. seu anno 1138. testatur: & plures alios longissimo tempore: cuiusnam deinceps incredibile sit, Vatem hanc Cumanam, Gentilibus instruendis, prouidentia Numinis datam, complura exegisse sæcula, quò diuturnius, ac spectatius, de Christo Rege venturo, ab ea testimonium redderetur?

Postremum denique, quod proposui, nempe, permulta Christianæ Religionis mysteria, à Sybillis fuisse prædicta, id quidem fusè narratum, habes apud Lactantium, Augustinum, Sozomenum, & præcipuè apud Euseb. Constantini M. verba referentem in Oration. ad cœtum Sanctorum. Quos, quia passim prostant, & longiusculi sunt, piguit me breuitati studentem exscribere. Illud interea, quòd breue sit, haud præteribo. Non esse aliter fabulam, sed veram, certamque historiam, quamquam à prædottibus quibusdam impiè irrisam, narrationem illam, quam Conradus in lib. 1. Æneid. & alij quoque commemorant. De Secundino videlicet pictore, & Marcelliano Oratore, ex lectione Sybillinorum carminum, apud Virgil. Eclog. 4. ad Christianam Religionem, mirè conuersis. Ea enim historia legitur in Actis iam dictorum Martyrum, tomo 4. Suriij. Vt, vel ex hoc certè euentu colligi possit, ob id voluisse Deum, res Christianas à Sybillis prædici, vt idolatræ Ethnici, ad Euangelicam legem facilius allicerentur.

S. Maximi Martyrium per anacephaleosim traditur: eiusque Neapolim Translatio.
Sect. IV.

Codex M. S. nostræ Bibliothecæ SS. Apostolorum, passionem Sancti Maximi enarrans, nullum prodit auctorem. Existimo tamen ego, hunc fuisse Petrum Neapolitanæ Ecclesiæ Subdiaconum, qui & Translationem eius, ac Sanctæ Iulianæ Virginis, ex Ciuitate Cumana in hanc nostram dicitur scripsisse. Potuit ergo ipse, ex breuibus Actis Notariorum, hanc historiam fusius scribere. Nos eam summatim, & per factantantum, lectori tradimus.

Feruente Diocletiani edicto contra Christianos, missus est Cumas Fabianus Præses: qui accersito Maximo, incassum conatur ad idolorum cultum eum trahere. Ideo Maximus plumbatis ceditur, vt inter ea spiritum exhalet. Fatigantur in cedendo miuistri: at ipse hilarescit. Constringitur in neruo, donec Præses, lustrata Prouincia redeat. Decem ibi dies moratur, absque potu, & cibo. Aperiente ianuas Angelo, illuminatur carcer, ac sua, & aliorum ibi detentorum vincula soluuntur. Orat, vt Sacerdotis detur copia, qui illos baptizet. Maxentius Episcopus, qui ob persecutionis rabiem latitabat, per visum admonitus, ad carceris fores accurrit, & ducentos ferè ibi detentos, Christo regenerat. Ob istorum conuersione, auctus in rabiem Præses, sæuius in Maximum recrudescit. Iubetur super ardentis prunas nudis pedibus ambulare: & ambulat innocuus. Magicis artibus omnia tribuit Præses. Suspenditur in eculeo, vt membratim totus scinda-

174 De S. Max. Leu. M. Cum. Ciu. Syb. & Ec.

scindatur. Suspenso apparet Dominus, ad constantiam illum roborans. Magiæ maculam abolere studet, oblata interrogatione infantis loqui nescij, qui respondeat, in cuius ea virtute fiant. Inuentus casu puer trimestris, respondet, In Dei virtute cuncta fieri, qui etiam Præsidentem ad veræ fidei cognitionem adhortatur. Orto in populo murmure, tenellus puer articulatum retortus, ab ipsomet Præsidente sæuissimè interficitur: sed ab exultabunda matre tumultus. Suspenditur iterum Maximus, capite deorsum, inierim, psallens. Veniunt ad illudendum ei, decem & octo milites, sed illuminati à Deo, baptismi aqua renouantur: qui decollari iubentur, eorumque cadauera feris, & auibus tradi, illæsa tamen, & à Christianis postea, odore fragrantia, tradita sepulturæ. In Maximum excandescit Præsides, iubetque lapidibus latera eius aduri: sed flamma in ministros conuersa, multi ex ijs Christo nomen dederunt. Non mouetur à sua constantia propter dignitates, & diuitias oblatas. Flagellatur, adeo ut riui cruoris eius terram impleant. Capite tandem ceditur, & ecce tonitrua, ac terræ motus, omnium corda percellens. Sepelitur in via Caballina, ad duo ferè milliaria extra Cumas. Post eius obitum, quindecim ferè per annos Christianorum infestatio mansit. Tum vbi pax est Christi Ecclesiæ restituta, apparuit cuidam foeminae nomine Iulianæ, locum indigeras, vbi tumultus, iubetque inde in decentiorè locum se trāsferri. Quod mox Clerici, & vniuersus populus exequentur, tota integrum habitudine corpus sanctissimum reperientes, & miracula ab illo patrata, demirantes.

Alia sequitur narratio, eiusdem Petri Subdiaconi, ut arbitror, de Cumanæ Ciuitatis excidio, cuius hoc est initium. *Anno igitur ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo septimo V. Kal. Martij 10. Indictione. Cum ciuitas Cumana, quæ propter habitantium malitiam, ciuitatis nomen amiserat, & latrocinantium locus, & malorum omnium sentina effecta, &c.* Vbi Dei Omnipotentis ira, super eam, describitur, atq; cōcluditur. *Et sic locus ipse, qui tanto tempore scandali materia fuerat, & malitiæ causa, dirutus est, per Dei gratiam, penitus, & euersus, dignam suæ iniquitatis recipiens ultionem.* Ac de sanctarum reliquiarum Maximi, & Iulianæ ad Monasterium Neapolis Sanctæ Mariæ Domnæ Aromatæ, longissima instituitur narratio. Capacius lib. 2. Hist. Neapolit. nonnulla de hac Translatione tradit. Id vnum nobis est adnotandum: eam sub Anselmo Archiepiscopo Neapolitano contigisse. Ac pretiosa fortissimi huius athletæ pignora, in cathedrali Neapolitana religiosissimè condita esse.

Eculeum vno tantum stipite constitiisse, non pluribus.

Sect. V.

Frequens est eculei mentio in Actis SS. Martyrum. Quoniam autem nunc primùm, eius mentio incidit, occasione Sancti Maximi, qui vngulis excarnificatus, in eo fuit suspensus, de eiusmodi tormenti genere explicatè, ac diligenter, nobis tractandum est. Quamquam enim, id olim tritissimum, notissimumque fuerit, hodie tamen, adeo defuetum, atque obscurum est, siue, (quod crebrò accidit) adeo varijs opinionibus, ceu nubibus obscuratum, ut, licet de eo, quamplurimi, ijque doctissimi viri scripserint, nihilominus (si dicere fas est) vix quisquam ad veri scopum profectò collineasse dicendus est. Conabor igitur post Beroaldum, Sigonium,

Baro-

Caput Decimum octauum. 175

Baronium, Bozium, Gallonium, Cardulum, Magium, Hungarū, Meursium, & alios, atque alios, meam hoc loco proferre sententiam: eaque confirmata, oppositam, solidis, ni fallor, rationibus infringere.

Sed prius monebo, solenne olim fuisse, eculeo extensos deradere unguis, & ardentibus laminis ustulare. Quocirca Tertull. Apologet. cap. 12. cum dixisset. *Crucibus, & stipitibus*, hoc est eculeis imponitis Christianos, mox subdit. *Vngulis deraditis latera Christianorum*. Erant unguis, vt Pamelius De lapsis interpretatur, velut pecten ferreus. Prudentius verò eas vocat, *mu-eronem biulcum*. Nam in Romano, sic loquitur Tyrannus.

*Scindunt utrumque milites teterrimi
Mucrone biulco, pensilis latus viri.
Sulcant per artus longa tractim vulnera,
Obliqua rectis, recta transuersis secant.
Etiam relectis, pectus albet ossibus.*

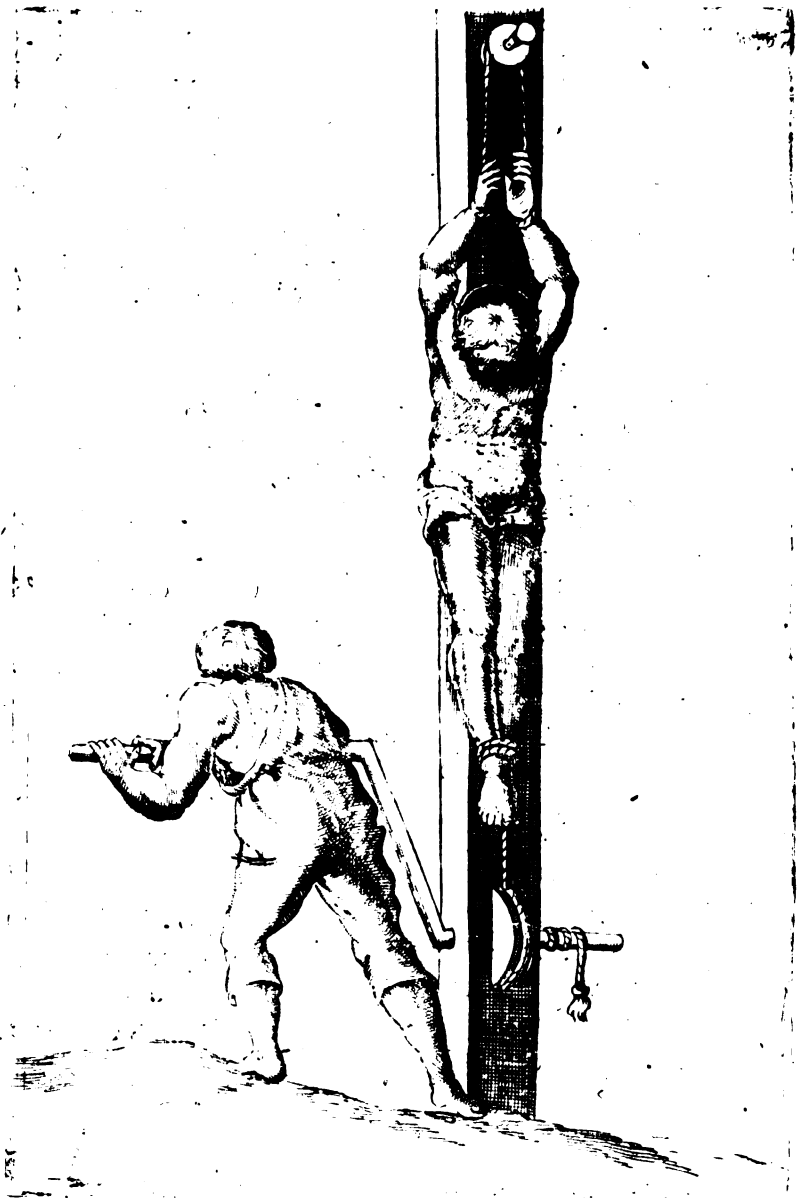
Hinc apud eundem Prudent. eodem hymno, *euiscerandum corpus eculeo*, dicitur.

Laminarum autem ardentium apud Cyprian. mentio est. lib. De laudib. martyr. vbi ait. *Hoc verò quòd eculeo corpus extensum, candentes stridet ad laminas, non exempti sanguinis, sed sentationis est causa*. Quin & Cicero huc facit Inuect. 7. in Verr. Nam de extenso, tortoque in eculeo loquitur, cum inquit, *Quid, cum ignis, ardentisque lamina, caterique cruciatus admissentur?* Sed in re clara, hæc satis sit adduxisse.

Eculeum itaque, hoc est,

*Vita tyrannum, belluonem funerum,
Sacerrumam generis humani luem.*

vno tantum stipite constitisse, non pluribus intelligo. Vnicum inquam, & validum stipitem erectum. Siue, vt Tertullian. loquitur Apologet. cap. 16. *Breuis statione defixum*, & trochlearum, ad quem, manibus, pedibusque vincitum hominis corpus, sursum, ac deorsum distendebatur, tortoris arbitrio. Figuram hic habes.

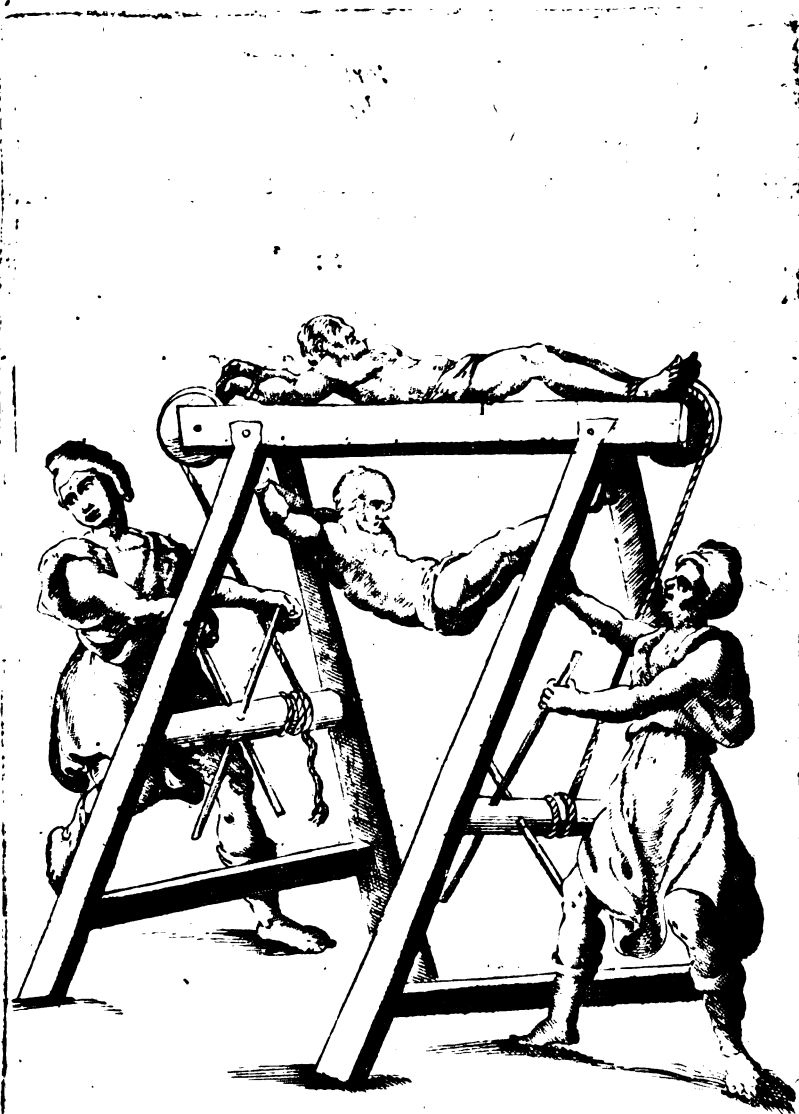
Hanc descriptionem, ab Eusebio, seu verius à Philea Martyre apud Eusebium, cruciatus Martyrum lib. 8. cap. 16. narrante, desumpsi. Quo quidem viro, in hac maximè re, quam suis ipse oculis sæpè vsurpauit, nemo sanè locupletior, certiorque testis proferri potest. Phileas itaque, rem exequitur, vt non aliud tortorium instrumentum, nisi hunc, de quo loquimur, eculeum, ipso Baronio teste, eo loco describere certum sit. *Quidam, ait, primum manibus à tergo relictis, ligno appensi, & machinis quibusdam, membra eorum vniuersa distincta, distractaque*. Operæ pretium profectò erit, hæc verba perpendere. *Primum, inquit, ligno appensi*. Singulati vtique, & vnico, non autem pluribus, in vnus instrumenti compositionem compactis: vt recentiores effortant. Eodem quippè modo, & Plaut. *Asin. 2. trabem* appellat: & Pruden. *peristeph. 1. noxiam stipitem*. Et Paulin. lib. 5. de vit. S. Martin. *Porrecti robora ligni*. Et Sozomen. *Eccles. histor. lib. 5. cap. 9. tortorium lignum*. Acta insuper S. Blasij sic loquuntur. *Iussit eū in ligno suspendi*. Itē in passione S. Valeriani. *Preses stipiti appensum Sanctum Martyrē, unguibus iussit ferreis laniari*. In

Ro-

Caput Decimum octauum. 177

Romano quoque Martyrologio VIII. Augusti S. Marini senis, qui sub Diocletiano Imperatore flagris caesus, & in ligno suspensus. Et XX. Octob. S. Maximi Leuisa, qui in eculeo suspensus. Et XXIX. Octob. S. Saturninus senex in eculeum scribitur leuatus. Videnda item Acta S. Abibi Martyris apud Metaphras. XV. Nouembr. In Actis item S. Restitutæ lect. 2. habetur. *Iudex iussit eam poni in eculeo, & capillis suspendi in stipite, atque clauos in pedibus eius figi.* Ecce hic suspensio capillorū, stipes, & clauus in pedibus. Eulatalia quoq; in eculeo dicitur suspensa: vt & alij. Menologiū deniq; Græcorū, sæpe de eculeo intelligens, vnicū fuisse stipitē significat. Præcipuè verò die vltimo Octobris. *In ligno suspensus Epimachus, ferreis unguibus diserpitur.* Huc quoq; facit illustris locus Dionys. Halicarnas. à Petro Fabro germanè versus. Narrat enim lib. 48. Antigonum Regem, non cruci fuisse affixum, vt malus eius interpret habet, sed palo alligatum: hoc est, eculeo distentum, atq; excruciatum.

Ex his itaque, alijsque scriptoribus, quos, ne fastidio sim, referre superfedeo, abundè refelluntur ij, qui eculeum lignis nouem, præter trochleas, compositum descriperūt, & hac, quā videtis imaginē, repræsentarūt.

2

Trochleis

178 De S. Max. Leu. M. Cum. Ciu. Syb. & Ec.

Throcleis insuper, fuisse instructum eiusmodi stipitem, tum Eusebius, fuit Phileas Martyr apud Eusebium significat: cum docet, machinis quibusdam, hominis membra distrahi solita. Tum etiam antiquissimus scriptor apud Nonium, versiculo isto declarat. *Et ubi influi in trochleatum, sic lege, non cochleatum eculeum, ibi tollimus tortor.* Trochleatos quippe eculeos intelligere debemus, ex Actis martyrij Sanctæ Symphorosæ, & filiorum eius, apud Adonem Treuirensis, 27. Iunii: in quibus legitur. *Imperator iussit, septem figi Stipites, ibique filios eius ad trochleas extendi.* Eculeus itaque, nihil aliud erat, nisi stipes, & trochlea: siue stipes trochleatus humi fixus. Idque adeo clarè apud Adonem exponitur, ut Fulvius Cardulus Notis ad Acta S. Symphorosæ, velut veritate conuictus, stipiti alligatam trochleam, vocarit eculeum. Imperitè igitur fecit, quisquis ille fuit, qui Romæ ad D. Vitalis, depinxit eculeum triplici ligno ad furcæ formam, & Vitalem ex eo pendentem, distentum non trochlea, sed pondere lapidis.

Quod item, manibus à tergo religatis. Hoc est, non hinc inde distractis, sed retro vinctis appenderentur, & coniunctis pedibus infernè distenderentur, Prudentius asserit: apud quem fortissimus ille Martyr Romanus, ita de eculeo canit.

Miserum putatis, quod retortis pendeo

Extensus vlnis, quod reuelluntur pedes.

Compago neruis, quod sonat crepantibus.

Et in Vincentij martyrio, apud eundem Prudent. Tyrannus loquitur:

Vinctum retortis brachijs

Sursum, & deorsum extendite:

Compago donec ossium,

Diuisa membratim crepet.

Et clarissimè Acta Tergeminorum fratrum Speusippi, Eleusippi, & Meleusippi apud Adonem 17. Iantarij. *Ligatis manibus sursum, & pedibus iussum, idest deorsum, ita extensi, ut penè putarentur ab ipsa membrorum compage separati.* His adiungendus B. Hieronymus, qui epist. 49. ad Innocent. *Cum eculeus, inquit, corpus extenderet: & sordidas fetore, lege, pædore, fetoris enim non est sordidare manus, sed olfactum lædere, carceris manus, post tergum vincula cohiberent.* Hæc igitur prisca eculei forma erat.

Eam nihilominus recentiores aliqui, duabus ferè ratiunculis permoti, deserunt. Et de eculeo ad equuleum: hoc est, à simplici distendendi hominis instrumento, ad lignei equi structuram, vocum vicinitate decepti, immerito transeunt. Vrgent itaque. Primùm, ipsam vocis etymologiam, qua persuasi arbitrantur, eculei figuram, equo fuisse similem: quam profectò, ut singularis ille, quem nos ponimus, stipes, repræsentare non potest, ita inquirunt, lignum quatuor pedibus fultum, adeo expressè repræsentat, ut, ob id, quadrupes eiusmodi stipes, vulgò apud Italos vocetur, *Caualletto.* Non aliam igitur antiqui eculei formam fuisse videri. Quin etiã ad hanc equulei notationem, inuitum Ciceronem trahit, & nescium, Pamel. Schol. ad Tertull. de lapsis num. 52. Sed profectò Cicero, neque eo lib. 5. Tusculan. QQ. Neque alibi id docuit, aut scripsit, ut ipsum attentè legenti, patere potest dilucidè.

Secundum autem, quod ex ipsorum scriptis elicui argumentum, huiusmodi est. Ammian. Marcellin. tum lib. 26. extremo, tum etiam lib. 27. narrat. *Eculeo tortos stetiisse incuruos.* At recto, & vnico stipiti appensos, summaque

maque vi distentos, nullo modo posse tergum incuruare, palam est. Sune quippe curuus, & distentus, contraria. Non ex vno, igitur, stipite constabat eculeus, sed ex pluribus, ad equi effigiem compactis, sub quo laxatis aliquando funiculis, incuruum torti hominis corpus pendeat.

Verum ista facile diluentur. In primis enim, quod ad etymon eculei spectat, longè eos falli Isidor. Hispalens. euincit. Qui non *equuleus*, sed *eculeus* scribit: & non ab equo, sed à distentione deriuat. *Eculeus*, inquit, lib. 5. Origin. cap. 27. *dictus, quod extendat*, sic enim lego, vt in Isidoro à Grialio, & Sigonio emendato legitur: non autem *extendatur*, vt in aliquibus Codd. corruptis. Prudenter igitur, & eruditè, complures docti viri, quos Paulus Manutius Dictionario Latino à se recognito, pressis nominibus laudat, in hac tortorij huius instrumenti significatione, malunt scribere *eculeus* per e, sicut in antiquis plerisque Martyrologijs M. M. S. S. docti illi Notarij scripserunt. Quod cernere, & obseruare est in Beneuentano, Plescano, Pulfanensi, & Sophiano in nostra Neapolitana Bibliotheca Sanctorum Apostolorum extantibus. Et verò, id ipsum astruunt locutiones illæ apud antiquos scriptores frequentissimæ, quæ eculei tormentum, non nisi immanem extensionem membrorum fuisse significant. Senec. epist. 67. *Eculeo longior factus*. Cyprian. Martyr. ep. 2. *Illis eculeus extendens*. & ser. 5. de lapsis. *Nunc eculeus extenderet*. Et de laude Martyrij. *Eculeo corpus extensum*. Prudentius verò id ipsum non rarò. Nunc, *Sursum, & deorsum extendite*. Nunc, *Pendeo extensis vniis*. Nunc, *eculeo pendere, & crescere*. Et huiusmodi apud ipsum, aliosq; sexcenta. Ab extendendo igitur dictus est eculeus, vt benè Isidorus dicit. Quod videlicet, *culeum*, hoc est, corium, cutem, pellem, validè extenderet. Sanè quidem ad hunc eundem modum, plerisque vocabulis littera E præfixa, extensionem quandam importat. Sic *emansor*, miles est, qui mansionem extra castra, vltra quam liceat, extendit. Sic *erugare* Plin. lib. 11. cap. 19. est, *rugas siue pellem ablatiis rugis extendere*. Denique, non mea ista eculei originatione est, sed B. Isidori Hispalensis, vetusti, & oppido eruditi viri: quam non alibi obiter, sed in doctissimo illo opere, quod de etymologijs edidit, expresso posuit: & eculeum ab extendendo culeum scilicet, deriuauit. Eculeum igitur perperam ab equo deriuari, & perperam equuleum scribi, tam certum est, quam quod certissimum. Ab hoc turbido fonte, omnium manarunt errores.

Iam verò qui Marcellini narrationi adhærentes, reos scilicet eculeo tortos, stetisse incuruos, plura in eculeo ligna statuerunt, excusandi sunt. Videntur enim in valde deprauatum Ammiani codicem incidisse. Is quippe lib. 26. extremo, nequaquam scripsit, *sub eculeo caput incuruari*, vt isti legunt, sed *sub eculeo caput incuruos*. Eius profectò verba, in editione Francofurtensi, veterum collatione codicum emendata diligenter, ac 2. Tomo Hist. Augustæ inserta, cui consentit editio Hamburgensis ann. 1609. ab Lindeburgio procurata, hæc sunt. *Innocentes tortoribus exhibuit multos, vel sub eculeo caput incuruos, vel ita carnificis torui substravit*. Quocirca illud Historici eiusdem lib. 27. *Quanquam incuruus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia*, eodem modo intelligendum esse, nempè *solo capite incuruus*, nemo, arbitror, ambigere poterit. Quæ sanè positio, & figura, optimè quadrat in nostrum, ex vno, & arrectario stipite eculeum. Da quippe mihi hominem iunctis, vinctisque post terga manibus, in sublime elatum, alligatumque stipiti, toto verò corpore, trochlearum vi infernè pertractum, statim profectò sic distenti

180 De S. Max Leu. M. Cum. Ciu Syb. & Ec.

stenti hominis caput in pectus decumbet. Hoc est, ut Marcellinus habet, fiet, ut caput incuruus pendeat. Quod quidem confirmat Tatianus scriptor antiquissimus, in Harmon. Quatuor Evangelist. dicens, Christum, *demisso in pectus capite*, spiritum emisisse, extenso enim in crucis ligno corpore, caput in pectus demittendum fuit. Ad hunc itaque modum emendata Marcellini verba, tantum abest, ut nostrae sententiae officiant, ut potius magis, magisque eam declarent, valideque confirment.

At, qui eculeum in equuleum, stipitem in stipites, ac proinde simplex lignum in quinquemembrem quandam machinam, pro libito commutaverunt, in quantas incurrant difficultates, cordatus lector dijudicet. Non enim in illum ipsorum equuleum, veterum illae locutiones aptari poterunt, quibus verum nobis eculeum designarunt. Petam enim ab illis equinae machinae figuratoribus, Num dici poterit, hominem vel transverso ligno iacentem, vel laxatis funiculis, toto propemodum corpore sub eo contractum, atque incuruum, *Longiorem eculeo fieri, Fixum in eculeo stare, Distentum pendere?* Vti passim Seneca, Hieron. Paulin. & alij loquuntur. Certè qui conglobatus, & in seipsum quodammodo collectus iacet, is propriè, neque *stare*, neque *distentus pendere* dici potest. Similiter *surrectum fuisse ad stipitem*, quod de Mnestheo Vopiscus narrat in Aureliano, utique nec de iacente super transuersum istius equulei lignum, neque de eodem, incuruo corpore sub eo pendente, verè pronuntiabitur. Ab eiusmodi praeterea equuleo, longè aberit illud Prudentij:

Vinctum retortis brachijs

Sursum, ac deorsum extendite.

quippecum in iacente, & transverso homine, non sit reperire *sursum*, & *deorsum*. Et multo minus in conglobato, & collectis sub equuleo membris, incuruo.

Quid? Nonne ipsi fatentur, & docent, antiquum illum eculeum, Crucis quandam imaginem praesetulisse? Certè, id, ipsis etiam tacentibus, Acta S. Andreae Apostoli cap. 19. & S. Dorotheae Virginis, apertè declarant. Immo Tertullian. id ipsum vniuersè docet, Apologet. cap. 16. *Pars Crucis est*, inquit, *omne robur, quod erecta statione defigitur*. Porro, nullam in ea equulei forma, quam isti commenti sunt, Crucis similitudinem reperiri, non meus tantum, sed cuiuscumque Lectoris oculus intuebitur. Noster autem eculeus, quamuis vno, eoque arreptario stipite constet, & transuersarijs lignis, siue brachijs careat, antiquam tamen crucem, optimè referre existimabitur: si meminerimus quod cruditissimus Lipsius lib. 1. de Cruc. cap. 5. probè vidit, & docuit. Duplex, videlicet, dari crucium genus. *Simplex, & compactum*. Illud antiquius. Hoc verò, ex illo factum. Et simplicem crucem, illam esse, *cum in vno, simplici que ligno sit affixio, aut infixio*. Quod Tertulliani auctoritate confirmat Apologet. cap. 16. componentis, & assimilantis cum cruce, rudem palum, & informe lignum: hoc est, ipsum nostrum è simplici stipite eculeum. *Quanto*, inquit, *distinguitur à Crucis stipite Pallas Attica, & Ceres farrea, qua sine effigie, rudi palo, & informi ligno praestas? Pars crucis est, omne robur, quod erecta statione defigitur*. *Pars*, inquit, hoc est, species crucis. De cruce profectò se pendere, inque ea, se, Christo cruci affixo, similem quodammodo redditam existimabat B. Felicula virgo, in eculeum leuata, ut ex Actis, & Martyrolog. Beneuentano, & Plešcano die 13. Iunij. Hoc itaque solo, distat à simplici cruce eculeus, quòd in illa, reus funibus affigitur, seu clauis

Caput Decimum octauum. 181

nis infigitur. In isto autem, trochleis, per manus, ac pedes trahitur, dirumque in modum extenditur.

His adde, illud, quod nonnulli veterum narrant. Eculeo pendentibus, præter laminas ardentes, lateribus vstulandis, ignem quoque haud rarò ad pedes apponi solitum. Id sanè Hieron. epist. 49. factum scribit, innoxie illi Vercellensi mulieri excruciande, vt adulterium, quod non commiserat, fateretur. *Crines, inquit, ligantur ad stipitem, & toto corpore ad eculeum fixus alligato, vicinus pedibus ignis apponitur.* Et ante Hieron. Senec. lib. 3. de ira cap. 3. *Circumdatis defixis corporibus ignes.* Et cap. 19. Eculeo ignem adiungit. *Torreat per omnia, qua in natura tristissima sunt, sicutis tribularibus, eculeo, igne, vultu sua.* Quo autem pacto, ad pedes non pendentis hominis, sed supernè, alteque iacentis, ignis adhiberi possit, profecto nò video. Sed in eculeo nostro simplici, & cruci persimili, pendenti reo, potuit sanè ignis ad pedes terræ proximos apponi. Quocirca, significanter Seneca dixit, *defixis corporibus.* Et B. Hieron. *vicinus pedibus ignis.* vt scilicet Lector perciperet, defixi corporis rectam stationem: ac item, pedes torti hominis per eculeum, non iacuisse. *Id est à terra transuersos, vt illorum equuleus representat: sed vt potè vicinos terræ, facile potuisse ignis tormenta subire.*

Stet igitur, antiquum eculeum, vnicum, & simplex fuisse lignum, sed trochlearum. Ex quo, quandoque, pendente non distendebant, sed trochleis in sublime eleuatum, icu celeri super filices demittebant. Sic de Seruo, Romanum Martyrolog. 7. Decembris testatur his verbis. *Tiburbi in Africa Sancti Serui Martyris, qui in persecutione Vandalica sub Hunerico Rege Ariano, sustibus diuissimè cæsus, trochleis frequenter in sublime eleuatus, atque icu celeri super filices, pondere corporis demissus, & lapidibus acutissimis perfricatus, martyrij palmam adeptus est.*

Hanc tandem veram eculei formam, vir eruditissimus Carolus Sigonius, probè affecutus videri posset. Sed eculeum cum crassa compede, minus consideratè confundens, rem perturbauit, ac diruit. Vt ante me Baronius aduertit. Qui tamen, in confutanda super ea re Sigonio, felicior fuit, quàm in vera eculei forma tradenda: quod & de Gallonio quoque dictum volo.

Catasta, & Eculei differentia. Sect. VI.

Affirmat Sigonius, eculeum esse catastam. Quem in hac re sequuti sunt Marcilius in Persij Satyr. 6. ad finem. Hungerus in Etymol. triplici, & Fuluius Cardulus, Notis ad SS. Abundij, & Abundantij Passionem. Baronius autem Notis ad 16. Martij, negat eculeum esse catastam. *Erat, inquit, & catasta instrumentum torquendi, diuersum tamen ab eculeo.* Et ad 22. Ianuar. de eculeo agens, ait. *Sigonius rem parum feliciter videtur affecutus, confundit enim eculeum cum catasta.* Verum, si Sigonium diligentius expendamus, patebit, immeritò illum à Baronio, & post eum à Serario in cap. 6. lib. 2. Machab. fuisse repræhensum. Do eius verba, quibus eculeum describit lib. 3. de iudic. cap. 18. *Equuleus catasta fuit lignea cochleata, ad intendendum, & remittendum apta, atque ad torquendum homines, vt facti veritas eliceretur, instituta.* Quibus sanè verbis, non prorsus confundit eculeum cum catasta.

8 2 De S. Max. Leu. M. Cum. Ciu Syb. & Ec.

catasta. Sed in definitione, seu descriptione eculei, ponit catastam tanquam genus quoddam: eoque simul indicat, catastam non solum eculeum, sed & alia multa, sua significatione comprehendere. Ac fortasse Isidori Glossarium viderat Sigonius. Qui cum scripisset *Catasta eculeus, genus pæna*, subiecit illico. *Catasta lectus ferreus. Item scala, in qua ligantur puniendi*. Vt, scilicet, ostenderet catastæ vocabulum, non eculeum solum, sed & lectum ferreum, & scalam, atque alia, & alia, vti mox dicam, latè complecti. Id ipsum quidem, & Baronius ipse diligenter facit, iam dicto loco ad 16. Martij, docēs, Catastæ vocabulum multa comprehendere, nempe compedes, cratem ferream, lignum tortorium tabulatum. Idq; bene, & eruditè docet, cum enim catasta dicta sit à *καθίσταω*, hoc est, expono, mirum non est, catastæ vocabulum, ea omnia significare pegmata, atque instrumenta, exponendis vñnum mancipijs, aut reis publico spectaculo puniendis adiuuenta. Itaque si Baronius adiecit, & eculeum quoque significare, profectò, neque ipse à Sigonio, neque ego ab eo in hac re dissentirem.

Id ipsum propemodum de Tympano dici potest. Hanc enim vocem, compertum est, multa extendèdi instrumenta cōprehendere, nimirum cochleas, fidiculas, crucem simplicem, & catastam, vt benè docet Serar. loco citato: & eculeum quandoque significare. Vt apud Paul. Hebr. 11. quod græcè est *τρομπανιστονας* apud vulgatum *distenti sunt*, id D. Thomas egregiè interpretatur. *In eculeo torti sunt*. Et verò, in eo loco, non aliud supplicij genus, quàm eculeum debere intelligi, haud dubito. Per illum enim, eculeus, siue corium hominis, sicut tympanorum pelles vltra modum intenditur, & per cochleam vel tympanum, ductario fune, qui hominis pedes vinciat, trahatque ad tympanum, humanum corpus inhumanissimè cruciatur. Apud Demosthen. etiam Philipp. 3. & 4. Necnon, & apud Theodoret. lib. 8. de Græcan. affect. tympanum, eculeum significare, diligens, & eruditus lector facile depræhendet: iudicabitq; eculeum esse tympani speciem: id est, distendendi machinam, atque instrumentum, quod & alia quoque distendendi instrumenta, velut genus quoddam, sua significatione complectatur.

Ad hunc igitur modum, concludere quoque licebit, eculeum vocari posse catastam: & ab ea tamen differre, vt speciem à genere, & simplex à multiplici. Ac proinde, non admodum benè negasse Baronium, eculeum esse catastam. Id enim Isidoro, quem alioqui in eiusmodi vocibus explicandis sequi solet, palàm aduersatur. Et Prudentij etiam versiculos, se tunc non meminisse indicat, quibus eculeum describens, catastam illum appellat. Nam perist. hymn. 10. cum Romanum Martyrem induxisset dicentem:

Emitto vocem de catasta celsior.

Mox subijcit, eculeum profectò describens:

Miserum patatis, quòd retorsis pendeo

Extentus vltis: quòd reuelluntur pedes,

Compago, nervis quòd sonat crepantibus.

Iam verò, quòd eundem Baronium, suppresso tamen nomine, infelix ille Burdo, superciliosè perstringat: id nimirum pro more hæreticorum facit, catholicorum quorumlibet scripta, sannis calumnijsque sugillantium. *Ridiculus*, ait ad Tibull. lib. 2. eleg. 6. *quidam magni nominis, catastam, compedem ligneam interpretatur. An non legit in suis Martyrologijs, catasta ferrea Martyres imponi?* Legit, legit Baronius, immò, & scripsit, & docuit: quem cum Burdo minimè legisse videatur, stultè deridet, ipse potius hoc nomine deriden-

du

Caput Decimum octauum. 183

us. Dicat, sodes, quænam ista consecutio est: Catastæ ferreæ impositi sunt Martyres, nequit igitur catasta, etiam compedes ferreos significare? Si eruditissimum Baronium diligenter legere typho Calvinico dedignabatur, adire tamen potuisset Tibullum ipsum, apud quem, suo illo commentario, Baronium reprehendit. Nam is, de ligneis sanè compedibus accepit, cum cecinit.

Nota loquor, regnum ipse tenet, quem sæpè coegit,

Barbara gypsatus, ferre catasta pedes.

Neque aliter Plinius lib. 35. cap. 16. *Falem in catasta videre Chrysonum Sylla,* &c. Hoc est, expositore Manutio, *in machina longa, ac magna compedis forma,* qua serui uincti tenebantur. Inde *catastas* seruos, Vitruuius dictos à Catasta, & compede, Gulielmus Philander docet cap. 4. lib. 8. qui in hanc sententiam Tibullum, Martialem, Persium, & Plinium laudat. Sed de re conspicua, satis multa. Ac de tota eculei nomenclatione, ad

Acta martyriorum intelligenda,

ut

arbitror, necessaria.

DE B. FORTVNATA ET FRATRIBVS EIVS.

CAPVT DECIMVM NONVM.

AD Neapolitanam Ecclesiam pertinere B. Fortunatam, Angeli declarasse videntur: quorum ductu, nauæ qui inclitæ Christi Martyris corpusculum pio furto suffurati fuerant, ad Campanum littus appulerunt. Accessit postea Stephani secundi Neapolitani Præsulis pietas: qui Linterno, vbi primum eius ossa condita fuerant, à Barbaris destructo, in Ædem sacram Sanctarum virginum, ea transtulit. Merito itaq; martyris eius tempus cum genere tormentorum, ac sacrarumq; eius reliquiarum translatio, nobis exquirenda sunt.

Autpertus presbyter, rogatu Stephani prædicti Neapolitani Episcopi, imitatusque, vt ait, DD. Ambrosium, & Gregorium, de SS. Agnete, & Felicitate locutos, Passionem Sanctæ Fortunatæ nobis scriptâ reliquit: quam in nostra Neapolitana Bibliotheca SS. Apostolorum habemus. Sunt qui putent hunc fuisse Abbatem Casinensem: quod sola temporum conuenientia firmari posset.

Figendus est ante omnia, Martyrij eius tempus. Ego figendum puto ad annum Christi 303. qui fuit Diocletiani, & Maximiani vigesimus. Ratio sanè est, quia Vrbanus, quo iudice, illa cum fratribus suis, neci addicta fuit, iam anno Christi 303. inierat Palestinæ, atque adeo Cæsareæ, vbi Fortunata passa est, Præfecturam: quam tenuisse annis quatuor, hoc est, vsque ad suum obitum, testantur Eusebius, & ipse Cæsariensis, lib. 8. cap. 17. Eo igitur anno, & non ante, vt Autpertus facit, potuit ab Vrbanò cædi B. Virgo Fortunata. Neque differri debet eius martyrium ad annum Christi 308. vt alius quidam facit. Nam, eo anno, non Vrbanus, sed Firmilianus, Palæstinam regebat. Porrò Fortunatam, sub Vrbanò, & non sub Firmiliano passam, Acta eius, & Romanum Martyrologium testantur. Si quis verò alium Vrbanum producat, Palestinæ Præsidem, cuius Eusebius non meminerit, non è suo capite, sed ex scriptorùm auctoritate, sententiam suam firmare cogetur.

Quoad Imperatores verò, rectè arbitror à me positos Diocletianum, & Maximianum. Hi quippe, nondum deposuerant Imperij fasces: quod fecerunt anno sequenti, nono videlicet Diocletiani Cōsulatu per duos menses inchoato. Paulò aliter possent hæc temporum discrimina definiri ex Eusebio, qui lib. 8. cap. 13. obscure significat, Diocletianum, & Maximianum Augustos, anno secundo acerbioris persecutionis indicto, cessisse Imperio, non autem tertio: vt recentiores figunt. Sed malui pluribus inhæ-
rere.

Vrbanus autem iste Cæsareæ Palestinæ Præses, quo iudice passa est B. Fortunata, videtur esse ille Vrbanus, qui Kal. Iunij Sæctum Pamphilum marty-

Martyrem, eiusque socios in teterrimum carcerem trussit, atque excruciatos, Firmiliano successori reliquit occidendos. Quorum Acta describit Euseb. lib. 8. cap. 17. Quamvis enim Pamphilus sub Maximino Imperatore, & Fortunata verò sub Diocletiano passa legatur: Nihil tamen prohibet, quin, vel idem Urbanus, Præfecturam Cæsariensem, semel, atque iterum haberit, videlicet, sub Maximino, & Diocletiano, Vel (quod mihi videtur probabilius) eo ipso tempore, quo Diocletiani perduravit Imperium, Maximino Orientis Regna moderante, potuit Urbanus præfici Cæsareæ. Crebro proinde de eo, in Martyrologio Romano fit mentio. Nempe die 2. Aprilis, 1. Iunii, 27. Iunii, 19. Augusti, & 24. Augusti: & fortè aliàs.

De huius Urbani in Christianos immanitate, agit Euseb. lib. 8. c. 17. Sed, vindice Deo, tot Christianorum, & Fortunatæ præcipuè nostræ lanus, miserandum vitæ exitum, eodem Maximino iubente sortitus est, anno quinto persecutionis, qui incidit in annum Christi 306. Id Eusebij ipsius verbis narrandum putavi. *Verum, qualem mercedem Urbanus, ob tantam seuitiam, & crudelitatem, qua tantoperè in Sanctos Dei, & Christi Martyres insultauit, ex iusta Dei ultione, & vindicta, post mortem quid habiturus esset, ex supplicijs illi in hac vita influctis, qua erant tãquam futurorum proemia, facild licebat animaduvertere. Nam non longo tempore, post facinora, qua in Pamphilum nefariè consciuerat, diuina ultio, dum adhuc Præfecturam gereret, eum ex inopinato adorta est, ad hunc modum. Qui iamdudum in sublimi, & excelso sedens solio, iudicia dabat. Qui satellitio militari stipatus. Qui uniuersæ Palestinorum genti præfectus. Qui conuictor Tyranni Maximini Cæsaris, tanquam ei intimus. Qui eiusdem mensæ cum illo particeps erat, vindicta Dei, vna nocte non solum fuit tantis dignitatis ornamentis orbatus, ignominia, & dedecori coram illorum oculis, qui eum ut Principem admirati fuerant, expositus, timidus, & ignauus factus, adeo ut voces muliebres funderet, & abiecto animo, uniuersa genti, cui præsuerat, supplicaret, Verum etiam, Maximino, de cuius gratia antea insolens, & superbus, arroganter se extulerat (quippe eum egregie præter ceteros ob facinora in nos crudeliter edicta, amplexabatur) duro, & crudeli iudice usus est. Adeo ut post turpem ignominiam, quam pro sceleribus, quorum erat conuictus subibat, sententia ab eo pronunciata, morti addiceretur.* Hæc Eusebius de funesto Urbani exitu.

Ipsa nunc Martyris certamina audiamus ab Autperto descripta. Inter triginta septem Christianos ab Urbano Cæsareæ compræhensos, tres erant Fortunatæ fratres, Carponius, Euaristus, & Priscianus: eò in Christi fide illustriores, quò & eorum mater infidelis erat. Carceris limina terebat Fortunata, vna tantum puella comite, impendens eis, quantum pro viribus poterat: Et cum audisset, postridie fratres ante iudicem sistendos, Dominum enixè rogauit, vt daretur etiam sibi, cum martyribus sociari. Quæ pietatis erga fratres obsequia, & impensum martyrij desiderium, cum iudici fuissent delata, illam carceri mancipari iussit. Huius verò Iudicis minas, & oblatas filij nuptias respuens, matrisque inanes suasiones contemnens, data custodi carceris pecunia, ad interiorem carcerem, in quo fratres iacebant introducta, mutuis se exhortationibus roborantes, ne ab inuicem separarentur, à Deo petebant. Vox tum de cælo audita est huiusmodi. Pax vobiscum. Exaudita est oratio vestra, Vos per leuiora tormenta, illam per acerbiora suscipiam in vitam æternam. Postea nudatur Virgo, ac decaluata per ciuitatem ducitur. Iubeturque hirsutis ferræ dentibus, quasi lignum, in duas partes diuidi. Sed ministri iniquitatis dum toto nixu ferram tra-

186 De B. Fortunata, & Fratribus eius.

herent, carnem eius tangere non valebant. Impetrauerat enim ipsa à Domino, ne hoc mortis genere periret. Non quidem poenas refugiens, sed ut in se puella, diuinæ virtutis potentiam cognosceret Præses. Obijcitur feris in amphiteatro, ab ijs nihil læsa. Quinimo ipsarum morsus, expertus fuisset Præses, nisi Fortunata eas cohibuisset, Christi præceptis instituta. Non reddendum malum pro malo. Terebrantur tali eius, & ferreis clavis configuntur, adhuc ipsa victrice, & in proposito constantia immota. Capitalet tandem sententiam in eam, & fratres Iudex pronunciauit, gladio percutiendos. Quod, cum ingenti gaudio audiens, data pecunia viginti aureorū, quæ diuinitus ei collata fuit, obtinuit à carnifice, ne eorum corpora insulpta remanerent, aut igni cremata. Vti postea factum fuit. Ter à cælo audit vocem istam, Veni, Veni, Veni Fortunata ad Regnum cum gloria. Decollatis fratribus, dum ad ipsam decollandam spiculator percussurus accessisset, tremefactus concidit, ac dixit. Video quosdam viros in albis, & Virginum choros te circundantes. Tunc illa paués verba ferire reuientis, cum ingenti voce clamauit, & dixit. Deus, qui es veritas æterna, & neminem tuorum fallis: qui me nunc quoque ad Regnum tuum vocare dignatus es: Deus amator verus, & castus, cui suspirant peregrinæ animæ, & in quem desiderât Angeli prospicere, fac me sine aliqua dilatione, sarcinam corporeæ fragilitatis exuere, & ad capeffendâ tuæ diuinitatis dulcedinem peruenire. Quæ cum dixisset, placidè in Domino obdormiuit. Collecta fuere deinde à Christianis eorum corpora, & sepulturæ tradita.

Sed quonam pacto, ex Cæsarea, vbi passa fuit B. Fortunata, eius, & Fratrum ossa Linternum translata sint, ex ipso Autperto docendi fumus. Rem sic ipse narrat. *Quadam nocte venerunt naua, & votato sibi loco furati sunt eorum Fratrum, & Beatissima sororis exuuias: tuleruntque secum in nauicula, nullo sciente, & nauigauerunt longissima maris itinera. Et ecce, noctis medio descendentes Angeli de cælo, sederunt in prora nauis, sedentesque psallebant, dicentes. Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Has dum illi voces audissent, nimio timore collapsi, ceciderunt in facies suas, velut mortui. Et subito apparuit eis Beatissima Virgo Fortunata, dixitque eis. Surgite, & nolite timere. Dominus de cælo Angelicus spiritus misit, ut iter vestrum dirigat ad locum, qua ad illuminationem multarum animarum, corpora nostra sepultura tradatis. His dictis, ab oculis eorum visio sancta sublata est, antequam dies illucesceret. Ducatum itineris, Angelis prebentibus, venerunt naua, cum beatissimis Martirum corporibus, in partes Campania, ad locum, qui dicitur Patrias, ibique sedentes, sepelierunt illa: atque statim linguli reuersi sunt in ciuitates proprias. A cœlitibus ergo, iubente Deo, & ipsismet Sanctis adiutoribus, hæc ad Linternum trāslatio procurata fuit. Quo postea Oppido per Vandalos euerso, Neapolim ea beata lipsana decorarunt. Euerfionem Linterni sic describit Autperto.*

Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi, serè quadragesimo quinquagesimo secundo, post obitum scilicet Valentiniiani, & Maximi Augustorum: cum Romana Ecclesiæ Beatissimus, ac primus Leo Pontificatum gereret, Rex Vandalorum Gensericus ex Africa veniens, fultus auxilio Maurerum, Romam obtinuit, occurrente sibi eodem Leone Pontifice. Cuius supplicatio ita eum pacifecauit, ut ab igne, & cade, atque supplicijs abstineretur. Deinde per Campaniam sese Vandali, Maurique effundentes, cuncta ferro, flammisque consumunt. Capuam primùm ciuitatem, ad solum usque deiiciunt. Nolam nihilominus urbem, in qua erat Sanctissimus Paulinus Episcopus, pari ruina prosterunt. Hic dissimulare non debeo, malè ab

Autperto

Autperto in hac narratione coniungi Paulinum Nolæ Episcopum, cum anno Christi 452. Et rursus, hunc annum, cum Valentiniani nece, & cum clade vr̄bis Romæ à Genferico patrata. Hæc enim inuicem pugnant. Liqueet enim per eruditos Chronographos, S. Paulinum obiisse anno 432. Geisericum diripuisse vr̄bem anno 455. Et Valentinianum docto Maximi occisum anno eodem, sed ante aduentum Geiserici. Excusandus itaque Autpertus, quod sæculo rudi, & prorsus illiterato vixerit, scripseritque. Vel dicendum, notam numeri ab exscriptoribus corruptam fuisse: & pro 452. 455. reponendum. Illudque, *in qua erat sanctissimus Paulinus*, legendum, *in qua fuerat*. Sequitur Autpertus. *Cum autem prædicta ciuitas Patriensis, penitus depopulata esset, nec debitam reuerentiam Sanctorum reliquiæ habere possent, multis iam euolutis temporibus, regnante scilicet Constantino, & Irene matre eius, ac præsidente Romana sedis Hadriano Pontifice, animaduertens Stephanus Parthenopæsis Episcopus, hoc nimis decoris esse, inuito consilio cum sancto Clero, simulque Magnatibus, quod ad protectionem suæ Vr̄bis, dignè, & gloriose haberentur, missis exquirijs, sacra martyris Fortunata corpusculum exinde educens, Monasterio puellarum Dei, quod B. Gaudiosus Africanus Episcopus, intus Neapolim olim construxerat, fugiendo scilicet V. andalorum seuitiam, qui tunc Africam inuasérant, cum magna gloria, & honore, cum hymnis, & laudibus, in Ecclesiam scilicet, qua ad honorem nominis eiusdem B. Fortunatæ, optimè refulget, eam collocare curauit. Porro Basilicam D. Fortunatæ, de qua hic fit mentio, à Stephano Episcopo, in Monasterio Sancti Gaudiosi esse conditam, tradit etiam Ioannes Diaconus in Stephano. De ea etiam mentio fit in quodam Diplomate Longobardicis litteris scripto, his verbis. Imperante Alexio Porphyrogenita magno Imperatore anno 29. Sparanus Clericus Ecclesie Sanctæ Fortunatæ, &c. apud Engenium in Ecclesia Sancti Georgij.*

Ter igitur huius Sanctæ Martyris ossa translata sunt. Primò quidem, per nautas, ex Cæsarea, Linternum: vbi manserunt vsque ad Adriani primi Pontificatum. Hoc est, vt Summontius supputat, vsque ad annum 789. quâdo, vt iam dictum est, ad Ecclesiam Sancti Gaudiosi, Stephanus ea transtulit. Itaque, quod Notationibus ad 14. Octobris, Baronius scripsit, Puteolos primum fuisse translata, deinde Neapolim *μνημείον ἀπαύτημα*, proculdubio censendum est. Tertia verò, eaque postrema, facta est anno 1561. Non. Martij. Quando videlicet, eæ venerabiles reliquiæ casu repertæ in Ecclesia Sancti Gaudiosi, breui locorum spatio, ex Ara veteri, & lapsa bunda, in nouam longè ornatiorem, contumulatæ honorificè sunt, & reconditæ. Extant Acta eiusce inuentionis, in libello Neapoli impresso: quorum initium est. *Nos Frater Octauianus, Des, & Apostolica sedis gratia Episcopus Monopolitanus, & Electus Arianensis, &c.*

Curiosulus quidam efflagitabat à me, quidnam causæ esset, quòd illustrior esset in Ecclesia, & Ecclesiastico officio, Fortunatæ memoria, quàm Fratrum. Atque adeo, cur fœmina viris præcederet, sororque fratribus? Respondi, fortè, Quia prior illa cæsa est: deinde fratres. Sic enim habet Martyrologium Romanum. *Post eam gladio iugulati, pariter marty. y coronam perceperunt.* Quamuis enim Autpertus significare videatur, ante Fortunatam cæsos esse fratres eius: id tamen, quod habet Romanum Martyrologium, iuvat nos arbitrari ex purioribus fortasse Codicibus desumptum esse. Secundò, quia maior virtus, audacia, & animi soliditas in Fortunata refulsi. Non enim vnum tantum vicit hostem, sed multos simul: sexum videlicet

188 De B Fortunata, & Fratribus eius.

muliebrem, matris ethnicæ à Christo eam euocantis dolosa blandimenta : destinati viri nuptias, & promissos honores: Urbani impij iudicis immanitatem, decaluationis illatam ignominiam, pudorem nuditatis, tormenta, varia, eaque acerbiora ijs, quæ fratribus irrogata sunt. Ad hæc, oblata pecunia custodi carceris, fratres inuisit, & confirmavit. Imminente morte vocatur à Cælo, ter audita voce, Veni. Carnifex insuper, qui eam percussurus erat, videt circa illam, Angelorum, & Virginum Choros. Hinc fortè factum, vt, cum Martyrologia ferè omnia non Nostratia solummodo, sed etiam extera, D. Fortunatæ copiosè meminerint, fratrem tamen eius, vix vnum, aut alterum, ac ieiunè nominent, solis eorum recitatis nominibus. Non desunt tamè exempla huic simillima. In Martyrologio Romano, multò fufius, ac splendidius memoratur die 28. Octobris Sancta Anastasia senior, quàm socius eius Cyrillus Martyr. Et illa, quamquam foemina, prior isto punitur. In Ecclesia Reatina, potior, ac celebrior est D. Anatholia, quæ Audax socius beati martyrij, Thoræ, siue Thioræ consumati. In Ecclesia Ludgunensi, atque in Martyrologio Romano, multò illustrius extat elogium B. Blandinæ, quàm sociorum, Lugduni sub Antonio Augusto coronatorum. Id ipsum obseruare est, in Potamiæna virgine, quæ Plutarcho, alijsque martyrij consortibus, meritò maioris virtutis antecedit. Nam, *inter*

eos, inquit Fasti Romani, præcipue illa enituit, quæ primò immensos innumerosque agones, pro virginitate desudans, deinde etiam exquisita tormenta, & inaudita, pro Fide perpeffa, ad vltimum, vna cum matre, igne consumpta est. Mitto alia

exempla :

hæc

enim quæ adduxi, fatis esse possunt.

HISTO-

HISTORIA S. IANVARIII

CAPVT VIGESIMVM.

AMPANIÆ nostræ decus eximium, eiusque Beatorum Patronorum longè præstantissimum; magnorumque in Nos beneficiorum (Deiparam excipio) decumanam ianuam IANVARIVM descripturi sumus. Vtinam alteri hanc provinciam demandare possem! Sed, quominus meis confido viribus, eo alacrius, ipsius fretus auxilio, operi manum ad-

moueo.

De magno hoc Præsule, Ciueque nostro, hæc mihi occurrunt explicanda.

Sect. I. Ianuarij nomen.

Sect. II. Patria.

§. 1. *Quinam primùm afferuerint Ianuarium Beneuentanum fuisse.*

§. 2. *Quæ pro Beneuentanis afferri solent.*

§. 3. *Pauli Regij, Davidis Romæ, & Bernardini Siculi dicta expenduntur.*

§. 4. *Refellitur argumentum à gente Ianuaria Beneuentana. Et ab Episcopali Beneuentana dignitate Ianuarij.*

§. 5. *Ostenditur, Traditionem nihil Beneuentanis prodesse: obesse plurimum.*

§. 6. *Quidnam de Domo, quæ Diui Ianuarij fuisse dicitur, sit sentiendum.*

§. 7. *Iudicium de Non-antiquo Cyphij Epitaphio, Beneuenti, ut dicitur, reperto.*

§. 8. *Demonstratur, Coniecturas in Historijs locum habere.*

§. 9. *Solidissimis testimonijs probatur, Ianuarij patriam fuisse Neapolim.*

§. 10. *Collectio dictorum.*

Sect. III. Ianuarij Genus, Parentes, & Propinqui.

Sect. IV. Dignitas.

Sect. V.

Sect. V. Studium, & Mores.

Sect. VI. Administri, Amici, & in Martyrio socij.

Sect. VII. Iudex, & Acta.

Sect. VIII. Tempus necis.

Sect. IX. Martyrium, & beata mors.

Sect. X. Admiranda à Beato in sui agone patrata.

Sect. XI. Sepultura.

Sect. XII. Translatio prima, è Marciano fundo Neapolim.

Sect. XIII. Translatio secunda, Neapoli Beneuentum.

Sect. XIV. Translatio tertia, Beneuento ad Montem Virginis.

Sect. XV. Translatio quarta, Neapolim è Monte Virginis.

Sect. XVI. Ampullæ cruoris, & alia alibi Sancti Martyris Reliquia.

Sect. XVII. Apparitiones.

Sect. XVIII. Miracula.

Sect. XIX. Tutela Patria aduersus hostes, & Pestilitatē.

Sect. XX. Tutela aduersus Vesuij eruptiones.

Sect. XXI. Patria sua Neapolis patrociniū.

Sect. XXII. Aedes sacra, Deo in Ianuarij honorem erecta.

Sect. XXIII. Festi dies.

Sect. XXIV. Numi in eius honorem cusi.

Sect. XXV. Anonymi, sed antiqui Auctoris Oratio Encomiastica in eius laudem.

Sect. XXVI. Aliorum de eodem Diuo lucubrationes.

Ianuarij Nomen.

Sect. I.

IAnuarij cognomentum, olim non solum Aurelij, Fluij, & Pomponij adiectum fuisse, sed quamplurimis alijs Romanæ Urbis familijs, nempe Ælij, Æmilijs, Annijs, Antonijs, Cœsij, Claudijs, Licinijs, cæterisque, Gruterianas Inscriptiones euolenti, facile erit reperire. Postea verò, id quod stirpis cognomen fuerat, viri nomen euasit: Quod in plerisque alijs euenisse, tradit Agell. lib. 1. cap. 23. Et, ne longius abeamus, idem videre est in nostris Episcopis Seuro, Pomponio, Asprenate. Quæ certè vocabula, præferunt primùm extitisse gentis vocabula. Deinde verò, ob tempo-

temporum varietatem, mortalia hæc vitiantem, & corrumpentem, in priuatorum hominum nomina tranſiſſe. Fuit igitur *Ianuarius*, Diuo huic Præſuli nomen, & proprium. Quod tamen & alia quædam, quæ nunc neſcimus, præceſſiſſe vocabula, mos eius ſæculi, quo ipſe vixit, mihi facile perſuadet. Non enim adeo tunc obſoleta erat antiquæ nomenclaturæ formula, vt, quemadmodum nunc ferè obſeruamus, vnico ſinguli appellarentur vocabulo: ſed duo, ac tria præbant, antequam proprium nomen exprimeretur. Ad hunc fanè modum, vt cum de *Aſpreno* agerem dixi, Sanctus ille *Bononiæ* Episcopus, non nudè *Petronius*, ſed *Sextus Probus Petronius*. Et *Diuus Bitinensis* Præſul, *Septimus Cælius Gaudioſus*. Et primus, *Capuæ* Antistes, *L. Anſius Priſcus* audiebant. Vt præteream, quos *Baronius* memorat, 24. Martij, & 25. Septembris, *Latinus*, & *Anatbalonem*: illum *Brixia*, *Mediolani* hunc Præſulem: quorum primus, *Flavius Latinus*, alter verò, *Atticus Secundus Anatbalon* vocabatur. Habemus etiam, Sanctam virginem *Euflochium*, aliquando *Iuliam* eſſe appellatam, vt *Baronius* obſeruauit ad diem 28. Septembris: quòd ſcilicet ex *Iulo*, & gente *Iulia*, genus duceret, teſte *D. Hieron.* in epitaphio *Paulæ* epiſ. 27. Sic fortè dictus *Ianuarius*, quod ex gente *Ianuarina* genus duceret.

Ianuarij Patria:
Seçt. II.

ANno 1633. Libellum *Neapolitanis* typis vulgari, cuius hæc fuit epigraphe. *Historica Demonſtratio, quòd Sancti Ianuarij patria, Neapolis ſuit*: eumque *Splendidiffimis* inclytæ *Neapolis* VII Viris dicauit. Eo illos cohonestans titulo, qui in antiquis Inſcriptionibus legitur. Quarum vnã videre eſt in lapide ad *D. Ioannis Maioris*. *Scriptionis* occaſio, atque adeo particulam illam, à tota hac narratione diuellendi, religioſi cuiuſdam viri concio fuit, in principe *Vrbis* noſtræ *Templo*, coram conferta auditorum multitudine, atteſtati, *Ianuarij patriam*, *Beneuentum* fuiſſe. A voce clamantis, commota ſunt ſuperliminaria *Cardinum*. Acerba ſiquidem illa, & auribus moleſta *auisopioſa*, auditorum fremitum meritò excitauit. Me certè, additis quoque amicorum ſtimulis, coegit ſurculum illum, à maiore hac planta diuellere. Id cum ego meditarer, ecce per aliquorum manus circumlatum, *Anonymi auctoris* *Scriptum*, in *Beneuentanorum* fauorem. *Vulgato libello* meo, prodiit in lucem, *Oçtauij Biloçtæ* *Diſcurſus Beneuentani* ciuis, nobilitate generis, & morum nitore conſpicui. Qui, hyperaſpiſten profeſſus *Anonymi*, illum fuiſſe *Marium de Vipera* *Beneuentanum* *Archidiaconum*, doctrina, & probitate inſignem, addo ego, & mei amantiſſimum, declarauit.

Quoniam autem, fuſiore narratione, geſta *Sancti Martyris Ianuarij* capimus hic poſteris tradere, operæ pretium erit, quæ olim in dicta *Demonſtratione*, atque in *Nou-antiqui* cuiuſdam epitaphij reiectione ſcripſimus, hic repetere: quamquam mutato aliquantulum ordine, imitati ſcholæſticum, atque etiam idiomate. Nam, cum *Biloçta* vulgari *Italica* lingua ſcripſiſſet, vt par pari redderem, *Italicè* ego quoque de ipſius diſcurſu iudicium protuli meum. Quod, inter has pagellas *Latio* donatum comparabit. Porro, vt preſſius, veritatem noſtræ ſententiæ dilucidem, ſectionem

nem istam in sectiunculas alias secabo : & vt Iuristæ loquuntur , paragraphos .

Qui nam primùm asseruerint Ianuarium Beneuentanum fuisse.

§. I.

Quisquis ille Religiosus fuit, qui incautè, Ianuarium fuisse Beneuentanum asseruit, dignus excusatione est. Tale enim erratum, non è suo capite, sed à Paulo hausit, scriptore illo, solo nomine *Regio*: cœtera autem, plebeio ingenio, & stylo. Regio adhæsit *Dauid Romanus*: ne scilicet Regius in lutum caderet solus. Itaque hi duo fuerunt Beneuentanæ opinionis puppis, & prora. Ante quos, arbitror, ne ipsos quidem Beneuentanos ciues, auctorem aliquem typis exaratum, legerè potuisse, suæ causæ fauitorem. Siculus certè ille *Bernardinus* Ordinis Minorum, rudi illo, & patria lingua conscripto carmine, Beneuentanum faciens Ianuarium, minimè prostat impressus. Cœteri qui id asserunt, Neoterici sunt, & Regio posteriores.

Quæ pro Beneuentanis afferri solent?

§. II.

PIo quidem animo, sed nullo, vt ostendam, solido fulti præsidio, in suam, Beneuentani, asciscunt ciuitatem, sanctum illum Martyrem, his propemodum leuissimis ratiunculis.

Et primò quidem. Quòd Ianuaria gens, Beneuenti floruerit: vt vetusti in eo lapides in Arcu Ænæ, in officina Hieronymi Albani, & in angulo Horti de Musso, significare videntur. Ergo, si Ianuariorum stirps Beneuenti coaluit, verisimile quoque est, Ianuarium hunc Martyrem, Beneuentum patriam habuisse.

Secundò ex Episcopali dignitate. Solebant enim antiquitus, ad eam dignitatem, ciues potius eligi, quàm exteri. Beneuentanus ergo Episcopus, Beneuentanum credendum est fuisse ciuem. Dignum autem obseruatione censendum, quòd cum Episcopi, ciues electi essent, in eis, patriæ nomen nequaquam apponeretur: sed solum cum exteri essent. Ita Anonymus asserbat cap. 5.

Solidissimum præterea argumentum, vt putant, ex Traditione desumunt: quam Dominus Bilocta dicit *ab immemorabili tempore, ad vsque patrum nostrorum aetatem, ab omnibus, & absque discrepantia receptam: grauiumque scriptorum testimonio, vno excepto Ioanne Villano Neapolitano comprobata*. Quam Traditionem, foueri aiunt à domo quadam hodieque superstite: quam Sanctissimi Ianuarij matrem inhabitasse fama est: fuisseque proprium Ianuariæ gentis domicilium.

Ad hæc, Verus quiddam Epitaphium parieti Ecclesiæ S. Lucie affixū, id prorsus videtur suadere: quod est huiusmodi.

D. M. i. & Defiderio i. Beneuentanis
 IANVARIO ET FESTO : : : IDERIO BEN
 VT QVOS IVNXIT VNA
 AMOR, PATRIA, ET MORS
 SERVARET MONVM.
 : : : CYPH. S. EXORATA PLE
 M. P.

Si quæ verò coniecturæ contrarium fuadere videantur, nempe Ianuarium Neapolitanum fuiſſe, Auctor cenſuræ ſpernendas eas eſſe dixit: axiomate illo ſuo nixus. *Coniecturas non habere locum in Hiſtoria.*

*Pauli Regij, Davidis Romæ, & Bernardini Siculi
 dicta expenduntur.*

§. III.

Antequam veritatem, quam defendimus, validiſſimis comprobemus rationibus, eneruanda duxi, quæ Beneuentani opponunt. Ac primum, de Regio, primo Beneuentanorum fautore, hoc aſſero. Ipſum potius concionatoris partes ſibi aſſumpſiſſe, quàm Hiſtorici. Hoc, prolixiores illæ orationes, hoc, longiſſimæ illæ narrationes tedium-lectori ingerentes, manifeſtè produnt: quas ſi ex Vitis demas ab ipſo conſcriptis, ex longiſſimis breuiſſimæ inuenientur. Sed hi, naturæ defectus, tolerabiles utcumque fuiſſent. *Nec verò terra ferre omnes omnia poſſunt*, dixit Virgil. 2. Georgic. At (parcant defuncti manes: Non enim laudabile eſt, in patriæ damno, ciuem eſſe patientem) quiſ-nam æquo animo ferat, tot illum crasiſ erroribus, tam crebris inſulſiſq; lacinijs, Noſtratum Diuorum hiſtorias commaculaſſe? Certum eſt, in vno Ianuario deſcribendo, illum decem, ac fortaiſſe plura, qua ſphalmata, qua ſomnia, chartis infelicibus illeuiſſe. Ecce illa

Ipſo primo capite Vitæ S. Ianuarij aſſerit, ipſum utroque parente Chriſtiano natum. Si de matre loquutus eſt, verum dixit. Si de patre, res eſt dubia. Alebant enim tunc temporis, Neapolis, Beneuentum, & Roma ipſa, ac Italia tota, Ethnicos multos, & Paganos. Ipſe Auguſtinus, poſt centenarium à Ianuarij cæde, non negauit, ſe patre ethnico progenitum, ſalutaribus aquis in ipſo extremo vitæ limine abluto. Martinus, Patritius, & alij, gentilitatem patrum confeſſi ſunt. Quiſ-nam Regio tradidit, quod ſcripſit? Anne pietas? Sed verum eſt illud Latomij piſſimum dictum. *Cara Deo pietas: ſed veris conſona rebus.* Cara autem eſſe non poteſt, quæ minimè vera eſt.

II. S. Ianuarij ad Episcopalem thronum aſſumptionem, collocat ſub Caio Pontifice. Vide, quæſo te, Lector, quo id modo conſtare poſſit. S. quippe Caius, in Petri ſede ſedit, à Chriſti anno duceteſimo octogefimo quarto, ad vſque ducentefimum nonageſimum ſextum. S. Marcellinus, ab eo anno, ad trecentefimum quartum. Et ab hoc S. Marcellus, vſque ad trecentefimum nonum. At Ianuarius, martyrium paſſus eſt, anno Chriſti trecentefimo quinto. Ergo, ſi ſub Caio factus fuit Episcopuſ, octo, vel ſaltem ſeptem annis, Eccleſiam ſibi deſponſam rexit. Cum tamè, omnes Scriptores, eius Episcopatus tempus, non vltra annum producant. Incertum itaque tempus electionis eius eſt.

III. Vult Ianuarij in Episcopatu prædecessorem, in somnis illi apparuisse: exhortatumque eum esse, vt oblato Episcopatus oneri, submitteret humeros. Quisnam hoc ei somnium patefecit?

IV. Refert, Ianarium, audito Timothei satellitum aduentu ad eum, comprehendendum, genibus ante Crucifixi imaginem fixis, longiusculam illam orationem fudisse, quam de suo ipse Regius capite composuit. Fortè, subitarius satellitum frementium aduentus, omne illi orandi spatium, abstulit. Ex Actis. certè, nil aliud exprimitur nisi hoc. *Timotheo Officiales dif-
famauerunt opinionem Beatissimi Ianuarij Beneuentana Ciuitatis Episcopi. Ipse au-
tem iniquissimus Timasheus, audiens opinionem Beatissimi Ianuarij, eum sibi exhibe-
ri iussit: & suis presentatus Nola ante tribunal Præsidis.*

V. Cap. 2. Introducit Ianarium cum Præside, de sacrosancto Eucha-ristiæ mysterio, ac confessionis Sacramento colloquentem: ac si eius esset catechistes. Quod, licet probabile sit, ab eo tamen gratis dicitur, cum in Actis id non habeatur.

VI. Fingit Angelum nescio quem, multa cum Ianuario in fornace colloquentem.

VII. Acta, Capitis sententiam à Præside in Ianarium sexque eius focios datam referunt. At Regius de suo addidit, eam, in eos quoque latam, qui quempiam ex damnatis sepulturi essent.

VIII. Nescio vnde hauserit, mendicum illum senem, cui orariū suum dedit, quo oculos sibi obuelauerat, fuisse ciuem Puteolanum. Nam Acta tradunt solum illi promissum, & exhibitum orarium. De patria verò nihil.

IX. Addit etiam, matrem audito filium in vincula fuisse coniectum, iussisse statim, familiam totam lugubribus indui vestibus. Quod, neque verum, neque verisimile videtur. Audiamus Acta. *Subito nunciauerunt ei, quòd filius eius pro Dei amore in vinculis teneretur. At illa perterrisa, prosteruens se Domino, in oratione sanctum reddidit spiritum.* Exultandum potius erat pijsimæ matri, & mortem filio pro Christo optanti, quàm plorandum.

X. Narrat cap. 6. Siconem Principem, ex Neapolitana Episcopali Ecclesia, relicto ibi eius capite, ac sanguine, corpus Beatissimi Martyris abstulisse. Perbellè igitur Neapoli fauens, tributariam illam Siconi facit. Erratum porrò istud Regij, Anonymus ille scriptor, magno plausu excepit. At ego ostendam, nunquam ingressum fuisse Neapolim Siconem Principem. Erempertum audiamus. Hic quidem in fusiore illo suo Chronico hæc narrat. *Sico Princeps, exercitus sui copias adunari iussit: atque magno apparatu, Neapolim properauit: & eam undique constrinxit, & incendijs à foris scilicet denudauit. Quam & obsidens aliquanto tempore, viriliter cum Beneuentano exercitu coarctauit. Tunc Versus Electus, Siconem deprecatus est, vt amplius malum non fieret, neque sanguis Christianorum effunderetur. Ad hæc Sico Longobardorum Princeps, admonitionem prædicti Electi audiens, desistit: & pacem inierunt, in scripto pacto exponentes mutua pacis Neapolitani, & Longobardi. Et obsides Neapolitanos idem Princeps abstulit. Spondis verò idem Neapolitanorum Dux, cum vniuersis suis hominibus, sub terribili, fortissimoque sacramento, atque in eiusdem pacti fœdere perscriptam paginam affirmarunt, se daturos illicò, omni anno, tributum quod inter eos statutum fuit, & quod suis numismatibus ad ipsam Ciuitatem pro mercimonijs graderentur.* Ex hac narratione se efferunt Beneuentani. Atque, vt egomet ex ipsis audiui, hæc Neapolitanis quandoque obijciunt ludibundi. Sed, quàm inanis, & verè ludicra sit ista gloriatio, idem Erempertus in sua Epitome à me anno vigesimo

gesimo sexto huius sæculi edita, & Nomenclatore, ac Propilæis illustrata, planè ostendit. *Ciuitas*, inquit fol. 34. *Neapolis penè capta effet, si non adfufset ingenium.* Quænam autem fuerint illæ ingenij artes, breuius ego dicam, ne Lectorem diutius distineat Erempertus.

Pacta & promissa, quæ Vrsus Neapolis Dux, iuramento firmavit, quia per vim fuerunt extorta, aduerso animo, vt in eo casu licuit (cap. verum, ex. de iureiuran. l. 2. cap. si aduersus. D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. & cum eo Theologi) verbotenus expressit. Itaque in tanto discrimine, pollicitus est, postera luce patefacturum se Urbis ianuas, & Siconem triumphali pompa excepturum. Credidit ille: & prælio, atque obsidione abstinuit. Sed Vrsi Ducis prouido ingenio, merito deceptus est: qui efferata manu, Neapolim immeritò presserat. Noctu enim, mœnia semidiruta Urbis, Dux iste validissimè stabiliiuit. Mox sub auroram armatas, & viriliter ad pugnam animatas ciuium acies, Siconi obiecit. Qui, siue rabie percitus, siue rubore percussus, Beneuentum remeauit: onustus tamen sacra, & inuidenda præda, corpore videlicet Beatissimi Ianuarij: vt aliquam saltem victoriæ speciem, Beneuentanis occurfantibus exhiberet. Postea autem, quamquam non destitit, per rotos sexdecim annos, tum Sico Princeps, tum filius eius Sicardus, mali corui malum ouum, Neapolim varijs modis diuexare, & aliquoties vehementissimè obsidere, Neapolis tamen obstetit ei semper inuicta. Ac denique, Ludouici Imperatoris, & Optimatum Francorum subsidio protecta, & liberata est ab vncis vnguibus Tyrannorum. Nec mihi quiscquam succensere poterit, quòd hos vocem Tyrannos. Sicardum namque sic vocatum lego in Martyrologio Romano: dum 9. Octobr. Deusdedit Casini Abbatem, inter Sanctos refert, ab ipso in carcerem trusum, vbi crûnis confectus, spiritum Deo reddidit. Quin & ipse Erempertus Longobardus, æternas illi inussit maculas, Narrat enim, ipsum occidisse Grimoaldû Ducem, & Beneuentanos *bestiali feritate* fuisse persecutum: Aliaque id genus egregia illi elogia tribuit. Omnia hæc Erempertus narrat. Quodque pessimus vir fuerit iste Sichardus, etiam Chronicon Cassinense affirmat lib. 1. cap. 24. Quid verò factum sit de obsidibus ab Vrso Siconi datis, nemo tradit. Sed existimare debemus, quòd, si qua illis pernicies à Sicono contigisset, illam ab Eremperto non fuisse prætereundam. Mihi autem, dum hæc legerem, in mentem venit, pulcher ille Apologus de Vulpe aperto ore ad racemum vix vitreo vasi inclusum, inhiante. Is enim aptissimè conuenit Longobardo Siconi. Nam, lambere, & lingere phialam circumquaque potuit, racemum tamen Neapolis, vulpis illa famefcens, vorare non potuit, Verumque est, id, quod ego in Notis ad vitam S. Antonini Abbaris, Not. X. scripsi. Neapolim nostrâ, solis coronatis capitibus, ijsq; præcellis, & potentissimis, fuisse subiectam: inferioribus verò Dynastis, nequaquam.

Hæc dicta sint, occasione eius, quòd Regius è suo capite commentus est. Nempe, Siconem ex Episcopali Neapolitana Ecclesia, corpus B. Martyris abstulisse: quasi ex ciuitate, suo iuri subiecta. Quòd autem Baronius, Regium quandoque in Martyrologij notis citet, inde nequaquam colligi potest, omnia illum, (intolerabili certe onere) eius dicta rata, firmaque habuisse. Sed satis illi fuisse, quod millies de alijs etiam scriptoribus facit, eû tanquam scriptorem vitæ Sancti cuiuspiam adduxisse.

De Dauide Romæo, nihil habeo quod dicam, nisi ipsum natione Ca-

labrum fuisse, Professione Grammaticum, & Neapoli anno ferè septuagesimo, præteriti sæculi, Grammaticam docuisse, quanquam non publicè, sed in priuatis Nobilium ædibus: vt mirandum non sit, ipsum Grammaticaliter, non Historicè Vitam S. Ianuarij scripsisse . Excusandus fortè, immò & laudandus, quòd pueris, qui scuticæ suæ obediebāt, per narrata vtcumque Sanctorum gesta, lac virtutum voluerit instillare.

Bernardinum tandem Siculum, nimium extollens Dominus Bilocta, dicit eum fuisse Canonici iuris laureatum. Cum tamen, vulgari, & rudi sermone, de actis translationis S. Ianuarij, quæ anno 1497. contigit, scripserit. Cecinit hic poetaster .

*Fù San Iennaro , como appare scripto,
In la città di Beneuento nato .*

Ostendant rogo DD. Vipera , & Bilocta , vbi nam , & à quo, id sit scriptum. Id porrò nequeunt ostendere . Nam, ante Regium, qui posteriore sæculo vixit, nemo id scripsit. Num fortè in Cyphij epitaphio? Sustine paulisper, mi Lector, & mecum, epitaphij falsitatem agnosces .

Notandum autem est, quòd, eodem prorsus tempore, quo Siculus ista cantillabat , insignes viri nobis tradiderunt , Ianuarij patriam fuisse Neapolim. Hi fuere Matthæus de Afflicto, Cæsar Carpanus, Antonius Alexius, Alphonsus Ianuarius, & alij, de quibus infra . Quorum lucubrationes, publici iuris factæ fuerunt, Siculo intra tenebras latitante. Quin, & ipse Alexander Carafa Archiepiscopus Neapolitanus, prælo subiecit aliquas Nostratum Diuorum Missas. Inter quas, Sequentia, quæ in D. Ianuarij Missa legebatur, Ianuarij patrocinium, pro suis Neapolitanis ciuibus implorat. Sed de his iterum sermo inferius redibit .

Existimo autem, rem gratam me prædictis DD. Viperæ, & Biloctæ facturum, si bina, eaque graua Siculi errata numerabo: ea fini, vt hi periti viri, desinant deinceps eum, tanquam oraculum venerari .

Et primo quidem dicit, translationis occasionem fuisse timorem Friderici Enobarbi, in Neapolitano Regno, ac præcipuè in Beneuentana regione, atrociter bellantis. Ecce eius verba.

*Nel di di Federico Imperatore ,
Da tutti Barbarossa nominato :
Era na guerra di magno terrore .*

Sed , qui Enobarbi huius bellorum historiam euoluent , compertum habebunt, nunquam eum in hoc Regno belligeratum. Sed Fridericum secundum magnum Beneuentanis timorem incussisse. Legatur inter cœteros Richardus à S. Germano in suo Chronico ,

Alterum erratum est. Ianuarium securi percussum: cum tamen gladio fuerit interemptus. *Accede iam, dixit illi Timotheus, & Dñs tibi offer : si autem nolueris, gladio te iubeam interfici .* Imperitus ergo fuit Siculus rerum nostrarum, & Actorum Sancti Martyris . Fateor tamen Siculum istum verius scripsisse ea, quibus interfuit: Translationem enim ex Beneuentana ciuitate ad Montem Virginis , fideliter nobis tradit : vt suo mox loco dicemus .

*Refellitur argumentum à gente Ianuaria Beneuentana. Et ab
Episcopali Beneuentana dignitate Ianuarij.*

§. IV.

IAnuariam gentem, Beneuenti coaluisse, nihil prodest ad Martyrem Ianuarium, Beneuentanæ ciuitati ascribendum. Nam, etsi detur, multos ibi de Ianuarijs sculptos extitisse lapides, qui postea in rudera abierunt: Quid ergo? Nonne, si litteratos lapides attendamus, Romæ, Mediolani, Capuæ, Nolæ, Putcolis, & hîc Neapoli, in Inscriptionibus à Grutero editis, & in libro de stirpe Ianuaria, Ianuarios multos reperiemus recensitos? Ergo, ne, singulæ hæc ciuitates, poterunt suum ciuem asserere, hûc, de quo loquimur, Martyrem Ianuarium? Certe, si quid in ea re momenti, lapides habent, longè plures Romæ, & Neapoli, quàm Beneuenti, olim extitisse, aut nunc esse comperientur. Eos hoc loco verbatim non represento. Quandoquidem, historia Ianuariæ gentis, Neapoli anno 1623 typis expressa, curioso harum rerum Lectori, affatim eos exhibebit.

Quæ de Episcopali dignitate, pro patria asserenda, dicebantur, audiui ego Neapoli à Beneuentanis nonnullis affirmantibus, se debere existimare, Diuum illum, qui Episcopus Beneuenti fuit, fuisse quoque Beneuenti ciuem: eo quòd, antiquitus è ciuium potissimum cœtu, Antistites legerentur. Sed in tacita Auctoris breui scripto, qui paulò post, in meas deuenit manus, laudauit à prudentia virum: quòd infirmissimum ab Episcopatu argumentum omiserit. Nam, præterquam quòd in Ecclesiarum matre Romæ, id nullatenus seruatum est, vt percurrenti Anastasij librum de Romanis Pontificibus innotescere potest, Ipsa etiam Mediolanensis Ecclesia, exteros multos reuerita est Episcopos. Et, quod caput est, ipsa Beneuentana Ecclesia, non vnum, aut duos, sed complures habuisse Episcopos exteros, Græcos, videlicet, Longobardos, atque ex Italia, Campanos, Samnites, Latinos, Etruscos, Insuabres, ex Catalogo Episcoporum Beneuenti colligitur.

*Ostenditur, Traditionem nihil Beneuentanis prodesse:
obesse plurimum.*

§. V.

Traditioni, Beneuentani valdè nituntur. Per hanc enim semitam, suam causam dirigunt. Sed, vt video, eiusmodi ea est, vt minimè, ad id, quod desideratur, ducat. Vt autem verum fatear, turgidum nimium, & ampullosa sunt verba illa Biloctæ, *Ab immemorabili tempore, omnes, absque discrimine,* &c. in sui Discursus principio. Cum ea legissem, protinus dixi. *Quid dignum tanto feret hic promissor biatu?* Sed aduertit, ipsum, expandere quidem dicta, sed minimè exponere facta. De Epitaphio Cyprij, & Domo Martyris, singillatim postea, nunc de ipsa Traditione in genere.

Perspiciendum primo est, vnde orta sit fama illa, siue Traditio, quam nunc promunt. Nam, si à leui vulgò exijt, ea certè inualida est, ad B. Ianuarium sibi asserendum ciuem. *Vulgus,* namque, vt Cic. Tuscul. lib. 4. ait *ex*

verita-

veritate pauca, ex opinione multa affirmat. Ac, Varrone teste de ling. lat. l. 2. *facile ea, quæ placent, in mentem collabuntur.* Ea autem, maximè placent, quæ honori sunt, aut lucro. Videndum præterea est, an constans sit, & per sæculorum lineam continuata. Nisi enim talis fuerit, deserta æstimabitur, & à mentibus hominum eruditorum elapsa, velut marcida poma, per se, ex arboribus cadentia. Deserta, inquam, traditio & fama illa est, quam per longa temporum spacia, aut *Silentium*, aut *Dissentia* obsideat Historicorum. Per hæc igitur duo capita procedet examen Beneuentanæ Traditionis. Nam illud quod primo proposui, Nempe, an à leui vulgo orta sit, id ego inquirere non possum, cum penes Beneuentanos sit huiusce rei affirmatio, & negatio.

Iraq; quod ad silētium attinet, hæc doctrinā reperio apud Theologos in Tractatu de sacris Traditionibus: nempe Bellarmin. tom. 1. controuers. lib. 3. de Verbo. Dei non scripto cap. 2. & lib. 4. c. 12. Matthæum Galenum, catechesi 24. & alios. Præter diuinam Prouidentiam, quæ Traditiones in Ecclesia sua conseruat, adesse etiã quatuor causas adiuuantes, quibus eæ conseruantur. Quarum prima est, *Scriptio*. Etsi enim Traditiones sacræ non sint scriptæ in diuinis libris, sunt tamen scriptæ in monumentis veterum, & in libris Ecclesiasticis. Arcudius lib. 1. de Sacrament. cap. 9, docet eas vocari *ὑπαρχας*, quia non sunt scriptæ in diuinis libris, non, quia non sunt scriptæ in alijs libris. Quod & Bellarm. docet. Hæc prima causa adiuuans, qua sacræ Traditiones conseruantur, mihi sufficit: alias tres omitto. Dico igitur, si scriptio adiumentum est primum, & maximum ad sacras Traditiones seruandas, quas scimus à diuina prouidentia seruari, & Christianorum animis foueri, multò magis Traditiones merè humanæ, cuiusmodi est ista Beneuentana, Scriptione indigent, vt seruentur & viuant: maximè cum nihil eæ pertineant ad nostram salutem. Ipsum *Traditionis* nomen, apud Latinos, scripturam significat. *Tradere* enim est *Scribere*, *referre*, *scriptis posteritati mandare*. Sic explicante Passeratio ex Cicerone, Suetonio, & Aulo Gellio. Oportet ergo Traditionem esse antiquam, vt *Scriptis mandet posteritati*. Alioquin posteritas auctoritate carebit, si quod dicit, ab antiqua non pendet Traditione, quæ facit principium.

Præterea, id facit Scriptio, vt rei narratio nequeat corrumpi fabulosis lacinijs. Est enim, quasi sigillum, quo veritas in paginis obsignatur. Alioquin, si soli famæ commēdetur, facile variabitur, & ampliabitur. Nam Fama, vt Maro ait, *Mobilitate viget, viresque acquirit eundo*. Index igitur euanidæ, & falsæ Traditionis, est, iactari per ora virorum, per scripta autem fide digna conticere. Digna vero fide erunt, ea magis, quæ magis antiquè scripta sunt: scilicet, paulo post rem natam. Magna enim est auctoritas antiquitatis. Legendus Suar. de Religione tom. 4. lib. 2. c. 2. explodens traditiones illas, quorum principia ignorantur.

Vt autem doctrina ista declaretur, conducibile puto erit, proferre exempla aliquot inanium Traditionum: quæ fallaci fama per ora mortaliū euentilata, à cordatis, & eruditjs viris explosa sunt.

Romæ, adeo vulgi animis acceptum fixumque est, sublime illud muri fragmentum, quod in Quirinali conspicitur, esse partem turris illius, è qua Nero, dum Vrbs conflagraret, suum poema, quod de Troiæ excidio panxerat decantauit, vt nihil propemodum sit frequentius Romani populi ore celebratum, nihil verius existimatum. Abest tamen à vero, quantum distat

à Con-

à Constantino optimo, peffimus Imperator Nero. Nam, apud eruditos, certum compertumque est, illas parietinas eſſe reliquias Thermarum Conſtantini, non autem turris Neronianæ, ſiue, vt Suetonius c. 38. vocat, *Mece- netiana*. Hanc enim in Exquilino colle exitiſſe conſtat: illas in Quirinali.

Traiani animam, precibus D. Gregorij ab inferis liberatam, qui intuitus ſimulacrum eius, in Foro Traiani, ex equo defilientis, vt viduæ de occiſo filio quærenti ius redderet, in eum compaſſione affectus, Deum pro illius animæ liberatione deprecatus fuit, fabulam eſſe oſtendit Magnus Baronius, Annali octauo. Ex eo quòd Traianus impuriſſimus fuerit, viniq; vorax, ac Chriſtiani ſanguinis auidiſſimus. Itemque, quòd ob Gothorum irruptiones, pauca tunc eſſent in Foris ſtatua. Atque, quòd D. Gregorij factum, doctrinæ eius fuiſſet aduerſum. Præcipuè autem (quod ad rem noſtram facit, qui Traditionum ſolida fundamenta quærimus) quia nullus antiquorum Historicorum, ac ne Plinium quidem Traiani Panegyriſtem, oſtendere poteſt quiſquis fabellæ aſſentitur, qui primò id aſſeruerit, quod poſt quingentos annos euulgatum fuit. Vide ipſum longius.

His adijcere poſſum, propinquum Beneuentanis exemplum. *Nucem*, videlicet illam, quam vocant *Beneuentanam*. Eam quippe, ſi de antiquo tempore loquamur, immeritò infamat falſa Traditio, vulgiquè garrulitas. Nã reuera, domicilium illic fuit hominis magna virtute, ſapientiaque percelebris: quod alia occasione in Beneuentanorum gratiam patefaciam.

Addam recentius exemplum. Inter Monachos Patauinos Ordinis Sancti Benediſti, & Venetos Franciſcanos, magna lis verte batur præteritis annis: vtra Eccleſia haberet ſacrum corpus B. Lucæ Euangelix, Diuæ ne Iuſtinæ, quæ Patauij, an verò D. Iobi, quæ Venetijs eſt. Vtrinque allegabatur antiqua Traditio. Vtrobique frequens erat B. Lucæ cultus, ac veneratio ex conferta multitudine ciuium, & accolarum. Poſt diutinam tamen diſquiſitionem, Patauiniſ adijudicata cauſa eſt in Romana Curia. Et Venetis Franciſcanis, nihil profuit producta, & vulgo iactata Traditio. Matthæus Lauretus hæc narrat Traſt. de Tranſlat. S. Benediſti cap. 17. Poſſem & alia exempla aſſerre. Sed hæc ſatis ſint. Vnde colligitur, permultas eſſe quas nuperi, de ſuis patribus, & patrijs ſcriptitant narratiunculas, Traditionis vocabulo cohonestatas, quæ poſtmodum à doctis, & prudentibus viris, falſæ eſſe deprehenduntur, & fallaces. Quocirca, Tulliana verba huè aptari poſſunt. *Ijs ſe vocabulis, Traditionis, & famæ, locupletes nonnulli faciunt, ſum habeant nihil.* Optimè S. Cyprianus ep. 63. ſi rectè recolo, *Conſuetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt.*

Age nunc, & altum, ac diuturnum de hac re ſilentium, apud antiquos, ponderemus. Quàm verò ſit validum hoc à ſilentio argumentum, præter Theologos, de quibus ſupra, docuit etiam Bartol. in l. final. C. de reb. credit. his verbis. *Probatio eſt aliquem non ſoluiſſe colleſtam, ſi in libro ſoluentium non reperiatur ſcriptus: nam ſoluentes colleſtam, in libro ſoluentium adnotantur.* Dico igitur: quod à nullo antiquo ſcriptore, neque Beneuentano, neque extero, eſt memorata iſta Traditio. Ipſeque Vipera nihil de ſcripto profert, quod B. Ianuarius ſit Beneuenti natus, niſi quod Cyphius Senator, non ſolum ſacra corpora SS. Feſti, & Deſiderij, ſed etiam, venerabile corpus S. Ianuarij, ad ſe aſportandum, per ſeruum ſuum curauit. Quod quidem eſſi verum eſſet (multas quippe habet difficultates) nihil aliud probaret, niſi voluiſſe eum, illos duos ſanctos clericos, cum ipſorum Epifcopo ſancto coniungere,

gere, & cōtumulare . Profectò, nō omisisset Vipera citare antiquum Scriptorum aliquem, si habuisset, qui affirmaret, id quod caput est, & summa rei, de qua agitur .

Admirandum certè silentium: vt de tanto ciue, & per totam ferè Italianam, etiam tunc cum viueret celebri, nullus vetustus liber, nulla tractatio, nullus apex appareat illorum quos legi Beneuentanorum Scriptorum (nam de exterorum silentio, non est adeo admirandum) quo Beneuentana ista Traditio, & vaga fama firmetur . Non Acta B. Ianuarij, quæ Beneuentana legit Ecclesia . Non Erempertus, qui Beneuentanus fuit è stirpe Ducum . Non Falcus Beneuenti Chronologus . Non alius quispiam . Peruolui equidem multos Beneuenti MM. SS. Codices, Kalendaria videlicet, Lexionaria, Hymnaria, Emortualia, & antiquum etiam illius Ecclesiæ Martyrologium . Sæpè in ijs memoratum legi B. Ianuarium Beneuenti Episcopum, Ciuem autem nunquam, nusquam legi . Cum tamen (quod est valde notandum) in historijs aliorum Beneuenti Sanctorum legatur, eos Beneuenti esse ciues: idemque affirmēt, etiam exteri antiqui Scriptores . Reperi præterea ego, varios libros peruolutando, duos Sanctos, vnum Martyrem, alterum Episcopum (data occasione nomina dabo) quorum Acta, & Vita, produnt fuisse Beneuenti natos . Ergone solius Ianuarij ignota patria fuit, ignota incunabula, si Beneuentanus fuit? Nemo enim id icripit, nemo vel leuiter memorauit . Exitiosa itaque Beneuentanis hæc taciturnitas est . Nam taciturnitas, quæ alioqui muta vocari solet, in hac re dici profectò poterit, valde loquax aduersum illos, & imbecillem illam Traditionem . Imbecillem, inquam: etenim iam supra exposui, quàm caduca sit illa Traditio, quæ graui Scriptorum auctoritate non saburratur .

Sed quid dico de scriptis, librisque mortuorum, qui silendo clamant? Ipsi etiam viuentès, viri alioqui, ore, & efficacia vocalissimi, cum de B. Ianuario sermo esset faciendus, de eius quidem Beneuentano Episcopatu, abundè loquuntur: de Beneuento autem patria, quam nunc Beneuentani dicunt, prorsus tacent . Et eo loco, & tempore tacent, quo, si id verum esset, verbis significare deberent . Capitur Episcopus Ianuarius à lictoribus, iussu Timothei Proconsulis, quod Acta antiqua narrant . Veniunt Festus, & Desiderius Beneuentani Clerici Nolam vsque . Rogo vos, Beneuentani . Quid illos mouit, vt B. Ianuarium tam officiosè inuiserent? Dicetis, Quia ipsorum erat Episcopus . Benè est: sed ad vestram causam tuendam, id non solum non sufficit, sed non parum officit . Anne igitur, respondebitis, Quia & ipse Ianuarius erat Beneuenti ciuis? At verò, vndè hoc habetis, cum Sancti illi Clerici, nihil de hac re, sermone attigerint? Toti quippe sunt in deploranda facti indignitate, & Timothei in talem Sanctum Ecclesiæque vtilem Episcopum iniquitate . *Quare, inquit, tantus, & talis Praesul tenetur in vinculis? Quid enim criminis admisit? Vbi non subuenis periculis tantibus? Quis ab eo eger visitatus, non statim sanatus est? Quis ad eum tristis aduenit, & non gaudent discessit?* Denique, nihil quod suum ciuem amiserint, lamentantes illi Beneuentani Clerici exponunt . Nullatenus commemorant Patriæ iacturam, sed solummodo recensent laudanda, & admiranda B. Ianuarij Episcopi, in gregem suum egregia facta . At verò, si is, non modo Episcopus, sed ciuis etiam Beneuenti fuisset, quis neget eosdem lamentaturos quoque fuisse, nobilissimi ciuis propinquum vitæ periculum, & imminentem Patriæ calamitatem? Arbitror certè, syncerum quoque Lectorem, qui seriò rem consideret, nostræ huic existimationi consensurum .

Si-

Simile argumentum sumi poteft ex facto Siconis Beneuentani Principis, atque dicto. Euolui ego non femel illam vetuftam narrationem ex MM. SS. Codicibus fcriptam, Translationis venerandi corporis S. Ianuarij, quæ ante octingentos annos facta eft à Basilica Neapoli propinqua, Beneuentum. In ea itaque Translatione Neapolitanis funeftiffima, fi quæras, Quamobrem Sico D. Ianuarium Neapoli abstulerit, & Beneuentum, ipfemet intulerit, illa vnica ratio adducetur, quòd Beneuenti Epifcopus, fuæ fedi iure, ac merito deberet vel mortuus reddi. Quocirca, is, qui fcripfit Acta Translationis, illique interfuit, fic loquitur. *Latatur Sico Princeps, quòd Patrem fibi, fuisque reduceret, quem nullus poterat precedentium Principum reuocare.* Cur *Patrem*, hoc eft, Epifcopum, vocat, non autem, & ciuem? Vis vt breuiter dicam? Quia B. Ianuarius Epifcopus quidem Beneuenti fuerat, ciuis non fuerat. Valet enim hoc loco illud legale pronunciatum. *Qui de vno dicit, de alio negare videtur.* Nulla enim tunc fuit caufa tacendi de ciue, immo omnis caufa, & opportuna occasio id dicendi aderat, fi fuiffet ciuis.

Quocirca, valde frigida eft refponfio illa, quam Anonymus, ne nihil dicere videatur, adducit, inquiens. *Superfluum fuiffet ciuem nominare, quia ciuis erat.* Non aduertens quòd, fi hoc eius effatum verum effet, fuperfluum, etiam fuiffet vocare *Patrem*, fiue Epifcopum: iam enim omnes, qui illic erant, fciebant B. Ianuarium fuiffe Epifcopum. O quantum cæca eft neceffitas! Sensit fe cenfor argumento obftrictum, nec viam videbat euadendi. Quid facit? Id negat de S. Ianuario debere dici, quod de Socijs eius, antiquus ille Actorum fcriptor iterum, atque iterum dicit, his verbis. *S. Sofium Diaconum ciues fui Mifenates tulerunt. Pateolani quoque, S. Proculum Diaconum, & S. Eutyctem, & S. Acutium ciues fui tulerunt.* Ecce, fcriptor ille, non existimat fuperuacaneum iftos Sæctos Ianuarij Socios, poftquam Diaconos appellaffet, appellare & ciues, quia verè erant ciues. Anonymo autem videtur fuperfluum, B. Ianuarium appellare ciuem, *quia erat ciuis.* Hanc etiam egregiam regulam adhibet, cum vult, Gualterium Tarentinum Archiepifcopum, ex ciue Neapolis, facere Beneuenti ciuem: cum tamen conftet ex antiquis Ecclefiarum tabulis, & ex Summorum Pontificum Bullatis literis, quas Ferdinandus Vghellus Abbas Cifterciensis, vir Ecclefiasticarum antiquitatum peritiffimus, propediem tradet imprimendas typis, fuiffe Neapolitanum. Siftit tamen in fua hac regula Anonymus, docetq; effe ciuem, caufam poffe effe tacendi, quòd fit ciuis: &, quod eft futilius, id nobis exemplo Catalogi Epifcoporum Beneuentanæ Ecclefiæ nititur perfuadere: afferens ideo in illo Catalogo, Epifcopis exteris tantummodo fuiffe patriæ nomen adiectum, ciuibus autem Beneuentanis nequaquam, quia id fuperuacaneum æftimaretur. Quafi verò, norma loquendi, & tacendi Catalogus ille fit. At in ipfomet Catalogo hallucinatus eft. Nominat enim Catalogus ille, cuius exemplum apud me eft, quofdam Beneuentanos ciues, vt Landulphum Radulphi Ducis filium, Francifcum de Rubino, & alios quofdam, quorum, eo ipfo quòd profapiam declarat, declarat & patriam. E contrario autem, quofdam externos nominat, tacita ipforum & patria, & profapia.

Sunt præterea aduerfus cenfuræ auctorem aliorum quorundam haud taciturna fientia, quæ consideranda erunt, animo nulla finiftra affectione præoccupato. Ecce enim tota plebs Beneuentana, cum facrum Epifcopi fui corpus à Sicone delatum læta celebratione exciperent, omnes faufta

voce dixerunt. *Benedictus qui venit in nomine Domini: quia post tot tempora, Patrem nostrum accipere meruimus.* Ecce, *Patrem nostrum*, inclamant, & congeminant: non, *ciuem nostrum*. Qui tamen, non minus gloriari potuissent, se tantum ciuem excipere, & habere, quàm Præsulem. Quid ita? Adeone obscurus & vilis est hic ciuis, vt memorari non sit conducibile? Neminem arbitrò id dicturum. Silentij igitur Patriæ, alia causa extitit. Quænam? Quia, non erat ciuis. Alioquin, quis non videt, quòd si B. Ianuarius non modo Episcopus, sed ciuis etiam Beneuenti fuisset, hoc proculdubio plebs illa, & Proceres expressissent? Nonne ipsa natura dictante, vniuersi Ordines Beneuentani, qui ad sacrum Ianuarij corpus excipiendum confluxerant, impensius conclamassent, suum Beatum ciuem, in suam caram Patriam reportari, & ad sua illum reponi cunabula? Nulla certè vnquam fuit, nullaque est, vel infima ciuitatula, cui si solemnè celebritate excipiendus sit Episcopus, qui simul Præsul sit, & ciuis, non gloriabunda clamitet, se suum ciuem habere Pastorem. Et erit nihilominus, qui imaginari possit, adeo claram, & amplam Urbem Beneuentum, si S. Ianuarij Patria fuit, ipsam solam descivisse à naturali loquendi modo, à consuetudine omnium Urbium, ab officio verbis exprimèdo, in omnibus patrijs, in suos ciues vsitato. Ipsamque solam, fuisse tanti ciuis in tam magna occasione, tam profundè oblitam? Profecò id mihi, & cordatis lectoribus persuadebit nemo.

Vis Lector plura? Plena enim est hæc materies argumentorum. Ipsemet inclytus Ianuarius, antequam Neapoli discessisset, fideli cuidam Neapolitanæ mulieri apparuit, vt Acta Translationis longiusculè à principio tradunt: eamque fecit certiore, se Neapoli propediem discessurum. Mulieri verò sciscitanti, quonam abire vellet? Respondit, *Beneuentum: plebs enim mea est.* Expende mecum lector hæc verba. Non, inquit, Neapoli emigro, & Beneuentum abeo, quia ciuitas illa, mea patria est: sed, quia *plebs mea est: Mihi scilicet Episcopo, à Pastorum Principe commendata.* At verò, si ciuis etiam Beneuenti fuisset, proclive quidem est, vt, quisquis hoc leget, existimet illum fuisse dicturum, se Beneuentum abire, quia Pastor fuerat eius Urbis, & ciuis. Non enim obliuiscuntur cœlites terrestri patriæ. Neque dedignantur ostendere se ciues, qui præcipuo studio solent, nisi peccata obstant, ab alto æthere ciues suos fouere. Audi D. Maximum Taurinensem Episcopum, & ciuem, serm. 85. *Mater quodammodo dulcis est patria, qua alumnus suum, nusquam, & nunquam immemorem sinit esse sui.* Quare igitur B. Ianuarius, se Episcopum Beneuenti dicit, ciuem nõ dicit? Quia, scilicet, quàm verum est Beneuenti Episcopum fuisse, tam à vero longinquum est, Beneuenti cunabula habuisse.

Hactenus, viuentium hominum taciturnitas, à me producta est, vt Traditionem Beneuentanorum, testibus esse destitutam clamet. Nunc autem, ipsorum etiam parietum silentium proferam, illis aduersum. Sed de hoc S. sequenti. Contendentibus Beneuentanis, domus cuiusdam testimonium, pro se stare.

Quidnam

*Quidnam de Domo, qua Diui Ianuarij fuiſſe dicitur,
ſit ſentiendum.*

§. VI.

EXtat Beneuenti Domus quædam, quam dicunt illam eſſe, in qua mater S. Ianuarij, cum audiuiſſet ſuum filium in Nolanum carcerem fuiſſe coniectum, illico beatum ſpiritum exhalauit. Neque hic ſiſtunt Beneuentani. Sed, vt refert Anonymus, id inſuper ex Traditione ſe habere affirmant. Videlicet, in ea Domo B. Ianuarium fuiſſe natum. Nul- lum tamen ſcriptorem proferunt, qui hoc aſſerat. Interroganda ergo Domus, &, quid ſilentio ſuo dicat, attendendum. Nam certè Beneuentanis minimè ſuffragabitur. Compertum enim mihi eſt, eam quam oſtentant domum, etſi noua dici non poteſt, non eſſe tamen adeo vetuſtam, & caſcam, vt ætatem ſæculorum prope quatuordecim representet. Tot enim ſæcula, illi danda ſunt, ſi parentum Ianuarij domus fuit. Aſpexi ego illam, cum Beneuenti eſſem, cominus: & mecum nonnulli alij. Mirum profecto viſum eſt, ac proſus difficile creditu, tanti, vt aiunt, temporis ædem adeo paruis, & paucis nunc rimis hiſcere. Proſtat igitur, & preſſis labijs dicit. *Non ſum illa domus.* Ne autem me ſeueram nimis arbitrum, Beneuentani putent, ecce Alciatus prodit magnus ille Iuriſconſultus, atque Hiſtoricus. Hic cum Mediolani vidiffet palatium illud, quod vulgus Traiani Cæſaris fuiſſe opinabatur, non eſſe rimofum, neque ruinam comminitans, iure ac merito, Hiſtor. Mediol. lib. 2. cenſuit, illud nequaquam fuiſſe Traiani domicilium, ſed Luchini Vicecomitis, qui duodecim circiter ſæculis, fuit Traiano poſterior. Quid prudens iudicium amplexati ſunt poſteri. Rectè quidem; nam lenis eſt iuuenum vultus, rugoſus ſenium. Non poterunt igitur pro Beneuentanis teſtificari parietes illi, nulla fermè rima, nullo hiatu patuli. Dicit fortasſe quiſpiam, Pantheon illud admirabile Romæ, Dominicum aureum Antiochiæ, & Sophiæ Templum Conſtantinopoli, &, vt ait Biloſta, Multa ſacra ædificia Beneuenti antiquiſſima, & ſublimiſſima, adhuc vſque diem extare, ac ferè integra, quæ nec diffiliunt æuo, nec rimis videntur apertis. Verum id quidem eſt, Sed iſtam Beneuentanam Domum, de qua loquimur, non eſſe tam firmis, tamque immenſis extruccionibus ædificatam, ipſi pœnè cœci vident. Ergo, quod rimas adhuc non egerit, ea cauſa eſt, quia, multis fortè ſæculis poſterior eſt ea domus, ætate B. Ianuarij, & matris eius.

Quod ſi Beneuentani dicant, ideo parietes illos non eſſe rimofos, quia antiqua illa Ianuariorum domus, vetuſtate corruit, & inſtaurata aliquoties fuit, ac innouata. Ipſi certè ſibimet, hoc dicto aduerſabuntur. Nam conſequenter, negabunt extare nunc illos ipſos antiquos parietes. Simulque fiet, nequaquam à Beneuentanis eos oſtendi aduenis poſſe, & adſtanti populo dici. *Hæc eſt illa beata domus. Hoc in cubiculo, felix illa mater, D. Ianuarium peperit.* Sed ſolummodo licebit dicere. *Hoc loco domus fuiſt:* ſi tamen illa fuit. Exemplo ſint plures antiquæ Sanctorum domus, quæ Romæ, Neapoli, & in alijs plerisque vrbibus olim extabant. At quia poſteri in earum parietinis, Tempa, vel ſaltem Ædiculas extruxerunt, illæ nunc non appellantur, neque appellari poſſunt, *Domus Sanctorum*, ſed Eccleſiæ illis locis ædificatæ, quibus domus illæ antiquæ ſteterunt. Itaque Romæ domus

SS. Cæciliæ, Valeriani, Marcelli, atque Alexij: Neapoli, domus S. Agrippini Episcopi, in Tempa versæ sunt, & à fidelibus adeuntur, non vt iam domus, sed vt Tempa extructa, vbi fuerunt dirutæ illæ domus.

Fuisse quidem Ianuarij matrem Beneuenti, credibile est. Solet enim matrum amor eo progredi, vt cara pignora sollicitè comitentur. Sic Monica ex Aphrica in Italiam cum Augustino filio venit, ac Mediolani diu mansit. Sic in Menologio Græcorum die 13. Martij, Pomenia mater Alexandri Martyris, filium Romam vsque, & Bizantium prosequuta legitur, ibique demorata, quotisque tormentorum ille victor euolauit in cælum. Sed in ea domo habitasse, quam ostendunt, ipsamet domus, ob ea, quæ dixi, facit ne sit credibile. Quod etiam suadetur, ex eo quia ab ipsis quoque Beneuentanis, haud magni olim ea domus æstimata fuisse videtur. Obseruandum est nullam ferè extitisse in Italia Urbem, quæ certo sciuerit domum quampiam se habere ab aliquo sancto homine in Diuorum numerum relato inhabitatam, quam in Ecclesiam non conuerterit. Notabis autem Lector aliquando etiam viuente ipso, qui postea vt sanctus cultus fuit, natale ipsius solum, Deo fuisse sacratum. Lege vitam S. Placidi à Gordiano conscriptam, cap. 12. vbi Tertullus pater eius, Domum in qua Placidus filius eius natus fuerat, in vrbe Roma in Coelio monte, B. Erasmi nomine dicauit, ac Sancto Benedicto concessit. Tuetur se Bilocta exemplo D. Caroli in Britana ciuitate nati. Et Beati Io. Capistrani, & Claræ à Monte Falco. Sed quanto temporis interuallo hi à Ianuariò distent, qui sub Diocletiano sanguinem fudit pro Christo, cum videat quisque, redarguit etiam Beneuentanorum socordiam, immò negligentiam, cultum Episcopo suo non reddentium. Displicuit autem mihi, Biloctam in hoc, relicto exemplo Urbis, & præcipuarum Italiæ ciuitatum, Oppida & ciuitatulas in sui defensionem adduxisse. Præterquam quod S. Carolus ibi natus tantum asseritur, non longo incolatu demoratus: neque Episcopali eius vrbis dignitate decoratus. Quod ergo tot sæcula præterierint, quot illi iam dictæ domui tribuunt, nec vllam tamen eo loco in B. Ianuarij honorem excitarint Ecclesiam, causa alia non apparet, nisi, quod superioribus sæculis, nondum orta ibi erat traditio illa, & fama de Beati Ianuarij incunabulis. Atque indidem mihi videtur euenisse, vt domus illius habitatio (quod à Beneuentanis audiui) & olim locata sit, hodieque locetur: cubiculo vno, quo B. Ianuarium natum fuisse dicunt, paucis ab hinc annis excepto.

Tandem, aduerte Lector, id quod Camillus Tutinus aduertit, nempe, quod si Ianuarij domus ista fuit, certè non huius Neapolitani fuit, sed alterius Ianuarij, qui & Beneuenti Episcopus fuit, floruitque anno 347. interfuitque Concilio Sardicensi cum Calepodio Episcopo Neapolitano, & Vincentio Capuano. Vide ipsum extremo capite Vitæ S. Ianuarij. Quod si dicas, huiusce secundi Ianuarij tempore, fuisse redditam Ecclesiæ pacem, ideoque licuisse Episcopis publicas habere domos: id haud inficior: & asfero, huic Episcopo licuisse publicè in ea domo habitare. Sed hoc nihil ad rem nostram, ad auferendam huic secundo Ianuario domum.

Iudicium

*Iudicium de Nou-antiquo Cyphij Epitaphio, Beneuenti,
ut dicitur, reperto.*

§. VII.

A Quo-nam, & quando fictitium hoc epitaphium compositum fit, æ in marmore sculptum, & parieti Ecclesiæ Sanctæ Luciæ affixum, prorsus ignoro. Suspecta tamen res est, si obseruemus Viperam in sua censura contra Neapolitanos, nullam prorsus huiusce epitaphij mentionem fecisse: cum illam ediderit anno 1633. & epitaphium dicatur inuentum die 15. Iulij anni 1624. in publicis tabulis notarij, cuius hæc sunt verba. *Repertum, ut dicunt, sub terra imis.* Siccine formidabile telum cõtempfit Vipera? Si qua verò fides mihi adhiberi debet, hoc cum veritate assero. Deciduo autumno eiusdem anni 1624. me Beneuentum adijisse, non mœnia solum, marmora, & Tempia perscrutatum, sed minutula quæque diligentissimè rimatum, inuestigandis antiquitatis ruderibus, ipso etiam, Vipera comite, ac indice: & tamen, nihil de hoc epitaphio ante paucos menses, ut volunt, reperto. Quin etiam, & Beneuentanis lapidibus, à Gualthero summa diligentia collectis, fateor ab ipsis me fuisse honestatum, in quibus tamen de Cyphiano isto epitaphio nihil. Ab ipso etiam Gualthero, quicũ amicitie vinculo nexus fui eosdè accepi lapides, Cyphiano excepto. In hoc itaque refellendo partes meæ erunt: Ac, non meæ solummodo, sed & aliorum. In gratiam Lectorum, iterum illud hic ascribendum censui.

D. M.
IANVARIO, ET FESTO : : : : IDERIO BEN.
VT QVOS IVNxit VNA
AMOR, PATRIA, ET MORS
SERVARET MONVM.
: : : CYPH. S. EXORATA PLE.
M. P.

Hiulcum illud implendum est sic. ET DES. contracta verba extende sic. BEN. *Beneuentanis.* CYPH. S. *Cyphius Senator.* MONVM. *Monumentum.* M. P. *Monumentum posuit.* His ipsis punctis, & commatibus distinctum extat impressum. Suspiciosum mihi reddiderunt epitaphium istud, & opinationes meæ, & doctorum virorum, quos consului Responfa.

Et primo quidem, epigraphe illa. D. M. hoc est *Dij's manibus*, gentilissimum redolens, vnde-nam in sepulchro Martyrum aduecta est? Constantini æuo vixit Cyphius: quando Christiana religio caput iam erexerat. Hic si athletic Christi monumenta erexisset, vtiq; idololatriæ persecutor cõfendus esset. Cur sacra profanis miscuisse asseretur? Paulo clamante. *Qua conuentio lucis ad tenebras? Aut qua communicatio Christi, & Belial?* Paulo inquam, qui alias dixit. *Fugite ab idolorum sculptura, Nolo vos socios fieri Dæmonũ.* Sed ignotus iste Beneuentanus (si Beneuentanus fuit) facit Sanctos dæmonum socios. Dominus Bilocta interpretatur. *Diuis Martyribus.* In qua interpretatione bis peccat. Primò, quod sibi vetera interpretandi, auctoritatem arrogat: cum nemini liceat aliter ea interpretari, præter id, quod antiqui ipsi nobis tradiderunt. Et iterum, quòd *Diui* nomen vsurpat, à nemine vnquam, primis illis sæculis, Sanctis attributum.

Dum

Dum dicitur *Et Feflo, & Defiderio*, illud primum *Et* redundat, atque fu-
perfluum est. Minimum hoc erratum est: sed indignum eo Senatore, nec
non & tempore, & ciuitate Beneuenti.

Ben. exponunt *Beneuentanis*. Inſueto prorfus breuiandi modo. Legatur
Gruterus in Inſcriptionibus Orbis: Legatur Gualterus in Tabulis Siciliæ.
Hi docebunt, talem decurtandi modum recentem eſſe, nec vnquam apud
antiquos reperiri, apud quos *Beneuent.* vel *Beneuentani* ſemper legitur. Ac-
cedit rã *Ben.* ſolitarium, extendi, vt *Beneficium*, ſiue *Beneficiarium* ſignificet.
Dixi *Solitarium*: Nam ſi ſubſequa ſit littera *m* ſignificabit, *Benemerenti*. Sic
Gualterus pagina 72.

Interiacentes virgulæ inter Sanctorum nomina, nequaquam redolent
antiquitatem. In epitaphijs enim antiquis, aut nihil ponitur, aut punctum.
At neque in fine verſuum, puncta aliqua eſt videre in antiquis Inſcriptioni-
bus apud Gruterum, ſicut in iſta ficta Inſcriptione.

Pendet locutio iſta, alioqui debilis, ac frigida. *Vt quos iunxit amor, pa-
tria, & mors, ſeruaret monumentum.* Dicendum namque erat, *idem, ſiue vnum
ſeruaret monumentum.*

Quiſquis ille fuit, qui è ſuo cerebro eam composuit Inſcriptionem, &
incautè dum *Cyphij* nomen decurtauit, poſuitque *Cyph.* non aduertit *Auſto-
ri*, ſiue *Poſitoris* monumenti nomen, nunquam decurtari. Ac tum maximè,
cum is obſcurus potius ſit, quàm notus. Iterum Gruterus eſt conſulendus,
præſertim cum de *Cipio*, aut *Cepio*, conſimili prorfus nomine cum *Cyphio*
meminit, integro ſemper, ac nequaquam, ne in literula quidem decurtato
nomine. Vide ipſum tomo 1. pag. 676. & 679. & tomo 2. pag. 1077. Quod
non de *Cipio* ſolum dictum eſto, ſed de quocunque etiã *Poſitore*.

Sequitur. *Exorata plebe.* Cuius nam ego prius vicem indoleam, ne ſcio.
An beatæ illius trigæ Martyrum, an *Cyphij* Senatoris. Illis quidem, con-
ciuibus Beneuentanis, illic cumulatis, vt Epitaphium inſcriberetur, exorã-
da fuit plebs Beneuentana? Anne repugnabat illa, hoc obſequij genus, ſa-
cris ipſorum liſanis exhibere? Sed iam Chriſtiana erat, eique ad Chri-
ſtum per Photinum Petri diſcipulum conuerſæ, trecentefimus ſuebat an-
nus. At verò ſi *Cyphius* Senator erat (litteram enim *S.* *Vipera* interpretatur
Senator), vt quid plebis voluntate in ſepulcri erectione detinebatur, ita vt
neceſſe fuerit illam exorare? Exiſtimo autem, Beneuenti, inſtar Romæ, Tri-
bunum plebis maximam habuiſſe in eam auctoritatem. Legendus Cicero
orat. 2. de legib. & ibi Manut. Quod ſi ſecus fuit, ad Beneuentanos ſpectat,
huius municipalis legis nos facere certiores. Tuncque dicam, ſcribendum
potius fuiſſe *conſenſente*: non, *exorata plebe*.

Sed, quando antiquitatem non redolet hæc Inſcriptio, vtinam ſaltem
pietatem redoleret! At quiſnam Beneuentanorum æquo animo ferat, nul-
lam hic ſanctitatis, aut dignitatis, aut martyrij, fortiffimorum athletarum,
feri mentionem? Dicam cum Cicerone. *Ex hoc maximè vitanda rei tam ne-
ceſſaria, tanta incuria.*

Aduertendum tandem eſt, quod quamuis repetatur bis *Monumenti*
nomen, monumentum tamen nullum hic eſt. Cum enim monumentum, aut
laudatorium, aut *ſepulcræ* eſſe debeat, hinc neutrius generis eſt. Nam *laudato-
rium* quidem dici non poteſt, quod laude omni caret, cum neque ſanctita-
tis titulo, defunctos cohoneſtet. Neque ſepulcræ: quandoquidem, Sena-
tore *Cyphio*, corpus Sancti Ianuarij, non Beneuenti, ſed in agro Marciano
erat,

erat, vnde Neapolitani illud extulerunt, atque in Ædem sacram prope Neapolim collocarunt. Deflectit ergo à veritate Inscriptio.

Hanc ego cenfuram huic epitaphio appendo. Nunc quid cœteri à me confulti fenferint, libenter adijcio. Nolui enim in re tanti momenti, mihi adblandiri.

Abrahamum Bzouium merito primo loco afferam: virum Europa tota celeberrimum, atque veluti Baronium rediuuium. Is lectis, quæ de hoc epitaphio collegeram, tale edidit de me testimonium. *Quod ex præfæto nouitisa Inſcriptionis marmore, Diuum Ianuarium magnum Martyrem exemerit, illumque non Beneuentana, ſed Parthenopeæ Urbis ciuem, certioribus argumentis fuiſſe conſtabiliuerit R. P. Antonius Caracciolus, ex Inſtituto Theaſinorum Theologus, Viſidicis, & Antiquarij titulos promeretur. Ita cenſeo Roma Kalend. Nonembr. Anno MDCXXXV. Ego Abraham Bzouius S. T. Magiſter. Ord. Prædic.*

Huic ſubnecto Leonem Allacium, Graij, & Latij ſermonis peritiſſimum, principibus ideo viris, ac litteratis omnibus, ob ea, quæ edidit, vertit, illuſtrauit, meritò cariſſimum. Huius ad me litteræ Julio anni 1632 datæ, inter alias, hæ particulæ, epitaphij veritatem confringunt. *Præter inſuetum illum breuiandi modum, nimirum Cypb pro Cypbio ponendo, illud etiam explicandi S. pro Senator, nullibi inuenitur: quamuis S. C. pro Senatus Conſulto ſapiſſimè exprimat. Formula item illa. Exorata plebe, niſi municipalem aliquam legem vedeas, quidnam ſignificet, non video. Neque item, Ple. pro plebe: & repetitum monumendi nomen ibi M. P.*

Martius Mileſius Sarzanenſis, candidi ſenex iudicij, cuiusque opera Gruterus in Opere illo ſuo Inſcriptionum Orbis uſus fuit, hanc de epitaphio protulit ſententiam. *Fiſtitium eſt, & recentis compoſitoris inuenſum.*

Andreas Victorellus, dignus in quem Leo Allacius, talis ac tantus vit tot laudes cumulauerit in Opuſculo ſuo Apum Vrbanarū, cum audiſſet à Martio Mileſio prolatum iudicium, probauit illud: inque eius laudem, utpote in virum de antiquitate optimè meritum excurrit. Alios prætereo multos, qui Romæ confulti fuerunt, quos tacito nomine idè ſenſiſſe, ſcripſit mihi quidam non obſcuri nominis amicus. Quorum vnum, idemque fuit effatum. *Nouitiam videri Inſcriptionem, minimèque antiquam.*

Ad hæc, quid Academia Veronenſis Filarmonica ſenſerit, illa ſcilicet Academia, in quam verè illud Scaligeri quadrat. *Non animi, non & ingenij vigor acrior uſquam.* Teſtimonium ab eius Regentibus dato, & obfirmato declarat, quod eſt huiusmodi. *Cuncta, qua epitaphio oppoſita fuerunt, optima ſunt, atque ſubſiſtunt. Addi etiam poſſet, quòd locus ſepultura à Decurionibus municipio- rum, non à plebe concedebatur. Vnde in epitaphijs illud ſapiſſimè legitur, L. D. D. D. hoc eſt. Locus datus decreto Decurionū. Improprium præterea eſt illud, ſeruaret: Monumenti enim eſt, ſegere, non verò à corruptione ſeruare. Sic in plerisque Inſcriptionibus. Quid præſerea, doctiſſimis, & erudiſſimis oppoſitionibus addamus, non habemus.*

Mediolanum quoque, vbi litteratorum eſt copia, adire volui. Accepi inde litteras anno 1635 Nonis Iunij à Paulo Sfondrato noſtræ Religionis Sacerdote, Gregorij Quartidecimi Pontificis Maximi ex fratre pronepote, viro integerrimo, & ſacra, profanaque eruditione cōſpicuo, his propemodum verbis. *Hæc Inſcriptio, communi omnium conſenſu reiſcitur, utpote adulterina, & fiſtitia.* Et iterum XVIII. Kalen. Decembris. *Bedeunti è Belgio Emanueli Theſauro, viro ad miraculum, in re antiquaria nato, Inſcriptionem oſtendi. Reiſcit ipſe*

ipse illam, uti supposititiam: probat verà summo opere adductas à se contra illam rationes: commendatque suum de vera Sancti Ianuarij patria Opusculum.

Non itaque solus ego, & Neapolitanus desipui, quando fictitiam esse inscriptionem sensi: sed mecum desipuere tot doctissimi viri, & exteri, nulla passionum prurigine titillati: sed sola veritate compulsi, pro venerandæ antiquitatis defensione.

Demonstratur, Coniecturas in Historijs locum habere.

§. VIII.

A Nonymus ille auctor, cum ad vestigandam veram D. Ianuarij patriam, coniecturas multas adduci videret, easque verosimillimas, effugium illud adinuenit, sua minimè dignum scientia. *Coniecturas nempe, non habere locum in historijs.* At longè fallitur. Sunt enim ipsæ ad veritatem vestigandam, vel magis magisque firmandam, cum utilitate adhibendæ. *Ipsa quippe rerum tractatio, & questio, ut verbis utar Tullij de Orator. lib. 3. quosididè gignit aliquid, quod vestiges.* Ex antiquis, promam laudatissimum Crispum *Romana primum in Historia.* Is enim, vix incipit Catilinæ coniurationem enarrare, & coniecturas adhibet. Nam, volens persuadere Lectoribus, Atheniensium antiqua gesta, fuisse longè minora, quàm fama tradidisset, eaque factis Romanorum censenda esse inferiora, ea coniectura argumentatur, & euincit. Nimirum, quòd res Athenièsiùm, ac præcipuè reportatas bello victorias, magni ingenij, atque eloquij Scriptores exposuissent: indeque euenisse. *Ut Atheniensium tanta haberentur, quantum verbis ea potuere extollere præclari Narratores.* Sed in prisca illa Romanorum Republica, *optimus quisque, facere quàm dicere, & sue ab alijs benefacta laudari, quàm ipse aliorum narrare malebat.* Idem Crispus, paulò post, prudenter docet, clandestinas coniurationes in adytis Catilinæ domus, congressu fœdarum libidinum, & commestationum largitate sociatas, non magis fama, quæ fallax esse solet, quàm coniectura ex manifestis Catilinæ sceleribus sumpta, odorari, ac detegi posse.

Tædet me per operosum illud, sed certè utilissimū Opus, inscriptum *Penn Artis historica*, spatium. Ibi enim, obuia multa esset inuenire, ad hanc penitus, & omninò firmandam veritatem. Ex alio tamen recenti Scriptore, sed omnium calculis laudatissimo, Augustino Mascardo *Artis historicae tract. 2. cap. 4. id conabor euincere.* Doctissimus quippe hic vir, coniecturas appellat, *eruendæ occultæ veritatis efficacia instrumenta.* Quæ si cum iudicio, rerum circumstantijs aptentur, nunquam, aut raro, eum, qui ijs innitatur, fallent. Quinimo, earum ductu, ad infallibilem quisque veritatis cognitionem pertingeret. Exemplo id Milonis, Clodij interfectoris explicat. Cuius absolutionem, vel condemnationem, siue, esset ne ipse inuasor, an inuasus, ex Marci Tullij sententiâ in Oratione, quam pro eo dixit, ex factorum circumstantijs docet esse vestigandum. Milo, ait Cicero, *cum in Senatu fuisset, eo die, quo ad Senatum dimissus est, domum venit: calceos, & vestimenta mutauit: paulisper dum se vxor (ut fit) comparat, commoratus est. Deinde profectus est, id temporis, cum iam Clodius, siquidem eo die Romam venturus erat, redire potuisset. Obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Graecis Comitibus, ut solebat, sine vxore, quod nunquam ferè. Cum bis infidiator, qui iter illud*

illud ad eadem faciendam apparasset, cum uxore uerberetur in rbeda penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, ac delicato ancillarum, puerorumque comitatu. Vides, vt Cicero, ex coniecturis decernendum iudicat, quisnam inuasor, quis inuasus censendus sit?

Ad hæc, si coniecturas ex historijs elidat Anonymus iste Beneuentanus, incautè, multum patriæ suæ splendoris adimet. Etenim audiui à Beneuentanis nonnullis, cordatis quidem, & eruditis viris, hac probabili coniectura suaderi posse, post Photinum primum Beneuento Episcopum à Petro datum, extitisse alios atque alios Episcopos, vsque ad D. Ianuarij inaugurationem, eo quòd, alioquin dicere oporteret rem absurdissimam. Per totos scilicet ducentos quadraginta annos, qui inter Photinum, & Ianuarium abierunt, nullum Beneuenti extitisse Episcopum, qui regeret iam dudum fundatos in ea Vrbe Christianos. Cogitur itaque Anonymus, si verum, & patriam amat, ingenuè fateri, coniecturas etiam in Historijs esse validas, & conuenienter, cum res postulat, adhiberi.

Solidissimis testimonijs probatur, Ianuarij patriam fuisse Neapolim.

§. IX.

Dixi supra §. 5. *Silentium, & Dissensionem auctorum* obstare vanæ Traditioni de patria Ianuarij, quæ sit Beneuentum. De silentio satis ibi dictum est. Nunc Auctores cumulandi, qui ab ea dissentiunt Traditione, dum Ianuarium Neapolitanum faciunt.

I. Inter omnes autem, primum locum habere debent Acta Martyrij S. Ianuarij, & Sociorum. Nam, non potest in hanc rem de qua agimus, adduci quidquam æuo antiquius, & auctoritate grauius, quàm Acta huiusmodi à Diaconis, & Subdiaconis procurata, & ab Ecclesiæ Notarijs, iuxta antiquorum Summorum Pontificum Clementis, Antheri, Fabiani, & aliorum legem exarata. Horum verò Actorum multa extant exempla, quæ ipso caractere Longobardico, testantur antiquitatem. Ex his certis & publicis monumentis, dubio procul habetur B. Ianuarium fuisse Neapolitanum ciuem. Verba ipsa recitabo, atque expendam. *Christiani verò diuersarum Vrbiũ, custodiebant corpora Sanctorum, Ianuarij videlicet, & Sociorum, vt ea nocte raptim tollerent, & in ciuitatibus suis sepelirent. In ciuitatibus suis, inquit, Hoc est in patria quisque sua, ciuem quemque suum tumularent. Id enim subijci debet, ait Iureconsultus in l. cum pater, ff. de legat. 2. quod verba secum trahunt.* Hoc namque verba illa trahunt. Ergo causa nulla apparet, cur, exēpli gratia Misenates Sosium potius, quàm Proculum: & Puteolani Proculum potius, quàm Sosium: ac Beneuentani Festum, & Desiderium potius, quàm Eutycetem, & Acutium, in suam quique patriam detulerint. Considerandum præterea est, iam dictam narrationem esse vniuersalem. Itaque, omnes illos septem Martyres comprehendit. Omnes enim nocte illa, è terra, in qua iacebant, sublati fuere. Quo circa, sicut Misenates ideo Sosium, Misenum transtulerunt, quia ciuis erat eiusdem ciuitatis, eademque ratione Puteolani suum ciuem Proculum, ac Beneuentani suos ciues Festum, & Desiderium: ita etiam necessariò inferendum est, ob id potissimum Neapolitanos sustulisse B. Ianuarij corpus, quia ille Neapolitanus erat ciuis: & in ciuitate sua sepeliendus.

Vt huius vim testimonij eludat Bilocta, prouocat ad regulas Grammaticales, contenditque *to suis* ad ciuium patrias esse referendum. Dixisset clarius, breuiusque, *suis* esse reciprocum. Cur id impugnet, nescio. Cum ipse in eundem impegerit scopulum, quando pagina 4. de Villano verba faciens, dicit, *suum testimonium*, debuisset enim dicere, *testimonium ipsius*. Sed meminisse debuerat Bilocta, eam *sui* reciprocationem, haud esse perpetuò à Latinis seruata. Et quia ad Grammaticos prouocauit, do illi exempla eorum, qui flores sunt Latij illibati sermonis. Teren. Hecyr. *Mater quod suasi sua*. Cicer. Attic. 4. *Vix tamen sibi de mea voluntate concessum est*. Virgil. Æneid. 4. *Tum breuiter Barcen nutricem affata Sicbaï. Namque suam patria antiqua cinis ater habebat*. Sed magistellis scholarum ista relinquamus. Ac demus Biloctæ reciprocationem *sui*, quid ad ea verba cuiusdam concionatoris, de quibus infra respondebit. *Qui Sancti septem, unusquisque eorum ciuitatis sue perceptum à Domino Patronatum exercētes, &c.* Nulla enim hic ciuium est mentio, ad quos *to sua* referri posset. Ergo ad patrias ciuitates est referendum.

II. Hoc ipsum paulò post Acta eadem declarauerunt: & quæ generaliter dixerunt, distinctius explicauerunt, his verbis. *Corpora Sanctorum iacuerunt ad sulfotariam, alias sulfurariam, ubi postea dignam B. Ianuarij Ecclesiam condiderunt. Nocte verò, cum unaqueque plebs sollicitè suos sibi Patronos rapere festinarent, Neapolitani B. Ianuarium sibi Patronum tollentes à Domino meruerunt*. Habetur itaque ex Actis, vnamquamque ciuitatem, suos ciues, & Patronos habuisse, & in suis Ecclesijs sepelisse. Ex Patrocinio itaque optimè inferitur, & Natale solum. Quod in fine Actorum clarius elucet his verbis. *Qui Sancti, septem, donante diuinitate, unusquisque eorum, ciuitatis sue perceptum à Domino Patronatum gerentes, omnibus petentibus, præstare non cessant*. Quid clarius? *Ciuitatis sue Patronatum*.

Hic mihi adnotandum est, persecutionum rabie in Christianos sequēte, ex Dei prouidentia factum fuisse, vt ciues, suarum essent ciuitatum patroni: ac maximè ij, qui martyrio Christum essent confessi. Lege Prudent. Hymn. in SSS. Fructuosum, Augustinum, & Eulogium. Vitam S. Triphonis Martyris, Præfationem sermon. S. Zenonis Veronen. atque alias SS. Historias. Cur autem Martyres præcipuè in patronos suos eligerent, explicat S. Io. Chrysostomus, Orat. in S. Babylam his verbis. *Sicut milites, vulnera in prelijs sibi inflicta Regi monstrantes, fideliter loquuntur, ita & illi, Martyres in manibus absecta capita gestantes, & in medium afferentes, quacūque voluerint, apud Regem Cælorum impetrare possunt*.

Præterea, collige hinc Lector, quàm sit inanis illa consequētia, quam Anonymus Scriptor, & Bilocta, ex verbis Actorum, & Romani Breuiarij deducunt: Videlicet, Ianuarium, quem diuino admonitu abstulerunt Neapolitani, non abstulisse vt ciuem, sed vt Patronum. Quare verba illa *Dei admonitu*, quæ in Breuiario leguntur, tacitè indicare, in cœteris Sanctis, non fuisse opus *Dei admonitu*, quòd ciues essent: fuisse verò opus in Ianuario, qui exterus erat. Inanis, inquam, hæc opinatio censenda est. Quid enim prohibet, vt, sicut aliæ ciuitates, eos quos abstulerunt ciues, sibi etiam patronos elegerūt, sic etiam fecisse Neapolim? Vtraque enim ratione à Neapolitanis id factum est: monente scilicet Deo, vt patronum eligerent, & legum, ac Cœsarum concessione, ciuem suum ipsis in suam ciuitatem inferentibus. Vtrumque Acta significant, atque narrant. *Neapolitani B. Ianuarium sibi Patronum tollentes à Domino meruerunt*. Siue, vt Breuiarium elegantius

tius explicat, *diuino monitu extulerunt*. Ac postmodum. *Omnes ex genere Beatissimi Martyris Ianuarij, corpus eius tollentes, iuxta Neapolim transtulerunt*. Quod, in Ianuario solo dicat Breuiarium, *Dei monitu*, id fuit, quia de Ianuario tantum sermo incidit. Quis Biloctæ reuelauit, non vsurpaturum totidem verba Breuiarium, si de alijs quoque Sanctis fuisset loquendum? Si id siluit Breuiariū, Acta non tacuerunt: dicunt enim de omnibus Sanctis illis Martyribus, *Qui perceptum à Domino patronatum gerentes*. Quid est hoc, nisi, *Dei monitu* patronatum exercere? Stat igitur ex patrociniō ciuitas.

III. Adhuc Acta explicatius, quod asserimus, narrant. *Postea verò, quieto iam tempore, Venerabiles Episcopi una cum omnibus ex genere Beatissimi Ianuarij Martyris, cum plebe Dei sancta, sum hymnis, & laudibus corpus eius tollentes, iuxta Neapolim transtulerunt, & posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit*. Hæc Beneuentani ad patrociniū referunt, non ad patriam, quod iam exploratum à me fuit.

IV. Confert ad sententiam nostram, quòd in Actis legimus, Ianuarium in agro Marciano sepultum. Ager enim ille, ad Neapolim pertinebat. Docet namque Plinius lib. 18. cap. 11. & lib. 35. cap. 15. colles Leucogæos, in Neapolitano agro fuisse. Et Puteolani aliquot, quorum de hac re epistolas habeo, asserunt, Marcianum campū esse ex aduerso lacui Aniano.

V. Ac præterea, cum in eisdem Actis dicatur, consanguineos D. Ianuarij funus eius in Translatione curasse, & antea Neapolitanos, cum neci esset traditus, diuino admonitu illum extulisse, ad vetera iura alluditur, à Diaconis, & Notarijs, qui Acta ista scripserunt. Octavianus namque Augustus, lege lata, de qua leg. 9. ff. de offic. Proconsul. & Philo Iudæus contra Flaccum circa mediam, à L. Vero, atque Diocletiano confirmata, statuit, vt consanguineis cadauera punitorum concederentur sepulturæ tradenda. Nimirum, quia ad eos potissimum, natura ipsa docente, pertineret id iupremum beneuolentiæ, & religiosæ pietatis officium propinquis præstare. Quanquam non rarò contigerit gentilium rabie, ac maximè Præsidentum, in Christianos exardescere, legem istam violari. Itaque Christiani, vel pio, vt ita dicam furto, vel subornatis ære custodibus, cognatorum corpora obtinebant: eaque clam sepulturæ mandabant, vel consanguineis tradebant, & si hi deessent, aliquibus patria fideque Martyribus coniunctis. Duo huiusce rei exempla huc asserre libet. Primum est Sancti Abibi Martyris, quem Edessæ in Syria, igne præfocatum, ij, qui ad eum attinebant, inquit Actorum Scriptor apud Surium tomo 6. idest mater, alijque propinqui, de quibus paulò ante superius meminerat, *pretioso linthea inuolutum, & unguentis delibutum, cum psalmos, & hymnos, uti par erat, cecinissent, prope Samosam, & Curium, Christi Martyres deposuerunt*. In eadem scilicet ciuitate Edessana ipsorum omnium patria. Alterum exemplum est in vita S. Luciani Martyris, ex Metaphraste apud Surium die 7. Ianuarij. De pueris namque illis, tormento confectionis sinapis supra caluariam, inuétore Sophista, necatis, dicitur. *Et eos quidem, ij, qui apud ipsos genere attinebant, cum sustulissent, se pelierunt cum alijs pueris*. Immò si consanguinci defecissent, ciuibus id onus incumberebat. Lege Surium tomo 7. de SS. Fide, & Caprasio Martyribus, qui in Gallica Agennensium ciuitate orti, & pro Christo passi, ibidem à ciuibus sepulti sunt: sed clanculum: Verebantur enim, ne eorum corpora, quæ infidelis Gentilitas in platea tanquam neglecta, reliquisset, alio abijcerentur, vel in vicini fluminis fluctibus submergerentur.

Id autem funeris à cōsanguineis curatum, *familia*re funus dictum est, l. 2. ff. de in ius vocan. & l. pronuntiatio, §. communi iure, ff. de verb. oblig. Quippe quòd ab ijs, qui eiusdem stirpis, familiaeque essent, persolveretur. Ad matres item aliasque propinquas pertinebat, adeo ut ob id *funerea*, ipsae vocatae sint. Collecta cognatorum lipsana in suum ipse sinum recipiebant, lauabantque. Apud Virgil. 6. Æneid. vbi Seruius, Euriali mater, eo quòd non potuisset necato filio iusta facere, sic lamentatur.

*Hac terra ignota, canibus data prada latinis,
Alisibusque iaces: nec se tua funera mater
Produxit, pressive oculos, aut vulnera laui,
Veste tegens.*

Seneca quoque ad Heluid. cap. 2. *In eundem*, inquit, *sinum ex quo tres nepotes emiseras, ossa trium nepotum excepisti*. Exceptis autem perduellionis reis, occisorum cadauera amicis, aut propinquis permitti solita, docet etiam Pet. Faber lib. 2. semestrium cap. 9.

Hæc ego adduxi, ut possit quisque agnoscere, inde prouenisse, quòd B. Ianuarij reliquias, non nisi Neapolitani conquiesierint, & accuratè collegerint. Nam, illum quoque digitum, quem vna cum capite reciderat carnifex, non exteri, sed Neapolitani ciues, ipso B. Ianuario admonente, diligenti indagine reperierunt, & religiosè seruandum acceperunt. Sacrum item Sanctissimi Martyris cruorem, Neapolitana mulier è madida terra, excepit, inque geminas phialas guttatim expressit. Eius hodieque extat antiqua imago supra portam Basilicæ Sancti Ianuarij extra Neapolis mœnia olim ædificata. Num verò, & illi, & ista, è Ianuaria gente fuerunt? Id quidem non habeo certum. Attamen, quia legibus, & moribus antiquis est consentaneum, viderur esse valde verisimile. Interea ex his, quæ in hunc ritum protuli, satis, ni fallor, demonstratum est, cur Scriptor Actorum Sancti Ianuarij, cum narrat eius Translationem ab agro Puteolano Neapolim, non dixit à *ciuibus suis*, sed à *cōsanguineis suis*, qui & ciues erant, fuisse celebratam.

VI. Probè igitur Cyphius Beneuenti Senator, posteaquam audiuit S. Ianuarij corpus, quod ad se vna cum SS. Festi, & Desiderij lipsanis (ut Beneuentani dicunt) afferri curauerat, à Neapolitanis fuisse in agro Marciano defossum, ut inde aliquando Neapolim transferretur, desijt, vir iusti, ac recti memor, agere de eo Beneuentanæ Urbis restituendo. Callebat enim iura, moresque Senator, certusque erat id sacrum corpus, eius cōsanguineis, ciuibusque deberi. Alioquin, si B. Ianuarium Beneuenti natum fuisse, Cyphius credidisset, utique non defuisset tanto Senatori, & tantæ urbis ciuibus ratio modusque, sacrum eius corpus sibi vendicandi, antequam Neapoli transferretur. Rem consideratione dignam Lectoribus expono. A prima illa nocturna sepultura facti corporis, quæ clanculum facta est in agro Marciano, vsque ad id tempus, quando Neapolim gloriosè translatus est, excurrerunt anni circiter quadraginta: eratque reddita Ecclesiæ pax imperante Magno illo Constantino: Beneuentani tamen, Cyphiusque Senator, in tanto temporis spatio, in tanto iuris rectique vigore non postulant, immò ne mutiunt quidem, ut sibi tam pretiosa gemma restituatur. Profec-tò si fateri velimus id quod est, Cyphius, & alij Proceres Beneuentani, Beatorum Ianuarium Neapolitanis cedendo, apertissimè ostenderunt, illum non fuisse natum Beneuenti. Contra autem, cōsanguinei, & cœteri Neapolitani

tani ciues, B. Ianuarium Neapolim transferendo, luce clarius demonstra-
uerunt, inclytum illum Martyrem fuiſſe Neapolitanum.

VII. Extat apud Camillum Tutinum numus, ex altera parte Ianuarij
imaginem exprimens, ex altera Ciuitatis Neapolis nomen. Percutere au-
tem numismata cum imagine, natiui ſoli eſt expreſſio. Sic Mantuani Virgi-
lio, Chij Homero, Mitylenei Sappho fecerunt. Obſeruauit hoc, vt rem ſatis
notam, Pontan. cap. 1. Prodidagmatis in Virgilium.

VIII. Alter numus in memoriam Ianuarij patriæ ab incendio libe-
ratoris videtur cuſus. Vide eundem Tutinum cap. X. Qui, quo ſit tempore
cuſus, non diſquiro: ſatis mihi eſt, extare hunc numum antiquitatem redo-
lentem. Is ex vna parte, inſculptum habet Ianuarij nomen græcis litteris
Αγιός Ιανουάριος Sanctus Ianuarius. Ex aduerſa, eodem charactere *λυτρωτής
της πόλιως από του πυρός liberator ciuitatis à flamma*. Monendus eſt hic Lec-
tor. Quotieſcumque certa fama compertum eſt, aliquem ciuitatis alicuius
eſſe ciuem, ſæpiſſimè non apponi illud *ſua*, ſed ſatis eſſe abſolutè ciuitatem,
aut ciuem nominare. Non caret id Tullij eloquentiæ patris auctoritate.
Pro Domo. *Nemo ciuitatem, populi iuſu vnquam amittet inuitus*. Non dicit. *Ci-
uitatem ſuam*. Pro Cornel. *Is furatus eſſe ciuitatem genus ſuum ementitus, irrepſiſ-
ſe incendium dicitur*. In Verrem. *Catilinam parricidam ciuium*. Ad Attic. lib. 9.
epiſt. 3. *Inſerre ſamem ciuibus. Commoda ciuium defendere*. Et nos quoque Itali
vulgariter ſic dicimus. *Ibo in domum ſupple meam*: & ſimiliter alijs in locu-
tionibus. Ergo illud *Liberator ciuitatis*, tantūdem eſt, ac ſi dictū fuiſſet, *Libe-
rator ciuitatis ſue*.

IX. Roboratur quod dicimus, teſtimonio antiquorum codicum Offi-
ciorum Eccleſiæ Neapolitanæ, qui olim man. ſcripti Longobardicis cha-
racteribus circumferebantur, poſtea Ioanne Vincentio Carafa Archiepiſ-
copo Neapolitano iubente, prælo traditi ſunt anno 1525. In his, ac in Of-
ficij S. Ianuarij Reſponſorio ſecundi Nocturni legitur. *Exorat Ianuarium
plebs vicina ciuium, oppreſſa mole cinerum Veſuuij Montis*. Ac ſi dictum fuiſſet,
ciuium ſuorum. De iſtis enim eius interceſſione liberatis ſermo eſt, quocun-
que tandem tempore liberatio inciderit, contigeritque incendium, quod
nunc non inquirō.

X. Chronicon aſſeruāt Canonici Cathedralis Eccleſiæ, quod Chro-
nicon Sanctæ Marię de Principio dicitur. In eo apertè dicitur *S. Ianuarius
Martyr, ciuis Neapolitanus*.

XI. Aliud profero ex admirandæ rei hiftoria depromptum argumē-
tum. Extat libellus miraculorum Sancti Agrippini in antiquis MM. SS.
Codicibus, cum Romæ in Bibliotheca Sanctoriana, ea ſcilicet, quam refer-
tam ſelectis ſcripturis cōdidit Paulus Æmilius Sanctorius, Vrbinenſis Ar-
chiepiſcopus, Vir diſertiffimus: tum etiam Neapoli apud Canonicos Ca-
thedralis Eccleſiæ, & apud Nos in Domo SS. Apoſtolorum, dono Iosephi
Maſſarelli octogenarij Sacerdotis, ante annos viginti vita functi: eumque
ante centum annos fuiſſe ſcriptum, ſcriptionis character manifeſtè indi-
cat. Narrat id opusculum, miſerabilem ſtatum cuiuſdam paralytici nomi-
ne Mauri. Referam ipſamet antiqui Scriptoris verba. *Qui per terram ſe, velu-
ti reptilem pertraherat: eratque viſu deformis, vt morienti ſimillimus, ac toto corpore
diſſipatus. Accidit autem, vt Beati Ianuarij præclara ſolemnitas aduentret. Ad cuius
venerabile corpus, dum multos accurrere cerneret, illius fretus auxilio, aliorum vectus
manibus, illic deportatus eſt. Cumque ad illius ſanctiſſimum tumulum perueniſſet,
cepit*

cepit cum lacrymis, eius exorare suffragium, dicens. Non ignoro, d Beate Martyr, quatum valeant apud Deum tua merita gloriosa. Non dubito, summa fideliter credo: quoniam quidem tuos ille, qui pro Christi amore sudisti sanguinem tuum. Ergo Beate, nimis deprecans obsecro Christum, ut mihi succurras, dissolvas vincula seua, qua me cūquassant, nocte, dieque fatigant. Ne me diutius permittas talia ferre. O Alme Pater Patria, qui cunctis commoda praestas. Per Dominum exoro, per caeli gaudia dantem.

Multa hinc consideranda sunt, Annus videlicet, quo hæc Maurus paralyticus dixit, & sanatus est. Ætas etiam, nomenque Scriptoris. Et verba denique illa, *O Alme Pater Patria*. Omnia verò ex hac ipsa miraculi historia comperta erunt. In primis, tempus, quo istud paralytici miraculum patrum est, constat non præterijisse annum Christi 766. Per id namque tempus, Paulus senior, qui illi miraculo legitur interfuisse, Neapolis Episcopus fuit, nempe Constantino Copronymo Imperatore, Cui impijssimo iconomacho, & Agiomacho restitit Paulus, eiusque minas euasit, recipiens se in S. Ianuarij Basilicam extra Urbem sitam. Diuinaque prouidentia factum est, vt quo tempore hæresis illa immaniter grassabatur, eodem, Neapoli Diuorum Patronorū Ianuarij, & Agrippini præclara miracula, Christianam fidem, magis magisque firmarent. Io. Diaconus legatur.

Ætas autem Scriptoris, inter nongentesimum, & millesimum Christi annum collocanda est. Nam ipsemet ait se vixisse Constantino, & Romano Imp. quorum æuo Saraceni Neapolim obsederūt: idque nostrates Historici Villan. lib. 1. & Capac. lib. 1. cap. 20. figunt ad annum 956. Quocirca probabile est, Ioannem Diaconum, qui eo sæculo edidit Chronicon Episcoporum Neapolis, fuisse etiam libelli huius auctorem.

Denique (quod ad rem, de qua agimus spectat) verba iam dicta, Mauri paralytici B. Ianuarium inuocantis, sunt certè magni momenti, & valde antiqua, siue consideretur sæculum, quo illa ægrotus dixit, siue quo Historicus, quisquis ille fuerit, eadem scripsit. Apparet enim ex his, quòd antiquis illis temporibus, adeo notum erat, patriam B. Ianuarij fuisse Neapolim, vt id ægroti quoque, & membris soluti ad eius tumulum, & ad Basilicæ fores, verbis illis, *Pater Patria*, vel his similibus, elata voce exprimere, confueuerint. Nec verò significatio *Patria* potest hoc loco ad metaphoram trahi, Nempe, vt dictus sit *Pater Patria*, quia eam dilexit, & loco Patriæ habuit. Id quippe significatum imponere non licet. Longè enim abest à vera, & propria significatione, quam nos debere sequi Bald. docet, & statuit cōfil. 326. nu. 7. idque ex vi l. non aliter, ff. de legat. 3. Quocirca Cicer. legum peritissimus, orat. pro Flacco. *Terra parens, inquit, patria dicitur. Quasi dicat, Hæc est propria significatio omnibus præferenda. Non aliter igitur à significatione verborum recedere oportet, quam cum manifestum, aliud sensisse loquentem.* Hæc sunt verba legis. Iam verò, quis audeat pronunciare manifestum esse, aliud Maurum illum ægrotum sensisse, quam *verè, & propriè, patria Patrem? Patria est illa, qua nos genuit*, dicebat Cicer. de legib. Si quando dictus est aliquis *Pater Patria*, in metaphorico sensu, vt Traianus, & Cicero ipse. Iam constabat publicitè, exteros eos esse, & ob egregia eorum facta, titulum illum eis tribui, metaphorico, vt dixi, sensu.

XII. Testificationem alteram nunc profero. Quæ tametsi sciri nequeat, quo anno signatè scripta sit, certum tamen est, eam esse antiquiorem illa Translatione corporis Sancti Ianuarij, quæ Neapoli Beneuentum à Sicone Principe facta est. Nam Orator quidam Ecclesiasticus, in concione historica

historica Neapoli habita, cuius exemplar ex Codice antiquiffimo habem in Bibliotheca noſtra SS. Apoſtolorum, apertè tradit, eo tempore ſacru ſu D. Ianuarij corpus extiſſe in Baſilica extra Urbem Neapolim ſita. Eam incipit. *Ad gloriam, laudemque victorioſiſſimi, & aterni Dei.* Prope finem autem, & poſt deſcripta D. Ianuarij, & Sociorum eius beata martyria: ac SS. Feſti, & Deſiderij ad Beneuentanam Urbem translationem, ita concludit Orator. *Septem namque fortiſſimi athleta Dei, pariter ſuſcepere martyrium, quorum ſinguli, ſuorum ciuium reſtituti urbibus, perceptum à Domino patronatum gerere non deſiſtunt, praſtantes beneficia, deuota mente, & ſyncera fide petentibus.* Quid clariuſ? ſinguli illi ſeptem Beati Martyres, ſuorum ciuium ſunt reſtituti urbibus. Ciues Miſenates ſuum ciuem Soſium: Ciues Puteolani, ſuos ciues Proculum, Eutyctem, & Acutium: Ciues Beneuentani, ſuos ciues Feſtum, & Deſideriũ. Ciues denique Neapolitani, ſuum ciuem Ianuarium habuerunt.

Premitur hoc teſtimonio Bilocta. Ideoque in ſuo diſcurſu, in omne ſe latuſ vertit, vt illud eludat. Ac primò quidem, falſitatis redarguit Oratorem, quòd cœteris quoque Sanctis, ſuarum patrociniũ ciuitatum tribuat, quòd de ſolo Ianuario, & ſua Neapoli, Romanum aſſerit Breuiarium. Quafi verò, ex Breuiario id voluiſſet Orator probare, & non potius ex recepto aliarum ciuitatum more, ciues ſuos in anguſtijs interpellantium: quòd vnum ad patrociniũ veritatem ſufficit, quando ea, quæ nunc ad Patronum eligendum requiſita ex Pontificijs decretis deſiderantur, nequaquam expetebantur. Ac item, ex euidenti fama proteccionis tunc apud omnes vulgata: euidentique patrociniũ fruictu. Porrò Breuiarium, vt ſupra dixi, ſolius Ianuarij meminit, quia eius tunc geſta recenſebat. Tantundem de Socijs dicturum, ſi eorum Vita eſſet ex profeſſo narraturum.

Deinde concionatorem facit, ex Oratorum more ampliamentem dicta ſua. Ita, vt, quòd ſex tantum ſocijs contigit, in ſuis ciuitatibus tumulatis, ſeptimo quoque narret contigiſſe. Nouitium interpretamentum voluntariè ab ipſo conſictum, nullo antiquitatis teſtimonio. Certè Concio illa tota eſt Historica. Quòd ſi ſemel quis in eam, oratorias ampliaciones inducat (is maximè qui ab ea etiam coniecturas eliminabat) videat ne & alius quiſpiam, illas, in ijs etiam, quæ Beneuentanis fauent, (ſi quæ ibi ſunt) pariter admittat.

Aliud eius effugium eſt. Verè omnes ſeptem Chriſti athletas in ſuis Urbibus fuiſſe tumulatos. Quandoquidem Beneuentani Ianuarij conciuſ veſtigatrice cura beata eius liſana perquiſierunt: irritò licet effectu, quòd ipſa à Neapolitanis occultata fuiſſent. Optimè. At ego, tunc cenſebo effugium iſtud Biloctæ animo inhæſiſſe, quando ipſe à creditoribus ſuis ſyngrapham accipiet (ſi quo tenetur alieno ære) qua illi ſibi factum ab eo fateantur ſatis, ob ſoluendi conatum, pecunia licet non numerata.

Tandem & iſtud adiecit. *Reſtitutum urbi ſua* Ianuarium, Neapolitanæ ſcilicet, quòd à Neapolitanis fuerit ſepulturæ traditũ. Cumque vtrobi- que, Neapoli ſcilicet, ac Beneuenti extarent nonnulli ex Ianuaria familia, verè dici potuit Ianuarium Beneuenti natum, patriam habuiſſe Neapolim. Cœterum ſi hæc vera videntur D. Biloctæ, cogetur ipſe, & hoc conſectarium admittere. Quòd ſi Romanus aliquis Ianuarij ſepulturæ interfuifſet, funuſque eius curafſet, Ianuarij patriam dici poſſe, & Romam: quoniam Romæ quoque ex Ianuaria familia habebantur. Quo quid abſurdius? Sic de Miſenatibus Ianuarijs, &c. Sed cordato Lectori conſiderandum relinquo,

quo, an benè faciat Bilocæ confundens genus, & patriam. *Patria est illa*, dicebat Cicero de legib. *quæ nos genuit*. Abutitur ergo vocabulis, qui natale solum appellat illud, vnde genus aliquis deducit.

XIII. Sufficere possent Beneventanis producta testimonia. Adhuc tamen ipsos etiam Beneventanos Codices producam. Eruntque ij fortassè ad eos conuincendos, efficaciores. Domestica enim scripta, si antiqua sint, magni fiunt. Sciendum itaque est, extare Beneventi sacrum Officium Diui Ianuarij, in verustissimo quodam Codice Monasterij S. Victorini. Id ego Officium, & Codicem ipsum habui: & postquam legi, & perlegi, inde ego, & librarius meus excripsimus partem illam Officij, quæ dicitur Responsorium, hæc verba continentem notatu dignissima. *R. B. Ianuarij velo contra ignem posito, ignis extinctus est. Vt ostenderet, seu promiserat, Patria liberationem*. Affirmat igitur Beneventanus Codex, B. Ianuarius extinxisse Vesuij Montis flammam, in urbem Neapolim inuolantem, Eoque ingenti periculo Patriam, hoc est Neapolim, quam se liberaturum promiserat, liberauisset. Neapolis igitur, cui imminet Mons Vesuius, B. Ianuarij Patria est, non Beneuentum, à quo longius abest.

Quare, reiicienda est deformis illa lectio, quam dicunt haberi in altero quodam Beneventano libro. *Motus flamma extinctus est*. Quis enim unquam scripsit, vel audiuit *Motum flamma extingui*? Ac retinenda est omnimodo iam dicta lectio, quam Victorienſis Codex habet, & seruat. *Montis flamma extincta est*. Sic namque, & vetus loquendi vsus exposcit, & profani auctores, qui de flammæ è montibus eruptionibus scripserunt: & ipsæ denique sacræ litteræ quarum stylum solent Ecclesiastica officia imitari, locutæ sunt. Apud Tullium in Pisonem agentem, profectò reperies. *Extinctis incendijs*: non autem, *extinctos motus incendijs*. Et Plin. lib. 2. cap. 104. & 106. *Restingui ignes*: non autem, *motus ignium*. Et Ouid. lib. 3. Eleg. *Vigiles flammam extinguere Vesta*. Et alij, atque alij innumeri in hunc modum locuti sunt. Sed hi satis superque tuentur rem tritissimam. Transeo ad sacras paginas. *Ignis ardebat super verticem montis*. Psalm. 77. *Ignis egreſsus est de monte Heſebon*. & *flamma de medio montis Sion*. Ierem. 46. Quid plura? Vbique, *montis flamma*, *montis ardore*, *montes combusti* leguntur. Nullibi, *montis flamma*. At inquires, in Epist. Pauli ad Hebræos cap. 2. legitur. *Extinxerunt impetum ignis*. Scio equidem. Sed certò etiam scio, de prauatæ huius lectioni Beneventani Codicis, ea Pauli verba nullatenus suffragari. Sensus enim sunt diuersissimi. Auctor namque Responsorij iam dicti, nihil aliud sibi vult, nisi ostendere, Beati Ianuarij potenti patrociniò, Vesuij flammam fuisse prorsus extinctam. Apostolus autem ideo loquitur hoc modo, alioquin inusitato, quia rem prorsus inusitatam enarrat. Agit enim de extraordinario illo miraculo, quod Azariæ, & Socijs eius contigit. Daniel. 3. qui quidem, non extinxerunt ignem, ardebat enim, & vrere omnia poterat: sed extinxerunt eius vim, græcè *δυναμιν*, & violentum vrendi impetum: quod fuit mirabilius. Legantur interpretes in hunc Pauli locum.

Stet igitur vera, & sincera ista lectio. *Montis flamma extincta est*. Et altera illa enormis corrigatur. Enimuero, quamquam Beneventanus ille Venerabilis Canonicus, qui mihi dixit ita haberi in Codice quodam Bibliothecæ Canonicorum, vir apprimè sincerus, & probus sit, ea tamen Codicis pagina, in qua, adeo detorta, & monstruosa locutio scripta est, neque sincera, neque proba dici potest. Sic quippe, & Neapolitani & exteri
quot-

quotquot id phæseos prodigium audiuerunt, existimant. Nec sine risu admirantur Beneventanum istum *extinctum flammæ motum*. Extinguitur quippe quod lucet: motus autem nequaquam lucet. Remansit ne (dicebat quidam) immota flamma, & riguit, sicut gelu concreta aqua? Nouum certè miraculum Codex ille profert: sed alienum ob Auctoris mente: Videlicet quod motus solummodo extinctus sit, inextincta flamma, quæ natura sua tremula semper, & vaga est.

Ad veterem autem, & veram lectionem, *Montis flamma extincta est*, sequens versiculus fautor accedit. *Vt ostenderet sicut promiserat, Patriæ liberationem*. Quæ sanè verba, magis magisque Neapolim indicant. Hæc namque fidelissima Ciuitas certior de Ianuarij tutela facta est, vbi primum diuino admonitu (quod Acta, & alia scripta tradunt) significatum est Neapolitanis, vt sanctissimum illum Martyrem, sibi Patronum deligerent. Is enim, qui se orari monet, iam inde haberi potest pro exorato. Quod si in hominibus mortalibus verum est, profecto in cœlitibus est verissimum. Idque B. Ianuarium factis ipsis demonstrasse palam est. Nam, vt alia taceam huius nostri magni Patroni beneficia, non semel, sed pluries, Neapolim à vicini montis flamma liberauit. Præcipuè verò ab illa omnium immanissima, & celeberrima flammæ eruptione, quæ olim longinquas etiam Europæ, & Africæ Prouincias exterrefecit, suo Ianuarium beneficio liberauit Neapolim, Oratio illa, siue Historica Narratio, quam in MM. SS. Codicibus habemus incipiens. *Operante diuina misericordia* copiosè exponit. Et quod valde notandum est, ijs ipsis propemodum verbis, quibus Beneventanum Responsorium, quod extat in Victorienfi Codice incorruptum, in eodem miraculo explicando vsus est. Inquit enim, *Beato Ianuario intercedente Vesuij montis ignita eruptio extincta est*. Vide, Lector, quam benè sibi conueniant synceri, & puri Codices: & quàm valdè distent à mendosis. Quod verò B. Ianuarium in incendio anni 685. non autem, vt Bilocta sibi persuadet anni 892. *Montis flammam, vt promiserat, extinxerit*, etiam Ioannes Baptista Masculus è Societate Iesu in suo de Vesuij incendio Opusculo, demonstrat.

XIV. Nunc vetusta Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendaria perquiramus. Vnum ex ijs in pergamena charta, litteris Longobardicis exaratum extabat apud Franciscum Antonium Purpuram Montis Marani Episcopum, cuius exemplum apud nos asseruatur. In eo ad XIX. Septembr. legitur. *Ianuarij Episcopi Neapolitani*.

XV. Alterum eiusdem antiquitatis apud eundem, *S. Ianuarij Neapolitani Episcopi, & Martyris*.

XVI. Totidem quoque Kalendaria I. C. Bartholomæus Chioccarellus se fatetur habere, litteris itidem Longobardicis expressa. In quorum altero legitur *S. Ianuarij Episcopi, & Martyris Neapolitani*.

XVII. In altero verò. *S. Ianuarij Neapolitani, Episcopi Martyris*. Nemo autem est, qui nesciat Ianuarium non fuisse Episcopum Neapolitanum, sed Beneventanum. Quod adeo verum est, vt nullum vnquam habuerit nostra Ciuitas Episcopum nomine Ianuarium. Nam quidam Ianuarius Episcopus Neapolitanus, qui interfuit conciliabulo illi Carthaginenti, in quo actum est de rebaptizandis hæreticis, is non Neapolis Campaniæ, sed Neapolis Africæ fuit Episcopus: vt ibi benè aduertit Scholiastes Pamelius. Reliquum est igitur, vt interpunctio sic debeat à lectoribus fieri, sicut à Scriptore antiquo in illo Codice cernitur facta. Videlicet, vt inter *Neapolitani,*

& *Episcopi*, comma, positum obseruetur. Ea nimirum significatione, ut *Beatus Ianuarius Patria fuerit Neapolitanus: Dignitate, Episcopus, & Christiana, fortitudine Martyr.* Tempus, quo iam dicta Kalendaria scripta sunt, arbitrari licet, ante sexcentos annos fuisse. Hanc enim, immò maiorem antiquitatem tribuit Augustinus Eugubinus Codicibus Longobardicè scriptis. Et verò, ante millesimum Christi annum, cœpit in Italia desinere cum dominatio, tum scriptio Longobardorum. Et si quæ extat recentior, ea certè aliquantulum diuersa esse apparet à pura Longobardica.

Quidnam ad ista D. Bilocta? Pagina 13. sui Discursus, asserit potuisse Ianuarium dici Neapolitanum, quamquam haud esset Neapoli natus. Sed ista iam exagitata sunt supra. Vtinam autem exemplo aliquo ab antiquis petito, opinionem suam roborasset: atque ostendisset, ex Kalendaris, Martyrologijs, Missalibus, aut Breuarijs antiquis, dictum aliquem Capuanum, aut Nolanum, qui Capuæ, siue Nolæ non sit natus. Quod cum nullo testimonio probare possit, dicemus nos illi, de vnica tantum Roma id verificatum, ob sui nempe amplitudinem. Dicti enim sunt aliquando Romani, ob id tantum, quòd Romæ subderentur. Consulendi Auctores Græci, Nicetas, Procopius, Gregoras, & alij: & inter Latinos, Saluianus, & qui de Aquileiæ Episcopis scripserunt.

XVIII. Viuebat Reginæ Ioannæ primæ tempore Bartholomæus Caracciolus dictus Carafa. Is in suo Chronico quod multorum manibus teritur sic habet. *Meritis precibusque suis, Sanctus Ianuarius cinis noster, fuit enim ex platea Furcilla, liberauit patriam suam ab igne Montis Vesuij. Vbi etiam nunc minime cessat iugiter Deum pro concubibus suis Neapolitanis exorare. Plateam vsitato Neapolitanis vocabulo intelligit nobilem in vrbe viam, siue Viciniam nobilibus ciuibus habitatam: Romani Vicos, siue Regiones: Athenienses, Pagos appellabant. In quinque enim pagos Athenæ distribuebantur. Quod & Neapolim imitatam patet, cuius nobilitas in quinque Sedilia distribuitur.*

XIX. Addam, quod ego in vetusto quodam Missali Petriconis Caraccioli Comitis Martinæ obseruaui: Vtebatur eo in Missis, quæ in priuato suæ domus Oratorio celebrabatur. In frôte Missæ B. Ianuarij scriptum erat. *Sancti Ianuarij Neapolitani Episcopi, & Martyris.* Cum verò in cœteris Neapolis Patronis, Patriæ mentio non fieret, prudenter à nonnullis iudicatum fuit, non id casu factum, sed vt omnis suspicio, ob dignitatem Episcopatus Beneuētani, de Ianuarij Patria tolleretur, additū *Neapolitani.* Quæ cum in cœteris locum non haberet (nemo enim ambigebat illos esse Neapolitanos) idcirco non fuisse opus illorum Patriam Neapolim explicare.

XX. Alia adhuc promimus testimonia. Alexander Carafa Archiepiscopus Neapolitanus anno 1497. libellum expanso folio Typis excudendum curauit, in quo præcipuorum Neapolis Sanctorum Missæ, Orationes, & Rythmi aliquot continebantur. In ijs est Rythmus (Sequentiam vocant) qui in B. Ianuarij Missa decantabatur: impositus quidem, parque rudi illi sæculo, sed confirmandæ rei, de qua agimus, opportunus.

*Salue Rector nostra Urbis
In qua iaces, manes, dormis,
Corpore Parthenopes.
Ciues ergo tu intende,
Tuos curas, & defende,
Ab omni periculo.*

XXI. Ve-

XXI. Veneranda item Antiquitatis existimandum est Lectionarium, & Officium B. Ianuarij, quo Neapolitana Ecclesia olim vfa fuit, vſque dum noua Officia Romani Breuiarij, iuſſu Pij V. Pontif. Max. prodierunt. Erſi enim non ante annum 1525. typis impreſſum fuit, ex duobus tamen antiquis Codicibus: papyraceis apud me extantibus conſtat idipſum Officium præteritis ſæculis Clerum Neapolitanum vſurpaſſe. In illo itaque Officio in ſecundo Nocturno ſequentia legebantur.

*Veſuius mons nimium igne concrematur:
Timens Neapolis, ne in denium flamma profundatur,
Orat Ianuarium, tot cito extingatur,
Plebs vicina ciuim; oppreſſa mole cinerum,
Dire moleſtatur.*

Ad laudes verò canebantur iſta.

*Inde virtutum radijs refulgens,
Hiſ Triumphaſtor curiales volantes
Iguis extinxit. Patriam gubernat,
Scilicet iſtam.*

Ac item.

*Salue Deſenſor Patria
Gaudens triumpho gloria
Niſens vt gemma Praſutum
Aluum concede exitum
Ianuari ſanctiſſime.
Iam flammam mons Veſuij
Spargebat vis incendiij:
Sed in terroris medio
Sanctus adeſt praſidio.*

In ſecundo verò Officio ad Veſperas ita cantabatur.

*Gaude felix Neapolis,
Laudem dom. Dei filio,
Qui tot fulget miraculis
In tuo Ianuario.
Ianuarius Pontifex Deiſicus
Paſthenopus municeps,
Et emiſſis diris ignibus,
Euaſit antro precibus.*

Municeps Parthenopus, tantundem eſt, ac *Parthenopus ciuis*, l. i. ff. ad municip. Et municipes, cuiuſcumque ciuitatis ciues appellantur.

Ac riuſus in ſecundo Nocturno ſecundi Officij legitur hoc Reſponſorium. *B. Ianuarij Martyris tui Domine velo contra ignem poſito, ignis extinguitus eſt. Vt oſtenderet ſicut promiſerat, quia Patria liberator eſt. B. Ianuario ſuffragante, Montis Veſuij ignita flamma extinguita eſt. Vt oſtenderet ſicut promiſerat, quia Patria liberator eſt.* Quæ verba, ſi cum Reſponſorio Victorini Codicis conferas, videbis nec ouum ouo, vt eſt in prouerbio, eſſe ſimiliuſ. *B. Ianuarij velo contra ignem poſito, ignis extinguitus eſt. Vt oſtenderet ſicut promiſerat, Patria liberationem.*

XXII. Agnellus Ruſſus Metropolitanæ huius Eccleſiæ Canonicuſ, inter ſchedas quas magno labore, & induſtria cura collegerat, habebat & Hymnum, in quo pompa Translationis corporis Beati Martyris è Cam-

po Marciano ad Ecclesiam prope Neapolim, sic describebatur:

resuma corporis

Tantum quod superest esse Neapolim

Translatum Patria civibus, uberes

*Thesaurus prosul indicat, Mulier nempe, que sacrum eius
eruoem in ampulla collegerat.*

Sic ex composito Clavus & Optimo,

Quique municipes, pompa nobili,

Sacratum caput afferunt. Fortè efferrunt. Ac rursus:

Ac tu triumphans ingrediens à Patre

Tutela cara maxime Patrie;

Averte malum nunc: & favente

Numine, tu tege, vise, serua.

De horum carminum antiquitate, sum quidem dubius. In ijs tamen aperte lego, B. Ianuarium Neapolis Tutorem: & exulto.

XXIII. Descendamus ad inferiora tempora, non tamen rigidam eorum Chronologiam servantes. Ioannes Villanus, non ille Florentinus, sed Neapolitanus illi contemporaneus; quique floruit ante ducentos annos lib. 1. cap. 55. sic loquitur in suo chronico, stylo rudi, ac Neapolitano idiomate. *Neapolitani Sarracenorum turmis obfessi, ad suos certos Patronos Ianuarium, & Agrippinum, Viros de Furcilla Platea Neapolitanos, eosdemque insignibus miraculis celebres exorandos, se religiose vertunt.* Quod si alibi idem Villanus scripsit Eutycetem quoque, & Aetium, Neapolitanos fuisse, hoc eius erratum nequaquam defendimus, cum ex aliorum testimonijs constet, illos fuisse Puteolanos. Firmum tamen esse debet, quod de Ianuario dixit, antiquitatis, & aliorum testimonio fultum.

XXIV. Cæsar Carpanius Ecclesiæ Neapolitanæ Canonicus, idemque haud contemnendus Poeta, in Ode Sapphica, quam de Sancti Ianuarij martyriò, & miraculis panxit, asserit B. Ianuarium fuisse in *Civem pium*. Quod perinde est, ac si dixisset, Ianuarij Patriam fuisse Neapolim.

Cum tuo Praesul capiti beate

Sanguis accurrit liquidus recentor,

Cernitur cunctis velut effusset

Corpore sacro.

Pristinam, sed vim lapidis, resumit,

Ex eo postquam remouetur; est

Cinium interdum pietate sese,

Solvit ut ante.

Dicit fortasse aliquis, Non ait *Cinium suorum*, sed simpliciter *cinium*. Facilis est responsio. Sic loqui solemus. Sic & olim loqui solebant prisca. Cicero, quo nemo eloquentior, & clarior fuit, Catilinam vocat *Patricidam cinium*: non addito, *suorum*. Attico scribens lib. 9. ep. 3. *Cinium beata vita, moderatori Republica proposita est*, & alibi *Inferre famam civibus. Commoda cinium defendere*. & similiter: patens res est. Plura non addo his, quæ supra dixi.

XXV. Habemus in Bibliotheca man. scrip. nostræ Domus SS. Apostolorum, Officium in B. Ianuarij natalitijs recitandum, ab insigni illo Iureconsulto Matthæo de Afflicto, Ferdinando Primo, & cæteris Aragonicis Regibus à consilijs compositum. Id verò in Antiphona secundarum Vesperarum, hos habet versiculos,

Salve

Caput Vigefimum:

221

*Salus defenfor Patria,
Gaudens triumpho gloria.*

Vixit is, & celebritate nominis viguit initio sæculi Christiani decimi-
quinti.

XXVI. Antonius Alexius Neapolitanus, Leone X. & Clemente VII.
Pōtificibus, in pangendis carminibus (quæ & edita, ac laudata sunt) incla-
ruit. Hic B. Ianuarium appellat *Municipem Parthenopæum*. Hoc est *ciuem Nea-
polis*.

*Parthenope da sacra tua, da thura Patrona:
Municipem quando te caluisse decet.*

Idem paulò inferius in eadem elegia, omnes Neapolis Tutelares Diuos,
appellat *Patriæ Patronas*. Ergo & Ianuarij, qui præcipuus est Patronus, Ale-
xio teste, Neapolis Patria fuit. Perbellè describens agmen piorum homi-
num, quod Kalendis Maij vrbem Neapolim perlustrare, etiam illa ætate
solebat, ait,

*Hinc Ianuario, igitur Sacij procedunt ordine Diui
Quis etiam patrij est, cura patrocinij.*

Idem de solo Ianuario canens ait:

*Nunc ego quæd referam nobis tot commoda, quid nunc
Ciuibus, aut memorem tot beneficia suis?
Tu Patria, quæ parens, & fauor maximus Urbis:
Tu quæso populi respice vota tui.
Ipse famam præculis, & contagia dira repelle,
Tu nos, tu cines. Alme tuore tuas.*

Collectio dictorum:

§. X.

Habemus igitur nubem testium, ab ipsa B. Ianuarij pretiosa nece,
ad hæc ferè tempora, serie propemodum continuata productam
(consultò recentiores præterij, quòd solidiora sint ab antiquita-
te testimonia) qui luce clarius asserunt, id quòd verum, certumque est. Ni-
mirum, B. Ianuarium fuisse Neapolitanum ciuem. Hoc tot sæcula nobis
vendicant. Hoc vetusti, & carioli MM. SS. Codices. Hoc typis excusi libri
cum fide adseruant. Hoc omne genus Auctores, Sacri, Profani, Historici,
Poetæ tradunt, qui eum *Neapolitanum, Patriam gubernantem, Patria defen-
sam, Nobitem Neapolitanum de piazza Fucilla, In ciues pium, Intendentem cunctos
suos ciues, Defendentem eos ab omni periculo, Municipem Parthenopæum, Curantem
Patria patrociniū, In cines commodum, Tuentem ciues suas* indigentant. Hoc ipsa
Beneuentana Ecclesia olim publico cantu personabat, Qprimo itaque iure
id nostra Neapolis tueatur, & fouet. Spero autem, Beneuentanos vt pote so-
lido antiquitatis, & veræ traditionis auctoritate destitutos, ac inanibus tã-
rum fictitiæ nescio cuius Inscriptionis, & recentioris alicuius Scriptoris
testimonijs innixos, summum illum Oratorem, & caudicum audituros,
consulentem, Cicero de Orator. *Ne conuellere adoriantur ea, quæ non possunt
commoueri*. Quod si D. Bilocta potentissima hæc antiquorum testimonia
eludat, gladiatorum more id facit. Solent enim ij lætalia accepta vulnera,
verbis extenuare, ne se victos proprio fateantur ore. Laudandus tamen vt-
cumque;

cumque; nam verè sapuit: cumque videret impotentem se esse, aliquid veri, aut solidi, aut appositi afferendi. compendium scribendi fecit silentio: & intra tectam testudo caput continuit.

His iam cum veritate assertis, age nunc ipsum D. Ianuarium loquentem audiamus.

Ille ego Beneventi Præsul testisque supremi

Numinis: ille vnus qui Orbi cruore loquor.

PARTHENOPE me cara PARENS genuitque aluitque;

Hanc sibi nunc PROLEM non fuit illa rapti.

Ianuarij Genus, Parentes, & Propinqui! *Sect. III.*

IN primis, ex ipsis B. Martyris Actis, Lætionario prisca Officij comprehensis, demonstratur B. Ianuarium habuisse genus, & consanguineos nobiles: ita enim inquirunt. *Cum venerabilibus Episcopis, nec non cum præclaris, & nobilibus consanguineis Martyris, cum plebe Dei sancta, cum hymnis, & laudibus, Neapolim transtulere corpus sanctissimum in Ecclesiam.* Satis quidem hoc testimonium esse videtur. Ego tamen, vt generis eius nobilitas, magis magisque pateat, proferam honorarios quosdam titulos in antiquis Inscriptionibus, Ianuariorum genti abundè collatos.

Primus verò se mihi offert *Fl. Magnus Ianuarius*, qui anno V. C. 1080. Christi verò 329. hoc est, non multò post cœdem Diui Ianuarij nostri, Cōsulatum gessit vna cum Fabio Iusto. De quo crebra fit mētio in Cod. Theodos. ex Constantini Imperatoris Rescriptis. Post hunc, recensere libet ope litterati lapidis, qui Neapoli extat, *M. Antonium Ianuarium Augustalem.* Hoc est, Augustæ domus intimum: & vt nunc loquimur, *Palatinum.* Item alterum ex lapide, qui apud Regium Consiliarium Felicem de Ianuario erat, eundem fortasse *M. Antonium, Honorati* titulo auctum, exhibente. Hoc est, ex ordine *Patriciorum* præcipuum. Lege Lazium lib. 12. de Republ. Rom. cap. 30. Alius quoque Mediolani lapis, Ianuarium *Signiferum, & Exarchum* profert. Habet præterea liber de Præfectis Vrbi apud Cuspinianum, *Pomponium Ianuarium*, duobus annis Romæ Præfectum. Hoc est anno 291. & 292. Imperatore Diocletiano. Perennault autem ea stirps generosa, multis post prisca Romæ tempora sæculis. Nam, vt de recentioribus taceam, lego apud Honufrum *Cælium Ianuarium*, S. Vitalis Presbyterum Cardinalem sub Gelasio primo, qui creatus est Pontifex anno Christi 406. Et plures alios insignes viros apud Gruterianas Orbis Inscriptiones. Sed res ipsa, satis clara, maiori luce non eget. Qui plura desiderat, adeat librum, qui de Ianuariæ familiæ nobilitate publicis typis prostat. Ego certè excusatum me velim non apud Ianuarios tantummodo, sed apud alios etiam quoscūque, qui se à Diuis aliquibus, genus suum ducere glorientur, si Cœlitum gesta conscribens, fumosas istas terrenæ nobilitatis imagines prætermitto.

Transeo itaque ad B. Ianuarij genitores. Et patris quidem nulla extat notitia nominis, nec gestorum. At matrem, quam secum Beneuentum duxit, fuisse Christianam, & Deo charam, constat ex Actis Martyrij, vbi hæc leguntur. *Mater quoque Sancti Ianuarij in Ciuitate Beneuentana posita, ante triduum quam filius eius pateretur, tale somnium vidit. Quod Ianuarius Episcopus in ære*

Caput Vigefimum.

223

in aere ad caelum volabat: & cum de fomno suo beſitaret, & interrogaret quid vellet eſſe, ſubiſq̃ nunciauerunt ei, quòd filius eius Ianuarius, pro Dei amore in vinculis teneretur. At illa perterrita, proſternens ſe, in oratione ſanctum reddidit ſpiritum. Talis igitur B. Ianuarij mater extitit, vt de proxima filij gloria diuinitus prædiceri meruerit.

Cœteros autem Ianuarij conſanguineos, Neapolim incoluiſſe, ex iſſdem Actis liquido patet. Verba non eſt opus hîc referre, cum ſuperius ſint adducta, quando oſtendimus, ab eius nobilibus conſanguineis, cohonestatam fuiſſe celebrem illam B. Martyris Translationem, quæ D. Seuero curante, è fundo Marciano Neapolim facta eſt, anno ab eius obitu circiter quadrageſimo.

Dignitas. Sect. IV.

O ſingularè in Deû religionè, vitæ probitatè, doctrinèq; ſacræ præſtantiâ, adeo Vir beatus excelluit, vt ſtatim ac per ætatè licuit, Beneuenti Episcopus fuerit renunciatus. Porrò ſciendû eſt, ne quis fallatur, duos olim habuiſſe eam ciuitatem Episcopos Ianuarios. Hunc, de quo agimus, primum: & alterû ætate, ac virtute poſtèriorem: qui ſimul cum Calepodio, Neapolis, & Vincentio Capuæ Episcopis ann. 347. Legatus fuit à Iulio Papa primo ad Sardicenſe Concilium. Et vero Vrbs Beneuentum, antiquis etiam temporibus, fuit & celebris admodum, & viribus pollens. Quippe quæ, Romanam Rempublicam aduerſus Annibalem pecunia iuuerit: eo potiffimum nomine à Liuiio celebrata. Poſtea autem, Samnitium Principatu, ac Ducum Longobardorum diuturna ſede, magis magisque inclaruit. Ac denique, duobus Concilijs ibi ſolenniter habitis, altero à Victore III. anno Chriſti MLXXXVIII. Altero à Paſchali II. ann. MCVIII. ditione Eccleſiaſtica adeo aucta eſt, vt (quod neſcio an alteri cuiſpiam ciuitati in Italia acciderit) viginti Episcopos iure Metropoleos etiamnum habeat ſibi ſubiectos.

Huius itaque inclytæ Urbis Præſulatum B. Ianuarius ſtrenuè, prudenter, ac ſalutariter geſſit: eximijsque virtutibus, tantam circumquaque effudit lucem, vt ſuperiorum Episcoporum famam, & ipſa etiam nomina, in obliuionem adduxerit. Quocirca, in caſſum nunc, Photinum primum ſuum Præſulem à D. Petro, vt volunt, Beneuento datum, Ciues Beneuentani perquirunt. Lewis quippe auræ fama ſolummodo remanſiſſe videtur, nulla de ea re ſcriptura (quod ſciam) ſeu monumento ſuperſtite. Idipſum arbitror in cauſa eſſe, quam ob rem, Beneuentanorum Episcoporum Catalogum, æcephalum nunc habeamus, primusque in eo legatur B. Ianuarius iſte: quem certum eſt, non fuiſſe primum. Neque enim veriſimile videtur, urbem Irpinarum Principem, ad Ianuarij vſque ætatem Episcopo caruiſſe. Cum alioqui ſciamus, eandem in ciuili politia, peculiari Præſide Romam iſto, fuiſſe cohonestatam: qui ex ea ciuitate, veluti è ſpecula ſedeque Principe, omnia circumquaque Oppida moderaretur. Nihil itaque cauſæ excogitare eſt, cur Episcopum nullum Diuo Ianuario antiquiorem catalogus habeat, niſi quòd prædeceſſorum Episcoporum, & Photini etiam primi Episcopi memoria deleta ſit, ob præclaram lucem ſucceſſoris. Accedente

dente præfertim eo tempore Diocletiani Imperatoris immani sauitia: qua sacros quoque Codices teterrimo edicto per totum Romanum Imperium pessum dedit.

Eadem quoque Codicum clades, in causa est, cur nunc nesciamus, an B. Ianuarius ad Concilium Sinuessanum accesserit. Nam, etsi Catalogus illius Synodi Episcoporum, nullum nunc habet Episcopum Ianuarium, is tamen cum mutilus sit, & è trecentis qui conuenerunt Episcopis, vix paucos habeat, non est tanti, vt ex eo, certo negari possit, ibi fuisse B. Antistitem Ianuarium: quem alioqui, illi debuisset accersiri, quòd vicinus, sanctus, & doctus esset Episcopus, nemo vt reor, ibi inficias.

Studium, & Mores.
Sect. V.

QUÆ duæ res, in Christiano Pastore potissimum exiguntur, Doctrina videlicet, ac diuini honoris zelus, ijs ab ineunte ætate, & vt Græcè in Mœnæis est *sotus à pueritia consecratus*, adeo studuisse videtur B. Ianuarius, vt profectò, non aliud magis appositè de eo prædicari possit, quàm ideo illum pastoralibus virtutibus, sanctisque moribus cælitus fuisse imbutum, vt ostenderetur, quòd ipsum Spiritus sanctus maturè designasset, & vt ita dicam præsentasset, in futurum Christianæ plebis Antistitem. Enim verò ex illis, quanquam paucis, valdeque exilibus, quæ de S. Ianuario habemus vetustis Codicibus, & Commentarijs, elucet nihilominus præclaræ quædam notæ insignis Doctrinæ eius: inque veram Christi religionem propensi studij, certissimi indices. Recensebo eas hoc loco breuiter, è monumentis gestorum eius excerptas.

In primis, cum SS. Festus, & Desiderius è Beneuentanæ Ecclesiæ Clero Nolam ad B. Ianuarium iam propter Christum in carcerem à Timotheo Præside detrusum, visendum accessissent, deplorare cœperunt temporum iniquitatem, qua factum est, vt optimus pastor vinculis constrictus detineretur. Simulque, paucis quidem verbis, sed multa significantibus, insigne de Ianuarij virtute elogium ediderunt. *Quare, inquit, talis, ac tantus vir tenetur in vinculis? Quid enim criminis admisit? Quando non subuenis periclitantibus? Quis ab eo ager visitatus, non statim sanatus est? Quis ad eum tristis aduenit, & non gaudens discessit?* Ex his igitur apparet, quænam fuerint beatissimi Præsulis officia: & quàm sedulo animarum sibi à Domino commissarum curam ipse gesserit. Ea nimirum opera charitatis executus, quæ Christus à Pastoribus sacris præcipuè, requirit.

Perpetuam verò animi, & corporis puritatem, actuumque innocentiam, nullo vnquam tempore temeratam, ipsemet Ianuarius disertè testatus est. Letho enim, & Cœlo proximus, sic cum Deo dicitur collocutus. *Domine Iesu Christe, qui ab utero matris meæ, me non dereliquisti in finem, ita nunc exaudi me ad te clamantem: & iube me istud sæculum relinquere, & ad tuam misericordiam peruenire.* Quæ verba licet primariò de paterna Dei cura, & protectione intelligenda sint, nihil tamen prohibet, & ea piè interpretari, de nunquam perpetrato mortali facinore ab utero ad tumulum vsque, per quod vnum, Deus nos derelinquit. Adeo vt, ea de causa potuerit Beatus dicere, se nunquam à Deo derelictum,

Pro-

Profequebatur infuper, tanto virtutem amore, vt, cum, fama narrante à Sofio Mifenate Diacono, Chriflum Dominum impenfius diligi cognouiffet, Mifenum vſque ipſe, licet ætate prouectior, ac celfior dignitate, prior ad illum viſendum, atque complectendum accefferit. De cuius euangelium perſonantis capite, flammam cum ſolus diuinitus exurgere vidiffet, martyrium eam portendere prænuſciauit. De ambobus, verum eſt illud Io. Diaconi dictum. *Doctrina pahulum, mutua ſibi ſubminiſtrabāt aſſluentia.*

Illuſtrius autem elogium exiſtimandum eſt illud, quod Anonymus, ſed vetus Orator de Ianuarij eximia doctrina, & admiranda virtute edidit. Id extabat apud Illuſtriſſimum D. Archiepiſcopum Vrbinatem Sanctorium in M.S. Cod. Longobardico, eſtque huiusmodi. *B. Ianuarium, ſanctitas, Sacerdotem, peritia, Doctorem, Fides, Martyrem conſecrauit.* Deſumpſit porrò ea verba ex homil. 2. Sancti Maximi Epifcopi de S. Cypriano Martyre. Vt inde pateat, quanti fecerint maiores noſtri Beatiffimum Ianuarium, quem D. Cypriano doctiſſimo Epifcopo, ac Martyri celeberrimo, inſigni hoc elogio viſi ſunt adæquare. Et quidem haud immeritò. Nam, quod in Africa tota præſtitit Magnus ille Cyprianus, id in hac extrema Italia, verbo, & exemplo exhibuit Sanctus noſter Ianuarius, quod & in ſequentibus magis magisque patebit.

Sed à Timotheo Præſide, qui eum damnauit, Ianuarij ſtudia venemur & mores. Huius namque iuſſu comprehenſus, vincuſque fuit, quòd eum Chriſtianorum in ijs oris anteſignanum, & Chriſtianæ legis vindicem acerrimum, fama renuſciaſſet. Id colligo ex verbis ab Officialibus Timotheo dictis. Nam cum ipſi, Dracontij prædeceſſoris ſui geſta oblata fuiſſent, inque ijs legiſſet Sofium, Proculum, Eutycetem, & Acutium diuerſis ſupplicijs fuiſſe maceratos, *Requiſiuit Officium, quid de ipſis factum fuiſſet. Reſponderunt dicentes, multum eſſe temporis, quòd in ciuitate Puteolana tenerentur in vinculis. Et adiecerunt diſſamantes opinionem Beatiffimi Ianuarij Beneuentana ciuitatis Epifcopi. Ipſe autem iniquiſſimus Timotheus, audiens opinionem Beatiffimi Ianuarij, cum ſibi exhiberi iuſſit. Quemnam quæſo nexum habere poterat ſerino de quatuor illis è Campania viris, iam pridem in carcerem detrufis, cum Ianuario Beneuenti Samnitium Epifcopo, vt Officiales de illis notitiam Timotheo nouo Præſidi exhibituri, conſequenter adijcerent de Ianuario loqui, niſi quòd illos Ianuarius, aut in Chriſtiana lege inſtruxiſſet, aut ad martyrium ſuo diuino eloquio, & ingenti ſpiritu animafſet? His accedit, B. Ianuarium, non Beneuenti, quod in Samnio eſt, ſed in Campania fuiſſe à licitoribus comprehenſum. Nam cum Acta, vt dudum retuli, dicant Timotheum ſibi eum exhiberi iuſſiſſe, inde apertè colligitur in ea Prouincia, in qua Timotheus Præſes iuriſdictionem exercebat, non autem in alia, hoc eſt, in Samnii Prouincia, illum tunc fuiſſe, cum captus fuit. Quæ quidem res probè conſiderata, Beati Ianuarij ſollicitudinem magnopere commendat, quam omnium Eccleſiarum in ſua, & finitimis etiam Prouincijs, velut alter Paulus Apoſtolus, ſumma cum vigilantia, aſſiduoque corporis labore, & animi angore gerebat. E Beneuento ſapientius, atque è Samnio in circumadiacentes Prouincias, prout Reipub. Chriſtianæ referre videretur, excurrens. Itaque, quòd ad Sofium Diaconum Mifenatem viſendum, & conueniendum, Ianuarius Præſul Beneuentanus Mifenum vſque abierit, quòdque eorum, quos pro Chriſti fide in carcere Puteolano concluſos reperit, ſe Paſtorem agnouerit, & profeſſus fueri paſtoralè erga eos curam,*

his verbis, quæ Acta recitant. *Benedictus Deus, qui me huc direxit, ut nec Pastor sine grege, nec grex à Pastore videatur diuelli*, haud obscure significat, etiam erga alios, per ea tempora Martyris, suam ipsius operam accessisse : illorumque Christi militum, ipsum veluti Ducem, & Signiferum extitisse. Id ipsum certè Rithmus ille sacer quem in ecclesiastico officio Græci canunt perbellè testatur in Ode VIII. *ωπαθης εν υφου, &c.* Hoc est, *In celsitudine venerandi Martyrij tui ò Beate, quasi Sol occasum nesciens, Martyrum multitudinem veluti diuinas quasdam Stellas ducebas.*

Administri, Amici, & in Martyrio socij :
Sect. VI.

ADministri fuere plurimi, hoc est, Presbyteri, & Clerici omnes Beneuentanæ Ecclesiæ. Clericorum verò cœtum, utpote Christiani populi ducem, eo tempore immanis Diocletiani persecutio potissimum exagitabat. At verò inter Beneuentanos nominatim emicuerunt Festus Diaconus, Desiderius Lector. Illum græca Mœnæa appellant *Fausstum*. Eiusdem verò, ac Desiderij socij memoriam celebrant ad 21. April. Inuisunt hi Ianuarius iam Nolæ à Timotheo Præsidente post varia tormenta carceri mancipatum. Flagrabant enim hi, præ cæteris Beneuentanæ Ecclesiæ Clericis, Episcopi sui amore. Cum itaque ipsum vidissent in foeda illa, & tenebricosa loca detrusum, perculsi spectaculo tanti viri, tam dira passi, atque afflictim ea de re lamentati, in se ipsos sæui Præsidis iram conuerterunt. Capti igitur & ipsi sunt illico: atque in eundem coniecti carcerem, martyrij mox perficiendi vna cum suo Beatissimo Præsule euadunt candidati. Olim Ecclesia peculiaris D. Festo dicata fuit à Stephano secundo Episcopo Neapolitano, ut in Chronico Episcoporum Neapolis legitur. Desiderius verò non simpliciter Diaconus dicitur, sed in gignendi casu, Diaconus Ianuarij. Sic apud alios, Diaconus Malachix, Diaconus Bernardi. Eo utebantur etiam in Missa priuata: fortè ut calicem communicaturis ministrarent. Eodem etiam modo Lectores iuncti erant suis Episcopis: dicebaturque Lector *ἀναγνώστης*. Hoc est, quasi diceret, *Aiutante di Audio*. Sic Proclus fuit Anagnostes Chrisostomi, Pontius Cypriani. Idem enim Lector est, ac si græcè dixeris *ἀναγνώστης*.

Socios præterea martyrij quatuor alios habuit Ianuarius, Sosium videlicet Misenam, & Proculum Puteolanum Diaconos. Euty cetem insuper, & Acutium nobiles Puteolanorum ciues.

De Sosio subolet mihi coniectura, ipsum non virtutum tantum imitatione, sed etiam sanguine, fuisse Ianuario coniunctum. Et Miseni olim extitisse nonnullos ciues è nobili stirpe Ianuaria, verus lapis, qui Neapoli prostat, hisce verbis ostendit.

D.
M. ANTONIVS
HONORATVS
MISENAS.

M.
IANVARIVS
AVGVSTALIS

Omitto cæteras Inscriptiones, quæ apud Gruterum extant. Est autem verisimile, illos Ianuarios, qui Miseni, vicinæ, & subditæ Neapoli ciuitatulæ essent, aliquam, ut fit, contraxisse consuetudinem cum Neapolitanis Ianuarijs: & fuisse istis nonnullos, aut

aut cognatos, & affines, aut, quod certius est, gentiles. Atqui dices. Non legitur Sosios alicubi vocatos fuisse cognomento Ianuarios, Immo legitur. Adi iam dictas Inſcriptiones numero CXXVI. & planè reperiēs, aliquem è Sofiorum ſtemmate vna cum Ianuarijs in quodam celebri Collegio deſcriptum. In illa enim ampliffima marmorea tabula, quæ Romæ ad Quirinalis collis radices extat, leguntur. *A. Egridius Ianuarius, T. Arranius Ianuarius, & C. Sofus Ianuarius.* Itaque inter multos Ianuarios, alijs atque alijs cognominibus inſignitos, apparet aliquos cū Sofia quoque gēte, quæ & ipſa apprimè nōbilis erat, aliquando fuiſſe coniunctos. Eiuſmodi autem coniunctio plerumque adoptione fiebat, ſicut Octavianus Auguſtus, adoptione, Iulij nomen æquiſiuit: & alij item nomina alia, quæ nō eſt operæ pretium huc adducere. Mihi fatis eſt reperiſſe Sofios Ianuarijs coniunctos olim fuiſſe, vel affinitate, vel, quod crebrò fiebat, adoptione. Credibile autem eſt, Sofios, & Ianuarios Miſeni coaluiſſe, poſtquam Cæſar Auguſtus, *ex militaribus copijs legiones, & auxilia prouinciarum diſtribuens, Claſſem Miſeni ad ſuperi maris tutelam collocauit, quemadmodum & Rauenna alteram ad tutelam inferi.* Quod his ipſis verbis tradit Sueton. cap. 39. Ex quibus militaribus copijs, ſi quos milites certa de cauſa Romam adire contigiſſet, eos, qui è Miſeno, Cælium Montem, qui autem è Rauenna, Tranſtyberinam Regionem inhabitare voluit. Indeque ille militum turmæ dictæ ſunt, *Caſtra peregrina.* Erat igitur inter Romanos, & Miſenates frequens commercium: vt proinde Sofij aliquot, & Ianuarij, Viri Romæ, & alibi nobiles, facilè Roma Miſenum, & Miſeno Romam comeaſſe, & pleroſque Miſeni domicilium collocariſſe, familiamque propagariſſe videri poſſint. Phorſnus in Bibliotheca in Fl. Iosepho meminit Sofij Romanorū Ducis, qui Antigonum debellauit. Vt res ſe habuerit, id compertum, certumque eſt, aliquot Sofios, & aliquot Ianuarios, fuiſſe Miſeni ciues, & (quod ad inſtitutum valdè facit) affinitate, cognatione, aut adoptione coniunctos. Quid igitur prohibet ex his coniectari, Diuos Ianuarium, & Sofium, ſanguine, & patria fuiſſe propinquos? Certè ſingularis Ianuarij beneuolentia erga Sofium, & Sofij in Ianuarium inſignis obſeruantia. Crebra item illius ad Miſenum, iſtius ad Beneuentum profectio, noſtram roborat coniecturam. Ad hæc namque mutua, & crebra officia, non ſolum eos parem virtutum ſplendorem, & laudabilium morum conſenſionem, ſed ſanguinis quoque propinquitatem prouocaſſe, id planè indicat, quod ſe quidem mutuo viſitaſſe leguntur apud Io. Diacon. in Act. Tranſlat. S. Sofij: ad alios autem itaſſe non leguntur: cum ſciamus tamen complures inſigni ſanctitate viros in varijs Campaniæ vrbibus, illa ætate floruiſſe. Igitur fatendum eſt, illius ſapientis veram eſſe ſententiam. *Arctior colligatio eſt ſocietas propinquorum.* Cic. 2. offic. Quam quidem, etiam Paulus ad Galat. 6. & 1. Timot. 4. præfert beneuolentiæ in alienos. Hæc de SS. Ianuarij, & Sofij cognatione probabiliter exiſtimare poſſumus. Certiora nō habemus, in tanta librorum clade, quam ætas illa Diocletianæa peperit, cum magno ſanè eccleſiaſticae hiftoriæ detrimento.

De huius Sofij capite euangelium legentis, cum vidiffet Ianuarius explendeſcere ignem, vaticinatus eſt, illum futurum Martyrem. Niſi me puderet gentiles fabulas veris rebus admifcere, afferrem huc, Seruij pueri, qui poſtea Romanorum Rex fuit, exemplum. Illius quippe caput dormientis, tradente id Plutar. de fortuna Romanor. cum viſum fuiſſet igne circumluſtrari, *Bonū iudiciū fuiſt inſperati Regni, quod obtinuiſt.* Plura in hanc rē conge-

rit Cerda Æneid. 2. versu 682. Sed malo S. Polycarpi Martyris exemplum afferre: qui cum vidisset per quietem cervical suum ignescere, præfagium inde martyrij sui agnouit. Euseb. lib. 4. cap. 14. Sosius autem licet non fuit igne læsus, sed gladio cæsus, fornacem tamen Ianuarij vidit, vnde incolumis euasit: quo visu, ad subeundum ipse martyrium vehementer fuit accensus.

Martyrium subiit Sosius eodem die cum Ianuario: eius autem festum celebratur postridiè D. Ianuarij. Sed in Ecclesia Benedictinorum vbi factum eius corpus requiescit, die 23. Septembris: quòd scilicet, eo die translatum sit è loco cædis ad Ecclesiam Misenatem: vt Acta Ianuarij testantur his verbis. *Sanctum verò Sosium Diaconum, ciues sui Misenates tulerunt, & pasuerunt in Basilica, vbi nunc requiescis IX. Kal. Octobris.* Hoc est, quarta post martyrium die. Ex quibus verbis, erroris redarguitur Regius, qui vult eo die Neapolim fuisse translatum.

Noto etiam cum Beda in Martyrolog. ad IX. Kal. Octobris, triginta annorum fuisse Sosium cum martyrio coronatus fuit. Ephemeris etiam VValafridi, quæ tribuitur Bedæ, ad eundem diem hæc habet. tom. 1. Bedæ, *Leuita, & Sosius merito splendescit honore.*

Porrò fuisse S. Sosij celebrem ex sanctitate famam, illud præcipuè demonstrat, quòd multi impostores, sanctitatem eius ementiebantur, vt inde lucellum aliquod facerent. Extat huius rei insigne testimonium apud Prosperum lib. de prædict. & promiss. dimid. tempor. cap. 6. in fine, his verbis. *In Italia, nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis, & Apostolico honore nominandus Papa Leo Manichæos subuerteret, & contereret Pelagianos, & maxime Iulianum: ambiens tunc quidam Florus nomine, spiritu seductionis arreptus virtutem, & meritum sibi S. Sosij Martyris assignans, cum haud procul à Neapolitana ciuitate, in subuersionem animarum, quadam promitteret, faceresque illicita, à germano venerabilis Nostriani Episcopi, & Herio presbytero simul cum Clericis prædictæ Ecclesie tentus, & coercitus, sic à præfata Proincia liminibus pulsus est.* De Sancto Sosio extabat olim peculiaris missa, Oliuerij Cardinalis Carafæ, Archiepiscopi Neapolitani iussu edita.

Fuit olim Romæ Ecclesia S. Sosij, de qua hæc Panuin. libello de VII. Urbis Ecclesijs, vbi de Basilica S. Petri cap. 4. circa medium. *A sinistro verò latere Basilicæ, delubra fuerunt S. Sosij, Sancti Apollinaris, & Sanctæ Crucis à Symmacho Papa, Sanctæ Lucia à S. Gregorio conditæ.* Rursus Caluus Episcopus Neapolitanus extruxit Oratorium Sancti Sosij, non longè ab vrbe, vt Io. Diaconus in Caluo scripsit. In vetusto camerato abside Ecclesiæ Sæcti Prisci, via Aquaria Capuanæ Diœcesis, visitur ex musuo opere imago multorum SS. in queis est Sanctus Sosius. Adi Michaelem Monachum, Capuanum, Canonicum, in Sanctuario Capuano, par. 2. pag. 1. & 2. De Templo Neapolitano SS. Seuerino, & Sosio dicato videatur Engenius in Neapoli sacra.

De Proculo, Acutio, & Eutycete res est clarissima, ac in Romano Breuiario narrata. De iisdem Missam etiam edidit Oliuerius Carafa Archiepiscopus Neapolitanus. Puteolani deposuerunt eorum sacra pignora in Prætorio Falcidij, qui fortè locus idem est, ac ille, vbi postea Monasterium Falcidij extructum fuit, de quo vide Gregor. P. epist. 39. lib. 8. Acutium Menolog. Græcor. vocat Acutionem 21. April. Episcopus Equilinus Acacium. Fortè melius Eutycus appellabitur. Olim enim vsitatum id nomen

men testatur Inscriptio marmorea, apud Falcum de loc. antiq. Neap. huiusmodi, *Meuius Eutyces Aedicularum restituit Sebeto*.

Hos duos laicos (Proculus enim Diaconus erat) fuisse Neapolitanos affirmant Villanus, & Summontius. Negat, Io. Diaconus in historia translationis S. Sofij dicens, eos fuisse Puteolanos. *Proculus. inquit, Diaconus, & Eutyces, atque Acutius illustrissimi ciues Puteolani*. Et quidem Puteolanus carcer id suadet, in quo reperit eos S. Ianuarius, in quem etiam Festus, ac Desiderius Nolæ comprehensi, fuerant coniecti. Acta tamen non suffragantur Io. Diacono, qui fortè ex eo deceptus est, quia Acta post Proculum ciuem Puteolanum hos nominat. Horundem duorum Martyrum corpora, Neapolim trāstata die 19. Octobris, ab Episcopo Stephano tertio sub Ara maxima Archiepiscopalis Templi requiescunt. Eorum vitam scripsit Petrus Subdiaconus, qui vixit Stephano tertio, & Athanasio secundo circa annum Christi 890.

Sex itaque fuere Sancti Martyris Ianuarij in martyrio Socij. Nuperimè tamen Marius Vipera Beneuentanus Archidiaconus septimum illi addidit, Stephanum nomine, in suo de Beneuentanis Episcopis opere. Similiter, & Fuluius quoque Cardulus lapsus est in Notis ad vitam SS. Abundij, & Abundantij Martyrum, cum agit de cæsis tempore Diocletiani. At ego certè noui Beneuentum sacris Stephani ipsanis ornatum anno 1119. à Landulpho Archiepiscopo inuentis, vti Falcus Beneuentanus tradit: què ego ipse ante annos quatuordecim publici Iuris feci, & Propyleis, & Nomenclatore illustraui. Sed hunc Ianuarij fuisse socium intra annorum plus mille spacia, neque mihi, neque quadraginta ferè Auctoribus, qui me præcesserunt, innotuit. Prudenter itaq; fecisse videtur Bilocta, Viperæ alioqui hyperaspistes, qui de hoc Ianuarij nupero Socio, ne verbum quidem. Prudenter, inquam, quia Bedam sequi voluit, cuius hæc sunt verba. *In Neapoli Campanie, Natale Sanctorum Ianuarij Beneuentana ciuitatis Episcopi, cum Sosio Diacono Misenata ciuitatis, & Diacono suo Festo, & Lectore suo Desiderio. Qui post nonnulla, & carceres, capite summo cæsi in ciuitate Puteolana, sub Diocletiano Principe. Qui cum ducerentur ad mortem, videntur inter alios Proculum Puteolana ciuitatis Diaconum. Et duo laici Eutyces, & Acutius interrogauerunt, quare iusti iuberentur occidi? quos Iudex, vt vidit esse Christianos, iussit decollari cum illis. Sic omnes septem pariter sunt decollati. Et tulerunt eorum corpora populi Christianorum, Neapolitani Ianuarium iuxta ciuitatem in Basilica, Puteolani Proculum, Eutycesem, & Acutium iuxta Basilicam Sancti Stephani. Festum, & Desiderium Beneuentani collegerunt. Totidem ferè verbis Sanctus Ado rem ipsam narrat. Acta præterea, martyrij eorum, in septenario numero Martyrum aliquid subesse considerant. Septem namque pariter beatissimi Sancti martyrizati fuerunt, quorum vna septenarij forma, Omnipotentis Dei, & Domini sui Christi eorum capta corona, vixerunt in sacula seculorum. Quid? quòd ex ipsa Timothei Præsidis sententia, qui eos neci damnauit, septem tantum eos fuisse manifestè colligitur. Ecce ipsam. Ianuarium Episcopum, Sosium, Proculum, & Festum Diaconos, & Desiderium Lectorem, Eutycesem, & Acutium ciues Puteolana ciuitatis, qui se Christianos esse professi sunt, & Dñi libamina, & Imperatorum præcepta contempserunt, capite cædi iubemus. Numeras, & septem habebis, non octo, vt Viperæ videntur.*

Verum, non nisi ex cænofo aliquo fonte, turbidam, & foetidam istam aquam haurire potuit Vipera: & ita profecto fuit. Securus est enim nescio cuius Episcopi Cabilonensis sententiam, quam edidit post suum Martyrologium

logium Maurolycus. (Vtinā eadem scientia in historicis, qua & in mathematicis præditus) cui ipse primus, Primi nomen indidit. Sed plura sunt, quæ huius Primi auctoritatem apud quoscumque cordatos viros eneruem prorsus, & omninò vanam reddant. Primò quidem, nullam de eo mentionem reperiri apud eos, qui de Scriptoribus Ecclesiasticis, siue antiquis, siue recentioribus scripserunt, qui multi fuere, & diligentissimi. Imò Possuinus ipse, qui Maurolyci Martyrologij meminit, de Cabilonensi illo adiuncto non meminit. Præterea notum est ex Ioan. Chemio, & alijs Gallix Christianæ Scriptoribus, neque Cabilone, neque in vniuersa Gallia, vllum aliquando fuisse Episcopum, cui nomen Primo. De suo ergo capite illum sibi confixit Maurolycus. Ad hæc, non semel errasse videtur nouus iste Primus: littera enim S. ait, *Spoletum ciuitas Italia, Hic Concordius, & Sabianus Episcopi, Exuperantius, Marcellus, Venustianus, cum uxore, & filijs sub Diocletiano, & Maximiano Martyres*. Constat autem ex alijs Martyrologijs, ac præsertim Romano, Concordium non sub Diocletiano, sed multò ante, nempe sub Antonino, fidei certamè obiisse. Præterquam quod quatuor illi, qui sub Diocletiano cæsi sunt, non eodem die, ac simul, vt ipse videtur asserere, sed seiunctim, & diuerso tempore passi sunt. Similis confusio legitur littera N. verbo *Nola*: & littera A. verb. *Antiochia*, de Erasmo, cum loquitur: & littera C. confundens Comum Gallix Cisalpinæ ciuitatem, cum Cumis Campaniæ: & in re nostra Ianuarium cum Stephano: ex eo tantum, quòd legisset Ianuarij socios aliquot, *iuxta Basilicam Sancti Stephani fuisse tumulatos*.

Tot itaque sinceris testimonijs, maximaque pollentibus auctoritate adhærere debebat Viperæ, quàm incerto huic Cabilonensi: quòd si ipsum sequi placuit, cur non eum sequutus est, cum in verbo *Neapolis*, Stephanum istum Ianuario non adiunxit? *Ianuaris*, inquit, *Beneuentane urbis Episcopus, Festus, Proculus, & Sosius Diaconus, Desiderius, Eutyces, & Acutius sub Diocletiano Imperatore*. Vides nullam Stephani fieri mentionem. Imò fieri, dicit aliquis in verbo Beneuentum. *Beneuentum Italia ciuitas. Hic Ianuaris Episcopus, Festus, Stephanus, & Desiderius sub Diocletiano Martyres*. Inepta prorsus collectio. Nam esto sincera essent verba, vti certè non sunt, rò. *Hic* ad Beneuentanam ciuitatem referri debet, neque aliud significat, nisi ibi quatuor illos Sanctos esse, non autem omnes simul martyrio coronatos. Patriæ amor Viperæ oculos perstrinxit, & obnubilauit.

Iudex, & Acta.

Sect. VII.

Timotheus Iudex fuit. Acta martyrij, Lectionarium vetus Beneuentanæ Ecclesiæ, Vincentius Beluacensis, Petrus Episcopus Equilinus, Antoninus Florentiæ Archiepiscopus, ac Romanum Breuiarium, Præsidentem eum constanter vocant. Ioannes autem Diaconus, in Actis vitæ, & Translationis Sancti Sosij, nunc Præsidentem, nunc Consularem. Menæa verò Græcorum magna ἀρχον Καμπανίας. Hoc est, Præfectum, Præsidentem, Ducem, & vt Menologij interpres vertit, Consularem Campaniæ appellant. Latè enim patet huius græcæ vocis significatio. Haud tamen valdè inter se isti dissident. Nam, vt benè Baronius obseruat, Notis ad Martyrol. 27.

rol. 27. Maij, folent aliquando veterum Martyrum Acta, eos vocare Præsides, quos magis propriè, Præfectos vocare oportuiffet: & è contra, Præfectos, qui Præsides, aut Confulares dici debuiffent. Suppetunt in antiquis Martyrologijs, hiftorijsque exempla complura. Apricius, qui Diocletiano Imperatore præfuit Cappodociæ, in Martyrologio Romano, die 6. Februarij Præfes, à Beda autem Præfectus vocatur. Licinium item Confularem, qui in Actis S. Simphorofæ legitur, idem Beda Præfectum appellat. Quocirca rectè docuit Fenestella lib. de Magistrat. vrb. cap. vlt. Præfidis nomen effe generale: eo quòd, & Proconfules, & Legati Cæfaris, & alij quique Prouinciarum Rectores, licet Senatores fuerint, Præsides appellati leguntur. Confularem Campaniæ in multis lapidibus memoratum habes apud Grut. CXCIH. 1. CCCLXIII. 2. CCCLIII. 2. CCCLVIII. 3. CCLXXI. 1. & aliàs.

Porro, quòd Timotheum, Io. Diaconus Confulem appellarit, id non ideo dixit, quòd Conful aliquandò fuerit. Nullus enim in Romanis Fastis per ea tempora apparet Conful Timothei nòmine. Sed quòd Confulari propemodum potestate præfuerit toti Campaniæ. Nam inter oçto Italiæ Prouincias, quæ ex Adriani Imperatoris instituto à Confularibus regebantur, Hiftorici primam numerant Campaniam. Sic namque apud Panuinium in ciuit. Rom. & Auctorem Notitiæ vtriusque Imperij: Et hoc ordine recèntentur, *Campania, Tufcia cum Vmbria, Picennù, Flaminia, Aemilia, Venetia, Liguria, Sicilia*. Septem verò reliquæ, Præfidibus regebantur. Quocirca, Campaniæ Præfes, in antiquo lapide, qui Romæ ad Forum Traiani proftat, & in Critico Thefauo, tom. 4. à Iofepho Cafalione, variat. lection. cap. 21. refertur fol. 578. Proconful appellatur.

Amicio. Auehenio Bafco

V. C. Quaefori Candidato, vno eodemque

Tempore Pretori Tutelari. Proconfuli Campa-

nia. Præfata vrbi, Trini Magistratus,

infignia, facundia, & Natalium speciofa luce

Virtutis ornanti, &c.

Alibi verò, Confularis Capaniæ appellatur: vt apud Gruter. CXCIH. 1. CCCLXIII. 2. CCCLIII. 2. CCCLXXI. & aliàs fæpiiffimè: & Neapoli lapide ad D. Seuerini reperto, de quo Capacius lib. 1. c. 3.

Postumio Lampadio V. C.

Et infultri Conf. Camp.

Reftituta Patria.

Et Redintegratori operum public.

Ordinis prouifor. populi sub-

uentori, ab infignia eius uni-

uerfa. Patrona longè à materibus,

originali ordo Capuensis voti,

& obfequij fui pignus locauit.

Romanus autem ifte Lampadius fuit: & anno Chrifti 530. Romæ Confulatum gessit vna cum Fl. Orefte. Vide Panuinij Fastos in Appendic. pag. 221. Non eft itaque dicendus Capuanus, quamuis longa Auorum ferie genus è Capua duxiffe potuerit. Aliàs paucos Roma habuiffet cives: nam ferè omnes, aut certè quàm plurimi, aliundè duxere genus. Ad Onuphrium lib. de nominibus. Hic itaque Lampadius cum anno 530. Romæ Conful extitiffet,

tisset, anno sequenti, hoc est 531. de more Consularis, siue Proconsul sortito fuit. Hæc item Inscriptio, illud insuper docet, eandem formam magistratum, quam Adrianus instituit, non modo vsque ad Constantini tempora fuisse seruatam (quod & Victor, qui Theodosio Imperatore vixit, apertè testatus est, quidquid Appianus lib. 1. de bello ciuili asseruerit, id Adriani institutum non diù duraturum post eius obitum) verum etiam ad Iustinianum Imperatorem perdurasse.

Redeo nunc ad Timotheum. Vti ex Actis cõstat, propriè Consularis, siue Proconsul dici debet. Et Proconsulem quidem eum appellat doctissimus Baronius tom. 2. Annal. ad an. 305. Neque obstat, quòd in Fastis Romanis Consularibus Timotheus iste non appareat. Nam eo titulo, non ij solum fruebantur, qui proximo anno Romæ gessissent Consulatum (vti florente Rep. factitatum est) sed (cum Imperatorum libito omnia fieret) etiam illi, qui nullum antea gessissent Magistratum vrbatum, Consulares dicti sunt, quia Prouincijs Consularibus præficiabantur. Honorarij quippe tituli erant Consules, & Proconsules sequioribus illis sæculis. Hos verò Consulares, siue Præsides, atque adeo Timotheum per plures quandoque annos administrasse Prouincias, colligitur ex ijs, quæ scripsit Baronius 2. April. in Theodosia: tradit enim ex Eusebio, vrbatum Consularem Palestinae, vsque ad suum obitum eam Præfecturam continuasse.

Residere autem solitum Capuæ, illum, qui Campaniae esset Consularis, ostendere nititur Michael Monachus ex Actis Sancti Carponij Martyris. Quod quidem, si de antiquissima illa Capua intelligatur, verisimile est. Quando scilicet Campania caput audiebat Capua. At si de sequenti tempore, Gesta SS. Martyrum euincunt, Campaniae Præsides, vel Nolæ fixisse Tribunal, ceu Augusti Cæsaris diuturno incolatu, & decessu nobilitatæ, quod Ambrosio Nolano arrisit. Vel, si id negetur, eos non vno in loco fixisse sedem, sed eam mutasse pro libito. Sic Maximus Præses sub Domitiano, Atinæ erat, cum excruciauit S. Marcum primum eius ciuitatis à Petro ordinatum Episcopum: vt legitur in Actis eius apud Flor. Vrbinate: & in Act. SS. MM. Nicandri, & Marciani, apud Petr. Diac. Cassinens. Quibus suffragantur fragmenta quædam antiqui Codicis M. S. Ecclesiæ Atinensis apud eundem ab eodem Flor. laudata. Flauianus item Campania ab Antonino Pio Imperatore Præfectus, Atinæ legitur consedisse cum toto aulico satellitio, in Actis S. Iuliani Martyris Atin. apud eundem Flor. Sic alij Terracinæ, vt in Actis S. Cæsarij, & alij alibi. Extat Plinij Epist. 24. lib. 8. monentis Maximum, quomodo gerere se debeat in Præfectura ciuitatum liberarum.

Successit Timotheus Dracontio, vt constat ex Actis Sofij Martyris, à Io. Diacono scriptis: & ex Actis item Sancti Felicis Nolani Martyris apud Surium. Beda etiam, ac vetus Breuiarium Salernitanum, id ipsum ostendunt. Dracontius verò, siue, vt alicubi legitur Dracus, is fuisse videtur, qui præter Felicem, & Sofium, Proculum etiam, & Eutycesem, atque Acutium comprehendit, dirisque supplicijs tortos, in Puteolanum carcerem detrussit, & Romæ Felicem, & Aductum neci damnauit: vt eorum Acta produnt.

Sed cum in Actis dicatur, Timotheum veritum Principum decreta, in B. Martyrem, sauius exarsisse. Lubet eam Diocletiani epistolam hic ascribere, quæ Pasciatis S. Georgij seruus in eius vita refert apud Suriū 23. Aprilis. Est autem ista ad Præsides, cæterosque Magistratus. *Diocletianus*

Max.

Max. femper Auguftus aternus Imperator. Omnibus per omnem Prouinciam, ac Romanorum Imperium Ducibus, ac Præfidibus, magistratū aliquo fungentibus salutem. Quoniã ad Divinas nostras aures fama peruenit, qua nõ mediocriter vos perturbauit, hærefim quandam valdè impiam eorum, qui Chriftiani dicuntur. vigere cepiffe: quippe qui Iefum, quem Maria quædam Iudaica femina peperit, ut Deum colunt: Apollinem verò magnum illum Deum, Mercurium, Dionyfium, Herculem, ac Iouem ipfum, per quos noſtra Reip. pax data eſt, contumelioſis maledictis infeſtantur, venerantes ut Deum, Chriftum illum, quem Iudæi tanquam maleficum in Cruce ſuffixerunt: hac de cauſa edicimus, ut omnes Chriftiani tam viri, quàm mulieres, per omnes vrbes, ac Regionem, ſupplicijs acerbiffimis ſubiiciantur, niſi Dijs noſtris immolare, & errorem illum ſuum abijcere noluerint. Et ſi quidem paruerint, veniam illis dari volumus. Sin minus, gladio percuti, & morte peſſima puniri. Illud autem ſcitote, ſi noſtra hac diuina edicta neglexeritis, eaſdem, quas & illi dabunt penas, vos duros. Sic Polycrates, ex quo Lippomanus, Surlus, & Anonymus Scriptor vitæ SS. Abundij, & Abundantij. Nec Baronius aliquam in eum exercuit cenſuram.

Verum tam efferata Timothei crudelitas, experta fuit ſtatim vindicem Dei manum in eius armatam exitium. Ipſo enim die, quo Beatus effuſo ſanguine Cœlum petijt, petijt ipſe infernale baratrū, diris doloribus agitated. Sed & quamplures Præſides, ob vexatos Chriftianos Deum ſenſiſſe vindicem, adnotauit Tertullianus ad Scapulam cap. 3. præcipuè de Vigellio Saturnino, Claudio Herminiano, & Cæcilio Capella.

Quòd verò ad ipſa Acta martyrij ſpectat, exiſtimo illa haud fuiſſe præſidialia, ſiue relata in Proconſularia geſta. Stylus recentior id ſuadet, & potuerunt excipi ex illis, ac ſtylo recentiorè ſcribi. Baronio enim teſte cap. 4. Præcapitulation. Martyrolog. non Romæ ſolum, ſed in tranſmarinis etiam Eccleſijs, Clerici aſſignabantur, quibus cura eſſet, Martyrum natales dies adnotare. Id autem illorum etiam auxilio fiebat. Sic, eodem teſte cap. 1. Præcapitulat. exemplo conſtat Paulini Ambroſij notarij, qui etiam, vitam eius conſcripſit, in qua ait ſe fuiſſe ſub cura certi Diaconi, ad quem cuncta referret. Si quis verò curioſius ſcire velit, quænam fuerit Actorum huiusmodi materia, quiſue Inſtitutor, adeat Lipſium Commentar. in lib. V. Annal. Cornel. Taciti.

Tempus necis.

Seçt. VIII.

Anno Chriſti CCCV. Conſtantij, & Galerij Impp. II. iſdemque V. Coſſ. atque adeo conditæ Parthenopes M. CCC. XXXIV. Timotheus eodem anno, quo Campaniæ rectionem iniijt, in Ianuarium animaduertit. Codices autem nonnulli, ac Lectionarium typis Neapolitanis impreſſum anno 1525. corruptè, habent *Conſtantini*, vice *Conſtantij* eius Patris, qui Eboraci Chriſtianus obiijt anno ſequenti: Socrat. lib. 1. cap. 1. Is verò Conſtantius, non erat Romæ, ſed in Britannia. Itaque carnificina, quam Timotheus præſes exercuit in Cãpania, adeoque in vniuerſa Italia, ex impij Galerij ſententia gerebatur. Quòd autem etiam vetuſti Codices Longobardici, nempè Sanctorianus, Beneuentanus, & Caſſinenſis habeant hic ſextum Galer. Maximiani Conſulatum: Faſti autem habeant quintum, id quidem diſcrimen oriri potuit, ex eo quòd anno vrb. C. 1046.

G g

quo

quo Fasti figunt Maximianum Augustum, cognomento Herculium Consularem, Scriptores dictorum Codicum, identitate nominum decepti, posuerunt Maximianum Cæsarem, appellatum Galerium, quo factum est, ut ipse, anno sequenti consignandus fuerit, non primus Galerij Consulatus, ut Fasti habent, sed secundus: ac proinde anno V. C. 1057. quo Fasti ponunt Constantium V. & Galerium Maximianum V. Cons. ipsi consequenter posuerunt Constantinum VI. Sed nobis stādum est antiquis Romanis Fastis, quos, ut vetustiores omittam, secuti sunt complures, Sigonius, Baronius, & alij .

Hic annus Christi 305, Scaligero est annus Æræ Diocletianæ annus vndecimus. Æræ Martyrum annus quartus: quamuis alijs, eadem sit Æra Diocletiani, atque Æra Martyrum, siue, ut Græci loquuntur τῶν ἀγῶν. Falsò autem Paulus Regius in vita Sancti Ianuarij, martyrium eius ponit sub Caio Pontifice. Hic enim obiit anno Christi 296. At Ianuarius martyrium subiit anno, ut dixi 305.

Mensis proculdubio September fuit. Dies decima nona. FERIA tertia. Nam fixa nece in annum Christi, ut diximus 305, eo anno littera Dominicalis fuit G: ac dies 19 incidit in feriam tertiam. Hora tandem martyrij Vespera præceps .

Martyrium, & beata mors.

Sect. IX.

VT distinctè beatam Sancti Martyris necem Lectoribus repræsentem, in minutulas aliquot partes hanc Sectionem subseco .

Ac primum, de Timothei, atque Galerij feritate dicendum. De Timothei porrò feritate extat in Actis S. Ianuarij illustre testimonium. In quibus, Ecclesiæ Notarij, illum vocant, *Paganum crudelissimum, Tyrannum iniquissimum, Præsidem impiissimum, Iudicem insanum*. Eius læuitia tanta fuit, adeoque contumax durities, ut quamquam à mitissimo Ianuario ingenti fuisset beneficio affectus, restituti scilicet luminis oculorum, quo nihil est homini charius, in sua tamen feritate immotus perstitit: gratiamque Principum prætulit iustitiæ, & humanitati. Hic ego in mentem reuoco, id quod Eusebius de Urbano Palestinæ Præsidi scriptum reliquit, lib. 2. cap. 17. Illum videlicet ad immanitatem, & feritatem, magis magisque fuisse accensum, quòd speraret eo impensius gratiam, se Maximini Cæsaris adepturum, quò crudelius se gereret in Christianis excrucians. Idipsum Timothei innatam læuitiam acuit, & auxit, quòd certo sciret, Galerio Maximiano, qui tum rerum potiebatur, gratissimam rem se ea ratione facturum, Erat quippe Galerius iste Maximianus par in impietate, & crudelitate, Maximiano & Diocletiano, qui iam se Imperio abdicauerant. Et, cum hic esset annus quartus acerbissimæ persecutionis à Maximiano & Diocletiano, qui iam se Imperio abdicauerant, denominatæ, & in Britannia ageret Constantius Chlorus miti ingenio Princeps, totum studium Christianos vexandi, qui in Italia erant, in vnum penè Maximianum Galerium incubuit. Quod eo libentius hic suscepit, quo Chlorum cernebat in subditos omnes, & in Christianos præcipuè, benignè se gerere. Fuerat autem Diocletiano, & Maximiano, dum Imperium regerent, firmum propositum, Christi nomen penitus

penitus extoto orbe Romano delendi. Quod cum illis non fuiffet, eadem rursus rabiem in Christianos, Maximianus in Occidente, & Maximinus in Oriente non modo instaurarunt, sed & magis, magisque auxerunt : aliam videlicet atrocioſam perſecutionem, pro infenſiſſimo ipſorum in Christianos animo, vbique terrarum indicentes : teſte Eufebio Cæſarienſi lib. 8. cap. 4. & 15. Crudeliſſimi itaque homines, ab ijs deligebantur, qui eſſent Prouinciarum Præſides, cuiusmodi ſanè fuerunt Draconitus, & eius ſucceſſor. Timotheus Campaniæ Conſulares.

Conſiderare hic poteris, Christiane Lector, perſecutionis à Diocletiano ante annos vndeuginti ſenſim inceptæ, & ab eiufdem, etiam abdicationi, & mortui nomine, poſtmodum appellatæ, ſeriem quandam per crudelitatis gradus, magis magisque creſcentis, uſque ad hunc annum, quo B. Ianuarius occiſus eſt. Nam anno 285. qui fuit ſecundus Imperij Diocletiani, exercuit quidem ille ſæuitiam in Christianos, ſed abſque edicto vlllo. Id patet ex Actis SS. Claudij, & Sociorum Martyrum apud Aegeam Lyſiæ Procoſulem peremptorum. Anno verò 286. edictum prodijt, vt nulli quidquam vendere, aut emere liceret, niſi adoratis quibuſdam paruis Idolorum ſtatujs, in vijs, vicis, Foris, lociſque omnibus, eo ſine expoſitis. Id narrant Acta S. Sebaſtiani, & Sociorum Martyrum. Acta S. Maximi Cumanii Diaconi. Et Acta SS. Guria, & Samonæ Martyrum. Denique anno 19. Imperij, qui fuit Chriſti Domini 302. ipſa hebdomada ſancta, quam Chriſtiani impenſius in Chriſti cultum, & paſſionis eius imitationem obibant, prodijt edictum perſecutionis omnium præcedentium acerbiffimæ: quam Historici, & Patres decimam vocant. Ea iuſſum fuit, vt vbique terrarum Eccleſiæ Chriſtianæ deturbarentur. Eccleſiaſtica Scripturæ, librique omnes igni abſumerentur. Magiſtratum quemlibet adepti, cum ignominia de gradu deiicerentur. Priuatis hominibus, libertas adimeretur. Eccleſiarum denique Præſules in vincula conijcerentur. Et omnes cuiuſcumque ſortis Chriſtiani, omnibus tormentis adhibitis, ad immolandum Idolis compellerentur. Diocletiano autem, & Maximiano ſe abdicantibus Imperio, perſecutionem in Chriſtianos Galerius immaniſſimus Princeps non remiſit, vt iam dixi, ſed auxit: quemadmodum ex geſtis eius aduerſus Chriſtianos legere eſt in eccleſiaſticis historijs.

Porrò per id temporis Præſides ad carnificinam exercendam, quædam Campaniæ ciuitates, prout ſe oportunitas offerebat, variè inſederunt. Nolum videlicet, Capuam, Neapolim, Puteolos, Terracinam, prout cuique libebat, huc atque illuc per Prouinciam commigrare, exercendæ laniæ elegerunt. Nola itaque Diocletiano Imperante legimus in Romano Martyrol. 15. Nouembr. cruciatum Felicem Episcopum, cum alijs triginta viris. Et 14. Februar. Felicem Sacerdotem, quem à ſepulturæ loco, *in Pincis* vocant à D. Paulino eximiè celebratum: atque alios complures, quos Nolanæ Eccleſiæ tabulæ continent. Cumæ verò produnt Maximum Leuitam, quem non fuiſſe ſolum, in ſanguine pro Domino fundendo, Acta eius martyrij haud obſcurè ſignificant. Capuæ item eadem perſecutio ſuſtulit Ariſtæum, Antoninum, Quintium, Arcontium, Donatum, Rufum, Carpophorū, atque alios quosdam à Michaeli Monacho in Capuanæ Eccleſiæ Sanctuario diligenter enarratos. Neapolim autem haud exemptam fuiſſe ab hoc retro ſpectaculo fundendi ſanguinis Chriſtiani, abundè à nobis probatum eſt: cum de SS. Martyribus Fauſtino, & Iouita ageremus. Præter quos, Tra-

iano Principe, Neapolim tractos, & hic terra, marique tortos, omnes illos mille, & quadringentos viros, vel saltem bonam eorum partem, qui cum D. Chromatio ex Vrbe ad Campana littora Diocletiani persecutionem deuotantes, deuenerunt, in territorio Neapolitano fuisse demum pro Christo occisos, verisimile esse, varijs alibi argumentis demonstrauimus. Quãquam fortè hic non resideret Præsides, quod fœderata Romanis esset ciuitas. Quod autem spectat ad Puteolos, iam satis superque constat, fuisse eam ciuitatem B. Ianuarij, ac Sociorum eius triumphali sanguine decoratam, Maximiano scilicet Imperatore, ac Dracontio, & Timotheo Præsilibus atrocissimè læuentibus, Qui (Socij) fortissimi Christi athletæ, quot quantosque ante mortem sustinuerint cruciatus, haud facillè dictu est, deperditis maximè iniuria temporum, Sosij, Proculi, Eurycetis, & Acutij sub Dracontio Timothei prædecessore prædialibus Actis. Itaque ad vnum Ianuarium me cõfero, vt ex illo, quasi ex forma cõterorum, ea quæ sodales passi sunt, possit vtcumque cognosci. Hæc illum passum assero.

Primum Timothei iussu captus est Ianuarius, idque ob opinionem, ac famam circumquaque diffusam sanctitatis eius; & ex eo maximè quòd omnes ægri ab eo visitari sanitatem statim consequebantur: vt Festus, ac Desiderius testati sunt. Vide Acta. Quo autem id loco acciderit, Alphonfus Ianuarius in Carmine suo de Ianuario, Cumis accidisse asseruit. Quod falsum est, nam etsi Cumis aliquando Iannarius fuit, & Miseni, in qua Vrbe vidit è Sosij capite Euangelium legentis flammam exurgere, existimandum tamen est, eum reuertisse Beneuentum: alioqui menses multos, ac fortè annum integrum à sua Beneuentana Ecclesia abfuisse: Dicunt enim Acta, *Responderunt Officiales, multum esse temporis, quo Sosius, Proculusque, in ciuitate Puteolana tenerentur in vinculis.* Ij quippe sub Dracontio comprehensi fuerunt: ergo id solum dicitur, eum in Campania tunc fuisse, cum captus fuit: sed in quo loco, incertum est,

Secundum, coniectus est in Nolanum carcerem catenatus cum promiscua fontium turba, inclutus ille Præsul, nullo nobilitatis, aut dignitatis habito respectu,

Tertium, Nolæ eius constantia variè tentata, post triduum, vt habent Acta, in ardentem fornacem immissus est ipse solus. Frequens Christianorum pœna, inquit Baron. ad 27. Februarij, Cum enim à Gentilibus haberentur vti magica arte imbuti, eadem, qua magi, pœna plestèdi erant, igne scilicet, iuxta Pauli Decretà lib. 3. sentent. tit. 23. Fortissimus tamen Ianuarius, signo Crucis armatus, Deumque fusa oratione, vt sibi opem ferret deprecatus, statim, quod olim tribus Babylonicis pueris accidit, per mediam fornacem inter igneos globos deambulare cepit, hymnos Liberatori suo concinens. Atque adeo illæsus, vt neque vestimentum, ac ne capillum quidem eius, flamma violauerit.

Quartum, Victor ignium Ianuarius, in Nolanum carcerem retruditur. Ac Præsides accensus iracundia, Martyris corpus imperat vsque eo distrahi, quo ad neruorum compages artuumque soluantur. Sic Romanum Breuiarium, Bzouius tamen aliter, *Neruis crudeliter cadi iussus est.* Acta verò. *Iussit vt nerui eius à corpore excluderentur.* Potuit id quidem fieri, vt plumbi pondere, iuncturæ distraherentur. Erat quippe plumbi vocitata damnatio. Non quidem, vti vult rudis glossa, damnatio ad metalla, sed quia plumbi pœna, modo pondere, modo verberare constabat, Const. l. 2. C. de exact. tribut. *Nemo carcerem, plū-*

batarum-

batrumque verbera, aut pondera, aliaſque ab inſoleſſia iudicum reſerta ſupplicia, in debitorum ſolatiombus, vel à peruerſis, vel ab inanis iudicibus expoſeant. Ponderibus itaque vincitorum compagos diſtrahebantur. Cum ſcilicet damnatis ſublime ſuſpenſis, reuolutis brachijs, cuiusmodi pondera ad pedes ligabantur. Hinc Ammianus. *Exponunt pondera plumbea*. Potuit igitur pondere totum Sancti Martyris corpus enervari. Quasi metaphonica fuerit acceptio verbi *enervari*; quasi idem fuerit, ac inutile reddi. Sicuti Paſſeratio eſt *enervus* homo, *enervata* ſaltatio. Sed præſtat Romani Breuiarij lectionem ſequi. Ac putare flagellorū grādine, aut alia feritate, iſta diſtractione membrorū, diſſolutos eſſe nervos. Sicuti de Armogate Comite ſcripſit Victor lib. 1. de perſecut. Vandal. in fine, & in Martyrol. Rom. 14. Nouembris, de Serapione legitur. *Quam perſecutores crudeliſſimis affecerunt ſupplicijs, ita ut omnes ei iuncturas membrorum prius ſoluentes, de ſuperioribus domus ſuæ cum præcipitarunt, & ſic Civitatis Martyram effecerunt*. Hinc etiam faciunt verba Sozomeni lib. 8. cap. 29. cum agit de martyrio Tigrij presbyteri. *Tigrius presbyter veſtibus exartus, flagris in tergum & ſus, &* quod Eicleum videtur deſcribere, *manibus, ac pedibus amittis, atque excenſus, membris diſſolutus fuit*.

Suſpicioari autem quis poſſet, non diſtractos laxatosque tantum Ianuario nervos, ſed concisos etiam, & à corpore auulſos: ſicut de quodam dicebat Cicero Orat. pro Flancio. *Membru uxoris debilitavit lapidibus, ſuſte, ferro, manus contudit, digitos conſregit, nervos concidit*. Nam in Lectionario Beneventano in ſecunda Antiphona ſecundi Nocturni, ſine, ut ibi, ſecundarum vigiliarum, ſic habetur. *Dum ſacrificare ſimulacris vultet, Ianuarius, abſeſſus eſt corporis nervis*. Itemque Antiphona tertia ad Laudes hæc habet. *Post ignem, demptis que à carne nervos, bodie tum ſex Socys pro Chriſto capite plexus eſt*. Græca Mœnea non euulſionem nervorum, ſed excoriationem habent od. 1. ad Veſp. *καὶ τὸ πῶν ἀπαρῶμενος καὶ πῦρ προσηπτοῦμενος*. Hoc eſt. *Et pelle ſibi ablata in ignem conſectus eſt*. Præterea videre nobis licuit benignitate R. P. Gregorij Ordinis D. Benedicti, Caueniſi Archiepiſcopi, Notitiam Reliquiarum ſub Altari Eccleſiæ Sancti Gregorij ad Regionarium: in qua cum alijs Sanctorum Reliquijs, & Sancti Ianuarij nervi adnumerantur. Quæ Notitia ad ſinem Diplomatis Sergij Archiepiſcopi Neapolitani, cum Puteolano, & Cumano Episcopis, eam Aedem conſecrantis an. 1187. ſic habet. *Prædictæ Eccleſiæ Altare matas, dedicatum eſt in honorem Sanctæ Trinitatis, S. Gregorii, Sancti Laurentii, & S. Thome Martyris: & ſunt in eo recondita Reliquiæ Sanctorum, ſcilicet, Joſeph, Petri Exorcisti, Nerei, & Archilley: Dalmaticæ Sancti Petri Apoſtoli, de velo S. Cecilia, S. Athanaſij Neapolitani Episcopii, de Neris S. Ianuarij, &c.* Verum à Romana lectione non recedendo, dicendum, fieri potuiſſe, ut pendula aliqua nervorum eius particula, & vi tormentorum excarnificata, à fidelibus in eius ſepultura fuerit illi detracta, & reuerenti animo cuſtodita.

Quod ſi perſiſtat adhuc aliquis, contendatque verè euulſos è corpore nervos. Addam ego, quod Auguſtinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 7. dicebat, *Multa ad memorias Martyrum facta, ignoratione, aut obliuione, fama excidiſſe: atque adeo in ipſa urbe Carthagine eueniſſe, qua Carthago neſciat*. Verba uſurpata à Lipſio de Virgine Halleſi cap. 6. Dicendum itaque multa hic nos latere, *Quas tenet cæli liber explicandus tempore uulſa*. Prudent. hymn. 4.

Quintum, immanem illam arætam ſolutionem iniuſtè perpeſſus, carceri tertioſo mancipatur. Vbi quamdiu fuerit incertum eſt. Nam licet Mœnea habeant *ἐν πλείοις, plerisque diebus*, ex eis tamen diſcerni nō poteſt, num

de

de Nolano, an de Puteolano, an denique de utroque mixtim loquantur carcere. Acta quidem potius significant, paucis Ianuarium diebus, Nolani carceris ærumnas expertum. Idque eo probabilius videtur, quod Timotheus Præses primam hanc æditurus suæ seueritatis imaginem, celeritate potius, quàm cunctatione vsus existimari debet.

Sextum, accessit B. Episcopo dolori dolor. Cum vidit Festum Diaconum, ac Desiderium Lectorem, qui Beneuento Nolam ad se visendum aduenerant, à licitoribus comprehensos, inque eundem carcerem pro pietatis officio coniectos.

Septimum, Nola postea, tres Christi fidelissimi testes ferro vincti ante rhedam Præsidis, Puteolos trahuntur. Non sudore solùm, sed sanguine, uti credibile est, manantes. In ludibrium aliquando quispiam ante rhedam currere iussus est. Sic Galerius, teste Eutropio, à Narsete Persa, quem temerè, & inualida manu aggressus fuerat, victus, & ad Diocletianum rediens, ignominiosè purpuratus, ante eius vehiculum, per aliquot millia passuum currere iussus fuit. Sed hi Christi athletæ barbaram hanc crudelitatem catenati experti sunt: ut & alij Christianæ fidei confessores. Sic Cyriacus catenatus ante rhedam Maximiani Imperatoris, & Cono pedibus clavis confixus sub Decio Imperatore: uti habent ecclesiasticæ tabulæ 8. Augusti, & 6. Augusti, & 6. Martij. Post verò terga currentium quadrigarum, Maximianus, & Saturianus 16. Decembr. Vti & Gherardus Venetus in Hungaria Episcopus apud Platinam in Benedicto IX. Erat autem apud Romanos magnus carrucarum luxus, cum auratas, & argenteas habuerint: sicut ex Martiale constat lib. 3. epigr. 63. & Lamprid. in Alex. Seuero. Luxum autem istum celebriorem existimabāt fieri, & honorabiliorē, si captiui, aut Christiani Idolis inimici, currus hosce currentes cogereantur sequi, ferro onusti. Quemadmodum Timotheus cum Ianuario, & Socijs egisse conspicitur. Sanè verò, quòd, uti traditio habet, Timotheus in Antiniano colle paulisper substitit, vbi nunc Ædicula D. Ianuario sacra conspicitur, in eo propriè loco, qui Vomer, dicitur, fortasse ob maximam trium catenatorum debilitatem, seu potius, ac verosimilius, ut sibi Præses in æstuoso Iduum Septembrium tempore, consuleret, pausam fecit currendi. Ædiculam autem sacratam D. Ianuario, ob eius ibi stationem multo probabilius est, quàm, quòd ibi habitaret vetula illa, quam, nullo auctore scribunt recentiores quidam, occurrisse eo loco aduenienti Seuero cum Clero Neapolitano, ac Nobilibus viris, Puteolis deferentes Neapolim corpus B. Ianuarij. Nam si verum est à muliere collectum è terra fuisse B. Martyris cruorem, probabilius est mulierem illam potius Puteolis, quàm Neapoli apud Vomerum, habitaculum habuisse.

Octauum, Puteolos denique perducti, in eundem traduntur carcerem, quo Sosius, & Proculus Diaconi, Eutyces item, & Acutius laici iam pridem comprehensi detinebantur. Postera die cum adeo sitibundus esset Timotheus Christiani cruoris, in Amphitheatrum producti, vrsis dilaniandi obijciuntur, irritò, ut mox dicemus, euentu. Possent aliquis hic pro vrsis Leones intelligere, quod & Lipsius primus fecit in Plinij defensionem, audaci, ut ipsemet ait, & inuidenda, non irridenda sententia, lib. 2. Elector. cap. 4. Sed critica relinquētes, Acta sequamur, vel Romanum Breuiarium. Illa vrsos memorant, hoc bestias in genere. Neque nostri est muneris examinare, vnde tunc vrsi in Italiam fuerint aduecti.

Nonum,

Nonum : extremus tragædiæ huius actus fuit, Iudicis iniqua sententia, & ad Sulphurariam deductio, vbi septem Christi victimæ cæse sunt, & finis est doloribus datus. Contigit autem horum Beatorum cædes die 19. Septembris, qui eo anno 305 incidit in feriam tertiam, quia Litera Dominicalis fuit G: vti ex Cyclo Dionysiano colligitur.

Hic primum obseruare est, solitam in alios exerceri pœnarum quadrigam, exercitam & in Ianuario: gladium scilicet, Crucem (pro qua fortè eculeus, aut quid aliud, vnde neruorum compages dissolutæ) bestias, ignè. De ijs Tertull. sæpissimè. De patientia cap. 13. De pudicitia cap. 22. Ad Martyr. cap. 4. Sed cum ea omnia tormenta, Christo adiuuante superarit Ianuarius, quadrat in illum, quod Vincentio Martyri dicebat Prudent. peristeph. V.

*O miles, Præsul, inuictissimo,
Fortissimisque fortior,
Iam se ipsa sava, & aspera
Tormenta, victorem tremunt.*

Locus, Sulphuraria Puteolana fuit. Eam Igniferum campum appellare quis posset: sicuti locus ille Terenti in Campo Martio dictus est. Vide Gruter. Inscript. XCVII. 2. vbi mentio fit de sacrificijs, ac ludis, Diti Patri, & Proserpinæ à P. Valerio Poplicola institutis. Sulphurariam optimè describit Pighius Hercul. Prodic. fol. mihi 841. Plutoni verò dicata erat omnis ea igniuoma regio. Auernum certè Campaniæ lacum, propè Baias, Plutoni dicatum, & Inferorum esse limen, non rudis solum antiquitas, sed & sapiens quoque vetustas opinata est. Cum autem Septembri mense B. Martyrium inciderit, qui in Vulcani erat tutela, vt Rosin. antiq. lib. 4. c. 13. appositè quoque in Vulcani territorio, illud Beatus subiit, Appellabatur enim & locus ille *Vulcania vallis*. Vnde ipse quasi victima Vulcano videtur fuisse datus. Nam & Vulcanalia festa, Septembri mense exhibita fuisse, assero cum Rosino, licet Columel. lib. X. & Catan. in epist. Plin. ad Macrum. lib. 3. Augusto mense dicant fuisse celebrata.

Cum ad martyrium duceretur, inquit Acta, *quidam senex pauperrimus, sperans se aliquid beneficio Sanctorum iuuari opposuit se Sancto Ianuario, prouoluit pedibus eius, rogans eum, vt aliquid de vestimentis eius mereretur accipere. Beatus verò Ianuarius dixit seni illi. Post decollationem meam, orarium meum, de quo mihi oculos ligauero, scias me ipsum tibi esse daturum: quod & fideliter præstitit.*

Eo cum peruenisset, statim viuifico Crucis signo frontem armauit. *Certamen inter ultimum, Crucem in fronte perferens, summi Regis Vexillifer, in Christo firmat animum, licitori caput offerens.* Sic habet Responsorium veteris Lectionarij Neapolitanæ Ecclesiæ, compositi cum officio translationis corporis B. Martyris è Monte Virginis. Narrant verò Acta, & Vincent. Beluacens. Ianuarius in loco supplicij, primò genuflexisse, tum surrexisse, vt sibi orarium ligaret, & sic decollatum fuisse. Annè igitur stans erecto corpore fuit decollatus? Non puto: sed potius existimo illum, Pauli instar, flexo genu iectum excepisse: & fortè, vt alij quidam Martyres, brachijs in crucis formam expansis: & ipsa Acta mox subiiciunt, *Flectens genua manum cervici opposuit.*

Orarij vsus erat obtegendæ faciei, ex vetere more damnatorum, de quo Iosephus lib. 7. de bello Iudaic. cap. 14. Vide Acta Pauli ex Lino, ac cœteros Sanctorum Martyrum Biographos: & illud Romanarum legum Decretum: *Caput obnubito.*

Ma-

Mantum cervici opposuit, uti ex Actis dixi, & speculatorem, ut ferives, rogavit. Speculator autem cum magna virtute percussus, asgitum Sancti Martyris simul cum capite abscidit. Per quem ipse ictum, Cœli incolâ factus est.

Cruorem defecti capitis, pia mulier in ampulla vitrea collegit : quod & vetus pictura ad D. Ianuarij extra mœnia representat . Obsequij huius pietatem, describit non semel Prudentius: nempe in passione S. Hyppoliti, & in Hymno Sancti Vincentij . Impensum verò sæpius à mulieribus, probant par illud sororum Deo deuotarum Praxedes, & Pudentiana. Nec non & Sancta Paula Virgo, quæ cum recens decollatorum Martyrum sanguinem colligeret, martyr & ipsa effecta est . Vt in Fastis Romanis habetur tertia Iunij. Ac item septem illæ mulieres, quæ ob collectum Sancti Blasij cruorem, & ipsæ pro Christo interfectæ sunt. Hic verò, aurea Baronij verba afferenda sunt. Qui Cypriani martyrium narrans ad annum Christi 261. *Tanti, inquit, faciebant fideles sacras reliquias Martyrum, ut sudoris, si possent, guttas haurirent, & stillas sanguinis, etiam persecutore vidente, & inuidente, atque exerto gladio minitante qualibet arte exciperent, atque reconderent. Mira res: eodem plane tempore, duplici victoria vincitur crudelis impietas, sanguine Martyrum, & fide credentium. Hæc Baronius ad illa verba ex Actis. Stans in linea, expectabat speculatorem, cui & viginti quinque aureos dari precepit. Fratres verò flentes, linteamina, & oraria ante eum ponebant, ne sanctus cruor defluens absorberetur à terra .*

Admiranda à Beato in sui agone patrata :

Sect. X.

F Vere quidem ea valde insignia. Primum in omne tempus memorabile extitit prodigium consopitæ flammæ camini Nolani, quamquam per triduum à Præsidis ministris vehementer accensi . Ea verò fornax, celebrem illam Babyloniam expressè refert, & partibus omnibus representat. Nempe, quòd, ut illa vehementer successa est: quòd ignis velut in rorem conuersus B. Episcopum nullatenus lædit : quòd denique aperta fornax, flammam in infidelium turmas euibravit, compluresque ex eis interemit. Et verò B. Ianuarius Babylonicam illam mente comprehendebat, cum dicebat Domino. *Exaudi me Domine orantem ad te, & eripe me de hac flamma, qui præsens fuisti tribus pueris in camino ignis ardentis .* Itaque cum expressior nulla in SS. Martyrum historijs huius fornacis mentio reperitur, meritò illam Mœnæa Græca celebrant Ode 7. *Νοὺς τῶν πατρῶν ἐπιμύου, &c. Tres adolescentes pueros imitatus es in medio flammæ, à Ianuari, in condescensu Angelorum circum choreas ducens, & canticis mysticis, Saluatorem nostrum Ians .*

Alterum, vrsi ad se, suosque socios dilaniandos in Amphiteatro laxati, breui, & potenti oratione mansuefacti : adeo, ut humanitas quæ à Timothei pectore fuerat expulsa, in vrsos migrasse crederetur . Nam statim ad Ianuarij pedes, demisso in signum subiectionis capite, sese mitissimè abiecerunt.

Tertium, trucidis Timothei excæcatio, eiusdemque poena illa fracti illuminatio . Minitatus quippe fuerat Tyranno huic Sanctus aliquod è Cœlo, cum in primo congressu dixit illi. *Facies te Deus, ut sis mutus, & surdus, aut cæcus non videntis .* Vt quædam eius Acta habent . Sed & alios quoque

quoque Martyres, vt id Deus efficeret, ſuis illum interpeſſe precibus legimus. Sic ille Machabæorum adoleſcentior 2. Machab. 7. Et Paulus Bar-Ieſu excæcauit Act. 13. Sic Abundius quoque, & Abundantius Martyres Deum deprecabantur. *Redde maligno Diocletiano ſicut operatus eſt in innocentes ſeruos tuos. Afflige eius incredulum cor, & lapideum eius ſpiritum, ad correctionem eorum, qui contemnunt tuam magnitudinem.* Hiſt. Martyrij. In hac verò re tria apparent præclara facinora: Lucis ademptio: Eiuſdem reſtitutio: Et, quod maximum certè eſt, obdurati Timothei cordis, ad Chriſti potentiam agnoſcendam, & per Ianuarium Martyrem implorandam, admiranda traductio.

Quartum. Seniculo illi mendico, cui ſe orarium ſuum poſt mortem, daturum promiſerat, apparitio: atque orarij eiuſdem, quo oculos ſuos, capite mox plectendus, obtexerat, exhibitio.

His omnibus præſtat infidelium conuerſio, in ipſo beatæ mortis articulo ab eo facta, tam profecto magna, vt ad quinque millia hominum, ſicuti produnt Acta, conuerſorum numerus aſcenderit. Applicari poſſunt huic infidelium conuerſioni, quæ olim alio ſenſu de Romana ciuitate cecinit Rutil. Irin. 1. de Romano Imperio.

Illud te reportat quod cætera regna reſoluit.

Ordo renaſcendi eſt, crefcere poſſe malis.

Adſtitiffe autem Puteolis multos Neapolitanos ciues Ianuario Martyriũ ſubeunti, mihi facilè ac merito perſuadeo. Tum quod locus, in quo id nefandæ impietatis exemplum Timotheus edebat, Neapoli eſſet vicinus. Tum etiam, quòd crediderim, Neapolitanos nobiliſſimum ciuem ſuum ad necem Puteolos abeuntem, & eos maximè, qui, vt Acta referunt, *de genere erant B. Ianuarij*, fuiſſe comitatos. Quòd ſi ob temporum acerbitatem non poterat palam in eum eſſe officioſi, ſaltem clam, vt Chriſtianis olim in vſu fuit, ad eum in Puteolanum coniectum carcerem viſendum, vt cum necandus produceretur piè aſpectandum, probabile eſt acceſſiſſe.

Idolatriæ autem exitium, & Chriſtianæ Eccleſiæ incrementum, quod Diocletiano, Maximiano, ac reliquis è vita ſublatis, per Conſtantinum Magnum factum eſt, id Mœnæa Græca, Ianuarij & Sociorum eius virtuti, atque martyrio magna ex parte videntur aſcribere his verbis, Ode 2. Strophe 3. *æwti*, &c. Hoc eſt *Diuino lumine cor illuminatus, ac diuino repletus zelo, viriliter certamen ſubiuiſti, omnemque ò ſanctæ, deſtruendo Idolorum errorem, coronam accepisti martyrij.* Et paulò inferius de eius ſocio Proculo, Ode 4. Stroph. 2. *Νυσαγμὸς*, &c. Hoc eſt. *Procule Martyr, cum nullatenus in impietate dormitares, diuinis vigilijs omnem atheorum veſaniam obdormire feciſti.* Et ruruſ ad Ianuarium reuerſi, ita canunt. *Πύμασι*, &c. Hoc eſt. *Verbis ſigna cum videret exlex populus te operantem ò ſacer Pater, mirabiliter illuminatus ad Creatorem ſuum ex corde acceſſit.* Et tertio longè clariuſ. *Ἐς χορὸς*, &c. Hoc eſt. *Glorioſus Martyrum chorus te Corypbeo locupletatus ò Pontifex glorioſe, dæmonum capſta conculcauiſti, & impietatis celſitudinem, atque audaciam penitus depreſſiſti.* Legimus quidem in Actis Sanctæ Lucię, paulò ante ſuum obitum, Beatam Martyrem prædiſſe optatam pacem, quæ Diocletiano, & Maximiano mortuis, Eccleſiæ reddita fuit. At Ianuario Beatiffimo, & Socijs eius, maiuſ quid Mœnæa Græcorum tribuunt. Nempe, ipſorum doctrina & meritis, idolorum cultum fuiſſe ſublatum, innumeruſque homines diuinituſ illuminatoſ, ad Chriſtianam religionem acceſſiſſe. Quo ſanè, quid vel ad rerum gloriam,

H h

illuſ-

illustrius, aut ad animarum salutem vtilius dici potest?

Et verò, si temporum rationem ineamus, reperire erit, eo ipso anno, quo B. Ianuarius, & Sancti eius Socij testimonium proprio sanguine Christo dederunt, Constantinum Constantij Chlorig filium, euasisse insidias impij Galerij Maximiani, à quo sub religionis specie tenebatur obses: & eo relicto rediisse in Britanniam ad patrem. Hoc est, strauisse sibi viam, ad totius Orbis Imperium. Nam anno sequenti 8. Kal. Augusti Constantius moritur, & sibi præsentem, & piè obsequentem Constantinum, qui opportunè eo appulerat, reliquit hæredem Imperij: quod, vt filius natu maior postea capeffiuit, tam ex patris testamento, vt aliqui scribunt, quam exercitus voto, vt Victor, & Zosimus tradunt. Quanti autem retulerit Christi Ecclesiæ, Constantini ad Imperium euectio, adeò notum, vulgatumque est, vt id verbis exponere non sit opus. Illud tantum hoc loco aduertendum propono. Primordia Constantini gloriæ, eo ipso anno 305, quo Ianuarius noster, sexque illius Socij subiere martyrium incidisse.

Sepultura.

Sect. XI.

CUm primum Beati anima Coelum petijt, fideles tumulando sacro corpori vacauerunt. Facta est hæc eius tumulatio eadem nocte in agro Marciano, siue vt habet Bernardinus Siculus, Malchiano. Puto aream fuisse. Mos enim erat Christianorum in areis sepelire: vt alibi ex Tertulliano ad Scapulam annotaui. Appositè autem areæ dicta sunt loca, sepeliendis aptata, non ineleganti metaphora: vt potè ijs trituranis, quos mors mesuerat, ac postea in cœlestis Agricolæ horreum reponendis.

Fallitur ergo Maurolycus, dum putat quatrduo post eius mortem, hoc est die 23. Septembris, Ianuarium sepulturæ traditum, atque ob id, Sosij eo die in ecclesiasticis tabulis fieri mentionem. Refragantur enim Acta martyrij. Ea verò die vigesima tertia, Sosij tantum fit mentio, & fortè ob insigne aliquod miraculum ea die patratum, & nobis huc vsque incognitum.

Defectum verò digitum, ipsemet Sanctus iussit sepulturæ dari. *Facto silentio, inquit Acta, hora noctis, vniuersis dormientibus apparuit S. Ianuarius vni eorum, qui parati erant corpus tollere, & dicit ei. Frater, cum corpus meum astuleris, & digitum manus meæ illi loco exilij se cognoscito. Requirite eum, & pariter cum corpore meo ponite: & ita factum est, vt ipse Sanctus admonuit. Quod fortè factum ab eo fuit, ne aliquis ethnicus (non enim adhuc omnes Puteolani Christi fidem susceperant) illi in domum delato, iusta gètili more faceret. Festus. *Membrum abscindi mortui dicebatur, cum digitus eius decidebatur, ad quem seruatum, iusta fierent, reliquo corpore combusto.**

Condiebant antiqui Christiani sacras reliquias, aromatibus, alijsque odoribus, & pretioso aliquo opertas velamine. Vti ex Actis martyrum factis liquet. Ergo id ipsum in Ianuarij reliquijs factum esse, arbitrari possumus. Fuisse autem id munus, vt plurimum, foeminarum, ipse Præses Ethe-rius Numerius Maximus, in Actis SSS. MMM. Taraci, Probi, & Andronici, à Rosuueydo editis attestatur. Interrog. 3. cap. 7. *Præses dixit, Taraco, putas, quia muliercula aliqua post mortem, corpus tuum habent aromatibus, aut unguentis condire*

condire iniquissime? Ego recogito, ut reliquias tuas perdam. Et rursus ad finem interrogacionis tertiæ. Cinerem, inquit, facite, & ubique spargite, ne de consortibus huius impij, Andronici, aut ex mulierculis aliqua colligas, & seruet veluti pretiosum aliquod, aut sanctum.

Translatio prima, è Marciano fundo Neapolim:
Sect. XII.

Acta sic habent. *Quem, Ianuarium, primò quidem in loco, qui appellatur Marciano absconderunt. Postea verò, quieto iam tempore, Venerabiles Episcopi, una cum omnibus ex genere Beatissimi Ianuarij Martyris, cum plebe Dei sancta, cum hymnis, & laudibus, corpus eius tollentes, iuxta Neapolim transfulerunt, & posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit.* Contigit hæc translatio circa vndecimum annum à pace per Constantinum Ecclesiæ reddita. Hoc est, anno Christi 325. non autem anno 381. ut putauit Tutinus. Io. Diaconus tradit, Ioannem Episcopum huius nominis primum, interfuisse huic translationi, & suis ipsum manibus eum tumulasse. Auctor verò vitæ S. Seueri, Seuerus id tribuit. Conciliari autem possunt si dixerimus, ab utroque id factum. A Ioanne videlicet, & Seuerus tunc Presbyteris, vel Diaconibus, postea Episcopis. Quasi per prolepsim, cuius frequens est vsus in sacris, & prophanis litteris. Sic Leo, qui postea Papa, sed tunc Archidiaconus, suavit Cassiano, ut libros de Incarnatione Domini contra Nestorium scriberet. Eiusdemque, ut puto, Archidiaconi, non adhuc Pontificis, rogatu, Demetria pia foemina, Basilicam in suo fundo B. Stephano construxit. Vulgò tamen creditur, Leonem, cum esset Pontifex id effecisse. Fideliter itaque Lectionarium Neapolitanæ Ecclesiæ, de Seueri Episcopatu nihil dicit.

Qui euerunt aliquantulum sacra pignora in Antiniano colle: sic fortè dicto, quòd sit contra Anianum lacum: vbi postea in honorem Sancti Martyris, Ædicula sacra constructa fuit. Erant autem Clerici omnes in sacro illo Comitatu, corollis capita redimiti: vnde vox ad posteros manuit, *Preti inghirlandati*. Non solum ad æstus propulsandos, sed ut signo illo, redditam iam Ecclesiæ pacem exprimerent. Lego enim apud Polybium lib. 3. in Alpiano tractu obuiam venisse Hannibali homines, qui coronas florentes capite gestarent: quod, inquit, ferè apud Barbaros, pacis & amicitiae signum est. Vel id factum ob solemnitatis significationem: lego enim in vita Sancti Camiliani Episcopi Trecensis cap. 3. antiquum fuisse ritum in Gallijs, & Trecis præcipuè, ut pueri symphoniaci, ac Clerici, in magnis solemnitatibus, floreis fertis haberent capita redimita. Id quoque Nolæ factum, asserit Ambrosius Leo lib. 3. cap. 11. Et in Ecclesia Capuana celebrari festum translationis Sancti Stephani, Dominica prima Maij, à gestantibus manibus, & capite corollas, testatur Michael Monachus in Sanctuario.

Locus, in quo D. Ianuarij Templum extructum est, à Falco, de situ Neapolis cap. 7. & Pontano in Lyricis, vocatur Conicli, vulgò *la Conocchia*. Fortè vocabulum accepit à cuniculis: subterranea etenim multa illic sunt cœmeteria. Opportunè autem in monte statuit Souerus Ianuarium sepeliendum, ut morem sequeretur, qui iam antiquitus inoleuerat, in montibus insignium virorum sepulcra instituere. Lege Virgil. Æneid. 11. Diodor. Sicul. lib. 3. cap. de Medorum moribus: & Augustin. lib. 8. de ciuit. Dei c. 16.

Et de Iofia habemus 4. Reg. 23. vtpotè superstitionis vaniffimæ hoſte, cum ſepulcra, quæ erant in monte deturbaffe. Apud Marcum quoque cap. 5. infamis ille ſpiritus, obnoxium habebat hominem, die ac nocte in montibus, ac ſepulcris verfantem. Vel vt orationis locum à turba ciuitatis ſemotum, eligeret. Talem locum placuiſſe Iudæis, ac Samaritis, teſtatur Epiph. hæreſi 80. In Actibus quoque Apoſtolorum cap. 16. Paulus, cum eſſet Philippiſ extra portam, *Loquebatur mulieribus, quæ conuenerant, ubi videbatur oratio eſſe.*

Exiſtimabat autem Paulus Æmilij Sanctorius, Cōſentinus primum, deindè Vrbinas Archiepiſcopus, in eo loco, Templum olim Vulcani fuiſſe. Certè quòd Romani quoque Vulcani Tempſa, cuius ſacrificia omnia, ignea erant, extra Vrbiũ moenia dedicaffent, cum ipſa Vrbs incendijs eſſet expoſita, teſtatur ex Plutarco. Petr. Ærodius Rerum iudicatar. lib. 2. At coniecturam Sanctorij firmo ex vſu veterum, qui propagandæ Chriſtianæ religioni vacantes, illud aduertebant, vt conuerſuri ſaſſorum Deorum Tēpla in verum Dei cultum, aliquam eorum ſimilitudinem retinerent. Exēpla ſunt Pantheon, omnibus primum Dijs, omnibus poſtea Sanctis dictum. Apollinaris Eccleſia, in Apollinis Templo extructa. Eccleſia Sancti Alexij ſacrata prope fanum Herculis, qui alexicacos à græcis dictus eſt, hoc eſt, malorum expulſor. Templum SS. Coſmæ, & Damiani fratrum, ubi Templum erat Romuli, & Remi fratrum. Potuit ergò Seuerus, in Vulcani quoque Templo Ianuarium collocare, Vulcanalibus feſtis, menſe Vulcano ſacro, & in Vulcani area decollatum, & contra Vulcani, id eſt incendiij vim potentiſſimum.

Tanta autem fuit Neapolitanorum erga B. Martyrem, in hac Baſilica quieſcentem, reuerentia, vt ad ſacra eius liſana, veritati eruendæ, ſine aſtruentæ, iuraturi conuenirent: ex conſuetudine ſcilicet antiqua, de qua vide Amoin. lib. 4. cap. 44. Gregor. Turonenſem lib. 4. Hiſtor. cap. 49. lib. 5. cap. 32. & lib. 1. Miraculor. cap. 44. & alios. Arte tamen Diaboli, quod religioſè primum ſeruabatur, cæpit mendaciter obſeruari. At Sanctus non eſt paſſus peierantes inultos abire. Non quidem, vt olim Marinus, quem Turonenſis refert lib. 8. Hiſtor. cap. 16. impetraſſe ſuis precibus, vt qui falſò iurauerat, ſe comburi ſentiret, igne de cœlo cadente, quem ipſemet vidit, ac ſtatim ſpiritus exhalauit. Neque, vt D. Benedictus, quando, qui ad eius ſepulcrum peierauit, ac iactabundus gloriabatur, nulla ſe à Deo percuſſum vltione, idque per promiſſam barbam, quam manu tenebat aſſerebat, quæ ſtatim in eius manu remanſit: vt narrat Anonymus de miraculis Sancti Benedicti lib. 4. cap. 22. Sed alio modo: nempe, Neapolim relinquendo, quod ipſemet Ianuarius, noctu per viſum, cuidam piæ ſœminæ prædixerat: cuius tamen verbis, vtpote ſœmellæ cuiuſpiam, Indibundè à conciuibus exceptis, nullus peierandi finis fuit.

Translatio ſecunda, Neapoli Beneuentum.

Sect. XIII.

Quòd Siconi fideliter contigit, vt B. Martyris corpus, Beneuentum transferre poſſet, id multis antea annis, Archis eius nominis II. Longobardorum Dux percupiſſe videtur. Qui enim ex Apulia XII. fratrum liſana, & ex alijs, atque alijs Italiae Urbibus, ad XL.

ad XL. SS. corpora in suam Beneuentanam ciuitatem transferre curauit, non est censendus, de suo Præfule Ianuario focordia pressus, & oscitantia. Arbitror id eum conatum. A Neapolitanis tamen ciui suo addictissimis, nulla prece id obtinere potuisse. Quare munere saltem aliquo, se ditissimo Principe digno, suam erga B. Antistitem propensam deuotamque voluntatem testatam facere cum vellet, donauit Ecclesiæ B. Martyris, iuxta Neapolis mænia erectæ, vbi eius ossa requiescebant, amplum predium, quod *Planura* etiam nunc vulgò dicitur. Insuperque pretiosum pallium eiusdem Altari operiendo, atque exornando. Io. Diaconus in vita Stephani Episcopi.

Contigit hæc translatio anno Christi 817. seu 818. inciditque in diem 23. Octobris, vti ex Martyrologio Beneuentano liquet his verbis. X. Kal. Nouembris, *Translatio Sancti Ianuarij Episcopi, de Neapoli Beneuentum.*

Perperam Admiratus lib. de Ducibus Beneuëti, citat Herempertum: quasi scripserit, corpus Sancti Ianuarij à Sicone Principe sublatum fuisse à Templo, quod Neapoli erat, non autem è Basilica prope mænia Urbis existente. Id enim falsum esse, ipsa Heremperti verba in eius epitome à me edita fol. 88. manifestè euincunt. *Et ipse Princeps Sico, Ianuarij Sancti Martyris corpus, de Basilica, vbi per longa temporum spatia requieuerat, eleuauit, & cum magno tripudio Beneuentum regreditur.*

Acta huius Translationis scripta à synchrono, & oculato teste, Ecclesia Beneuentana conseruat in M. S. Codice Lógobardico: quorum initium, *Propitiante Domino*: eaque etiã nos habemus in nostrâ Bibliotheca SS. Apostolorum. Quæ hic exscribenda duximus, vt pleraque egregiè tunc patrata, posteritati fideliter innotescant.

Propitiante Domino, qualiter Beatissimi Ianuarij sanctissimum corpus, ad suam sedem reductum sit, ad memoriam reuocemus. Igitur tempore, quo Beneuentanorum, ac Samnitum Princeps Sico Neapolim obsidebat, noctu cuidam femina B. Ianuarius Martyr apparuit, dicens. Ex migro de loco isto. Quem, cum femina percõtaretur, quomodo ire vellet, ille respondit, Beneuentum, plebs enim mea est. Hactenus pro Vrbe hac deprecatus sum: sed ferre illorum mala iam non valeo: maxime cum super tumulum meum tot periuria perpetrent. Hisque dictis à mulieris oculis delapsus est. Mulier vero, quæ viderat concubitus suis cuncta narrauit. Illi vero, vt facinus sepius operari solet, cuncta mulieris paruipenderunt relata.

Ipso in tempore, Christo cogente, in mentem Principis immissum est, qualiter corpus Martyris Beneuentum reduci possit. Caput itaque quosdam perquirere, quo in loco eiusdem ossa sacra tumultata tenerentur. Illico quidam professus est, se optime nosse. Mox itaque sacrum ad locum fideles mittuntur, qui aperte, quod Princeps summus sciscitatus est, inuenerunt. Nam aperto tumulo, mirabilem ac celestem thesaurum repererunt. Hinc tantus odor fragrauit, ac terror, vt corda fortium, qui aderant, odore, ac pauore simul concuteret. Nemo quippe aderat, qui non in stupore uentis corrueret. Pariter enim illos, pauor & stupor habebant. Igitur trementes, gaudentesque sacra ossa tulerunt, nec diu in Calbris latere poterant. Mox omnes cucurrerunt, armis fidei, amoreque muniti. At tanta multitidine quasi surditus terra quassabatur. Vrbs simul clamoribus, ac clangore tubarum mouebatur. Ex improvise Urbis multitudo Calbrorum concursum nesciens, tantummodo alter ad alterum clamabant. Tãcem à quodam diligentius perquisita res inuenta est. Is ad Urbem concurrat, & nunciauit dicens. Presidium Urbis ablatum est. Nam Pater noster Ianuarius, qui tot tempore nos protegit, peccatis nostris merentibus, à nobis nunc auferatur. Omnes quoque Samnitum ordinati

dinati stabant submittentēs capita sua, & dicentes. Benedictus, qui venit in nomine Domini. Exultationem illorum, ac lacrymas seu clamorem, sed & signorum virtutes, nullorum calamitas scribarum potest significare. Atque utinam Pater Augustinus esset, qui hac nobis cuncta describeret.

Interea Pontifex, & omnes Cleri, cum Reuerendissimo Gueti Praefule iner densissima agmina, cum hymnis, ac lampadibus, sanctissima ossa ferebant. Sed Clericorum voces discerni non poterant, propter agminum clangorem: suum namque Patrem se recepisse gaudebant. Nec praterendum, quod omnes, odor ita perfuderat, ac si aromatum infinita singuli suis manibus ferrent. Princeps verò eximius tanta laetitia copulatus, quam si urbem illam suae subderet ditioni: laetaturque quod Patrem sibi, suisque reduceret, quem nullus poterat precedentium Principum reuocare: idcirco immensas retulit grates, quod suo in tempore illi Christus mirandum concessisset.

Nec praterendum arbitror, quod ipso die, quo sublatuſ est, Dominus per illum operatus est. Nam cum quidam equum perderet, nec alterum haberet, ad beatissimum Martyris corpus cum lacrimis cucurrit dicens. Sancte Ianuari, unum equum, quem habui, nunc furtim nescio quis abstulit. Puto quod valeas patrem illum reducere. Credens per beneficium Martyris se adiuuari, ad locum, in quo manebas secessit. Sed mox ut reuersus est, vox illi de intimis castrorum quasi infantis facta est. Illum ad locum propera, & equum tuum inuenies ibi. Illo in momento, quo vox sonuerat, in locum cucurrit, equum vinculis retentum inuenit. Reuersus est gaudens: profitetur omnibus, quod tam cito à Beato Martyre potuit exaudiri. Res omnibus nota facta est. Cunctorum ora Martyris laudes promulgabant, vox illa, cuius in ore sonuerit, nunquam inueniri potuit, quam diuinitus emissam fatemur.

Etiam illud dicendum, quod nullo in tempore fragrantia odor recessit: ita ut, ad itinere, per quod ducebatur, ante duarum, vel trium horarum spatium non euanesceret. Quo tempore simul cum Praefule eiusdem Martyris itineris comes fui. Hoc in eodem itinere, quod fateor, erga Iuuium, qui Viscerula dicitur, gestum est. Nos itaque cum Martyris vestigia portitorum sequeremur, repente à nobis expulsus est, ut vix ab aliquo potuerit videri. Illico Praeful venerabilis, in stupore mentis raptus ait. Vbi est, quod sequebamur? Omnes vehemenser stupefacti, grates referre Domino nitentur, qui per Martyrem suum dignatus est, suorum corda seruoꝝ nouis miraculis resouere. Mox illico iter carperere velocius cogebamur, quoniam penè iam sanctissimum corpus Martyris, octenis stadiis à nobis disungebatur. Eiusdem vehiculo, ut annexi sumus, portitores Praeful percontatus est, dicens. Cur ita à nobis tam longius recessistis? At illi Praefuli dicunt. Quod interrogas nullus nostrum nouit. Putabamus enim nos sui pondere quasi nihil portantes, vobiscum carperere iter, obliui quidem fuerant, quod portabant.

Tota quidem nox ab illa rusticorum multitudine mirum in modum, in laudem Domini versa est, exultans suum carpebat iter. Fama verò iam Martyris, Beuonsanam Urbem inuaserat: undè omnis Vrbs cum lampadibus, & hymnis obuiam illi facta est, laudantes Deum, ac dicentes. Benedictus, qui venit in nomine Domini, quia post tot tempora Patrem suum recipere meruerit. Igitur Urbem latentes cum Martyre suo ingressi sunt. Quem in Basilica sui beatissimi Diaconi Festi posuerunt: donec illi fummo cum honore, locus in sua sede pararetur. Nam iuxta Basilicam Dei Genitricis Mariae, semperque Virginis, Basilica, quae Ierusalem nominabatur fuit: in qua etiam sedes antiquorum Episcoporum, & illius fuit. Hanc itaque Martyri Ianuario, miro opere renouauerunt: in qua etiam cameram marmoream elegantius constructam,

Structam, eximius Princeps fieri mandauit, in qua corpora Sanctorum Martyrum locarentur: Ianuarij videlicet, Felii, & Desiderij.

Itaque venerabilis Guethi Prasul, cum omni plebe, ac multitudine populi, ad locum, in quo Senator Cyprius, beatissimum Felium, & Desiderium locauerat, pergens, eosdem in Urbem, ad suum Pontificem transfecit: ut eorum corpora vno sub tegmine locarentur, quorum spiritus vna Domini gratia vniuit. Quorum tumulus cum a prasato Prasule aperiretur, quasi caeleste manna illic repertum est. Nam niuis in modum, Beati Martyris Felii corpus, totum tumulum occupauerat. Odor quasi tot floribus naves omnium perlustrabat. Denique particulam quandam sanctissimi corporis naribus meis apposuit, dicens. Vide cuius odoris est hoc. Ad quem ego. Nemo mortalium plenius referre potest. Nam mihi videtur, balsamum cum floribus omnibus permixtum fragrare. At ille inquit, Beatissimi Martyris Felii pars corporis est: simulque promissis omnia, quae videras, eadem iam euidentius prius mihi a Venerabili Prasule perlata sunt, locus corruptus. Qui etiam B. Desiderium, quasi modo trucidatum cum sanguine se inuenisse fatebatur.

Sacra vero corpora in praedicto loco locata sunt, omnis ciuitas ad illam locatorem (fortasse Translationem) confluxit: etiam Excellentissimus Princeps Sico: qui coronam auro optimo, excellentemque gemmis pretiosissimis, de capite suis manibus deposuit, & super Altarium B. Ianuarij Martyris locauit. Quod ipse simul cum Prasule, auro optimo, gemmis pulcherrimis, figuris varijs undiq; per totum fieri mandauit.

Mirabilia igitur, quae per suum Martyrem, postquam redactus est, Dominus fecit, sequenti die (quoniam nunc fessi sumus) propitiante Domino, annuenteque Antistite eius, quaecumque a Religioso ipsius Ecclesiae audiri, referabo.

Denique eodem tempore nobilis puella, quae adhuc superest, fuit. Haec paralytica in dextero latere grauiter patiebatur, nullo modo brachia ad os saltem ducere valebat. Consilio vero parentum, ad sacrum Beatissimi Ianuarij corpus ducta est, ut illi solita pietate sanitatem largiretur: quod illico consecuta est. Nam cum omnes post orationem sopori nos dedissemus. Ipsa quidem longe ab Altario, prout poterat psallebat. Repente quidam sacerdos indutus sacro velamine visus est. Haec pauere nimium concussa corruens, faciem obrixè tegere quarebat. Sed continuo, qui apparuerat, brachium ad illam tendens, accessit. Illa autem, quia visionem ferre non potuit, protinus in clamorem irrupit. Ad cuius vocem experresfacti cucurrimus, eamque inuenimus sanam.

Sed & illud silentio dari non arbitror, quod idem referebat dicens. Quod a viro eiusdem, quae sanitati restituta est, decretum est, ut suo oleo, anse Beatissimi Ianuarij corpus iugiter candela poneretur. Quod cum negligentius ab eo, cui commissum erat, ageretur, cepit candela sine admixtione olei redundare. Nam eustos illi tantum externè ignem apponebat. Non enim opus erat eidem oleum inferre: quoniam sine olei administratione candela undique in pavementum inluebat, de cuius liquore mirabiliter multi redditi sunt sanitati. De his vnum ad memoriam recurrit. Nam, sole quodam die ad occasum vergente, quaedam mulier cum parua filia orauit summopere poscens, & dicens. Peto Domine ut hanc filiam meam oleo Beatissimi Ianuarij perfundas, quia obrigit, nec flecti potest. Mox ut poposcerat accepit. Et ut oleo sacro perfunderet, sine mora reddita est sanitati: lacrisque mater cum filia incolumi recessit. Eodem quoque tempore, mulier amisso lumine, sacro eiusdem Martyris oleo, sibi oculos leniri poposuit, quod petenti negatum non est: cumque illius oculis infusum esset, ita ceteriter restituta est sanitati, ac si pro oleo lumen illi iniectum fuisset. Haec a prasato eodem de relata sunt.

Quod sequitur, a religioso quodam Diacono audiui, qui eiusdem Martyris

tyris eodem tempore extiterat custos. Quadam mulier cum filio in eadem Ecclesia hospitium traherat. In tempestate noctis, eiusdem Ecclesia ades quasi rucce sensit: qua filium inclamans ait, surge, nam domus funditus evertitur: cui ille, cernis, inquit, splendorem tanti luminis? & illa, Intueor. Quibus vociferationibus omnes, qui viderant, & ipse Diaconus cucurrerunt, dicentes. Subuenite, quoniam omnis Ecclesia igne crematur. Ad quas voces etiam affines cucurrerunt. Nam exuberante lumine maxima ex parte Urbis ardere videbatur, sed evidentius res insuita, quod erat, diu non latuit. Paulatim etenim lux intra Ecclesiam tantummodo coarctabatur. Post duarum horarum spatium, Diaconus in Ecclesiam pauens ingreditur, sed lumen iam Altare tantum cingebat, & paulatim illo adstante subtrahendum est. Sed tantus deinceps odor inenarrabilis remansit, ut non solum Ecclesiam, in qua Martyris ossa inerat, sed etiam vicinas ades perfunderet. Qui odor usque ad trium horarum spatium productus est, donec accessit ager quidam, qui sine omni tarditate incolumis recessit.

Vt vero superius dictum est, quis comprehendere, vel exponere, aut scribere potest, quanta per eum Deus operatus est? Atque ad Beatissimum Martyrem nullus infirmorum se pura fide accesserit, immunis recedet. Non enim miremur, post mortem talia posse, qui in vita talia gessit. Hic pro suo Domino, & pro eiusdem mandatis, & plebe commissa sanguinem fudit, unde & meruit post mortem melius posse. Quod fallaces diuitias sequenti, euenire non poteris. Quia dum suam sequitur voluntatem, quod melius est amittit, id est vitam post mortem. Ideo scriptum est. Caritas non querit qua sua sunt. Ita Sancti Martyres fecerunt, ut possiderent meliora, id est incorrupta, qua non sunt carnis, sed spiritus. Nos vero cum nostra sequimur, id est carnis, spiritualia habere non meremur. Quoniam quaecumque seminaueris homo, hac & metes. Nam qui in carne, de carne, & corruptionem metes, & qui in spiritu, de spiritu, & vitam aeternam. Beatissimus igitur iste Sanctus Ianuarius, cuius sollemnia celebramus, non voluntatem sequutus est carnis, sed magis, quod Domini erat: qua breuius dici possunt, Dilectio Dei, & proximi, de quibus messus vitam aeternam, quam & nos possumus, si hunc imitemur adipisci: Praestante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

Haecenus Anonymus Scriptor. Qui tamen, (vt obiter hoc adnotem) nullum de Ianuario Beneuenti ciue verbum, quamuis occasionem non semel id narrandi habuerit: vt ex ipsa narratione manifestum apparet.

Ex eo item rursus erroris arguitur Ammiratus, qui, vt vidimus, putauit ex Neapolitano Templo sublatum Ianuarij corpus. Si enim id ita fuisset, ad quid opus fuisset solerti illa indagine ad inueniendum eius sepulturae locum? Quandoquidem in Templo maximo constitutum, omnibus innotuisset, & qui lamentabundus, ad ciuitatem cucurrit, dicens. Praesidium Urbis nunc ablatum est, id palam euincit. Et omnium clarissime, quod de Sicone subditur. Princeps vero eximius, tanta letitia copulatus, quam si Urbem illam suo subderet imperio. Non ergo illa potiebatur, ita vt, quasi iure suo posset & Templo ipsius, quod vellet auferre.

Quod fecit Sico coronam capitis sui, D. Ianuario imponens, imitati sunt posterioribus saeculis Principes alij: nempe Recharedus erga Sanctum Felicem Martyrem Gerundensem, & Henricus Imperator erga S. Odilonem Cluniacensem. Petr. Damian. in eius vita, & Bibliotheca Cluniacens. in Notis fol. 69.

Extat Officium in hac Translatione compositum, certè non contemnendum ob eius antiquitatem. Habemus illud in nostra Bibliotheca.

Vertente postea anno 1129. Rosfridus, inquit Falco Beneuentanus,

tunc

sunt Archiepiscopus, feras produxit de Altari, in quo, antiquo tempore, id est per vndecim supra trecentos annos, iacuerant, & re vera non beneſto, ſicut decebat loco illo manebant, vnde in Baſilica, quam Guakerius Tarentinus Archiepiſcopus pro Sanctorum illorum dilectione conſtrui fecerat, magno cum honore, & letitia, predicatorum Sanctorum offa collocata ſunt, nobis videntibus, & de illorum offibus oſculantibus.

Fuit iſte Gualterius patria Neapolitanus, vti aliàs diximus: & probabile eſt, ipſum affectu in conciuem ſuum Ianuarium id patraſſe.

Mirum autem eſt, poſt ablatum à Sicone Ianuarij ſacrum corpus, & Beneuentum tranſlatum, adhuc tamen vulgus, imò doctos, ac pios viros exiſtimare illud Neapoli eſſe. Itaque Ioanni. XXII. Auenione ad illud venerandum, Neapolim aureas veſtes miſit. Et S. Antoninus, qui obiit anno 1459. hoc eſt, longè antequam illud per Oliuerium Cardinalem Carafam Neapolim reportaretur, tom. 1. Chron. tit. 8. cap. 1. §. 13. ait. *Corpus verò huius Sancti Neapoli quieſcit.* Huius erroris cauſa fuit, vel inſcitia facti, vel multitudo miraculorum, quæ virtute capitis, & ſanguinis, quæ ſemper Neapoli fuerunt, edebantur. Nam, quòd ita dictum fuerit, quaſi caput pro toto homine ſit acceptum, iuxta illud Ambroſ. lib. 1. Hexameron. *Totus homo in capite reſidet.* Et familiari hac ratione, dicunt Latini. *Lepidum caput, Feſtium caput.* Ideſt, Lepidus homo, Feſtius homo, id longè petitum eſt, & ab hiſtoria alienum.

Translatio tertia, Beneuento ad Montem Virginis.

Sect. XIV.

Circa fines huius Regionis noſtræ, quæ Felix Campania ob ſui vberitatem dicta eſt, Mons eminet, Virgilianus aliquàdo dictus, à Virgilij Poetæ predio, qui eius loci accola quandoque fuiſſe dicitur. Vbi ab ethnicis ſuperſtitioſo cultu, Cybele Deorum Mater, erecto ipſi Templo venerata fuit: vt ex Antonini Pij Itinerario conſtat. Sed ea reiecta, & conculcata, anno Chriſti 1126. Maio mense, à S. Gulielmo, veræ Dei Matri Templum erectum fuit, in edito illo, ac deſerto Montis iugo: vnde Sylua cædua dilatatur, conſtructo celebri Monasterio Ordinis ſui: in quo Monte non alijs cibus, quàm ijs, quibus in Quadrageſima veſcimur, vti licet: quod, miraculis ſæpè comprobatum eſt.

In hunc ergo ſacrum Montem, D. Ianuarij offa tranſlata fuiſſe, certum eſt: incertum quo tempore, qua occasione. Sunt, qui aſſerunt, id eo tempore contigiffe, quo Beneuentanam ciuitatem ſibi aduerſam, & Emanueli Conſtantinopolis Imperatori fauentem, Gulielmus cognomento Malus, Rogerij Regis filius, ac Regnorum hæres expugnauit, cepitque. Quaſi, vt ſe atrocius vlciſceretur, voluerit, & hanc etiàm cladem Beneuentanis inferre, Sanctorum ſcilicet Iſpanis eos priuado. Miror tamen antiquos Gulielmi geſtorum, ac Beneuentanarum rerum Scriptores, id nullatenus memoraffe.

Tradunt alij, Gulielmum Nuſco tranſitante m, dum Salerno Beneuentum peteret, ibi bellica excuſſione nonnullos interfeciſſe, multosque in captiuitatem ſecum fuiſſe abducturum, niſi Amatus Nuſci Epicoſopus, Sanctique Gulielmi Diſcipulus pro eorum libertate fuiſſet interceſſor. Et ho-

rum demum victoriam Gulielmo prædixisse: contestatus id se à Sancto Gulielmo inaudijisse. Quam cum fuisset Gulielmus assecutus, potestatem fecit Amato, petendi quod vellet. Hunc verò non aliud petijisse, nisi Sanctorum reliquias, inter quas dubio procul credendum est, Sancti Ianuarij corpus fuisse.

Neapolitanorum fuisse hoc insigne facinus, opinati sunt alij: tunc temporis, cum Carolus Primus à Clemente Sexto in Regnum Neapolitanum fuit accitus, vt Manfredum iniusta eius possessione spoliaret. In eo enim prælio Manfredus occidit: ac Beneuentum militum direptioni datum fuit. Ea itaque occasione, pios aliquos Neapolitanos milites de vno Ianuario conciuæ suo fuisse sollicitos: cuius ossa venerati, ea in tutissimum Montis Virginis Templum lætabundi occultarunt, vt inde postea facilius Neapolim possent transferri.

Placet tamen in hoc, Siculo Bernardino adhærere. Quamuis enim in Friderico erret, quem dicit fuisse Æno barbium, cum fuerit eius nominis II. vt alias dixi, in his tamen narrandis veritati consona loquitur. Hunc itaque asserit, cum ob sua scelera Ecclesiæ communionem priuatum se vidisset, nihil intentatum reliquisse, quo Ecclesiæ bona funditus euerteret, feritate maxima, & inaudita crudelitate, cæde, rapinis, ferro, igneque cuncta deuastando. Templaque ipsa expilando. Ac proindè Beneuentanos, veritos, ne & in Sanctorum quoque ossa sæuiret, de Episcopo Ianuario, ac Beneuentanis Festo, & Desiderio sollicitos, eorum beata lipsana, in opportunum Monasterium Montis Virginis curasse transferenda. Opportunum, inquam, quandoquidem, qui ei tunc præerat Abbas, Archiepiscopi Beneuentani frater erat. Hæc ex Bernardino.

Translatio quarta, Neapolim è Monte Virginis.

Sect. XV.

Acta Translationis huius, temporum iniuria, siue hominum negligentia perierunt. Interfuit ipsi Antonius Mercantius, eamque in suo Diario scripsit, quod M. S. extare dicebatur, apud Matthæum de Capua Conchensem Principem, Regni que Neapolitani Magnum Admiratum. Ex alio Diario M. S. Iuliani Passeri, mutuati sunt aliqua Regius in vita, & Engenius in Ecclesia S. Ianuarij. Sed Bernardinus ille Siculus, fideliori calamo cuncta narravit, qui & ipse illi interfuit, rudique illo carmine descripsit, quod M. S. olim à me seruatam, nunc apud Tutinum typis expressum extat, cap. 14. Ego quoque inde multa, ex his, quæ sum dicturus deprompsi.

Gulielmitæ Monachi, sacrum Ianuarij corpus in medio Templo Sæctæ Mariæ Virginis, inque satis profunda fouea tumularunt. Vtque tutius illud ab hostium incurfionibus seruarent, supra illud, primarium dicti Templi Altare extruxerunt. Eo postea bellorum turbine transacto, sæculisque aliquot excursis, omnis penè memoria apud ipsos etiam Monachos exciderat, quoniam signatè loco, B. Martyris corpus requiesceret. Interea anno Domini 1480, commendatum fuit Monasterium Ioanni Cardinali ab Aragonia, Ferdinandi Regis Primi filio. Qui exornando Templo incumbens, cum iussisset vt id primarium Altare, de medio Templi dimotum, ad ab-
dis

Caput Vigefimum.

251

dis parietem transferretur, sub Altari, marmorea lamina inuenta est, quæ percussa bombum emisit, indicem vacuum sub ea esse locum. Ea sublata inuentus est locus, cum hac epigraphe. *Corpus Sancti Ianuarij Episcopi Beneuentani, & Martyris.*

Mortuo deindè Ioanne Cardinali, sacrum illud Montis Virginis Monasterium Oliuero, postea Cardinali Carafæ commendatum fuit. Qui ad generis nobilitatem, decora zeli erga Ecclesiasticum cultum addiderat. Cogitanti ipsi de sacris reliquijs inde Neapolim euehēdis, litteræ Ferdinandi Regis accesserunt, quæ extant in Regijs Archiuis in Reg. exterorum X. Regis Ferdinandi fol. 79. 1489. quas Latio donatas, hic scribendas censuimus. *Cardinali Neapolitano Reuerendissimo in Christo Pater, & Domine, Amice noster charissime. Vt vestra notum est Dominationi, Gloriosi Martyris Ianuarij caput, & sanguis in hac asseruantur ciuitate. Scis etiam, quomodo sit ab omni populo eius nomen veneratione, quantaque erga eum omnes deuotione teneantur. Quæ ut augetur, omni nos ope percipimus. Cum itaque eius corpus in Monte Virginis fuerit repperitum, cogitauimus, ac deliberauimus, cum consensu, & licentia Sanctitatis Domini Nostri, huc illud asportandum, eiusque capiti vtiendum. Certi id, & vestra Reuerendissima Dominationi placitum, eam obuixè rogamus, ut nostro, & suo nomine apud Sanctitatem prædictam intercedat pro facultate dicti corporis in banc ciuitatem euebendi: & singulari gratia id acceptum feremus. Dat. in Castro Nouo Neapolis 26. Ianuarij 1490. Rex Ferdinandus. Io. Pontanus.*

Post multa verò temporis interualla, & bellorum tumultus, quibus diu Regnum vexatum fuerat, Alexander VI. P. M. diplomate suo bullato, facultatem fecit Alexandro Carafæ Archiepiscopo Neapolitano, Oliuero fratri, corpus illud Neapolim asportandi. Itaque is cum honorifico Clericorū Hectoris fratris, & Iacobi Arduini Episcopi Lipariēsis, Neapolitanæ Ecclesiæ Vicarij, aliorumque comitatu, adiit Montem Virginis. Quod, ubi Monachi persensissent, Templi, ac Monasterij ianuas clausurunt: armisque se munientes, omnem Archiepiscopo aditum præcluserunt. Ac præterea, Monacho cuidam iussum fuit, vt sacra illa pignora clam è Templo, in abditissimum quendam syluæ locum abderet: quo omnis Archiepiscopo illa inueniendi spes adimeretur. Archiepiscopus, vt Monachorum audaciam frangeret, quingentos milites è vicinis Hirpinorum Oppidis accersendos curat: à quibus Monasterij septa circumquaque circumuallata fuere. Hæc ubi innotuerunt Priori Monasterij, qui fuerat absens, summopere displicuerunt. Quocirca illico reportanda in suum locum sacra pignora, & nuncios ad Alexandrum mitti curauit, qui, & ipsius absentiam contestarentur, exciti rumoris causam, & benignè ad ipsa recipienda eum inuitarent. Eo nuncio Alexander admodum lætus, è Mercuriano, quo repulsus secesserat, ad Templum Virginis ascendit. A Monachis honorificè exceptus, peracto à Sacerdote quodam Sacrificio, omnes vna Monachos ad iurandum supra factosantum Christi Corpus, an verum esset Sancti Ianuarij corpus, quod tunc sibi tradebant compulit. Iurauerunt autem illico omnes: ac sanctè testificati sunt, illud ipsum B. Ianuarij corpus, quod Beneuento olim aduectum, ac tamdiu in eo Templo clam sepultum habuerant, se illi tunc tradere, bona fide, & absque fallacijs. Post hæc, Archiepiscopus singula B. Martyris sibi data ossa ad inuicem commensurari signatè fecit.

Interfuit huic celeberrimæ Translationi, vt diximus, Antonius Mercantius: qui in suo illo Diario M. S. tradidit, in ea fictili vrna, laminam quo-

que plumbeam inuentam fuisse, in qua insculptum ipse vidit Helenæ Magni Constantini matris nomen. Fortasse ea ipsa urna erat, in qua primùm in agro Marciano beata eius ossa condita fuerant: si eius tempore, vt fama est, Translatio illa facta fuit, pacè nimirum Ecclesiæ reddita.

Itaque repertam in dicto Virgineo Templo iam dictam urnam sacris B. Ianuarij ossibus plenam, Archiepiscopus arculæ inclusit serico villoso purpureo coopertæ, eamque fascijs, funiculisque ad collum appensis, ante pectus suum super equum, quo vehebatur, ab ea Æde, quæ in arduo Montis sita est, Neapolim pie, religioseque portauit. Quo cum appropinquasset, ex equo descendens, ac fortè nudipes, vt piè credi potest, thesaurum illum brachijs complexatus tulit: atque in Archiepiscopali Ecclesia collocauit, priuatim tamen, ac ferè nullo obuiio ciuium, ob pestiferi morbi sæuitiem, eo tempore latè grassantem. Postera autem die, vulgata iam de aduecto S. Ianuarij corpore per Urbem fama, ingens omnium Ordinum, ac vtriusque sexus multitudo, ad visitanda tanti Martyris, ac Patroni pignora, Episcopion adeunt, & (quod cum admiratione obseruatum est) ab eo die desæuijt pestis, cæpitque ciuitas frequètari, redeuntibus vndique ciuibus, ob pestilitatè olim huc illuc abactis. Ea res Romam perlata, magis magisque Oliuerium permouit ad honorificum illud Hypogæum Sancto Martyri extruendum, de quo infra.

Incidit hæc Translatio in diem decimamseptimã Ianuarij anni 1494. vt Afflictus testatur in Constitut. Regni, incipiente *Terminum visa* Tit. de homicid. num. 47. & in eam, quæ incipit. *Si quis aliquem*, Tit. de spoliant. homin. num. 5. vbi & de Officio in eius honorem à se composito meminit. Ad quem diem, figebatur olim etiam in Tabulis Neapolitanæ Ecclesiæ: quamquam & prima quoque Translatio celebraretur prima Dominica mensis Maij. Ex quibus postea Tabulis abrafa est.

Placet nunc, quando iam vetera testimonia percurrimus, recens de hac Translatione Carmen adiungere, quod efflagitante me, doctissimus Sacerdos Prosper Antonius Zizza pangebatur.

ODE PINDARICA.

*Adeste Musa, quotquot amabiles
Lustratis oras, sue biuerticis
Pindi recessus, sue beasis
Lucidulas Heliconis undas.
Mutanda vobis sunt iuga Montium,
Mutanda vobis flumina. Vesbius
Pindus biceps sit, nec Cephiso
Diffluet inferior Sebethus.
Adeste, latis carminibus tamen
Plausus ad aptos omnia concrepent:
Nec pleetra pendebunt in umbra
Pyria tacitura Daphnes.
Dicenda quando est letitia dies,
Signanda cano cana lapillula,
Quo IANVS Urbis ille vindet,
Ille feri domitor Tyranni.
Qui non marinis Andromedaa feris,
Non vicis Hydra colla minantia*

Sem-

Caput Vigefimum.

253

*Semper renafcendo recifa,
Quodud canit facinus vetuftas.
Sed ftrauit hoftris cornua perfidi,
Ducis barathri, quando recluserat
Sedes filentium, Tartarique
Vefuuius rabiem vomebat.
Ingreffus Urbem Ianus amantior
Oblita non Vrbs, plaufit amantius
Ad fe reuertenti Patrona
Carminibus, fremituque blando.
Nam qua Siconis fenferat impetus,
Eius rapaces fenferat & manus:
Perpeffa vires barbarorum,
Parthenope, fpoliata donis.
Non illa gemmas, ditia non fibi
Erepta fleuit munera, fed fui
Seruata millem per annos
Pignora iam facra Ianuari.
Dux namque facros vindicis inclyta
Syrenis artus, tranfulerat lares
Ad Beneuentanos, ubi ille
Cefferat & baculum, mitramque.
Mox Sico preffus Marte, recondidit
Sacra Diui pignora, qua nunc
Mons in Hirpini, obfitus fta
Affiduo Orbitanus umbre.
Sed rebus olim compofitis, noua
Nequibat agro Vrbs viuere corpore,
Abfente Iano, nec paternas
Iam proprius moderante, fedes.
Tandem miferus Romuleus Pater,
Conceffit almae dona Neapoli,
Portanda rurfus Ianuari.
Protinus exiliit, nimitique
Gaufa Syren gefliit, & fua
Nymphas vocauit, qua celebrens diem,
Et tu Petulci, tu canoris
Collibus Antiniana, tuque
Ora è marina Pausylippe venis,
Gratata Matri, perfonat undique
Plaufus, triumphus, ceu renata
Mœnia tum fua conderentur.
Excita penè è fedibus, in fui
Proceffit occurfum Ducis, hinc nurus
Ornata crines, hinc corufcis
Cum famulis, Equitum Senatus.
Mitraque facra in fignibus aureis
Carapha Paftor, hinc comitatus
Longa Sacerdotum corena*

Obuius,

Obuius, & Federicus adfunt .
 Carapha quando Templo sacerrimo
 Regebat Vrhis, quo neque iussit,
 Nec sanctior: par verò habebat
 Imperium Federicus equum.
 At tu triumphans ingredi, o Pater
 Tutela tu care maxima Patria
 Auerte Aedes, & fauenti
 Numine, tu sege, vise, serua.

Ampullæ cruoris, & alia alibi Sancti Martyris Reliquiæ.
 Sect. XVI.

Vere Regius Pfaltes Pfal. 31. dicere poterat. *Custodire Deum ossa ser-
 uorum suorum.* Cui succinit Isaias cap. 66. dicens. Quod & germi-
 nare ea facias. Ob. seruatam scilicet incorruptibilitatem. Quod de
 Primogenito mortuorum Christo Domino tradunt nonnulli, non possum
 silentio præterire: id Chiffletij verbis narrabo cap. 36. de linteis sepulcra-
 libus. *In Gallia Narbonensis Vrbe Sæcti Maximini, seruatur verus Sanguis Domi-
 ni nostri, phiala vitrea conclusus, qui quotannis, die Veneris Sancti, dum Passionis Do-
 minica Officium recitatur, maximo miraculo cernitur per se attolli, & obullire.* Hæc
 ille. Ne quis autem scrupulus alicui suboriatur, de hoc, & alibi existente
 Christi Sanguine, Caietanus legendus 3. par. q. 54. artic. 2. & Suarez 3. par.
 tom. 2. disp. 47. sect. 2. necnon & Vasquez disp. 36. cap. 8. num. 42. Quoties
 autem Deus id facitarit in Sanctis suis, vitalem eorum sanguinem reddes,
 id tantummodo nunc narrabo.

Insigne est illud, quod de corpore Sanctæ Euphemie, post Euagrium
 lib. 2. cap. 18. scribit Nicephorus lib. 15. cap. 3. Nimirum, quod in læuo la-
 tere tumuli illius, fenestella quædam erat, operculo obfirmata, per quam
 spongia ferro alligabatur, & guttis cruore illius delibutis extrahebatur,
 dabaturque liberaliter omnibus illuc aduentantibus. Idque Mauritio Im-
 peratori incredulo, per experientie tentamentum fuisse satis compertum.

E Sancti Thomæ Erfodiensis cadauere, sanguinem fluxisse contra
 omne morborum genus propitium, narrat Bozius infra citandus.

In Monte Falco ampulla conseruatur sanguinis plena, qui è corpore
 Sanctæ Claræ effluxit. Is concretus est, & nequaquam in puluerem redac-
 tus. Quoties autem aliquid calamitatis, Christianæ Reipublicæ imminet,
 continuò incipit colliquefieri, subsilire, & efferuescere: eo concitatus, ac
 diurnius, quo maior futurus est casus. Sicut obseruatum est, cum Re-
 gnum Cypri fuit à Turcis captum. Vide Bozium de signis Ecclesiæ Dei
 lib. 15. signo 66.

Veniamus ad Neapolitanum Regnum. In Ducatu Amalphie, ciuita-
 teque Rauellenfi, ampulla est sanguinis Sancti Pantaleonis Martyris, quem
 liquefieri testantur oculati testes Marinus Freccia insignis I. C. lib. 1. de
 subfeudis, cap. de Prouinc. & ciuit. Regn. Neapol. Et Paulus Fuscus de vi-
 sitat. Eccles. c. 8. n. 10.

In eadem ciuitate Amalphie, sanguinem S. Vrsulæ liquefieri in die
 illi sacro, tradit Bozius loco citato.

Scalis

Caput Vigesimo.

255

Scalis item Picentinarum similiter ciuitatulae, Sancti Eustachij cruorem in ampulla seruatum, in eius natali die liquefieri testatur Ferrarius lib. de SS. Italiae.

Verum ad ciuitatem nostram Neapolitanam deueniendo, Quod in vnus tantum Diui sanguine, alicubi ostendit Deus, hoc in pluribus in vna solum ciuitate voluit demonstrare. Vt in sanguine Praecursoris Domini in Ecclesijs Monialium S. Mariae Domnae Aromatae, & S. Gregorij Armeni, ac in Ecclesia Fratrum Sancti Augustini Congregationis Carbonariae. In sanguine Sancti Stephani in Ecclesia Monialium Sancti Gaudiosi. Et Sanctae Patriciae in eius Ecclesia, & S. Bartholomaei Apostoli, teste Engenio in eadem Ecclesia Sanctae Patriciae. Et S. Pantaleonis Martyris, teste eodem in Ecclesia Sancti Seueri,

Libet recens, ac familiare exemplum de nostri B. Andreae Auellini sanguine subdere. De quo haec Boluitus noster lib. 3. Vit. Beati cap. 36. *Exiundè autem quotannis ferè obseruatum fuit, & in Ecclesiasticis Tabulis consignatum, illum, nempe sanguinem, qui in Templo nostro D. Pauli argentea theca inclusus asseruatur, anniuersario eius die ebullire, vel saltem colliquefieri, innumera spectantiae populo in ipso sacro Vestuario. Et hac etiam anno, quo primum Beati honores publici, Andreae fuerunt collati, in ipsa eius Templi Ara maxima. Quae cuncta, ut diximus, pluries collatis Theologorum, & Medicorum sensibus, indubio miraculo fuerunt adscripta.* Haec Boluitus.

Sed iudice magno Baronio, omnibus antecellit, inclyti Martyris Ianuarij cruor. De quo non aliud testimonium afferam, quam quod Ecclesia in eius natali die affert, his verbis. *Praclarum illud quoque, quod eius sanguis, qui in ampulla vitrea concretus asseruatur, cum in conspectu capitis eiusdem Martyris ponitur, admirandum in modum colliquefieri, & ebullire, perinde atque recens effusus, ad haec usque tempora cernitur.* De hoc miraculo Baronius Notis ad 19. Ianuarij. *Non eiusmodi est hoc miraculum, inquit, ut vnus, vel alterius hominis testimonio comprobetur: sed ita manifestum, ut ipse Martyris sanguis, assidua miraculorum operatione, velut Abel sanguis clamans, per vniuersum Orbem Christi animum intonet.*

Dixi supra extremae Sect. IX. piarum foeminarum studium fuisse, cruorem Martyrum colligere: exemplo Sanctarum sororum Praxedis, & Pudentianae. Ac septem illarum mulierum, cruorem S. Blasij colligentium, ob idque martyrio coronatarum. Addo nunc ex S. Gregor. Turonens. lib. 1. Miraculor. cap. 12. totam concham argenteam, cruore S. Io. Baptistae fuisse impletam: industria deuotae foeminae, quae decollationis eius tempore, in Palestina erat: quae postea in Vasatensem ciuitatem delata fuit. A femina quoque S. Ianuarij sanguinem fuisse collectum, indicat egregia eius imago in valuis organi Archiepiscopalis Ecclesiae ab insigni pictore Georgio Vasario depicta, tempore Pauli Papae III. Et alia in Porticu Ecclesiae Sancto Martyri dicata extra moenia ciuitatis.

In eo autem loco Puteolanae ciuitatis, vbi cruor iste ex defecto capite deciduus, collectus est, Ecclesia postea extructa est: in quam perbellè facit, quod Prudent. peristeph. hymno 1. cecinit,

Uitas cruore sancto nunc arenas, incola

Confrequentant, obsecrantes, voce, votis, munere,

Existimo verò ampullas istas cum eius corpore fuisse tumulatas. Id obseruare est in antiquis Romae coemeterijs. Extat praeterea exemplum S. Cerboniani

boniani Episcopi Prifingensis, cuius calidus sanguis, qui ex eius naribus effluxit, cum suo corpore sepultus fuit, vt Petr. in catalogo tradit lib. 8. cap. 54. Quando verò Sico Princeps corpus S. Martyris Beneuentum asportauit; sanguinis ampullæ, in Stephaniam trāslatæ sunt: vbi fuisse Caput eius, probant exempla aliorum Patronorum, quorum corpora, etsi alibi sepulta essent, vtpotè Aspreni, & Athanasij in Æde maiori, Agrippini, & Seneri in Ecclesijs eius nominibus dicatis, vt etiam Euphebij in Ecclesia Patrum Cappuccinorum, Capita tamè ipsorum, in Sacrario, seu Thesauro reliquiarum fuerūt: etsi antiquitus ea sub altari: vt olim etiam Capita Petri, & Pauli asseruata fuisse constat. Sed Tutinus cap. 15, Vitæ S. Ianuarij ad antiquiora id tempora refert. Nimirum ad annum circiter trecentimum octogesimum primum, quando ædificata à Sancto Seuero Ecclesia extra mœnia Neapolis, illuc è Marciano agro sacrum eius corpus translatum fuit. Ac tunc primum liquefactionis miraculum obseruatum fuisse, in eo propemodum loco, Antiniano colli proximo, vbi nunc secus viam altare visitur, cum Sancti marmorea statua. De qua tamen re, nec Acta Translationis, nec Scriptores Vitæ Sancti Seueri, & Ioānis, qui tunc erat Neapolitanus Episcopus meminerunt.

Circumfertur testimoniū ex Vita Sancti Peregrini Confessoris, Regis Scotorum filij desumptum; vbi hæc leguntur. *Demum venit Neapolim, quam veteres Parthenopem appellarunt, ad S. Ianuarij Martyris, quotidianum, & insigne miraculum: vbi gemine phiala vitrea habens intra se ipseus Martyris durum sanguinem sicut saxum, quæ dum ad caput eiusdem Martyris appropinquandur, subito liquefit sanguis in illis, cum aliqua spumanti bullitione, qui Martyr à mille annis citra iam migravit ad Dominum: & phialæ ille intacta persistunt.* Sed hoc testimonium eludunt aliqui, tanquā narratio illa sit per prolepsim dicta. Vel quod vitæ Sancti Peregrini Scriptor nō omnē mereatur fidē. Posterioribus sæculis scripsit Fabius Iordanus I. C. Neapolitanus in Schedis de Neapolitana Vrbe, incendium Vesuuij, quòd anno 685 contigit, Ianuarij lipsanis apparentibus fuisse extinctum. Quod, vt manifestè probat, ante id temporis, ea beata pignora Neapoli fuisse, ita de liquefactione nihil asseuerat, eius hæc sunt verba. *Adeoque pernicious ignium fluminibus cuncta adussit, vt non nisi solempni pompa Sacerdotum, Beati Ianuarij caput, & durum sanguinem proferentium occurrente, sisti, auertere potuerint.* Idem prorsus dicendum censeo de donario Ioannis Papæ XXII, Ecclesiæ Neapolitanæ factò. Is quippe per insciam facti, putans Neapoli eo anno Pontificatus sui XVIII, qui incidit in annum Christi 1333, Corpus Beati Martyris requiescere, quod tamen tūc in Monasterio Monæis Virginis venerabatur. *Quendam pannum aureum, imaginibus Beati Ianuarij Martyris, cuius corpus in eadem requiescit Ecclesia Neapolitana, historiatum decenter, pro decore, & ornatu ipsius Ecclesiæ damus, & concedimus, de gratia specialis.* Vt eius Diploma narrat, quod in Archiuo Canonorum asseruatur. In eo autem nulla liquefactionis mentio fit. Vtinam autem donarium illud nunc extaret, in ipsius enim historijs, siue intextis, siue acupictis, aliquid de sanguine ad capitis occursum liquefcente daretur intueri. Idem obseruo in Chronico M. S. Maraldi Chartussani apud Tutinum, in quo lego. *Hoc anno 1140. Rogerius post coronationem suam Neapolim se consulit, & ciues obuiam illi occurrerunt contra partem Capuanam, & Archiepiscopus Urbis Neapolitanae processionaliter eum recepit, una cum Sanctorum Reliquijs, capite, & sanguine Sancti Ianuarij, quos reuerenter adorauit, quæ postmodum ad Ecclesiam rediere.*

diere. Et in alio M.S. apud eundem, narrate ingressum Alphonfi primi Aragoni in ciuitatem Neapolitanam. Neutri enim de liquefactione mentio aliqua facta est.

Itaque incertum apud me est, quo primum tempore ea liquefcentia, vel contigerit, vel fuerit obseruata. Omnino autem, si non statim ab eius cæde contigit, sed multis post sæculis, id in occultam Numinis prouidentiam reijciendum est. Tantundem factum est in pretiosis Sanctorum cruoribus, hic asseruatis, de quibus supra. Præcursoris enim Domini sanguis in Æde Sancti Archangeli ad Baianum, siue à Carolo I. siue à Maria Roberti Regis filia illic inclusa, in eam illatus, non ante annum 1554. colliquefcere visus est. Vnde postea in Parthenonen Sancti Gregorij Armeni, quo aliquæ ex S. Archangeli Monialibus immigrarunt, translatus fuit. Et alio denique tempore idem accidit cruori Sancti Præcursoris, qui in Ecclesijs Sanctæ Mariæ Domnæ Aromatæ, & Sancti Ioannis ad Carbonariam asseruatur. Sancti Andree corpus vnguentiferum translatum Amalphiam anno 1207. & conditum solemniter anno 1208. nullum tamen protulit liquorem, nisi post annum 1294. Andrea de Alaneo Archiepiscopo, vt constat ex Chronic. Amalphit. Crebra item est in sacra historia metio de reliquijs Sanctorum, quæ diu latuerunt, ac postea diuino monitu reuelatæ, cultu celeberrimo veneratæ fuerunt. Nihil ergo mirum si hoc idem in nostro Ianuario accidisse dicamus.

Meminit huius ebullitionis Pius II. in suis Commentarijs. Post ipsum Angelus Cato Supinas in editione Pandectarum medicinalium Matthæi Syluatici Salernitani in epistola liminari dicti libri ad Ferdinandum I. Aragonium anno 1474. Robertus quoque Guaguignus Gallus lib. 12. de origin. & Regib. Francorum de anno 1495. agens inquit, *Le Domeniche III. iour di Moys de May*, & cætera subdit Gallico sermone, vti apud Gazellam est videre. Qui tamen cum addat Robertum lingua Gallica historiam edidisse, postea in latinum idioma conuersam, non videtur consentire cum textu, quem ego vidi editionis Parisiensis anni 1528. Ex quo manifestè colligitur, historiam lingua latina primo editam. Neque illud, quod subdit de textu, ab hæreticis decurtato, & abrasa miraculi narratione, in odium sacrorum lipfanorum fauere eius opinationi vlllo modo potest. Non enim concordat cum ijs, quæ in eadem Caroli VIII. vita leguntur. Nempè Carolum ad bellum prodeuntem, curasse vt Sanctorum reliquiæ in Altari exponerentur, non prius in sacrario reponendæ, quàm ipse fuisset reuersus. Vtrumque enim impius, & hæreticus Scriptor, seu editor, seu interpres, ex textu abrasisset. Fortè Scriptor ille Gallicus, diuersus est à Roberto Guaguigno. Vel Codex, quo ego sum vsum, diuersus est ab eo, quem Gazella habuit.

Adde Iuliani Passari Diurnale, ad 6. Octobris 1496. Afflict. ad Constitut. Regni, *Terminum vita*, Tit. de Homicidis num. 47. Fulgos. Ducem Reipubl. Genuens. lib. 1. Dictor. & Factor. memorab. cap. 6. Picum Mirandulanum de fide, & ordine credendi, & alios.

Tandem illud consideratione dignum est. In imminentis mali omen accipiendum esse, quoties pretiosus hic cruor ad capitis præsentiam minimè liquefcit. Sic obseruatum fuit anno 1527. & sequenti, cum Roma à Borbonio capta, & Pontifex in Castrum Sancti Angeli obsessus fuit. Et anno 1550. & 1558. cum Turca depredatus fuit multas Regni ciuitates,

Et anno 1569 in magna caritate, ob quam innumeri fame perierunt. Et aliàs, in cladibus alijs. Vt simili quoque euentu, Mauricianis temporibus Sanctæ Euphemie, & Sanctæ Glycerie cruor obduruit: vt habet Simocacta in Histor. Mauricana. Quamquam peccatis quoque populorum, id esse ascribendum, dicit Sanctus Odo Cluniacensis serm. de Sancto Benedicto Abbate in Bibliotheca Floriacensi his verbis. *Cessare diuina miracula, nostrorum enormitas peccaminum facit, qui post reuelatam Christi gratiam, retrò sumus conuersi.*

Hactenus de præcipuis Sancti Martyris reliquijs, capite scilicet, & sanguine egimus. Digitum eius dum decollaretur defectum, conseruat Ecclesia eius nomini dicata extra mœnia Neapolitanæ ciuitatis, de qua toties incidit sermo. At esse prætereà particulas aliquas pretiosi eius corporis, seu cruoris, alijs in Ecclesijs, de Neapolitanis quidem docet Catalogus Engenij in Neapoli sacra, in Ecclesijs Monialium Sanctæ Mariæ de Aluino, & Societatis Iesu. Et SS. Apostolorum Religionis nostræ, in insigni illa Ierotheca, quam refertam pretiosis reliquijs, summa diligentia vndique conquisitis, Ecclesiæ nostræ legauit pijsimvs vir Io. Antonius Schoedius.

In Monasterio Monialium Sãcti Bartholomæi in ciuitate Castri Maris ad Stabias os è costa huius Martyris summa veneratione asseruatur, & deuotè in publicis necessitatibus per Urbem circumfertur.

Romæ in Æde Sancti Syluestri ad caput, reliquias adesse huius Sancti Martyris, scribit Hugon. de Station. Urbis pag. 247. Si tamen huius sunt Ianuarij. Nam figit illum ad 20. Septembris. In Æde item Metropolitana Brundusij, vt ex Notitia Reliquiarum eius Ecclesiæ post Officia impressa Romæ anno 1583. patet. Beneuentani quoque gloriantur multa se habere Sancti Ianuarij Patroni nostri ipsana in Archiepiscopali Templo. Sed fortè falluntur: eaque non sunt Ianuarij nostri, sed vnus ex Adrumetinis fratribus, quorum corpora Arechis Dux è Lucania Beneuentum transferranda curauit.

Puto autem huius nostri Ianuarij esse ea ipsana, quæ in Altari Sanctæ Crucis insignis Ecclesiæ Vviardburgensis collectas tradidit M.S. Codex eiusdem Monasterij, quod est in Bauaria Ordinis Præmonstratensis apud Canis. tomo 6. antiq. lect. pag. 406. & non absque probabili coniectura. Dicitur enim ibi, esse Episcopus, & Martyr. Eiusmodi autem solus noster Ianuarius est, prætereà nemo. Vndè possumus quidem affirmare, habito ad nomen respectu, omnes quidem Ianuarios esse Cœli Ianuas: sed nostrum, esse eius Palatij cœlestis primariam. Primariæ namque Palatiorum Ianuæ duplices esse solent: cœteræ, vt plurimum, simplices. Ergo qui Martyr tantum, aut Episcopus est Ianuarius, primaria Palatij Ianua dici nequaquam potest. Qui verò vtraque fulget dignitate, vt noster Ianuarius, hic Ianua Princeps, ampliorque cæteris merito dici potest.

Addam & istud, de quo supra dixi Sect. IX. Nervos Sancti Ianuarij alicubi fuisse cum veneratione asseruatos. Nam in consecratione maioris Altaris Sancti Gregorij, qui Cauensis dicebatur, inter cætera Sanctorum ipsana, nerui etiam dicti Sancti Martyris appositi fuerunt. Facta est ea consecratio anno Domini 1187 à Sergio Neapolitano Archiepiscopo, sedente Urbano Papa III. Dicebatur autem ea Ecclesia Cauensis, eo quod prædictus Sergius, cum consensu Canonicorum Neapolitani Capituli, eam

Fratri

Fratri Benincasa Abbati Cauensi concesserat: sicut Bullæ originales eius, in Archiuo præfati Monasterij conseruata attestantur. Existimabat autem quidam rei antiquariæ Neapolitanæ peritissimus, hanc Ecclesiam ibi fuisse, vbi olim Castrum Capuanū extructum erat, hodie autem Regia Tribunalia existunt.

Apparitiones. Sect. XVII.

Compendij causa, plures Beati Martyris apparitiones in vnum veluti fascem colligabo. Et primo, dedisse eum fidem, cum ad martyrium duceretur seni cuidam, Acta docent his verbis. *Quidam senex pauperrimus, sperans se aliquid, beneficio Sanctorum iuari, opposuit se Sancto Ianuario, prouoluit pedibus eius, rogans eum, ut aliquid de vestimentis eius mereretur accipere. Beatus vero Ianuarius dixit seni illi. Post decollationem meam, orarium meum, de quo tibi oculos ligauero, scias me ipsum tibi esse daturum. Quam dederat, seruauit fidem. Sic eunti Paulo Apostolo ad necis locum, legitur obuiam, venisse Plautilla nobilissima foemina, vtque creditur, Flauiae Domitillae Mater: ique petenti velum dedisse, quod vita iam functus, ipsi postea restituit: & hoc ipsum velum, esse illud, quod Sanctus Gregorius Papa, Augustae petenti dare noluit, vt habetur in eius epistola 1. Regist. 3.*

Acta, aliam eius apparitionem narrant. *Christiani vero, inquit, diuersarum Urbium, custodiebant corpora Sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent: & ceperunt occulte solliciti obseruare. Et facto silentio, hanc noctis, vniuersis dormientibus, apparuit Sanctus Ianuarius vni eorum, qui parati erant corpus tollere, & dixit ei. Frater, cum corpus meum attolleris, & digitum manus meae illi loco exilisse cognoscito: requirite eum, & pariter cum corpore meo ponite: & ita factum est, vt ipse Sanctus admonuit.*

Seuero Episcopo morienti eum apparuisse cum Agrippino Episcopo narrat Anonymus Scriptor Vitæ S. Seueri in Cod. M. S. Bibliothecæ nostræ SS. Apostolorum, sic loquens. *Cum hac omnia cum Sanctis Clericis perfecto ordine celebrasset, subito clara voce interrogare cepit. Vbi sunt Fratres mei? Vnus autem ex circumstantibus Vrsus nomine Archidiaconus nepos eius, qui post transitum ipsius, Episcopus est ordinatus, cum hoc audisset, cogitans, quod patres suos, idest Diaconos quæreret, respondit. Ecce hic sunt Fratres tui. Cui ipse dixit. Scio Filioli, scio quod hic sunt Fratres mei. Sed ego meos Fratres dico, Ianuariū, & Agrippinum, qui tibi modo sunt loquuti, & continuā ad me venturos se esse dixerunt.*

Eadem fermè narrat Vranus de morte S. Paulini apud Surium to. 3. de Ianuario, Paulino morienti apparente. *Cum hac omnia Sanctus Episcopus leto, atque perfecto ordine celebrasset, subito clara voce interrogare cepit. Vbi essent fratres sui. Tunc vnus de circumstantibus, qui putauit, quod fratres suos, idest Episcopos, qui tunc aderant, quæreret, ait illi. Ecce hi sunt fratres tui. At ille. Sed ego nunc fratres meos Ianuarium, atque Martinum dico: qui modo mecum locuti sunt, & continuā ad me venturos se esse dixerunt. E quibus Ianuarius Episcopus simul & Martyr, Neapolitanæ urbis illustrat Ecclesiam. Martinus autem vir per omnia Apostolicus, cuius vita ab omnibus legitur, Galliarum Episcopus fuit. Vides, vt dixi, narrationis similitudinem. Et vtramque ego narrationem, verissimam existimo, certissimamque historiam, sed Seueri obitum, cum antiquiorem sciamus, Scriptorum*

rem tamen illum anonymum vitæ eius, longè post Vranium, qui Paulini transitum scripserat, vixisse existimo, qui mutuari verba ab Vranio non erubuit, utpote rudi, & mixobarbaro sæculo natus, se elinguem fassus. Porro hanc Ianuarij visionem, fuisse, ut Scholæ loquuntur, intuitiuam, suadent verba Gregorij Turonens. de Gloria confessor. cap. 107. de Paulino loquentis. *Qui tantum in virtute per multiplicata gratiarum spiritualium charismata resplenduit, ut in obstu suo, ipsum Martinum, Ianuariumque Italicum, priusquam spiritum redderet, corporeis oculis contemplaretur.*

Addamus, & apparitiones alias. Florentius inter primarios Neapolis ciues, quærebat quidem ab Imperatoribus honores in Patria: sed viam ad eos per virtutem, ac merita sibi strauerat: neque tamen sic ad eos peruenire valebat. Auerfatus autem inglorius obire, à D. Ianuario quem vnicè colebat, rem expectandam decreuit. Eius idcirco sepulcrum assiduè venerabatur. Nocte quadam videt in somnis senem, aspectu Ianuarium referentem, circumquaque splendore circumfusum, ad se accedentem, & in aureo throno gemmis ornato, illum considerare iubentem. Expauit Florentius experrefactus, precatus, ut, quid visio portenderet, daretur intelligere. Et ecce Imperatoris Cancellarij, cum percupitæ dignitatis diplomate: quam haud fuisse à Ianuario in ingratum collatam, marmora eius Altari exornando, uti *Liberatori Sancto* ab ipso constructa, & cancelli circa illud, cum argenteis valuis, comprobarunt.

Adolescens quidam clericali militiæ adscriptus, toto septem dierum spatio, ob morbi vim cibi fuerat abnuens. Quocirca nullus ei aderat motus, & lumina præterea illius oclusa. Sicque pro mortuo reputatus, ita ut qui aderant vicini, & clerici, preces, psalmosque pro defunctis cantari solitos, circa ipsum, illucescente crastino sepulture, ut credebant, tradendum, ex christiana pietate recitarent. Bini ex eis inter psallendum, sopore oppressi, vident Ianuarium, niuea veste amictum, infirmo visendo occurrisse. Quique arbitrati medicum illum esse, oblata trium aureorum mercede, eum ad infirmi curationem allicere conabantur. Sed audiunt. Non ego medicus sum, sed Ianuarius, qui pro Christo sanguinem fudi. Neque alienæ pecuniæ sum appetens, qui meam pauperibus distribui. Quibus dictis euauit. Ut primum diluxit, ad Sancti sepulcrum iidem accedunt, puluerem inde collectum super infirmum spargunt, ac statim eius oculi lumen, brachia motum receperunt, corpusque totum, robur ac vires.

Celebris est ea Sancti apparitio, quæ piæ foeminæ facta est. Quando scilicet, discessum suum Neapoli Beneuentum minitatus est, cum ossa eius illuc à Sicone Principe translata sunt. Se inde esse discessurum ob periuria præcipuè in eius sepulcro patrata. Ut ex Actis legitur, toties à nobis citatis.

Alias, visus obdormiscenti ad eius sepulcrum paralytico, cui nomen Mauro, ad Agrippinum Episcopum eum misit, à quo sanitatem ipsi indubiè spondebat. Ad huius porro sepulcrum, non cessabat languens precibus illum pro sui sanitate fatigare. Sacrum interea faciète Paulo huius nominis secundo Episcopo Neapolitano, ingens audita vox eo in loco, ubi beata Agrippini ossa quiescebant, cunctos ad rei nouitatem excitauit. Qui eo accurrentes, eum, qui olim paralyti laborabat, sanum reppererunt, altari Beati oscula figentem: Deoque, ac Sanctis suis, pro accepto beneficio gratias agentem. Contigit hoc anno Christiano 770. Tunc enim præfatus Episcopus

corpus Paulus, Neapolitanam Ecclefiã regebat, vti Io. Diaconus in Chron. Epifcopor. Neapolit. afferit. Simile quippiam leges in Gregor. Turonenf. de Gloria Martyr. lib. 2. cap. 47. de Martino Epifcopo, amandante cæcam mulierem ad Martyris Iuliani fepulcrum.

Puellæ item alterius, dextrum latus paralyfi correptum erat. Sed cum ad fancti fepulcrum fe abijeciffet, opem ibi aliquantis per precata, fenfit illico præftitam. Apparente nimirum Sancto Epifcopo, dum cæteri, ipfa vigile, & pfalmos recitante, fopore tenerentur. Expauit illa eius visu, & conterrita vultum contegere fatagebat fuum: at retexit illum Sanctus, reddiditque brachio motum, & falutem. Ad hæc exclamans illa, focios à fomno, cunctos ad admirationem excitauit.

Quoties autem, vel in Vefuuianis incendijs, vel in Patriæ obfidionibus, fe vifendum prebuerit, fuo loco inferius narrabitur.

Miracula?
Sect. XVIII.

ADmirabilem patratorem fuiſſe Ianuarium etiam Græci fatentur, fic in ſuis Moencis cantantes. Ode V. *Πύσαν ἐπὶ τῆς γῆς, &c. Preſiſus tuis ſanguis in terram effuſus, ſanationum flumen factus eſt, ſiccans è Pater paſſionum fluenta.* Et Ode VI. *Ρήμασι σημια, &c. Videns iniquus populus verbis te miracula operari, ò qui ſacra inducis, mirabiliter illuminatus, ad benefactorem ex anima accedit.* Ac rurfus, *ὠφθης καὶ πρὸς τελευτῆς, &c. Viſus es, ò Pontifex, & ante finem, & poſt diuinum finem, operari multitudinem miraculorum, cum ab infantia, Spiritus ſancti donum accepiſſes.*

Et certè, vti non eſt dubium, multa ab eo in mortalium ſalutem geſta fuiſſe, ſic indolendum maximè, ea, temporum iniuria periſſe. Recentiora verò, his commentarijs aſcribere non curau. Itaque ea tantum recenſebo, quæ duo veteres Scriptores nobis tradiderunt.

Apud alterum ipſorum, licet Anonymum, in Homilia, quam in eius ſolemnitate ad Populum Neapolitanum dixit, cuius initium eſt. *Operante diuina gratia*, quæ M. S. apud nos extat in Bibliotheca noſtra SS. Apoſtolorum, cuiuſdam Sabini memoria celebratur, nobilitate & probitate conſpicui. Huius desperata ſalus, omnem medicinam recusabat. Sed vt primum Templo, quod D. Martyri ſacrum erat, appropinquauit, languor omnis cõpertus eſt ſtatim euaniſſe.

Idem & Marco Syrio contigiſſe traditur eſſetæ ſeni ætatis. Ad Templum enim, ſuperata per vim, hominum multitudine, quæ illud opleuerat, illatus, tactu liminis ſacri, ſanitati reſtitutus fuit.

Sed & Gregorius Tribunus militum, quem humana ſubſidia dereliquerant, hæc ſola arte ſe ſanandum ſperabat. Nimirum, vt Capua, vbi præerat, Neapolim pergens, Ianuarij ſacram Ædem adoraret. Perrexit, adorauit, conualuit, perfectæque ſanitatis incolumitate vegetatus, alacer vnde venerat, remeauit.

Ipfos quoque Orientales Populos ad ſepulcrum Sancti Martyris cõueniſſe, & oleo lampadis ante ipſum collucentis, varij generis morbis ſanitatem attuliſſe, idem Auçtor narrat.

Lon-

Longiusculum est illud, quod ibidem de afflictæ viduæ filio subditur. Quod quia expedit ipsissimis Auctoris verbis narrare, ad illum paulo infra adducendum, Lectorem meum amando.

Alter verò Scriptor, & ipse quoque Anonymus, Acta Translationis corporis Ianuarij, à Sicone Principe, Neapoli Beneuentū translati, cui ipse terfuit, oculatus omnium testis, nobis reliquit. Ea ex M.S. Codice Longobardica Beneuentanæ Ecclesiæ, supra retulimus Sect. III.

Hoc narrante, odoris illa fragrantia, cuius suauitate delibutam se sensit innumera illa penè turba, quæ sacra Ianuarij pignora comitabatur, omni odoris artificio, siue sparsi, siue incensi excluso, indubiam cunctis cælestis virtutis opinationem impressit: & ex eo maximè, quod neque ad trium, & quatuor vsque horarum spatium, sentiretur euanescere.

Illo ipso die, quo sublatus est Ianuarius, equus rustico cuidam fuit ablatus, cuius fortè ope victum sibi parabat. Admirandum is in modum, cum ad Beati sepulcrum illacrymaretur, experturus promptum eius auxilium, inde regressus, quæritando equo intentus, puelluli voce velut in longinquo positi admoneri se sensit, vbinam equus reperiendus esset, ac locum insuper indigitari. Effectus rem probauit, inuento equo, vinculis item nè posset aufugere, irretito.

Semel, & iterum, ea Translationis occasione, nonnullis visum fuisse, & narrant Acta, & nos præcedenti Sectione retulimus.

Subdunt Acta. A pio quodam viro, in gratiarum actionem statutum, fuisse, vt suo oleo, ante Beatissimi Ianuarij corpus candela foueretur. *Quod cum negligentius ab eo, cui commissum erat, ageretur, capis candela sine admixtione olei redundare. Nam custos ille, tantum externè ignem apponebat, non enim opus erat eidem oleum inferre, quoniam siue olei administratione candela undique in pavimentum fluebat.* Hoc oleo inuncta mulier, cuius membra obriguerant, flexilis reddita est. Et altera, quæ lumen amiserat, recuperauit.

Adiungendum, quod eadem Acta habent, à religioso quodam Diacono, qui sacrorum lipsanorum custos extiterat, acceptam. Tu illud ibidem habes propè finem.

Tandem concludunt Acta. *Quis comprehendere, vel exponere, vel scribere potest, quanta per eum Deus operatus est? Ad Beatissimum Martyrem, nullus infirmorum, si pura fide accesserit, immunis recedet.*

Tutela Patria aduersus hostes, & Pestilitatem. Sect. XIX.

F Idem suam obligasse D. Ianuarius pro Patriæ liberatione, ostendit Responsorium illud antiqui Officij D. Ianuarij: cui simillimum est aliud ex Victorino Codice: vti cum de Sancti Patria ageremus diximus Sect. 3. S. 9. *Beati Ianuarij velo contra ignem posito, ignis extinctus est. Ut ostenderet, sicut promiserat, Patria liberationem.* Quæ postrema verba, de quacunque liberatione accipienda sunt; quamquam de sola ignis calamitate, tunc fuerint executioni mandata. Id autem officij fortiter, ac strenuè illum egisse, vna cum Agrippino Neapolitano Episcopo (hi enim tantummodo antiquitus erant ciuitatis Patroni) Auctor miraculorum Sancti Agrippini testatur. Siue enim Ioannes Diaconus eius libelli Auctor fuerit, siue quis

quis alius, certè pauca illa, & inculta, quæ nobis reliquit, ab antiquis, & legitimis Actis se fuiffe mutuarum, apertè testatur ijs verbis. *Sicut & publica monumenta testantur.* Ac item. *Insentis auribus, & sincero corde, vos audire necesse est, & fidem dictis adhibere.* Ac tandem. *Neque me, nisi explorata arbitremini potuisse.*

Circa annum Domini 776. cum Longobardorum exercitus Urbem, obfisione vexaret, resque in arduo versaretur, visi fuere ij Diui, hoste propulsato, ciuitatem obfisione liberare.

Ad hæc, celebris fuit amborum apparitio sub Ioãne XII anno Christi circiter 961 Sarracenis ex Africa Neapolim excursis, Quando Neapolitani consilij inopes, ipsorum opem deprecabundi implorarunt. Ad littoralem namque oram penè appulerant Barbari: cum diluculante die, orta repente tempestate, ac nauigijs inuicem se collidentibus, fugam maturare coacti sunt, ne in nostrorum caderent manus: sicque libertati restituta ciuitas fuit. Lege Chronicon Villani lib. 1. cap. 55.

Celeberrima autem fuit illa ciuitatis defensio, quæ contigit sub Gregorio VII. P. M. anno 1077. contra Richardum Principem Capuæ, Roberti Guiscardi fratrem. Eam Leo Ostiensis lib. 3. Chron. Cassinens. cap. 44. narrat his verbis. *Neapolitani Principis, Richardi, terrore perculsi, Omnipotentem Deum rogabant assentius, quatenus de supradicti Principis potestate eos eripere dignaretur. Cumque eadem ciuitas acerrimè expugnaretur, Sanctus Christi Martyr Ianuarius, cum alijs dealbatis sepius videbantur à Principe, & eius exercitu per Castra armati discurrere. Qui æstimans eum esse Archiepiscopum, Ex Neapolitanorum Episcoporum catalogo, Ioannes huic nomen erat. Mandat cur contra ordinem suum, cum lancea scutatus ad pugnam accederet? Cui respondens Archiepiscopus, Ego, ut tu vir illustriſſime perspicias, in lectulo iaceo, ille armatus, quis sit ipse videas. Nam pro certo scias, quia Sanctus Ianuarius protegit, ac defendit. hanc ciuitatem. Princeps verò eius dicti derogans fidem, ciuitatem oppugnare non desinebat. In qua obfisione ab excommunicatione salutus, & defunctus est.*

Quodsi nemo perniciosior hostis est censendus, quàm qui prodicionem molitur, contra hunc etiam protectionis suæ tutamè inclytus Christi Martyr ostendit. Cum enim quidam nomine tantum Albinus, cætera teterrimus, nefario agitatus spiritu Urbem nostram Longobardis, qui eam obsederant, tradere statuisset, iam ad illos pergebat sceleri patrando temporis momenta præscripturus. Sed Ianuarium habuit obuium, vultu minaci, verbisque acerrimis, illum à pretenso scelere reuocantem. Quo illè viso conterritus, & excors, velutque in amentiam dilapsus, atque gradiendi impos, Neapolitanis militibus, qui ad rei nouitatem indagadam, eum circumseferant, meditatum facinus, vimque Ianuarij omnipotentem, fateri non cessabat, & admirari.

Aduerſus verò pestilitatem, Ianuarij tutelam ex voto comprobatur pro extincta lue anni 1528. à Neapolitanis facta, de quo infra cum de Templis. Sed ex antiqua etiam eius inuocatione pro Romana pestilitate ablegata, in Litanijs Sancti Gregorij Papæ apud VVion, tom. 1. Ligni vitæ fol. 622. posset quis id astruere, in quibus Sanctus Ianuarius inuocatur cum Socijs suis. Sed suspicor Ianuarium Tiburtinum illic inuocari, primum inter Sanctæ Felicitatis filios. Vide, quæ de sacris Ædibus Ianuarij. Sect. 22. dicturus sum.

Tutela

Tutela aduersus Vesuuij eruptiones.
Sect. XX.

Calamitatum Ilias qua anno trigesimoprimo labentis sæculi sexti-decimi obruti fumus, ob immanes Vesuuij eruptiones, vndè terræ motus, pluuiæ cinerum, & lapidum, ignei torrentes, & aquarum inundationes, ex quibus tota penè tellus vastata est, & tria ferè millia hominum absorta fuerunt, multorum iam calamis ante nostros, & posterorum oculos posita est: quibus curæ quoque fuit, & vetera numerare incendia, & illa cum postremo isto componere. Mihi, qui non Vesuuij cladem, sed Ianuarij historiam scribo, perennis tantum eius in Veluuianis istis incendijs tutela, & in nupero isto præcipuè, admiranda est.

Eam quidem dilucidè celebrat, Auctor ille Homiliæ, seu Concionis, in eius festo ad populū habitæ, quam infra dabimus integram. Cuius hæc sunt extrema verba. *Ita Beato Ianuario Martyre intercedente, Vesuuij Montis ignita irruptio extincta est: cuius facti miraculi, omnium creatori gratiarum actionem retulerunt.*

Oppositione veli Beati Ianuarij extinctum quandoque fuisse ignem, probat Responsorium illud ex Officio Monialium Sancti Victorini Beneuentanæ ciuitatis, millies à nobis allatum, quod est huiusmodi. *Beati Ianuarij velo contra ignem posito, ignis extinctus est. Vt ostenderet sicut promiserat, Patria liberationem.*

Adhæc, Hymni olim in eius celebritate cantari soliti, manifestè id euincunt. Alter eorum incipiens, *Pastor insignis*, Strophe 4. sic habet

*Inde virtutum radijs resurgens,
Hinc Triumphator cum alis volantes
Ignis extinxit: Patriam gubernans,
Scilicet istam.*

Alter verò, qui incipit, *Adest dies lætitiæ*, Stroph. vltima canit hoc modo.

*Flammam Mons Vesuuij
Spargebat vis incendij,
Sed in terroris medio
Sanctus adest presidio.*

Bernardinus quoque ille Siculus, in rudi illo suo carmine id attestatur. Cuius ego sensa, meis verbis exprimere conabor. *Cum nube cineres cælum esset tenebricosum: & horridum, tota verò terra superficies, & ipsa Neapolis repleta, & operta esset cineribus, & ignitis carbonibus, æstuante ob id vehementius aere, & miseram mortalibus necem inferente: Ordo, Populusque Neapolitanus, una cum Clero, religiosisque viris innumeris, adeunt Sancti Ianuarij Basilicam: ibique cum maximo fletu omnium, & femineo ululatu fundunt assiduas preces, & Sanctum Patronum, ut pro clientibus apud Deum in tanta omnium clade interueniat, cum fide sollicitant. Quid plura? Statim exauditi sunt. Nam è Basilica reuertentes, cælum serenam, aërem tranquillum, eruptionem cinerum iam repressam, læti aspiciunt, & diuina potentia admirandam, atque laudandam benignitatem deprecant.*

Baronius etiam id ipsum contestatur, Notis ad diem XIX. Septembris. Sed præstat omnibus Romani Breuiarij testimonium, quod est huiusmodi. *Illud in primis memorandum, quod erumpentes olim è Monte Vesuuiio flammæ utraque globos,*

globos, nec vicinis modo, sed longinquis etiam regionibus vastitatis metum afferentes, extinxit. In perpetua itaque Protectoris experientia, nullus dubitationi patet locus. Imò indè factum reor, vt Antistites nostri in restincti pluries à Ianuario ignis memoriam, statam illi solemnitatem constituerint, anno 1440, eadem ipsa die decima sexta Decembris, in quam incidit postrema hæc conflagratio.

Quis autem tam obdurato erit corde, tãq; cæcutiēti oculo, qui neget in nupero isto, quo cuncti cohorruius incendio, propitium nobis reddidit Numen iratum, post Deiparæ patrociniū, potenti Ianuarij nostri intercessione? Certè cum viuificus eius sanguis, minitabundus Vesuuius extra Ciuitatis portam obijceretur, ignea nubes in Urbis excidium imminēs, deflexa ad mare via maturauit fugam. Intercessione tantum? imò & visibili aspectu. Conferta enim hominum multitudo, testimonium prebet, parata sub sacramenti quoque adiuratione id fateri. Quòd scilicet, cum è Principe Templo solemnè pompa progredieretur viuificus ille Ianuarij sanguis, oblata tunc fuit Præsulis imago, Ianuarium representans infulatum, protensaque manu populo benedicentē è Templi vitrea fenestra, sole, qui nubilus fuerat, eo tempore inclarescente. Et multa quidem alia de Sancti Martyris præsidio possem afferre. Sed hæc sint satis seruadæ beneficiorum eius memoriæ, qui sanguine suo Vesuuium exarmasse dicendus est.

Patria sua Neapolis patrociniū.
Sect. XXI.

Quam fuerit antiqua consuetudo asciscendi sibi Deos, aut Heroes in Patronos, illud Apulei probat 3. Metamorph. *At tibi ciuitas omnis pro ista gratia honores egregios obtulit, nam & Patronum scripsit, & ut in are fiet imago tua decreuit.* In quem locum Beroald. id, quod in Suetonij Octauio adnotarat, repetit. *Vnamquamque ciuitatem Patronos sibi peculiare Roma habuisse: & Bononienses fuisse in clientela Antoniorum. Lacedæmonios in clientela Claudiorum. Fabium quoque Sangam, per quem Catilina coniuratio detecta fuit, Allobrogum fuisse Patronum. Et Siculos Patronos habuisse Marcellos, & Scipiones.* Priuatæ quoque personæ, aliquos sibi in Patronos cooptabant, liberisque suis. Vti ex antiquis Inscriptionibus constat, apud Gruter. 362. 2. 363. 1. 456. 1. 470. 1. & alijs. Incisa tabula patrocinijs, seu cooptationis, quæ Hospitalis dicebatur, in domo Patroni collocabatur. Gruter. Inscript. 456. 1. Patroni huiusmodi *Patrij Dij*, dicti sunt à Cicerone: & *Patricij*, seu, vt Suidas loquitur *πατρις τῆ κοινῆ Patres communitatis*. Imperatores ipsi dicti sunt aliquando *Patricij*. Sed id nomen in *Defensoris* postea abiit, vti ex epistolis Caroli M. colligit Baronius anno 760. & ex eo Alemann. de Parietin. Lateranens. fol. mihi 95.

Christiani verò Euāgelij luce illuminati, aboleto Gētium ritu, Deorum, & Heroum vice, Sanctos sibi Patronos ascripserunt, eorū apud Deum potentiam experti. Quod certè vnus pro omnibus Patribus Ambrosius contestatus est illis verbis, lib. 5. in Lucam. *Sanctos Diuini Numinis seruos, & interueniendi habere meritum, & ius etiam impetrandi. Adhibendos igitur esse eiusmodi precatores, quorum contemplatione, quod nobis Dominus negare posset, ignescat.* Hoc attendentes Neapolitani ab ipsa Beati Martyris, & ciuis sui cæde, Ia-

nuarium sibi Patronum scripserunt, vti ex Romano Breuiario colligimus, *Horum, nempe Ianuarij, & Sociorum, Corpora, finissima Vrbes, pro suo quaque Studio, certum sibi Patronum ex ijs apud Deum adoptandi, sepelienda curarunt*. Id ipsum idem Christi pugil promiserat, vti sæpius dictum est, ex decantato illo Responsorio Officij Sancti Ianuarij in Ecclesia Beneuentana olim recitato. *Beato Ianuario suffragante montis flamma extincta est. Vti ostenderet sancti promiserat Patria liberationem*. Et Mœnæ Græca omnes socios appellant, *Vrbis Sancta Coelorum ciues, & ipsos celebrantium acerrimos defensores*.

Ianuarius itaque vti Patronus posterioribus sæculis, nempe anno 1440. in Constitutione Gasparis Archiepiscopi de formula Officij Sancti Ianuarij, his titulis exornatur. *Gloriosissimus Antistes. Cinium fauorabilis defensor. Scella matutina, inter Angelorum agmina irradians, Antistes gratiosissimus. Praclarissimus Praesul. Cælestis miles. Defensor noster Ianuarius. Primus noster Patronus. Altissimus Pontifex. Pater Ianuarius. Altissimus Protector, splendidissimus Ianuarius*.

Ianuario iunctus olim solus Agrippinus. Ijque soli in publicis calamitatibus, tanquam Urbis Patroni inuocati leguntur. Petrus Diaconus Cassinensis, siue quis alius, qui scripsit vitam Sancti Athanasij circa ann. Domini 890. aperte significat eo tempore duos tantum Patronos extitisse. *Iam, & Beati illius Agrippini Ecclesia bætenus demonstratur, qui quintus à supradicto Aspren Episcopus ordinatus est, quique Patronus, & defensor est huius ciuitatis. Beatissimumque Ianuarium Christi Martyrem, postea Neapolites meruerunt habere tutorem*. Intellige, aliquo tunc protectionis signo postea demonstrato, cum alioqui constet longè antea Ianuarij patrociniū. *Quibus annitentibus, fauoribusque, præfata Vrbs, Deo fauente tuta remansit, manebitque in æuum. Quasi enim duas firmissimas bases duoque candelabra splendentia gloriatur se habere supradictos Patres eadem ciuitas, duabus subta alis, idest duorum Sanctorum confisa precibus*. Anno etiam 920. cum Saraceni ciuitatem inuasuri essent, misereque omnia vastaturi, Neapolitani ad suos iam dictos Patros confugientes, ab imminenti inimicorum clade liberati sunt. Vti in vita Sancti Agrippini habetur: in qua inter alia sic legitur. *Quare fatigamur? Quare amplius laboramus? Ad antiquos confugiamus Patronos, ad amicos scilicet Domini nostri Iesu Christi, Ianuarium, & Agrippinum: & illorum quæramus auxilium*. Et paulò post. *O magni Patroni, & Christi Regis amici. Nunc citius succurrite, nunc quoque poscite Christum*. In Bulla etiam Sergij Neapolitani Archiepiscopi, edita anno 1183. legitur. *Beati Ianuarij, & Agrippini, quorum Patrociniū communimur*. Id ipsum videtur insinuare, & tantum non loqui vetustæ illæ picturæ, quæ in cœmeterio, seu crypta Sancti Ianuarij extra mœnia visitur, Ianuarij scilicet, & Agrippini. Obseruauit etiam in vetusto quodam Missali Codice, hodieque in Bibliotheca Episcopi existente, hos duos in Canone additos ex veteri licentia, vti antiqua monumenta ex Pamelij Liturgicis, fieri potuisse attestantur: & scripsit Durantes lib. 2. cap. 49. num. 3. Si autem coniecturæ locus dandus est, existimo hos Diuos vice falsorum Numinum, Neapoli præcipuè cultorum, electos esse in Patronos: & Ianuarium loco Sūmani, Agrippinum vice Herculis, aut Hebonis adscriptos esse in Patronos. Hi quippe Deastri, Neapoli præcipuè culti leguntur.

Hæc de Agrippini patrociniū. De alijs verò quinque (nã D. Thomas Aquinas, & post eum Beatus noster Andreas Auellinus, & quatuor alij, nostra ætate inter Tutelares Neapolis ascripti sunt) quando in Patronos sint adsciti, profecto non liquet. Id certius affirmari poterit, non ante du-

centos

centos annos id factum. Nam de feptenario patronorum numero, antiquior, quæ reperiri potuit memoria, est ab anno 1423, in quodam instrumento, siue diplomate visitationis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris, factæ ab Archiepiscopo Nicolaô: in quo numerantur Indulgentiæ à Summis Pontificibus concessæ ijs, qui dictam Ecclesiam in diebus septem Patronorum festis adierint. In Constitutionibus autem Ioannis Archiepiscopi Neapolitani anno 1333 editis, Constit. 55 & 56. habetur, eo tempore Ecclesiam Neapolitanam non celebrasse nisi quatuor tantum Patronos, nempe Ianuarium, Asprenum, Agrippinum, & Athanasium, in quorum diebus natalitijs solebat Archiepiscopus sacrum solemne facere. De alijs autem tribus, nempe Seuero, Euphebio, & Agnello, nulla ibi fit mentio. In Chronico etiã Sedilis Montani à Rogerio Pappansonio concinnato anno 1408, lego Aspren Patronum Neapolis. De tribus item supradictis Diuis, in quadam alia Synodali Cõstitutione, eiusdem Archiepiscopi, leguntur tantum inter festos dies, in quibus seruilia prohibebantur, dies festi Ianuarij, Aspreni, Agrippini, Euphebij, Seueri, Athanasij, Agnelli, & Restitute. Constitutio est decimaquinta. Similiter inter vetusta monumenta Ecclesiæ Sãcti Petri ad Aram, enumerantur indulgentiæ concessæ illam Ecclesiam aduentibus in diebus festis Sancti Ianuarij, Aspreni, Agrippini, Euphebij, Seueri, & Candidæ.

At modo ducentis ab hinc annis septem Patronorum extat expressè memoria, apud Matthæum de Afflicto in Cõstitutione Regni *Baiulus*. Rubr. de ferijs, & salarijs num. 7. vbi inter alia festa, in quibus iudicia silent, adnumerantur septem Patronorum festi dies. Idemque habet decis. 244. Cui postea adhæsit disertus vir Petrus Grauina Canonicus Neapolitanus in Officio septem Patronorum, quod olim Ecclesia Neapolitana retinebat, ac typis impressum prodijt anno 1525.

Hæc de alijs Patronis dicta sũt, occasione Patrocinijs Diui Ianuarij, vtque asseratur Ianuarius præcipuus, ac primus protector. Quod etiam inde patebit. Nam in varijs Catalogis, Missalibus, Litanijs, Officijs, ac etiam Poematijs, cum Patroni alij variè sint collocati, vnus tamẽ Ianuarius, semper primo loco positus est. Hoc ipsum obseruarũt pro Petri primatu Theologi sacrarum controuersiarum Scriptores. Libellus Litaniarum sub Alphonso Cardinali Gesualdo Archiepiscopo editus anno 1599. sic habet. *Ianuarius, Aspren, Athanasius, Seuerus, Agrippinus, Euphebius, Agnellus*. Codex M.S. Massarellianus ante centum annos exaratus habet hoc modo. *Ianuarius, Aspren, Athanasius, Agnellus, Agrippinus, Seuerus, Euphebius*. In libello Officiorum Sanctorum, ac Protectorum Neapolis, impresso anno 1525, in principio sic legitur. *Ianuarius, Athanasius, Agnellus, Aspren, Agrippinus, Euphebius, Seuerus*. In fine verò, *Ianuarius, Athanasius, Aspren, Seuerus, Agrippinus, Agnellus, Euphebius*. Alexius in suis Poematijs pagina 31. sic eos disposuit. *Ianuarius, Agnellus, Euphebius, Agrippinus, Seuerus, Athanasius, Aspren*. Missalis liber typis editus anno 1497. *Ianuarius, Seuerus, Athanasius, Aspren, Agrippinus, Agnellus, Euphebius*. Vides semper primas Ianuario tributas: ob antiquitatem scilicet Patrocinijs, & insignia eius in Patriam suam beneficia.

Aedes sacra, Deo in Ianuarij honorem erecta.

Sect. XXII.

EX sacris præcipuè ædibus, Deo sub Sanctorum iauocatione erectis, religiosior ipsorum cultus deprehenditur. Quid huiusmodi pro Ianuario nostro factum sit, nunc erit narrandum. Ac primum. In Sulphuraria Puteolana, vbi sanguinem ille suum fudit, sacram ædiculam, fuisse erectam, cunctis est conspicuum. Hæc postea Patribus Cappucinis tradita fuit, atque in ampliorem formam laxata, pietate Neapolitanæ ciuitatis anno 1583. Nè, sic legimus in superposita Ecclesiæ Inscriptione, *quod sacri corporis sanguine maduerat solum, sine honore diutius remaneret.*

Olim præterea in ipso Episcopio, siue Stephaniana, Cappellam adfuisse Sancti Ianuarij, asserit Ioannes Diaconus in Athanasio Episcopo. Acta in super Translationis SS. Iulianæ, & Maximi MM. clarè dicunt translatum esse corpus Sancti Maximi ad Ædem Sancti Ianuarij, quæ certè alia non erat, nisi Episcopium, illo quidem tempore vetustum Templum, & angustum, postea verò nouum, & augustum.

Anno Christi trecentesimo vigesimo quinto, qui fuit vndecimus ferè à pace per Constantinum Magnum Ecclesiæ reddita, sacra Ianuarij pignora è Marcliano Campo Neapolim translata, in Basilica propè ciuitatè collocata sunt. Quando scilicet, *Venerabiles Episcopi, vt habent Acta, cum omnibus eius genere Beatissimi Ianuarij, cum plebe Defuncta, cum hymnis, & laudibus, corpus eius tollentes, iuxta Neapolim transfulerunt, & posuerunt in Basilica, vbi nunc requiescit.* Diuersa fuit hæc Basilica ab illa, quam nunc cernimus. Erat enim in crypta, seu cœmeterio illi adiuncta: vbi ad hunc vsque diem altare visitur, & Episcopalis Seueri Episcopi sedes. Recolenda sunt hic, quæ supra diximus Sect. XIII, cum de prima Ianuarij cinerum translatione ageremus. Augustior postea Ecclesia in honorè Sancti Ianuarij erecta fuit, & Monachis Sancti Benedicti tradita, ac postmodum hospitali etiam domo aucta, vt prolixè Capacius in historia Neapolitana, Engenius in Neapoli sacra, ac Tutinus in vita Sancti Ianuarij narrant. Fuisse hanc Basilicam dictam *Sancti Ianuarij ad corpus*, docent iidem. Idque potest exemplo corroborari Ecclesiæ Sancti Syluestri in Campo Martio in Vrbe, quam dictam olim *Sancti Syluestri ad caput*, ob caput Præcursoris Domini ibi asserpatum, testatur Martinus Polonus libello de quatuor Regnis apud Baron. 29. Augusti. Cui addo Diploma quoddam Pauli Papæ IV. nostri Ordinis, cum Beato Caietano Thienço Conditoris. Addunt præfati Auctores, & nos quoque in supracitato loco adnotauimus, huc solitos accedere Neapolitanos adstruendæ cum iuramento veritati, Sed quod subdunt, hæc esse Limina illa Beati Ianuarij, quæ se visitaturos promittebant, qui ecclesiastica beneficia consequebantur, non probo. Puto enim id de Ecclesia Cathedrali potius intelligendum, vti cæterarum matre. Addo tamen, Arechin Beneuentanorum Principem, deuotionis ergo, territorium Planuræ huic Ecclesiæ donasse, vti ex vita Stephani II. habetur, apud Ioannem Diaconum in Chronico.

De Ecclesia Sancti Ianuarij in *Diaconia*, siue ad *Diaconiam* Ecclesiæ Sancti Blasij contigua, idem nunc censeo, quod cum de Constantini Magni

gni Neapolim aduentu, eiusque facris ædificijs agerem, censui. Nimirum, nequaquam eam à Constantino Magno ædificatam fuisse, sed ab Agnello trigefimo tertio Neapolitano Episcopo, Vulgus tamen, illius ædificationem Constantino tribuere, ob conceptam de illius pietate, & magnificentia opinionem. Vndè factum est, vt quotiescumque paulò antiquiorem Ecclesiam aliquam viderit, eius ædificatorem Constantinum dicitet, Vide quæ infra citato loco dicturus sum. Appellata est autem hæc Basilica in *Diaconia* à Diaconijs: sacris scilicet locis, in quibus Diaconi Regionarij, pauperibus, ac viduis stipem, & eleemosynas distribuebant. De quibus mentio fit in Romano Martyrologio 8. Augusti, vbi Baronius ex Gregorio Papa, & alijs. Capacius lib. 1. historiar. Neapolit. cap. 8. asserit ea voce in huc sensum vsus etiam Æschinem oration. in Ctesiphontem. Dicebantur etiam hæc *Diaconia*, *Ptochia*; vti ex Flodoardi testamento lib. 1. Histor. Remens. Vnde *Ptochia* domus mendicorum.

Inter cætera verò pietatis opera, ab Agnello in hac *Diaconia* patrata, fuit, teste Ioanne Diacono, elargitio mille siliquarum in Natiuitate Domini, totidemque in eius Resurrectione. Siliquas nonnulli pro monetis accipiunt. Nescio qua antiquorum auctoritate, cum siliqua potius ponderis, & minimi quidem, species fuerit, sic Budæus de asse, & alij. Adde, in monetis semper materiam exprimi, puta argenti, aut æris: quod hic minime scribitur. Potius dicendum, fuisse fructum arboris in cibum vsurpati, de quo Plin. lib. 15. cap. 24. & Horat. 2. ep. 1. *Vitis siliquis, & pane secundo*. Stanislaus Græpius de talëto, & siclo fol. mihi 29. ait, hoc genus fructus apud suos appellari, *Panem Sancti Ioannis*.

Item, si diuinare liceat, quando euicimus Diuum Ianuarium ortu Neapolitanum fuisse, non erit improbabile Ianuariorum domicilia fuisse, prope Prætorium, locum scilicet Vrbs nobiliorem, qui in vicinia Templi, nunc Diuo Laurentio dicati erat. Ac propius, potuisse eorum domus esse, vbi nunc est Ecclesia, de qua agimus *Sancti Ianuarij ad Diaconiam*. Probabile namque est, Agnellum Episcopum, ibi *Diaconiam* instituisse ad eleemosynas erogandas, & in Martyris memoriam: Romana sequentem vestigia. Recepto enim Pontificum more, eę *Diaconia* *Martyria* dicebantur. Nimirum, quod ibi fuerint Martyrum domus. Sic *Diaconia* Sanctæ Mariæ in Dominica in Monte Cælio, fuit domus Sancti Ianuarij; vt ex Actis constat. Quod fortè in alijs *Diaconijs* inueniri poterit, si quis attentius id peruestiget. Obseruauit hoc Panuinius, diligentissimus ille antiquitatis perquisitor, & cultor, lib. de septem Ecclesijs Vrbs. Ergo si *Diaconia* hic fuit, & per consequens *Martyrium*, non est improbabile, hic fuisse Ianuarij *Domum*: cum Neapolis nullum habuerit olim Martyrem, cui eam ædem excitaret, quæ ob id *Martyrium* dici posset. Hic ergo vbi consanguineorum fortè erant domus, pietate Agnelli, Ecclesia erecta est, quæ *Diaconia* esset, arque adeo *Martyrium*. Adde, ex Baronio Notis ad 8. Maij, non fuisse erectas alicubi Sanctorum memorias, nisi vbi aliqua essent ipsorum martyriorum antiqua vestigia. Vel vbi eorum reliquæ essent; id præcipientibus regulis Ecclesiasticis Concilij Africani can. 50. Porro potuit Agnellus pietatem extendere etiam erga paternum Martyris solum, illud in Ecclesiam vertedo. Coniecturæ istæ sunt. Fateor, & fortasse debiliores. Excusa Tu, Lector, meum in Patriam adfectum.

Venio ad Metropolitanum Templum. Hoc à Carolo V. Andegauensi extruc-

extructum fuisse, multorum fuit opinio: atque Inscriptio eius tumulo apposita, *Carolo V. Andegauensi, huius Templi extructori*, id manifestissimè docere videtur. Engenius tamen euincit à Carolo II. exædificatum, & ex eiusdem Caroli verbis in scriptura quadam Regij Archiui anno 1298, Neapolitanorum pietatem dilaudantis, hisce verbis. *Vniuersitas ciuitatis nostræ Neapolitis, sanquam Deo reuerens, & deuota, diebus proximis, & laudabiliter in concordia statuit in subsidium expensarum fabrica maioris Neapolitanae Matris Ecclesie, quam in honorem Beatæ Mariae Virginis nos ipsi de nouo fundauimus, qualibet hebdomada per singula secularia, tam corporis ciuitatis eiusdem, quam eius Casalium usque ad biennium, granum unum, &c.* Nullus ergo de æficatore ambigendi datus est locus. Hoc Templum anno salutis 1456, in mense Nouembri terræmotu concidit. Sed Ferdinandi I. pietate reparatum est, adiuuantibus nobilibus aliquibus viris, quorum stemmata familiarum ad hunc vsque diem in parastatis visuntur. Sic enim olim in ædificatione Templi Pacis, Vespasiani iussu factum fuit. Vt ex antiquo marmore in Ædibus Farnesianis collegit Aldus apud Baronium, ante annum Christi primum, in quo inscriptæ leguntur singulæ Tribus, quæ in ædificationem Templi, vt iussum fuerat, pecuniam contulerunt. Porrò quamuis secundus hic Carolus dicat, Beatæ Virgini hanc Ecclesiam se dicasse, eam tamen & vocatam esse Beati Ianuarij Basilicam, pluribus ostendit Iulius Cæsar Mariconda, Episcopus postea Triuentinus, Oratione in ingressu Annibalis à Capua Archiepiscopi Neapolitani. Facit ad id astruendum Diploma Clementis Papæ IV. quod incipit. *Ante thronum Diuinae clementie*, asseruatum à Canonicis Cathedralis Ecclesie Neapolitanæ, vbi hæc leguntur. *Volentes igitur ut Beatus Ianuarius, apud Ecclesiam Neapolis, que in eius honore dicitur dedicata, &c.* Huiusce Templi dignitatem, & ornatum prolixè descripsit Engenius. Nos, de duplici sacello, Ianuario in hoc Templo erecto, verba faciemus.

Alterum horum, Oliuerianum dici potest. Ab Oliuerio nãque Carafa S. R. E. Cardinali, Neapolitano Archiepiscopo, atque Pauli Papæ IV. Auunculo, erectum fuit. Coeptum ædificium die 1. Octobris anno 1497. completum fuit anno 1508. vt Iulianus Passarus rerum suo tempore gestarum diligentissimus Scriptor tradit in suis Annalibus. Vndecimus enim animus numeratus est, in perfecta eius extructione, profusa quindecim milliū aуреorum pecunia ex proprio ære Cardinalis. Omnia ibi è Pario marmore: gradus, descensus, solum, parietes, cœlum. Eius longitudo palmorum est quadraginta octo. Altitudo quindecim. Latitudo triginta sex. Altaria minora decem. Columnæ cœlum sustinentes decem. Statuæ Sanctorum ex eodem Pario marmore permultæ. In primis, Deiparæ puerulum Iesum vlnis complectentis. Tum Sancti Petri, Sancti Pauli, quatuor Euangelistarum, quatuor Ecclesie Doctorum, septem Urbis Tutelarium, Dauid Golixæ caput desectum gestantis, & Iudith Holoferni truncato capite triumphantis. Inque ipso duplici descensu per binas æneas portas, super quas doctissima Petri Grauinæ Canonici Neapolitani carmina leguntur, quatuor triumphales currus, Solis nempe, Lunæ, Mercurij, & Iouis. Fortè, vt fabulosi isti currus, inferiores habeantur vero illo triumphali Ianuarij, quãdo catenatus ipse ante Timothei Præsidis rhedam Nola Putecolos pertractus fuit. Sculptore omnium Thoma de Maluito Comensi, præcellentica tempestate artifice. Subtus Aram maximam in marmorea vrna condita sunt Sancti Martyris ossa & cineres. E cuius postica parte, Oliuerij ipsius effigies

effigies habitu supplici ad viuum, & affabrè exculpta visitur. Optauerat magnus iste Præsul, Sanctorum Patronorum, aliorumque Diuorum lipsana in hisce Altaribus collocare. Et Protopatroni quidem potuit sub ara maxima, vt dixi: cæterorum verò nequaquam, morte votis suis refragata. Sub vno tamen ex minoribus altaribus, fama est, ipsum puelluli illius trimestris corpusculum collocasse, qui egregium Sæcto Maximo Leuitæ reddidit testimoniū, in Dei .s. virtute tormenta ab illo tolerata esse, non ex magica aliqua potentia: vt in vita Sancti Maximi diximas cap. 19. sect. 4.

Dicitur hoc sacellum vulgari nomine *Subcorpus*. Refricanda est hic lectoris memoria, huiusmodi subterranea sacra ædificia, varia olim sortita esse vocabula, celebris est nuncupatio *Confessionis*, de qua voce vide Baronium Notis ad VI. Iulij latissimè. Dicitur etiam fuit eiusmodi locus *Trophæum*, à Caio antiquo Theologo apud Eusebium, lib. 3. cap. 24. eodem Baronio teste. Item *Sancta Sanctorum*, ab Anonymo Scriptore vitæ Sancti Antonini Abbatis Surrentini. *Oraculum* etiam ab Heremperti epitomatore in quatuor Chronologis à me luci datis fol. 83. *Astolphus Rex Langobardorum, ablata multa Sanctorum corpora ex Romanis sinibus, Papiam detulit, construxitque eorum Oracula*. Dicitur etiam *Descensum*, indicat Inscriptio apud Gruter. MCLXXII. II. è chartis Palatinis. *Aspice descensum, oernes mirabile factum, Sanctorum monumenta vides patefacta sepulcris*. Insepulcror appellauerè alij. Certè Chiflerius cap. 9. de linteis sepulcralibus, agens de Christi sudario Vontino, tradit illud è veteri *Isopibus*, quod Altari subiacebat maiori, ad amplius Sacellum fuisse translatum. Sed quod *Subcorpus* dicta est hæc Oliueriana Cappella, in causa fuit, ipsa populi erga Ianuarium deuotio. Quasi quòd corporis nomine, non aliud, quam pretiosum Ianuarij corpus, fuerit intelligendum.

Sed omnem prorsus excedit magnificètiã, extollitque ad summum Neapolitanorum in B. Patronum pietatem, augustum illud, non appellabo Sacellum, sed Templum, nunc ipsi ære publico erectum, quod *Thesaurus* dicitur, & iure, cum futurus sit conditorium pretiosarum ciuitatis Tutelarium, atque adeo ipsius Protopatroni Reliquiarum. Visitur hoc tempore ad læuam Metropolitanæ Ecclesiæ turrin, Thesauri Cappella à Ferdinando Duce Albano Prærege Neapolitano postea ornata in Sancti obsequium, ob sibi collata beneficia. Qui & in Patriam deindè rediens, ibi quoque Ecclesiam huic Sancto Præfuli dicauit. Sed quid ista ad nouum, hunc Thesaurum? Occasio eius ædificandi, pestis fuit, quæ anno 1527. ciuitatem omnem populabatur. Eius sauitiam nonnisi Ianuarij potentia mitem reddendam arbitrati Neapolitani, voto concepto, in eius honorem Sacellum se extructuros promiserunt. Impensamque statuerunt decem milium tantum aureorum. Verrente postea anno octauo huius sæculi, prima eius ædificij fundamenta ritu sacro iacta fuerunt. Fuitque tantæ molis Architectus, Franciscus Grimaldus nostri Ordinis Sacerdos, ob plura Romæ, Neapoli, & alibi à se constructa ædificia celeberrimus. Molis huius ichnographiam, duplicem tholum, columnas, statuas, tum ex ære, tum ex marmore, sculpturas, picturarum varietatem, & elegantiam, libenter his chartis insererem, si opus ipsud ex toto perfectum fuisset. Spero, quod mihi negatur, ab alio perficiendum, qui singillatim cuncta describat. Id nunc tantum, & cum Præfectorum testimonio asserere possum. Hactenus, quando scilicet ad eius ornatum incumbitur, & varij adhuc artifices in eo sudant,

supr

supra bis centum quadraginta aureorum millia in eo impensa esse. Quod Neapolitanorum magnificentia, pioque in Sanctum ciuem, & Patronum, obsequio tribuendum est.

Ad alias nunc eius Ecclesias conuertamur. In vicinia Antiniani colli, Ædiculam est videre, ipsi Sæcto Martyri dicatam. Incertum, an, quod ibi primum sanguinis è regione capitis appositi liquefactio sit obseruata, pia illa foemina eius collectrice, eo loci ampullas adducente, aduenientique Episcopo caput Martyris gestantis, occurrente. An verò, quod Nola Putcolos delatus Ianuarius, ibi aliquantisper quieuerit.

Secundum

Erat olim hic Neapoli, ~~castra~~ portam huius Diui nomine honestatam, Ædicula sacra, quæ Diui Ianuarij *Spolia mortis* nuncupabatur. Fortè quod spolia mortuorum, qui illac ad cœmeterium deferebantur, in vicino aliquo loco, venalia exponerentur. Nunc Diuæ Virgini Angelorum dicata est, & Confraternitati laicorum tradita. Sic Engenius.

Altera nunc visitur Cappella sub Sancti Ianuarij nomine, eodem teste, in via, quæ ad caput Cliui ducit, ab Alphonso Ianuario Patritio Neapolitano ipsi dicata anno 1558.

Post verò vltimam Vesunij eruptionem anni 1631, Liberatori Ianuario Templum ædificatum est à Neapolitana ciuitate ad Vesuij radices, sub cultu Fratrum Carmelitarum Discalceatorum.

Romæ in suburbij via Tiburtina, Templum in Diui Ianuarij honorem fuisse erectum, asserit Baronius Notis ad Martyrolog. die 19. Septembris: adducto D. Gregorij Papæ testimonio lib. 4. Dialog. cap. 26. Sed fallitur. Arbitror enim, illud Ianuario Subdiacono fuisse dicatum, qui cum Socijs sepultus fuit in cœmeterio Prætextati: quo fortè alludit Volater. dum lib. 6. Geograph. fol. 164. agens de cœmeterijs vrbis, *Prætextati, ait in via Appia apud Sanctum Ianuarium.* Vel Ianuario primo Sanctæ Felicitatis filio, non verò huic nostro. Tum quod hic Ianuarius filius Sanctæ Felicitatis, celebrior Romæ esset, quàm hic Beneuentanus Episcopus. Tum quod eo loci Sanctus Gregorius, Martyrem eum tantummodo appellat, nulla Episcopatus facta mentione. Adde, vel nunquam, vel rarò apud Gregorium, quod sciam, reperiri celebratum nostrum Ianuarium, cum alioqui de Sanctis Neapolitanis aliàs meminerit. Vt in litteris ad Fortunatum Episcopum, alioque Neapoli degentes. De filijs verò Sanctæ Felicitatis, atque adeo de Felicitate ipsa vtpote de Romanis Martyribus frequenter meminerit, & eorum celebret martyria, eorumque Acta, se fideliter, ac diligenter vidisse contestetur. Confirmat hanc meam sententiam, antiquum Martyrologium M. S. ex antiquo Monasterio Monialium Sanctæ Patriciæ, Ordinis Diui Benedicti, cuius exemplum habemus in nostra Bibliotheca M. S. Sanctorum Apostolorum. In quo VI. Kal. Octobr. legitur. *Romæ via Tiburtina Passio Sancti Ianuarij Presbyteri.* Ergo non Episcopi, sed Presbyteri Ianuarij memoria eo loci colitur. In illius ergo honorè, potius quàm alterius, censendum est, Ecclesiam illam fuisse dicatam.

Fefli dies.
Secl. XXIII.

TRiplex feftum in Dini Ianuarij honorem, videtur inftitutum . Natalis, Translationis, & Occurfus capitis cum fanguine . Natalem diem Tabulæ Ecclefiasticæ figunt ad XIII Kal. Octobris, fic Romanum Martyrologium, & vetus à Baronio defideratum Adonis, ac cætera cum typis expreffa, cum MM. SS. Fuiſſe tamen aliquando Natalis fui celebritatem tranſlatam in Maium menſem, Apoſtolicæ litteræ Clementis IV datæ Viterbij anno tertio Pontificatus eius, qui incidit in annum Domini milleſimum ducentefimum ſexageſimum ſeptimum, manifeſtè conuincunt. Occaſio ex vindemialibus ferijs deſumpta fuit. *Volentes*, inquit Pontifex, *ut Beatus Ianuarius ad Eccleſiam Neapolis, qua in ipſius honore dicitur dedicata, in eius maximè feſtiuitate fidelium laudibus ſolemniter extollatur, attendentes, quòd 13 Kal. Octobris, quo ſolet huiusmodi ſolemnitas celebrari, ſinguli vindemiarum occupati laboribus, ab Eccleſiarum viſitationibus neceſſario retrahuntur, feſtiuitatem eandem, ut omnes liberius in eiuſdem Sancti gloria, iubilo deuote iucunditatis exultent & Idus Maij ſtatuiſſimus, &c.* Extat Diploma hoc in Archiuo Canonorum Eccleſiæ Cathedralis Neapolitanæ . Zelus itaque Neapolitanorum, nè debita in Sanctum obſequia ceſſarent, ceſſante populi frequentia, in cauſa fuit tranſlationis huius . Tum maximè, quòd non Clericorum tantum, & Adminiſtrorum. Sed & Antiftitum cætus ſoleret ea die Neapolitanam Eccleſiam adire . Vti Anonymus Auctor encomiaſticæ orationis, quam paulò poſt integram dabimus, difertis verbis affirmat .

In Conſtitutionibus Synodalibus à Gaſpare de Diano Archiepiſcopo Neapolitano editis, ſtatutum fuit, vt ſingulis menſibus ſemel Officium de Sancto Ianuario ritu duplici celebraretur . Nempe XXIV Ianuarij, IV Februarij, II Martij, XXVII Aprilis, Prima Dominica menſis Maij de translatione . Prima Iunij, XIV Iulij, XXIII Auguſti, XIX Septembris, de martyrio cum octaua, VI Octobris, VII Nouembris, & XVI Decembris, in qua funeſta die, deploranda illa conflagratio anni 1631 contigit.

De ſacrorum autem Ianuarij pignorum tranſlationibus locuti ſumus ſupra, Secl. XII, XIII, & XIV: quare aliud hic non addo. Niſi Beneuentanorum in ſuum Præſulem obſequium dilaudando: quandoquidem ad hunc uſque diem, feſtum celebrant tranſlationis, quæ per Siconem facta eſt ab Æde Seueriana, ſiue Sancti Ianuarij de foris, ad Beneuentanam ciuitatem, quæ contigiſſe dicitur die 23 Octobris . In Eccleſia etiam Neapolitanâ, ſub Decio Cardinale Carafa Archiepiſcopo celebrabatur Officium ſecundæ Tranſlationis ſacri corporis Sancti Ianuarij è Monafterio Montis Virginis Neapolim, ritu duplici, eodem prorfus modo, ac in prima tranſlatione prima Dominica Maij recitabatur, exemplo veterum Martyrologiorum, habentium duas Inuentiones, & Tranſlationes Sancti Ioannis Baptiſtæ, ac duas item Tranſlationes Sancti Bartholomæi Apoſtoli, & Sancti Auguſtini Epifcopi. Nunc ceſſauit eiufmodi Officium, atque è Neapolitano Calendario videtur expunctum .

Feſtiuitatem occurfus capitis cum pretioſo Martyris ſanguine, Archiepiſcopus olim pro ſuo libito, in qua volebat Eccleſia inſtituebat: vt

M m

pluri-

plurimum autem in Ecclesijs Sanctorum Apostolorum, Sancti Pauli, Sanctæ Mariæ Maioris, Sancti Ioannis Maioris, Sancti Andree ad Nidum, Sanctæ Mariæ in Cosmodin, & fortè alibi. Ad quam celebritatem non Clerici solum, sed & Abbates, ac Episcopi Suffraganei conueniebant. Clerici, inquam caput redimiti roseis corollis, vel ex alijs floribus intertextis, sicuti olim factum fuerat in prima Tráslatione ex Marciano campo Neapolim. Vnde fortè, aboleta coronandi caput consuetudine, vsus manauit ad posteriores, præsentandi Archiepiscopo, dum ei obedientia præstatur, florum ramusculum. Ea etiam die Archiepiscopus, vel per se, vel per Suffraganeos suos, Confirmationis sacramentum conferre solebat. Fiebat hæc solemnitas ipso Maio mense. Suspicio autem olim celebratam fuisse ipsis Kalendis Maij, quibus prima vice translatum fuit corpus à Beato Seuero, ad cuius instar festiuitatis, decens erat, & istam celebrari. Postea verò, vt celebrior esset solemnitas, translata fuisse à Kalendis statis, ad mobilem diem primæ Dominicę.

Sed anno 1527. quo Populi Neapolitani Tribunus erat egregius vir Hieronymus Peregrinus, angusta illa Ecclesiarum spatia dilatata fuerunt. Rogauit enim, vt in ampla Popolari Platea, miraculosus ille congressus fieret: & facillè obtinuit. Ipsumque postea imitati Nobiles quinque Sedium, Capuani primum, postea Montani, tum Nidi, Portus, ac Portæ nouæ, firmam, quæ vsque hodie viget, recurrentium in gyrum annorum celebritatem statuerunt.

Hic est ille Hieronymus Peregrinus, cui Neapolitana ciuitas debet duorum Innocentium corpuscula. Salutis enim nostræ anno 1528. coactæ ab illo armatorum popularium turmæ, aduersus Lautrechi urbem obfidētis copias, adeò strenuè, fortiterque prodierunt, vt in ipsa intima Ducis tētoria, vbi rerum sacrarum adyta erant irruerint. Inde igitur iam dicta sacra Innocentium Corpuscula per Peregrinum sublata sunt: atque in Triumphi modum ab eo Neapolim illata, inque sacro Deiparæ Annunciatæ Templo, summa cum religione reposita. Censendus est Lautrechus Francorum Ducum morem sequutus. Qui ad bella prodeuntes, Sanctorum reliquias secum ferre consueuerunt, teste Gregor. Turonens. Histor. Francor. lib. 6. cap. 27. & Caroloman. in epist. data anno 742. lib. 5. Capitular. Francor. cap. 42. Vnde Durand. lib. 2. cap. 10. Cappellæ nomen vult deriuatum esse, à Cappa Sancti Martini, quam secum Reges ferre soliti erant, & in venerando aliquo loco semper collocare. Fuisse autem in Gallijs aliquod Innocentium Corpusculum, à Sancto Gerardo Abbate Bromiensis in sua Abbatia collocatum, testatur vetus Auctor vitæ Sancti Gerardi cap. 11. apud Surium tom. 5.

Numi in eius honorem cusi.

Sect. XXIV.

Illud in primis statuendum, non admodum antiquum esse morem, Diuorum effigies in Nummis exprimere. Nam, nec Christus ipse in Nummis expressus legitur ante tempora Ioannis Teimisce Imperium qui vixit anno 970. Christique vultum expressit cum his verbis *Iesus Christus Rex Regum*, vti tradit Bulengerus de Imperat. lib. 2. cap. 15. ex Glyca parte 4.

parte 4. Vnde, post ea tempora, censendi sunt Diui numis effigiati. Vt merito laudatus sit Paulus IV. Noster ab Ant. Augustino, quod, vti spurium, reiecerit oblatum sibi numisma, ceu antiquissimum, & circiter ipsa Petri tempora cūsum, qui eum piscationi operam dantem representabat.

Neapolitanus quidam ciuis, Ioseph solo cognomine Fuscus, sed ob seruata venerandæ antiquitatis monumenta clarissimus, æreos aliquot nummos in Ianuarij honorem cūsum, apud se habere gloriatur, quos typis expressos videre est in Tutin. Vitæ Sancti Ianuarij cap. 9. Qui tamen auctoritate Capacij fultus, lib. 1. Histor. Neapol. fol. 316, putat anno 660, eos esse cūsum. Sed Capacius id nunquam asseruit, sed tantum, nummos, de quibus eo loci (in quibus tamen minimè Ianuarij vultus apparet) ad ea tempora, referri posse, vt sint Neapoli inuenti. Sed singillatim nummos istos representemus.

Ianuarij vultus in vno exprimitur. Et ex aduersa facie, viuificæ Crucis signum, super triplicem gradum erectum, inter binas hæc litteras S. C. significantes, si Tutino credimus, *Sancta Trinitas*. Vel, interprete me, cum nihil ibi videatur, quod ad Sacrosanctam Triadem referri possit, *Salutis Trophæum*, apposite ad victoriam Crucis.

Habet alter, Ianuarij effigiem. Et parte altera, Ciuitatis Neapolis nomen græcis characteribus exculptum.

Sergius Neapolitanus Dux, ac fortè ille, qui Athanasij Episcopi pater fuit, honoris ergo, monetam cudid circiter annum Domini 837. cum Ianuarij, & suimet effigie. Hic Ianuarius mento abrasus inspicitur. Non quidem quòd Anicetus Pontifex id sanxerit. Non enim ex Aniceti decretis hoc elicitur. Sed quòd olim, etiam Ianuarij tempore, ciues Romani, à quibus Ianuarius genus suum ducebat, non colerent barbam. Vt indicant hodieque sigilla eorum, & statuæ. Scio non ab omnibus hunc morem seruatum. Et Hadrianum barbitio vsus, ad morem Germanorum conspici cupidum. Itemque, Septimum Seuerum, aliosque quos nummi representat. At, vt plurimum, ijs & sequentibus temporibus, viguit vsus non alèdi barbitium, idque per multa sæcula. Quanquam illud verius sit, varium in ea re fuisse morem, etiam apud eiusdem Prouinciæ gentes. Fortè etiam probabilitate non caret, Ianuarij barbam, si eam ipse alebat, à licitore, seu carnifice fuisse abrasam. Lego enim in Prochoro (si verus & non Pseudoprochorus est) Ioannem Apostolum, Domitiani iussu, & fortè cum in feruentis olei dolium missus fuit, capite abrasum. Vti & ad ludibrium cum Apollonio Thianæo faciendum iusserat, teste Philostrato lib. 2. cap. 14. de Vita Apollon. Sed de hac Clericorum rasitatione, ac tonsura, fusè Baronius anno Christi quinquagesimo octauo. Quod item, togam, & altero tātum humero pendulam stolam hic videas, ad Græcorum est morem, quem & græcanicas vrbes, vti Neapolim, & Exarchatus sedem Rauennam seruasse, indicat hic nummus, & Tabula musiuo expressa apud Rauennam: vbi Episcopus similiter cum toga, & stola, alijsque ministris munera deferentibus inspicitur, apud Aleman. Notis ad Arrian. de Arcana histor. fol. 77. In eo autem, quòd Sergius Ducali habitu indutus, globum sinistra teneat, malim ad Imperatorem referri, cui tunc vel subdita, vel deuota erat Neapolis, quàm ad propriæ libertatis significationem. Tale enim dominationis signum, nunquam Dynastæ aliqui, licet potentissimi, vtpote Imperatoris proprium toti Orbi dominantis, non nisi per vsurpationem assumpserunt.

In Ducibus Beneuentanis id obseruare est, subditis alioqui Imp̄p. Si tamen proprius erat globus, fortè dignitatis alicuius erat signum in Imperiali Aula, & Dominio, sicut hodieq; Globi gestatio ante Cæsarem, ad Palatinum Rhēni spectat, vnum ex VII. Principibus, Electoribus.

Ab Athanasio iuniore Episcopo, & Duce Neapolis, alter videtur cuius nummus, circa annum Domini 887. habens Sancti Martyris effigiem, nec non & suam cum Episcopalibus infulis, & ornamentis.

Aureus est alter nummus. Quonam autem tempore sit effigiatus, incertum. Hic Ianuarij vultus exprimitur, & ex aduerso ciuitatis Neapolis nomen Græcis litteris insculptum.

Et hic tandem alter, Agnelli Episcopi tempore creditur exculptus, in immani illa Vesuij eruptione, quam cum crederet pijs̄simus Episcopus Ianuarij potentissimis apud Deum precibus fuisse repressam, in eius honorem, cœu Patriæ liberatorem hoc numisma eudendum curauit, in quo ex aduersa eius facie legitur *Αυτοπατην της πόλεως από του πυρός*. Hoc est, *Liberatori Patriæ ab igne*. Sed si quis negaret Agnelli tempore Vesuium conflagrasse, alterum huius nummi auctorem cogetur ostendere.

*Anonymi, sed antiqui Auctoris Oratio Encomiastica
in eius laudem.*

Sect. XXV.

Magnus ille Baronius Notis ad XIX. Septembris, gloriabatur habere Acta Martyrij S. Ianuarij, & Sociorum apud Suriū nō extantia, quorum exordium est. *Temporibus Diocletiani Imperatoris*. Nec non & Homeliā in eius festo die habitam, incipientem, *Operante diuina misericordia*. Habemus eadem & nos, in nostra Bibliotheca. Et Acta quidem puriora, utpote ex quatuor Codicū collatione. Quæ tamen superfluum duximus integra edere, eum Lectorum scilicet fastidio ob eorum, repetitionem, quæ sparsim ac seiunctim, multoties in hac Historia sunt narrata. Concionem autem, seu Homeliā edimus integram. Addito, quod sapius monuimus, illam in frequenti Antistitum cœtu dictam. Et antequam à Sicone Principe, Sanctum Martyris corpus, Beneuentum asportaretur. Hoc est. Ante octingentesimum Christi Domini annum.

Operante diuina misericordia, redijt communibus votis optata solemnitas, & dies annue festiuitatis effulsit, natalem nobis Beatissimi Ianuarij Martyris referens: quem, & vestra frequentia venerabilis cœtus accumulauit, & Sanctorum Ministrorū, atque Antistitum Dei conuentus exornat. Gaudere etenim oportet, & exultare in Domino Deo nostro, qui fecit in bonis desiderium nostrum, & fauore diuino pia vota confirmat. Dum de virtutibus Beati Martyris Ianuarij pauca de pluribus, que Dominus Deus per eum fecerit, pia deuotione referamus. Temporibus enim, quibus omnipotens Deus mortalium est iratus sceleribus, & ad crudelitatis ultionem Mons Vesuius vasso tremore concussus igneis exundaret globis: & circumquaque fluentibus, urbes, calidis cineribus peruasisset, & pręgrauata corruerens, Vix tandem Neapolim in eiusdem Montis conflagentis sitam radicibus, precibus effusis populi cum lacrymis citra opem humanā ad cælum tendere manus, sed super bis etiam nec cælum videbatur. Procumbebantque in vnum ardentem extremo solatio. Cum rerum natura periret, ad solitum Beati Ianuarij Martyris concurrunt cubiculum. Igitur cum lacry-

mas

mas iuges, & gemitus, perpetes ad Deum preces, nulla absq; formidine hora, & nullius ad requiem somnus d'abatur, quod dies cladem demonstrabat. Nox verò metum iugiter augebat, lamentationes quippè omnia tecta, antraq; B. Ianuarij Martyris tam virorum rauis vocibus, quàm fœminarum claris eiulatisbus personabant. Alij verò mûdo puluere deturbato, iniquam vitam sortem querulis clamoribus concrepabant. Alij autem genas suas unguibus lacerantes proprios rescindebant dolores. Dum alienas lugerent vrbes, pleriq; ereptis manibus per plateas, repetitis orabant vocibus, deprecantes, dare veniam peccatis, ut possent meritò Dei laudare virtutem, & sicut scriptum est, Clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. Ita Beato Ianuario Martyre intercedente, Vesuuji Montis ignita irruptio extincta est. Cuius facti miraculi, omnium Creatori, gratiarum actionem retulerunt.

Et cum hac diuina virtuti, insignia, honestis rumoribus crebris cernerent, & Dei tantę potestatis gloriosissima fama per animos urbium longinquarum peruaderet, & ad Basilicam, in qua nunc venerabile corpus Beatissimi Ianuarij Martyris requiescit, egrotantium, seu deprecantium pro diuersis languoribus cupidè cum fide confluerent, contigit, ut inter eos vir quidam Sabinus nomine, Neapolitanę vrbs primarius, genere & probitate conspicuus, desperatus à medicis, à pueris impexus, detecta ceruice preces fundebat cum lacrymis, se ab Inferni portis renocari. Et illicò pietatis nutu, stupentibus cunctis, miseratione Ianuarij Martyris subleuatus, medelam quam flagitauit, emeruit.

Necnon & Marcus quidam nomine in eadem vrbe degens, Syrius genere, auiam grauis, sic debilis corpore, & ita pigra membrorum fragilitate torpebat, ut ambulandi ei copia denegata, quasi viuuum funus, præter spiritum penè totus exanimis. Huius quidem propinqui, non tam ad sanandum, quàm ad sepeliendum in Ecclesia Beati Martyris Ianuarij inferre nitentur. Quę ex circumstantium populositas, cum à suis vetaretur ingredi non permisit, & infra parietes, & ante fores copiosa multisudo certaminibus pullulabat: & dum vellet alter alterius sanitatem videre, sanandis vetabatur introitus. Unde non prius introiuit, quàm medelam recepit. Fides enim ipsius, intercedente Beato Ianuario Martyre, decessis omnium eius protinus imbecillitatum, & molestiarum ponderibus, sospitatem meruit; subleuatusq; ad pristinę sanitatis peruenit officia. Regis etenim magnalia tam suorum, quàm plurimorum auribus longè, lateque denuncians.

Nã, & Gregorius Tribunus quidã militũ, qui Capuanę vrbi præerat, vir insignis, sed ita leibiferis cõfectus læguoribus, ut nulla ei euadendi speraretur facultas. Sed diuinis incitatus virtutibus, ad subiculũ ingressus B. Ianuarij Martyris, protinus perfecta sanitatis incolumitate vegetatus, alacer ad prædictã, vnde venerat, remeauit urbẽ.

Alio rursus tẽpore cū Orientales multarũ urbiũ populi, cernerent Omnipotentis Domini virtutẽ mirificã, virtutibus per merita Beatissimi Ianuarij Martyris triumphare, omni cõempto negotio, submissis capitibus, resonantibus hymnis, rogabant medelã sibi eius oratione præstari. Quin etiã agrotantiũ tabida corpora, vegeti fide, eiusdem Martyris oleo peruangerent, statim misericordia eius fructu potiebãtur. Modò cæcatis lumen, modò debilitatis gressum, cursumque donabat. Nunc spiritus fugabat immundos, nunc lethales plagas, nunc acerbitates morborum, suis meritis ab humanis corporibus propulsabat.

Nam & in eadem vrbe Neapolitana, quidã Florentius vir nobilissimus primi generis exortus, iuxta animi virtutẽ laudabilis omnibus, quantum ad seculũ pertinet quidã primis fuerat honoribus in Romana Repub. suffultus. Eruditione quoq; liberalium litterarũ, & omnibus, quæ ad animi virtutem pertinent, exercitijs apprimè eruditus. Nouissimè verò hanc, quæ prior omnium est, secundũ Deũ, ita sanctã religionem suscepit,

ut li-

ut limina cuncta Sanctorum Martyrum Christi precibus exoraret, sicut & ante facere consueuerat. Cum ergo urbanam sibi peteret administrationem, & non posset hanc dignationem per auri precium attingere, tandem ad sepulchrum pergens Beati Martyris Ianuarij, fideliter preces effundebat, dicens. Deus omnipotens adiuua me, & miserere mei, & Sancti tui Ianuarij prece, meritorum eius me vestigijs admitti facias. Te quoque Beatissime Ianuari Martyr suppliciter exoro, ut pretoriam promotionem, quam auro non quisi attingere, merear te deprecante uelocius obtinere. His autem, atque huiusmodi uerbis, tribus uoluentibus Sabbatis, oranti media noctis tempore, apparuit quidam effigiem Sancti praefereus Ianuarij, luce micans super Solis splendorem, & angelico fulgens habitu, gemmisque radians, qui uidebatur praetensa manu apprehendere praedictum uirum, & in sedem quandam auro, gemmisque distinctam eum superponere. Et cum de somno suo hesitaret, & interrogaret, quid uelit esse, expleta oratione solita, iuxta consuetudinem ad vicinum fundum, cui Parzimis nomen est, diuorsit. Moxque duo Cancellarij Patriciorum, Eius uidelicet, & Sigifundi sumarijs, equis superueniunt: Batimque eius mens honoris praefuga, cur aduenissent, intellexit: moxque complexi sunt eum, & osculati. Cumque uno, atque altero hore spatio, quasi obtupesti inuicem se honorificantes deambularent, proferens ei sacros apices. Ecce, inquit, quod tibi minime flagitanti, Domini nostri gratuito destinauerunt. Quae cum magno suscipiens gaudio Beati Martyris Ianuarij oracula recognouit, memorque illius beneficij, altare eius preciosis exornauit marmoribus, in quo & uultum ipsius exprimens scripsit. Liberatori Sancto, eo quod eius crebrius opitulator fueris. Esus quoque altare uallauit cancellis cum ostijs argenteis fabrefactis, Deo, & Beato Ianuario gratias referens.

Puerulus quidam Clericus Clemens nomine, nimio laegore correptus, uel febrium laborabat: septem admodum transactis diebus, absque cibo & potu, clausis luminibus, meacis desperantibus, mutus, atque immobilis mansit. Cumque super eum a Clericis, & uicinis, nocte psalmi dicerentur, ut terris reddita die sepeliretur. Crescens quidam, & Innocentius uiri religiosi, ut plerumque solet accidere, ex inestitia inter psallentes supore oppressi, uident ambo Beatissimum Martyrem Ianuarium stola praetextum niuea, angelo simile corpus, uisitantem. Quem extimantes medicum, quasi ternos ei aureos offerunt. Quibus ille. Ego sum, ait, Ianuarius, qui meum pro Christo sudis sanguinem. Nunquid non, poteram mundi possidere diuitias? uel naturam lapidum in materiam fulgentis auri conuertere? Sed omisso terra ornatu, uirtute malui potius, quam auro fulgere. Moxque resedentibus tenebris, & clarescente diluculo, cum de loco, in quo quisuerant, surrexissent, ad Beati Ianuarij Martyris currunt cubiculum. Nec dum quippe Crescens medium iter uia confecerat, secum iam Innocentius sanctum puluerem ferens, quem desuper Martyris sepulchro sumpserat, ueniebat, quem, ut dixi puluerem sacrosancto chrismate conspersum, ipse intulit corpori. Tunc paulatim defunctus membris omnibus moueri, & laxatis in usum cernendi capis palpitate luminibus. Nouum miraculum, ingens potestas, oculos, quos clauserat tenebra obitus, precibus Beati Martyris Ianuarij Dominus referauit ad lucem: legem natura rescidit, uires mortis perfregit, animamque sedibus tenebrarum mancipatam, quasi ruptis tenebrarum compagibus, ad supernam uitam corporis reuocauit. Mirabilis ergo Deus in Sanctis suis, quotidie enim operatur salutem in medio terra. Et ut Isaias ait. Et in Insulis longè. Unde & ipse Saluator dicit: Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Et rursus: Sicut enim pater suscitatur mortuos, & uiuificat, sic & filius, quos uult, uiuificat. Amen amen dico uobis, qui credit in me, opera, quae ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Qui ergo credunt Deo, credant Martyres ita uixisse, & ita fecisse.

In insula Inarime erat quaedam sanctissima uidua nomine Maxima, cuius filius

lius praeualefcente morbo extingens est. Quem religiosa mater pietatis dolore concussa, sparsisque per humeros crinibus extingendum natale votum, perditumque senectutis solatium, ululatu femineo ad inuidiam mortis immatura plangebatur. Nec non & ubera, quibus frustra periturum aluerat, ante conspectum proferebat virorum: membra doloris, pudoris oblita, & vestibibus dolore conscissis iuuum verum palmis lacerantibus elidebat. Cumque corpus iaceret exanime, atque à Clericis exequia pararentur, facta est linteaminum ad inuoluendum corpus tanta inopia (Galliarum quippe Gens cuncta valbauerat) ut de Ecclesia velum acciperent, quo corpus ipsum tegi posuisset. In quo cernens mulier Beatissimi Ianuarij Martyris effigiem, arreptum constringens manibus, oscula pietura libabat, plorans, clamans, & dicens. Per Regem Sanctorum te obsecror Beatissime Martyr Ianuari, ut meis angustijs solari digneris, atque te impetrante recipere possim filium, quia pro quo passus es, potest tibi in praesenti concedere quicquid ab eo postulaueris, qui quaedam flexus miseratione per Helisam, unicum viua suscitauit filium. Nec mora, amplexa velum, in quo erat effigies Beatissimi Ianuarij Martyris velocius texit filium, connectens pietura faciem ad eius faciem, lumina super lumina ponens, atque ori ora componens, palmis palmas, pedibusque eius pedes supposuit. Audierat quoque in Scripturis sanctis, quemadmodum, Beatus Helisus unicum mulieris Sunamitidis suscitauerat filium. Et iterum, quia quem tangebatur umbra Sanctorum, uiuificabatur. Qua enim aures tam dura, qua de felice scissa praecordia possunt haec sine lacrymis audire. Sed haec audiuisset misericors prouisor cunctorum talia clamitantem, & assiduis fletibus lamentantem, & mox alieni doloris extitit participes, atque ut generici luctum auferret, Beato Ianuario supplicante, vitam filio reparauit, & inde sub effigie Martyris apertis oculis sanus surrexit. O magna est ergo Martyrum gloria, ingens, & illustris corona. Mirantur illos Angeli, mirantur illos omnes superae potestates. Diligit illos Christus, honorificat Deus Pater, illustrat Spiritus Sanctus. His omnis thesaurus diuinae Maieftatis aperitur. His nihil honoris, dignitatisque subducitur. Hi sunt Christi Confessores, hi sunt participes, & coheredes Christi, hos habet in omnibus comites, hos in omni charitate consortes. Horum laudes, atque virtutes semper recollere, semper debemus ore proferre. Merito Spiritus Sanctus dicit. Preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Et iterum, Dominus custodit omnia ossa eorum, vnum ex eis non conteretur. Idem, Sanctis, qui sunt in terra eius mirificauit omnes voluntates suas in eis: voluntates quippe eorum, qui in memorijs Sanctorum Deum deprecantur, per manum Angeli in Caelo ad altare, quod est ante thronum Omnipotentis perferuntur. Verum ne haec nostro adstructa videantur ingenio, id ipsum exemplar confirmat, quod dicit Beatus Ioannes Apostolus. Vidi, ait, septem Angelos stantes in conspectu Domini, & datae illis sunt septem tubae. Et alius Angelus venit, & stetit ante altare, & datae sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei: & ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo. Nimis caeci sunt, & insipientes, qui haec tam clara, & tam manifesta, nec vident, nec intelligunt, sed in sua tantum lingua confidunt. Et cum Deus de Caelo clameret: Beati, qui in Domino moriuntur. Et Propheta Deo dicit: Viuent mortui tui, quomodo se etiam dicunt esse fideles, qui Martyrum negant virtutes: & dum seruiunt numerosos quotidiè orationum cateruas, Beatissimi Ianuarij Martyris tumulum, tamquam radiantes gemas stipare, & multos gesta scribentes, vota pro beneficijs acceptis soluere, nituntur, quibusdam prestigijs clarum oculorum lumem auferre, superest, ut ad sanctum scripturarum librum reuertamur, qui ait: Vidi turbam magnam, quam d. numerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, & linguis stantes ante thronum, & in conspectu Agni amici stolis abis, & palmae in manibus

eorum

eorum, & clamauerunt voce magna, dicentes: Salus Deo, qui sedet super thronum, & Agno, & omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium, & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula. Et respondit vnus de senioribus dicens mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & vnde venerunt? Et dixi illi: Domine tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni, ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die, ac nocte in templo eius. *O Beata, & gloriosa Beatissimi Ianuarij Martyris fides, omnium litteris, monumentisque celebranda, & carminum laudibus etiam posteris proferenda! Verè surrecturum cum gloria se credidit, nihil in Euangelij promissione dubitans. Verè dignus dignè coronatus, quem in cælo gaudens Christus excipit, cui amictus candidos, & gloriosas palmas lætus afferret. Verè enim quod magni laboris, magnaue molis est, hoc Beatissimo Ianuario Martyri stolam istam contulit, & spiritualis largitio contulit. Per eam, & qui non nominabatur, oratur: & qui nesciebatur, celebratur: & qui non videbatur, apparet: digneque sanctum eius corpus pro meritis, atque beneficijs honorificatur. Claruit ex his validissimis testimonijs, quæ Sanctus Ianuarius patrociniã à Deo collata nobis famulis suis præstiterit. Cuius precibus meritorum, mereamur a nostris expiari peccatis, & delictorum nodis exui mereamur, congruæ medicina suffragio a morborum omnium contagijs liberari, ut perceptis optata incolumitatis gaudijs gloriemur in Domino Iesu Christo. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto viuit, & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.*

Aliorum de eodem Diuo lucubrations:
Sect. XXVI.

IN honorem præclarissimi Martyris Ianuarij, triplex, quod sciam, compositum fuit Ecclesiasticum Officium: præter illud, quod diu antea in Ecclesia Neapolitana recitabatur, typisque postea impressum prodijt anno 1525. Primum, Cum anno redempti Orbis octingentesimo decimo octauo, à Sicone Principe Longobardorum, Beneuentum, eius sacrum corpus translatum fuit. Beneuentana enim Ecclesia, in honorem inlyti Præsulis sui Officium condidit. Quod mutilum licet, ex peruetusto Codice Beneuentano, Longobardico charactère exarato, fideliter exscripsi. Deinde Matthæus de Afflicto insignis Iureconsultus, & Aragoneis Regibus à Consilijs, Officium & ipse composuit, vt in Constitut. Regni, quæ incipit. *Si quis aliquem. Tit. De spoliatis hominem*, ipsemet refert. Tandem noster Gabriel Lottherius, qui ante paucos annos octogenario maior obiit, insignis probitate senex, Græcæ, & Hebraicæ linguæ peritissimus: nec non & sacrarum litterarum eruditione conspicuus, aliud composuit Officium. Eo, vt puto, tempore, cum sub Hannibale de Capua Neapolitano Archiepiscopo, cui ipse erat charissimus, ageretur de instituendo Apostolica auctoritate, peculiari in eius solemnitatibus Officio. Cuius iussu id ille opus perfecit. Cuius exemplar apud nos asseruatur. Vti & illud Afflicti. Nullum tamen horum hinc adscribendum censuimus: quod ex historia sint compacta Sancti Episcopi Martyrij: & postrema ista, recentiora sint, neque venerandam illam antiquitatem redoleant. Quare ad alia properamus.

Inter

Caput Vigefimum.

281

Inter quæ meritò primum fibi locum vendicant duo Hymni in eius
solemnitate cantari foliti, ex curiofo Codice Hymnario Ecclefie Neapoli-
tanæ Longobardicis litteris excripto deprompta, quorum vnus hic eft.

*Martyrum princeps, decus, & honeftas,
Da tui teftis varios agones,
Atque sublimes famulis triumphos
Pangere nobis.*

*Quando pœnarum ftimulis truentis
Pefsimus Cafar iugulabat omnes,
Quos fidem Chrifti retinere, toto
Comperit Orbe.*

*Ianitor vita comes Angelorum,
Tu per ignitum gradiens caminum,
Voce iucunda Domino facrafti
Celfa trophæa.*

*O virtum magnis meritis micantem,
Nempe flammæ medio progressus,
Sospite crine fimul, atque faluos
Geffit amictus.*

*Ceteros sanctos pius, vt magifter
Admonet fecum validos minarum
Efle victores, penitusque fauos,
Temnere pœnas.*

*Non tibi mordax rabies ferarum
Vulnus infixit, falubris Sacerdos,
Sed tuis beluæ tribuere mites
Oscula plantis.*

*Gloria Patri refonemus omnes,
Et tibi Chriftæ Genite superne,
Cum quibus Sanctus fimul, & Creator
Spiritus regnat. Amen.*

Alter verò hic eft.

*Paffor infiguis faciendo figua,
Ad Dei cultum, fideique lucem
Traxit omnino tenebris fubactos
Millia quinque.*

*Etbnica cæfus feritate, veruos,
Colla præcifus, digitumque felice
Munus Antiftes habitus facrafti,
Tradit egeno.*

*Cum fuis tandem focijs perennem
Deferens palmam fuper æbra ftandit,
Nunc ibi regnant polici fruentes
Lumine regis.*

*Inde virtutum radijs refulgens,
Hinc triumphator cumulos volantes
Ignis extinxit, patriam gubernans
Scilicet iftam.*

Na

Es

Historia S. Ianuarij.

*Et tibi mater miserando proles
Eius assurgens precibus reuixit:
Et tibi Clemens laqueos resoluit,
Mortis acerba.*

*Noxios casus populi secundat.
Virus expellit colubri veterni:
Diluens culpas recreat salutem
Calitus agri.*

*Parthenopenfis rogitemus urbis
Esto Protector celebrande Martyr.
Pacis aeterna petimus redundans
Commoda nobis.*

*Gloria Patri resonemus omnes,
Et tibi Christa Genite superne,
Cum quibus Sanctus simul, & Creator
Spiritus regnat. Amen.*

Tres etiã sequentes Hymni canebãtur olim in Ecclesia Neapolitana.

*Gaude felix Neapolis
Laudem dans Dei Filio,
Qui tot sudget miraculis
In tuo Ianuario.*

*Vincula, nervos, incendium,
Ferasque Praesul superat.
Vs consumet Martyrium
Hoste furente properat.*

*Sacro plectendus capite,
Vs mitis agnus ducitur,
Christus in suo milite,
Hostis scelus ulciscitur.*

*Tyrannum priuat lumine
Turbis coram astantibus:
Nec restitit à crimine
Sancti sanatus precibus.*

*Certam miser sauitiam
Cecus inde prosequitur:
Et post latam sententiam
Caput sacrum abscinditur.*

*Scandit Martyr ad aethera,
Vs mater ante viderat;
Raptus miser ad tartara
Descendit quo meruerat.*

*Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti a mortuis
Cum Patre, & Sancto Spiritu
In sempiterna secula. Amen.*

Secundus verò Hymnus hic est.

*In sua laude ianua
Nobis fit Ianuarius,
Cuius dies hac annua*

Cele-

Celebretur deuotius.
Fide reclus, & opere,
Hostis spernens imperium;
Estro feruatur carcere
Laetandus in incendium.
Crucis fultus praesidio,
Flammas constans ingreditur.
Sed in fornacis medio
In nullo prorsus laeditur.
Timotheus haec audiens
Educi Sanctum praecipit:
Sed flamma mox exiliens,
Paganos plures perimit.
Torturus ueruis Praesulem,
Vt vel sic eum superet.
Sed uerum Christi pugilem,
Nunquam terrere prauales.
Hinc Tyranni sauitia
Crescit, & seras praeparat:
Quas ex Christi clementia
Pastor insignis superat.
Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti à mortuis,
Cum Patre, & Sancto Spiritu
In sempiterna secula. Amen.

Adest dies laetitia
Dulci dignus memoria,
Quo Praesul innocetia
Triumphat cum uictoria.
Christum gerens in pectore,
Fide nunquam confunditur;
Pro qua in sacre corpore
Dura tormenta patitur.
Hunc Timotheus uictimat
Non cedentem erroribus:
Sed hunc sanctus exterminat
Immensis cruciatibus.
Sua tinctus in sanguine,
Vt agnus absque macula,
Offertur sine crimine,
Coruscans per miracula.
Vidua matris filium
Resuscitat ab inferis:
Defunctum quoque alium
Contactu sacri pulueris.
Flammam mons Vesuij
Spargebat uis incendijs,
Sed in terroris media
Sanctus adest praesidio.

Historia S. Ianuarij.

*Gloria tibi Domine,
 Qui surrexisti à mortuis
 Cum Patre, & Sancto Spiritu
 In sempiterna secula. Amen.*

Agnellus Ruffus Metropolitanæ Ecclesiæ Canonicus, diligens rerum antiquarum perquisitor, inter suas schedas magno labore collectas, tres reliquit Hymnos: Incerti quidem Auctoris, sed certè valdè pij, quos libet hic apponere.

*Quod dedit primus tenet iste mensis
 Nomen in magna manet Vrbe clarus,
 Signis insignis, pietate fulgens,
 Vita post mortem manet ipsa semper,
 Missus ab alto.*

*Magna si Diuo fuit ipsa, maior
 Sors tibi multum populosa gentis
 Vrbs, dedit Christus pius omne latum,
 Inclyta gaude.*

*Martyr est, testis tria signat ipse,
 Qua volat semper, nihil esse vitam:
 Vita post mortem manet ipsa semper,
 Semper amemus.*

*Signat in Christo nihil esse falsi,
 In Dijs falsis nihil esse veri:
 Monstrat in Christi suo esse summum
 Sanguis amorem.*

*Vt trabat currum instat ore iudex,
 Ille iam currit meliore passu
 Cæsus ad mortem citius, parauit
 Colla ministro.*

*Parcitat Sancto benedictus ignis,
 Parcit & dirus leo factus agnus:
 Non parcit solus caput ense truncans
 Tortor iniquus.*

*Sparsus in terra cruor ipse feruet,
 Vt Deus parcat miseratus ipsis,
 Parcat & nobis pietate Martyr,
 Feruet amore.*

*Feruet inclusus cruor ipse vitro:
 Cum caput sectum videt ense gaudet
 Feruet in terris cruor, atque cælis
 Spiritus ardens.*

*Ardet & celo iugiter precatur,
 Vt Deus pestem simul atque bellum
 Pellat, & fruges miseratus Vrbi
 Mittat ab alto.*

*Ashleta Christi strenuus
 Palmam gerens certaminis
 Stulam decoris candidam
 Rivo cruoris tinxerat.*

Amoris

Caput Vigefimum.

285

*Amoris ignis afluans
Exarfit in praeordijs:
Cruorque venis diffusus
Ebullit usu pristino.
Fusus tot ante saecula
Sanguis sacratus Martyris,
Vbi caput fit obuium,
Feruens liquefcit denuo.
Caestis Aula particeps
Christum perenne praedicat:
Et voce fusi sanguinis,
Demulcet iram Numinis.
O miles inuisibilis
Fundens cruorem fortiter,
Aspectus eius iugiter
Pugnare segnes admonet.
Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti à mortuis
Cum Patre, & Sancto Spiritu
In sempiterna saecula. Amen.*

*Immani gladio Martyris inclyti
Abscissum fuerat iam caput aureum:
Et mens corporeis libera vinculis,
Fulgebat super aethera.
Cum feruens spiritu mollis anicula
Occurrens, geminas de lare phialas
Promittit, ac sanguine replet, & impigra
Velis recondit sedulo.
Quo primum resciscens tempore corporis
Totum quod superest, esse Neapolim
Translatum, patrijs civibus, uberes
Thesaurus procul indicat.
Sic ex composito Clerus, & optimi
Quique municipales, ordine prodeunt
Alma Parthenopes, pompaque nobili
Sacratum caput offerunt.
Exultat mulier Saba opulentior
Regina: & veniens protinus obuiam
Gestato capiti, percita gaudio
Seruatum promittit sanguinem.
Qui statim facie Martyris agnita
(Fit stupor omnibus) marmore durior,
Ceu solis radio sub cane feruido
Tactus liquor, ebullit.
Lati tunc varijs tempora frondibus
Præcincti; redeunt, gregesque potissimum
Christi candidior, sacrificantium
Gaudens chorus, & iubilans.*

Post

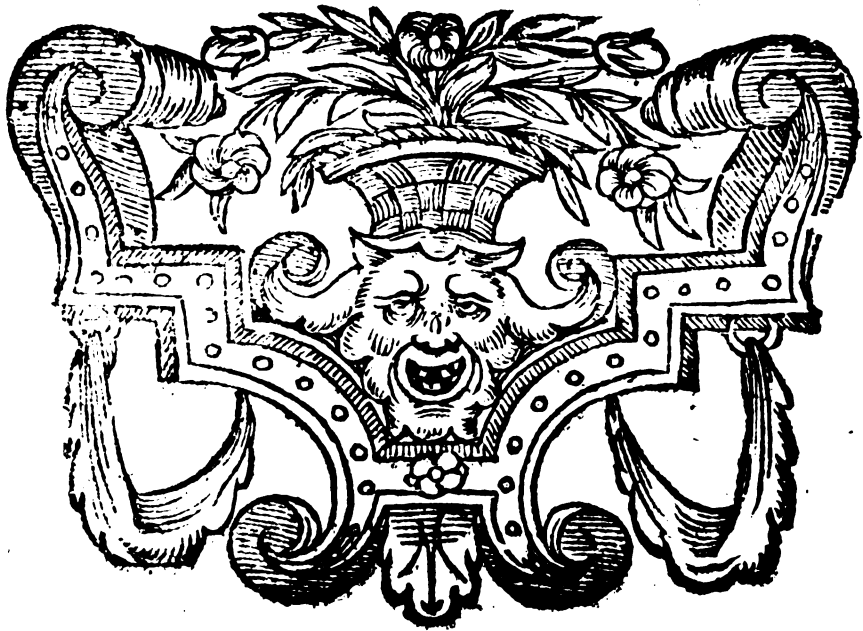
Historia S. Ianuarij .

*Post hęc imparibus vocibus intonant
Laudantes Domini cur. E. potentiam
Patris ac Geniti. Sanctique Spiritus
Vnam dant tribus gloriam.*

Cæsar Carpanus Canonicus Neapolitanus, atq; extremis Leonis X. P.M. diebus Episcopus Ciuitatis Muri, carmine sapphico hendecasyllabo Gesta, & Miracula D. Ianuarij expressit: typisque tradidit anno 1515. Sed & Alphonſus Ianuarius Patricius Neapolitanus sacrum carmen edidit anno 1533. impressum, in quo Peregrinus, & Ciuis de solemnitate Translationis, sanguinisque ad capitis occursum liqueſcentia colloquuntur. Quod tamen intolerando scætet errore: dum versu quintodecimo Ianuariũ Cumis facit decollatum: & versu decimosẽptimo, in Baiano littore sepultum.

Et hos tantum, quod Neapolitani fuerint adducendos duxi. Cæteros autem, eosque Historicos, Poetas, Concionatores, quod innumeri sint & fortasse recentiores, consulto præterij, superfluos in re clara testes.

Hic ergo vniuersæ de Sancto Ciue, & Patrono nostro Historiæ finis esto.

MAGNI

MAGNI CONSTANTINI

In Neapolitanam Ciuitatem Aduentus, & Beneficia.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Quantum pijsimo Imperatori Neapolitana ciuitas debeat, hæc, quæ discutienda proponimus Capita, dilucidè manifestabunt.

Seçt. I. Constantini cum Matre Helena Neapolim Aduentus.

Seçt. II. De Ecclesijs Neapoli à Constantino adificatis: ac primum de Episcopio, siue Aede S. Restituta.

Seçt. III. De Basilica Sanctorum Apostolorum.

Seçt. IV. De pretiosis donarijs à Constantino Ecclesijs Sanctorum Apostolorum collatis.

Seçt. V. De Aede S. Ioannis Maioris.

Seçt. VI. An alias Basilicas Neapoli Constantinus extruxerit.

Seçt. VII. De Aqua Neapolim à Constantino ducta.

Constantini cum Matre Helena Neapolim Aduentus:
Seçt. I.

Anno Christi CCCXXIV, Syluestri Papæ XI, Constantini Imperatoris XIX, Crispo, & Constantino Coss. conditæ verò Parthenopes MCCCLIII. adulta ætate, hoc est, Augusto, vel Septembri mense, antequam scilicet, intercluderetur hyeme nauigatio, colligi posse videtur, inquit Baronius, Constantinum ab Vrbe Roma discessisse. Nam constat ipsum anni sequentis initio in Oriente fuisse, atque cogendo Nicæno Concilio studuisse. Anno enim salutis CCCXXV, Paulino, & Iuliano Coss. celebratum esse Concilium Nicænum, Decimo scilicet anno post Concil. Arelatense docet Sirmondus cap. 7. de Eccles. suburbicar. Ipsum, itaque Constantinum, Orientalem plagam eo anno petiturum, Neapolim pertransisse, & res ex se probabilis apparet, & sunt præterea vetera Monumenta, & Scriptores aliquot, qui id apertè asserunt.

Monumenta quidem sunt, insignes nonnulli lapides ab officioso Neapolitanorum erga ipsum obsequio erecti. Ad arcum Sancti Spiritus secus viam Toletanam.

Elau.

288 Constantini M. Neapolim Aduentus.

D. N.
Flau. Val.
Constantino
Pio Fel.

Inuictō Aug.
Diui Constantij
Pij Fil.

Miror nonnullos legere hīc, *Diui Constantini Pij Filio*. Vt de Constantino secundo, non autem de primo, & Magno intelligant. Verūm, vt omittam calamos, & scalpra frequenter in his Constantij, & Constantini nominibus errare, & alterum pro altero scribere, seu insculpere, id certum est, in diuisione Imperij à Constantino Magno facta, Neapolim, & Italiam vniuersam non Constantino secundo, sed Constanti contigisse. Itaque si ad filium aliquem Constantini Magni, non autem ad ipsum Constantinum M. lapis iste pertineret, is non Constantino iuniori, sed Constanti potius esset assignandus. Et appositè quidem, Neapolitanus Ordo, ac Populus, Constantinum M. à patre Constantio præcipuè celebrant. Sciebant enim, in diuisione Imperij à Diocletiano, & Maximiano facta, ciuitatem Neapolim cum toto propemodum Occidente, Constantio Chloro, qui fuit Constantini pater, optimo, & laudatissimo Cæsari, fuisse contraditam. Idque arbitror Neapolitanos mouit, vt in altero quoque lapide Helenæ Augustæ posito, eiusdem Constantij Chlori voluerint meminisse.

In Ædibus Collegij Iesuitarum Patrum.

Pijsime, & Clementissimæ

Domina nostra

Helene Matri Domini nostri Victoris

Semper Aug. Constantini

Et auis Dominorum nostrorum

Cesarum beatissimorum

Vxori Diui Constantij

Ordo Neapol. &

Populus.

Quid autem interesset (vt hoc obiter moneam) inter Cæsares, Imperatores, & Augustos, docuit Alciatus ex Ammiano, Lampridio, & Constitutionibus, apud Landum in Numismates Germanici his verbis. *Cæsares dicti, qui Augusta Maiestatis heredes designati essent, administratione rerum illis interdita, nisi fortasse Prouinciā, Augusti iussu, administrandam haberent. Hinc nulla etiam donatiui militibus dandi, facultas erat. In comitatu, eos solum habebant, quos Princeps tribuisset. Paulo maior Imperatoris dignitas: qui licet infra Augusti fastigium positus, eiusque arbitrio bella gereret, summam tamen potestatem in Magistratus, atque milites, habebat, iusque illi indicendi belli erat.*

Cæterum, simulne Helena, & Constantinus, an verò seiunctim huc accesserint, nonnulli dubitant. Ego verò, etsi certò id statuere non audeam: simul eos Neapolim aduenisse, mihi facile persuadeo. Constantinus enim domicilium perpetuum in Oriente fixurus, Urbemque, & Italiam relicturus, censendus est cum toto aulico comitatu, & cum Matre imprimis Diua Helena, celebrem illam iniisse migrationem, quam diuino conceperat motu: vti Sanctus Aldelmus de laud. virginit. cap. 12. Beda de locis sanctis cap.

Caput Vigefimum primum. 289

cap.vltim. Sozomen.lib.2. cap.2. Glyc.lib.4. Niceph. lib.8. cap.4. Zonar. tom.3. alijque tradunt.

Porro ex subiecto lapide D. Helenæ soli excitato, probabiliter conijci posse existimo, semel illam, atque iterum Neapolim aduenisse.

Ad Sedile Montanum.

*Pijfima, ac venerabili Domina noſtra
Helenæ, Aug. Maſtri Domini noſtri ſemper Aug.
Conſtantini, & Auſa Dominorum noſtrorum
Beatiſſimorum Caſarum Ordo, & Pop. Neapol.*

Fortaſſe lapis hic alter, tunc D. Helenæ erectus eſt, quando, vt Zonara tradit lib.3. Annalium, vna cum Beatiſſimo Sylueſtro Pontifice ad loca ſacra viſenda abiit ad Oriëntales plagas. Quod ſi de Sylueſtro credi debeat, id certè poſt Nicenam, & Romanam celebratas Synodos, ipſum feciſſe dicendum eſt. Ego verò probè ſcio, nullam in Romanis historijs de Sylueſtro in Orientem abeunte fieri mentionem. At in re obſita tenebris annoſæ vetuſtatis, Io. Zonaræ historiici non obſcuro, & Neapolitanorum quorundam Scriptorum conſenſus, nonnullam profectò fidem ſibi vindicat. Poſſem huc proferre Genebriſtum quendam à Fabio Iordano I. C. Neapolitano, & Summontio citatum. Sed quia id Scriptoris vocabulum nullibi gentium apparet, neque ipſi indicant, vndenam Genebriſti huius hiftoriam naſci fuerint, haud mihi viſum eſt, incerto eiufmodi testimonio, ea, quæ vera exiſtimantur confirmare. Quanquam huius Genebriſti auctoriſtate alias vſus fuerim cap. ſcilicet 3. ſect. V. ſed dubitanter, vti poſtrema mea verba teſtificantur. *Hac ille quiſquis fuit.* Maximè cum non deſint Noſtrates quidam hiftorici, Ioannes videlicet Villanus, & Scriptor quidam, Regeſti Caroli I. Regis, qui etſi non nihil fabuloſum, atque ab imperito vulgo acceptum, litteris inſerunt: Nempè Sylueſtrum ad Nicenam Synodum celebrandam in Thraciam abiſſe: quod quidem conſtat eſſe falſiſſimum. In eo tamen, quod tradunt, ſanctiſſimum illum Paſtorem, aliquando cum Beata Helena ad Orientem itura, Neapolim acceſſiſſe, id ipſum ſanè aſſerunt, quod nunc (de Sylueſtro haud ſolliciti) cõprobare nitimur: quodque lapides ipſi clamant: videlicet, Beatam Helenam iterato Neapolim adiſſe.

Cohoneſtata autem fuit Neapolis Auguſtorum horum capitem præſenti maiestate, Coſmate Epifcopo Neapolitano. Quem etſi Ioannis Diaconi indiligentia præteriit, atque adeo prorfus ignorauit, eius tamen honorifica mentio habetur apud Tabularium Eccleſiæ Sanctæ Mariæ de Principio. Dominorum Canonicorum: ex quo ego antiquo opufculo nonnulla excepi. At Ioannes Villanus in ſua Neapolitana hiftoria ponit eo tẽpore *Zonium* quendam Epifcopum: ſed quia nunquam apparet alibi hic *Zonius*, eadem facilitate, qua figitur, reſſigitur. Quod ſi *Zoſum*, & non *Zonium* legas, neque id ſubſiſtere poteſt. Is enim, non Conſtantini Magni tẽpore, ſed diu poſtea, nempè ſub Conſtantio Auguſto Conſtantini filio, in Neapolitanam ſedem magno ſuo malo irrupit.

290 Constantini M. Neapolim Aduentus.

*De Ecclesijs Neapoli à Constantino adificatis: ac primum
de Episcopo, siue Aede S. Restituta.*

Sect. II.

Meritò Neapolitana Respublica Imperatorem Constantinum, & D. Helenam eius matrem, insigni elogio æternis monumentis insculpto celebravit. Iam enim Constantinus egregiam pietatem, & in Christi nomen religiosum affectum, plurimis documentis, Romæ præsertim, tot ædificatis Basilicis, tantisque censibus locupletata Christi Ecclesia, abundè ostenderat. Helena etiam iam pridem adeo religiosam se exhibuerat, vt antiquus, & Græcus auctor Socrates lib. 1. cap. 13. postquam varia, & amplissima Tempa ab ea ædificata recensuisset, hæc subiecerit. *Præterea adeo pia fuit, & humilis, vt in media plebeiarum mulierum turba præcæretur. Virgines, & qua Ecclesiastica viuendi regule se consecrauerant, ad epulas inuitaret. Ipsa illis ministraret: obsonia mensa apponeret. Multa item Ecclesijs, & pauperibus donauit, omnem vitæ cursum sanctè, & religiosè confecit.* De Constantino autem Eusebius Cæsariensis, qui eo vixit tempore, disertè tradit lib. 3. de vita Constantini cap. 49. & Orat. de laudibus Constantini, non Romam solummodo, sed ciuitates etiam alias, quæ apud ceteras gentes videbantur, vel maxime propter splendorem excellere, Templis egregijs, magnificisque curasse ornatas. His sanè consentanei sunt nostrates historici, qui hos pijssimos Principes, multas sacras ædes Neapoli quoque excitasse scripserunt. Quapropter, tanta apud vulgus opinio de Constantini munificentia, ac pietate orta est, vt nullam penè videat paulò antiquiorem Ecclesiam, quin eam à Constantino extructam fuisse dicat. Laudanda siquidem simplex populi credulitas, non tamen approbanda vniuersè, nisi certis fulciatur coniecturis.

De Ecclesijs à Constantino Neapoli ædificatis, agit aliquando Romanum Martyrologium. Ac item Anastasius de Munificentia Constantini D. Gregorius lib. 8. epist. 24. Ado Vinnens. Ætat. 6. Carol. Sigon. lib. 3. de Imperat. Occid. Scriptor vitæ Sancti Athanasij Episcopi Neapolitani. Ioannes Diaconus in Catalogo Episcoporum Neapolitanorum, in Zosimo. Molan. ad Vsuuardi Martyrolog. Petrus Monachus in Chronica M. S. Sancti Vincentij de Vulturno. Damasus verò de Pontific. & Beda de tempore asserunt quidem eum Neapoli Ecclesias erexisse, non tamen declarant, in cuius honorem fuerint erectæ: sed & in veteri Rituali manuscripto Ecclesiæ Neapolitanæ, legitur Oratio pro anima Constantini ædificatoris ædiū.

Sed quod Basilicam Sanctæ Restitutæ ædificauerit, Martyrologium quidem Romanum id luculenter asserit. Vide, quæ supra dixi cap. XVI. Sect. IV. cum de Sancta Restituta ageremus: nec enim est opus iterum illa, cum Lectoris fastidio hinc repetere.

Omnium autem ædicularum, Stephaniam Basilicam ambientium, siuè distinctæ ab ea fuerint, siuè coniunctæ, vel illi inclusæ, nulla prorsus adeo celebris est, & veneranda, sicut illa Deiparæ in Principio: sic dicta, vt Petrus de Stephano arbitratur, quòd, vel prima, vel inter primas Ecclesiarum totius Orbis, Virgini fuerit dicata. Testimonium profectò maximum est, impensi Neapolitanorum erga Virginem cultus: vt proindè meritò sãxerint Neapolitani Præsules, eius Dedicationem quotannis solemniter celebrari.

Caput Vigésimum primum. 291

lebrari. Vnde in M. S. Longobardico Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendario vocatur *Festum Principij*. Fuit qui assereret Theodosij ævo hoc Sacellum erectum, is est Fabius Iordanus I. C. Neapolitanus. Sed argumentis, ac Veterum testimonijs destitutus, labefactare antiquam traditionem non potest, à Constantino erectum hoc Sacellum, & multorum etiam libris consignatam, videlicet M. S. Lectionario Ecclesiæ Neapolit. Ioanne Villano in Chronica lib. 1. cap. 43. Summont. Stephano, Spinello in Throno Deiparæ, & alijs, & ex versibus ibi insculptis.

*Lux Deus immensa postquam descendit ad ima
Annis trecentis completis, atque peractis
Nobilis hoc Templum Sancta construxit Helena.*

Nimirum, ipsius iussu, aut suasionem, aut dotationem, vel, ut, quod filius fecit, Matri etiam tribuatur. A Sylvestro Pontifice fuisse Indulgentiarum Thesauris ditatam, indicant carmina illa.

*Sylvestro grato Papa donante Beato,
Hic benè quanta datur venia, vix quisque loquatur.*

Vndè facilè coniectari licet, ab ipso etiam Sancto Pontifice eam fuisse ditatam, si tamen is Neapolim adiit. Sæpius postea instaurata fuit Beatæ Virginis imago, & fugientes eius colores, ac lineamenta reducta. Ac tandem à Clero Neapolitano anno 1322. instaurata, ut alia ibi carmina testantur. Nec musium, & segmentatum illud opus, nouitatem arguere debet. Nam, ut Aleman. de Lateran. Pariet. docet, etiam apud Veteres ævo ipso Constantini, & superiorum Cæsarum in vsu erat.

Attamen impossibile non est, absidulam istam antiquitus fuisse in cubiculo aliquo domus Sanctæ Candidæ. Constat enim, primis illis Ecclesiæ sæculis, Apostolos eorumque discipulos, solitos fuisse, domestica piorum cubicula, in secreta quædam Oratoria, ne scilicet Christiana mysteria ethnicis proderent, conuertere. Ad eundem quippe modum, B. Petrus Romæ apud Pudentem, & Mediolani apud Anatholonem hospitio exceptus, in eorum ædibus sacra peregit, & cubicula in Sacella conuersa Diuino Numini dedicauit. Lege Acta SS. Pudentis, & Praxedis, & epitaphium Anatholonis apud Gruter. Inscript. 1161. Porro extabat ætate Ioannis Villani, hoc est Margaritæ Reginæ, Monasterium propè Ædiculam, siue Absidulam hanc Sanctæ Mariæ de Principio. Idque Sanctam Candidam seniore incoluisse, & Sanctum Aspremum Episcopum in ea Absidula sacrum fecisse scribit idem Ioannes Villanus lib. 1. cap. 44. qui Moniales Monasterij huius Italicè vocat, *Donne Romite*. Annè verò huius Monasterij meminert S. Gregorius Papa epist. ad Roman. Defensor. lib. 9. Registr. epist. 7. Lector expendat.

De Basilica Sanctorum Apostolorum.

Sect. III.

A Anastasius libello de munificentia Constantini, apud Binium tom. 1. Concilior. par. 1. pag. 216. quem, ut vult Baronius tom. 3. Annal. ad ann. 324. ex Romanæ Ecclesiæ Archiuis conflauit, haec habet. *Eisdem temporibus, fecit Constantinus Augustus, Basilicam in Vrbe Neapoli, ubi condidit bas. Patenas, &c.* Sed cum Anastasius Ecclesiarum nomina, quas

292 Constantini M. Neapolim Aduentus.

in alijs ciuitatibus Constantinus extruxit, expresserit, vt Capuæ Basilicam SS. Apostolorum, Albæ Basilicam Sancti Ioannis Baptistæ . Ego miratus planè sum, cur folius Ecclesiæ Neapoli extractæ nomen subtricerit . Sed euolutis Chronographis, qui ex Anastasio id acceperunt, nobisque tradiderunt, suboleuit suspicio lacunæ in Anastasio . Ado quippe Viennensis in Chronico hæc habet. *Item Basilicam in Vrbe Neapoli, miro opere exornauit in honorem Sanctorum Apostolorum, & Martyrum.* Et Matthæus V Vest-monasteriensis annum signat extructionis his verbis. *Anno gratia 333. Imperator Constantinus construxit Ecclesiam in Vrbe Neapoli miro opere, ornatus Apostolis, & Martyribus.* Ecce quomodo quæ Anastasius reticet, iste vix quarto ab hinc sæculo chronologus (scripsit enim ad annum Christi 1307.) apertè pronūciat. Quamobrem, cum vterque non aliunde, quàm ex Anastasio, vti Anastasius ex Tabulis Vaticanis, siue Lateranensibus accepisse credendus sit, meritò conijcio, Anastasij libellum de Constantini munificentia ad nos peruenisse multis hiantem lacunis: atque olim habuisse hæc ipsa nomina, Dinorum Apostolorum, & Martyrum, quibus constructa fuit Neapolitana Basilica, quæ nunc ex his posterioribus historicis cognouimus. *Quamquam si accuratius rem perpendamus . Ado Viennensis, qui produxit chronicon ad annum Christi 880, non est Anastasio, qui eodem vixit tempore, posterior.* Fortè omnibus etiam Martyribus voluit Templum istud esse sacrum, quòd recens esset memoria trucidatorum in Campaniæ oris littoralibus tot Martyrum Duce Chromatio, vt cum de eo ageretur diximus . Aut etiã Constantinus in odium ethnicæ Religionis armatus, vt illi Dijs, Deabusque omnibus olim lapides dicarunt, sic ipse Apostolis, & Martyribus Templum voluit esse dicatum. Lege Gualterum in Tabulis Siculis Tab. 298. & inuenies lapides, seu aras, *Dijs omnibus.* Item. *Dijs, Deabusque omnibus: & numum, in quo insculpta erant hæc verba. Dijs, Deabusque cum Ioue.*

Quæri autem potest. An, quo loco, nunc est, Sanctorum Apostolorum Basilica, extiterit olim aliquod Idolorum fanum? Et certè ex ijs, qui rem hanc attigerunt, id affirmare non veremur . At, cuiam Gentium Deo dicatum fuerit, variæ sententiæ dissentiunt. Ioui dicatum asserit Iordanus his verbis. *Ioui quoque Templum, Sacerdotesque statuisse Neapolitanos, testatur vetus epigramma; cuius meminisse Panuinus in vrbe. Rom fol. 496.*

N. Petros. N. Fil. Ruso.

Il. Vira Quæst. aliment.

Cur. pec. publica Curator.

Frum. cultores Iouis, ob

Merita eius L. D. D. D.

Eidem & ludos fecisse docet vetus inscriptio apud Aldum in Orthographia fol. 461. Neapoli ad Diuæ Mariæ Maioris in Aedibus Ponsani.

Q. Volusio Saturno

P. Cornelio, Scip. Coss.

Augustales.

Qui Neroni Claudio Cesari,

Et Agrippina Augusta

I. O. M. & Genio Colonia

Ludos fecere XIII XII. Kal. Mart.

C. Fantillus C. C. L. Hyla Cn. Pollius

Cn. L. Vitor. C. Iulius C. Glaphyras

Curatoribus III. II.

Terni

Caput Vigésimum primum. 293

Templum hoc ibi fuisse arbitror, ubi nunc Sanctorum Apostolorum est Aedes. Hæc Iordanus, nulla coniectura, nullo antiquorum testimonio nixus, è sua tantummodo mente scripsit. Mihi verò Melanthis occurrunt verba, libro de sacrificijs, ubi de Ioue: *Mos fuit antiquorum, ut altissimo Deo in loco sublimi sacrificarent.* Ideoque dicendum videtur, potius ad D. Agnelli fuisse olim Iouis Templum. Quamuis enim, Sanctorum Apostolorum Templum situm, sit in summa Platea, multò tamen depresso est, eo loco, ubi nunc Diui Agnelli Templum visitur.

Martis fanum hic fuisse existimauit Sanctorius, Magni Cardinalis Sanctorij Nepos. At ego potius dicerem Martis fanum fuisse, ubi nunc est Ecclesia Sancti Angeli ad signum. Quamuis enim erecta ea Ecclesia fuerit in memoriam fusi Barbarorum exercitus anno 574. Michaele Archangelo, & Agnello Abbate, mirè inter antesignanos præfulgentibus. Probabile tamen est, facillè Neapolitanos inclinatos fuisse, vt Martis Templum, Principi cœlestis militiæ dicaretur. Exemplo multarum ciuitatum, in quibus veteres Christiani, fana Martis in Ecclesias Angelorum conuertebant: vt ex antiquorum exemplis, ac recentiorum id probat Braunius lib. 5. Ciuitatum Orbis terræ, & ex eo Serarius in Iosue cap. 5. Quæst. 44. propè finem.

Suspiciabitur aliquis Saturni hic fanum fuisse, cum officinam monetæ iuxta ædem Saturni fuisse, Plutarchus in Problemat. doceat. Hic verò, dum nouæ Ecclesiæ fundamenta construerentur, inuentus, atque effossus ex ipsis fuit anno 1629, numus cum hac Inscriptione.

Cæsar Augustus Pont. Max.

Tribunic. Pot.

& est altera Parte.

M. Macchius Tullus IIIV AAA.FF.

Hoc est. auro, argento ære flando serundo.

Mercurij Fanum non improbabiler opinari possumus hic extitisse. Firmant hanc opinionem Cippi aliquot, & lapides, Mercurij Caduceum insculptum habentes, ante annos aliquot sub ædibus Cæsaris Frecciaë effossi. Iordano oculato teste referente. Eæ autem Ædes posticum Sanctorum Apostolorum Templum attingunt. Quod si ita est, consulto maiores nostri Apostolis Mercurij fanum, qui Deorum dicitur Nuncius, consecrarunt, cum *ἄγγελος* Nuncium significet. Ac de ipsis, teu de alatis Mercurijs prædictum fuerit ab Isaiâ. *Qui sunt isti, qui ut nubes volant?* In omnem terrarum Orbem euangelium inuehentes. Paulum quoque alterum Mercurium eloquentiæ Deum existimatum fuisse à Lystrensis Lycaoniæ, quòd esset, *Dux verbi*, Scripsit Lucas Act. 14.

Vt res se habuerit, super Deorum fanum ædificatam esse Apostolorum Ecclesiam, eius quoque situs ostendit. Notum enim est, Christianorum Ecclesias ad Orientem esse debere. Sidonius certè lib. 2. epist. X. inter cæteras Patientis Episcopi laudes, & hanc adnumerat.

Ædes celsa nisset, nec in sinistram,

Aut dextrum trahitur, sed arte frontis

Ortum prospicit æquinoctialem.

In quæ verba, plura congerit eius Scholiastes Sauarus, & in Virgilij 8. *Ancid. vers. 63. Cædæ.* Hæc autem Basilica, sicuti, quæ nunc Diuo Paulo dicata est, meridiem spectat: erat autem hæc Paulina ædes Dioscuris primum sacra. Fortè ex Varronis hæc manat doctrina, qui libro 6. de lingua latina,

294 Constantini M. Neapolim Aduentus.

Latina, habet, Templi partes esse quatuor, sinistram ab Oriente, dexteram ab Occasu, anticam ad Meridiem, posticam ad Septentrionem. Vnde idem alibi dixit, factum esse, vt sinistra, meliora auspicia, quam dextera esse censeantur. Ex quo obiter infero, non debere alicui mirum videri, si quandoque Petrus ad sinistram Pauli, & Maria ad sinistram Ioannis Euangelistæ in numismatibus, vel picturis videantur.

De pretiosis donarijs à Constantino Ecclesia Sanctorum Apostolorum collatis, Sect. IV.

Illud fanè vniuersim historici, nempe Euseb. lib. 2. de vita Constantini cap. 43. & seqq. Nicephorus lib. 7. cap. 46. lib. 8. cap. 3. & 4. lib. 10. cap. 5. & alij asserunt, decreuisse magnanimum illum, & verè Augustum, ac Magnum Constantinum, vt, quod Romæ cæperat, toto Orbe Romano, Ecclesiæ amplioribus spatijs ædificarentur (antea enim Christiani, ob metum persecutionum, in paruis Oratorijs, iisque intra Domorum, vel Cœmeteriorum latibula, Deo cultum reddebant) Ac nè pecunijs elargiendis parceretur, sed è regio eæ thesauro promerentur, siuè ad ædificationem, siue ad dotationem Ecclesiarum.

Ego de hac tantum SS. Apostolis, & Martyribus dicata Ecclesia locuturus, Anastasij hinc verba recensebo. *Iisdem temporibus fecit Constantinus Augustus Basilicam in vrbe Neapoli, ubi obtulit hæc. Patenas argenteas duas, prestantes singula libras decem. Calices ministeriales decem, prestantes singuli libras duas. Amas argenteas duas prestantes singula libras quindecim. Pharos argenteos 20, prestantes singuli libras octo. Pharos areos 20 prestantes singuli libras decem. Fecit autem, & formam aquaductus, per milliaria octo. Fecit & Forum. Et donum obtulit Possessionem Macbarij prestantem solidos 150. Possessionem Cymbranam prestantem solidos 105. Possessionem Selinam, prestantem solidos 108 Possessionem Asilas, prestantem solidos 140. Possessionem Nymphulas, prestantem solidos 90. Possessionem Insula cum Castro, prestantem solidos 80. Librę argenti sunt 280. Solidi autem conficiunt numerum 1682 aureorum cum dimidio, vt paulò post dicam. Rectè autem Baronius tomo 3. Annal. anno 324. docet, ex donarijs, alia ad luminaria inseruuisse: alia ad vsum Sanctissimæ Eucharistiæ: quædam ad baptisinata, quædam ad alia Ecclesiastica ministeria. Sed singula donaria percurramus.*

Fecit Basilicam. Basilicæ, publica, eaque magnifica erant ædificia, apud Romanos, publicis videlicet negotijs, iudicijsque accomodata, l. inter stipulantem 83. §. summa, & l. continuus 137. §. cum quis, ff. de verb. obligat. Ex ijs apud Christianos, Basilicę nomen deriuatum est, imò res ipsa. Nam vt bene Baronius adnotat, & ex eo Bisciola Horar. subces. lib. 12. cap. 10. vt Christi religio propagabatur, ita Gentilium illæ Basilicæ in Christianas Ecclesias quandoque conuertebantur, haud quaquam mutato Basilicæ vocabulo. Quod verosimilius videtur, quam quod Isidor. lib. 15. Origin. & ex eo Amalarius, & VValafridus Strabo de Diuinis Officijs, dicunt, Basilicas dictas nostras Ecclesias, quasi Regalia palatia, ex eo quod Regi Regum ibi cultus exhibeatur.

Patenas argenteas prestantes singula libras 25. Hoc est, fuisse ingentis capacitatis,

Caput Vigefimum primum. 295

citatis, quæ nimirum fufficerent hofijs, particulifque continendis pro cõmunione innumerorum ferè Christianorum, ad participanda diuina myfteria confluentium.

Scyphos. Vafis potorij id genus eft, quo & Ethnici in fuis facrificijs vfi funt. Sed prægrandioribus fcyphis, quales hic defcribit Anaftafius, qui & calices minifteriales dicti funt, vtebatur Ecclefia epotandis de Chrifti fanguine Christianis, quem finguli hauriebant ex eis fiftila aurea, vel argentea. Apud Onuphriũ libello de vocibus Ecclefiaft. dicuntur extare fequẽtes verficuli in circuitu prægrandis cuiufdam calicis B. Remigij Epifcopi Rhemenfis, qui floruit anno Chrifti 500.

*Hauriat hinc populus vitam de fanguine facro
Inieflo, æternus quem fudit vulnere Chriftus :
Remigius reddit Domino fua vota Sacerdos.*

Calices bilibres, quos maioribus fcyphis fubiicit Anaftafius, ipfifmet Sacerdotibus inferuiffe puto, quibus fcilicet facrum facerent : vtpote minoris longè ponderis, & leuatu faciliores :

Amas argenteas duas, penfantes fingula lib. 15. Igitur non vrceoli erant hæc Amæ ad aquam, vinumque facrificanti exhibendum facti : fed lagenæ potius aquam baptifmo tingendis, aut pauperum pedibus abluendis abundè fundentes. Nifi fortè dicamus, ex huiufmodi capacibus vafis, vinum in prægrandes illorum calices minifteriales, copiofè folitos refundi, vt opera Sacerdotum, conuerfum in Chrifti fanguinem fufficeret fidelium turmis communicaturis. Vide Panuin. libello citato, dum de colatorio agit, quod erat vasculum fubtiliffimis foraminibus ab imo perforatum, quo vtebantur veteres, vt per illud, vinum defæcatum, & purum in calicem deflueret.

Pharos, alij neutro genere Phara nunc vocant. Sed Papinianum potius imitari volui, fœminino genere efferentem. *Lumina noctiuaga tollit Pharos amula Luna.* Sed & Strabus Augienfis Abb. lib. 2. vitæ Sancti Galli cap. 34. fœmineo etiam vocat genere *cum Pharum,* inquit, *quæ ad altare Sancti Galli pendebat.* Pharos itaq; Ecclefiafticas intelligo machinas quasdam, aut fuffufus, ad turris, fiue colunæ modum elatos, lucernis vndequaue inftructos. A Pharo dictas, turri altiffima, in Alexandria nocturnis luminibus portum nauigantibus demonstrante. Habuere quidem antiqui *Lychnulõs penfiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes,* vt ait Plinius lib. 34. cap. 3. Lucernas quoque polymixas, id eft plures habentes ellychnos. Vnde illud Martialis. Apophoret. 41.

*Illuftrẽ cum tota meis conuiuia flammis,
Totque geram myxos, vna lucerna vocor.*

Sed noftri ad columnam igneam respiciebant Ducem Ifraelitici populi, de qua Prudentius cathemer. 5. poft exitum Hebræorum ex Ægypto.

*Pendens mobilibus lumina funibus
Quæ fuffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perfpicuo flamma iacit vitro.
Credas flelligeram defuper arcem
Ornatam geminis flare trionibus,
Et quæ Phosphoreum temo regit iugum,
Paffim purpureos fpargiẽt b: fperos.*

Porro Anaftafius, Luitprandus, ac cæteri Summorum Pontificum Biographi,

296 Constantini M. Neapolim Aduentus.

phi, Immò & noster Ioannes Diaconus harum multiplicium lucernarum conceptacula memorant. Anastasius in vita Hadriani Primi narrat, illum fecisse Pharum trecentis septuaginta supra mille, lucernis, in crucis forma constructum. Sic multiluca candelabra, siue Pharos à Constantino Magno in omnibus ferè templis in Italia extructis videre licuit, atque adeo, in hoc etiam Sanctorum Apostolorum. Vnde fortè manauit, vt vsque ad tempora Alphonfi Cardinalis Gesualdi Archiepiscopi Neapolitani durauerit ea Phari in columnæ similitudinem extructio: quæ postea à munditie venerandæ antiquitatis expultrice, aboleta fuit.

Præterea, vt supra ex Anastasio narrabam, Donum etiam obtulit huic Ecclesiæ. *Possessiones* multas. *Solidi* autem, qui ex eis annuatim percipiebantur, sunt numero 673. Supputa enim ex Macharij possessione 150. Ex Cymbrana 150. Ex Selina 108. Ex Afilas 140. Ex Nymphulas 90. Ex Insula cum Castro 80: colligesque numerum supradictum 673 solidorum: qui vicies quinquies multiplicati (nam Grutero, & Budæo docentibus, solidus aureus, argenteos, hoc est nostrates carolenos viginti quinque valebat) summam faciunt ducatorum 1682. cum dimidio. Is igitur erat annuus Cōstantinianæ huius Basilicæ census. Longè pluris solidos putat, & supputat Ciacconius in Syluestro: sed præstat in his Gruterum, & Budæum sequi.

Ad hæc, dicitur ab Anastasio, Constantinum fecisse in hac Basilica *Forum*: quod ego intelligo, non aliud, quàm *Aream* fuisse. Quippe ante Deorum ædes, quod in priuatorum ædificijs vocabatur *Vestibulum*, in Templis, *Area* solebat vocari. Ac non modo in vrbibus, sed in Colonijs, atque Municipijs, areas sacrarum ædium vestibulis adiectas esse, ostēdit Inscriptio ex marmore Neapolitano, apud VVolphangū Lazium lib. 3. comment. Reipub. Romanæ cap. 2. Adde, quod nefas est dubitare etiam ante Cōstantini ætatem, Neapolim, & Parthenopem Forum habuisse, ante scilicet Templum Dioscurorum. *Aream* itaque intelligo pro sepultura: vt ibi fideles sepelirentur. Non enim eo tempore licebat cadauer vllum inferre in Ecclesias: vt pròindè haud absurdè dixerim, ossa illa permulta, quæ ad læuam Templi huius, dum noui Templi fundamenta iacerentur, reperta sunt, & effossa, illic fuisse humata, quod locus ille ad aream Templi pertingeret. Et areas sepulturis dicatas fuisse colligimus ex Tertulliano ad Scapulam. *Doleamus necesse est, quod nulla ciuitas impunè latura sit sanguinis nostri effusionem, sicut & sub Hilariano Præside cum de areis sepulturarum nostrarum adclamaissent. Area non sint: areæ ipsorum non fuerunt.* Allusione fortè ad messem, vndè subdit. *Messes enim suas non egerunt.* Videndus Pamelius Adnotat. ad epist. 68. Cypriani nu. 25. De areis extat apud Gruter. Inscript. LXI. 3.

Ex Ioanne Diacono colligi posse videtur, à Sotere Episcopo hanc Basilicam extructam: cum de eo, qui quinto Christi sæculo vixit loquens, ait. *Hic Ecclesiam Catholicam BB. Apostolorum in ciuitate constituit, & plebem post S. Seuerum secundus instituit.* Sed alius est eorum verborum sensus, nempe Soterem Paræciam illi addidisse. Eandem enim phrasim vsurpat hic Auctor, cum de Paræcijs Sanctæ Mariæ Rotundæ, & Sancti Georgij loquitur, scilicet factas esse catholicas. Alioquin quænam alia erit Apostolorum Basilica à Constantino Neapoli erecta, nisi ista sit? Cum præterea cætera sint cōsona: nimirum Forum, siue Platea, quæ hodieque extat, quamquam angustior, & facies antiqua Basilicæ, quæ olim columnata, ad aliarum, quas Cōstantinus Romæ, & alibi excitauit, ipsissimam formam. Visebatur illæ paulò ante

Caput Vigefimum primum. 297

lò ante cinerei coloris lógæ oppido, ac teretes: inter quas duæ cæteris maiores exalbidæ, atque striatæ, absidem vtrinque sustinebant. In quibus erât quoque Constantiniani operis indicia haud obscura, augusti scilicet illius labari X. & P. characteres, XPICTOY, hoc est, Christi nominis epitome, in ambarum supremo scapo prope peristylum insculpti. Nam & eæ colūnæ, quæ consimili cum his notis A * Ω erectæ sunt, Constantini eiusdem opus fuisse, docet Lipsius lib. 3. de Cruce cap. 16. & ex eo Rosuueydu ad Paulini natal. XII. Fetic. pag. 865. Quamquam non sim ego nescius alios etiam Augustos Constantino posteriores, ijs quoque notis vsos, vt palam est ex numis, & obseruatione Cretseri to. 3. de Cruce lib. 1. cap. 9. 10. & 11. Attamen nemo ex ijs legitur Neapolim venisse, aut ibi ædificia extruxisse per ea tempora, nisi Constantinus.

Hanc olim fuisse Episcopium, Petrus de Stephano affirmat pag. 21. Eamque primam omnium viginti duarum Parochiarum, quæ Neapoli sua ætate erant, collocat, multosque id opinari adiungit. Certè Cæsar Ragonius eiusce Templi Abbas, senex optimus, sæpius asseruit, id ex veterum scripturarum monumentis (quæ postea eo mortuo perierunt) se eruisse. De qua re nihil certi habeo. Immò haud verisimile mihi videtur, aliud olim fuisse Neapoli Episcopion, quàm ipsam Saluatoris ædem, quæ hodie à D. Restituta nomen habet. Olim quippe Neapolitanæ Ecclesiæ Canonici, dicti sunt Canonici D. Saluatoris. At nunquam reperio eos dictos fuisse Canonicos Sanctorum Apostolorum.

Non est autem prætereundum, in hac Ecclesia anno salutis 1555, primordia Christianæ pietatis erga puellas de pudicitia sua periclitantes, quæ nunc in Parthenone Spiritus Sancti exercetur, iacta fuisse. Hic namque primum congregati sodales, ad eiusce charitatis officia exhibenda. Crescente postea numero, ad D. Georgij abierunt. Inde suafu F. Ambrosij Saluij ex Ordine Prædicatorum, Episcopi Neritini, Ædem Spiritus Sancti mirificè construxerunt. Vide Engenium in Neapoli sacra, in Æde sacra Spiritus Sancti.

Demum vertente anno 1575, Nostris Ecclesia ista Sanctorum Apostolorum tradita fuit, concessu Philippi Caraccioli Marchionis Vici, ad quem ius præsentandi Abbatem spectabat. Paræcia in Metropolitanam, translata ex Diplomate Pontificio. Semel, atque iterum ea fuit à Nostris in ampliorem formam extructa. Donec demum in eam, quæ hodie visitur amplitudinem, & ornatum, opere mirabili ab ipsis fundamentis erecta. Idque Isabellæ Carafæ Cercia olim Ducissæ munificentia. Quod charta ipsa in loculo plumbeo inclusa, & in primario benedicto lapide apposta, huiusmodi verbis testatur.

Anno Domini M. D. C. XXXVI. Indiç. IX. Urbani VIII. P. M. anno IV. Francisco S. Eustachij S. R. E. Diacono Cardinali Boncompagno Archiepiscopo Neapolitano. Ferdinando I I. Austriaco Imperatore, Philippo IV. Rege. Clerici Regulares antiquam Sanctorum Apostolorum Ecclesiam à Constantino olim extructam, & alias non semel reparatam, in ampliorem, & augustiorem formam instaurandam curauerunt: ad id opus, piè, & liberaliter legata pecunia ab Isabella Carafa Ducissa Cercia Maioris. Quæ terreno sponso viduata, sua omnia Ecclesijs, & pauperibus, se verò ipsam Mariæ Magdalene assumpto nomine, Christo celesti sponso, in sacro Monasterio S. Mariæ de Sapientia, æterna connubio dedicauit.

298 Constantini M. Neapolim Aduentus.

De Aede S. Ioannis Maioris,

Sect. V.

Templum hoc olim fuisse ab Adriano Augusto erectum, scripsit Pontanus lib. 6. de bello Neapolitano his verbis. *Adrianus Augustus Templum in tumulo proxime portam, quæ ad mare ferebat, qui locus hodie quoque Portus dicitur, edificauit, miræ amplitudinis: idque postea collapsum, ab insequentibus eß Principibus instauratum.* Assentiuntur Donatus Acciaiolus, Orat. de laudib. Neapol. & Villan. in Chronic. cap. 48. Falcus, Stephanus, Summontius, Engenius. Ego verò motus ex ijs, quæ Lampridius in eius vita scripsit, nempe eum tandem erga Christianos propenso fuisse animo, & Tempia Christo ædificasse, puto ab illo Templum hoc, non falsis Dijs, sed vero Deo fuisse dicatum. Quod si prohibuit, Dei imaginem ibi exponi, diceret aliquis id ab eo factum, ne ethnici censerent Deum quoque Christianorum esse ligneum, aut metalleum, nisi aliter constaret factum in Lateranensi Basilica, in qua argentæ Christi imagines publicè expositæ fuerunt. Ergo si non vero Deo erectum fuit ab Adriano hoc Templum, Constantinus illud sacrum fecit, & Diuino Numini dicauit.

Aliter scriptum reperitur in antiquo Codice M. S. diætæ Ecclesiæ his verbis. *Constantinus primus Christianus Imperator, Neapolim maritimo itinere adueniens, applicauit in regionem Sed. lis Portus, ubi dicitur ad ripam; ibique fundauit Ecclesiam magnam in testudinea opere, & mirifico musæo, & multo auro, & lapide porphyretico, alioque multifario lapide consummato.* Et post pauca. *Eandemque Ecclesiam Sancti Ioannis profatus Constantinus Imperator maximis prouentibus dotauit.* Quod si verum est, extractor ipse dicendus est eius Templi. Et porro id suadent, primo labari signum columnis Odæi insculptum. Secundo, quod & Constantinopoli, & Romæ Ioanni Apostolo fecerit Basilicas, verisimile igitur est, id quoque & Neapoli fecisse, vbi quæcumque Romæ fecerat, magnificentius voluit repræsentare. Tempia scilicet, Fora, & alia. Tertio, pietas ædituorum eius Ecclesiæ: qui ad hæc vsque tempora, anniuersario eius obitus die, quintodecimo scilicet Martij, sacra pro eius anima faciunt.

Vnus tantum refragatur Ioannes Diaconus, omnibus, quos supra adduxi antiquior Scriptoribus: qui apertè tradit, Vincentium Episcopum, qui Neapolitanam Ecclesiam sub Pelagio Romano Pontifice moderabatur, Ioanni Baptistæ præfulgidam, & amplam Basilicam ædificasse: siue, vt eius verbis utar *secisso*. Quæ certè alia, præter istam, de qua loquimur, esse non potest.

An alias Basilicas Neapoli Constantinus extruxerit.

Sect. VI.

Septem Ecclesiæ dicuntur à Villano extructæ Neapoli à Constantino: & multo plures ab alijs. Sed vide Villani erratum. Inter eas numerat Ecclesiam SS. Ioannis, & Pauli, qui post Constantinum à Iuliano Apostata martyrio decorati fuere. Dices, vndenam nomenclatio illa *Ioannis, & Pauli* tam antiqua ortum habuerit? Respondeo fortè à vulgo græ-

Caput Vigefimum primum. 299

graciffante, quando sub græcis Principibus ciuitas degens, in multis græciffare videbatur. Quod plerique obferuarunt, ad hunc vſque diem cerni poſſe. Facile itaque fuit ex τὴ ἀγία παυλῶς facere, *Ioannis, & Pauli*.

Contra verò hanc ædicularum ſacrarum multitudinem, facit ipſa Conſtantini magnificèntia. Secundo, quòd ſi Romam, & Bizantium excipias, nullibi plures ipſe duabus, aut tribus erexerit. Tertio, quòd nulla fiat donorum Eccleſijs huiſcemodi ab ipſo ædificatis mentio: quod tamen illi ſolenne erat, vt ex Anaſtaſio apparet. Quarto, antiquorum Scriptorum ante Villanum ſilentium. Quinto, quòd earum nonnullæ, alium ædificatorem habuiſſe dicantur: vt de Eccleſia Sancti Ianuarij ad Diaconiam, quæ à Ioanne Diacono in Chronico dicitur inſtructa ab Agnello 33 Epifcopo Neapolitano. Sexto, quòd nulla extet memoria dictarum ædium ante Carolum Magnum, vt inductione patet. Dices, deperditis antiquis monumèntis, traditio reliqua eſt, quæ id ſufficienter adſtruat. Benè, ſed qui factum eſt, vt omnium ſimul Eccleſiaſticorum illorum monumentorum facta ſit iactura. Adde, recipiendam eſſe traditionem, niſi Scriptoribus repugnet. Talis hæc vulgaris traditio. Recolendum hic eſt, quod ſupra dicebam: nimirum, tantam eſſe apud vulgus Neapolitanum de Conſtantini pietate, ac munificentia opinionem, vt nullam penè videat paulò antiquiorem Eccleſiam, quin eam à Conſtantino erectam dicat.

De Aqua Neapolim à Conſtantino ducta.

ſect. VII.

Subdit Anaſtaſius. *Fecit & formam aquaductus per milliaria octo. Forma* hic aliud non eſt, niſi aquæ conceptaculum, ſiue tubus lator, è parietibus factus ducendæ ad ciuitatem aquæ. *Diſtio*, inquit Sauarus ad epistolam V. lib. 1. epistolæ Sidonij. *Libratorijs, & aquarijs amica*. Vſi ſunt ea voce quamplurimi, Iofippus Gorionis filius, ſiue eius interpres *Hiſtor. lib. 1. cap. 2. Amian. Marcellin. lib. 28. Symmach. epist. 33. lib. 10. Caſſiodor. lib. 3. epist. 21. & 31. Quin & Onuphrio referente, libello de VII. Eccleſ. vbi de Sancto Ioanne, quæ nunc Eccleſia Sancti Thomæ in Nauicella appellatur, dicta fuit olim *Forma Claudia*. Nimirum, quod ibi Claudius canales ſtructiles, & arcuatos ad aquam deducendam erexiſſet. Erat autem Magiſtratus, cui cura Formarum commiſſa erat, qui dicebatur *Curator Formarum*, à Caſſiodoro epist. 6. lib. 7. Vel *Comes Formarum*, à Noritia Imperij. Vel *Aedilis Formarum*, in lapide Neapolitano apud Capaciũ lib. 1. cap. vltimo. A Forma retinet vſque hodie hoc nomen hæc aqua, diciturque. *Il Formale*. Limpida oppido aqua, placida, optima, per urbem vicatim copioſè deducta. Cuius niſi fallor ampliffimi aquaductus, Vibius ſequeſter illis meminit verbis *Besbicus Campanie fluium emittens*. Adeo enim largiflua eſt ea forma, vt fluuium ducere videatur. Dignum profeçtò Conſtantino Magno opus, cui *Publica ſalus*, adeo cordi fuit, vt in numis quoque ea verba inſculpi voluerit.*

Per octo deducta *milliaria*, iam ortum ſuum indicat aqua, è Veſuuo ſcificet monte. Porro quam fuerit hic mons aquarum ſcaturiginibus celebris, malo noſtro didicimus in immani eius vltima eruptione anni trigefimi primi, currentis ſæculi ſextidecimi, cuius innumeros penè videre eſt lucuosos narratores. Ipſos adire cuique facile eſt.

SS. FORTVNATI ET MAXIMI

Neapolitanorum Episcoporum Gesta
contra Arianos.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Beatum Præsulem Fortunatum, iam olim Campanias, Italiaeque perspectum, Thraciae etiam, & Illyrico, celebrem fecit Conciliabulum illud Arianorum Philippopoli habitum, & postea eorundem veteratorum arte, Concilij Sardicensis specioso nomine publicatum. Res ita acta est, narrantibus Athanasio epist. ad Solitarium, & Apologia 2. & Socrate lib. 2. cap. 12. Sozomeno lib. 3. cap. 10. & Augustino 3. contra Cre-

scenſium cap. 34.

Cum vigili industria, & auctoritate, Iulius primus Summus Pontifex, tandem obtinuisset, vt Concilium Generale celebraretur Sardices, siue Sardiſſae Thraciae vrbe, illuc anno Christi 347. conuenerunt trecēti ex Occidēte, & 70. ex Oriēte Episcopi. Quo cū Ariani etiā cōuenissent, tribus *ſtipati* Comitibus, quorū magna erat dignitas, & auctoritas, & viderēt se omnino fore damnandos: & accusatores ecclesiasticē, ac legitimē adesse, suamet conscientia praedamnati, in concilium se dare non sunt ausi: sed profugerūt Philippos, siue Philippopolim (vtrouque enim vocabulo appellata est) vicinam Sardiſſae vrbe. Ibi verò, vel hoc ipso anno, vel, vt ego vnacum Binio arbitror, potius anno sequenti 348. ineunte, seorsim cum suis Symmisticis egere conciliabulum: quod vt auctoritatem acciperet apud longē distitas regiones, Sardicensis vocabulo cohonestarunt, Synodalibus litteris per Orbem sparsis, quae extant apud Hilarium in Fragment. & tom. 1. Conciliorum par. 1. collectionis Biniana, calumniarum, & mendaciorum plenissimis. De quibus etiam Augustinus loco cit. Ea enim illi communicatione, Donatistas Schismaticos praecipuē, & alios quosdam Episcopos Catholicos sibi adiungere studuerunt. Ponam hie nomina tantum Episcoporum, ad quos ea impiissima epistola directā est, quia inter eos recensitus est noster Episcopus, de quo loquimur Fortunatus. Mirorque vehementer quid ipsis in mentem venerit, vt ad Africanos praesertim Episcopos, id Decretum mittentes, Fortunatum etiam Episcopum Neapolitanum appellarent. Si diuinare fas est, suspicor id ab eis fraudulenter factum. Quod forte sperarent, Fortunatum, qui recens factus esset Episcopus (iam enim Calpodius, qui in Sardicensi Concilio fuerat, eodem anno obiisse intelligendus est) fraudes suas, vtpote adeo eminus positū, minimē cogniturum: atque adeo fidem ipsis adhibiturū. Sed aliter accidit. Nam & in Africa, quam Donatistae eos socios se habere gloriarentur, nihilominus à Catholicis Episcopis sunt explosi. Et in Italia à Iulio Papa, & ab Episcopis alijs

Ca-

Caput Vigesimo secundum. 301

Catholicis, fraus agnita est, ac detecta: atque Conciliabulum sub falso nomine Sardicenis euulgatum, exhibitum est. Quin etiam Episcopi Ariani, qui formulam fidei perfido vaframento composuerunt, damnantes qui idem in ea aliquot dogmata Arianorum, sed consubstantialitatis nomen in Dei Filio non recipientes, à legitimo Concilio Sardicensi, ad vnum omnes exauctorati fuerunt, atque damnati. Quare ipsi ad Constantium eorum fautorem, & Ariana labe maculatum contugiunt, turbasque adeo magnas per totum penè Orientem excitant, vt Sardicensi Concilio necesse fuerit, placando Constantio, Legatos ad eum mittere Vincentium Capuæ, & Euphratam Colonix Agrippinæ Episcopos. Sed hæc fusius narrata reperies apud Baronium to. 3. Annal. ex antiquis Patribus, & Historicis iam dictis.

Redeo ad Fortunatum nostrum. Epistola siue Decretum ab Arianis ad eum, aliosque Episcopos missum, sic incipit. *Gregorio Alexandria Episcopo. Amphioni Nicomædiæ Episcopo. Donato Carthagini Episcopo. Desiderio Campania Episcopo. Fortunato Neapolis Campania Episcopo. Eusybio Arimini adeno Campaniæ Episcopo. Maximo Salomarum Dalmatiæ Episcopo. Syrephoherusi, & omnibus per Orbem terrarum Consecratoribus nostris Presbyteris, & Diaconibus, & omnibus, qui sub celo sunt, &c. In Domino aterna salus.* Hæc pauca satis sit excerptisse ex illa longissima Epistola, siue Decreto pseudosynodi Philippensis. Plura si ponerentur, non magis, quàm dicta, notum facerent Fortunatum.

Quamdiù autem post hanc sibi datam Epistolam Fortunatus vixerit, certò statui non potest. Id solummodò scimus, anno Christi 359, Maximū, de quo mox, fuisse Neapolitanum Episcopum.

De Fortunati autem sepultura, sic Ioannes Diaconus. *Sepultus est foris urbem quasi ad stadia quatuor.* Describere videtur his verbis Ædem, & Cœmeterium B. Ianuarij, propè quod dextrorsum ædificata olim fuit S. Fortunati Ecclesia, cuius meminerunt Ioannes Diaconus in Seuero Episcopo, & Anonymus Scriptor vitæ Sancti Seueri. Nunc diruta illa est, ibique extructa cernitur domus quædam Angrisanorum, vt tradit Capac. lib. 2. Histor. Neapol. cap. 6.

Recensent autem Fortunatum inter Sactos, antiquissimi Codices tum Neapolitanæ, tum aliarum quarundam Ecclesiarum. Nempe Missale Neapolitanum, Kalendarium vetus, & Breuiarium manuscriptum. Item Litaniæ in antiquo Rituali Neapolitano: Kalendarium Ecclesiæ Sancti Eligij. Præterea Codex Longobardicus Breuiarij Casinensis nu. 196. Kalendarium præfixum Psalterio cuidam Capuanæ Ecclesiæ apud Michaelē Monachum. Magno autem errore lapsus est Regius, qui Fortunatum hunc præterit, & quæ huic tribuenda sunt, Fortunato secundo, qui vixit Gregorio primo Summo Pontifice tribuit. Cum ille iunior, à nemine Sanctus sit appellatus: nec Sardicenis Concilij tempus illi conueniat.

Cœterum Fortunatus iste senior, & Sanctus, intra urbem postmodum à Ioanne Episcopo translatus est in Basilicam Stephanix, siue Sanctæ Rescitutz, vt tradit Ioannes Diaconus his verbis. *Post longum tempus, populi patrocinia eius petentes, ab Ecclesia suo nomini consecrata transferentes, per manus Pontificum, collocarunt in Ecclesia Stephanie, ad partem dexteram introeuntium sursum, ubi est Oratorium in capite Catacumbæ.* Aliquot post annis iterum translatus fuit eius corpus à Stephanie ad Ecclesiam Sancti Euphebij, quam hodie incolunt Patres Cappuccini: vbi nunc quiescit, vna cum SS. Euphebio, & Maximo Episcopis. Vide, quæ nos, cum de Euphebio ageremus, diximus Cele-

302 SS. Fortun & Maximi Gesta con. Arian.

Celebrabatur olim in Ecclesia Neapolitana S. Fortunatus die 14. Iunij, vt habent duo verusta Ecclesiæ Neapolitanæ MM. SS. paulò ante laudata.

At, quæ de sanctissimo, & fortissimo Christi Confessore Antistite nostro, non vocabulo solum, sed gestis etiam, Maximo, extabant, pauca ista ab obliuione sunt vindicata. Post infaustam illam secundæ Synodi Ariminensis catastrophem, clademque Catholicis Episcopis, vi, ac fraude Arianorum illatam, cum Valens ad hoc Legatus, accepisset ab Imperatore Constantio, facultatem eiiciendi, vexandique eos, qui impij eius Concilij formulis subscribere recusarent, exturbato iam vrbe Liberio Papa, occiso à Marciani Proconsulis satellitibus Gaudentio Arimini Episcopo, cæteros omnes, eos etiam, qui iustis de causis non interfuissent Synodo, circumquaque impius à Valente missus Legatus, aggressus est. Quos inter, Maximus Neapolitanus Episcopus, durum exilium subire coactus, in Zosimum sibi ab Arianis susceptum, contorsit anathema, diuino statim Numine, memorâdo prodigio illud comprobante. Nam Zosimo, quoties Basilicam ingrederetur, & Sacra obire institueret, lingua extra os ita protendebatur, vt retrahere illam, aut verba promere non posset, nisi Basilicam, quam inuaserat, egressus. Id cum illi sæpè contigisset, cessit tandè Episcopatu, vt sibi lingua restitueretur. Hæc è Marcellino de Schismate Vrsicini, & Damasi: quod ego Opusculum legi in Cod. M. S. Vaticano, & ex eo Baronius, alijque Ecclesiastici Scriptores.

Interea obseruandum mihi videtur, de hac vi Catholicis illata Episcopis, qui Decretis impijs subscribere recusauerant, loqui Athanasium lib. de Synodis, cum ait. *Cæperunt homines istarum Prouinciarum subscribere, exactis per Constantium, quicumque auderent contradicere.* Verisimile autem est, plures eos fuisse. Tulit sanè, immò potius effudit ætas illa, ingentem numerum Episcoporum, virtutè, ac eruditione præstantium: quos, vt verbis vtar Ammonij, quamquam Ethnici, illorum temporum Scriptoris, tenuitas edendi, potandique parcissima, vilitas indumentorum, supercilia humi spectantia, perpetuò Numini, verisque eius cultoribus, vt pueros commendabant, & verecundos. Ac vt Italia solius Præsules numerem, liquido patet, ad retundendam impij Constantij duritiem, & in Catholicos diritatem, fuisse coelitus missos, in primis Iulium Papam Sanctissimum, eiusque successores, Liberium, & Felicem: Eusebium item Vercellensem, Luciferum Caralitanum, Eustorgium, Protasium, & Dionysium Mediolanenses: Ianuarium Beneuentanum eo nomine secundum, Seuerum Rauénatem, Rufinum incognitæ nobis Sedis Episcopum, eundemque Martyrem constantissimum, Maximum Lucensem, Lucillum Veronensem: & quos supra nominavi, Desiderium Capuanum, & Euthymium Ariminiandenum, aliosque multos, vt credere est, Catholicæ Fidei in Synodo professores. Ac nostros denique Calepodium, Fortunatū, & Maximum Neapolitana sydera splendidissima.

Porrò ad quem locum missus sit in exilium Sanctus Maximus, nusquam reperire potui. Conijcio tamen ad Balearès Insulas eum fuisse amandatum. Nam si Fl. Dexter Chronico adhibenda est fides, eo ablegati sunt alij multi Episcopi ab Arianis in Ariminensi Conciliabulo damnati. Obijt autem Sanctissimus Christi Confessor Maximus, in loco exilij, vt apertè tradit Marcellini, & Fausti Epistola scripta ad Augustos de Schismate Vrsicini. Sacrum eius corpus translatum inde Neapolim, primo, vt Ioannes Diaconus tradit, in Ecclesia prædecessoris sui Sancti Fortunati,

Caput Vigesimo secundum. 303

tunati, conditum fuit. Inde in Oratorio Basilicæ Stephanicæ. Denique
relatum fuit ad Euphebianam Ædem Patrum Cappuccinorum, ubi una-
cum SS. Euphebio, & Fortunato, sub aram maximam honorificè tumula-
tum iacet. De eo præter Neapolitanæ Ecclesiæ antiqua Kalendaria, tum

Patricianæ Litanicæ, quæ post eius Monasterij vetus Martyro-
logium scriptæ habentur, tum etiam Codex M. S.

196. Bibliothecæ Casinensis meminerunt.

Festivitas eius olim 2. Iunij
agebatur.

DE

Caput Vigesimum tertium. 305

Neapoli. Primò, quia iste, Rufinus vocatur, ille Rufus. Deinde, iste Episcopus, & Martyr, ille verò simpliciter Martyr dicitur. Postremò, cum ea die Romanum Martyrologium duos habeat Rufos Martyres, alterum Sancti Apollinaris discipulum, alterum Carpophori collegam, vtrumque verò Capuæ peculiariter celebratam, Librarij fortè assumentum fuit, Kalendarium Neapolitanum scribentis, illud, *Neapoli*. Aut enim nihil debebat addere, aut *Capua* potius, quàm *Neapoli* scribere.

Hæc dicta sint, occasione verborum Marcellini, & Faustini. *Sciunt hæc Neapolitani in Campania, vbi reliquia cruoris eius, in obsessis corporibus dæmones affligunt.* Sed cum maximo animi mœrore, quod incerta nobis nûc sit Episcopalis eius sedes. Incertusque locus, vbi sacer hic eius cruor, energumenos sæuis liberans tortoribus, olim fuerit asseruatus.

Similem iacturam passa est memoria S. Aretæ, & Sociorum Martyrû, de quibus in Fastis Ecclesiasticis die 24. Octobris. Cùm enim eorum admiranda gesta, è græco traduxerit Athanasius Dux, & Episcopus Neapolitanus, Sancti Athanasij nepos, & impij Sergij frater, quorum extat apud Nos fragmentum è M. S. Cod. Capuano, subolet mihi coniectura, aliquas extitisse Neapoli horum Martyrum reliquias: & fortasse ædem aliquam, sacram de Aretæ nomine nuncupatam. Alioquin, quid Neapolitano Athanasio non admodum probo Præfuli, imò diu schismatico, cum Sanctis Arabia? Et quidem scio olim propè ædem Sanctæ Mariæ in Cosmedin, extramœnia ciuitatis (quæ tunc circuibant Ecclesiam S. Seuerini) fuisse Monasterium S. Aretæ. Hodieque extare beneficium ecclesiasticum, Ecclesia illam prophanata, sub Archiepiscopi Neapolitani collatione, cuius cultus exercetur in Altari quodam Archiepiscopalis Templi. Suspiciabitur aliquis fortè hoc esse celebre illud Monasterium S. Hiridiani propè Neapolim, ex quo, teste Beda lib. 4. Hist. Anglic. c. 2. & lib. 5. cap. 21. ius-

su Vitaliani Papæ euctus est Abbas Hadrianus Afer,

doctissimus & sanctissimus vir: atque in Angliam missus, ibique inuitus factus Episcopus. Sed

tunc pro

Hiridiani, reponendum esset, *Aretiani*. Firmior ergo est, quam primo loco dixi, coniectura.

DE
S. SEVERO
EPISCOPO.
ET CONFESSORE.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Anonymo scriptore, qui apud Nos extat M.S. Vita Beati Seueri habemus. Is videtur antiquior Sicone Principe Beneuentano, & translatione ab eo Beneuentum facta sacri corporis S. Ianuarij, dum de Basilicis ab eo ædificatis agens, ait. *Hic fecit Basilicas quatuor. Nam & corpus Beati Ianuarij Martyris, & Sacerdotis, ipse sepeliuit manibus suis, in Ecclesiam foris portam Ciuitatis huius, miliario vno, quam eius nomine consecrauit, in qua nunc requiescit vsque ad presentem diem.* Ergo nondum abstulerat Ianuarium Sico Princeps. Dicata est autem Vita, *Domino illustri, & fratribus omnibus in ebris.* Ex quibus verbis conijcio, dicatam fuisse Stephano Neapolis Episcopo, & Duci, qui floruit ante annum Christi 800. Nam anno 790 transtulit Linterno Neapolim corpora SS. Fortunatæ V. & Fratrum eius Martyrum. *Fratres* autem cōsequenter vocat Canonicos Cathedralis Ædis. Porro cum dicat in fine prologi, hæc se narrasse ad informandos eos, qui Vitam Beati Seueri carmine pangere meditabantur, an vnquam prodierit eiusmodi poemation, ignoramus. Hæc de Auctore Anonymo.

Qui tamen de genere Beati Seueri, ne verbum quidem. At ego statuo eum Seuera gente prognatum. Quam certè Neapolitano olim florente Senatu, publicis functam esse honoribus, tradit vetus lapis apud Gruterum, & nostratem Summontium *Histor. Neapol. tom. 1. pag. 113.* In quo legitur Crispus Seuerus, vna cum Penonio Scapla Manneio legitimè præfuisse Senatufconsulto scribundo. Floruit autem ea profapia non solum Neapoli, atque in Campania, sed etiam in Lucania, quæ Campaniæ propemodum est finitima. Nam Fl. Vibius Seuerus Imperator, qui opera Ricimeris anno Christi 467 Maioriano successit, Lucanus fuit, teste Sigonio lib. 14. de Imperat. Occid. Huius verò cognomen illud, Vibius, Capuæ etiã, ac Neapoli percelebre fuit. Denique Seueri Consules quinque neque plures, neque pauciores à Cassiodoro notantur: exque ijs, duo vltimi, Seuerum Antistitem nostrum tempore ambiunt. Nam D. Licinius Seuerus, vna cum Fl. Lunnio Rufino Consulatum gessit anno 14 Imperij Constantini Magni. Hoc est, Christi Domini 324. Sequenti verò ætate, Fl. Seuerus vna cum Fl. Iordano Consul fuit, Anthemio Imperante anno Christi 470. Lege Panuinij Fastos. Ex hac autem stirpe, Seuerum nostrum duxisse originem, nihil est, quod vetet opinari. Quin etiam, ob id fortasse Symmachus Consul clarissimus, idemque Orator disertissimus, epistola ad eum scripta, quam infra dabi-

Caput Vigefimum quartum. 307.

dabimus, fratrem eum appellat: utpote Confulari genere prognatum. Hæc de genere.

Neapoli verò eum esse natum, arguit interpunctio veteris Ecclesie Neapolitanæ Kalendarij, vbi legimus, die 30. Aprilis. *Seueri Episcopi Confessoris, Neapolitani*. Scripsit autem Surgent. Neapol. illustrat. lib. 1. c. 12. ipsum è familia Carminiana fuisse. Quocirca, qui ex ea, valvas Templo Sæti Seueri, quod nunc Fratres Minores incolunt, proprio ære collocandas curarunt, aut sepulchrum sibi illic statuerunt, gentilem suum eum appellant. Quod si ita est, ut Surgent. asserit, & ex eo Capacius in Orat. de Diuo Thoma Aquinate, gratulabor huic nobilissimæ familiæ: quòd genus suum à Seueris, de quibus supra, possit deducere.

Is itaque, vbi non minus virtute, & eruditione, quàm ætate adoleuit, Beato Maximo in Præsulatu Neapolitano successit. Licet autem Ioannes Diaconus in Chronico, Zosimum quendam inter Maximum, & Seuerum, interferat, at tamen quia illegitimus ille fuit, & ab Arianis per vim intrusus in Neapolitanam Sedem, lupus ille à legitima serie, societateque Pastorum, modis omnibus abigendus est. Electum verò existimo Seuerum à Clero Neapolitano, more maiorum, & frequenti populo, ipsi nobili conciuu suo probatæ vitæ testimonium prebente. Quem itidem ritum in electione Episcoporum, qui Seuerum præcesserunt, fuisse seruatum, facile mihi persuadeo. Quippe qui meminerim, antiquissimis Ecclesie sanctionibus constitutum, ut eligente Clero, & testificante populo, idonei viri ad Episcopatum assumerentur. Const. Apostolic. lib. 8. Concil. Nicæni, & Constantino-politani apud Theodoretum lib. 5. Hist. Eccles. cap. 8. & Tit. de electione apud Gratianum. Qui ritus etiam post Seueri ætatem, diu Neapoli viguit. Quòd si aliquando Ducum aliquot tyrannide violatus esse legatur, Pontificis Romani auctoritate, vis omnis repressa fuit, ac legitimi Pastores suo gregi restituti fuere.

Quo autem tempore Beatus Seuerus creatus sit Episcopus, & quamdiu sedem tenuerit, non potest signatè definiri. Nam quod Anonymus, & ex eo Ioannes Diaconus in Chronico, & Regius scribunt, fuisse totos annos quadraginta sex, videlicet à tempore Syluestri Papæ, vsque ad Damasi Pontificatum, id quidem falsum esse euincitur. Quia eo tempore, quod inter Syluestrum abiit, & Damasum, præter Seuerum, quatuor fignere oportet Episcopos Neapolitanos, non autem solum Seuerum, ut Diaconus inscitè facit. Constat enim ex ijs, quæ, cum de Constantini Magni Neapolim aduentu ageremus, scripsimus, Cosmatem tunc fuisse Neapolitanum Episcopum. Calepodius item anno 347, Apostolica Iulij Papæ legatione functus est in Concilio Sardicensi, vna cum Vincentio Capuano, & Ianuario Beneuenti Episcopo. Adrian. PP. in Compend. Canon. apud Canis tom. 6. Antiq. Lectio. Deinde Fortunatus iam Calepodio successerat, cum ab Arianis Episcopis in Pseudoconcilio Philippopolitano coactis, celebrem illam epistolâ, de qua nos in Fortunato, accepit. Maximus denique creatus fuit Episcopus Neapolitanus, diu ante Damasi Pontificatum. Quippe qui eiectus ab Arianis è Sede sua fuerit Liberio Pontifice: nempe eo ipso anno 359, quo Ariminense Conciliabulum, Catholicos Episcopos vel violenter exagitauit, vel fraude circumuenit. Damasus autem factus est Romanus Pontifex extremo penè anno 367. Quatuor ergo isti Præsules intra Syluestri, & Damasi Pontificatum figendos esse, certum est.

Interea Seuerus, maximum cum Ambrosio Mediolanensi iniit amici-

308 De S. Seuero Episcopo, & Confess.

tia sedus. Constat id ex Ambrosij epist. 57. lib. 7. *Quam, cum Campaniæ littora, eiusque amœnitates dilaudet, non grauabor integram hic ascribere. Ex ultimo Pentadis presædus senu Jacobus frater, & Compresbyter noster, Campaniæ sibi, ad requiescendum littora, & vestras elegit amœnitates. Aduertis quibus in locis, quasi ab huius mundi vacuam tempestatibus, sopperere sibi posse securitatem, presumpserit, ubi post diuturnos labores, reliquum vita exigat. Remota enim vestri era litoris, non solum à periculis, sed etiam ab omni strepitu, tranquillitatem infundit sensibus, & traducit animos à terribilibus, & suis curarum aestibus, ad honestam, quietem. Vt illud commune omnium, spectabiter vobis videatur congruere, & conuenire, quod ait David de sancta Ecclesia. Ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. Etenim l' her animus à barbarorum incursum, & præhorum acerbitatibus, vacat orationibus, inseruit Deo, curat ea que sunt Domini, fouet illa, que pacis sunt, & tranquillitatis. Nos autem obiecti barbaricis motibus, & bellorum procellis, in media versamur omnium molestiarum freto, & pro his laboribus, & periculis, grauiora colligimus futura vitæ pericula. Vnde de vobis propheticum illud concinnare videtur. Pro laboribus vidi tabernacula Æthiopum. Etenim in istius mundi tenebris, quibus obumbratur veritas futura perfectionis, cum iam annuum tertium, & quinquagesimum iam penduxerim, in hoc corpore situs, in qua non graues iam dudum sustinimus gemitus, quomodo non in tabernaculis Æthiopum tendimus, & habitamus cum habitantibus Madian? Qui propter tenebre si operi conscientiam, dijudicari etiam ab homine mortali reformidant. Spirituabz enim diudicis omnia, ipse autem à nemine dijudicatur. Vale frater, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus. Scripta videtur hæc epistola anno Christi 386, quod quidem sic colligo. Certum est eam scripsisse D. Ambrosium anno ætatis sue, vt ipse ait, quinquagesimo tertio. Is vero figendus est ad annum Christi 386. Nam obiit Ambrosius Cæsario, & Attico Cossi. Hoc est, anno Christi 397, ingressus annum ætatis sexagesimum quartum, vt Baronius diligenter suppocat, ac demonstrat. Ex quo habemus, scriptam eam esse tribus annis antequam ad Concilium Capuense Ambrosius conueneret, quo tempore Neapoli transisse, & Seuerum inuississe, hæud obscuro argumento probari potest. Nō enim quis persuadere sibi poterit, eum hac transeuntem, Seuerum non vifisse. Tanto magis si etiam Ambrosius inter illos Episcopos fuerit, ad Capuense Concilium accedentes, qui itinere maritimo, se illuc contulerunt, quod ipse insinuare videtur ad Theophilum scribens, epist. 1. lib. 10. *Frustra ergo tantorum Sacerdotum labor: &c. Iterum vexabuntur Sacerdotes senes. Iterum transfretabunt maria: &c.**

Is certè per ea tempora fuit Seuerus, vt non solum Ambrosio, caterisque Christianis viris, notissimus & laudatissimus fuerit, sed ipsi etiã Symmacho, homini ethnico, & Christianis alioqui infenso, qui Reipublicæ Romanæ anno 391, vna cum Tit. Fabio Titiano Consulatum gessit. Tantam vim habet vera virtus. Id ex epistola Symm. 5 1. lib. 7. patet, quæ tota est in Seuero laudando. *Habeant, inquit, fortassis alie commendationes meæ, interpretationem benignitatis, ista iudicij est. Trado enim sancto pectori tuo, Extremum meum Seuerum Episcopum, omnium scilicet, atque laudabilem, de quo plura me dicere, & desperatio aquandi meriti, & ipsius pudor non fuit. Præterea, testis, non laudatoris partes recepi, sibi reseruans morum eius inspectionem. Quam cum penitus contempderis, reperes me cessisse potius, eius laudibus, quam per negligentiam defuisse. Vides, vt probitas Seueri, commedabilem illum etiam ethnico homini fecerit? Simile quid in Tabulis ecclesiasticis habemus ad XII. Kalen. Maias de*

Sancto

Caput Vigefimum quartum 309

Sancto Theotimo Epifcopo. *Quem ob infignem eius ſanctitatem, atque miracula, etiam infideles barbari venerati ſunt.* Nouiſſe verò potuit Seuerum Symmachus, & cum eo amicitiam iniſſe, quo tempore Neapoli vir ille clariffimus manſit. Nam aliquoties huc diuertiffe apertè ſignificat lib. 7. epift. 24. & lib. 8. epift. 27. ac 10. epift. 3. & diutius ſe in his oris immoratum, ipſemet dixit epift. 32. lib. 2. *Inter Campania terminos, maior mihi pars atatis agitabitur: quando, & præſentia illius placet, & ea conditio eſt Patriæ Romæ, ut qui excludi per impios poſſumus, abiſſe interim velut ex noſtro arbitrio debeamus.* Quæ ſcripfit eo tempore, quo ob vini penuriam, adeo in eum tunc vrbis Præfectum, Romanus populus concitatus fuit, vt pulcherriſſimam eius domum, in Tranſtyberino tractu incenderit: quod Ammianus Marcellinus lib. 27 tradit. Neapoli itém & domum ſibi extruxiſſe teſtatur in epift. 59. euſdem libri 2. Ac Baijs, & Puteolis, Villas, & Prætoria, epift. 9. & 67. lib. 6. Sed cur, dicet aliquis, Symmachus, Fratris titulo cohoneſtat Seuerum Chriſtianum Epifcopum? Dixi ſupra, fortè id eum feciſſe, quòd Seuerus ex Conſulari eſſet genere. Adde, quia & ipſe Symmachus Pontifex erat, quamquam ethnicæ ſuperſtitionis. Ad epift. 41. & 45. lib. 1. Similiter Cælinum Titianum Antiftitem, fratrem vocat pluries, & Clementem, fortè Cæſarienſem. Item amicum quemquam, ætate, amore, ac ſtudio parem, fratrem appellare ſolet. Denique, mos fuit Ethnicis minus malis, hoſtili quidem animo perſequi Chriſtianorum doctrinam, probare tamen eorum ſynceritatem, ac innocentiam admirari. Tertullian. in Apologet. *Ita plerique in adium Chriſtiana religioſis impingunt, ut bonum alicui teſtimonium ferentes, admifceant nominis exprobrationem. Bonus vir Caius Seius, ſed malus ſantum, quòd Chriſtianus. Item alius. Ego Lucium ſapientem virum, repente factum Chriſtianum deſero.*

Probabile eſt, Seuerum noſtrum Concilio Romano II ſub Damaso celebrato interfuiſſe, cui interfuiſſe Petrum Patriarcham Alexandrinum, teſtis eſt Sozomen. lib. 6. cap. 24. in quo Petri primatus confirmatus eſt: & Capuano, ſiue Capuenſi ſub Siricio, in quo Beatæ Mariæ perpetua virginitas, aduerſus Bonofum hæreſiarcham, Heluidij præcurſorem, vindicata eſt: de quo Concilio Ambroſius agit epift. 78. & 79. lib. 10. & Baronius tom. 4. Annalium, anno Chriſti 389.

Celeberrima facta eſt Seueri ſanctitas ex mortuo reſuſcitato, ita vt in Faſtis eccleſiaſticis id ab illo patratum miraculoſè, his verbis fuerit conſignatum. *Pridè Kal. Maij, Neapoli in Campania, Sancti Seueri Epifcopi: qui inter alia admiranda, mortuum de ſepulcro excitauit ad tempus, ut mendacem credentem vidua, & pupillarum, falſitatis argueret.* Viſitur adhuc ſepulcrum, vnde ille exſuſcitatus fuit, cum ſua inſcriptione ad poſteriorum memoriam. Quod certè mirum, & inuſitatum miraculum, in cauſa fuit, vt Seuero adiungeretur in Encomium. *Mortuorum reſuſcitator.* Legi ego in quodam vetuſtiſſimo inuolucro paginarum, litteris Longobardicis exarato, quod aſſeruatur à Monialibus Sanctæ Mariæ de Aluino, Ritus in commendatione animæ: vbi has orationes fundit Sacerdos. *Dan. inc. peto vt aſſiſans ei omnes Apoſtoli Domini noſtri Ieſu Chriſti, Petrus, Paulus, &c. Et omnes Martyres tui, Stephanus, Laurentius, Iannarius, Soſius, Maximus, Apollinaris: & ceteri omnes. Deprecor vt Domina mea Kirgo Maria Chriſti Filij tui Domini noſtri genitricis, ores pro ſe cum bis, & ceteris Sanctis tuis, Martino, Nicolao, Aſpran, Seuera, qui reſuſcitauit mortuos, Agrippino, Athanaſio, Fortunato, Auguſtina, Hierotyma, Ambroſio, &c.*

Dabis mihi veniam Lector, vt dum miraculum narro, annotatiunculas aliquas addere poſſim antiquitati illuſtrandæ. Balneator pretium locationis

310 De S. Seuero Episcopo, & Confess.

tionis ab eo, qui lotus fuerat, petijt, quod erat oui vnus. Hic mihi obserua-
 ab Anonymo Scriptore scriptum esse *Obum*. Antiquitus enim sic scribeba-
 tur, sicut *Bixit, Inbictus, Seberus, Oflabius*, vt in vetustis inscriptionibus apud
 Gruterum legitur & littera vicem *V* subeunte. Porro, quod ouum pretium
 lotionis fuerit, id ex vsu Neapolitano erat. Nam alibi, non ouum, sed qua-
 drantem exigebant. Iuuenal. Satyr. 2.

Nec pueri credunt, nisi qui nec dum aro lauantur.

Et Sat. 6.

Cedere Siluani portum, quadrante lauari.

Horat. lib. 1. Sermon. Satyr. 3.

---- Dum tu quadrante lauatum,

Rece ibis.

Petit ille tempus ad soluendum: impetrat, sed solutionis obliuiscitur, &
 moritur. Creditor asserit sibi à defuncto deberi solidos aureos centum.
 Hoc est, ducatos ducentos quinquaginta nostrates. Singuli quippe solidi
 aurei, valebant 25 denarios, vti ex Dione historico, & Plinio aperte collig-
 git in suo Nomenclatore Iunius. Denarius autem tanti erat, quanti apud
 nos carolenus agenteus. Negat vxor debitum. Creditor Iudicem interpel-
 lat: qui sententiam dicit, vt aut ipsa debitum soluat, aut creditor illam ha-
 beat cum filijs suis in suo seruitio. Exactione illa durissima, cuius meminit
 & S. S. 4. Reg. 4. Esai. 50. Matth. 18. Traditque Plutarchus in vita Solonis;
 ab illo sancitum, licere parentibus, qui decoxissent, aut aliqua alia pressi
 essent calamitate, suos filios vendere. De qua re extat in Cod. Theodos.
 lex 2. C. de Patribus, qui filios distraxer. lib. 4. Id ipsum habet Dionys.
 Halicarnass. Antiquitat. Roman. lib. 2. Immo A. Gellius lib. 20. cap. 7. refert
 ex lege XII. Tab. secari licuisse creditorum arbitratu, debitorem eum, qui
 ob pecuniam debitam, ad iudicatus additusque esset pluribus. Denique
 (quod ad ætatem Beati Seueri pertinet) piè, diserteque lamentatur San-
 ctus Ambrosius lib. de Tobia cap. 8. quod suis ipse oculis vidisset, *Misera-
 bile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctiõnem deduci: & teneri calamitatis
 heredes, qui non essent participes successiõnis, Et hoc tam immane flagitium non eru-
 bescere creditorem, Inflat, urget, addicit.* Sed foemina humano destituta auxilio,
 diuinum implorat per Seueri intercessionem. Is tintinnabulo populum in
 Ecclesia Episcopij Saluatoris nostri congregari iubet (ea est, quæ Sanctæ
 Restitutæ dicitur) Inde ad cryptam deuenerunt, vbi sepultus erat præten-
 sus debitor, & in qua Sarcophagum sibi Sanctus Episcopus struxerat. Fün-
 duntur preces. Adiuratur defunctus, exsuscitatur. Negat solidorum debi-
 tum, sed oui vnus tantum faretur. Rursus quiescit. Mendax verò creditor
 lapidibus tertè obrutus fuisset, nisi misericors Episcopus obstitisset. Simile
 quid postea Stanislao accidit Cracouiensi Episcopo, coram Boleslao im-
 pio Rege. Vti in ecclesiastico Officio legimus.

De Seueri obitu, hæc Anonymus. *Conuocari iussit ante se cunctum Cle-
 ram suam, &c.* Ex more scilicet Episcoporum, aliorumque, Christiani siue
 religiosi cætus Ducum. Sic Martinus, sic Ambrosius, sic Augustinus, sic
 Paulinus. Vt vix vnum reperire sit, qui spiritum Deo reddiderit, non præ-
 sente Clero. Tenuit hic mos nostra etiam tempora. In his duo Pauli, ambo
 è nostro Clericorum Regularium Ordine. Alter Ecclesiæ Catholicæ Epif-
 copus, Paulus scilicet IV. P. M. qui Cardinalium Collegium allocutus, in-
 de sermonem adorsus est. *Viam vniuersa carnis ingredimur.* Alter S. R. E. Car-
 dinalis, de Aretio nuncupatus, Archiepiscopus Neapolitanus: qui cum à
 Canonicis suis extrema sacramenta recepisset, illos ad Ecclesiæ cultum, ac
 cætera,

Caput Vigefimum quartum 311

cætera, quæ eorum decerent statum exhortatus fuit. Addit Anonymus, affuisse in eius obitu Ianuarium, & Agrippinum, quos ille vocauit fratres. Interrogauit enim, *Vbi sunt fratres mei?* Et cum de Diaconibus interpretati essent, qui adstabant, ipse de Sanctis id dixisse, respondit, qui morienti sibi opitulatum aduenerant. Ipsissima verba, quæ Vranus vsurpauit in vita Sæti Paulini. Denique, vt in eiusdem Paulini obitu, ipso moriente cõtremuit cubiculum, minimè nutante cætera domus parte.

Hic Beatissimus Seuerus, ait Anonymus, *prius foris urbem iacuit in Ecclesia, quam suo nomine consecrauerat. Nunc verò requiescit in ea ipsa Ecclesia intra mania constituta, quam alij Seuerianam, alij, propter Oratorium ibi factum, Sanctum Georgium vocant.* Romæ quoque ab aliquibus denominatæ sunt Basilicæ ipsis etiam viuentibus, quòd ab ipsis extructæ fuissent. Sic Basilicæ Liberij, & Damasi, ipsis adhuc viuentibus, ea de causa dictæ sunt. Ab Umberto de Monte Aureo Archiepiscopo Neapolitano, anno 1310, ex priuato loco, subtus altare conditum fuit, vbi nũc requiescit. Fecisse eum Basilicas quatuor, ab eodem Anonymo asseritur, nempe prædictas duas, & Beato Martino Episcopo, ac Potito Martyri.

Quisnam fuerit Seueri successor, ab Anonymo docendi sumus. *Vrsus nomine Archidiaconus, ac nepos eius, qui post transitum ipsius Episcopus est ordinatus.* Successit ergo ei Vrsus, non Vrsicinus ille schismatis Auctor, & Romanæ Sedis violentus inuasor, vt affinitate vocum decepti scripserunt Anastasius, & ex eo Platina in vita Damasi. Sed, vt dixi, Vrsus nepos, quod Ioannes Diaconus in Chronico, & illo antiquior Anonymus iste tradiderunt: quosque sequuti sunt Baronius, ac Binius. Porrò Vrsicinum illum, siue Vrsinum, non fuisse Episcopum Neapolis liquet. Tum quòd nihil eiusmodi habeat Marcellinus tractatu de hoc schismate, alioqui, vt verisimile est, nõ taciturnus hanc honorificam Neapolitanæ Sedis dignitatem collatam suo Pseudopontifici (nam & ipse Vrsicini sequax fuit) Tum etiam quia legitur hic ipse Vrsicinus post sedatum schisma, quod conflauerat, relegatus in Galliam. Ac præterea, quia idem reperitur negotium faceffisse Siricio, post decem & octo annos, hoc est, post obitum Damasi, vt habetur ex litteris Theodosij Imperatoris Papiniano Præfecto scriptis, anno Christi 385, quas Baronius recitat. Vnde patet, in quot diaphonias incurrant, qui Vrsinum cum Vrsicino confundunt. Adde his, Vrsinum post quatuor solummodò annos Episcopatus obiisse sub Damaso, vt ex Ioannis Diaconi Chronico clarè colligitur, vbi narrat adhuc viuente Damaso successisse Vrsino Ioannem Episcopum. At verò Vrsicinus Siricio quoque, vti dictum est, obstitit. Denique Seuerus aliquanto post annum Christi 395 excessit è viuis. Nam alioqui non potuisset Ædem Sancti Martini nomine ædificare, qui obiit eo anno. At Damasi schisma cum Vrsicino exarsit anno 367, quo vel Maximus, vel Seuerus ipse Sedem tenebat Neapolitanam. Quisnam igitur tunc Neapoli locus Vrsicino?

Celebrè fuisse Seueri cultū, etiã extra Neapolitanã diœcesim, colligo ex vetusto quodã Kalendario M. S. præfixo Psalterio cuidã Capuanæ ciuitatis, in quo hæc leguntur. *Pridiè Kal. Maij, Seueri Episcopi, & Confessoris.* Surrecti quoq; in eius honorem fuisse extructam cellam, seu ædiculã sacrã, colligitur ex Leone Ostiense lib. 1. c. 59. dũ ait, Ioannẽ Ducẽ XXVII Neapolis, eã concessisse Monachis Cassinensibus. Floruit is Dux anno Christi 933. Ex quo Leonis loco colligit Capacius lib. 1. pag. 161. & lib. 2. pag. 537 Duces Neapolitanos, aliquando etiam Surrento imperasse.

ADVEN-

A D V E N T V S S A N C T A E M E L A N I A E,

Ac aliorum trium Diuorum
Neapolim.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Quanta Neapolis felicitas fuit. Quandoquidem eodem anno, & die, illam, quatuor insignes nobilitate, & probitate Diui, non vnico tantum, sed iterato etiam hospitio beaurunt. Hi fuere Albina, & vir eius Anonymus: Melania præterea iunior, cum Piniano marito. Mitto inter hos recensere seniore Melaniam: quippe quam, eo tempore, Origenis erroribus infuscatam fuisse, Hieronymo teste scimus, & ingemiscimus. Porrò S. Melaniæ iunioris, eiusque viri Piniani Gesta, fusè describunt Palladius, & Metaphrastes. Ex his ego, & ex Paulini epist. X. atque ex Hieronymi Apologia, & epistolis aliquot, ea quæ in rem nostram faciunt, breuiter colligam.

Anno Christi CCCLXXII. Melania senior matrona nobilissima, Roma discessit, abiitque in Ægyptum primùm, deinde Hierosolymam, postquam Romæ, vt B. Hieronymus scribit, siccis oculis sepelisset virum suum, ac alios filios, vno tantum superstite, quem Præfecto Urbis educandum reliquit. Eadem post viginti quinque annorum peregrinationem (proh nefas!) imbuta iam à Didymo hæresibus Origenis, redit Romam. Specie quidem admonendæ neptis, Melaniæ iunioris, ne, quæ post nuptias, sæculo abrenunciare vellet, cuiquam malæ vitæ, & prauæ fidei, incauta adhæreret. Re vera autem, vt, vna cum Rufino, & Symmisticis suis, Origenis errores, nefario vaframento circumtectos, vulgatis *περι αρχων*, quos secum habebat, libris, Romanæ Ecclesiæ obtruderet. Anno igitur CCCXCVII. Cæsario, & Attico Coss. à Palæstina discedēs, ipsa licet sexagenaria, intra dierum viginti spacium, Romam peruenit. Sed antea, Neapolim Campaniæ appulsam, ibique à suis propinquis honorificè exceptam, his verbis S. Paulinus ab eo Nolæ inuisus, ad Seuerum scribit epist. 10. *Reliqua nunc eius Melaniæ negotia, ac tempora transibo: & hoc ipsum, quo remeans nauigauit, vt cursum ipsius amuler, transfretabo: quo citius sermonem meum, in eius ad nos aduentu exponendo determinem. In quo, magna Dei gratia spectator fui. Neapolim urbem, breui spatio à Nolana, qua degimus ciuitate distinctam, fortè distantem, aduecta est. Vbi filiarum, nepotumque occursum excepta, mox Nolam ad humilitatis nostræ hospitium festinauit, ditissimorum pignorum vallata comitatu. Vidimus gloriam Domini in illo matris, & filiarum itinere quidem vno, sed longè dispari vultu: macro illam, & vi- liore asellis burico sedentem, tota huius sæculi pompa, qua honorati, & opulenti poterat. Circumflui Senatores prosequerantur carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluribus, gemente Appia, atque fulgente. Sed splendoribus vanitatis, præfulgebat Christiana humilitatis gratia. Hæc, & alia Paulinus: ignorans certè,*

Caput Vigefimum quintum. 313

certè, eam per id tempus, sub magnæ sanctitatis fama, Origenis erroribus confouendis ftuduiſſe. Quam tamen ex congreſſu cum Auguſtino in Africa, & cum Hieronymo in Oriente, (vt ille epift. 225. hic epift. 79. aſſerunt) ad extremum reſipuiſſe, & piè in Fide Catholica deceſſiſſe, valdè probabile faciunt laudes, quibus idem Paulinus, nec non & Auguſtinus, eam etiam mortuam exornarunt.

Cœterum filios, nepotesque Melaniæ ſeniori occurrentes, quos hic dicit Paulinus, Albinam nurum, Melaniam neptem, & huius virum Pinianum, atque Anonymum eius filium intello. Probabile quoque videtur, etiam alios quosdam illi ſanguine coniunctos ad fuiſſe. Voluſianum ſcilicet, Melaniæ ſenioris filium, iunioris patrum: & aliquem fortasè alium. Nam plurali numero vtitur Paulinus, cum paulò inferiùs ſcribit. *Illi ſericati, & pro ſuo quique ſexu, togæ, aut ſtola ſoliti ſplendescere fuij, crasſam illam velut ſparſei ſtaminis Melaniæ ſenioris tunicam, & vile palliolum gaudebant manu tangere: & veſtimenta ſua velleribus, auro, & arte pretioſa, pedibus eius ſubſternebãt.* Et paulò ſuperius. *Illam, Melaniam, circumſlui ſenatores proſequebantur.* Ergo non vnus, aut duo tantum, ex eius genere Senatores, & Summates viri, ſed complures, Melaniæ poſt tot annorum circulos redeunti occurrerũt Neapoli, eamque Nolaſe proſequuti ſunt, ac poſtea Romaſe.

Verum, vtramque Melaniam, vna cum Albino, & Piniano, atque Anonymo Melaniæ ſenioris filio, Neapolim anno 408. remeaſſe, dicendum eſt. Quo videlicet tempore, Roma iterum diſceſſerunt, Siciliam, & Africã, ac denique Ieroſolymam petitori. Quas, & Neapoli expectare oportuit dies aliquot, donec Sicula, & Africana nauigatio pararetur. Solenne quippe erat ex Vrbe Orientem, aut Meridiem verſus nauigaturos, Neapolim petere, atque ex ſuo littore nauem ſoluere. Vt pluribus exemplis à nobis aliàs fuit probatum.

Ex Palladio lib. 8. cap. 19. præterea, liquet apertiffimè, ſanctos coniuges Pinianum, & Melaniam iuniorẽ, huiusque matrem Albinam, aliquando in noſtræ Campaniæ agris, quos hic fatiſſimos habebant, habitaſſe, religioſam vitam ducentes. Quod tamen, vnus Baronius negat anno 419. num. 120. *Habebat autem, inquit Palladius, ſecum quoque Melania matrem Albinam, que ſimiliter exerceſcit, & ſimiliter tuſus, ſeorſum diſpergit ſuas pecunias. Habitant itaque in agris, aliquando quidẽ Sicilia, aliquando verò Campania, cum Eunuchis quindecim, & virginibus, & ancillis. Similiter autem Pinianus quoque eius quondam maritus, nunc autem in opere virtutis adiutor vnanimis: qui exerceſcit cum triginta Monachis, & legit diuinas Scripturas, hortoque colendo eſt intentus, & congreſſionibus.*

Idem quoque Palladius, de agris, quos in Campania habebat Sancta Melania, ac de immenſis eius diuitijs, quas in uſum Eccleſiarum, & pauperum, ac ſine dubio, etiam earum quæ in his oris noſtris erant, diſtraxerat, ita ſcripſit. *Vgeſimo ergo ſuæ ætatis anno, mundo renunciat. Et primum quidem, omnia ſua ſerica ſuperhumeralia tegumenta, dedit altaribus. Reliqua autem ſerica indumenta, cum conſciſiſſet, res diuerſas fecit Eccleſiaſticas. Argentum autem, & aurum, cum credidiſſet cuiſdam Paulo Presbytero Monacho, id per mare miſit ad Orientem. Atque Aegypto quidẽ, & Thebaidi, decies mille nummos. Antiochia autem, & eius partibus, nummos decies mille, Palæſtina, nummos decies mille diſtribuit. Eccleſijs autem, que ſunt in Occidente, & Monaſterijs, et Xenodochijs, & omnibus egentibus, per ſeipſam ſuppeditauit, & ſuppeditat, his quadruplo plura. Liberauit*

314 Aduentus S. Melaniæ Neapolim.

rauit autem seruorum, qui uoluerunt, octa mille. Reliqui enim noluerunt, sed maluerunt manere cum fratre eius. Omnes autem possessiones, quas habuit in Hispania, & in Gallia, & in alijs ciuitatibus, cum uendisset, eas ad tres usque nummos distribuit. Quæ autem habebat in Sicilia, Campania & in Africa, sibi reliquit: ut sustentare posset Monasterijs, & egenis. Hæc est sapientia in primis religiosa, & qua maritum senilem susceperat, de pecuniæ materia Melaniæ iunioris. Hæc autem erat eius exercitatio. Post diem unicum comedebat: in principio autem post quinque: uariè ancillis suis seruiens: quas etiam secum una reddidit exercitatrices. Iam uerò ipsa quoque, multos ex suis cognatis duceus ad zelum diuinum, fecit ut similitè, atque ipsa, religiosè Deum colerent. Hæc est uita iuuenis Melaniæ per Dominum nostrum Iesum Christum. Hactenus ex Palladio lib.

8. Vit. Patr. Qui plura uolet, Metaphrasten
adeat apud Surium tom. VI. Lip-
peolum, cæterosque
Sanctorum
Patrum Biographos.

CAR:

315

CARTHAGINIENSIVM CONFESSORVM

Neapolim appulsio.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Quæ omnibus Catholicis in VVandalica persecutione cruciatis communia sunt, primum explanabimus: deinde quæ singulis propria.

Sect. I. VVandalica persecutionis initium, & eiectionum numerus.

Sect. II. Quando Sancti Confessores in Campaniam peruenierint: & quanam loca infederint.

Sect. III. De Sanctis Quoduultdeo, & Habetdeum.

Sect. IV. De S. Gaudio Episcopo Bythinensi, & Gelasio Papa.

VVandalica persecutionis initium, & eiectionum numerus.

Sect. I.

Historiam huius persecutionis complexus est Sanctus Victor Vicensis Episcopus, in Fastis Ecclesiasticis collocatus die 23. Augusti. Scripsit autem anno Christi 487. feruente adhuc persecutione, qua & ipse sublatus creditur. Cuius initium ex Baronio Notis ad diem 28. Octobris, figendum est ad annum Christi 439. Qui subdit, circa annum 440. Sanctos Episcopos claruisse confessione: utpote qui maluerint ex Africa eijci, quam impietati cedere. Sed Prosper in Chronico statuit initium persecutionis, & eiectionis Episcoporum, anno Christi 437. Aetio, & Sigiulto Coss. Nimirum, biennio ante captam Carthaginem, quæ capta est, eodem Prospero teste, anno Christi 487. Theodosio 17. & Festo Coss.

Impij consilij, exponendi SS. Confessores fractis nauibus, atque certo naufragio, auctor fuit quidam Aristodemus nomine: seu, ut alij Codd. habent, Adamantius, qui in vita S. Castrensis sic Tyrannos affatur. *Hos si ignis cremauerit, puluis, qui ex eis remanserit, terram maculabit. Si verò gladius extinxerit, cruor eorum quocumque in rure ceciderit inficiet. Nunc etgo consilij meis acquiescite, & huius secte hi, qui tantum existunt auctores, ut etiam Imperatorum animos ad iracundiam prouocent, ita funditus perdere studeamus, ut nec vestigium eorum in terra inueniatur. Sint in partum marinis belluis: & tumulus eorum impuletur profundum abyssi. Comparetur vetustissima nauis, quæ non solum nauigantibus utilitatem non habeat, verum etiam nec exiguam partem, ex qua compacta desineantur tabule bitumen retineat: in qua nec aliqua pars solaminis inueniatur, abiectis tropis, ei antennis, omni solatio viduata clauorum: sic fiet ut vix per pauciora spatia æquoris*

R r 2

ambu-

316 Carthag. Confess. Neapolim appulsio

ambulantes, à pelagi absorbeantur faucibus. Sed impij consilij mercedem accipit, non multo post vindicem Dei manum sentiens, membris scilicet omnibus contractus, redditusque gibbosus, ita vt toto incuruus corpore, terræ velut inhæreret. Beatrice quoque eius vxore, altero pressa languore. Vtriusque autem morbi, tunc vis desæuijt, cum ipse perquisito per Orbem Castrense, qui vnus fuerat ex exterribus, atque ad eius pedes prouolutus, sibi, & vxori absentis, media Episcopi oratione sanitatem impetrauit.

Fuisse eiektorum numerum ferè innumerum, suadet primo Beda, qui in suo Martyrologio, teste Molano, Notis ad diem 28 Nouembris, alios fuisse hoc tempore exilio multatos tradit, & nomina prodit: quæ nimirum sût, *Valerianus, Vrbanus, Crescēs, Habetdeū, Eustachius, Cresconius, Crescētianus, Felix, Hortalanus, & Florentianus*. Ad hæc, Clerus omnis Carthaginensis, Episcopum suum Quoduultdeum secutus est: idque ex magna eius in omnes Episcopos Africæ auctoritate. Nihil enim eo inconsulto ipsis facere licebat, ex Canone 20. Concil. Africani. Quantus autem esset numerus Cleri Carthaginensis, docet Victor lib. 3. cum de Eugenio agit. *Tunc etiam Eugenia Pastare, iam in exilia constituto, vniuersus Clerus Ecclesia Carthaginis cede, inediaque maceratus, ferè quingenti, vel amplius: inter quos quamplurimi erant Lectores infantuli: qui gaudentes in Domino procul exilia traduntur*. Anonymus autem Scriptor vitæ S. Castrensis, quamuis duodecim tantum nominet, nempe *Rossum, Secundinum, Priscum, Heracium, Benignum*, (quem fortè quod binomius esset, Adiutorem appellat Martyrol. Roman. Kal. Septembris) *Elpidium, Marcum, Agrestum, Cantonem, Vindemium, Castrensem, & Tammarum*. Subdit tamen: *Repente supernauisse innumeram multitudinem Chriſticolarum*. Consonat Victor. *Senatorum, atque honoratorum multitudinem, prima exilio crudeli contriuit*. Tanta ergo eorum fuit multitudo, vt vna eos nauis, qua duodecim illi Præfules impositi fuerant non caperet, ac proinde alias etiam *fractas naues* Beati Christi Confessores repleuerint.

Quando Neapolim aduenerint, & quam loca infederint.

Seçt. II.

Maius cum mensis impleteret à Kalendis, inquit Scriptor vitæ S. Castrensis, *peruenerunt in Campano littore*. Felicissimum ergo Ver, frequens illa Sanctorum turma Neapoli nostræ, & Campaniæ atulit. Idque contigisse reor anno salutis 437. vel 438. cum scilicet Nostrianus Neapolim Episcopus regeret.

Vniuersè quamplurimos à Geiserico in Italiæ Prouincijs fuisse crudelissimè vexatos, testatur Victor extremo libri primi. *Qua verò in Hispania, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutijs, Lucania, Epiro, vel Hellada gesserit, melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter, lugenda narrabunt*. Vbi aduerto, in ea Prouinciarum enumeratione, haud fuisse Campaniam præteritam: nomine enim Apuliæ comprehensa videtur, cuius fines adeo longè lateque producuntur apud quosdam Scriptores, vt & partem Samnij, & Campaniam totam comprehenderit. Sic Martyrologium Romanum ponit Orthonam Pelignorum populorum ciuitatem in Apulia. Sic Gulielm. Maleburiens. lib. 3. de Regibus Angliæ, *Gustmundus*, inquit, *Episcopus Auerſanus Apuliæ*. Quid hisce Confessoribus in tam diuersas partes abactis acciderit, nescimus.

Noſtri

Caput Vigefimum fextum. 3.17

Noftri certè *peruenerunt in Campano littore*, ait Biographus Sancti Caftrenfis, & Neapolis intelligenda eft, iuxta Romanum Martyrologium VII & V Kal. Nouembris, & Victorem Vticenfem, cuius hæc funt verba lib. I. *Quos Dominus miferatione bonitatis fuæ, proſpera navigatione Neapolim Campaniæ perducere dignatus eſt ciuitatem*. Et Scriptor ille Anonymus, qui nulla facta Neapolitani littoris mentione, duodecim illos Diuos, ad loca quemque propria, quæ Chriſtus illis ſtatuit pro ſalute credentium, & ſignatè D. Caſtrenſem Sueſſam perueniſſe ait, non de primo nauis appulſu, cum videlicet Neapolitanum littus tenuerunt, iſta dixiſſe cenſendus eſt, ſed de diſtributione inter eos diuinitus poſtea facta variorum Campaniæ Oppidorum. Idque proſecto ſignificare videtur, cum paulò poſt ſubdit, *exinde*, hoc eſt, ex littore vbi primum appulſi fuerant, *perrexerunt ad loca propria, quæ illis Chriſtus ſtatuit pro ſalute credentium*. De Beato Caſtrenſe, & alijs per Campaniæ loca diſperſis loquens. Nam quod ad Quoduultdeum, & Gaudioſum attinet, iſti Neapoli manſerunt, hicque domicilium fixerunt.

In Michaelis Monachi ſententiam non ab eo, exiſtimantis, omnes illos duodecim, quorum S. Caſtrenſis meminit, Episcopos fuiſſe. Refragatur enim Romanum Martyrologium, cum Victore, dum tradunt illos è Clero Carthaginenſi fuiſſe. Neque dicendi ſunt poſt expulſionem ea dignitate fuiſſe inſignitos: quippe cum non eſſent eo tempore, tam inſignia Oppida, quæ poſſent Episcopum promereri. Neque traditio vlla ſit, vnde elici poſſit, Acerriſ, Caluio, aut cæteris finitimis locis, aliquem ex his datum Episcopum. Porrò honorifica illa nomina, quæ uſurpat Caſtrenſis, poſſunt etiã Diaconibus, & Presbyteris pro Catholica Fide ſede ſua pulſis conuenire. Cæterum Sanctos illos, vel ſolitudinis amore, vel plebi Dei in fide nutriendæ, peculiaria aliqua loca ſibi ſelegiſſe, eaque beneficijs cumulafſe, quæ poſtea eorum quoque lipſanis fortafſe fuerunt dotata, ſuadet frequens Pagorum ab ipſis Nomenclatio. Capuæ enim, & tertio à Neapoli milliario, pagi ſunt nomine *Sancti Secundini*, appellati: vulgò, *Secundigliano*. Inter pagos Auerſæ, eſt Sanctus *Adiuſor*, corruptè *S. Aitoro*, *S. Priſcus* pagus eſt Capuæ, ſunt & alij alibi. Sic Tiberius Capreis, duodecim villas duodecim Deorum nominibus honeſtauit. Tacit. lib. 4. Annal. Et plura ſuppēt exēpla ſacra in Gallia, & Germania.

De SS. Caſtrenſi, Quoduultdeo, & Habetdeum. Sect. III.

Vitam S. Caſtrenſis carminè conſcripiſſe Laurentium Monachum Caſſinenſem, ex Petro Diacono, lib. de Viris illuſtr. Mon. Caſſinenſ. cap. 6. refert Baronius 2. Februarij. At nos, Ioannis Altemaniae Calabri diligentia illam habemus. Multa ille præfatus eſt ad Ludouicum de Torres Montis Regalis Archiepiscopum, poſtea S. R. E. Cardinalem, eo tempore, quo Sacellum magnifici operis exornauerat, in quo corpus illius honorificè condiderat, eccleſiaſticaque ſuppellectile inſtruxerat, atque Indulgentias Apoſtolica auctoritate concedi curauerat. Ex antiquiſſimis autem membranis eam edidit, quamquam mendosè ob Codicum inopiam, malens vtrumque illam ſciri, quam penitus ignorari.

Porrò Anonymus vitæ huius Auctor, quam Baronius legit (fortè ex Codice

318 Carthag. Confess. Neapolim appulsio

Codice Capuano, in quo eam haberi scripsit Michael Monachus, qui & Scholijs eam illustravit) videtur nisi fallor fuisse Synchronos penè ipsi Beato Castrensi. Nam longiusculè à fine profiteretur se, quæ de B. Episcopi admirabili luce dixit, qua diuinitus perfusus est, paulò ante obitum audiuisset, à quibusdam Sacerdotibus, qui digni huic reuelationi interfuisse creduntur. Quo circa adduci haud possum, vt credam, adeo antiquum Scriptorem, in consignandis sui penè temporis Imperatoribus, tam crasse hallucinatum, vt pro Genserico, vel Hunnerico Vandalorum Regibus, Valentem, & Valentinianum obruderet. Abeo equidem in Baronij sententiâ, cui & Monachus subscripsit, arbitrantis Castrensem, aliosque eius Socios, non ad Valentem, qui Orienti solummodo præfuit, neque ad Valentinianum eius fratrem, qui tamen Occidentem, & Africam rexit, Catholicus tamen fuit, & nullam neque in Africa, neque vsquam alibi in Catholicos persecutionem mouit, pertinere. Atque adeo manifestum, & immane metacônismûs, non Auctori vitæ huius ego tribuerim, sed alteri cuiuspiam sciolo, caput equinum humano corpori ineptè iungenti. Et verò, qui veteres de Sanctis historias legere solent, non rarò eiusmodi malè factos centones, si oculati fuerint animaduertent. Patet autem hoc vitæ initium exemptile esse, & nullo orationis damno tolli posse. Adempta itaque insulsa, & aliena isagogæ illa, quæ vsque ad illa verba, *Horum itaque* protenditur, & mutato Imperatorum in Regum, siue Principum vocabulo, vel etiam non mutato, tota planè historia sine vlla salebra *auspicijs* excurreret. Neque verò eruditum Lectorem, pluralis Regum numerus morari debet. Scier enim ex Possidio Calamensi Episcopo in vita D. Augustini, non solum Vandalorum, sed etiam Alanorum, atque Gothorum exercitus ex Hispania in Africam irrupisse. Quocirca vel harum gentium Reges, vel certè, Duces Imperatorum nomine Biographus iste significat. Et hæc de S. Castrensi.

Quod attinet ad Sanctum Quoduultdeum, circa nomen eius, sciendû familiare esse Afris ex pluribus dictionibus sibi nomina componere. Sic dictus quidam *Spes in Deo* in Nouell. Iulian. Antecessor: *Seronatus, Cito natus*, leguntur apud Ennodium Ticinens. *Benesertuatus, & Habetdeum*, apud Binium Notis ad Concil. Sinueslan. tom. 1. fol. 185.

Huius tamè nomè effertur à Victore lib. 1. indeclinabile. *Episcopû Carthaginis Deo, & hominibus manifestû, nomine Quoduultdeus*. Sic Habetdeû lib. 3. *Alio autem nostro Episcopa Habetdeum similiter relegata*. At Augustinus, alijque non pauci, eiusmodi nomina declinare malunt: quos sequitur Martyrologium Romanum, in quo legitur diè 26. Octobris. *Eodem die Sancti Quoduultdei Episcopi Carthaginensis* Apud Italos etiam id nomen legitur in Epitaphio Sancti Victorini apud Baron. 15. Aprilis. *Iubente Deo Christo nostro, Sancto Martyri Victorino, Quoduultdeus de suo fecit*.

Meminit Quoduultdei Beda in Martyrologio 28. Octobris, & ante ipsum Augustinus. Fuit enim eius Cõdiaconus. Postea vterque Episcopus, ille Carthaginensis, hic Hipponensis. In epistola præfixa Operi Augustini contra Iulianum dudum reperto, atque Parisijs edito anno 1617. ex manuscript. Codd. studio Claudij Menardi, hæc epigraphæ præfigitur: *Domino sinceriter dilectissimo fratri, & Condiacono Quoduultdeo, Augustinus Episcopus*. Eius itidem vt & Gaudiosi meminit Petrus Damianus Opusc. 19. de abdicacione Episcopatus, quamquam inefficaciter. Hi enim nequaquam Episcopatu se abdicarunt, sed expulsi suis sedibus fuerunt. Diuersus autem hic noster

Quod-

Caput Vigefimum fextum. 319

Quoduultdeus est, ab eo, cuius meminit in vita S. Fulgentij Mapheus. Eius constantiam pluribus celebrat Victor lib. 1.

Obijt Quoduultdeus die 26. Octobris, vt est in Tabulis ecclesiasticis: anno 454, iuxta Capaciũ: qui tamẽ vnde id hauserit nescio: sepultusque est in cœmeterio, quod postea Sancti Gaudiosi fuit appellatum. Habuit in Episcopatu successorem Deogratias, vt ex Victore colligit Baronius ad diem 22. Martij. In vetusto quodam Calendario Ecclesiæ Neapolitanæ lego. *XIX. Februarij, Sancti Quoduuldei Patroni Neapolitani Episcopi.*

Quoduultdeo sociant aliqui *Habeideum*. Hunc fuisse Teudalensem Episcopum testatur Victor lib. 1. Neapolim eum appulsum, & hic sanctè defunctum, ac sepultum opinor. Nam in Æde Sanctæ Restitutæ hoc extat Epitaphium. *Hic requiescit in pace Sanctus Abbas Habeideum, positus VII. Idib. Maias. Anthemio III. Cos.* Puto sculptorem errasse in Consulatu Anthemij, & pro III reponendum esse II. Nam is Augustus nonnisi duos gessit Consulatus. Incidit vero secundus anno Christi 468. Illud tamen me ab opinione distrahit, quod Abbas hic vocetur. At verò cum Abbas Patrem significet, potest & is titulus etiam Episcopo tribui. Et quia alia exempla, tædet me exquirere, vnum, idque valde antiquum, & graue nunc profero ex liturgia S. Gregorij Nazianzeni pag. 44. *Memento Domine illorum, qui laborant in verbo veritatis, in reſtitudine: præſertim vero Patriarcha noſtri venerabilis Abba noſtri N.* hoc est, Patris noſtri Episcopi. Sic enim rò Abbas exponit Victorius Scialac Maronita eruditissimus, testaturque sic declaratum altero græco Codice. Verum cum aduentum exulum ponatur anno Christi 437, mirum est de annoſo isto sene, magnæque sanctitatis viro, tam altum silentium in ecclesiastica historia haberi. Aliorum ergo iudicia expectemus.

De Sancto Gaudio Episcopo Bythinensi, & Gelasio Papa. Sect. IV.

Fuisse Gaudioſi aduentum Neapolitanæ ciuitati proficuum, ostendit in primis ipsa sacratum reliquiarum per ipsius industriam, in eam adueſtio. Nam exulum exemplo, cariora, & pretioſiora ſecum deferre voluit. Fuisse autem vniuerſè omnium Africanorum Præſulum conſuetudinem, ex eâ regione abactorum, Sanctorum lipsana ſecum ferre, etiam de ijs, qui in Sardiniam relegati ſunt, ſcripſit Baronius Annal. 6. an. 504. his verbis. *Nobilitata eſt tunc planè Inſula illa, inter Beatas tunc verè communiãta, tot coronis Sanctorum Episcoporum, illuſtrium Cõfeſſorum, ditataque ſacris, & venerandis reliquijs, ab ipſis ſecum allatis, digna tantis vectoribus ſarcina.* At peculiariter, de his, qui Campaniæ ora attigerunt, idem tradit XXV Martij de Matrõna Virgine, & Martyre, & VI Octobris de Marcello, Caſto, Emilio, & Saturnino Martyribus. Suspicor idem poſſe dici de Sancto Satyriano Martyre fixo in Tabulis ecclesiasticis ad diem XVI Octobris, qui in eadem Geſericil perſecutione teſtimonium Chriſto dedit. Erat enim olim in Regione Nidi, Ædícula Sancti Satyriani nomine dicta, Cuius memoria, & cultus ad Altare maius Cathedralis Ecclesiæ poſtea fuit tranſlatus. Suspicor itaque, vel totum corpus, vel inſigniores reliquias huius Martyris ab exilibus confeſſoribus huc fuiſſe allatas. Si tamen eius confeſſio ante ho-

rum

320 Carthag. Confess. Neapolim appulsio

rum exilium contigit. Mirandum itaque non est, sub antiquis altaribus Ædicularum sacrarum Neapolis, multoties repertos fuisse vrceos rubro sanguine, id est exiccato Martyrum cruore plenos: ut in altari Sancti Iohannis ad Portam, & Sanctæ Mariæ Vervecælum ad Sedile Capuanum, atque alibi.

Verum pretiosum Protomartyris Stephani cruorem, à Gaudioso huc fuisse aduectum, constans est omnium opinio, traditione, & veteribus monumentis roborata: cui subscribit Baronius Notis ad diem 3. Augusti. Eius porrò venerandas reliquias, primus omnium ad oras Occidentales detulit Orosius Presbyter Hispanus, per ea tempora in Hierosolymam peregrinatus. Deperdita postmodum eorum memoria, Luciano Presbytero diuinitus reuelatæ sunt, ut ipsius litteræ testificatæ sunt, adeo ut in ecclesiasticis Fastis eiusmodi factum sit consignatum. Neapoli autem alterius Luciani industria detectus fuit. Res ad hunc modum contigit. Anno 1561. cum Altare Gualandæ familiæ dirueretur in ea Sancti Gaudiosi Ecclesia, in altera vrnarum sub eo repertarum, phiala erat vitrea, sanguinis, ut videbatur, plena: cuiusnam autem Martyris esset, nullo extante scripto, ignorabatur. Tunc Canonicus Neapolitanus Lucianus nomine, qui ad reliquiarum veritatem indagandam cum Archiepiscopo Surrentino Neapolitano Vicario, alijsque Canonicis aderat, manu phialam apprehendens, non absque interno impulsu exclamare cepit. *Videò caelos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei.* Visusque est sanguis ebullire, & liquefcere: quo signo compertum est, Stephani esse sanguinem, cuius ea fuere verba, dum lapidaretur à Iudæis. Illud porrò liquefcientiæ miraculum, perseverat adhuc toti ciuitati conspicuum.

Ædificauit præterea Neapoli Gaudiosus Monasterium, in loco olim dicto Caput trij, fortè quod ad Septentrionem is collis positus sit. Putant aliqui Monasterium hoc, primo à Gaudioso, postea ab Agnello, deinde à Virginibus inhabitatum fuisse, dictumque Monasterium Gaudiosi à primo eius fundatore. At quia Ioannes Diaconus, & Ammiratus in Grimoaldo tertio Duce Beneuenti dicunt, à Stephano Episcopo constructum esse Monasterium Sancti Gaudiosi, ideo rectius putauerim posse dici, Monasterium quod Gaudiosus ædificauit, & postea Agnellus Abbas Monachorum rexit, non fuisse illud, quod nunc Sancti Gaudiosi dicitur, sed, quod S. Agnelli. Firmaturque hæc opinio, nam in hoc quidem, non in illo Monialium erat, estque Imago, seu Sacellum Sanctæ Mariæ intercede pro nobis.

Obijt Gaudiosus anno Christi 453, ut Capacius colligit ex Indi. VI sepulcro eius inscripta, cæteris ob vetustatem penè diminutis characteribus. Sepultusque est in cæmeterio subterraneo, super quod nuper Ecclesia Sanctæ Mariæ Sanitatis erecta est. Inde postea ad Ecclesiam sui nominis sacra eius pignora translata fuerunt.

Extabat olim Missa Sancti Gaudiosi, Oliuerij. Cardinalis Carrafæ, seu Alexandri eius nepotis iussu edita, in paginis expansis anno 1469. exculis.

Gelasium, cum his quoque Sanctis exulibus nonnulli coniungunt. Ij sunt Io. de Nigraualle Bibliothecarius Apostolicus, in Catalogo Sanctorum Ordinis Canonicorum Regularium, & Augustinus Ticinensis lib. de Christianarum Religionum primordijs cap. 1. Nam volunt eum in Æde S. Iohannis maioris Institutum Canonicorum Regularium disseminasse. In-
de su-

Caput Vigefimum fextum. 321

de fupernè infpiratum, Romam petijffe, ibique Petri fuccefforem creatum fuiffe. Addunt Monumenta Ecclefiarum Apuliæ, & præcipuè vita S. Laurentij Epifcopi Sipontini M. S. & S. Rogerij Epifcopi Cannenfis, cum anno Pontificatus fui fecundo, Crypta Gargani Montis illuftri D. Michaelis Archangeli Apparitione decorata fuiffet, illam ipfum adijffe, eaque occasione rurfus Neapolim inuiffet: deinde Baroliſ Eccleſiam S. Andreae confe- craffe, rogatu S. Sabini Canufini Epifcopi.

Vtrumque tamen dubiæ mihi fidei redditur. Et quidem, quamquam non fim nefcius, Gelafium natione Afrum fuiffe: tamen cum ipſemet epift. X. ad Anaſtaſium Imperatorem, ſe ciuem Romanum natum vocet, colligitur, faltem diuturnum eius incolatum, & fortè à pueritia, Romæ fuiffe. Dices, etiam Paulus Tarſenſis, ſe ciuem Romanum natum gloriatur. Act. 22. Benè, ſed cum Gelafius ab Anaſtaſio, & cæteris Vitarum Pontificum Scrip- toribus, dicatur filius Valerij, ſignum eſt, patrem quoque ipſius, Romam incoluiſſe, ibique fuiffe cunctis cognitum. Non ergo cum Sanctis exulibus Neapolim Gelafius aduenit.

De accessu verò ipſius ad Gargani Montis cryptam, cum ea Michaelis Archangeli Apparitio inciderit in ſecundum ſui Pontificatus annum, qui fuit annus Chriſti 493, mirum eſt Pontificis ex Vrbe diſceſſum, atque ad Sacrum Mōtem peregrinationē, à nullo eorū temporum Scriptore, neque ab ijs, qui poſtea Pontificum Vitas ſcripſerunt, litteris fuiffe mandata. Accedit, illum circa id temporis, cogendo Romæ Concilio ſeptuaginta Epifcoporum fuiffe intentum: & reliquo vſque ad ſui obitum, qui fuit quarto Pontificatus anno, mēſe octauo, die decima nona, incubuiſſe Pelagianis extirpandis, atque Chriſtianae Bibliothecæ expurgationi, cæ- terisque pro Eccleſiæ reformatione ſanctionibus, ob quos egregios la- bores in Faſtis eccleſiaſticis collocatus eſt, ad diem nonum Fe-

bruarij. Habeant itaque Apuli ſuas tradi-
tiones. Nobis ipſa facti diſſonan-
tia, & veterum Scrip-
torum
ſilentium, ſatis
ſunt.

DE
S. NOSTRIANO
EPISCOPO.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Auca de Nostriano nobis antiquitas reliquit. Quod vnum habemus, præcipuum certè est. Nimirum, turbarū tempore illum Neapolitanam Ecclesiam rexisse. Quandoquidem, Pelagij tunc & Iuliani falsa dogmata Catholicos vexabant. Digerit bellum contra Dei gratiam ab ipsis excitatum ex Baronij Annalibus, Claudius Menardus Notis ad Augustinum contra Pelagium in annos singulos à 415 ad vsque 444, in quo Nostrianus sedisse dicitur, & vltra. Testis est S. Prosper lib. de prædicationib. dimid. temporis cap. 6. tentatam à Pelagianis Campaniam, huc è Sicilia, vt reor, aduentantibus. Siquidem ipsi vt occulti degerent, & errores suos clam disseminarent, duas Insulas ante hanc Nostriani ætatem, videlicet anno 410 elegerunt, Rhodum in Oriente, & Siciliam in Occidente. Nisi potius velimus dicere, ab ipsomet Pelagio, venena suæ hæreseos fuisse in Campaniam clam inspersa, ijs maximè diebus, quibus *Nola* apud Paulinum aliosque fuit. Vt cūq; res se habuerit, illud certū est, infecisse eam Prouinciam Pelagianos, sed leuiter, præterquam certis quibusdam locis, quæ Iulianus ille perfidus, eo veneno profundius imbuir.

Pugnauere armato calamō pro Dei gratia Prosper, & alij. Sudauit quoque Nostriani diligentia, pro grege suo in Catholica fide firmando. Cuius zelus in fratrem quoque manauit. Vti enim in Historia S. Ianuarij diximus cap. 20. sect. 6. cum de Sosio ageremus, ex Prosperi testimonio, ab hoc germano Nostriani, & Horio Presbytero, alijsque Clericis Ecclesiæ Neapolitanæ, tentus, & coercitus fuit quidam Florus, qui Sancti Sosij sibi sanctitatem assumebat.

De Nostriano Ioannes Diaconus. *Hic fecit balnea in vrbe, & alia in gyro ædificia. qui vsque hodie Nostriani balneus dicitur.* Fuisse sumptuosa ædificia, suadet nomen eius ædificijs, & Plateæ datus: nam de Platea Nostriana, frequens est mentio in antiquis Ecclesiarum Neapolis monumentis. Dices, cuiusnam vsui balnea extruxit, suine analiorum? Certè non fuisse insolens viris alioqui Sanctis balnea adire, ipsum B. Io. Euangelistæ factum, comprobatur, balneum ingressi, indeque egressi, vt Cherintum ibi lauaturum aduertit. Legendus quoque Tertullian. Apologet. cap. 42. & Clem. Alex. Pædagog. lib. 3. cap. 9. Potius autem existimo, aliorum beneficio id eum fecisse. Suadet hoc Nostriana Regionis nomenclatio, quasi quod cuncta aliorum vsui fuerint dicata: alioquin enim, si proprio, sat fuisset, illa in privato domus suæ loco construere.

Obijt tandem postquam decem, ac septem annos sedisset, & bonis operibus

Caput Vigefimum feptimum. 323

vibus agens, ait Diaconus, in Domino requieuit, & feptultus eſt in Eccleſia Beati Gaudioli Chriſti Confeſſoris foris urbem euntibus ad Sanctum Ianuarium Martyrem, in porticu ſita. At poſt Io. Diaconi ætatem, in Regionem Noſtrianam, tranſlatum fuiſſe corpus eius, & propriè ad Eccleſiam Sancti Ianuarij ad Diaconiam, ipſa eius reſectio Auguſto menſe anni 1612. Octauio Cardinale Aquaiua Neapolitano Archiepiſcopo demonſtrauit. Cum autem ſignatè quo die ipſe obiſſet ignoraretur, ad ſextumdecimum Auguſti, quando inuenta ſunt ſacra pignora fixus eſt. Sic Galeſinus VII. Id. Ianuar. teſta-

tur de SS. Beniamino, & Maximo Martyribus: quorum cum natalis dies ignoraretur, agi eorum feſtum cæpit eo die

quo inuenta fuere eorum corpora. In Ro-

mano quoque Martyrologio feſ-

tum S. Danielis Mar-

tyris, tertio

Ianuarij, eſt feſtum Inventionis eius.

Vide Notas Baronij.

D E
SS. POMPONIO
 EPISCOPO;
 ET
CANDIDA IUNIORE.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Enus Sancti Pomponij asserunt nonnulli fuisse è gente Mercuria . Dicitur enim in Inscriptione lapidis priuilegiati præ foribus Templi Sanctæ Mariæ Maioris extantis, ipsum fuisse Ioanni II. consanguinitate iunctum: qui Pontifex ab omnibus statuitur, gente Mercuria prognatus . Vide Baron. ann. Christi 531. Quod si verum est , cogemur dicere , Pomponium ortu Romanum fuisse, non Neapolitanum. Ioannes enim, Romanus fuit, filius Proiecti, è Regione de Cœlio monte. Verum cum lapis ille aliqua improbabilia contineat, salua indulgentiæ veritate ; fides sit quoad cœtera , penes eius Inscrip-torem .

Quamquam verò eius profapia sit nobis ignota, certè radians virtutù ipsius splendor , longè illum reddidit illustriorem . Testatur hoc, Sacrorù eius pignorum sub Altari collocatio . Liquor præterea, qui ex eis scatebat, vtique ex foramine colligitur adhuc extante in arca vnde manabat. Crebra per ipsum edita miracula. Ac denique, Faistorum, Ecclesiasticorum testimonium. *Prid. Id. Maij Neapoli in Căpania Sancti Pomponij Episcopi. & Confessoris .*

De ipso Ioannes Diaconus. *Hic fecit Basilicam intra Urbem Neapolim ad nomen Sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, quæ dicitur Ecclesia maioris, grădi opere constructam.* Maiorem dictam arbitror, vel comparatione aliarum ædicularum , puta Sanctæ Mariæ de Principio , Sanctæ Mariæ de Septimo cælo, & aliarum. Vel quod hic coleretur Virgo θεοτόκος, non χριστοτόκος tantum . Hoc est, Dei, non Christi tantum mater : iuxta sacrosancti Ephesini Concilij Decreta.

Erigendæ huius Basilicæ occasio ex vulgi fama, ab Engenio asseritur fuisse, Dæmoniacy cuiusdam spectri, Pomponij oratione, ac Beatæ Virginis reuelatione expulsionem: quod ibi, in porci speciem grunnitu suo cunctos terrefaciendo se visendum prebebat . Quasi quod Deipara monuerit in somnis Pomponium , vt, quo loci, cærulei coloris pannum inuenisset, ibi ecclesiam sibi dicaret: eoque modo spectrum illud abactum fuisse. Additque Engenius, in eiusce rei memoriam, spectaculum à Rusticis Neapolitanis,

Caput Vigefimum octauum. 325

nis, in singulos annos datum, vt in maiori Ecclesia, porculam è supremo tectorum fastigio, in rapaces infernè degentium manus proijcerent: simulantes Dæmonem proijcere, & conculcare. Eaque etiam de causa in Turri Campanaria eius Basilicæ, ad hunc vsque diem, porculam videri exculptâ. Aniles, vt existimo, fabellæ, & lepidum inuentum, fouendo ludicro illo porculæ spectaculo, quod postea tanquam ridiculum, Templique venerationi, & maiestati indecens, merito sublatum fuit. Ego certè miror valdè cur tanti beneficij, nulla apud antiquos scriptores extet memoria. At neque in picturis, quæ quandoque historiæ subeunt munus. Iulianæ nostræ, diabolum appingimus, quem sub humana effigie ipsa catenauit. Margaritæ, Draconem, quem trucidauit. Georgio puellam, siuè veram, siuè figuralem, quam liberauit. Et alijs Diuis alia. Poterat ergò Antiquitas, & Pomponio porculam subijcere. Aut ipsi Deiparæ, vt ab alijs, hanc eius discriminarent figuram. Nec me mouet porcula illa Turri Capaniæ insculpta. Tum quod hæc recentior sit tēporibus Pomponij, neq; alibi id animal inspiciatur. Tum etiam quod casu illam ibi affixam putem, sicut & casu aliæ ibi sunt marmorea fragmenta, vt intuenti patet. Quod si velit quis, ex industria, & non casu ibi fuisse insculptam, Respondebo, in odium Iudæorum Neapoli tunc degentium, qui suillam carnem abominantur, ibi, hoc est, in loco sacro Christianorum fuisse exculptam. Habeo quidem exempla, quæ profero ex Simone Maiolo Tract. de Iudæorum perfidia fol. 814. de suis statuis in Templis Vuitēbergæ celeberrimæ Saxoniz Vrbis, Magdeburgi, & alibi: in odium scilicet Rabinorum.

Huius item Ecclesiæ Dedicatio, Romano Pontifici tribuitur, & iure quidem. Nam, vt doctè admonet Baron. tom. 8. an. 591. & 598. ex epistolis Gelasij, & Gregorij PP. nulli Episcopo licuit Ecclesias inconsulto Romano Pontifice dedicare. Pomponius autem non facultate solum Pontificis sibi consuluit, sed etiam præsentia. Sed cuiam Pontifici tribuenda est? Ioanni secundo, ait litteratus ille lapis. Intolerando certè errore. Is enim, nunquam legitur Roma discessisse, nisi antequam esset Pontifex: nempe, cū Diaconus Romanæ Ecclesiæ Constantinopolim petijt apocrisarius Papæ: vt notat Manlius de præstantia Basilicæ Vaticanæ man. scr. apud nos, fol. 9. Ad hæc, vixit Pomponius, vti Io. Diaconus asserit, *temporibus Hormisdæ Pape, & Ioannis, Felicis, & Bonifacij Beatorum Apostolicorum: nec non & Anastasij, & Iustini Imperatorum.* Atqui, non Ioannes secundus, sed primus successit Hormisdæ: ergo ab hoc dicendum est fuisse ecclesiam dicatam. Tertium enim Ioannem, nullo negotio excludimus: licet enim Neapolim aduenerit, occasione placandi Narsetis, diu tamen post Episcopi nostri tempora, fuit. Dicata ergo fuit à primo Ioanne, circiter Christi annum 525. Pontificatus sui secundo. Quando scilicet, Theodorici Regis iussu, ipse coactus Constantinopolim petere, Neapoli transijt cum Cardinalium, & Episcoporum, vt credibile est, comitatu. Quibus adiungendi sunt quatuor illi Senatores, Importunus, Theodorus, Agapitus, Exconsules, & Agapitus aliter Senator, & Patricius. Nam de Boetio, & Symmacho eius genero, res est dubia, cum nonnulli, eorum necem à Theodorico perpetratam ponant, dum Ioannes Constantinopoli ageret: Alij vero, dum Rauennæ in carcere detineretur.

Hic Ioannes è Rauennate carcere Epistolam scripsit ad Episcopos Italiæ, quæ extat tom. 2. Conciliorum, & tom. 1. epistolar. Pontifical. ijs cō-

tra

326 De SS. Pompon. Epif. & Candida iun.

tra Theodoricum pro Catholicæ fidei defensione roborandis . Ad Pomponij ætatem eam spectare dicendum est: cum scripta sit anno Christi 526. Pomponius autem ad vsque Iustini tempora Præfulatum suum deduxit, qui imperavit ab anno 518, vsque ad annū 527. Eum autem vigili cura insudasse, gregi suo contra Theodoricum Arianum Hexacionitam firmando, credendum est: cum præsertim Theodoricus Neapoli tunc dominaretur: vbi & statua illi erecta erat, quæ postea in mortis suæ præsagium corruit, teste Capacio, forte ex Procopio, lib. 1. Histor. Neapol. fol. 295.

Tandem fuisse hanc Basilicam in magna olim veneratione, ex oblati ingentis pretij muneribus à principibus viris colligitur. Quorum inter mortua memoria, vtcumque reuiuiscit ex vetustis aliquot scripturis publica auctoritate exaratis. Dionysius enim Sarnësis, Iudex, & Notarius Apostolicus, in actis Visitationis à Nicolao Archiepiscopo Neapolitano anno Christi 1423 ritè celebratis, sic scripsit. *Margarita Neapolis Regina, Basilica Sanctæ Mariæ Maioris Thuribula aliquot donauit. Rex item Ladislaus, duo argentea candelabra, & Crucem, cum inserta Crucis ipsius partícula, quam inclÿta Maria Sueua, Federici Augusti soror, sibi dono dederat. Præterea Ioanna Regina huius nominis secunda, atque N. Ducissa Suevæ, duas plumbeas vestes eidem Basilica obtulerunt, singula singulas.* Hanc Basilicam incolunt nunc Religiosissimi Patres Clerici Minores.

Hæc de Sancto Pomponio Episcopo .

Non post longa temporum spacia, nempe anno Christi DXC Gregorij Magni Papæ anno primo, & Mauricij Imperatoris VII Candida Iunior, nobili prosapia, & insigni pietate clarissima, patriam Neapolim sanctorum operum luce nobilitauit.

Fuisse eam nobili stirpe prognatam, Læctionarium de Vita, & Miraculis eius manifestè tradit. Nam Lect. 1. vocat eam, *Mulierem ex nobili prosapia ortam*: & Lect. 2. *Matronam*. Fuisse autem ex antiquissima, & nobilissima familia Brancatia, traditio est. Quæ si vera est, his coniecturis fulciri potest. Quod in Ecclesia contigua regioni, in qua censenda sunt habuisse domicilia, qui ex ea erant familia, vnde postea in proximum Sedile Nidi ascripti fuere, sepulta sit. Quod primum à Candida ad cælum translata beneficium mortalibus exhibitum, in Philippum Brancatium paralyti laborantem fuerit collatum, vt habet Lect. 3. Læctionarij. Quod frequenter ex ea familia, Rectores fuerint Ecclesiæ Sancti Andree, in qua ipsa tumulata. Et quod Aloysius Brancatius anno 1370, domos aliquas coemerit ad Ecclesiæ illius bonum, certè pietatis ergo in gentilem suam ibi iacentem. Id nupera testatur Inscriptio in Sacello eius in Ecclesia Sancti Angeli ad Sedile Nidi, à Raynaldo Cardinale Brancacio circiter annum Domini 1384 erecta, adaucta postea nosocomio, anno 1426, quæ est huiusmodi. *Sacellum Sanctæ Candidæ Neapolitanæ ex familia Brancatia: quod Sacellum erectum fuit occasione officulorum ex eius corpore acceptorum.*

Fuit Candida coniugata, vixitque, præstati fide, & pietate, imperante Mauritio. Decessit quinquegenaria, filio, & coniuge superstibus, Prid. Non. Septembr. vti Ecclesiasticæ habent tabulæ, ann. 590.

Sepultaque fuit, vt iam dictum est, in Ecclesia Sancti Andree. Inscriptio sepulcralem eius habes apud Baron. tomo 9. anno Christi 715 occasione Theodimi Subdiaconi. In qua Ecclesia fuisse olim Monasterium Sacrarum Virginum asserit Engenius. Sed Ioannes Diaconus cui innitur,

Caput Vigefimum octauum. 327

tur, nihil de hac re. Id tantum habet, fuisse ibi Monasterium, quod *Cella noua* dicebatur. De monialibus autem nihil expressit.

Liquorem ex eius corpore aliquando manasse, indicat Lectionarium Lect. 3. his verbis. *Igitur post multa curricula temporum, quidam liqueor de eodem marmoreo sepulcro, in quo corpus eiusdem Beata Candida repositum fuerat, exibat, qualem Religiosi Christiani colligentes, loca dolentia, vel infirma, humanorum corporum, in nomine Domini ungebant, sanique fiebant à quocumque languore detinebantur.*

Crebra autem per eam patrata miracula, hisce verbis complectitur Lectionar. Lect. 6. *Licet cuncta, quæ Deus operari dignatus est propter merita famulae suæ Candida, in scriptura redigi nequeant, &c. Et in fine. Hac & multa alia Omnipotens Deus per merita famulae suæ Candida, dignatus est operari: atque puro mentis affectu eum dignè petentibus largiri, usque in presentem diem.*

D E

D E S. AGNELLO A B B A T E .

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Vitelaris nostræ Ciuitatis Agnelli vitam scripsisse dicitur Petrus Subdiaconus, qui vixit anno 890. Extat præterea liber miraculorum eius. Ac tandem Regius, & ex eo Bzouius tomø 1. Histor. Ecclesiast. anno 596, proluxius ille pro suo more intertextis concionibus, cõpendiosus iste, gesta ipsius nobis tradiderunt. Nos Genus ipsius, ac Vitæ Institutum inuestigabimus. Ac præterea eius cultum, & venerationem: cum priuatis, publicisque, ab eo acceptis beneficijs.

Pudericæ

Qui è *Garminiana* sunt familia nobiles Montani Sedilis, gloriantur gentilem habere Agnellum. At ego altius eius genus extollo. Quamquam enim Neapoli ipse ortus fuerit ex sterili matre Ioanna, Syracusis tamen in Sicilia oriundus fuit, atque ex D. Lucie Virginis, & Martyris familia. Scripsit hoc olim Regius, & nuper Octauius Caietanus in Idea Operis de Sãctis Sicilię. Quibus ego subijcio, Luciam ex Archimedis prosapia fuisse. Et hunc ex Regia Ieronis stirpe. David quippe Riualtius recens Operum Archimedis explanator, in Præfatione qua textit Archimedis vitam pagina secũda, tradit ex Ieronis prosapia genitũ Archimedẽ ex Plutarchi auctoritate in Marcello. Ex cuius Archimedis stirpe, Luciam. Quod testimonio Alexandri Basilopolis viri doctissimi, qui tunc parabat vitas aliquot Sãctorum ex vulgari græco idiomate in latinum vertere, confirmat. Ex quibus conficitur, Agnellum quoque ex Regia Ieronis stirpe fuisse prognatum.

Quoad verò vitę eius Institutum, Pennot. lib. 2. Chron. Canon. Regul. cap. 29. vult ipsum ex Canonicorum Regularium Ordine fuisse. Bzouius verò in Histor. secutus Regium, facit illum Ordinis D. Benedicti. A Trithemio fortè id hausit Regius, de quo plures Ordini suo ascribente, vide quę scripsit Baron. Annal. 6. an. 494. illis verbis. *Non facundis, sed sterilibus supponi aliena soboles, consuevit, & Tomcus in sua sacra Columba. At ego existimo illum Basiliani instituti Monachum fuisse. Decessit enim anno 590, vt ex eius sepulcri inscriptione patet. Præfuitque Abbas, ei Monasterio, quod à Gaudioso Bithinensi Episcopo erectum fuerat, qui Neapolim appulit anno 438, vt vidimus, decessitque anno 453, antequam Benedictus nasceretur. Porrò per ea, & posteriora tempora, multa Neapoli vigeabant Monasteria sub D. Basilij Regula. Nempe Gazarense in plaga maris. SS. Nicandri, & Marciani: S. Sebastiani: SS. Basilij, & Anastasij Perse in regione Amelia: S. Demetrii in regione Albina: S. Spiritus, seu Spiridionis: S. Gregorij Armeni in regione Nostriana: S. Marię de Agnone: S. Samonę: SS. Quiri-*

ci,

Caput Vigesimalnonum. 329

ei; & Iubittâ: & fortè alia. Nec potuit dici Monasteriũ S. Gaudiosi tam citò ad Benedictinum Ordinem translatum fuisse: id enim, vt in alijs quoque, sensim, & ferè post Agnelli tempora factum fuit. Licet etiam ex quadam pictura id coniectari. Anno 1630, Aprili mēse, cum in Ecclesia sub Agnelli inuocatione, paries quidam antiquissimis picturis ornatus detectus fuisset, eo accurri: iudicauique, pone illum fuisse vetustæ Ecclesiæ S. Agnelli in Vico frigido aram maximam. Id enim ostendebat icon Agnelli ad dexteram Deiparæ posita, & quæ ad Læuam, Myrensis Nicolai: contra procul dubio ponenda; si Agnellus non fuisset eius ædis Princeps Diuus, & vt Paulini verba vsurpem, *Dominadus*. In ea icone obseruauit pallium eius, coloris spadicei, non autem nigri: interiore tamen vestem, siue ea tunica esset, siue colobium, coloris nigri. Ex quibus certo arbitrari mihi licuit, Basilianum extitisse hunc nostrum Diuum, indutum, vt hodie Basiliani Orientales induti visuntur. Nam, siue eius genus spectemus, è Sicilia fuit, suo æuo Græcica: siue natale solum, Neapolis fuit, quæ non minus græcis vocabulis, & ritibus addicta fuisse perhibetur. Verustatem redolebant imagines, pictæ fortasse ante quingentos annos, videlicet, paulò post, Sancti Nicolai corpus è Lyciæ Metropoli Myra, Barium translatum.

In eo Monasterio, virtutum radijs explenduit Agnellus. Totus enim vitæ illius cursus, primordijs suis, ac nomini fuit consentaneus. In illis quippè, futuræ sãctitatis specimen, ac in Deiparâ deuotionis dedisse videtur: cfr viginti vix dierũ mæius, in cœnella illa ætatula, Virginẽ, cuius ope à sterili eductus fuerat, angelica salutatione salutare consuevit. Candorẽ autem vitæ ipsius, agni post eius mortem demonstrarunt: in visione illa, cuiusdam Monacho nomine Ioannẽ cui Romano facta. *Stabat enim*, inquit, vitæ ipsius ad quinque veterum Codicum veritatem composita, quæ apud nos extat M. S. *super aliam Sanctæ Dei genitricis Mariæ, veste indulus fulgida; quæ missarum solennia celebrans, stabat: autem, & quatuor Agni nix candidiores, tuxid quatuor cornua altaris, quasi obsequium Sanctæ prebentes*. In hoc etiam Monasterio obiit anno 596. XIX. Kal. Ianuar. postridie festi Sanctæ Lucie Virginis gentilis suæ.

Potè insignia eius beneficia erga Neapolitanam ciuitatem, eiusque ciues exhibita, narrat abundè liber miraculorum eius, qui multorum manibus teritur. Ob quæ, Patroni Neapolitani titulum promeritus creditur: sicuti in Actis Visitationis Ecclesiæ S. Agnelli an. 1418 celebratæ: & in Chronico Rogerij Pappansonij eodem anno scripto. Sed & ante hæc tempora patrociniũ illi prebitum fuisse, in insigni illa Sarracenorum victoria anno 788, indicat Capacius illis verbis lib. 1. fol. 133. *Anello in patrociniũ suscepto, insignia Neapolitana esse tributa*. Verum ipsemet Agnellus inuitasse videtur Neapolitanos, ad sui patrociniũ implorandum. Quandoquidem dum eius funus in Ecclesia curaretur, super eam, septem coelestes irides apparuerunt: super quas Beata Virgo eminebat: & pone illam, B. Agnellus manu super ciuitatem extensa, velut patrociniũ promittens. De exhibitio item patrociniũ, Tabulæ Ecclesiasticæ sic loquuntur: *Qui obsessam vobis sæpe visus est, crucis vexillo ab hostibus liberare*. Quocirca, aptari ipsi possunt, quæ Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 16. de S. Felice dixit. *Non enim solis beneficiorum effectibus, verum etiam ipsi dominum aspectibus, Confessorum apparuisse Felicem Agnellum; cuius, vel iniquitatis pie à se dilectis, cum è Barbaris, Sarracenis, Nola, Neapolis oppugnaretur, audierimus non in-*

certis rumoribus, sed testibus certis. Neque à pietate alienum est, Agnello nostro aptare carmina Ioannis Geometrae, quae ipse Hymn. 4. in Deiparam panxit, ex versione Federici Morelli Professoris, & Interpretis Regij, quae sunt huiusmodi.

Salus, qua qui facis, ut belli victoria datur

Fortibus erasgeris, manente virgine

Salus praesidium urbanum, Tu manibus habes

Arces, & caelestis opemque beneficis

Salus, qua qui tetras doles in virtute ceteras, Sarracenorum

Dum panas repetis, naufragumque sies.

Celebratam olim, Agnelli corporis, ad Ecclesiam, vbi nunc iacet, Translationem, elicio ex Calendario quodam antiquo Ecclesiae Neapolitanae Missali praefixo, apud me M. S. extante in pergameno: vbi die tertio Iunij habetur, *Translatio Sancti Agnelli.* De antiquiore tempore, testimonium non habeo. Id porro Calendarium, non ante Innocentium IV. scriptum, existimo, cum in eo legatur, Gregorio, & Hieronymo datus titulus Doctoris. Qui cur non & Ambrosio, & Augustino quoque detur, diuinare non possum, nisi dicamus librarij fuisse obliuionem. Innocentius autem fuit, qui sanxit quatuor Doctores Ecclesiae celebrandos. Ante verò Ioann. XXII. Pontificatum, scriptum existimo, quia non habet S. Thomam de Aquino, quem ipse inter caelites retulit.

Quotannis, die illi sacro, Ecclesiam eius solemniter adire solet Archiepiscopalis Vicarius, comitantibus Clero, & aliquot Religiosorum coetibus nec non & Electo, ut vocant, fidelissimi Populi Neapolitani. In memoriam inquit Imperatus, ad cap. 13. Privilegior. Populi Neapolitani, sanitate Athanasio secundo, Duci, & Episcopo Neapolitano morbo iliaco laboranti, intercessionem Beati Agnelli, collata. Sed in vita huius Diui, de qua supra, habetur quidem Athanasium beneficij memorem, altare ipsius holserico panno operuisse, eiusque Ecclesiam singulis annis visitare consueuisse. At de instituta processione, nihil. Et certè haud poterat impensè in eum esse affectu Neapolitanus populus, ut pro ipsius sospitate publicas circuitiones institueret, quem eius aui Scriptor Herempertus, & posteri nonnulli, periurum, sedifragum, ambitiosum, discordiarum inter proximas vrbes disseminatorem, sanguinis humani sitientem, Pontifici refractarium, Sarracenorum amicum, appellant, alijsque multis conuicijs honorant. Dicendum ergo, à populis in suam Tutelarem Patronum, institutam eam Processionem: yti & aliam, Dominica Passionis, ad suum Principem Patronum Ianuarium.

Fuit cuiusdam opinatio, eruditi certè viri, ac de Neapolitanis antiquitatibus benemeriti, substitutam eam processionem in locum cursus lampadici, siue lampadiferi, de quo plura in interprete Aristophanis in Auibus, Philostrat. prohem. ad icones, Harpocrate in Lexico, & alijs, quem gentiles, Athenienses imitatos, Neapoli quoque instituisse, probat ex Lycophrone Capae. lib. 1. fol. 160. Quod ex eo colle, vbi nunc Diui Agnelli Templum est, extructum, cursus inceperis, ad vsque Ecclesiam Virgini de Agnone, corrupto vocabulo pro Agone terminatus. Ea enim via, vna erat ex tribus, tantum tunc Neapoli stans. Sed quam infirmæ sint hæc opinionationes, nemo non videt. Nec enim constat, cereis accensis, si pro lampadibus fuissent substituti, processisse populum ad Diui Ecclesiam.

Neque

Caput Vigesimo nonum.

331

Neque tempore, quo Sanctus vixit, lampadico illo cursu exercebatur
Neapolitana iuventus. Ecclesiam autem Sanctæ Mariæ de Agnone, non ab
agone, sed ab angue, ibi, parenti Deiparæ manu trucidato, dictam esse, te-
statur Gismondus eius extractor anno 833. in litterato lapide, qui ad Diani
Gaudiofi, quo Moniales, cū cuncta Ecclesiæ illius sacra suppellec-
tile commigraverunt, prostat. Firmum ergo sit, institutam
Processionem, ob insignia Tutelaræ huius
Dianæ, in ciuitatem suam be-
neficis.

T 3

DE

DE SANCTA VIRGINE PATRITIA

CAPVT TRIGESIMVM.

Vnt, qui afferunt, à nescio quo græco auctore, Sanctæ Patritiæ vitam fuisse conscriptam. Vtinam autem ad nostras manus, venerandæ antiquitatis ea scriptio peruenisset. Certè à purissimo fonte diduceremus ipsius gesta. Quando, vel Villanum, non admodum fidum Scriptorem, vel recentiores, vti sunt Regius, Summontius, Mansus, & ille, qui appellari vult Cleantes Torbirius, sequi debemus. At ego certè, nolo inter illos numerari, de quibus Seneca, lib. de vita beata cap. 1. *Qui antecedentium gregem sequuntur, pergentes, non qua eundum est, sed qua itur.* Quod si Græco illo caremus, altero non sumus destituti. Hic est, Leo ille Monachus Monasterij Sanctorum Nicandri, & Martiani, in quod beata illa societas Patritiæ commigravit. Habemus ab ipso conscriptam Vitam apud Nos M. S. Hæc inde nobis inuestiganda.

Sect. I. Sancta Patritia Genus.

Sect. II. Educatio.

Sect. III. Patrij soli derelictio, & Romana Peregrinatio.

Sect. IV. Transitus, Sepultura, & Miracula.

Sect. V. Obiter Martyrium SS. Nicandri, & Martiani narratur.

Sancta Patritia Genus.

Sect. I.

Quod olim D. Ambrosius ad Theodosium dixit: *Pro Rege, non contra Regem scribimus*, id mihi quoque de Patritiæ genere scripturo, vsurpandum est. *Pro Patritia, non contra Patritiam scribimus.* Scio quippe, Villanum primum fuisse assertorem, Patritiam neptem fuisse Magni Constantini, à Constante, tertio eius filio ortam. Cum tamen, qui accuratè Constantini genealogiam narrarunt, nempe Baronius, & Pighius in Speculo Sanctorum Principum, huius neptis haud meminerint. Dignæ certè, cuius memoria non obliteraretur, si scientiæ quoddam monumentum fuit, & vt ipsi volunt, Lactantij Firmiani, Nazarij Rhetoris, & fortè etiam Sancti Athanasij Alexandrini discipula. Quod si Constantis fuit filia,

lia, cur fatentur sui matris se nomen ignorare? Ego quidem, quænam illæ fuerit, haud ignoro, cum ex Ammiano Marcellino illam rescuerim. Is quidem extremo libri secundi dicit, fuisse Olympiam filiam Ablaudij Præfeti Prætorio. Ecce eius verba, de Arface Rege Armeniæ loquentis, cui Constans, cognatam suam Olympiam neptui tradidit. *Qui crebrè adurans, animam prius posse amittere, quam sententiam, muneratus cum Comitibus, quos duxerat, redijt ad regnum, nihil ausus postea temerare promissorum, obligatus gratiarum multiplici nexu Constantio: inter quas, illud potius excellebat, quod Olympiada Ablaudij filiam Præfeti quondam Prætorio, ei copulauerat coniugem, sponsam patris sui Constantis.*

Videamus modo, quàm sint inter se dissona, quæ narrantur firmandæ huic cum Constantino Magno coniunctioni. In primis Leo Monachus, sic narrationem suam exorsus est. *Tempore, quo Constantinus, qui & Constans appellatus est, Constantinopolitanum regebat imperium.* Porro nunquam Magnus ille Imperator, eo nomine legitur apud historicos appellatus. Sicut è contra, ut paulò infra docebo, Constans reperitur aliquando, Constantinus appellatus. Ad hæc, vis scire Lector, qualenam fuerit huius, qui pater Patritiæ fingitur, ingenium? Erga Catholicos Catholicus, ut ipse optimè affectus, ut non sit credibile, in eas filiam adegisse angustias, nisi à sancto seruandæ virginitatis proposito mutaretur, coacta sit clancularia fuga, animæ suæ consultum ire. Nonne Athanasij, cuius ille fuerat acerrimus defensor, & preces, & minæ salutare illum in officio continuissent? Quod si aues periodos vitæ eius nosse, scito Constantinum patrem, iuxta veriorè Chronologiam, obiisse anno Christi 337. & hunc de quo loquimur eius filium, anno 350. Cum vix vigesimum septimum expleisset annum. Ergo quatuordecim annis erat, cum Pater suus vita defunctus fuit. Intermedium verò tempus à patris obitu ad suum, annorum scilicet tredecim, expeditionibus contra Dacos, Gothos, & Sarmatas impendit.

Ex Monasterio item SS. Nicandri, & Marciani, cuius & Abbatem se fuisse, contestatur Leo ille, de quo supra, aliqua mihi suboritur suspicio. Nemo enim negat, Basiliani instituti illud fuisse: commigrantes enim alio, Monachi, græco eos ritu diuina perfoluisse traditur. Compertum est autem, non ante annum 328. & 340. sub regula constrictos dispersos illos Monachos seorsim sub Antoniano instituto viuentes, quando Athanasij opera Romam profecti, id fieri cepit. Iudicet nunc Lector æqui arbiter, num breui temporis spatio, tot potuerint ædificari Monasteria sub Basilij regula, quæ etiam Neapoli extructa, excreuerint ad Abbatis electionem, atque adeo ad subditorum numerum: eo maximè tempore, quando non adeo frequens erat Ecclesiarum, & Monasteriorum ædificatio. Coniectura est, non tamen prorsus contemnenda.

Neapolim appulsa Patritia, visitasse dicitur à Regio, Ecclesiam Sancti Georgij. Fortè quod putarit ab auo Constantino ædificatam. Quod falsum esse, probatum est à nobis supra Capite XXI. Sect. VI. Ridiculum porro est, quod idem asserit, eam veneratam fuisse Ecclesiam Sanctæ Mariæ Maioris, quæ tamen à Pomponio post ducentos saltem annos extructa fuit.

Ut possit Patritia de Constantij morte, Romæ cælitus, magna scilicet Dei gratia admoneri, quinquagintannali itinere faciunt vagantem, propositi sui executionem remorata. Tempora sic supputari possunt. Cum
 ipsius

334 De Sancta Virgine Patritia.

ipsum nuptiæ, ut voluit à Senatoris filio expectentur, ergo duodenis fatrem esse debebat. Constantij mors, incidit in annum Christi 361. A discobus in Constantinopolitano, Neapolim tantum petijt, ac Romam, locum prætere a nullum, ergo quinquaginta fluxerunt anni. Inter quos, si Aglay Matronam, atque adeo maturæ iam ætatis, cuius tutelæ commissa fuit, defunctam quis diceret, à scopò fortè non aberraret.

Quam verò sit à veritate alienum, ipsam sub Helene auix institutione profecisse, dicemus Sectione sequenti.

Adde, ab his Patritiæ Biographis, Ducis Neapolitani fieri mentionem, ad quem accessere pro carrucis. Porro Duces post Constantinum M. esse ceperunt. Ut ex verâ serie Ducum Neapolis patet. Dixi, veram, quia Marcellum illum, quem de suo capite somniauit Villanus, nemo est paulo crudelior, qui velit recipere. Et Capacius ipse, qui eum omittere noluit, fatetur nihilominus lib. 1. cap. 11. Iustiniano Imperatore cœpisse Ducum in Italia dignitatem. Addit Capacius, à Longino datos Duces, Correctoribus sublatis. At ex lapidibus Siculis ostendit Gualter. fol. 43. ad Tabulas Siculas, sub Constantino quoque habuisse Siciliam Correctores. Ergo non adhuc sublatis iudices. Quòd si aliquando, sub Constantino Duces inuenies, scito, illos fuisse Magistros militum. Vni Athenis Ducem dedit, sed Magni titulo decoratum. Quasi dicas, non communi titulo: uti ex Nicephoro Gregor. ostendit Meursius de Archontibus lib. 1. cap. 9. Et, si sub Severo Episcopo, Ducem Neapolis legimus, quem adiit prætensus balneatoris debitor, possum dicere, ipsum fuisse Ducem limitaneum, quales pluribus in locis datos, ex Codice Præfecturarum docet VVolphangus Lazius lib. 2. cap. 19. Præsidibus datos in societatem laboris, custodiaeque, non iuri dicundo. Sed qualiscunq; fuerit is Dux Severi tempore, sat mihi est, id post Constantini tempora euenisse.

Vide, Lector, in quantas se tricas conijciant, qui Patritiam, Constantini Magni neptem faciunt. Nos, quid ad ista? Reuerenti in ipsam affectu, imperiali illam splendore cum veritate tamen ornantes, Constantis Imperatoris dicimus neptem, imperium anno Christi 642. adepti, Viri, religione Monothelitæ, atque adeo Catholicis infensissimi, ut mirari nemo debeat, si filiam, virginitatem vouentem, coegerit fuga sibi consulere. Eius præclara gesta, ex Historicis omnibus, breui compendio complexus est Leninus Hulsius in Romanor. Imperat. Numismatibus, ut sit immensæ præconij Patritiam, bonam etiam inter malos fuisse, sicut de Iobo dicebat Gregor. 1. moral. cap. 1. *Pyrrhoni Patriarcham Constantinopolitanum priuatis, & quondam Paulum Romanæ Sedis aduersarium in eius locum subrogauit, cuius consilio Martinum Pontificem Romanum sibi aduersantem, captum, in Cbersonesum relegatum, mori coegit. A Saracenis apud Rhodum victus aufugit, pacemque ad biennium ab illis impetravit. Constantino filia imperij consorte facta, Constantinopolique relicta, ipse aduersus Longobardos, in Italiam cum exercitu profectus, victus ab eis, Romam profugit, & quidquid antiqui operis signorum ex auro, ære, aut marmore in ea fuit, quod oculos delectare potuit, id omnia secum inde sustulit, & ad naues ferri insisit, plustaque ornamentorum, paucissimis diebus detraxit, quam Barbari per ducentos quinquaginta octo annos. Vrbe spoliatâ, in Siciliam traiciens, cum sextam ibi annum ageret, & auarè, crudeliterque tributam exigeret, ac molliter, ac libidinosè vineres, à ministris suis in balneis interfectus est.* Hactenus Hulsius.

Huius ergo Constantis potuit esse neptis Patritia. Habuit enim ipse uxorem,

uxorem, tresque ex ea liberos. Huius, inquam, hoc est, infelicis, noxique caudicis, germen lærum & salutare. Quid verò miremur, ex impio Constante, pijsimam hanc virginem Christi prodijisse, cum similiter sciamus, ex Domitiani genere prodijisse Beatam Domitillam uxorem Flauij Clementis Consulis. Et à Diocletiano, tot eius affines sanctos, de quibus Baronius anno 294. Et, si recentiora quæramus, ex impij Manfredi prosapia, Elisabetham Lusitanæ sanctissimam Reginam, nuper à Sanctissimo Domino nostro Urbano Papa VIII. Sanctarum Catalogo adscriptam.

Porro hunc Constantem, multi Constantinum appellant. Ipse in primis Leo Monachus. *Tempore quo Constantinus, qui & Constans est appellatus, Martyrologium M.S. Pulsanensis Ecclesiæ, apud Nos, in Bibliotheca Sanctorum Apostolorum IV. Id. Nouembris. Natale B. Martini Pape, qui ob Catholicam fidem ab Imperatore Constantino heretico ab Ecclesia raptus, & perducus Constantinopolim, delegatusque ad insulam Cbersanensem, ibidem vitam finit.* Sic etiam vocatur à Luithprando in Vitaliano. Et in Bibliotheca Floriacensi, in Antiquitatibus Viennensibus pag. 39. Et, quod maius est, ab ipso etiam Martino. Lege eius epistolas apud Baron. & collectorem epistolarum Decretalium. Vt proinde colligi possit, vulgaris, & frequentius eius nomen, fuisse Constantini. Appellandi autem eum *Magnum*, occasionem fortasse dedit, gloriabunda, per Græcos, titulorum largitio: qua denique factum est, vt omnes fermè Imperatores, titulo *Magni* fuerint abundè donati. Vnde legimus in Neapolitanis Diplomatis, apud Capacium, & alios nostros Scriptores, *Basilium Magnum, Constantinum Magnum, Leonem Magnum*. Qui certè solo titulo, & non reapse fuerunt Magni. Villanus itaque fortè legit, in Vita aliqua S. Patritiæ, eam fuisse ortam à Constante, siue Constantino Magno, & inde hallucinatus est, tituli splendore. Et inconsideratè scripsit, fuisse neptem Constantini Magni: illius, scilicet, qui verè Magnus fuit. Hæc de Patritiæ natalibus, coniectaneè saltem dicta sint.

Educatio.

Seç. II.

Athanasius certè, si eius fuisset institutor, nequaquam eius laudes silentio contegisset. Nonne sicut Syncreticæ vitam scripsit (quæ tamen ingemiscete Baronio ad V. Ianuarij, deperijt) vt eadem ratione, cum in Antonio, cuius vitam scripserat, haberent quid viri imitarentur, sic in Syneletica quid foeminae, eodem pacto in Patritia alumna sua, apposuisset Reginis sanctitatis eximie exemplum.

De Nazario, nescio quid dicam. Incompertum namq; mihi est, quandiu ille à recitato Constantino Magno panegyrico fuerit superstes. In illo enim, Cæsares filios, quorum tunc quinquennalia celebrabantur, dicit, *in annis pubescentibus*. Si ergo diutius ille vixit, potuit Constans, susceptam matrimonij beneficio prolem, Nazarij eruditioni subdere.

Intolerandum autem est, quod de Lactantio asseritur. Docuit quidem ille publicè Rethoricam Nicomedie anno 302. Sed sub Maximiano, & Diocletiano: Constans occisus fuit anno 350. ætatis suæ annorum 27. ergo natus erat anno Christiano 323. Hieronymi testimonio in catalogo Scriptorum, *Lactantius in extrema senectute, Magister Cesaris Crispi filij Constanti-*

336 De Sancta Virgine Patricia.

Flantini in Gallia fuit, qui postea à patre interfectus fuit. Crispi interfectio incidit in annum Christi 324. Ergo ne potuit Lactantius, Magister esse filia, quam pater anniculus in lucem edidisset?

Omnem porrò excedit fidem, quod de Elena asseritur, quam bonus historicus Cleantes dicit, nepti huic carissimæ, Christi clauum, testamento suo legasse. Obijt Elena anno Christi 330. Constans verò anno 350. ergo septennis erat, cum Elena inter mortales esse desijt. Quam ergo filiam, hic pater tunc potuit habere?

Patry solij derelictio, et Romana Peregrinatio!

Sect. III.

Periclitante virginitate, intuta apud suos Patricia, fuga sibi cõsuluit, quam, Aglay nutricis præcipue suafu, Eunuchorum, virginumque stipata comitatu, maturavit: nauique conscensa arripuit. Auspice Deo fuisse arreptam, eo signo patuit, quod insequentes illam patris iussu imperatoris trirèmes, propinqua licet ipsi, & satis proxima, eam tamen non viderunt. *Asparian* aliquam hic suspicor, quam nos Latini *Anidentiam* dicere possumus. Ea tutata fuit olim domus Lot, Genes. 19. Ac rursus à persecutoribus suis Gregorius Thaumathurgus. Rem narrat Nyssenus Gregorius in eius Vita. *Cum in Montem accessissent eius persecutores, per omnem partem scrutantes, nam magno illo viro conspecti fuerunt, recta ad illum currentes, Ille autem cum: usisset ei, quis eras cum ipso, ut sciret, certa & solida in Deum fiducia, & ei suam crederes saluam, manus tendens ad orationem, & nec etiam si prop fuerint inimici, metu excuslatur fides, præcepti exemplum se prebuit Diacono, fixo, & stabili oculo, calum intuens, extensis manibus, recta figura. Illi autem cum ad eas accurrissent, & omnem locum diligenter inspexisset, affirmabant quæstiores, se utinam vidisse, nisi solas duas arbores, à se inuicem parum distantes. Eundem fauorem indulisse Deus videtur B. Ermanno, seu Iosepho (id ei nomen Beatissima Virgo postea indidit, cum eū sibi sponsum delegit) quæ diuinis intetum in contemplationis dulcedine, præsentem præsentis sapissimè non videbant. Lege vitam ipsius à Io. Chrysofomo Vander Præmonstratenfi scriptam, cap. 50. & 61. Redeamus ad Patritiam. Pergit illa, sed exorta tempestate, trirèmes Constantinopolim remeant, ipsa Neapolim petit. Inuisit sacra loca deuoto corde, liberali manu. Inter cætera, Basilianum, SS. Nicandri, & Marciani Monasterium, in cuius pariete digito Π græcam literam signata durissimo saxo, molliter exceptam, nominis sui capitalem, siue vt Leo tradit, salutiferæ Crucis signum, prædicitque illuc fore sui corpusculi sepulturam, Monachis alio commigraturis. Inde Romam, Apostolorum limina, cæterorumque Martyrum veneratura sepulcra. Aspirante Deo votis suis, Templi Principis Apostolorum fores ipsi ingressuræ nullo referante, ex se patuerunt. Ibi quoque sacro virginitatis velo per Papæ manus conrecta fuit. Ex Vrbe rursus Constantinopolim petit, vnde iterum Neapolim non locupletè tantum suppellectile auri, & argenti onusta, sed sacra etiam reliquiarum sarcina, tanta vestrice dignissima. Sed cum Hierosolymitanum iter meditaretur; turbato mari, cogitur Neapolim appelle-*

re. Si Patricia Constantis fuit filia, Neapolitanum littus tenuit sub Gratioso

Caput Trigesimum. 337

riolo Episcopo, aut Eusebio, vel fortè Leontio, siue Adeodato. Hi enim Præsules per ea tempora Neapolitanæ Ecclesiæ præfuerunt. Vide Io. Diacon. Chronicon.

In Castrum Lucullanum è naui descendit. Hoc est castrum illud, Megarini dictum à Plinio. Fortè quod Græci ex Megara venientes, ibi habitant, vel Megara Herculis vxor. Alijs Myagra insula dicitur ob difficiles inde elapsus. Lucullanū dictū est, quod Lucullus per seruos suos à cōsistēte illud abscindi fecerit. Vel ob piscinas multas ab eo ibi extructas. Castrum oui, vulgatius nunc dicitur ob oui formam. Non enim Villani fabulæ de ouo ibi à Virgilio incluso, absque ineptiæ nota possumus assentiri. Insula quoque maior, dicta est: & Sancti Saluatoris, ob Ædem ei ab Athanasio Episcopo ædificatam. Plura de hoc Lucullano Castro apud Capacium. Nos sacris tantummodo intenti, dicimus, fuisse hanc insulam, Templis abundantem. Nam, præter memoratum Sancti Saluatoris, fuit & aliud Diui Severini. Oratorium item Sancti Archangeli, Basilica Sancti Petri, Ecclesia Sancti Pauli, Ecclesia Sanctæ Barbaræ, Ecclesia Sanctorum Sergij, & Bacchi. Vt ex epistolis Sancti Gregorij, & Neapolitanis Diplomatum colligit Capacius loco citato.

Transitus, Sepultura, & Miracula.

Sect. IV.

Vix Lucullæum castrum ingressa est, & ærotare cepit. Intelligēs autem decretorium, & supremum diem iam aduentasse, munita Ecclesiæ præsidijs, læta obdormiuit in Domino. Vnus Villanus vult eam in nauis obijisse. Leo, & cæteri, quo diximus modo. Ædes omnes, illico suauissimus petuasit odor. Interea Aglay inops consilij, vbinam corpusculo sanctissimæ alumnae suæ sepulturam daret, ab Angelo in somnis animosior redditur, & instruitur. Rem sic narrat Leo. *Præ nimia angustia obdormiuit, cumque obdormisset, vidit in somnis Angelum Domini dicentem ei: Surge, & vade, ingredi in ciuitatem, & dic Duci ciuitatis. Hæc dixit mihi Angelus Domini, ut des mihi duos tauros indomitos, & carrucam, ut imponam super eam sanctum corpus. Cumque dati fuerint tibi, veni, & leua sanctum corpus, & pone super carrucam, & dimitte eos abire ubi voluerint: & ubi steterit carruca, in ipso loco sepelito sanctum corpus. Cumque euigilasset à somno, surrexit velociter, & abiit in ciuitatem ad Ducem. & prosternens se ad pedes eius cum lacrymis, dixit omnia, quæ ab Angelo sibi per visionem narrata sunt. Dux verò cum hæc audisset, gaudio repletus est: & benedicens hominum, iussit et fieri quod petijt. Cumque illati fuissent tauri illi, tunc omnis populus congregati sunt cum cereis, & oblationibus, & aromatisbus tollentes sanctum corpus, & ponentes illud in carruca, cum hymnis, & confessionibus, benedicens Dominum: & sequebantur tauros illos, ut viderent, si verum esset, quod Angelus loquutus est ad Aglay. Tunc tauri illi abierunt per mediam ciuitatem, & perduxerunt in Monasterium SS. Nicandri, & Marciani, in locum ubi Sanctissima Patricia, ut diximus, signum sanctæ Crucis fecerat.*

Habemus in sacra historia, non semel, eiusmodi sepulturas Sanctorū. Narrat VValfridus Strabo in vita Sancti Galli cap. 32. curato ipsius funere, Episcopum effrænibus equis feretrum imposuisse, perrecturis quo Dominus vellet. Qui in neutram partem declinantes, recto itinere peruenerunt

runt ad cellam Viri Dei, vbi depositum fuit feretrum, & sepulturæ traditum SS. Virginum, ac Martyrum Floræ, & Lucillæ sacra lipsana Aretium deducebantur. Substitit tamen iumentum illa deferens, vterius non progrediens. Attonitis ministris, Episcopus obuiam fit Sanctis, factaque oratione, immensum abire sinit, certò sciens eum locum à Sanctis electum, vbi iumentum consisteret: Constitit itaque illud, in loco per duo ferè millia passuum ab Aretij vrbe distito, vbi Basilica in earum honore erecta fuit. Narrantur hæc à Sancto Petro Damiano in Vita prædictarum Sanctarum.

Cum corpus Sancti Remigij, è pristino in digniorem locum esset transferendum, dimoueri loco nunquam potuit, sed noctu mirabiliter, ex se eo concessit, vt Hincmarus tradit, apud Bozium de signis Ecclesiæ Dei lib. 15. cap. 7. De Zenobio Florentino Episcopo, quid simile narrat Ioânes Archiepresbyter Aretinus in eius vitacap. 20.

Similiter & B. Patritiæ corpus à tauris in Monasterio SS. MM. Nicædri, & Marciani depositum fuit. Ibi quoq; nò multò post Aglay nutricis, quæ in oratione prostrata obdormiuit in Domino, & aliarum ossa, tumultata fuerunt. Est is locus in postica parte Tèpli Dioscurorum: quâuis Falcus dicat ibi fuisse moenia Palæpolis. Inde commigrantes Monachi, locum propè moenia ciuitatis, vbi postea Ecclesia Sæcti Sebastiani ædificata est, consecuti sunt.

Patrata sunt Beatæ Patritiæ intercessione multa miracula, olei præcipuè inunctione, quod de cicidelo super tumulum eius pendente, auferabatur. *Cicidelum* vocauit Leo, lamparam: Gregor. tamen Turonens. lib. 4. Histor. cap. 31. *cicindelem* dixit. Isidor. lib. 20. etymolog. cap. 10. *cicindelum*: & Fulbert. Carnotens. epist. 68. *cicindelam*. Aquarum item eruptio in arido illo, & saxeo solo, meritis ipsius tributa fuit.

Præclarissimū autem illud fuit, quòd ceterisimo à Beatæ transitu anno contigisse dicitur. Excitus enim, famam miraculorum ipsius *Romanus* quidam, generis nobilitate, ac diuitijs præpollens, quem malus genius obsederat, veneraturus eius sepulchrum, opemque ipsius imploraturus, Neapolim petijt, & ad Patritianum Templum accessit. Accessit, & valido Beatæ imperio exagitatus dæmon, iniusta possessione decessit. Plusculos ille dies ibi in gratiarum actione moratus, cum postridie reditum ad Urbem meditaretur, aditum ad Beatæ sepulchrum suspitione vacuū, tanquam pernox ibi oraturus, facile obtinuit: Aliud tamen callida cogitatione machinatus, vt aliquid .s. è sacro illo corpusculo posset auferre, amuletum suum, nè denuo fieret mali hospitis inquilinus, Vel fortè, vt in Vrbe Orbis principe, liberatrici suæ Basilicam excitaret: Verius, permissu Dei, gloriam Virginis suæ manifestiore testimonio exaltaturi. Intempestæ itaque noctis silentio, lapide illo, sub quo beata pignora tegebantur, audacter eleuato, Virginis dentem abscidit, sacro furto lætissimus. Et ecce profluus è gingiuis sanguis ac viuividus, furacem manum, ac loculum purpurat. Obrigit ille, motus, & ambulationis impos: quoad illucescente die, accurrentibus Virginibus, Sacerdotibus, innumeroque populo, suffurati thesauri restitutione, fuit motui quoque restitutus. Profluum postea sanguinem, Virgines, binis vitreis vasculis religiosè concluderunt.

Hic est mirificus ille cruor, qui è regione euulsi dentis appositus, ad hunc vsque diem liquefcere videtur, spumescere, & ebullire. Cumque per aliquot annos negata fuisset sacrorum pignorum præsentia, ea liquefcencia, reddita postea fuit vberior, & fœnore multiplicato. Quandoquidem, ad
capitis

capitis quoque aspectum, & cum, incruento sacrificio, Deo in Beate ho-
norem litatur, & singulis sextis ferijs sub horam nonam, manifestè cerni-
tur experimentoque indubio, nihil hic naturam posse, sed Dei nutu, potè-
tiaque totum effici.

Fuit olim Patritia in omnibus Neapolis Ecclesijs culta, Vt ex Missa,
patet Oliverij Cardinalis iussu edita. Demum, cum die vigesima nona Sep-
tembris, anni Iubilæi 1625. inter tutelares Neapolitanæ Ciuitatis relatus
fuisset noster Beatus Andreas Auellinus, die 28. Octobris insequentis, ele-
cta quoque fuit in tutelarem Neapolitanam nostra Patritia.

*Obiter Martyrium SS. Nicandri, & Marciani narratur.
Sect. V.*

HAtenus Patritiæ Gesta narrauimus. De Sanctorum nunc Nican-
dri, & Marciani agonibus dicturi, permittente te, id facimus, Bo-
ne Lector, dabis enim veniam breui huic excursiunculæ. Quan-
quam putem, id non esse ultra septa transilire, aut extra chorum saltare.
Colebantur siquidem ij Christi athletæ in eo Monasterio, quod postea à
noua habitatrice Patricia, Patricianum dictum est. Nullus ergo hic ambi-
gendi locus, quin narratio ista grata futura sit Patritiæ beneficæ in be-
neficos. Simulque secum honoris decora ij recipiant: ac memorata candi-
da ipsius pro iustitiæ meritis accepta corona, memoretur, & purpurea, qua
ipsi pro agone martyrij fuere donati. Nacti sumus eorum Martyrium ex
Cod. M. S. Longobardico Monasterij S. Ioannis Baptistæ Capuanæ ciuita-
tis, quod hic damus.

*Gloriosa SS. Martyrum Nicandri, & Marciani certamina, qualiter aduersus
Diabolum, armis caelestibus dimicarunt, ad hortationem fidelium, veritatis stilo pro-
uocanda sunt. Hi itaque reuera seculi huius malitia, & eternitatis amore totius mundi
gloriam contemnerent, ad caelestem militiam, Christi gratia se contulerunt. Maxi-
mus igitur Praeses, cui iniunctum à sacrilegis Imp. erat, persequi Christianos, audiens
de Beatis Nicandro, & Marciano, quod detrectantes militiam, Christum colerent, &
Dei sacrificare contemnerent, statim eos veluti nefaria perpetrantes, suis fecit aspe-
ctibus presentari. Quibus ita dixit: Si non ignoratis Nicander, & Marciane, Impera-
torum praecepta, quibus vos Deus iubent sacrificare, accedite, & imperata complete. Ad
hæc Nicander. Volentibus, inquit, sacrificare hæc præceptio constituta est: nos autem
Christiani sumus, & huiusmodi præcepto teneri non possumus. Maximus dixit.
Quare, vel vestra merita non accipitis dignitatis? Nicander dixit: Quin pecunia im-
piorum, contagium sunt vris. Deum colere cupientibus. Maximus dixit. Iure tantum
Deos, Nicander, honorato. Nicander dixit, Quomodo potest homo Christianus, lapides,
& ligna colere, Deo relicto immortalis, qui omnia fecit, ex nihilo? Eum & nos utique
colimus, qui & me, & omnes in se sperantes poterit conseruare. Vxor verè Sancti Ni-
candri nomine Daria, præsens virum proprium, verbis huiusmodi animabat. Cau-
Domine ne id facias, Caus Domine, ne Dominum nostrum Christum neges. Intuere
caelum, & in eo ipsum videbis, cui fidem, & conscientiam seruas: ipse enim est tuus
adiutor. Ad quam Maximus, Malum, inquit, caput mulieris, Cur virum tuum mori
desideras? Illa verè, Vt vincta, inquit, apud Deum, & nunquam moriatur. Et Maxi-
mus. Non, inquit, ita est, sed quia robustiori viro copulari desideras: ideo hunc hac vi-
ta citius privari scilicet. Illa verè: si suspicaris, ait, hoc me animo cogitare, atque id*

340 De Sancta Virgine Patricia.

me esse facturam, primam me propter Christum occidito: sed tamen id tibi de multitudine tibi mandatum est. Tum Maximus: De mulieribus quidem, hoc mihi non est instantum, neque quidem faciam quod cupis, verum tamen eris in carcere. Deducta igitur illa in carcerem, Maximus ita dicere cepit ad Nicandrum. Noli ad verba tua uxoris attendere, neque alicuius huiusmodi persuasionem audire, ne cito luce priveris: sed si vis accipere internallum, in eo deliberato, utrum melius sit vivere, quam mori. Et ad eum Nicander. Spatium quod te daturum promittis, iam putato completum: ac me deliberasse cognosce, ut nihil aliud cupiam pro salute. Praeses vero elevata voce dicebat, Gratias Deo: & Nicander etiam dicebat, Gratias Deo: Putabas enim Praeses, Christi Martyrem de hac vita, atque de huiusmodi salute dixisse: & quod sacrificaturum eum putares, nimium letabatur. Itaque gaudens cum Leuconis Consiliario suo incedebat. Nicander vero actus in spiritu, cepit Deo gratias agere, atque eum voce orare clarissima, ut à labe, atque à tentatione huius saeculi liberaretur. Quod cum Maximus cognovisset, ita dixit ad eum. Quomodo qui mane te vivere velle dixisti, nunc iterum desideras mori? Nicander ait: Ego aeternam vitam opto vivere, non autem huius saeculi temporalem, & propterea in corpus meum tibi potestatem feci. Fao igitur quod vis: ego Christianus sum. Tunc Praeses ad Marcianam. Quid tu Marciane? Marcianus dixit. Eadem, qua commisitio meus, etiam ego affirmo. Et Praeses. Ergo simul etiam in carcerem ambo trademini, panam sine dubio subituri. In carcerem vero missi, post viginti dies, iterum ad Praesidem adducuntur. Ad quos Praeses: sufficit, inquit, vobis Nicander, & Marciane tempus ad monendum, ut imperialibus statutis parere velitis. Ad quem Marcianus. Multitudo, inquit, verbarum tuorum, neque nos à fide Christi faciet recedere, neque negare Deum: presentem enim videmus, & quo vocat, cognoscimus. Noli ergo nos retinere. Hodie enim fides nostra in Christo completur: sed mitte cito, ut videamus Crucifixum, quem vos ore nefario maledicere non dubitatis, quem nos veneramur, & colimus. Ad quem Praeses. Ecce pro desiderio, inquit, vestro morti trademini. Tunc Marcianus. Per salutem te, inquit, petimus Imperatorum, ut nos citius mittas: neque enim suppliciorum formidine, id te, ut facias, aduramus: sed ut cito nostro desiderio potiamur. Tunc Maximus: Mibi non contradicitis, inquit: Neque enim vos persequor ego, sed Imperatorum praecepta. Vnde alienus sum, ac mundus à vestro sanguine. Si autem scitis nos bene ituros, gratuler vobis: uestram desiderium compleatur. Hac dicens, sententiam in eos pronunciauit capitalem. Sancti vero Christi Martyres, quasi una voce lingua dixerunt. Pax tecum Praeses humane. Ibant ergo gaudentes, & benedicentes Deum. Et Nicandrum quidem sequebatur uxor eius, ac Paptianus frater Martyris Pascrasis, filium Nicandri portans infantem, atque ei gratulans de salute: Marcianum vero sequebantur cognati, atque uxor eius veste tonsa, qua talia profundebat. Hac, inquit, sunt Marciane, quae tibi dicebam in carcere, id timens, atque id plorans. Va miserere, nihil respondes? miserator esto mei Domine, aspice filium tuum dulcissimum, conuertere ad nos: noli nos spernere. Quid festinas? quo intendis? Cur nos odisti? veluti ovis ad victimam es sublatum. Marcianus vero conuertit se, atque eam acerbius intuetur dicens. Quando Satanas mentem tuam, atque animum obsecans? Separa te à nobis. Concede mihi ut martyrium Domino perficiam. Zoticus vero quidam Christianus, manum eius sustentans, dicebat. Bono animo esto Domine frater: bonum certamen luctatus es: nobis vero infirmis, unde talis fides? Veniant tibi in mente promissiones, quas Dominus polliceri dignatus est: quas nunc nobis reddet. Verè vos perfecti Christiani, & beati estis. Uxor vero eius se ingerebat plorans, atque eum retrahens. Tum Marcianus ad Zoticum tene, inquit, uxorem meam, quam Zoticus Martyre dimissa continuit. Postquam vero ad locum venit, circumspexit Marcianus, & de multitudine Zoticum ad se vocauit, atque

atque edidit, ut uxorem suam ad eum adduceret: qua cum fuisset adducta, osculata est eam, & dixit. Recede in Domino, non potes enim me martyrium celebrantem aspiscere, siens tua semel à maligno surrepta. Infantem verò osculatus, & caelum intuens dixit. Domine Deus omnipotens, tibi sit huius cura. Tunc Martyres se se invicem amplectuntur, atque osculantur, & paulisper à se, perficiendi causa martyrij discesserunt. Marcianus verò circumspexit, & vidit uxorem Nicandri, quòd prae multitudine, ad eum accedere non posses. Manu itaque ei porrecta, eam ad virum suum adduxit. Ad quem Nicander, Dominus, inquit, tecum: illa verò iuxta eum confitens dicebat: bone Domine, bono animo esto: ostende tuum septimum: decem annos in patria sine te feci, ac momentis omnibus à Domino, ut te viderem optabam: nunc verò vidi, & gratulor ad vitam proficiscenti. Ecce nunc clarius exilamabo, & gloriabor, uxor martyris constituta: bono animo esto Domine, ac redde martyrium Deo, ut & me etiam de morte perpetua liberares. Post hæc, percussor, orarjjs, oculis Martyrum circumdatis,

in iusto gladio finem eis dedit martyrij. Requieverunt autem

Christi Martyres Nicander, & Marcianus, quinquodecimo Kalendarum Iuliarum, regnante Domino Iesu Christo, cui est ho-

nor,

✠ gloria in saecula saeculorum. Amen

DE S. LAURENTIO,

Et alijs Episcopis.

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Bruptè narrationem de Laurentio instituit Io. Diaconus, his propemodum verbis. *Fuit autem temporibus Ioannis Pape.* Hinc tamen haud dixerim, acephalam esse scriptionem; Nam eodem prorsus modo loquitur in Timasio, Reduce, Casario, Gratiofo, Eusebio, & alijs. Forte, cum nomine, quod in Epigraphe præponebat, scriptionem connectebat. Certè Ioannis huius Episcopi sanctitatem minimè subtrahit. Nam in Sergio, qui post eum sedit, vocat illum *Beatum*. Quin & tacitè indicat, pestilentiam, quæ huius ætate Neapolitanam ciuitatem populabatur, eius orationibus defæuuisse, quibus uti bonus pastor, cum suo grege incumberebat. *Quando, inquit, multi ad insulas, et adem fugientes, relinquebant domos absq; habitatoribus, & filij cadauera insepulta parentum. At, si quem fortè charitatis pietas perstringebat, ut proximum sepelire vellet, remanebat ipse insepultus. Aduesperascent die, qui superstites existerant, vicissim sibi pacis oscula tribuebant, inuicem se commendantes, suaque scelera mutuo confitentes, perditâ spe deueniendi ad alterum diem. Ingravescente autem tali pestilentia, ut de die in diem penè omnes consumarentur, metu, ac tremore concussi, cum omni instantia, qui relinquebantur, ex medullis vociferantes, Domino ieiunia, & orationes offerébant, & sua quibque delicta plangebant. Talibus igitur inuitantes operibus, plagâ mortis, Domino annuente expulsa est.* Probabile est, luem istam, aduocato Sancti Sebastiani patrocínio fuisse extinctam, exemplo eorum, quæ Agathone Pontifice, paulò ante ea tempora Romæ contigerant. Narrantur à Paulo Diacono lib. 6. Histor. Longobard. cap. 5. & Anastasio in Agathone. Inter cætera, apparebant visibiliter, bonus, & malus Angelus noctu per ciuitatem pergentes: & quoties ex iussu boni, malus venabulo, quod in manu ferre videbatur, ostium alicuius domus percuteret, tot die sequenti de eadem domo interibant. Ac facta cuidam reuelatione, non prius cessaturam pestem, quam in Basilica Sancti Petri ad Vincula, altare Sancto Sebastiano erigeretur, eo erecto, pestem protinus cessasse. Ut proinde coniectari liceat, Sancti Sebastiani Ecclesiam, & Monasterium à posterioribus Regibus, huius forte beneficij memoria excitis, tot latifundijs, & priuilegijs fuisse cumulata.

Laurentium spiritu prophetiæ fuisse ditatum, & Episcopatum prædixisse Sergio, qui post eum immediatè sedit, scribit Capac. lib. 1. in Stephano Duce XI. his verbis: *Sergij huius dignitas Episcopalis, à B. Laurentio Episcopo prædecessore prædicta fuit.* Vnde id hauserit, nescio. Sergij enim electio ex voto fuit à Ioanne Magistro militum concepto, dum aduersus Romoaldum Castri Cumani iniustum inuasorem, expeditionem moliretur. De quo ista Io. Diac. *Si Domino annuente, prosperè recepto Castro reuenero, post decessum Pontificis, si iousque vixerò, illum Sergiam Presbyterum, Episcopum ordinabo.* Quod & factum

Caput Trigesimum primum. 343

factum est. Nam adierunt, ipsumque Castrum receperunt, atque ipsum stabilientes, incolumes omnes sunt reuersi. Cumque propria morte, B. Laurentius Episcopus de hac lucis subtraheretur, Sergium elegerunt Pontificem, & predictum votum complerent.

Cum rexisset Laurentius Neapolitanam Ecclesiam annos XV. & menses sex, ad coelites transfingruit: sepultusque fuit in Oratorio ab eius nomine nuncupato, quod in æde D. Ianuarij extra moenia fuisse dicitur. Indicant id Acta S. Athanasij. Quando autem in Metropolitanam Ecclesiam, in qua & eius imago in pariete depicta videtur, fuerit translatum, & simul cum Athanasij sacris cineribus collocatum, incertum est.

Ædem S. Laurentij, quæ olim in Metropolitana Ecclesia dicitur extitisse, huic Laurentio fuisse dicatam, asserit Engenius. Qui, vt in tempore, quo sedit hic Episcopus hallucinatus est, facit enim illum præfuisse sub Ioanne X. circa annum nongentesimum quartum decimum, cum obierit diu ante, nempe initio Pontificatus Gregorij II. ita & in Ecclesia eius nominis. Constat enim, ante tempora Laurentij Episcopi, fuisse Ecclesiam aliquam D. Laurentio Martyri dicatam. Ioannes enim Diaconus, in Ioanne Mediocri, qui diu ante Laurentium nostrum vixit, sic scribit: *Feci: & Basilicam B. Laurentij Leuitæ, & Martyris mirifica constructione digestam: vbi etiam, quasi ad lineam, omne stratum ex marmorum crustis ordinatum, placabile omnium oculis videtur.* Ne vacilles lector, audito nomine *Basilica:* nam, vt latè ostendi supra cap. 15. sect. 4. confunduntur apud Diaconum hæ voces, *Basilica,* & *Cappella.* Hanc verò Cappellam, eandem puto esse, quæ propè Stephaniam posita, dicta est, *S. Laurentij ad Fontes,* vbi Andreas Consul à Contardo occisus est. Vti ex vetustis fragmentis Neapolitanis se collegisse testatur Capac. lib. 1. & à Io. Diac. in Io. Scriba memoratur. Neque Platinæ testimoniū, cui innicitur, Engenio suffragatur. Solū. n. asserit, Innocentium IV. in Ecclesia S. Laurētij sepultū, Leuitæ ne, an Episcopi, minimè distinguēs.

Hæc pauca de Laurentio ad nos peruenerunt, destitutos ope Codd. antiquorum. Quam monumentorum Ecclesiæ Neapolitanæ iacturam, vti nam in vno Laurentio passi essemus! In alijs etiam Episcopis id accidisse, dolemus, & ingemiscimus. *Marciani* sanctitatem, vix pauca aliqua Kalendaria nobis exhibent: & sacra ædicula ad leuam Episcopij excitata, etiamnum extans. *Victorem* quoque præclara, vt par est credere, pro suo gregè patrantem, præter Historicos aliquos, Kalendaria, Ritualia, & Breuiaria, memorato tantum Sancti titulo, nulla alia Acta, nobis exhibent. *Stephanum*, nisi S. Patritius Prusæ Episcopus, & Martyr, qui Neapoli fuit, anno Christiano 499. in Moeneis Græcis à Radero translatis, sanctissimum appellasset, nemo nostrum, Sanctum fuisse sciisset. De Iuliano Episcopo, qui septimo vixit sæculo, testantur nonnulli, se vidisse in pariete Archiepiscopalis Ædis, antequam nouo tectorio incrustaretur, effigiem eius capite radiato, cum honorifica inscriptione Sancti titulo. Cæteri præterea nihil. Certè, quid, aut iucūdus, aut gloriosius Patriæ nostræ Neapoli euenire potuisset, quàm suos ciues videre, vt Paulin. ait Natal. S. Felicis.

*Progeniem Deo per non numerabile semen,
Aequantes his Astra Poli, his telluris arenam?*

Quid item vtilius, quàm eiusmodi permultis coronari turribus, & propugnaculis: ac suorum filiorum frequentiore suffragio communiti.

*Reddere qui facilem nobis orando Parentem
Calicolum possint, terrisque auertere fulmen?*

Sperandum, quod licet ignoti nobis, adhuc tamen, res nostras apud Deum, cui adsunt, tueantur, ac foueant.

DE

DE
S. GAVDIOSO
CIVE NEAPOLITANO.
ET EPISCOPO SALERNITANO.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Vod Salernitani habuisse Gaudiosum Episcopum, gloriantur, iure id faciunt: fuit enim insignis animarum rector. Quod autem habere preciosum eius corpus asserant, id ex vulgi tantum fama, & inani traditione dicunt. Neapolitanus fuit Gaudiosus, meritoque ciuem suum sibi restituendum, prisca illi Neapolitani curarunt. Displicerent ista Gaspari Muscæ Salernitano Presbytero, si viueret. In Catalogo enim Præfulum Salernitanorum sic scribit. *Corpus Gaudiosi, Salerni requiescit in inferiori crypta eiusdem Salernitana Ecclesiæ, non autem Neapoli, ut falsò nonnulli putant. Nam Gaudiosus ille, cuius corpus Neapoli asseruatur, Africus fuit Episcopus, & ob Vandalarum persecutionem in Campaniam venit, & in Monasterio apud eam urbem sancto sine quiescit, & eius mors in conspectu Domini pretiosa, celebratur à Romana Ecclesia V Kal. Nouembris. Quomodo verò fuerit gloriosum eius corpus Neapolim translatum, nescimus: sed dicant ij, qui nostra aduersantur veritati Gaudiosus verò noster, Salerni Episcopatum gessit, vitamque ibidem cum egisset, in Domino mortuus est. Et hæc ne finxisse videamur, non obscuro doctissimi viri Casaris Baronij in Notis ad Romanum Martyrologium in mense Octobris, testimonio roborantur.*

Laudo Muscæ in patriam affectum. Sed (parcant mihi eius manes) in Catalogo illo, nonnulla eius sphalmata obseruavi. Ut, cum in Boniro dicit, de eo in Ecclesiasticis Tabulis agi: cum nulla in textu Martyrologij de eo fiat mentio, sed tantum in Notis Baronianis ad diem IXX. Octobris, occasione Euterij Episcopi. In Rodiperto quoque fallitur, figens obitum Arechis ad annum 780. figendum verò ad ann. 788. ut figit Britannus in Annalibus de gestis Caroli Magni, qui eius præceptor fuit, & per hos ipsos annos viuebat, & scribebat. Vide in quarto tomo Historiæ Germanorum. In Raetulo, diuisionem inter Radelchin, & Sichenolphum, acceptam fert Ludouico Imperatori: Lothario, iuxta Sigonium, & Gordonum tribuendam. In Teupo, malè supputat principatus: nam anno 853. non Radelchis, ut ipse scribit, sed Sichinulphus principabatur. Vide seriem Principum Salernitanorum præfixam quatuor Chronologis à me olim editis. Præterea in Landemario, scribit eum dum adhuc viueret, testamento cauisse, quo habitu indutus sepeliri vellet, nempe Monachi. Cum tamen ipse verè monachatum sit professus, uti Leo Ostiensis asserit, lib. 1. cap. 41. & lib. 2.

Caput Trigesimum secundum. 345

lib. 2. cap. 50. Tædet me, alios eius lapsus historicos obseruare. Nunc quifnam falsitatis arguendus sit, aperiam.

Nesciebat Musca, duos nos Neapoli habere Gaudiofos, Africanum, & Neapolitanum. Scripsit autem Baronius 26. Octobris. *Confusa esse Acta de his duobus Gaudiofis, dum quod est alterius tribuitur alteri, & aliquando ex duobus efficitur unus: ut in Actis alterius, quæ extant, Neapoli legimus.* Sed Baronius cēsendus est, Acta tantum legisse, nō Lectionaria. Extant ea apud nos M.S. In quorū altero, recentiori quidem, & fortasse à Baronio lecto, non commiseri, neque per oscitantiam Acta Salernitani cum Bitinensis Actibus, hæc suadent. Primò, quia Scriptor, est admodum antiquus, ac prope ea tēpora, quibus trāslatum ait Neapolim, corpus B. Gaudiofi Salernitani Episcopi. Secundo, quia multa adducuntur, neque per affectatam stropham, cōmunicabilia. Adducitur enim, trāslationis tempus, nēpè sub Grimoaldo Principe, qui viuebat anno 800. In primo lectionario lect. 8. In secūdo lect. 32. *Ætas Episcopi, nimirū quinquaginta annorū. In primo lect. 7. Impetrātis nomē, & Dignitas, Milo quiddā nomine. In primo lect. 8. Milus homo utique Deo obarus: In secundo lect. 22. Locus & Ædes ad quam translatus, ac tumulatus fuit, nempe, in vertice cuiusdam mōtis. Vtrumque lectionibus citatis.*

Denique & miracula ab eo Neapoli patrata: & Ecclesia Sancti Saluatoris ad Aspectum, siue Prospectum, in occisi ibi ab eo draconis, ac tempestatis amotæ memoriam excitata, non parum fidei, apud æquos, sincerofque Lectores, eiusmodi Narrationi, siue Lectionario conciliant. Præsertim si consideretur, Lectionaria vetera, non nisi valdè examinata, & probata, ad Ecclesiæ publicum vsus fuisse admissa. Neque enim adeo vēcordes, & stupidi fuisse censendi sunt antiqui illi Præsules, & Ecclesiastici viri, Gaudiofo Salernitano Episcopo, non admodum multis sæculis, vti nos sumus, posteriores, vt pro Bitinensi, Salernitanum & ipsi acceperint, & Neapolitanis colendum, ac celebrandum publicè proposuerint, & per tot sæcula, erroris huius sustinendi ansam præbuerint.

Accedit his Sannazarij testimonium Hymno duplici de hoc Sancto Gaudiofo:

*Gaudete catus virginum,
Plenas habentes lampadas.
Sponsus sacras ad nuptias
Venit repente: surgite,
Venit serenus Lucifer,
Nocturna pellens sidera:
Optata lux solennibus
Adest dicata gaudijs,
Lux clara, qua fugans nigram
Mundi sator caliginem.
Vestri latere gloriam
Patris, d:ū non passus est,
Qua Gaudiofi semina,
Tot inreperita sæculis,
Suis videnda ciuibus,
Diues retexit urnula.
O ter beate, & amplius
Lapis pusille, qui tuo*

X 2

Tanti

346 De S. Gaudiofo Ciue Neapolitano.

Tanti verendum Prasulis
 Si tu recondis puluerem.
 Prasul seò beator,
 Clara àncus Neapolis,
 Tu benignus patriæ
 Fer Gaudij se gaudia.
 Adsi fides, & veritas,
 Adsi probata castitas:
 Morbos, famem, pericula
 Tuis repelle mœnibus.
 Ergo tibi sit gloria
 Inseparata Trinitas,
 Verbum, Paterque, & Spiritus,
 Qui condidistis omnia.

De eodem ad Vesperas.

Audiat surgens pariter, cadensque
 Sol tuas laudes, meritosque honores,
 Urbis ò nostra columen, tuæque
 Gloria gentis.
 Audiat cœlum, mare, terra, & aer,
 Annuos ritus tibi dum nouamus,
 Dum damus flammis adolenda sacris,
 Tibura per aras.
 Huc ades festa redimite fronde,
 Cœlitum plausus, choreasque linquens,
 Et tuam sedem tua Gaudiose
 Offa reuise:
 Ossa, quæ longa tumuli sub umbra
 Abacta, signaras latuere gentes.
 Nocte mox pulsa redeunt apertas
 Lucis in auras.
 Hic dies nobis celeberrimus, precamur,
 Lettor semper redeat, nec ullos
 Hostium motus ferat: aut maligni
 Sideris astus.
 Datuis longam venerande pacem
 Ciuibus, da perpetuos honores,
 Da bonam mentem, superiq; plenos
 Luminis haustus.
 Iusta poscentes animos benignus
 A. iuuu, iniustos moderare sensus.
 Sentiat per te patuisse castis
 Aetheræ votis.
 Laus tibi cœli Pater, atque princeps
 Omnium Reçtor simul, & Creator
 Quem fides veri studiosa, trinum
 Credit, & unum.

Arbi

Caput Trigesimum secundum. 347

Arbitror autem Sannazarium hæc panxiffe, occasione aliqua recenti, in-
ventionis corporis Sancti Gaudiofi Salernitani. Id enim significat illud.
Vestri latere gloriam Patris diu non passus est. Et iterum, *quæ Gaudiofi segmina, tot
irreperita seculis, suis videnda ciuibus, Diues retexit ornata.* Ac item. *Ossa quæ lon-
gatumuli sub umbra, &c.* Sed cum incerta sit hæc ossium Gaudiofi Salernita-
ni detectio, Sannazarij testimonio, haud validè innitor. Quod tamen, pro
eius patria Neapoli asserenda, validissimum arbitror, vt mox dicam.

Neque, quod in ijs Lectionarijs narratur, nempe, Gaudiosum, manum
quam fœmina osculata fuerat, aliquid humanum fortasse passum, sibi am-
putasse, quæ ab Angelo fuit illi postea restituta, adeo incredibile est, vt
exemplis firmari non possit. Id Léo Primus Pontifex Maximus fecisse le-
gitur, licet Baronius anno Christi 461. existimet illam esse garrularū fabel-
lam vetularum. Id, imò maius aliquid profectò egisse dicendus est, adole-
scens ille: qui quod matrem pede percusserat, adeo post tantum crimen,
B. Antonio Patauino detectum indoluit, vt securi sibi noxium pedem ex-
secuerit. Vt cumque sit, opinio de illius castimonix puritate, & Angelico
patrocinio, fidem his apud vulgum excitauit: eiusque narratio, licet non,
ita veritati consona, cæterorum fidem, quibus certa personarum, locorum,
ac temporum assertio suffragatur, infringere non debet.

His de vera apud Nos corporis eius existètia firmatis, gesta eius bre-
uiter sunt commemoranda.

Fuisse patria Neapolitanum, testatur Sannazarius Hymno primo,

— *Gaudiofi segmina,
Tot irreperita seculis,
Suis videnda ciuibus,
Diues retexit ornata.
Præful sed è beator,
Clara decus Neapolis,
Tux benignæ patriæ,
Fer Gaudiose gaudia.*

Et paulò post.

Et Hymno secundo. *Vrbis è nostra columen, tuæq;
gloriæ gentis,*

*Da tuis longam venerande pacem
Ciuibus ———*

Id etiam arguit, quod è vita migranti, vnà cum B. Bonoso, alijsque Diuis
eius prædecessoribus, etiam Ianuarius, & Agrippinus apparuisse leguntur.
Vtique: nam quem Bonosus, & Salernitani Diuis, tanquam Salernitanum
Episcopum inuisere dignati sunt, eidem profectò vt Neapolitano ciui, Ia-
nuarium, & Agrippinum Neapolitanos apparuisse, decens fuit.

Eius porrò genus, quàm fuerit insigne, indicant verba illa Lectiona-
rij. Nam aliquando appellatur *Gloriosissimus Parthenopeni oriundus ciuitate:
potentum, dignissimum, ac religiosissimum prosapi: dignam, ac nobilem ducens origi-
nem.* Lect. 1. Item ibidem dicitur, *Cum esset de genere Principum.* Et Lect. 3.
*Multis obstrictus suorum parentum precibus, vt sicuti sibi condignum erat, incederet,
scilicet cum pompa equorum, & copia strenuæ.* Fortè filius, vel nepos fuit Theo-
philaeti illius Ducis Neapolitani, qui bello Saracenicò occubuit.

Clericali militiæ ascriptum in Ecclesia Sanctæ Mariæ, asserunt Le-
ctionaria. Eam autem, non aliam intelligo, quam quæ Maior dicta est, à
Pomponio erecta, & Ioanne Papa dicata. Virtutum autem radij, quibus

348 De S. Gaudioso Ciue Neapolitano.

Gaudiofus explenduit, ipfis eius gestis à scriptoribus eius vitæ exaratis fiunt conspicui. Nempe, leprosi mundatione, cæci illuminatione, ægrotorū sanatione, & multis his similibus. Vt iure in Salernitanæ Ecclesia regimē, quamuis inuitus, & fuga sibi consulens, fuerit ascitus. Vide Biographos.

Porro dies natalis, siue emortualis Gaudiofi, incertus, secundum me videtur. Lectionaria dicunt, illum successisse Bonoso. Ex iisdem habetur, ministrasse clericum Neapoli in Ecclesia Sanctæ Mariæ, quam, vt dixi, non aliam arbitrari licet illis priscis temporibus, quam Aedem Sanctæ Mariæ Maioris à Pomponio erectam. Musca statuit primum Salerni Episcopum S. Bonosum, & post eum alios quinque, & post hos anno Christi 500. Laudentium Episcopum qui interfuit Concilio Romano sub Symmacho Pontifice. Sed facile est aduertere, Muscam, non habuisse rationem temporis in suis illis Episcopis recensendis: sed ante omnes alios, posuisse Diuos: mox subiecisse Laudentium, cæterosque, qui Diui non fuerunt. Existimo itaque, Bonosum, cui successit Gaudiofus, floruisse Neapoli, ac Salerni, multis annis post Gaudentium. Cum enim Pomponius ædificauerit ædē illam, cui inseruiuit Gaudiofus, post annum Christi 500. verisimile est, diu post annum 500. vixisse Gaudiosum, atque adeo, etiam Bonosum eius prædecessorem, fuisse Salerni Episcopum post Gaudentium. Si coniecturis autem in re incomperta vt liceat, coniectari licet, Gaudiosum, non multo ante Grimoaldi Salernitani Ducis tempora decessisse. Ab ipso enim, Neapolitanus Dux, huius ciuis sui corpus petijt, & obtinuit. Ergo non multæ præcesserant ætates, aut sæcula: atque adeo, vigente adhuc eius memoria, iustæ petitioni factum fuit satis. Scio, posse id etiam dilucidari ex magna illa annonæ caritate, quæ eo tempore Neapolitanam ciuitatem inuasit: Et ex bello inter Salernitanos, & Samnites. Sed hæc satis pro nunc sint.

TRANS.

TRANSLATIO SS. MM.
EUTICETIS,
ET ACVTII NEAPOLIM:

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

Eputeolana ciuitate Barbarorum incurſionibus diruta, & Prætorio Falcidij (qui fortè locus, idem eſt ac ille, vbi poſtea, Monasteriũ Falcidij extructum eſt, de quo Gregorius Papa lib. 8. epiſt. 39.) vbi primum horum Martyrum corpora tumultata fuerant, ea Neapolim in Stephanizæ Baſilicam tranſtulit Stephanus eius nominis ſecundus, per errorem ſupra cap. XX. Sect. VI. tertius appellatus Adriano Pontifice Maximo, circiter annum Domini 773. Tranſlationis huius Acta à Raynerio quodam, qui fortè illi interfuit, aut certè non longè ab eo tempore vixit, ſcripta, apud Nos M. S. extrantia, publici nunc iuris facimus. Ad obſequium præcipuè horum Sanctorum, hic ſub Ara maxima Principis Templi quietſcentium, ſed & ad Stephani quoque Neapolitani Epiſcopi memoriam ſeruandam, cuius in Eccleſiam ſuam beneficia, nulla ſunt obliuione delenda. Quàm fuerit ille in eam munificus, tetigimus ex parte ſupra cap. primo, Sect. IX. Plura dixerat ex Io. Diac. Capac. lib. 1. dum de eius Ducatu ageret, fuit enim Dux, & Epiſcopus Neapolis. Addamus, & Raynerium.

In hac autem Raynerij narratione, character ſermonis, tritum illud cacoethes rithmicæ locutionis habet: quod ingenioſè, vt ætas illa putabat, Iſocolis efficiebant, verſibusque malè tornatis. Ob humilem tamen, ac rudem ſcribendi ſtylum, non eſſe Sanctorum vitas contemnendas, ſapiens quiſque mecum iudicabit. Latent enim quandoque ſub vilibus illis verborum integumentis, res litteris, memoriaque digniſſimæ. Atque ex incompti ſermonis fuligine, ſcintillæ plerumque emicant venerandæ antiquitatis, aut priſci ſermonis. Scio apud aliquos Sanctorum Biographos, malè audire Surium, vtpote Breuiatorem ſuo palato conſulentem, alios tamen integræ lectionis gultu priuantem. Hæc obiter dicta volo. Nunc hiftoriam ſubiungo.

Pauciſſimis dilatis poſt mortem Martyrum Eutycetis, & Acutij annis, 'fortè ſæculis. Conſtantine Gaballinus ſuam cupiens exercere tyrannidem, Romanæ Urbis indigenis crudeliter imperaturus aduenit. Cuius rei grata, vita pariter, & Regno renunciãns ſe videntem tartareas pœnas pati eiulando clamauit. Eodemque tempore Domnus Stephanus iunior Romanæ Cathedræ reſidens, offenſam Deſiderij Longobardorum Regis veritus, Carolum piſſimum Imperatorem adiit. Stephanus verò Neapolitana Sedis Antifex, inter cetera Eccleſiæ ſua collata ornamenta, non paruo labore ſtuduit præſatorum Sanctorum Martyrum Eutycetis, & Acutij tranſferre venerabilia corpora. Et, vt Urbs, que pro innumeris annorum curriculis mentionem temporalis amiſerat ſua nouitatis, mitens membris & diſciorum, ac Sancturum corporum reliquijs

inſe

350 Transl. SS. MM. Eutic. & Acut. Neap.

infiguis, horum etiam lataretur adinuari praesidijs, hac quoque Sanctorum corpuscula fauorali admodum laude prosequentium cinisum, ac mirifica pompa inbilantium Clericorum, aliterius ablato vertice, in Stephania delata gratanter asylum, integri marmoris bifidum intromittuntur Sarcophagum, quod penitus ima telluris solo de fesso subterranea domus. dolatis artificum manu lapidibus, leni pro merito recepit vestigio: cuius claustrum prominens pulchritudine decenti fastigium, columbis ambisiam purpureis, sculptarum vario schemate figurarum, insignitum argenteum baiulat, quod vulgò ciborium dicitur, nitens pyraerium. Sub cuius umbraculo altare similiter statuitur, argenteis vndique redimitum tabulis: quod mundi Saluatoris gratia, & vocabulo simul dedicatum, multorum corporali solamine Sanctorum, se gaudet esse refertum. Penes autem psallentium Deo agminum, sedem quibusdam lapideis coelestis lector scandens, argentea per gyrum Antistitis studio ambiri se cernit analogio. Et ut Sanctorum corpusculis satis deferret, ades eadem ignea flamma combusta, praesati Praesulis est reparata industria. Sed hac suprema magnificentia munera, qua perenni dignitatis excepta reuerentia sic Sanctorum militum labores, ac dona praesentialibus fascibus recompensant qua aignis laudibus lingua praedicet? Merito etiam pro humanis obsequijs spiritibus Angelicis, eos, si fas est, dixerim praecellentes, quibus subtilitate vigentis naturae proculdubio sunt inferiores. Denique dum ferè ubique terrarum, suspendis extolluntur laudis praconijs, dum alte iugibus potiuntur gaudijs, Angelorum autem dulcis solennitas solummodo viget in caelis, Sanctorum hominum profectò minores sunt meritis.

*Pro studijs quorum, munuscula dantur honorum,
Moribus ardenti, fideique calore calenti.
Supplicibus donis his iungi posse Patronis,
Terrea qui spernis, & caelica pectore cernis.
Dic istis Sanctis, dic flagita voce precantis,
Pro meritis dignis, ignoscite quoque malignis:
Et veniam desis mihi, quem peccare videtis;
Ut merear sibi vobiscum vernula Christi.
Perfruar, ut caeli modulamine mente fidei:
In terra natus, sed ad aethera flamine latus:
Laudis babebo sonum, vitale resepero donum,
Nullus ubi fietus, sed laetus ad omnia catus.*

Nec reor, immerito tantum thesaurum Puteolanos accolae perdidisse, & nobilium ad um struaturis lobefactis urbem penè vacuam, profugis colonis permanisse, ablatumque ab ea famulorum Dei eximium corporaliter patrocinium, praesatam Neapolim sibi vendicasse: quoniam quidem, quos peruersa non pariter actionis, ultio quandoque afficit temporalis: & dignè paenitentibus, aderit etiam primum mundana felicitatis, quod pro reverentibus Sanctorum loculis, Neapolites adeptus est cinis, quorum pretiosissimus mihi regitur cinis.

Hoc quaedam eximia nobilitatis experta est mulier, Eruscuna nomine, cum nimia cepit, & stomachi laboraret agritudine: Quae non frustra, velut multi adstruunt, Eruscata est auocapata parentibus. Erisis siquidem Dorica locutione, aurum dicitur: & quoniam contemplationi supernae claritatis feruore inhabitabat piæ deuotionis, Aurea meru truncupari, ex ipsius officio actionis. Quam cum intolerabilis capitis dolor, furor vndique cerebri latera ambiente, incessanter afficiendo, requiescere nec ad modicum seneret, igneo tandem calore dissolutus humor, vomitus execrabilis, & penè latiferos generauit. Taliter itaque, viribus ferè omnibus dehisita, necnon semiuua, nihil amplius quàm de morte (tristibus medicis) cogitans, patrem spiritualement ad se adcersi-

ri de,

Caput Trigefimum tertium. 351

vi deprecans, ei qualis, & quantas effes languor. seriatim indicat. Qui solito more, salubria administrans caelestium pigmentorum medicamina. Etia, inquit, de Sanctorum Martyrum Eutycetis, & Acuty corporibus, a me tibi exhibitas suscipe deuote particulas, quas reuerenter reconde, necnon & orationibus, & vigilijs insistas, Missarumque peractis solennijs, capiti imponas, & ab eis, tui languoris proculdubio desideratam nimis accipies medelam. Cuius exhortationibus credula mulier, adimplere, qua iusserat nihil distulit: ac per hoc exemplo quanta foret Sanctorum virtus, recepta sanitate, didicit. Vnde nos supplices huiusmodi petamus, pura mentis intentione Patronos, ut nos liberent ab omni hostili incursione, quorum meritis praedicta mulier salua facta est a propria agitudine, opitulante Iesu Christo nostro Salvatore, qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit, & regnat in saecula saeculorum. Amen.

Haetenus Raynerius. In cuius narratione, cum caetera pateant, analogum tantum vox aliquanto obscurior, explicanda est. Ex Vualafrido Strabo, de rebus ecclesiasticis. cap. 6. Analogium, pulpitum est: *Quod in eo Verbum Dei legitur, & annumeretur. Logos enim graece, uerbum uel ratio dicitur.* Stephanus item de Sacramento Altaris cap. 4. *Officium, ait, acolythorum est, ante Diaconum ferre cereum accensum, cum ceroferario usque ad analogium, & tenere debent, dum legitur euangelium.*

DE
S. IO ANNE
A Q V A R O L I O:
S E V S C R I B A:

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM:

Vod Sanctus hic Præful, Aquarolius dictus fit, vel de Aquarolis, fortè ex familiæ cognomine, vel habitationis loco, id nuncupationis adeptus est. At, quòd Scriba sit appellatus, dicerem, Scribæ publico officio illum functum, pro nota cunctis eius probitate. Lego enim apud Cornelium Nepotem in Eumenio. *Apud Græcos, græcissauit autem Neapolis per multum temporis, vt sæpius dictum est, nemo ad id officium, Scribæ, admittitur, nisi honesto loco, fide, & industria cognita.* At cum Io. Diaconus afferat, illum sic scribere nouisse, vt ex officio cognomè acceperit, & ab omnibus *Latines Scriba vocaretur: & Codices manu propria utiles, & plures conscripsisse:* quod & apud Ioannem Ceimiliarcham, eius quoq; vitæ Scriptorem legimus, cogor opinari propriè à scribendi assiduitate, & characterum elegancia, tale illum cognomen fuisse sortitum. Scribendi certè artem profitebantur antiqui: vnde & *Antiquaria* ars dicta est: & Scriptores, *Antiquarij* nuncupati, l. 2. C. Theodos. de studijs liberalibus Urbis Romæ, & l. 10. de proximis sacr. scrin. Socr. lib. 2. Hist. cap. 26. *Quinquaginta membranaceos Codices bene confectos, & ad usum habiles, ab artificibus antiquarijs, & perfectè artem scientibus, scribi præcipias.* Adde Cassiod. de diuin. lection. cap. 15. & 30. quo loci scitè antiquarios describit. Et verò fuerit alijs delectationis opus, pulchros effingere characteres, vti Theodosio Imperatori, qui exinde *Calligraphi* cognomine fuit appellatus: Ac posterioribus sæculis Paulo Diacono, de quo Leo Ostiens. lib. 1. Chronic. Cassinens. cap. 17. scribit, fuisse eum à sententia truncationis manus liberatum, cui damnatus fuerat ob apposta illi in Carolum M. scelera, deferuescente eiusdem Imperatoris ira, illis verbis. *Si ei manus abscindimus, ubi tam elegantem scriptorem inuenire poterimus?* Et recentioribus temporibus, duobus Ciuitatis nostræ luminibus, Ioanni Pōtano, & Iacobo Sannazario, quorum M.S. lucubrationes, de Prudentia, ac de Partu Virginis autographæ, extant apud Nos characterè concinno, & veluti pennicillo depicta, conscripta. Sed Ioanni nostro, *infirmis parentibus procreato, vt Diaconus ait, & qui pauperem cucurris pueritiam,* necessitatis fuit opus, & quærendi sibi victus stimulus. Alium quoque inuenio sic appellatum. Is fuit Robertus Scriba Canonicus Regularis S. Augustini in Angliæ Monasterio Bridlingtonensi, insignis sacrarum scripturarum interpres, & Scriptor. Qui floruit anno Christi 1180. Vide Pitæum de Scriptoribus Anglicis, Ætate duodecima. Sed Ioannes noster præstat cæteris, quod nullo præ-

Caput Trigesimum quartum. 353

Io præceptore eam artem consequutus est, utque Ceimiliarcha loquitur, *sine indice didicit.*

In virtutum stadio procurrens Ioannes, tandem Neapolis Episcopus eligitur. Res ad hunc modum peracta est. Pessimus ille Neapolis Consul Bonus, occiso Stephano Duce, *contra sanctam Ecclesiam*, verba sunt Io. Diaconi in Tiberio Episcopo, *multa cepit mala peragere. Cui cum Antistes Tiberius, in quantum virium erat, obsistere non dubitaret, eligens terreni magis, quam celestis iram incurrere iudicis, et iugiter examen comminabatur diuinum. Sed ille antiqui aspidis cauda, aurem cordis obturans adhuc, quia spernebat monita salutis, insuper, ut funes peccatorum, ad suum prolongaret interitum, licetorum verbasitates magis attendebat. Quid moror? Ad ultimum iniecit in eum manus, & comprehendit eum, atque carceratibus tenebris religatum, in oleo pane, & aqua macerabat.* Hæc Tiberij calamitates, ad languorem usque Ioannem afflixere. Sed neque hic malorum finis. Nam Bonus, conuocatis pluries Clericis, toto nisu, noui ad Præsulis electionem eos coegit. Qui vnanimi voto in Ioannem consenserunt absentem, & obsistentem, nè, scilicet, viuo adhuc Episcopo, videretur Sedis Episcopalis inuasor. Infremuit magis Consul, ac iugulari Tiberium iussit, omnesque Episcopij seruos, cum cæteris bonis, fisco addici. Imminentem hæc Ecclesiæ cladem, ut vitaret Ioannes, coactus est Episcopi munus assumere, re prius cum ipso Tiberio communicata, seruata, ut potuit, Apostolicæ Sedis reuerentia, & eluso minaci Consulis imperio. Anno postea cum dimidio elapso, moritur Bonus, succedente sibi Leone filio, qui à socero suo Andrea pulsus fuit. Hic Andreas in Tiberium mitis, *Leuauit eum, ait Diaconus. de lico miseria, & tenebrarum, & sub custodia posuit in cubiculo ante Ecclesiæ Sancti Ianuarij Martyris.* Bella deinde secuta sunt inter ipsum, & Sichardum Beneuentanum Principem, Aduocatio Sarracenorum, Contardi aduentus à Lothario missi, Sichardi occisio, & Andreæ Consulis, & Contardi cum vxore, & familia trucidatio, quæ ab eodem narrantur. His peractis, vltimus Tiberij dies aduenit. Qui pridie quam moreretur, residens in Pontificali Cathedra, sic gregem suum alloquitur. *Scitis fratres charissimi, quis peccatorum mole depressus, iusto iudicio hominibus absque misericordia traditus sum. Sed Dominus, qui deducit ad inferos tribulationis, & reducit, quisque cum tentatione prouentum facit ad sustinendum, permisit presentem filium meum Dominum Ioannem, nostram ingredi sedem, quatenus haberem maximæ tribulationis solatium. Ideoque volumus vestram latere charitatem quia de tanta, quam erga me impendit humanitate, etiam si omnibus membris lequerer, nullatenus illi gratias referre valerem. Tamen quia magis misericordia mea consolationis, quam presumptiue motus, vno me Episcopatum assumpsit, nulla immineat illi, nec à Romana Sede, nec ab alijs hominibus eundemnotatio. Huius etenim professionis quam spontè pro illo feci, coram Deo, & omnibus potestatibus, veritatis testes vos habere decreuimus.* Hæc Diaconus. Qui subdit, mortuo Tiberio, misisse Sergium apocrifarios suos ad Apostolicam Sedem, pro Ioannis electi inthronizatione: & Gregorium Papam non prius eum Pontificali infula decorasse, quam per Ducis iusiurandum, & cunctorum attestationem sibi constitisset, Ioannem non voluntate, aut inuasionem, sed necessitate compulsus, id onus accepisse, pro Tiberio, non contra Tiberium affectum.

Qualem se in Episcopatu gesserit Ioannes, ex Diacono docebimur. *Perfectus Episcopus quantum, & qualem se exhibebat, nulla carnis lingua poterit enarrare. Nam, omnia se faciebat omnibus, ut omnes lucrifaceret. Nulli unquam malum*

354 De S. Ioanne Aquarolio, seu Scriba.

pro malo reddebat. Neminem nisi pro suis criminibus increpabat. Quæ merentem non consolatus est? Cum quo infirmante, non est infirmatus? Sic præerat cunctis, ut ipse magis videretur subiectus. Hic fuit secundum Apostolum Pontifex, ut etiam testimonium foris haberet. Non enim nisi pius, nisi iustus, nisi sanctus per omnia dicebatur. Similia habet Ceimiliarcha. De ornatu Ecclesiæ loquens, Ad sanctum Cbrisma conficiendum fecit unam deauratam ampullam, in cuius labijs, nomen suum descripsit. Acquisiuit autem thimiamateria ex auro fabrefacti operis: similique labore, auream operatus est crucem. Codices verò manu propria, utiles, & plures descripsit. De pietate verò in prædecessores suos Episcopos subdit. Corpora quoque prædecessorum, de sepulcris, in quibus iacuerant, leuauit, & in Ecclesiam Stephanæ sigillatim collocans aptauit unicuique arcuatum tumulum, ac desuper, eorum effigies depinxit.

Obitum denique S. Ioannis, aliter Diaconus, aliter Ceimiliarcha describit. Et ille quidem sic: Dominus Ioannes Episcopus, vir totius sanctitatis, sensit sibi diem adesse solutionis, quo sui nominis gratiam susciperet. Gaudebat enim, quod breui temporis spatia dissolutus finem daret suo certamini, & multò melius esse cum Christo in perpetuum. Septem quoque dierum vi infirmitatis detentus, sedulus in oratione excubans, gratias referebat Domino. Quibus transactis requieuit in pace. Hic verò sic: Ante diem tertium, quam de hoc mundo ad Dominum migraret, audientibus cunctis suis Clericis, qui adstant, retulit se vidisse Sanctum Paulinum angelica dignitate vestitum, atque ornatum, totum niuem, totumque sydereum, atque odore rosæ redolentem, fauam etiam candidissimum mellis in manu tenentem, ac dicentem sibi. Frater Ioannes, quid hic facis? Solue vincula tibi ditorum tuorum, & iam veni ad nos. Hæc enim esca, quam in manu teneo, apud nos satis abundat. Et cum hæc dixisset, complexus est eum, & immisit in os eius partem faui præfati, cuius dulcedine, atque odore, ita S. Ioannes concupisse se dixit, ut si sibi in ipsa reuelatione persistere possibile fuisset, ab eius vestigijs nullatenus recessisset. Nam excitatus à somno, eadem die in quinta feria, iuxta consuetudinem suam remuneratis omnibus de familia Clericis, atque pauperibus, sanus Dominicam canam celebravit. Sexta feria, videlicet Parasceue, orationi vacauit. Sabbatho autem, sexta hora diei, ad Ecclesiam latus processit: ascensoque tribunali, populum salutauit, resalutatus autem à populo, orationem dedit. Collecta verò oratione, super altare beatum spiritum exhalauit. Explicat ea verba Baron. Notis ad diem 22. Iunij. Sed de Tribunali, nihil. Tu lector aduerte, non iudicalem aliquem locum hic describi, sed eum, qui ad concionandum esset aptus. Sicut 2. Machab. 13. dicitur *Lysias Tribunal ascendisse*, & Plinius in Panegyri. Traiani, *tribunal viridi cespise extructum* dicit. Inde suggestus facer, ex quo ad populum Præfules verba faciebant, sic est appellatus. Legendus Chrysofomus hom. 19. ad Popul. Antiochen. & clarius Orat. de B. Philogonio, qui ex caufarum patrono Episcopus factus fuit: quem dicit, *à tribunali ad tribunal fuisse euectum*.

Euocatum fuisse Ioannem à B. Paulino ad cœlestia regna, uti ex Ceimiliarcha narratum est, ex Tabulis Ecclesiasticis confirmatur: in quibus ad diem vigesimum secundum Iunij habetur. *Neapoli in Campania Sancti Ioannis Episcopi, quem B. Paulinus Episcopus ad cœlestia Regna vocauit*. Idem legitur in Appendice Vitæ S. Paulini ab Vranio scriptæ. Quæ certè, Vranij ipsius esse non potest, cum eius meminerit Paulinus epistola decimasextima. Sed recentioris auctoris comperitur esse, cum obitum Ioannis nostri narret, qui vixit multò post Paulini tempora. Et Ioanne Diacono antiquioris, quippe cum Diaconus, quæ de Ioanne hoc dicuntur, perperam Ioanni primo

mo

Caput Trigesimum quartum. 355

mo Episcopo contigisse dicat. Coniuncta est igitur Anonymi auctoris narratio cum Vranio, filo orationis nequaquam interrupto. Lectionarij namque forma, quæ ex vitæ narratione consurgebat, sic requirebat, vt ex pluribus auctoribus lectio tanquam vnus solūmodo cōtinuaretur. Rarò enim **A**ctorum Scriptor, aut Historiæ auctor, nominabatur in publicis Ecclesiæ officijs. Vnde ob id perire vocabula auctorum, qui sacras historias scripserunt, cunctaque eorum notitia, magno Actorum detrimento interijt.

Similem beatum vitæ exitum ad Altare, fortitus est S. Cassius Narniensis Episcopus: de quo Martyrolog. Rom. die 29. Iunij, ex Gregorij Pape Dialogis. *Natalitio Apostolorum die, quo singulis annis Romam venire cōsueverat, cum missarum solennia celebrasset, & corpus Uaminisum, pacemque omnibus dedisset, migravit ad Dominum.* Nec non & S. Felix Nolanus. Ado de ipso, die 14. Ianuarij. *Dominica die, mysterijs consecratis, data pace omnibus, se in pausmentum oraturus proiecit: moxque B. viri anima de carnis ergastulo egressa, post graua tormenta, que patienter tulerat pro Christo, felicia regna ipse verè felix conscendit.* Vtque ex nostris aliqua etiam promamus, eodem mortis genere obiit Paulus Secundus, Episcopus Neapolitanus, qui vixit circa annū Domini 757. de quo Io. Diaconus: *Dominico die sancta Pascha, missarum solennijs penè completis, cunctos osculatus est Clericos, & omni populo exhortato, spiritu migravit ad caelum.* Recens est exemplum B. Andreæ Auellini Clerici Regularis Tutelarīs Neapolitani, à cunctis Vitæ eius Scriptoribus narratum, & in Actis Canonizationis eius ritè probatum. Hic cum incruento sacrificio, consueto illo versiculo, *Introibo ad Altare Dei* initium daret, apoplexia correptus, intrante postea vespera eiusdem diei, ad optata coeli gaudia transijt. In cuius imaginem sacris vestibus refulgentem, quæ prima omnium typis excusa fuit, istud ego pangebam distichon.

Aeternum intrabo Coeli iam Altare beatus

Andreas dixit: Dixit, & introijt.

Hoc tandem in Ioannis laudem addendum, ipsum olim inuocatum, cum Athanatio eius discipulo, in antiquis litanijs Capuani Monasterij S. Iohannis Baptiste, quæ extant in M. S. Codice orationum, litteris Longobardicis exarato.

G E S T A S. A T H A N A S I I E P I S C O P I .

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

Iohannes Ecclesie Neapolitanæ Diaconus, Chronico suo de Episcopis Neapolitanis finem facit, Episcopi huius præclara gesta narrando. Habemus quoque eius Vitam, ab Anonymo quodam scriptam, atque ad duo vetustissima exemplaria castigatam. Fusius autem alius quidam res eius est prosequutus: ex quo multa collegit Baron. tom. X. Annal. ann. 872. Hunc ego cum sacrum Cassini Montem adiissem, ex M.S. quodam Codice illius Bibliothecæ, fideliter exscripsi. Eius initium est. *Gloriosus, & laudabilis vitæ cursus*. Putat autem Baron. eam narrationem, à Petro Diacono Cassinensi fuisse scriptam. Fortè ex eo, quia in Codice Cassinensi, in quo Petri Opera recensentur, scripta reperiatur. At verò, vel fallitur Baron. vel duo sunt Petri, Vitæ Arhanasij Scriptores, quod nemo adhuc dixit. Potius ad Petri diligentiam id referendum, in Codice illo eam adglutinantis, utpote ad Casinum, in quo corpus eius tumulatum fuerat, ætinentem. A nullo autem Cassinensium Monachorum eam esse scriptam, suadet silentium de sacri illius Cœnobij laudibus, cuius cum sæpè incidat memoria, auctor, non ut de proprio, sed veluti de alieno Monasterio loquitur. Multo minus adduci possum, ut credam Petrum ipsius Scriptorem fuisse. Cum lib. 4. Chronic. Cassinens. cap. 56. & lib. de Viris illustribus Monast. Cassin. cap. 45. Catalogum texens, Hymnorum, Vitarum, & Homeliarum, cæterorumque Operum à se conscriptorum, de hac Arhanasij vita, nihil dicat. Existimo itaque, ipsam à Synchrono certè ipsius scriptam, id eliciens ex extremis prologi verbis. *Opifici omnium gratias immortales referendo qui nostris temporibus, antiqua miracula perpetrare dignatus est*. Ac rursus in Narratione. *Nostris nuper temporibus*. Et intra quinquèniū ab eius morte. Nulla enim hic mentio habetur de Translatione corporis eius Neapolim, quæ post tale tempus contigit. Probabile autem est, Scriptorem hunc, patria Neapolitanum fuisse, nã frequens est pronusque maximè in huius Urbis laudibus narrandis. Ut autem Baronio morè geramus, & ab alio antiquo Scriptore huc secernamus, Petrum nos quoque illum appellabimus. Ex quo hæc propemodum nobis narranda proponimus.

Sect. I. Sancti Athanasij Ortus, Indoles, Educatio!

*Sect. II. Eius in Neapolitanum Presulem Electio:
& Ecclesia Neapolitana status ipso Episcopo,
ante Sergij Ducis Tyrannidem.*

Sect. III.

Caput Trigesimum quintum. 357

Sect. III. Prima Romana profectio.

Sect. IV. Impia impij Sergij contra Athanasium, auunculum persecutio, & infelix eius obitus.

Sect. V. Sancti Episcopi supremus dies, Tumulatio, Translatio, Cultus.

Sancti Athanasij Ortus, Indoles, Educatio.

Sect. I.

Athanasius Ducis filius, frater, & auunculus inuitat nos, vt de Neapolitanis Ducibus agamus. At præstitit hoc egregiè Capacius lib. 1. cap. 11. & 12. Quod si & alios legere placeat, adire quis poterit Bulenger. de Imper. Aleman. de pariet. Lateran. Andream Knichium, & alios.

Patrem habuit Sergium de prosapia procerum, multis apud Cæsares honoribus cumulatam. Matrè Dosam, principali, & ipsam prosapia satam. Quem cum alio gestaret, imitata Samuelis matrem, Deo dicauit. Vtque faceret Magni Alexandrini Athanasij imitorem, suo voluit nomine appellari. Vigebat quippe Neapoli, Athanasij illius cultus: eo quod bis ille Romam petens, hac transisset. Vndè, vt reor, ipsemet Fortunatum Episcopum, ad Concilium Sardicense, quod ipse à Iulio Papa obtinuerat indicendum, secum exegerit. Sicut autem Protasius Mediolanensis Episcopus, in Concilio Sardicensi, vt habent Fasti Romani, die 24. Nouembris, causam Athanasij defendit, idem & Fortunatum fecisse credendū est: imo & Neapolitanis suis, inuictum pectoris eius robur pro Catholicæ fidei defensione concelebrasse; vt inde in illum postea increuerit deuotio. Scimus namq; in eius honorem Ecclesiam fuisse erectam in Vico, qui dicebatur Alexandrinorum, quod ibi Alexandrini huc commeantes, degerent. Qui Vicus erat inter Nili, & Portus regionem, & fortè etiā alias. Parētibus fuit turba filiorum. Ex quorum vni, illis adhuc viuentibus, Gregorio nomine, dignitas Magistri militum collata fuit. Alter Athanasius iste, qui ortus dicitur decima Indictione, hoc est anno 832. Regnante Michaele, & Theophilo, Romana Ecclesia Presidente Gregorio, quando votum suum parentes facto firmauerunt, prout decreuerant, Clericum cum facientes. Vbi aduerte, hæc duo nequaquam esse coniungenda. Indictio enim X. non ad Clericatum pertinet, sed ad natiuitatem Athanasij: Eo enim anno 832. non Michael Balbus, & Theophilus, sed Theophilus solus, mortuo ante tres annos Michaele, regnabat. Factus autem fuit Clericus circa annum 838. quo regnabant Michael Porphyrogenitus Cæsar, & Theophilus Augustus eius pater.

Septimus illi fuebatur annus, cum Clericali militiæ fuit adscriptus, atque Ecclesiæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, vt ecclesiasticis imbueretur ministerijs, traditus. Eam porro fuisse Ecclesiam Sanctæ Mariæ Maioris, quasi antonomasticos dictam Ecclesiam Sanctæ Mariæ Virginis, facile mihi persuadeo: quoniam Ioannis Episcopi disciplinæ tunc tradi nõ potuerit, nam hoc anno, quo obiit prædecessor eius Tiberius, fuit ipse à Gregorio quarto legitimus Episcopus factus. Post septem continuos an-

nos.

nos, videns Ioannes illum in spiritu efferuescentem, septimum in Neapolitana Ecclesia Leuitam ordinauit. Erant enim Neapoli, sicut & in alijs quoque primoribus Ecclesijs, ordinati Diaconi septem, qui Episcopum custodirent, dum Euangelicæ prædicationis officio fungeretur. Sicut Gregorius, septimus Leuita in adiutorium Pelagij Papæ ascriptus dicitur, à Gregorio Turonens. lib. 10. Histor. c. 1.

Eius in Neapolitanum Prasulem electio: & Ecclesia Neapolitana status, ipso Episcopo, ante Sergij Ducis tyrannidem.
Sect. II.

Anno Christi 850 inquit Baron. creatur Neapolitanus Episcopus: qui Romam veniens, à Leone Papa quarto consecratur Idib. Martij, ante Altare Sancti Gregorij. Et Petrus Cassinensis, Expleto igitur in leuiticali officio, anno uno, duobusque mensibus, prædictus vir Ioannes bona memoris, bonestissima vita Prasul, & Deo satis charus, diem clausit extremum. Moxque ab vniuerso Clero, omnique plebe, simulque à Ducibus, genitore, scilicet, & germano, communi voto, & consilio, electus est ad Pontificale decus Et proficiscens Romam, consecratus est à venerabili Papa Leone, Idibus Martij, ad Altare Sancti Gregorij. Reuersusque, à cunctis ciuibus, magno gaudio exceptus est: eo quod talem meruerint suscipere pastorem, & patrem, qui nutritorem suum imitaretur moribus, & f. c. 11.

Quantarum virtutum in Episcopatu fuerit promus Athanasius, longo complectitur sermone Petrus. Perdius quippe fuisse dicitur ab eo, & pernox in oratione. Studijs incubuisse Græcarum, pariter, & Latinarum litterarum, parentis, ac fratris imitatione, vtrasque optimè callentium. Acerimus fuisse sui corporis hostis, quod & abstinentia macerabat, cilicio vexabat, flagris extenuabat, grauique plumbi onere, ad spiritus obedientiam trahebat. liberalis in pauperes, quorum inopiæ subleuandæ, hospitem domum, supra gradus atrij Maioris Ecclesiæ erexerat. Erga Dei cultum, religiosissimus: in Ecclesia etenim Sancti Saluatoris, Collegium Hebdomadariorum instituit: Ecclesiæ Stephanæ sacram suppellectilem aureis valis, & argenteis instruxit, varijsque Ecclesijs Clericos, & Mansionarios addixit: ac item Monachos in Lucullano palantes, sub Abbatis regimine, conclusit. Captiuorum quoque prædicatur redemptor. Concludit denique Petrus narrationem suam his verbis. *Quo viriliter agonizante, t. m. in diuini quam in mundanis, adeo aucta est, Ciuitas Neapolitana, ut nulli Ecclesie in Campania inferior in aliquo cerneretur. Nec illud de eo subticet, quod in Dei timore, & orationi tam intentus, & peruigil extitit, ut anachoretis, nostris certè diebus, omnibus sit præferendus.*

Libet autem nunc, pulcræ Neapolitanæ Ecclesiæ faciem Athanasio Episcopo, & antequam impij Sergij labefactata esset tyrannide, ex eodem Petro Cassinensi describere. Is itaque narrata ciuitatis structura, munitio- nibus, ac turribus, subdit. *Nam interdum binas Prasulum gestat sedes, ad instar duorum testamentorum, qui tam gubernant, & reliquum, ut capite reguntur artus dispersi.* Subsiste paululum, Lector, nam Codex, quo vsus est Baronius, deprauatus videtur. Emendo sic, ex vetustissimis Codicib. M. S. *Nam inuorsum, binas Prasulum gestat sedes.* Facit ea lectio mirificè ad Petri sensum: exteriori enim Neapolis facie, in ædificijs, turribus, mœnibusque patente, descrip-
ad

Caput Trigesimum quintum. 359

ad interiora sermonem conuertit, quasi diceret. Vt quid in exterioribus, conspicienti cuique manifestis immoror? Ad alia stylum conuerto, & interiora, quæ maius illi decus afferunt. *Introrsum binas gerbat Præfolum sedes.*

Cum legis, duos ibi fuisse Præfules, caue ne putes, vnius vrbis fuisse duos æquales Episcopos. *Vnus Christus, & vnus Episcopus* clamauerunt aliquando Patres in Cōcilijs. Etiam à Baronio id asseritur, dum subdit. *Quod duplex populus cōtineretur in ea. nempe Latinus, & Græcus, qui seorsum suis quisque, sub capite tamen vno, peragerent sacros ritus.* Ac tacitè à Petro id innuitur, siuè *introrsum, siue interdum legas, exemplo artuum diuersorum, sub vno tamen capite rectorum.* Quare verba illa Petri superius adducta, sic dispungenda sunt: *Qui eam gubernat, regit & reliquum.* Hoc est, Latinus, qui Ciuitatem gubernat, regit & reliquum, alterum scilicet græcum Episcopum. Quasi Græcus, Vicarius esset Latini Episcopi, prout de eo videtur loqui Concil. Lateranense sub Innoc. III. Viget hodie in Archiepiscopatu Messanensi, Dignitas Protopapæ, qui veluti Archiepiscopi substitutus, Græcis præest. Certè Græcanicâ fuisse Neapolim sexcenties in hoc Opere diximus: & ex Inscriptionibus, atque vocabulis, dignitatibus, imò & subscriptionibus obseruatu facilè est. Quandoquidem, multoties idiomate quidem latino subscribebant, caractere tamen græco: vt habes, apud Capac. libro 1. in Ioanne Duce XXVII. Qui plura de græco Clero desiderat, Capacium adeat lib. 1. fol. 57. Franciscum Antonium Purpuram I. C. Neapolitanum, Episcopum, nunc Montis Marani, in Responso pro Monachis Basilianis, in causa præcedentiæ cum Monachis Cassinensibus, & Engenium in Ecclesia S. Georgij, & Sanctæ Mariæ in Cosmedin. Aliquando autem, verè duos Episcopos in eadem Ciuitate fuisse legimus. Vide Baronium Notis ad diem primum Februarij, docentem in eadem Antiochia, Ignatium à Petro, Euodium à Paulo fuisse ordinatum: ex dissidio nempe orto inter eos, qui ex circumcissione, & qui ex gentilitate cōuersi erant. Postea verò, conuenientibus vtrisque in vnum lapidem angularem, vno tantum remanente. Vide cum latius.

Pergit Petrus, in Ecclesiæ Neapolitanæ laudem. *Reperiuntur planè in ea Tempia prisco constituta adificio: quoniam non solum à Constantino p̄ssimo Principe Augustorum Christianissimo, sed plures ante annos, Christiana ibi religio floruit. Siquidem Beatissimus Petrus Apostolorum Princeps, Aspren sanctissimum inibi ordinauit Episcopum.* Quibus verbis, innuere videtur Petrus, etiam ante Constantini tempora, fuisse Neapoli extructas Ecclesias. At obstat Romanum Breuiariū, vbi de Cōstātino sic legimus in Syluestri festiuitate. *Itaq; auctore Syluestro multas Basilicas adificauit, quas sacris imaginibus, donisque, ac muneribus magnificentissimis exornauit: facultate etiam data Christianis, quod antea negatum erat, publicè Tempia extruendi.* Sensus ergo verborum Petri hic est: Exciri Neapolim ad Templorum religiosam extructionem, ob auitam fidem, in qua ab ipso Apostolorum Principe firmata fuit.

Sequitur: *Iam & Beati illius Agrippini Ecclesia hætenus demonstratur, qui quintus à supradicto Aspren Episcopus ordinatus est, quiq; Patronus, & defensor est istius Ciuitatis. Beatissimumque Ianuarium Christi Martyrem, postea Neapolites meruerunt habere Tutorem.* Intellige aliquo protectionis signo postea demonstrato: Cum aliò qui longè antea constet Ianuarij patrociniū. Vt dixi in Historia S. Ianuarij Sect. XXI.

Rursus: *In qua laici simul cum Clericis assiduè Græcè latinèque communi pre-*

ce com-

ce psallunt Deo, debitumque persoluant iugiter officium. Hoc Romæ, & alibi factū. Ideoque sabbathum quatuor temporum, dictum est sabbathum duodecim lectionum ab Amalario lib. 2. c. 1.

De pietate erga pauperes, hæc idem Petrus. *In qua etiam indigenæ, & inquilini, non circumeundo domos, in peregrinorum habitu, stipem publicè expetunt, sed quo loco commorantur, omnia necessaria qua desiderantur, abundantissimè percipiunt. Et iuxta præceptum Dominicum, præfata urbis accola, potius Lazaros querunt, ut exhibeant largius, affluentiusque quibus indigent.* Alludit ad Diaconias, Quæ etiam *Psobia* dictæ sunt. Est autem *Psobia* Domus mendicorum. Vide, quæ supra dixi de Ecclesia Sancti Ianuarij ad Diaconiam Cap. XX. Sect. XXII.

Obsignat tandem Petrus, Neapolitanæ Ciuitatis laudes, insigni hoc elogio. *Ciuitas hæc, ciuitas Misericordia est, & Pietatis. Hincinde vallata omni bonitate. Quæ ergo meruit tot, talesque habere patronos apud Deum in exorando, meritiò huiusmodi debuit protectione tutari, ut in bonis exuberet operibus, & à cunctis existat aduersarijs illasa.* Hactenus Petrus de Neapolitanæ Ecclesiæ decore.

Prima Romana profectio.

Sect. III.

ANno sexagesimo primo supra octingentesimū, qui fuit Nicolai Pape quartus, celebrata fuit Synodus Lateranensis in causa Ioannis Episcopi Rauennatis. Cuius abominanda scelera, ex Anastasio narrabimus, in Vita Nicolai. *Multi Rauennatum, qui à Ioanne eiusdem Urbis Archiepiscopo, in rebus, & iuris sui proprietatibus, incommoda sustinebant, ad hunc Beatissimum Papam, ut à tantis oppressionibus eruerentur, veniebant. Quorum pie clamores audiens, ipsum Legatis suis, & litteris sæpius Archiepiscopum, quatenus talibus cederet aëbus, commonuit. Sed ille mente confusa, monita p̄j Patris contemnens, peiora in prioribus addere, minimè contemnebat. Quanto autem benigna inspectio Summi Præsulis, illum ut resipisceret, admonerat, eo magis ad deteriora se diuertebat, & super in quitatem, inquitatem addere non desinebat. Nam quosdam temerè excommunicabat: quosdam autem à visitatione Sedis Apostolica auertebat: & quorundam res sine legali iudicio occupabat: nec non & Sancta Romana Ecclesia plurima prædia aufererat. Missos illius spernebat, & gloriam Beati Petri Apostoli quantum in se erat, euacuabat. Præcepta etiam iuris Sancti Petri, si apud quoscunque inueniebat, frangebat, & ad ius Sancti Apollinaris transferebat. Nam Presbyteros, & Diaconos, non solum sibi subiectos, sed etiam per Aemillam constitutos, ad Apostolicam sedem pertinentes, sine canonico iudicio deponebat: & alios carceri, alios autem fœtidis ergastulis retrud faciebat: alios crimem quod non fecerant, confiteri cogebat. Constituta præterea ecclesiastica, absque Sedis Apostolica consensu deprimebat, & vocatus à Pontifice Romano, se ad Synodum non debere occurrere iactitabat. Nec mirum, cum postea ista fecerit, qui cautiones, & indiculos, qua solita sunt ab Archiepiscopis Rauennatibus, in Scrinio fieri, initio consecrationis suæ more Felicis decessoris sui falsauit: & quadam barbara scripta, quosdam verò falsa composuit. Hæc Anastasius. Necessè ergo fuit, huic refractario deprimendo, Concilium cogere. Ad quod accitus fuit Athanasius. Sciebat quippè Nicolaus inuictū intrepidæ mentis Athanasij vigorem, indefessæ, insuperabilis, flecti, necdum deijci nesciæ. Et bono quidem fructu fuisse eius aduocationem, euentus docuit, resipiscente refractario*

Caput Trigesimum quintum: 361

tario Ioanne. Vti latius idem Anastasius narrat.

Cum verò Petrus Cassinensis, & ex ipso Baronius, afferant, statutum Athanasio à Nicolao Pontifice tertium locum in sedendo, fuerit ne is locus à dextera, an à sinistra Pontificis, hæreo. Nam si honorarius ille locus fuit (vt certè debuit esse, quandoquidem iniussu quoque illi fuit, vt cautiones à Ioanne cõtextas, in Synodo legeret) in sinistro potius loco eũ collocatum arbitror. Quoniam in magno Nicæno Concilio, ad dexteram sedisse legitur Eustachiu Episcopum Antiochensem, ad sinistram verò Legatos Apostolicæ Sedis. Sic in Concil. Chalcedon. Act. 1, ad læuam resident Legati Leonis Papæ cum Episcopis Constantinopolis, & Antiochiæ, & ad dexteram, Hierosolymitani. In Trullo, à sinistris sedent Legati Sedis Apostolicæ, & à dextris Episcopus Constantinopolitanus cum Antiocheno, & Legato Alexandrini. Sed hanc dexteræ, aut sinistræ dignitatem, criticis relinquamus decernendam. Lipsius quidem, pro dextera pugnat acerrimè lib. 2. Elector. c. 2. Nostro certè Athanasio magnus fuit honor exhibitus, quòd tertio signatus sit loco. Et hoc ex Petri testimonio.

*Impia impij Sergij contra auunculum Athanasium persecutio,
& infelix eius obitus.
Sect. IV.*

Sancti Athanasij, quem cuncti extollebāt, vt singulare exemplar virtutis, vnus Sergius, defuncti Gregorij fratris filius, omni parte vitæ suæ detestabilis, exhausto rubore, & reuerentia, perpetuus fuit osor, & persecutor. Dabat huic, sanctus senex, salutis monita, sed furdo, imò & refractario. Qui, vt vxori suæ in Præsulis odium armatæ faceret factis, quantum quantus fuit, totus in eum exarsit. Ac primum, callido vaframento, in domum cum fratribus quasi ad consilium accitum, Episcopalibus infulis exutum, dulcissimoque Clericorum solatio adempto, teterrimo carceri mâcipauit. Indoluit ciuitas tota ad tam immune facinus: & præcipuè Clerici Latini pariter, & Græci, necnon, & Monachi. Inter quos, velut fidus eminebat Antonius, decrepita ætate venerandus, ieiunijs maceratus, fractus viribus, ita vt aliena manu ad incidendum egeret, & tantum non in limine mortis constitutus. Hic turba lugentium comitatus, Sergium sic alloquitur. *Dic mihi, omnium contemptor, quid est hoc, quòd fecisti? Hoc ergo pro infando scelere, noueris non solummodo te periturum, cunctumque genus tuum, sed etiam tota vrbs, quæ Athanasij adhuc oratione gubernata est, sine dubio desolabitur, pastore decedente.* Motus fuit aliquantulum Sergius his verbis tertio auditis. Sed non promotus, nihil interea de Episcopi statuens libertate. Quare, inito consilio, Sacerdotes, decreuerunt, denudanda esse Altaria, & in ipsum, anathematis fulgur vibrandum.

Subsiste hic paulisper, Lector, & cum Altarium denudationem audis, cogita mecum, an ex veteri id fuerit ritu. Aliquoties enim, sancti viri, magna causa, nec nisi diuino impellente spiritu, excitabant Sanctos cœlices ad vindictam. Nempè, cum potentiores aliqui, bona Ecclesiæ diripuissent, ipsi, frustra tentatis alijs remedijs, sanctos illos, quorum erant ablata bona excitabant ad vindictam, denudando ipsorum Altaria, luminaria extinguendo, & Ecclesiastica officia subtrahendo, delinquentibus hand impu-

nè abeuntibus. Plura exemp^{la} vindictæ cælitus immiffæ narrat Gregorius Turonensis de Gloria Martyrum lib. r. cap. 79. & de gloria Confessorum cap. 71. Quæ cum aliqui ad priuatas iniurias vindicandas vsurparent, Patres Concilij Toletani XIII. cap. 7. sancito Canone vetuerunt. Quod si pro bonis Ecclesiæ id factitabant, maiore iure pro pastore id eos fecisse credendum.

Sed redeamus ad Sergium. Dimisit certè Episcopum, dimissionis tamen illico pœnitens, populi intuitus lætitiâ. Alieno itaque bono maceratus, omnem cum illo prohibuit allocutionem. Videns autem Athanasius gregem suum amisso verbo Dei preconè lamentabundè plorantem, spontè sua, signato, & cum anathemate, Ecclesiæ thesauro, Neapoli recessit, ac in Saluatoris Insulam secessit. Sæuijt magis eo recessu Dux. Cumque ab eius pectore omnis exulasset religio, vide, quid ab Episcopo petat, tanquã pacis foedus. *Si vult vt non eum persequar, reiecto Clericorum regimine, Monachimum indumentum assumat. Mihi que Ecclesiam ad ordinandum, spontè relinquat. Clericos verò, quos secum detulit, illic remittat.* Sed quid ad ipsum Vir Dei? *Sponsam, quam Deo donante suscepi, nulli viuenti viuens, volensque relinquam. Nec ordinandi licentiam, me superstitè, alicui dabo. Monachi sibema illo viuente, non accipiam: Scortum est enim, primam relinquendo coniugem, alteri sociari. Eos autem, qui me, charitatis causa sequuti sunt, non tradam, nec reijciam. Vnum autem ab illo peto, vt liceat mihi in suo loco manere, quousque Dominus duritiâ cordis sui emolliat.* Tantùm autem abest, vt resipuerit, vt & exercitum Neapolitanorum, ac Sarracenorum coegerit, & nouendiali aggressione, Insulam obsederit, impediendo Pontificis abscessu. Sed frustra. Nam Ludouicus Imperator, qui tunc Beneuenti morabatur, omnium cõscijs, misso Marino Amalphix Præfecto, ipsum adorsus, copias suas partim occidit, partim coepit, aut fugauit. Et Episcopum, Beneuentum detulit. Aduentasse Marinum, cum viginti sagenis, ait Petrus. *Sagenas* genus nauium interpretatur Baronius. Quod si verum est, *Samenas*, scribendum fuit. A varijs quippe Prouincijs, varia naues nomina fortiebantur. Et *Samena* dictæ, quod primum in Samo Insula, iussu Policratis Regis ædificatæ sint, quarum formam Plutarchus in Pericle describit. Vti & aliarum nauium nomina à locis dictarum apud Thucydidem, frequentissima sunt exempla. Qua forma hodie quoque *Massiliana* vulgo *Marisiliana* dicuntur, quæ à Massilia comitant.

Delusus, erepto sibi Episcopo, Sergius, Episcopij gazophilacium inuadit; thesaurum inter fœcem illâ hominum, quorum opera, in nefandis suis sceleribus utebatur, diuidit: Ecclesias deuastat, Deique Sacerdotes fugat, atque ad ludibrium rasit, nudosque per ciuitatem circumducit.

Hæc cum ad Hadriani Pape notitiam deuenissent, inquit Petrus, direxit vnâ epistolam antefato Iudici, & aliam Clero, & populo Neapolitano, mandans vt suum Pontificem omnino reciperent: sin autem, anathematis vinculo innodarentur. Qui iustitiâ Apostolicam pro nihilo computantes, nec Pontificem recipere, nec excommunicationem seruare voluerunt. Post hæc, Anastasius Sedis Apostolicæ Bibliothecarius, vnâ cum Casario Abbate, ex parte Apostolici, & Imperatoris, Neapolim venientes, eandem ciuitatem anathemate innodauere. Fodicabat pium Athanasij pectus, gregis sui cura, anathemate innodati. Cumque Surrenti esset cum Stephano fratre, nec à lacrymis, & singultibus momento villo temperaret, decreuit Romam petere, reconciliando Neapolitanis Pontifici. Ibi tentata fuit eius mors, medio veneno, per Sergij, emissarios, diuina tamen gratia illæti. Mi-

missus

Caput Trigesimum quintum. 363

missus ab Adriano, ad Ludouicum Imperatorem tunc in Sabinis morantem venit. Iterum Romam regressus, Neapolim, sedi suæ restituendus, proficiscitur. In medio tamen itinere, vt mox dicemus, vitæ præsentis subtraçtus.

Libet nunc, infelicem vitæ exitum ipsius Sergij narrare. Exciti tandem Neapolitani, atque Papæ comminationibus perculsi, facinorosi Ducis insaniam diutius perferre nolentes, eieçto Sergio, Athanasij iunioris eius fratris opera, qui Episcopus erat, eüdem Ducem creauerunt. Hic, sibi potius quàm fratri consulens, cuius, vt Leo Ostiensis ait, videbatur vindex à Deo electus, in eodem loco, vbi virum Dei intruserat, eum cepit, ac paulò post excoecauit, & Romam ad Pontificem misit. Erat is Ioannes VIII. qui epist. 66. ad Athanasium, probum tunc Episcopum, & nondum cum Saracenis foederatum scribens, vocat Sergium, *secundum Holofernem*. Et in epist. 67. ad populum Neapolitanum, *Hominem peccati, Dei inimicum, Populi sui tyrannum, ac Romanæ Ecclesie perduellem*, his eum speciosis titulis cohonestans. Athanasium non esse accusandü, quod indecës Episcopo factü laudauerit, his Baronij verbis ad annum Christi 877. euincam. *Es ita quidem Pontifex, indecens Episcopo factum, Moysi exemplo laudauit, qui Leuitas, à cede fratrum, & filiorum reuertentes, laudauit dicens: consecratis manus vestras Domino, vnusquisque in filio, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Quantumlibet enim debeat esse Christi sacerdotium incruentum, cuius est & sacrificium incruentum: Et Episcopi, percussores esse non debere ab Apostolo admonerentur: tamen, qui spiritu oris sui interfecit Ananiam, & Sapphiram Petrus, ista tunc scribere docuit successorem: atque probare ab alio iusto factum, quod ipsum scirent, impellente spiritu perpetrassent. Zelus purgat facinus: quo exesus Dominus Redemptor noster missus, & humilis corde, percussor est factus. Et Petrus eodem exequens, occisor euasit. Eodemque ardens Paulus, excacator. Zelus igitur non aufert, nec polluit sacerdotium: sed (quod prædicatur in Phineo) reddit illud perpetuum, & illuuius.* Hæc Baronius. Ac de Sergio, satis.

Sancti Athanasij supremus dies, Tumulatio, Translatio, Cultus. Sect. V.

CUm Neapolim reuerteretur, sedi suæ restituendus, profectus, ad Ciuitatem Nerulanam deuenit, inquit Petrus, in qua tertio Kal. Iulij celebravit diem Apostolorum. Peracta missa, cepit febribus anbelare, & perfractus ab eadem infirmitate, Deo dignus, & clarus Athanasius à carnea subtraçtus est fæce, & suo Creatori nouissimum reddidit spiritam in Oratorio Sancti Quirici, quod bisseis millibus, à Monasterio Sancti Benedicti in Cassino distat, Idibus Iulij, Indictione quinta, regnante Basilio Imperatore Constantinopolitano. Pergit postea, tempora vitæ ipsius distribuere, hoc pacto. *Presatus autem venerabilis vir, vixit ante Episcopatum decem & octo annis.* Nulla enim erat, corrupto illo tempore, ecclesiasticorum Canonum obseruantia. Idque, laxata ecclesiastica disciplina permittebat. *In Episcopatu sedit annos vigintiduos: & in angustijs huius sæculi fuit mensibus viginti cum vno.* Ergo primus supra quadragesimum annum illi excefferat, cum mortalitatem exiit. Quòd si hic noster Athanasius, idem est cum Surrentino, qui contra Sarracenos visus est, & illic fenex describitur, & caluus, ærumnis quas passus est, species illa tribuenda.

est, quæ canos accelerauerunt. Sed de hoc paulò post.

Ad Montem Casinum delatus, stentibus omnibus, sed exultantibus Angelis, conditus fuit in Ecclesia Principis Apostolorum, quæ ab Arechifio Rege constructa est, & iungitur Basilicæ Sancti Benedicti. In narratione miraculorum eius, quam Nos habemus M. S. ex apparitione cuidam, et tunc ad sepulchrum eius oranti, describitur fuisse, crinis crispante, statura præterus, vultu Angelicus.

Post quinquennium, Neapolim eius pretiosa pignora translata sunt. Cuius translationis Acta, hic subnectere placuit.

In dicto autem Casinensi Monasterio, erat hanc vêtus multis, præteritis annis cepus. Hic quidem in Ecclesia, ubi sanctissimi viri corpus iacebat, orare consueuerat. Qui dum omnino priuatus lumine, per Ecclesiam palpans incederet, deus viresque ad Viri Dei sepulchrum, sicut sapiens accidit, tenebris inuolutus, labente pede, cecidit super ipsius Sancti sepulchrum: statimque depulsis tenebris perfectissimè lumen recepit. Quo miraculo vniuersi gaudentes, benedicebant Dominum, qui glorificat Sanctos suos. Cumque sanctitatis, & virtutis ipsius fama, longè, latèque discerneret, alius Athanasius Neapolitanus Praesul, successor huius Sancti, secundum verò carnem filius Gregorij Ducis, fratris videlicet ipsius Sancti Athanasij, anno quinto post mortem patris, ac prædecessoris sui, solennes nuncios cum locello, & alijs necessarijs Abbati Monasterij, & Conuentui Sancti Benedicti direxit, ut commendatum Sancti Praesulis corpus rederent in Ecclesia sedis proprio collocandum. Indecens esse, dicentes, ut à propria sede exul sit mortuus, à qua viuus victus fuit, operante hoste antiquo. Sed Abbat, & Monachi primitus respuerunt. Postea verò, petitionem ipsorum iustam cernentes, dixerunt: Dei voluntas fiat, & vestra petitio impleatur. Pars tamen corporis Sancti remaneat apud nos. At Nuncios responderunt. Sicut Integer vobis recommendatus est, sic auxiliante Deo, habebis ipsum integrum sua fides. Quiescentibus autem nocte ibidem, ac soporatis fatigatione itineris, apparuit Vir Sanctus vni de nuncijs principaliori, & ut mos est in scholis, tres ferulas, blandiens illi intulit, monens, ut socios excitaret, atque insunctum opus vigilanter perficerent. Tunc ascenderunt cum cætu venerabili Monachorum Montis Casini verticem, fodientesque aperuerunt sepulchrum, & inueniunt Viri Dei corpus integrum, quasi tunc fuisset sepulchrum, nullam habens in vestibus, & corpore corruptionem, ut nec capillus de capite, & pilus decidisset de barba: itaque fragrans odoribus, ut omnes admiratione replerentur, & gaudio. Cunctique prostrati certatim Dei laudabant magnalia. Sanum autem, & integrum post adstantium deosculatorem deuotam, humeris leuantes corpusculum, descendunt de monte cum turba venerabili Sanctorum Monachorum totius illius Sancti Collegij, ac Clericorum, & secularium Castrorum, Villarumque vicinarum. Qui omnes venerabant, & deosculabantur locellum deuotissime, & sic gaudentes reuertebantur. Dicti itaque nuncij cum corpore recedentes eo die, applicuerunt Atollas, & apud Sanctum Elpidium subsisterunt. Occurrit autem eis Praesul venerabilis nepos eius, cum Sacerdotum, & Monachorum collegio copioso, luminaribus accensis, & itinere toto perfollens. Cum peruenirent ad Villam, quæ dicitur Grummis, obtinuit ei homo uentus à Demone, quæ statim liberatus, Deo gratias egit. Tota Neapolis ciuitas populosa, sancto corpori obuiam exiit, seque solo, sancto corpori prostrantes eum fletu aclamabant, Patrem, Nutritorem atque Pastorem pupillarum, atque orphanorum, Tutorem viduarum, atque merentium Consolatorem. Et post lacrymales voces, expulso matrone, Deo gratias agentes, eo quod ipsum meruerunt habere Aduocatum propitium ante Deum. Dum autem ad Ecclesiam Sancti Iannarij portaretur, mulier grauissimo capitis dolore detenta, quæ etiam auditum perdidit à multis temporibus, inuarique nullatenus ualens,

caput

Caput Trigesimum quintum. 365

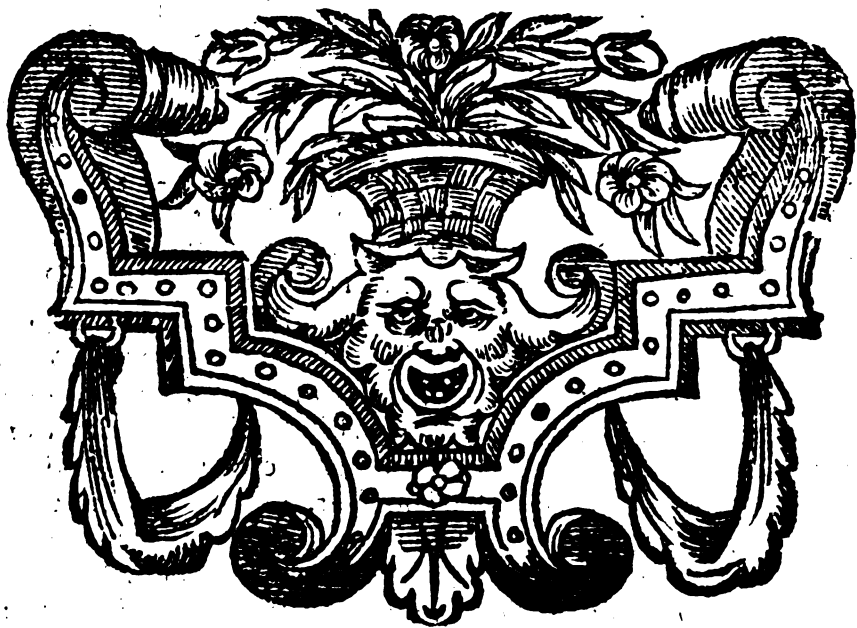
*caput sub locello inclinans, statim depulso dolore, recuperauit, quem à multis perdidit
 rat annis auditum. Multi alij à diuersis infirmitatibus, eius interuenientibus meritis
 sunt curati. Tandem expletis missarum solennijs, depositoque locello iuxta aliarum in
 Oratorid Sancti Confessoris, Christi Laurentij, eiusdem sedis Antistitis, iuxta sanctis-
 simi Ioannis Antecessoris, & Nutritoris ipsius antrum, diligentissimè considerans
 primo Kal. Augusti. Regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor, & gloria in
 secula seculorum. Amen.*

Colitur hic Sanctus Præful, & alibi. Casini nempe, vbi obiit, & vnde
 brachio ibi relicto (quamuis id in Actis translationis eius non reperiatur)
 huc translatus est. Capuæ quoque celebris erat eius memoria. Legi enim
 in quodam peruerusto Codice M.S. Orationum illius Ecclesiæ, ipsum in
 Litanij, cum alijs Sanctis Episcopis, & Confessoribus inuocatum: Nec
 poterit quis suspicari, non istum nostrum, sed Alexandrinum intelligi ibi
 debere, quoniam nullus ibi græcus Episcopus recensetur, vt inspicienti
 constabit. An verò vnus, idemq; sit noster Athanasius, & qui Surrenti Pa-
 tronus est, affirmat Romæus, negat Capacius lib. 1. fol. 533. in cuius ego
 sententiam potius inclino. Non quidem ob eam, quam Capacius affert ra-
 tionem, nimirum quod illius anniuersaria celebrentur VI. Kal. Februarij,
 Nostri verò Idibus Quintilis, id enim euenisset censendum est, ob Ecclesiæ
 in eius honorem ibi erectæ, ea die fortè dedicationem, vel ob aliud insi-
 gne beneficium ea die precibus eius ciuitati collatum, vt plura de his in
 ecclesiastica historia passim suppetunt exempla. Sed, quod videam semper
 quinque hos Diuos, Renatum, Valerium, Athanasium, Baculum, & Anto-
 ninum, & in Inscriptione illa præcipuè in eius Ecclesia apud eundem Ca-
 pacium, coniungi, in certum argumentum diuturnioris eorum ibi incola-
 tus, pluriumque in ciuitatem collatorum beneficiorum. Quæ de nostro,
 nullo antiquorum testimonio probari possunt. Secessit quidem eo, ad Ste-
 phanum fratrem Episcopum, sed breui mora, quando incertis sedibus ty-
 rannidem nepotis fugiens, vagabatur. Ad hæc, in Vita S. Antonini à me
 edita anno 1526. & scholijs illustrata, describitur, senex & in nauali Nea-
 politanorum, & Surrentinorum discrimine, solos Surrentinos contra Sar-
 racenos adiuuans.

Nummum aliquem in huius Sancti honorem fuisse aliquando eusum,
 existimauit Capacius lib. 1. fol. 111. his verbis. *Sed quoniam in his religionis
 nummos incidimus, animaduertendus nummus ille est, in quo Ianuarij, & Athanasij,
 quos sanctissimos habuit Neapolis Episcopos, pietas elucet.* Suspicio, illum signifi-
 care nummum, de quo supra Cap. XX. Sect. XXIV. Et cum sanctissimum
 vocet Athanasium, de hoc certè locutus est. At potius censendum, non hu-
 ius, sed iunioris Athanasij vultum ibi esse expressum. Desideratur enim in
 aduersa eius facie, & Athanasij rō /z/ Sanctus expressum alioqui in aduersa
 Ianuarij parte. Adde, solis Ducibus licitum fuisse nummos cudere. Porro
 iunior Athanasius, Episcopus fuit, & Dux Neapolitanus. Huius ergo po-
 tius, quã Sancti, nummum fuisse censendum est.

F I N I S

Laus Deo, ac Deiparæ Virgini Mariæ,
 Diuo Ianuario, & Beato Caietano.

I N D E X

Contentorum in hoc Opere.

A

- A**bbatis nomen, etiam Episcopis tributum. fol. 318.
S. Abundius Episcopus, & Martyr Cumanus. 39.
S. Acutius laicus Socius Martyrij Sancti Ianuarij. 228. De eius nomine. Ibid. An fuerit Neapolitanus. Ibid. Corpus eius Neapolim transferretur. 349.
Æneas non fuit Parthenopes conditor. 64.
S. Agnellus Abbas è familia PudERICA, & stirpe Regia Ieronis Syracusani, ex qua etiã Sancta Lucia Virgo, & Martyr. 328. Viginti dierum infans, salutare consuevit B. Virginem. 329. Fuit Instituti Basiliani. 329. Obitus eius. 329. Apparet inter agnos. Ibid. Patronus Neapolitanus. Ibid. Translatio eius. 330. Eius Ecclesia propè Iouis Tèplum. 293. An ex ea cursus lampadicus. 330. Populi Neapolitani ad eam Processio, & qua occasione. 329.
Agnellus Episcopus Neapolitanus, Ecclesiæ S. Ianuarij ad Diaconiam extractor. 268.
S. Agrippinus Neapolis Episcopus, fuit Neapolitanus è Platea Furcillensi. 132. Tèpus Episcopatus eius. 133. Laborat pro reducendis lapsis. 135. Moritur. 136. Sepulturę loca. 136. Homeliæ in eius festo quifnam auctor. 137. Quæ ex pulpito in die eius obitus anniuersario legabatur. Ibid. Inuocatur, vt Patronus cum Ianuario. Ibid. Cultus etiam alibi. Ibid. Cum Ianuario apparet Seuero Episcopo. 259.
Alexãdri Carafę Archiepiscopi Neapolitani industriæ, & labores pro asportando Neapolim corpore B. Ianuarij è Monte Virginis. 251.
Altaria denudata ad excitandos Sanctos ad vindictam. 361.
Amæ quid. 295.
S. Amasianus cum Petro Neapolim venit. 73.
Ampelo Retinæ à Petro ad fidem cõuersus cum 300. alijs. 118.
S. Amphelicus Campanus. 38.
S. Anacletus, primus omnium Romæ Memorias MM. extruxit. 94.
Anastasijs libellus de munificentia Constantini mutilus. 292.
S. Anatholius cum Petro Neapolim venit. 73.
S. Andreas Apostolus Romam venit. 47.
B. Andreas Auellinus Clericus Regularis principum virorum conuersioni intentus. 215. Eius calcei clauati. 84. Ad Altare apoplexia corripitur. 355. Sanguis eius liquefcit. 255. Patronus Neapolitanus. 266. 339.
Anselmus Episcopus transtulit Neapolim ossa Sancti Maximi. 174.
Antinianus collis, vbi aliquãdo quieuerunt ossa Sancti Ianuarij. 243. vbi Ædícula in honorem eius. Ibid.
Antiquaria ars, scribendi peritia. 352.
Antonini Pij Imperiũ, cędibus Christianorum vacuum non fuit. 134.
Aorasia Sanctorum. 336.
S. Apollinaris cum Petro Neapolim venit. 70.
Apostoli dicti Angeli veloces. 49. Eorum vestitus, qualis. 78. Vocati Albi in Arabia. 82. Itinerarium eorũ, Paupertas in vestitu, & cibo. 88. In nauigijs Christi corpus secum ferebant. 91. Summatum virorum cõuer-

I N D E X.

- versioni incumbabant. 115.
 Apostolica in Italiam expeditio, varijs vaticinijs prædicta. 44.
 Apostolorum Ecclesia Neapoli à Constantino Magno edificata, omnibus Apostolis, ac Martyribus dicata. 292. propè fanum Idoli, & cuiusnam. Ibid. Meridiè spectat. 293. Donaria illi tributa. 294. Soter Episcopus Paræciam illi adiunxit. 296. An fuerit aliquando Episcopium. 247. Hic primum, coacta Sodalitas pro custodiendis filiabus impudicarum matrum. Ibid. Clericis Regularibus tradita. Tertio ab ijs in splendidissimam formam erecta. Ibid.
 Apotheosis, siuè Canonizationis Sanctorum ritus olim, qualis. 142.
 Apulix nomine, Campania quandoque signata. 316.
 Aquam Neapolim Constantinus Magnus deduxit. 299.
 Ara Petri, hodie S. Petrus ad Aram. 93.
 Archiepiscopus aliquando solo titulo, sine suffraganeis. 23.
 Area locus sepulture Christianorum. 296.
 Arelata ciuitas. olim Ara lata. 93.
 S. Aretæ, & sociorum MM. Reliquiæ, & Ecclesia. 303.
 Arianum, olim Ara Iani. 93.
 Arrianorum Epistola ad Catholicos. 301.
 S. Aristarchus Pauli comes, Neapolim venit. 101.
 S. Aspren primus Neapolis Episcopus, Neapolitanus fuit, non Romanus. 108. è gète Sicola. Ibid. & Prætor Neapolitanus. 109. 115. Variæ eius nominis prolatio. 112. Qualem fuerit eius proprium. 113. Gestæ eius. 116. Ætas, & Obitus. 117.
 Asprenates Neapolim Roma asciti, facti Neapolitani. 114.
 S. Athanasius Alexandrinus Episcopus, non fuit educator S. Patritiæ. 335. Ædicula sacra Neapoli illi dicata, vbinam esset. 357.
 S. Athanasius primus Neapolitanus. 356. Quisnam eius Vitæ scriptor. Ibid. Fuit Ducis filius. 357. Fit Clericus, & Episcopus Neapolitanus. Ibid. Callebat Græcam linguam. Ibid. Munificentia eius, & Religio in Ecclesiam suam. Ibid. Ecclesiæ Neapolitanæ facies ipso Episcopo. Ibid. A nepote in carcerem traditur. 361. Liberatus secedit in Insulam Saluatoris. 362. Aduocatur Beneuentum à Ludouico Imperatore, opera Marini Præfecti Amalphix. Ibid. Surrentum petit. Ibid. Et Romam pro Neapolitanis. Ibid. Veneno eius mors tentatur. 363. Obitus eius, Tumulatio, & Translatio Neapolim. Ibid. Multis in locis colitur. 365. Athanasij huius nullus cusus nummus. 365.
 Athanasius secūdus Episcopus Neapolitanus Sergium capit, excæcat, & Romam mittit. 361. Nummus in eius honorem cusus. 365.

B

- B** Alnea etiam probis viris in usum. 322.
 Balnearum pretia. 310.
 Baptizatis recens, Eucharistia datur. 93.
 Barbam alendi, aut radendi, varius vsus. 375.
 S. Barnabas Brixix sacrum fecit. 92.
 Basilica Perpetuæ, Carthaginæ, quænam. 152.
 Basilicæ nomen. 294. Vti eam vsurpet Io. Diaconut. 154. Etiam à viuentibus denominatæ Basilicæ. 311.
 Bellisarij dictum de Neapolitanorum Religione. 60.
 S. Benedictus Monachus clibano inclusus. 38.
 Beneuentana nux. 199.
 Beneuentanorum opinio de S. Ianuarij patria reijcitur. 192. & seqq. Et Epitaphium recens inuentum. 205.
 Ber-

I N D E X.

Bernardini Siculi de patria S. Ianuarij error. 196.
S. Biryllus Catanensis Episcopus cum Petro Neapolim venit. 72.
Bonifacius IX. Canonicus Neapolitanus. 25.
Bonus Dux, expilator suppellectilis sacre Neapolitanæ. 19. **Tiberij Episcopi** persecutor. 353.

C

Cæsares, ut ab Imperatoribus, & Augustis differrent. 288.
Cæsaris Carpani Carmen de B. Ianuario. 286.
B. Caietanus Thienæus Parens Religionis Clericorum Regularium, hereseon detector, & profligator. 10.
S. Caij Papæ alloquium ad Christianos. 164.
Campania felix 5. Littoralis eius ora ex Antonino, & alijs 163. **Quieta** littora, ex Ambrosio, & alijs. 165. Consules eius nõ Capuæ, sed Nolæ, vel alibi pro libito suo degebant. 232.
S. Candida senior, primitiæ Christianitatis Neapolitanæ. 106. Fuit Neapolitana. 107. Nobilis, & Aspreni cõsanguinea. Ibid. Eius Orationum. 291. Obitus, & Veneratio. Ibid.
S. Candida iunior fuit vidua, nobilis, & fortè ex Brancatia familia. 326. Vbi sepulta. Ibid. Liquor ex eius corpore manavit. 327. Miracula ipsius. Ibid.
Canonici Neapolitani dicti Cardinales. 74. Aliquando Sancti Saluatoris. 155.
Canonizationis Sanctorum vetus ritus. 152.
Cappella, Ioanni Diacono, idem ac Basilica. 154.
Capræ caput non adorantes, martyrium subeunt. 38.
Capuanum concilium. 33.

Carnificina Neapoli quoque exercita. 125.
Carthaginenses Cõfessores ex Africa pulsi. 37. & 316. Neapolim adueniunt. Ibid. Quænam loca incoluerint. Ibid.
Carthaginensis Ecclesia Metropolitana, nunquam hæreticis tradita. 152.
Castoris equi, quales fuerint. 66.
S. Castrensis eiectus ex Africa. 117. An eius socij, omnes fuerint Episcopi. Ibid.
Castri Lucullani Ecclesiæ. 337.
Caractæ, & eculei differentia. 181.
Chalcidenses, & **Cumani** Conditores Neapolis. 66.
Christi tunica desuper contexta per totum, qualis. 79.
Christianus nullus, ante Petrum in Italia Euangelium prædicauit. 52.
Christianorum Templum ad Orientem. 293. Probitas eorum, licet nõ Fides, Ethaicis probata. 309.
S. Chromatij, & aliorum martyrium. 163.
Cicindela quid. 178.
Cimeliarchæ dignitas. 24.
S. Clemens cum Petro Neapolim venit. 72.
Clemens VII. Antipapæ expilator sacre suppellectilis Ecclesiæ Neapolitanæ. 19.
Clericorum rasitatio. 275.
S. Coelestinus Papa fuit Campanus. 38.
Confessoris nomen, etiam Episcopus comprehendit. 144.
Conicli locus Tépli D. Ianuarij. 243. An ibi Vulcani Templum. 244.
Coniecturæ locum habent in historia. 208.
Consanguineorum munus erat defunctos sepelire. 211.
Constantinus primus Papa Neapolim venit. 97.
Constans Monothelita, aliquando appellatus Constantinus. 334.
Cõstantini Magni gloriæ primordia

I N D E X.

eo anno, quo S. Ianuarius Martyrium subiit. 242. Thermarum reliquæ in Quirinali. 199. Ex Vrbe discessio. 287. Aduetus Neapolim. 288. An cum Helena. Ibid. Sub quo Neapolitano Episcopo. 289. Ædes sacræ ab eo Neapoli, & alibi constructæ. 290. & seqq.
 Corollæ frôdeæ, & floriferæ in Trâslatione D. Ianuarij. 243. Et apud alios quoque. Ibid.
 Coronas suas, Principes imponere, solebant Martyribus: vt Sico fecit D. Ianuario. 248.
 Creditorum erga debitores fauitia. 311.
 Cumanæ ciuitatis antiquitas. 169. Excidium. 174. Antiquitas eius Ecclesiæ. 169.
 Cumani cum Chalcidensibus, Neapolis ædificatores. 66.
 Cyphij fictitium epitaphium expoditur. 205.
 S. Cyprianus Carthaginensis Episcopus, S. Restitutæ non fuit magister. 150. Neque XII. fratrum Adrumetinatorû ad martyriû hortator. 151.

D

S. **D** Amasus Papa S. Felicis sepulcrum adijt. 35.
 S. Davidis Prophetiæ de gentium cõuersione. 47.
 Daud Romæus professione grammaticus facit S. Ianuarium Beneuentanum. 196.
 Dei vindicta in Præsides, Christianorum persecutores. 233.
 S. Desiderius Ianuarij Lector. 226.
 Dexter locus an sinistro dignior. 261.
 Diaconiæ ad quid erectæ. 269.
 Diaconorû quoddam officium. 226.
 Diocletiani bellum contra sacros libros. 27. Edicta contra Christianos. 129. Eius furor cõtra eos. 160. 164. Epistola ad Præsides contra ipsos. 233. Persecutionis series. 235. Infelix eius obitus. 233.

S. Docibilis Episcopus Campaniæ. 38.
 Doctores in Iudæa, candida veste utebantur. 82.
 S. Dominica Martyr. 30.
 Dracontius Campaniæ Præses. 232.
 Duces Neapolitani quo tẽpore extiterint. 334.
 Ducis dignitas an inferret in ciuitatem, Metropolitanum honorẽ. 20.

E

Ecclesiæ nonnullę, varijs temporibus diuerso nomine appellatæ. 155.
 Ecclesias consecrare inconsulto Põtifice, olim illicitum. 325.
 Eculei forma describitur latissimè. 175. Eius nomina. ibid. Ratio, & laminarum adustio ante, & cum ipso tormento. 175. Et alia. 178. Ipse crucis quædã imago. 180. A catasta differt. 181.
 Echia, stabulum boum ab Hercule Caco ablatorum. 133.
 Episcopi à Petro in Italia constituti. 53. Multi Episcopi duarum ciuitatum. 121. Nõ semper eius ciuitatis ciues. 197. An, & quomodo duo in eadem Ecclesia. 359.
 Episcopion vetus Neapolitanum describitur. 153.
 Equuleus martyrij instrumentum, malè sic scriptum. 179.
 Equus insigne Neapolitanorum. 66.
 B. Ermanni, seu Ioseph, aorasia. 336.
 Eucharistia in nauigio delata. 91.
 S. Euphebius Neapolitanus Episcopus. 146. cuius nomen variè profertur. ibid. Laudatus etiã ex pulchritudine. ibid. Sepultus cû Fortunato, & Maximo. ibid. Liberat Neapolim à Sarracenorum incursionibus. ibid. Ædes eius antiqua, Cappuccinis postea Patribus concessa. 147. Inuentio corporis eius, & aliorum. ibid. Alibi etiã cultus. 149. Oratio propria in eius officio. ibid. S. Eu-

I N D E X.

- S. Eustasius Neapolitanus Episcopus.** 142. Quando fuerit Episcopus. 144. Quando in Ecclesia Sanctæ Mariæ in Cosmedin fuerit eius corpus translatum. 142. Inuentio corporis eius. 144.
- S. Eutycus socius martyrij Sancti Ianuarij.** 228. eius nomen. *ibid.* An fuerit Neapolitanus. *ibid.* Corpus eius Neapolim transfertur. 349.

F

- SS. F. Austinus, & Iouita Martyres,** Neapolim veniunt. 125. Eorum exēplo, multi martyrium subeunt. 130.
- S. Felicis Nolani sepulcrum** visitat Damasus Papa. 35. Tres Felices Nolani. *ibid.*
- S. Festus Sancti Ianuarij Diaconus.** 226. Ecclesia illi olim Neapoli dicata. *ibid.*
- Forma aquæductus.** 299.
- S. Fortunatæ Virginis martyriū.** 185. Linternum ossa eius trāsferuntur. 186. inde Neapolim. *ibid.* Cur eius, & non fratrum celebrior memoria in Ecclesia. 187.
- S. Fortunatus Episcopus Neapolitanus** laborat contra Arrianos. 300. Sepulcrum eius. 301. Cultus. *ibid.*
- Franciscus Grimaldus Clericus Regularis Architectus Cappellæ Theauri.** 271.
- Furcillensis regio Neapolitana.** 133.

G

- G. Abrielis Lottherij Clerici Regularis Officiū de B. Ianuario.** 280.
- Gamma litera in vestibus.** 82.
- S. Gaudiosus Bithinensis Episcopus,** Neapolim appulit. 319. Sāctorum reliquijs onustus. *ibid.* Præcipuè S. Stephani Protomartyris cruore. *ibid.* Edificat Monasterium in colle Trij. *ibid.* Obitus eius, & sepultura. *ibid.*

- S. Gaudiosus Safernitanus Episcopus,** fuit ciuis Neapolitanus. 344. & seqq. & nobilissimus. 347. Obitus eius, & miracula. 348.
- S. Gelasius Papa** vtrum cum Africanis Confessoribus Neapolim venerit. 320. & Garganum montem petierit. 321.
- Georgiani** ab ancilla ad Christi fidē conuersi. 106.
- Gladium** minimè gestauit Petrus. 83.
- Græcè, & Latinè officia** olim Neapoli celebrabantur. 359.
- S. Gregorius Magnus,** non fuit erector Ecclesiæ Neapolitanæ in Metropolim. 20.
- S. Gregorij Thaumaturgi** aorasia. 336.
- Gualterius Archiepiscopus Tarentinus,** fuit Neapolitanus. 201.

H

- H. Abetdeum Abbas** ex Africa Neapolim venit, ibique obiit. 319.
- Hadrianus Papa** anathemate punit Neapolim ob causam Athanasij. 361.
- Hæretici** post Gentiles Ecclesiam inuadere tentarunt. 134.
- S. Helena** an cum filio Constantino Neapolim venerit. 288. Eius pietas. 290. An fuerit auia Sanctæ Patritiæ. 336.
- Hercules** non fuit conditor Neapolis. 65. Eximius eius cultus ibi. 132. & monumentū. *ibid.* Egregia Neapoli, & in vicinis locis, eius gesta. 133.
- S. Hermagoras** an cum Petro Neapolim venerit. 72.
- Hieronymus Peregrinus** dilatationē festi occursum capitis S. Ianuarij cum sanguine impetrat. 274. Corpuscula Sāctorum Innocentium, ex Lautrechi tabernaculo aufert, & Neapolim asportat. *ibid.*
- Hymni** in honorem S. Ianuarij. 281.

I N D E X.

I

Iacobus de Stephano Clericus Regularis Vir Apostolicus . 106.

Ianuariâ familia in multis Italiæ Urbibus. 197.

Ianuariorum Domus Neapoli, vbi nam fuerint. 269.

IANVARIUS Neapolitanus. 192. & seqq. Eius nomen. 190. Quinam primum dixerint eum esse Beneventanum. 192. vana traditione suffulti. 199. Antiquorum, imo & Actorum silentio damnati. 200. & à Translatione per Siconem facta. 201. Et ipsiusmet Ianuarij apparitione. 201. De Ianuarij domo, vt dicunt Beneventani, quid sentiendum. 203. Cyphij de Ianuarij patria Epitaphium, vt fictitium reijciendum. 205. Iterum, patriam eius Neapolim fuisse, firmatur. 309. & seqq. Virtutes eius plurimæ. 224. Etiam Timothæi Officialibus notæ. 226. Pergit Misenum, vt inuisat Sosium. ibid. è cuius capite Euangelium legentis flammam videt exurgere. ibid. In Campania, non in Samnio à lictoribus comprehensus. 223. Dux, & signifer alijs ad martyriû. 226. Varia eius martyria. 236. Num auulsi ab eius corpore nerui. ibid. Superat cruciatus omnes. 240. Conuertit multitudinem Gentilium. 241. Locus cædis, Sulphuraria, & Vallis Vulcano sacra. 239. Quo anno, mense, & die cæsus fuerit. 233. Idololatriæ exitium, ipsi tribuitur. 240. Exhibet seniculo orarium, quod illi promiserat. 241. Sepelitur in agro Marciano cû defecto digito. 242. Transfertur à Seuero in Templum in loco Conicli, & an ibi Téplum Vulcano sacrum. 244. Transfertur Beneuentum à Sicone. 245. Miraculis multis accidentibus. ibid. & seqq. Inde ad Monté Virginis. 250. Inde Neapolim. ibid. Sanguinis

eius ampullæ, cum ipso fortè tumulata. 258. Vbi sint aliæ eius Reliquiæ, & quid de neruis. 258. Apparet Seuero, & alijs. 259. Miracula multa patrat. 261. Defendit patriam ab hostibus, & pestilentia. 262. & à Vesuuij eruptionibus. 264. Patronus Neapolitanus, & semper primo loco. 265. Templum sub eius inuocatione. 368. B. Ianuarij limina, quæ nã fuerint. ibid. Hipogæum illi dicatum ab Oliuerio Cardin. Carafa. 270. Cappella Thesauri, architecto Frâncisco Grimaldo nostro. 271. Natalis eius olim celebratus mense Maio. 273. Olim singulis mensibus fiebat de eo Officium duplex. ibid. Translationis festa. 272. & occurus capitis cum sanguine. 274. Nummi in eius honorem cusi. 274. Eius effigies. 275. Oratio Encomiastica in eius laudem. 276. Officia pro eius solemnitatibus composita. 280.

Ianuarius II. Episcopus Beneventanus. 204.

S. Ianuarius filius Sanctæ Felicitatis. 272.

S. Ioannes Apostolus, ante balnei martyrium rarus. 275.

S. Ioannes Aquarolijs fuit scriba. 352. A Gregorio Papa inthronizatur Episcopus Neapolitanus. 355. Virtutes eius in Episcopatu. ibid. Ornat Ecclesiam Neapolitanam. ibid. & 18. Obitus eius. 354. Moriæ apparet S. Paulinus. ibid.

S. Ioannis Chrysoctomi socij in Campaniam ablegati. 37.

Ioânes II. Episcopus ornat Ecclesiam Neapolitanam. 17.

Ioannes IV. Episcopus, ornat Ecclesiam Neapolitanam. ibid.

S. Ioannis Maioris Ædes Neapolitana, num à Constantino magno fuerit ædificata. 298.

B. Ioannes Marinonius Clericus Regularis, hæreseon detector, & profligator. 10.

S. Ioan-

I N D E X.

- Ioannes primus Papa, Neapolim aduenit. 325. è Rauennate carcere epistolâ ad Episcopos Italiae scripsit. ibid.
- Ioannes IX. Papa Ecclesiam Neapolitanam Metropolitanam fecit. 19.
- Ioannis Rauennatis Episcopi rebellio cõtra Romanam Ecclesiã. 560.
- Iouis Templum propè Ecclesiã Sancti Agnelli. 293.
- S. Isaiaë vaticinia de prædicatione Apostolorum. 48.
- Italiam in morte sua Christus respexit. 44.
- Iudæi epistolas miserunt cõtra Christianos. 49.
- S. Iuliana Martyr quando, & sub quo passa. 159. quo die Diabolum cætenarit, Pauli quarti obseruatio. 160. Reliquiarum eius translationes. ibid. Et an alibi etiam reperiuntur. ibid.
- Iuliani apostatae edicta contra libros sacros. 28.
- Iulianus Episcopus Neapolitanus. 343.
- Iuramēta supra corpus Sancti Ianuarij. 244.
- S. Iustinus Martyr Neapolim venit. 123. Puteolos adiit ad visendum Sybillæ antrū. 124. & Cumas. 170.
- L**
- L**actantius Firmianus non fuit Magister S. Patritiæ. 335.
- S. Laurentius Episcopus Neapolitanus. 342. Pestis Neapolitana sub ipso. ibid. An prædixerit Sergij Episcopatum. ibid. Ædes sacra cuinam Laurentio sit dicata. 343.
- Leontius Episcopus ornat Ecclesiam Neapolitanam. 17.
- S. Leucius cum Petro Neapolim venit. 72.
- Librorum sacrorum varia iactura. 28.
- Lucani Sancti aliquot. 37.
- S. Lucas Pauli socius cum eo Neapolim venit. 101. Eius corpus vbi nã quiescat. 199.
- M**
- S. Arciani Episcopi Neapolitani Ædícula sacra. 343.
- S. Marcianus Martyr Neapolitanus. 130.
- S. Marcus Euāgelista Neapolim cum Petro venit. 68.
- MARIÆ DEIPARÆ Tutela erga Neapolim. 2. Vbi plusquam cētum viginti Ecclesias habet. ibid. De Agnone, cur sic dicta. 330. Consolatrix afflictorum. 4. De Constantinopoli. 3. in Cosmedin. 144. In crypta Puteolana. 3. Domnæ Aromatæ. 162. Maior cur sic dicta. 324. Et an ob Diabolum sub porci specie apparentem expulsus fuerit ædificata. ibid. A quo Ioanne Papa dedicata. ibid. Eius veneratio, cum oblationibus donariorum. 225. De Principio. 2. & 290. Reliquiæ B. Virginis Neapoli veneratę. 4.
- Marij de Vipera opinationes pro Beneuentana S. Ianuarij patria refelluntur. 193. & seqq. Error de Stephano S. Ianuarij in Martyrio socio. 229.
- Marius Amalphiæ Præfectus. 362.
- Martis Tempia in Angelorum Ecclesias conuerti solita. 293.
- Martyrum aliquot Campanorū memoria perijt. 30.
- Matthæi de Afflicto Officiū S. Ianuarij. 280.
- Mattes solitæ comitari filios. 204.
- Maxima vidua Pythecufana, linteo B. Ianuarij, filij sanitatem obtinet. 279.
- S. Maximi Episcopi Neapolitani labores contra Arrianos. 300. Exilium eius, quonam. ibid.
- S. Maximi martyrium narratur, & Translatio. 174. Ossa eius in Cathedrali Neapolitana requiescūt. ibid.
- Mediolanense Palatiū, an fuerit Traiani domicilium. 203.
- S. Melaniæ, & sociorum Neapolim ad-

I N D E X.

aduentus. 36. & 312. Pietas, Peregrinatio. Diuitiæ. ibidem. An alias Neapolim reuiferit. ibid.
Messanam Paulus adijt. 100.
Mons Virgilianus, nunc **Mons Virginis**. 249.
Mulieres, Reliquiarum Martyrum collectrices. 240. & 245.
Murij Sfortiæ Hymnus in SS. **Faustinum**, & **Iouitam**. 130.

N

NEAPOLIS laudes ex Pontano, & alijs. 5. Habuit fidei fatorem **Petrum**. 6. Fidelissima dicta ex constantia in fide. 8. 9. 61. & 135. Explicatur nomen Paganorum illi tributum. 8. Insignes viri Neapolis incolæ. 12. Et Sancti quoque. ibid. Dicta communis patria. 14. Variarum nationum principibus obediuit. 15. Dicta **Enneapolis**, cur, & à quo. 20. Ethnica, fuit in **Liciniorum** clientela. 62. Quo anno mundi condita. 63. Conditores eius **Chalcidenses**, & **Cumani**. 64. Nunquam fuit Romana Prefectura. 109. cum Roma foederata, sua gaudens libertate. ibid. Municipium, sed suis legibus, & Magistratibus vtens. ibid. Non fuit facta Colonia ab **Augusto**, 110. Licet aliquando tandem Colonia fuerit. 111. Ipsa Colonias alibi fixit. ibid. E **Græcis**, & **Romanis** coalita ciuitas. 115. A carnificina non fuit immunis. 125. Nunquam **Siconi** fuit tributaria. 194. Dei sui patrij natalis dies celebratus. 105.
Neapolitana Ecclesia cæteris antiquior. 7. Habet supra centum viginti Ecclesias **Virgini** matri dicatas. 2. & plurima Sanctorum corpora. 10. Multitudo Ecclesiarum eius. 15. Amplitudo diœcesis. 26. Pulchra facies sub **Athanasio** Episcopo. 358. Sancti eius, etiam extra ipsam celebres. 11.

Neapolitanæ Thermae. 166.
Neapolitanorū Sāctorum Reliquias expetebant **Summi Pontifices**. 12.
Neapolitanorum viribus seruata Roma, & **Barbari** expulsi. 100.
SS. Nicandri, & **Marciani martyriū**. 339.
Nicomedienses Martyres. 160.
S. Nostrianus Neapolitanus Episcopus. 322. **Ædificat balnea**. ibidem. Eius germanus, **Florum** coerces **S. Sofij** sanctitatem ementientem. ibidem. Eius obitus, & sepultura. 323.
Nummis, Diuorum effigies exprimere quando cæptum. 274.

O

Octauij **Biloctæ** Discursus de Beneuento **S. Ianuarij** patria refellitur. 193. & seqq.
Oliuæ corpus apud **Pitheculas**. 39.
Oliuerius Cardinalis Carafa, Archiepiscopus **Neapolitanus**. 251. **Ædificat hypogæum D. Ianuario**. 252. quod describitur. 279.
Oraculum incerti Vatis de Idololatriæ destructione. 46.
Orarium concessum damnatis. 239.
Oratoria secreta Christianorum in domibus priuatis. 291.

P

Pallium hierarchicum quale olim. 77. **Iudæorum** quale. 81.
S. Pancratius cum Petro Neapolim venit. 75.
S. Paternus Martyr Fundanus. 31.
S. Patritia Virgo non fuit neptis **Constantini Magni**. 333. sed **Constantis Monothelitæ**. ibidem. Eius peregrinatio. 336. & **arasia**. ibidem. **Diues Reliquiarum sarcina**. ibid. locū sepulturæ sibi designat. ibid. **Transitus**, & **sepultura**. ibid. **Miracula**. 338. **Sanguis ex euulso dente**. ibid. **Patrona Neapolitana**. 339. sub

I N D E X.

- sub quo Episcopo Neapolim aduenerit. 337.
- S. Patritius Prusæ Episcopus** fuit Neapoli. 343. Testimonium eius de Stephani Episcopi Neapolitani sanctitate. *ibid.*
- S. Patrobas** fuit Pauli discipulus. 120. & vnus ex lxx. Christi discipulis. *ibid.* Neapolis, & Puteolorum Episcopus. 121. Fuit conuictor Principis Apostolorum. 122. Ab edace tempore nulla eius in Neapolitana Ecclesia memoria. 122.
- Patroni Neapolitani** quot. 266.
- Patronos sibi asciscendi ritus.** 265.
- S. Paulus Apostolus** Eucharistiam in nauī deferebat. 91. An Virgilij sepulcrum inuiserit. 98. Probat, ipsum, dum Puteolis fuit, fuisse etiā Neapoli. 98. Tutela ciuitatis Neapolitanæ cū Petro. 100. Socij eius Neapolim aduientis. *ibid.* Annus, & mensis aduentus eius Neapolim. 102. Causæ moræ eius in Campania. *ibid.* Verisimile est, iterum Neapolim rediisse. *ibid.* & cū Timotheo discipulo suo. *ibid.* Epistola eius ad Hebræos, per Timotheum scripta fuit. 103. & fortè Neapoli, vel Puteolis. 104. Cum Tiro Neapolim iterum venit. 104. Gumas inuisit. 170. Messanæ Bæchylum Episcopum ordinauit. 105.
- Paulus Aretius Clericus Regularis, S. R. E. Cardinalis, Archiepiscopus Neapolitanus,** in extremo spiritu Canonicos suos alloquitur. 310.
- Paulus Episcopus Neapolitanus** ornat Ecclesiam suam. 18.
- Paulus Papa IV. Clericorum Regularium cum B. Caietano Fūdator, Canonicus Neapolitanus.** 25. Nūquam Ordinem Benedictinorum inijt. *ibid.* Abdiæ historiam vti spuriam refellit. 78. Restituit Officiū Cathedralis S. Petri. 45. Observatio eius de Iuliana Virgine, & Martyre Diabolum catenante. 160. Iudicium de quodam numismate. 275.
- Moriens sacrum Collegium** alloquitur. 310.
- Paulus Regius** pluries errauit in Vita S. Ianuarij. 193. & 227.
- Pedum lotio** apud Antiquos. 84.
- Pelagianorum sedes** in Italia. 322. Vigilat cōtra eos Nostrianus. *ibid.*
- S. PĒTRVS** eodem die Romam ingreditur, & Cathedram ibi figit. 42. Comites eius ex Oriente proficiscentis. 52. Episcopos in Italia statuit. 53. Iter eius ex Oriente. 54. Maritimo itinere è Calabria Romam petit. 57. Aduentus eius Neapolim firmatur. 58. Quo Christi anno acciderit. 62. & quo mense. 67. & quo anno cōditæ Parthenopes. 63. Comites eius Neapolim ingredientis. 68. Eiusque ætas. 74. An fuerit primogenitus Zebedei. 75. Eius vultus, & capillatura. 76. Tunica, & pallium. 82. Lupini asse se alebat. 80. Vestium color subrufus, seu ferrugineus. 82. Cingulus. 83. Et sandalia quænam, & num clauata. 84. Caput eius aliquando apertum, aliquando verò minimè. 85. Baculus. 86. Tunica. 87. Gladium non gestabat. 83. Missæ sacrum Neapoli fecit. 92. Nullam Ecclesiam Neapoli dicauit. 94. Neque ibi Dioscurorum statuas confregit. *ibidem.* Iteratus eius aduentus Neapolim. 96. Tutela ciuitatis Neapolitanæ cum Paulo. 100. Retinam abijt, vbi multos conuertit. 118.
- Phalerus** quisnam fuerit. 65.
- Phari Ecclesiastici.** 295.
- Philippus Ioannis Chrysofomi** amicus in Campaniam ablegatus. 37.
- Planuræ territorium** ab Arechi, Ecclesiæ D. Ianuarij donatum. 268.
- Platamon** vnde sic dictum. 166.
- SS. Pinianus, & Melania iunior** Neapolim veniunt. 312.
- S. Polycarpi** cervical visum ardere, martyrij fuit præsagium. 228.
- S. Pomponius Episcopus,** fuit è gente Mer-

I N D E X.

R

- Mercuria.** 324. extruxit Templum Sanctæ Mariæ Maioris . ibid. Sed non ex causa apud vulgus recepta. ibid. Liquor ex eius corpore manabat. ibid.
- Pontifices Maximi,** antea Neapolitani Canonici. 25.
- Pōtificis Maximi thiara triplex,** quid significet. 77.
- S. Potirus Neapoli Fidem prædica-** uit. 139. & 141. Vbi est eius brachium . ibidem. Quæ fuerit eius patria. ibid. Apud Asculum martyrium consummauit. 141.
- Porci in odium Iudæorum, Christiano-** rum Templis insculpti. 325.
- Primus nomine,** nullus Episcopus Cabilonensis. 230. Lapsus historici in Chronico illi tributo. ibid.
- S. Priscus cum Petro Neapolim ve-** nit. 70.
- Prosperi Antonij Zizzæ Ode Pinda-** rica in Translationem D. Ianuarij. 252.
- S. Proculus** [Diaconus Sancti Ianuarij. 228.
- S. Ptolomæus cum Petro Neapolim** venit. 72.
- Pudericæ familiæ fuit Sæus Agnel-** lus. 328.
- Puteolanus Episcopus Zosimus.** 36.
- Puteolis disciplina Pythagoræ flore-** bat. 65.
- Pythagoræ doctrina Neapoli rece-** pta. 69.
- Pythecusæ Insula,** olim Episcopo Neapolitano subiecta. 157.

Quod uult deus Neapolim venit. 318. Varia eius nominis pronuntiatio. ibidem. Obitus eius, & sepultura. ibid. Habet successorem Deogratias. ibid.

- R**eligiosorū Neapolis numerus innumerus. 26.
- Reliquias Sanctorum Franci** ad bella secum ducebant. 274.
- Rhedam sequi cogebantur Marty-** res. 238.
- Rhegium adijr Petrus ex Oriente ve-** niens. 55. & Paulus. 100.
- Resina, seu Retina quale Oppidum.** 118.
- S. Restituta Virgo, & Martyr non fuit** discipula Sancti Cypriani. 150. Sub quo passa. 151. Nequaquam ab ipsa dicta Ædes Carthaginensis. 152. Neapolitana Basilica eius, à quo ædificata. 153. & 290. Corpus Neapoli, officula aliqua Pythecusis. 157. & alia in Gallia. 158. Nulla Pisis. ibid.
- S. Restitutæ quatuor.** 150.
- Robertus Scriba Canonicus Regula-** ris S. Augustini. 352.
- Roma dicta Ciuitas sublimis 5.** Ipsam Orientales maritimo, ut plurimum, itinere petebant. 57.
- S. Rufinus cuiusnā Sedis Episcopus** fuerit. 304. Cruor eius domones torquet. ibid.
- Rufus Martyr Neapolitanus.** 130.
- Russi ab Andrea Apostolo ad fidem** conuersi. 47.

S

- S**agenæ, siue Samenæ genus nauium. 352.
- Sancti Neapolitani alibi quo-** que celebres. 11. Sancti Neapolis incolæ. 12. Cultus Sanctorum non semper die natali. 44. Natale eorum solum in Ecclesias mutatum. 204. Sanctorum corpora Neapoli tumulata 10. Eorum reliquias expetebant Summi Pontifices. 12. Sancti ad Altare morientes. 355. Saluatori cur præcipuè dicata Ædes maxima Neapolitana. 116.

San-

I N D E X.

Sanguis vitalis Sanctorum, licet defunctorum. 254.

Sardicenfis Concilij historia. 300.

S. Satyriani Martyris Ædicula sacra. 319.

Scribæ officium. 352.

Scribendi concinnitas à multis procurata. 352.

Scribere in vestimentis. 87.

Scyphorum vsus in missis. 295.

Septuaginta Christi discipuli aliquot. 120.

Sepultura eadem data ijs, qui tempore, & sanctitate fuissent proximi. 147. Sanctorum sepulturis aliquando variè destinatus locus. 337.

Sergius Dux expilator supelletilis sacræ Neapolitanæ. 19. Athanasium Episcopum persequitur. 360. Capitur à nepote, excœcatur, & Romam mittitur. 361. Infeliciter obit. ibid.

Seuera gens Neapoli florens. 306.

S. Seuerus Episcopus, fuit è gente Seuera. 306. sed Neapolitanus, & ex familia Carminiana. 307. Successit Maximo Episcopo. ibid. Quo tempore sit factus Episcopus, & quandiu in Episcopatu vixerit. 307. Cû Ambrosio amicitiaæ foedere iunctus. 308. & Symmacho Consule. ibid. Probabile est, eum Concilio Romano interfuisse. 308. Mortuum resuscitat. 309. Obiens alloquitur Clerum. 310. Morièti apparent Ianuarius, & Agrippinus. 311. Vbi requiescat. ibidem. Vrsus fuit eius successor. ibid. Cultus eius. ibidem.

Siconi nunquam Neapolis fuit tributaria. 194.

Siliqua monetane sit, an cibus. 269.

S. Siluinus Campaniæ Episcopus. 38.

Sinuessani Martyres multi. 31.

Sinuessanum Concilium. 31.

Sipontum quando Petrus adierit. 56.

Solidorum valor. 296.

S. Sosius Ianuarij in martyrio socius. 226. eiusque cõsanguineus. ibid. A

flamma visa in capite, inter Martyres designatus. 227. Erat tricenarius, quando martyrio coronatus fuit. ibid. Eius sanctitatem multi ementiebantur. ibid. Ecclesiæ in eius honorem erectæ. ibid.

S. Soteris Papæ epistola ad Episcopos Campaniæ. 134.

Stephaniæ Basilica describitur. 153.

S. Stephani Protomartyris cruor. 319.

Stephanus II. transfert corpora S. S. M. M. Eutycetis, & Acutij Neapolim. 349.

Stephanus non fuit socius S. Ianuarij in martyrio. 229.

Stulta mundi elegit Deus ad mundi conuersionem. 106.

Suetonius Vaticiniû narrat de Vrbe Roma 46.

Sulphuraria Puteolana Plutoni dicata. 239.

Subterranea sacra ædificia varijs nominibus appellata. 271.

Surrenti aquæ medicæ. 166.

Sybillæ Vates Deo plenæ. 170. Quænam, & quot fuerint, ac eorum nomina. 171. Longæuæ ætatis. 172. Multa Christianæ Fidei mysteria prædixerunt. 173. præcipuè de Apostolica expeditione. 45.

S. Syluester Papa vtrum in Orientem abierit. 289.

Symmachus Consul Seueri amicus. 308. Fuit Neapoli, vbi & prædia habuit. 309.

Syrenes Parthenope, Templum Neapoli habuit. 1.

T

Tarentum adijt Petrus ex Oriente veniens. 55.

Templa falsorum Deorum, à Christianis in sacrum vsum conuertebantur, retèta aliqua illorum similitudine. 244.

Templi Metropolitanì Neapolitanì extructores, & reparatores. 269.

B b b

Tem-

I N D E X.

- Templum Iouis Hospitalis Neapoli.** 156.
Theodosius Imperator dictus Calligraphos. 352.
Thermarum Constantini reliquæ in Quirinali. 199.
S. Thomæ Aquinatis laudes. 12.
Tiberius Episcopus ornat Ecclesiam Neapolitanam. 18. **Eius de Ioanne Aquarolio testimonium.** 353.
S. Tychicus Pauli socius cum Neapolim venit. 101.
S. Timotheus cum Paulo Neapolim venit. 102.
Timotheus iudex S. Ianuarij. 230. **Nunc Præses, nunc Præfectus, aut Consul appellatus.** 231. & **quandoque Proconsularis.** 232. **Eius feritas.** 234.
Traditionis veræ conditiones. 197.
Traditores librorum. 28.
Traiani anima ab Inferis liberata, ex fabulosa narratione. 199.
Tranium adijt Petrus, sed non in primo ex Oriente aduentu. 56.
Tribula quænam ciuitas. 30.
Tribunal quid. 354.
Tunica Christi inconsutilis, qualis fuerit. 87.
Tympanum martyrij instrumentum. 181.
- V**
- V** Esuij aquæ calidæ. 166.
S. Victor Episcopus Neapolitanus. 343.
- S. Victoria Martyr Campana.** 30.
Vicus Alexadrinorum Neapoli. 357.
Vincentius Episcopus ornat Ecclesiam Neapolitanam. 17.
Virgæ Magistratuum ex betulla. 116.
Vrbani Præfulis in Christianos crudelitas. 185.
Vritanos quando Petrus adierit. 56.
Vrsicinus schismaticus. 311.
Vrsus Neapolis Dux, quid cum Sicone egerit. 195.
Vrsus Seueri successor in Episcopatu Neapolitano. 311.
VVädalicæ persecutionis initia. 315. **In exilium ablegat multos Christi confessores.** 318.
S. Vuillibaldus Neapolim adit. 21.
Vulcani in valle decollatus S. Ianuarius, mense, Vulcano sacro. 239.
- X**
- X** Littera Christū significat. 45. **Inscripta in ventre feræ cuiusdam aliquando visæ.** *ibid.*
- Z**
- Z** Elus non aufert, nec polluit sacerdotium. 362.
Zona Petri qualisnam. 83.
S. Zosimus Episcopus Putcolanus 26.

F I N I S.

Errata sic corrige .

Fol. 21. linea 21. Episcopi, *scribe*, Archiepiscopi.

109. 7. Præsentem . Prænestem.

127. penultima chentelam. clientelam.

144. 10. ἀκκῆματων ἀκκομάτων.

272. 10. extra. secus.

288. 34. Numismates. Numismate.

328. 10. Carminiana. Puderica.

R E G E S T V M !

* * * A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq
Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz

Aaa Bbb

Omnes sunt duerniones, præter * quæ est tern.
& B b b quæ est fol. simpl.

THE VTC COMPANY
INCORPORATED

Osterreichische Nationalbibliothek

+Z172136002

Österreichische Nationalbibliothek

+Z172136002

Österreichische Nationalbibliothek

+Z172136002

